generalul

Titus Gârbea

Memorial și însemnări zilnice

volumul II

editor Silviu Miloiu

EDITURA CETATEA DE SCAUN

Titus Gârbea s-a născut la 22 septembrie 1893 la Bucureşti. A fost licenţiat în ştiinţe juridice la Universitatea Bucureşti. A studiat arta militară la Şcoala militară de ofiţeri de artilerie şi geniu (1913-1915), la Şcoala Superioară de Război (1921-1923), precum şi în Franţa (1918-1921), şi mai târziu, când era deja general cu o stea, în Germania (1943-1944). În anul1916, sublocotenentul de artilerie (promovat la gradul de locotenent un an mai târziu) a participat la luptele din regiunea natală a Gorjului pentru împiedicarea pătrunderii inamicului prin trecătorile montane spre sudul României, iar ulterior a continuat să-şi servească patria în bătăliile pentru apărarea Bucureştilor. Un an mai târziu, în 1917, participa la luptele defensive glorioase de apărare a Moldovei – singura provincie românească care scăpase de ocupaţia inamică. După pacea umilitoare din anul 1918 (tânărul ofiţer a fost delegat să participe la discuţiile de armistiţiu), Titus Gârbea va trăi, alături de întreaga armată română, euforia victoriei Antantei şi a înfăptuirii României întregite. Cariera tânărului ofiţer va parcurge o traiectorie ascendentă în perioada interbelică, fiind promovat la gradele superioare de căpitan (1919), maior (1927), locotenent-colonel (1934) şi colonel (1939). Titus Gârbea a primit însărcinări de a participa ca expert militar la Conferinţa de Pace de la Paris (în anul 1919), la reuniunile Micii Înţelegeri, a fost profesor de geografie militară la Şcoala de Artilerie şi la Şcoala Superioară de Război, a activat în cadrul Secţiei a 4-a din Marele Stat Major (1931-1934) şi a condus Biroul Operaţii din Secţia a 3-a din Marele Stat Major (1934-1937). Ulterior, în calitate de ataşat militar al României în Germania, Elveţia şi Olanda (1937-1940), Titus Gârbea a cunoscut nemijlocit deciziile care au pregătit şi au declanşat cel de-al doilea război mondial, iar în cea de ataşat militar în ţările nordice şi baltice, cu reşedinţa la Stockholm (1940-1942), a fost martor al unor evenimente cruciale pentru istoria regiunii baltice, precum ar fi Războiul de Iarnă (pe care l-a analizat cu multă minuţiozitate în rapoartele sale transmise la Bucureşti), invadarea Danemarcei şi a Norvegiei (9 aprilie 1940), anexarea Ţărilor baltice (finalizată în august 1940), începerea şi desfăşurarea primei etape a Războiului de Continuare finlandez (Jatkosota), precum şi multiplele dificultăţi întâmpinate de Suedia în menţinerea neutralităţii sale. Ca şi în cazul misiunii sale anterioare, ofiţerul român a lăsat o excelentă impresie asupra gazdelor sale, o mărturie a acestui fapt fiind decorarea sa cu „Ordinul Spadei" de către Suedia şi cu „Crucea Libertăţii" de către Mareşalul Mannerheim – moment care este, de altfel, reliefat în memoriile generalului. Însărcinările sale în calitate de şef al Detaşamentului de legătură „Colonel Gârbea" cu Grupul de Armate Sud (1 iulie 1942 - 1 mai 1943), de comandant al Brigăzii 18 Artilerie (1 mai 1943 – 24 martie 1944) şi de şef al Detaşamentului român de legătură cu OKH-ul (24 martie 1943 – 21 august 1944) au reprezentat unele dintre cele mai dificile prin responsabilităţile care i s-au atribuit, acestea constituind, totodată, şi dovada unei înalte aprecieri a calităţilor sale de militar şi de diplomat. De altfel, ca semn de preţuire a meritelor sale pe plan militar, în anul 1943 a fost înaintat la gradul de general de brigadă (cu o stea). Trecut la dispoziţia Preşedinţiei Consiliului de Miniştri şi a Ministerului Apărării (22 august 1944 – 7 aprilie 1945), aceasta a primit un câteva luni mai târziu misiunea de a comanda Corpul IV Artilerie (8 aprilie 1945 – 9 august 1946), cantonat în Oltenia de Nord, misiunea sa fiind aceea de a asigura paza militară a tezaurului Băncii Naţionale, ascuns la Mănăstirea Tismana şi în împrejurimi. Trecut în rezervă în anul 1946 şi în retragere în anul 1947, generalul va avea de îndurat vicisitudinile regimului comunist. General respectat, poliglot, spirit rămas lucid chiar la o vârstă înaintată, generalul Gârbea a avut şansa de a fi martor la căderea regimului comunist. Ulterior, meritele sale au început să fie recunoscute şi a fost înaintat, la împlinirea vârstei de 100 de ani, la 17 septembrie 1993, la gradul de general-locotenent (cu 2 stele), pentru ca apoi să îi fie conferite gradele de general de corp de armată (r) (19 septembrie 1996) şi de general de armată cu patru stele (r) (22 septembrie 1998) „pentru merite deosebite în întreaga sa activitate desfăşurată în cele două războaie mondiale". Avea să fie, de asemenea, decorat cu medalia „Crucea comemorativă a celui de-al doilea război mondial, 1941-1945". La scurt timp după aceasta, Generalul Titus Gârbea a încetat din viaţă, în decembrie 1998, la vârsta de 105 ani.

Silviu Miloiu

Generalul TITUS GÂRBEA

Memorial și însemnări zilnice

volumul II

editor Silviu Miloiu

EDITURA CETATEA DE SCAUN

Referenţi ştiinţifici:
Prof.univ.dr. Ion Calafeteanu
Prof.univ.dr. Gheorghe Sbârnă

Editor: conf. univ. dr. Silviu Miloiu
Redactor şi coperta: Dan Mărgărit
Tehnoredactare, culegere şi corectură: Mirela Ivan-Nobel, Claudiu Stan

Foto coperta: Titus şi Silvia Gârbea, Karlsbad, 1939 (foto arhiva personală Titus Gârbea, primită prin amabilitatea d-lui Horia Gârbea, căruia îi mulţumim).

ISBN vol. II e-book pdf 978-606-537-215-3
ISBN general e-book pdf 978-606-537-213-9

ISBN print general 978-606-537-098-2
ISBN print vol. II 978-606-537-127-9

©*Editura Cetatea de Scaun* Târgovişte, 2014
www.cetateadescaun.ro, editura@cetateadescaun.ro

CUPRINS

Cuvânt înainte *9*
1. Anul 1940 al marilor evenimente şi pătimiri văzute din Ţările Nordice *18*
1.1. Păreri şi explicaţii nordice asupra „aşteptării strategice" octombrie 1939-aprilie 1940 18
1.2. Invazia germană în Ţările Nordice, campania din Norvegia 21
1.3. Alte pătimiri ale anului 1940 22
1.3.a. Dispariţia Ţărilor Baltice 22
1.3.b. Prăbuşirea Franţei 24
1.3.c. Răpirea Basarabiei şi Bucovinei 24
1.4. Călătoria la Narvik – „Drumul Fierului", 28.VI-3.VIII.1940 25
1.4.a. Contradicţii şi paradoxuri 33
1.5. Neutralitatea armată a Suediei 37
1.6. Noua aşteptare strategică (1940) 38
1.6.a. Episodul cuirasatului „Bismarck" 38
1.6.b. Convorbire cu ambasadoarea sovietică, august 1940 41
1.6.c. O îngrijorare cu haz 46
2. Radicala schimbare politică a României *53*
2.1. La Berlin în decembrie 1940 54
2.2. La Bucureşti, în „statul legionar" 59
2.3. Încheiere pentru anul războiului 1940 63
3. Invazia Germaniei şi războiul contra U.R.S.S., iunie 1941, văzut din nordul Europei ... *65*
3.1. Pregătiri de război 65
3.1.a. Întoarcerea în Suedia (ian. 1941) după evenimentele din România 65
3.1.b. Finlanda, ianuarie 1941 67
3.1.c. Din nou în Finlanda, martie 1941 68
3.2. Ultima întrevedere cu ambasadoarea sovietică – 4.III.1941 69
3.3. Spionajul în Suedia 71
3.4. Preludiul războiului contra U.R.S.S. 72
3.4.a. Convorbiri cu şeful Statului Major General finlandez (14-24.VI.1941) 73
3.4.b. A doua convorbire la Statul Major General finlandez 18.VI 75
3.4.c. Instructaj la Statul Major General Finlandez. 77

Legătura de comandament – operaţii între armatele aliate.....77
3.5. Campania pe frontul finlandez (1941)..... 80
3.5.a. Atacul bazelor sovietice (iunie-iulie) 80
3.5.b. Operaţiunile în nordul continentului 81
3.5.c. Operaţiuni de acoperire în sectorul central 82
3.5.d. Reînfiinţarea legaţiei române în Finlanda: iunie 1941.....82
3.6. Operaţii militare şi evenimente politice 22.VI-31.XII.1941 85
3.6.a. În Finlanda: încercare repetată de a vizita frontul (13-23 august) 90
3.6.b. Mesageri anglo-americani la Moscova.....91
3.7. Bomba de la Pearl Harbour (7.XII.1941). 94
Deducţii în nordul Europei..... 94
3.8. Încheiere pentru anul războiului 1941 (raport) 98
3.8.a. „Politica şi strategia Axei". Primele contradicţii.....101
3.8.b. Campania de iarnă văzută din Ţările Nordice (1941/42).....104
4. Manevra de iarnă a armatei suedeze 15-20.II.1942.....109
4.1. Învăţăminte 111
5. Călătoria pe frontul de nord germano-finlandez (8-20 martie 1942).....115
6. Încetarea misiunii de ataşat militar (mai 1942) 122
7. Activitatea pe frontul de est (1 iulie 1942-1 iunie 1943).....124
7.1. Şef al Statului Major de Legătură pe lângă comandamentul german 124
7.1.a. Starea de spirit din ţară, ambianţa la Marele Stat Major, plecarea pe front 124
7.2. La Grup de Armate „Sud". Personaje şi persoane. Sarcini şi atribuţii. Activitatea şi mod de lucru 129
7.2.a. Personaje şi persoane 129
7.2.b. Sarcini şi atribuţii. Modul de lucru al „Detaşamentului de Legătură".....133
7.2.c. Relaţiile cu trupele noastre: Corpul VI Armată –.....139
diviziile 1-a, a 2-a, a 4-a, a 20-a, colonel Korne – colonel Rotta.....139
7.2.d. Relaţiile cu populaţia civilă 144
7.2.e. Despre OQu=Oberquartiermeister=conducătorul bazei materiale a războiului de la armament până la paie 146
7.2.f. Relaţiile cu trupele ce soseau pe front.....149
8. Operaţiunile Grupului Armate Sud în campania de vară: faza I-a, ofensiva, iunie-octombrie 1942.....151
8.1. Prezentarea comandanţilor de Mari Unităţi române ale Grupului de Armate 154
8.2. Vizita ambasadorului Japoniei la Grupul de Armate..... 155

8.3. Reorganizarea comandamentului german 156
8.4. Manevra sovietică. Discuţia cu Ic (informaţia) germană 157
9. Operaţiunile celor două grupuri de armate: Stalingrad şi Caucaz 162
9.1. Bătălia Stalingradului, faza I-a, continuare 162
9.1.a. Noi legături în luna august 163
9.2. Din nou despre inamic; o surprindere 165
9.3. Demersuri de grăbire a transporturilor; greutăţi 167
9.4. Luptele grele pentru trupele române (20 august-1 septembrie) 168
9.5. Alte greutăţi 171
9.5.a. Divizia 7 Cavalerie general Munteanu 171
9.5.b. Divizia 20 172
9.5.c. Grup schiori colonel Rotta 172
9.5.d. Mari unităţi noi sosite 173
9.6. Perspective sumbre; raportul alarmant al „D.L.” 175
9.7. În aşteptarea deciziei la Stalingrad – septembrie 177
9.8. „Dispariţia” – demiterea mareşalului List (7-10 august ?!?) 178
10. Operaţiunile Grupului de Armate „A” 181
10.1. Bătălia Caucazului – ofensiva petrolului: faza I-a (iulie-decembrie 1942) 181
10.2. La Divizia 2 Vânători de Munte română şi la Divizia 6 Vânători de Munte germană – amintiri şi evocări (septembrie 1942) 184
10.3. La Divizia 3 Vânători de Munte (23-24.IX) 188
10.4. Consideraţii strategice după campania de vară 1942 192
10.5. Din nou la Divizia 2 Vânători de Munte 193
10.5.a. La generalul von Kleist 195
10.6. Popoarele din Caucazia – populaţia 197
10.7. La Corpul de Cavalerie 202
10.8. Încheierea asupra bătăliei Caucazului, faza I-a 205
10.8.a. Şoarecii partizani sovietici 209
11. Bătălia Caucazului: faza a II-a: defensiva (decembrie 1942-octombrie 1943) 209
11.1. Atacul german pentru despresurarea Armatei 6 (10-20.XII) 212
11.2. Bătălia pentru Rostov (21.XII-30.I) 215
11.3. Lupta pentru Maniciskaia şi podul ei (14-25.I) 219
12. Concluzii şi învăţăminte pentru 1942 221
12.1. Învăţăminte tactice 223
12.1.a. Tactica infiltrării 224
12.1.b. Capul de pod şi conducerea operaţiunilor 225

12.1.c. Surprinderea 226
12.1.d. Lipsa de iniţiativă 227
12.2. Despre tancuri şi lupta lor.... 228
13. Manevra de retragere din Caucaz – 1943....231
13.1. Evacuarea cailor Corpului de Cavalerie (30.I-6.II.1943) 232
13.2. Vizita Ministrului general Pantazi: acuzaţii imaginare.... 234
(februarie 1943).... 234
13.3. Retragerea Diviziei 2 Vânători de Munte 236
13.4. Situaţia de la strâmtoarea Kerci (1943) 237
13.5. Batalioanele de cale ferată.... 238
13.6. La Corpul Vânătorilor de Munte.... 240
13.7. Strămutarea Cartierului General al Grupul de Armate „A" în Crimeea – Simferopol, februarie 1943 242
13.8. Împresurarea Diviziei a 2-a Munte.... 243
13.9. Despre Asistenţa Crucii Roşii şi organele sale.... 245
14. Grupul de Armate „A" după trei luni de la retragere: perspective....246
14.1. Inspecţiile pe front ale ministrului şi mareşal Antonescu 248
14.2. Încetarea misiunii de legătură pe front: iunie 1943 249
14.3. Noua misiune: comandant al Brigăzii 18 Artilerie.... 250
15. Stagiu la Cursul de Comandament în Germania....251
(ianuarie-februarie 1944)....251
15.1. Organizarea cursului de Comandament.... 251
ANEXE....256
Indici....266

Cuvânt înainte

S-ar putea spune despre Generalului Titus Gârbea că a fost destinat să parcurgă aievea călătoria prin infern a unuia dintre eroii săi favoriţi, Dante Alighieri, de această dată fiind vorba despre un infern teluric, creat de ideologii şi personalităţi puse în slujba unor utopii seculare. Ca şi eroul dantesc, Titus Gârbea se găsea la jumătatea vieţii atunci când parcurgea aceste experienţe marcate de război, mari decizii (şi erori) strategice, drame individuale şi colective, dar şi de personaje care reuşesc într-un final să-şi depăşească condiţia şi să se ridice în purgatoriu, uneori dând chiar impresia că au descoperit calea îngustă care-i poartă spre paradis.

„Pe calea vieţii-ajuns la jumătate,
mă regăsii într-o pădure obscură,
căci drumul drept lăsasem a-l străbate
Nu-i lesne, vai, a spune-n ce măsură
era de cruntă, deasă şi-ncâlcită,
că şi-azi tresar când gândul ei mă fură!
Cu prea puţin e moartea mai cumplită;
dar până-a spune cum am dat de bine,
voi depăna păţită cu păţită."
(Traducere Răzvan Codrescu)

Dacă Dante acceptă că destinul său era rodul unui act volitiv, al unei abateri de la drumul cel drept, şi prin urmare al unui liber arbitru, Titus Gârbea, la fel ca majoritatea camarazilor săi, inclusiv a unor înalţi comandanţi germani, ne apar ca victime, adeseori conştiente, ale unor decizii adoptate de către o minoritate obedientă unei doctrine a urii, a răzbunării, a cuceririi şi a haosului. Ceilalţi, înalţi comandanţi germani, aliaţi, ofiţeri, soldaţi, populaţie civilă aveau datoria să dovedească „fanatische Loyalität", şi pentru orice eventualitate trebuia să fie ţinuţi „la stănoagă".

În ciuda cunoaşterii intime a Germaniei naziste, memorialistul nu-şi poate reprima surprinderea în momentul în care constată că Hitler îşi tratează chiar şi propriii generali şi mareşali, altădată glorificaţi în discursurile sale triumfătoare din primii ani de război, ca pe nişte simple slugi pe care le poate schimba oricând consideră că acestea îşi pun întrebări sau au rezerve faţă de misiunile încredinţate. Cazul feldmareşalului Wilhelm von List, descris de memorialist ca o persoană cu „înfăţişare distinsă, faţa încordată, părul negru, faţa mai mult brună, …înalt de statură, figură energică, încruntată; …vădit un caracter tare", schimbat de Hitler din fruntea Grupului de Armate A la 9 septembrie 1942 pentru a se plasa el însuşi în locul acestuia, este considerat simptomatic de către şeful Detaşamentului român de Legătură. În acest fel, s-a ajuns la situaţia pe care colonelul Gârbea o consideră ridicolă ca forţele militare germane angajate într-o bătălie decisivă în sectorul de sud al Frontului de Est să fie conduse de la sute şi mii de kilometri distanţă, în afara realităţilor din teren, generalilor prezenţi la faţa locului permiţându-li-se doar iniţiativa în cazuri de operaţiuni

de recunoaştere, care angajau forţe umane şi materiale reduse. Titus Gârbea a înţeles riscurile la care se expunea România ca urmare a acestei modalităţi de conducere a războiului de către principalul său aliat şi nu a ezitat să-şi facă cunoscut punctul de vedere în faţa superiorilor săi. Acesta observa cum o adevărată moira nemiloasă urmărea forţele germane şi româneşti aflate pe Frontul de Est, fără ca vreunul dintre militarii aflaţi pe câmpul de bătălie să pară a fi capabil să împiedice împlinirea deznodământului tragic care se profila.

Ofiţerul român nu-i exonerează cu toate acestea pe înalţii comandanţi germani de vinovăţia ce le revenea, reproşându-le uneori atitudinea servilă, cel puţin a unora dintre ei, a generalilor „politici", comportament care accentuase drama germană. De altfel, servilitatea nu a avut nimic comun cu personalitatea lui Titus Gârbea. Acesta, fără reţinere, îşi atenţionează şefii de la Bucureşti cu privire la unele dintre greşelile strategice cele mai mari făcute de Germania nazistă în aceşti ani de cumpănă ai războiului, menţinându-şi punctul de vedere chiar şi atunci când întâmpină rezervele superiorilor săi. Astfel, în vara-toamna anului 1942, prin contactul cu înaltul comandament german, din observaţie directă şi ca urmare a studiului hărţilor militare, Titus Gârbea atenţionează din timp Bucureştii asupra deciziilor greşite în plan strategic adoptate de conducerea politică germană şi anticipează tragedia căreia îi vor cădea victimă două armate române amplasate împrejurul Stalingradului. Rapoartele sale – de exemplu cel din 22 august 1942 – sunt apreciate de unii dintre şefii din Marele Stat Major drept „prăpăstioase", ceea ce nu l-a determinat pe Titus Gârbea să fie mai puţin tranşant şi să dea dovadă de mai puţină responsabilitate în comunicările sale oficiale ulterioare. De altfel, chiar dacă acestuia îi lipseau informaţiile respective la vremea aceea, la Marele Stat Major exista un nucleu de înalţi ofiţeri români, în frunte chiar cu şefii acestuia, generalul Iosif Iacobici (1941-1942) şi apoi generalul Ilie Şteflea (1942-1944), care încercau să limiteze cât mai mult participarea trupelor române pe Frontul de Est. Acestora, fără îndoială, rapoartele respective le-au alimentat temerile pe care le nutreau cu privire la soarta acestor armate române şi ei s-au folosit de documentele primite de la colonelul Gârbea ca de un argument puternic pentru a convinge conducerea statului de riscurile la care le expuneau. O dovadă în acest sens este constituită de urmările pe care le-au avut aceste rapoarte, adeseori ele determinând deplasarea pe front a ministrului de război sau a şefului şi subşefului Marelui Stat Major. Memorialul aduce o nouă mărturie cu valoare istorică cu privire la opoziţia unor înalţi ofiţeri români care, alături de reacţia critică a unor politicieni şi de evoluţiile de pe front, a condus în final la eşecul constituirii proiectatului grup de armate care urma să fie condus de Ion Antonescu în sectorul de sud al Frontului de Est.

O atitudine corectă, politicoasă, adeseori plină de respect, dar totodată fermă a manifestat Titus Gârbea şi faţă de personalităţile sovietice sau germane cu care a intrat în contact în cursul misiunilor sale. Memorialul constituie o frescă grăitoare a abilităţii diplomatice a ofiţerului român în relaţiile cu diplomaţii străini, în special cu impozantul diplomat sovietic Alexandra Kollontai. Punctul său de vedere, exprimat diplomatului sovietic după declanşarea Operaţiunii Barbarossa la 22 iunie 1941, coincide aproape perfect cu poziţia adoptată de către ministrul României la Moscova, Grigore Gafen-

cu, în momentul în care acesta a fost chemat la 24 iunie de șeful diplomației sovietice Viaceslav Molotov pentru a i se reproșa alăturarea României agresorului nazist.[1] La rândul său, atașatul militar român de la Stockholm a reliefat responsabilitatea Moscovei în ceea ce privește destrămarea României Întregite și în determinarea politicii de aliniere a Bucureștilor cu Berlinul. Aceeași conduită a dovedit-o militarul român pe Frontul de Est în misiunea de legătură cu armata germană care-i fusese încredințată. Ilustrativ este un episod menționat de acesta și legat de situația Diviziei 2 Vânători de Munte care avea nevoie de o perioadă de refacere. Pentru a obține o decizie favorabilă în acest sens, colonelul Gârbea nu a ezitat să-l abordeze pe însuși severul general Paul Ewald von Kleist, ofițerul ce comanda la acea dată Grupul de Armate A. Politicos și ferm, colonelul Gârbea, conform propriei sale mărturii, i-a cerut insistent liderului militar german soluționarea pozitivă a acestei solicitări, aceasta ocazionând un schimb bărbătesc de replici între cei doi ofițeri. Atâta timp cât a condus Detașamentul de Legătură, Titus Gârbea, după cum dovedește acest memorial, nu a încetat niciun moment să se considere responsabil pentru soarta armatelor române angajate în luptă sau afluind spre front în sectorul larg unde el și colegii săi își desfășurau activitatea. Adeseori a intervenit în favoarea acestora, a sprijinit cererile lor de oferire a unor perioade de refacere și repaus în cazul trupelor angajate în combat pentru perioade îndelungate, a solicitat înarmarea și echiparea corespunzătoare a acestora, a deplâns absența unei convenții militare între Germania și România care să limiteze controlul operativ german asupra trupelor române, a stăruit pentru încetarea silniciilor și a discriminărilor la adresa luptătorilor români atunci când acestea aveau loc. Titus Gârbea a fost nevoit în multe situații să insiste asupra poziției sale de reprezentant al mareșalului Ion Antonescu și al înaltului comandament român pentru a obține ameliorarea situației unor unități și mari unități românești. Uneori, precum în cazul unor batalioane de cale ferată românești folosite ca salahori de către ofițeri germani, reacția lui Titus Gârbea a fost foarte vehementă.

Ofițerul român a înțeles atât în misiunile sale diplomatice, cât și în cele de pe front să colaboreze cu colegii săi români și străini. Cultura vastă, cunoștințele de limbi străine, capacitatea de a interacționa cu persoane din diferite medii, de diferite naționalități și afinități politice, metoda plină de perspicacitate de a obține și a interpreta informațiile, echilibrul, sociabilitatea sunt câteva dintre însușirile care l-au ajutat să înnoade și să întrețină aceste contacte. Contactele pe care le întreținea la Stockholm sau la Helsinki cu membri ai elitei locale, cu diplomați de toate naționalitățile, inclusiv din zone îndepărtate ale globului, de pe alte continente, cu personalități de pe ambele părți ale baricadei conflagrației mondiale, toate acestea l-au ajutat pe ofițerul român să aducă reale servicii țării sale. Relația sa cu ambasadoarea sovietică la Stockholm,

[1] Între altele, Gafencu a subliniat că Uniunea Sovietică era vinovatul principal pentru poziția adoptată de România, întrucât „o Românie independentă în cuprinsul hotarelor ei neatinse este o chezășie de siguranță pentru Uniunea Sovietică, ca pentru toate celelalte state vecine", raportul lui Grigore Gafencu din 1 august 1941 către Ministerul Afacerilor Străine, în Grigore Gafencu, *Misiune la Moscova: 1940-1941: Culegere de documente*, ediție de Ion Calafeteanu, Nicolae Dinu, Nicolae Nicolescu, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1995, p. 228-233.

deja menționată, este sugestivă în acest sens. De asemenea, pe Frontul de Răsărit, colonelul Gârbea a înțeles că putea să le fie cel mai de folos conaționalilor săi prin colaborarea cu aliatul german. Deși au existat situații conflictuale în unele situații, câteva dintre ele menționate mai sus, Titus Gârbea a reușit să întrețină, în general, relații apropiate, uneori chiar confidențiale, cu unii dintre ofițerii superiori germani. Acesta a identificat cu mult fler ofițerii germani care prin natura atribuțiilor lor puteau ușura sarcinile trupelor românești și a încercat să mențină relații cât mai bune, de încredere reciprocă cu aceștia.

Sarcinile care i-au revenit lui Titus Gârbea în intervalul de timp la care se referă acest volum de memorii îl prezintă pe acesta în ipostaza de atașat militar român pentru țările nordice și baltice până în luna mai 1942, apoi începând din iunie/iulie 1942 - în cea de comandant al Detașamentului de Legătură Colonel Gârbea de pe Frontul de Est, pentru ca un an mai târziu să îl găsim la comanda Brigăzii 18 Artilerie (regimentele 35 și 36 artilerie), cu reședința la Târgu Jiu. În această perioadă, Titus Gârbea a fost învestit cu sarcini delicate, de o mare responsabilitate, care cereau calități profesionale remarcabile ca tact, spirit de inițiativă, capacitate de decizie operativă, calități de bun conducător, spirit analitic foarte pronunțat, capacitate de sinteză, dar și calități umane eminente. Astfel, în timpul misiunii sale diplomatice din statele scandinave și baltice, a fost pus în situații care au dovedit că poseda calitățile necesare pentru a-și servi țara cu multă distincție și competență. Confruntat cu extinderea războiului și a agresiunii în arealul Mării Baltice și al Mării Nordului, atașatul militar român nu numai că a transmis la București informații pertinente, verificate din multe surse, dar cel mai adesea a încercat să perceapă și să informeze Bucureștii cu privire la posibilele consecințe ale acestor evenimente asupra situației României. De exemplu, în urma ocupării Danemarcei și a Norvegiei de către Germania prin executarea Operațiunii Weserübung la data de 9 aprilie 1940, atașatul militar român călătorește la Narvik în vara aceluiași an, pentru a înțelege strategia și tacticile de război ale Germaniei. El raportează cu privire la anexarea Țărilor baltice de către U.R.S.S., caută și în final reușește să viziteze frontul finlandezo-sovietic, participă la exercițiile militare ale armatei suedeze, ia parte la analize aplicate cu privire la războiul de coaliție cu reprezentanții Marelui Stat Major finlandez. În fruntea Detașamentului de Legătură care-i purta numele, s-a aflat adeseori pe teatrul de operațiuni, a încercat să organizeze și să mențină necontenit legătura cu formațiunile militare române, a căutat soluții la probleme acestora, a atras la timp atenția autorităților cu privire la pericolele care le păsteau pe acestea atrase în cursa de la Stalingrad. În fine, aflat în fruntea Brigăzii 18 Artilerie, colonelul Gârbea a reușit să asigure refacerea acesteia și să o instruiască inspirat de realitățile frontului.

Ca o recunoaștere a acestor merite militare remarcabile, Titus Gârbea a fost promovat general în primăvara anului 1944, a fost decorat de mareșalul von Kleist cu Crucea de Fier germană la Simferopol și a primit o decorație de război românească de la ministrul de resort Constantin Pantazi.

Ca și personajul lui Dante, Titus Gârbea a resimțit nevoia atât pe durata războiului cât și ulterior, ajuns la vârsta senectuții, să-și noteze „pățită cu pățită" experiențele

prin care a trecut, evenimentele pe care le-a observat, oamenii pe care i-a cunoscut, lăsând istoriografiei una dintre cele mai bogate și echilibrate mărturii cu privire la a doua conflagrație mondială, filtrată prin gândirea unui ofițer superior român aflat în poziții cheie pentru a înțelege sensul evoluțiilor la care lua parte. Analizele sale inspirate de legea corelației formelor și fenomenelor a lui Georges Cuvier sunt deosebit de revelatoare și i-au permis ofițerului român să înțeleagă riscurile tot mai mari la care se expunea Germania nazistă – și odată cu ea și România – din cauza greșelilor strategice făcute de aceasta în purtarea războiului. Titus Gârbea s-a dovedit capabil să înțeleagă greșelile fundamentale făcute de al Treilea Reich prin răspândirea forțelor sale pe întregul continent, prin ușurința cu care a declarat război Statelor Unite și naivitatea de a se fi așteptat ca acestea să-și concentreze eforturile în Oceanul Pacific, împotriva forțelor japoneze, prin purtarea unui război pe prea multe fronturi pentru a avea vreo șansă de succes. Comportamentul ocupantului german în teritoriile cucerite din Uniunea Sovietică a determinat creșterea rezistenței localnicilor la adresa noului ocupant și alăturarea acestora forțelor de partizani, uneori în ciuda speranțele cu care aceștia întâmpinaseră inițial înlăturarea regimului sovietic. Este sugestiv din acest punct de vedere un paragraf din jurnalul lui Titus Gârbea:

„A fost o mare greșeală politică germană și o crimă contra umanității ca ocupantul să nu aibă grijă de populație; propaganda nazistă proclama că germanii vin ca liberatori, ca să-i scape de bolșevism, dar îi lăsa să moară de foame și de frig; în acest scop, au afișat pretutindeni tabloul lui Hitler în tonuri roșiatice și de mari proporții pe care scria = liberatorul = ... a fost considerat o batjocură și o sălbăticie. Mai apoi populația validă, femei și bărbați, au fost duși în Germania la munci în fabrici."

Titus Gârbea contrastează acest comportament cu atitudinea tolerantă și deschisă a subordonaților săi din cadrul Detașamentului de Legătură care a reușit să atragă de partea lor cel puțin neutralitatea, dacă nu chiar simpatia localnicilor. Medicul locotenent-colonel Ion Popescu-Sibiu este portretizat ca un adevărat simbol al acestei toleranțe, iar religia ca pe un panaceu, ca pe un limbaj comun care-i aducea alături pe militarii români și pe locuitorii din localitățile aflate sub ocupație. Aceasta nu înseamnă că această atitudine tolerantă, apreciată ca atare de conducătorii militari germani, a fost pe placul serviciilor secrete germane, care au devenit preocupate și suspicioase cu privire la o pactizare a Detașamentului de Legătură cu inamicul.

Comentariile pe care ofițerul român le face privind politica de alianțe a Germaniei sunt extrem de interesante și de o reală actualitate științifică. Acesta remarcă disfuncționalitatea Axei, faptul că puterile conducătoare ale acesteia nu au reușit să-și coordoneze și să-și concentreze eforturile asupra unui teatru de război principal comun, efort conjugat care să permită scoaterea din luptă a adversarului. Dimpotrivă, după cum observă militarul român cu îndreptățire, aceștia au acționat dezlânat, izolat unii față de ceilalți, incoerent, fără o planificare și o agendă comună, lăsând impresia că fiecare poartă războaie separate. În schimb, în ciuda așteptărilor contrare ale părții germane, Națiunile Unite au dovedit într-o mult mai mare măsură capacitatea de a-și con-

centra imensele resurse pentru a face din înfrângerea adversarilor numai o chestiune de timp.

Erorile comise de Hitler prin amestecul adesea neinspirat în deciziile de comandament germane au avut consecințe dintre cele mai tragice, simbolul acestora fiind înfrângerea suferită în bătălia crucială de la Stalingrad. Șeful Detașamentului de Legătură critică maniera în care Hitler le-a fixat forțelor sale obiective aflate în neconcordanță cu capacitatea acestora de a le îndeplini, a neglijat opiniile generalilor săi cei mai avizați, a fragmentat eforturile forțelor sale militare, a scos într-o probă de totală incompetență de pe linia frontului unele dintre cele mai experimentate unități militare care în timpul bătăliilor decisive din preajma Stalingradului se aflau îmbarcate în trenuri, departe de câmpurile de operațiuni. Nu a fost, prin urmare, nicio surpriză pentru militarul român consecința finală a acestui lanț de erori – înfrângerea de la Stalingrad, precum și distrugerile masive suferite de forțele militare românești angajate în bătălie.

Portretele pe care Titus Gârbea le creionează celor cu care a venit în contact în diversele sale misiuni militare sunt probe de necontestat ale bunei cunoașteri a psihologiei umane. Așa cum am arătat, ofițerul român nu crede că individul are deplină libertate să-și construiască destinul, dar nici că acesta este ineluctabil condiționat vremurilor. De aceea, găsim în scrierile lui Titus Gârbea indivizi cu trăsături de personalitate și destine atât de diferite chiar dacă acestea se află în contexte asemănătoare. Încrederea în rațiunea umană nu-l părăsește nici un moment pe autor, iar acesta încearcă să înțeleagă în fiecare episod pe care-l descrie mobilurile acțiunii umane. În general, insistă asupra trăsăturilor de personalitate pozitive ale celor din jur, fie că aceștia sunt diplomați sau diplomați militari români sau străini, fie că ei sunt camarazi de arme români, germani, italieni sau spanioli, fie că este vorba despre femei aflate în slujba misiunii umanitare a Crucii Roșii. Poate unele dintre cele mai frumoase portrete le-a conturat unor apropiați de-ai săi din cadrul Detașamentului de Legătură, precum, pentru a ne limita doar la câteva nume, locotenent-colonelul medic Ion Popescu-Sibiu, căpitanul și actorul Florian Dorwagen, locotenentul în rezervă Otto Prager, fost consul al României în spațiul german etc. De asemenea, dintre colegii săi străini de la Stockholm, Titus Gârbea îi apreciază cu deosebire pe aceia care s-au dovedit capabili să aibă o privire cuprinzătoare și pătrunzătoare asupra evoluțiilor politice și strategice ale războiului, pe cei care dovedeau o bună pregătire profesională, pe cei care nu se temeau să privească realitățile războiului în față. Menționăm dintre aceștia pe ambasadorul german prințul Victor zu Wied, pe ministrul plenipotențiar Leopoldo Borda Roldan al Columbiei, pe ataşatul militar turc, locotenent-colonel Akman Kâmi, pe comandorul britanic M.H. Denham, pe ataşatul militar german Bruno von Uthmann. Unele dintre cele mai interesante reprezentări le face unor mari personalități ale războiului cu care a venit în contact. Amintesc, dintre aceștia, pe mareșalul finlandez Carl Gustaf Emil Mannerheim, feldmareșalii germani Fedor von Bock, Siegmund Wilhelm Walther von List, Paul Ludwig Ewald von Kleist, generalul de corp de armată Georg von Sodenstern, generalul Karl von Le Suire, generalii români Leonard Mociulschi, Socrat Mardari, Ilie Șteflea etc. Cei pentru care Titus Gârbea arată cea mai mare simpatie, indife-

rent de poziţia lor socială, sunt adeseori descrişi cu atribute precum inimoşi, bravi, competenţi.

De o mare complexitate sunt portretele realizate unor personalităţi ale căror calităţi umane – inteligenţă, pricepere, viziune – se află într-o tensiune cu rolul pe care poziţia pe care o deţineau le impuneau să-l joace. Situaţia unor înalţi ofiţeri germani este un exemplu în acest sens. Dar poate cel mai complex portret este cel pe care i-l conturează ambasadoarei sovietice Alexandra Kollontai. O personalitate a revoluţiei bolşevice din 1917 şi a diplomaţiei sovietice, aceasta priveşte cu multă neîncredere Pactul Ribbentrop-Molotov şi-i suspectează încontinuu pe germani că se pregătesc de o lovitură îndreptată împotriva ţării sale. Titus Gârbea înţelege din ceea ce Madame Kollontai spune şi mai ales din ceea ce nu spune rezervele acesteia faţă de unele dintre direcţiile de politică externă sovietică. În mod cert, scrierile ataşatului militar român cu privire la această mare personalitate sovietică va trebui avute în vedere în redactarea viitoarelor monografii dedicate acesteia.

Colonelul român nu ezită să evalueze calităţile şi defectele armatelor combatante, inclusiv ale celor inamice, precum şi să încerce să le explice în lumina tradiţiei militare, deciziilor politice, resurselor etc. Aceasta este plăcut impresionat de calităţile soldatului şi ofiţerului german, de dotarea armatei germane, de capacitatea şi calităţile sale dovedite în luptele care implică o dinamică a acţiunii militare, manevră etc. Recunoaşte însă şi defectele acesteia, lipsa de iniţiativă lăsată ofiţerilor şi subofiţerilor de la toate nivelele de comandă, subordonarea totală în faţa lui Hitler, aroganţa cu care-şi tratează adversarii. Armata sovietică este una care se bazează în primul rând pe potenţialul uman şi forţa de rezistenţă şi elanul soldatului rus, dar şi pe dotarea sa militară tot mai bogată. Aceasta suferă încă de pe urma lipsei de pregătire şi experienţă a ofiţerilor săi, dar se arată din ce în ce mai capabilă să înveţe din propriile greşeli şi să renască din propria cenuşă. Calităţile unor înalţi comandanţi militari sovietici precum Semion Constantinovici Timoşenko sunt remarcate şi apreciate de colonelul român.

Soldaţii români sunt foarte buni mărşăluitori, sunt adeseori bravi în luptă şi omenoşi cu populaţia civilă, dar sunt lipsiţi de dotarea unei armate moderne, epuizaţi de marşurile făcute pentru a menţine contactul cu aliatul german mult mai mobil, puşi adeseori în situaţii de inferioritate faţă de soldaţii Wehrmachtului. Armata română este foarte eterogenă, expresie a mediilor sociale din care proveneau soldaţii săi şi a pregătirii acestora. În vreme ce trupele de vânători de munte, de cavalerie şi artilerie sunt capabile să facă faţă provocărilor războiului modern, în schimb infanteria este cu mult sub standardele cerute unei armate aflate într-o asemenea colosală încleştare de forţe.

Spre deosebire de modul elaborat în care militarul român scoate în relief trăsăturile pozitive de caracter ale celor cu care a venit în contact, atunci când conturează un portret negativ sau preponderent negativ al unei persoane fie este foarte parcimonios, fie chiar evită să-i menţioneze numele. De regulă, trăsăturile persoanelor descrise într-o manieră negativă în acest volum sunt exact opusul celor redate într-o lumină pozitivă: sunt neomenoase, incompetente, arogante, iraţionale, servile sau iresponsabile. Un exemplu în acest sens este reprezentat de generalul Ferdinand Schörner, supranumit

„taurul" sau „măcelarul". Acesta se comportă abuziv cu subordonații săi, îi supune la privațiuni inutile, este lipsit de o înțelegere reală a psihologiei comandamentului militar. De asemenea, generalul baron von Weichs (numele său complet era Maximilian Maria Joseph Karl Gabriel Lamoral von Weichs zu Glon) nu este bănuit de incompetență, dar este acuzat de servilism în fața superiorilor săi cu consecințe dramatice pentru trupele pe care le conducea. Numele de cod folosite de colonelul Gârbea în agenda sa sunt, de asemenea, sugestive pentru opinia sa cu privire la unele persoane ajunse la poziții foarte înalte în politica sau armata germană. Pentru a ne limita la două exemple, mareșalul Wilhelm Keitel era supranumit „Mălai Mare", în vreme ce Joachim von Ribbentrop era redat drept „Îngâmfatul" sau „Gomosul". Wilhelm Keitel și militarii ajunși în poziții înalte datorită susținerii politice de care se bucurau sunt considerați, alături de Hitler însuși, principalii responsabili pentru suita de decizii funeste care îndreptau Germania spre o a doua înfrângere militară catastrofală într-un sfert de secol.

Hitler este, fără îndoială, în viziunea colonelului Gârbea, principalul vinovat de declanșarea acestui nou cataclism care afecta Europa și întregul mapamond. În cazul acestuia, Titus Gârbea nu pune surdină criticilor sale. Bun cunoscător al realităților germane, militarul român explică pe larg modul în care Hitler a reușit să cucerească puterea și să pună bazele regimului totalitar pe care-l patrona:

„Poporul german a acceptat unanim concepția lui Hitler care i se potrivește cu cele mai ascunse și trăite ale lui năzuințe; el a îndurat toate lipsurile și rigorile, vexațiile și împilările dictaturii sale. Hitler a bătut în coarda inimii germanismului…".

Hitler este adeseori asemănat cu sângeroși conducători politici și militari antici care au fost artizanii propriei drame. Acesta își conduce armata și poporul către un „abis", așa după cum unii dintre înalții comandanți germani încep treptat să înțeleagă. Adoptă decizii utopice, conduce armatele de la o mare distanță față de realitățile frontului, este abuziv, intolerant și opac în fața criticilor primite din partea generalilor săi celor mai competenți.

Prețul pe care-l va plăti poporul german va fi însă imens, iar Titus Gârbea este martorul acestei drame:

„Înainte de a părăsi aceste întinderi dezolante unde lumea germană și-a trimis tinerii să lupte la mii de kilometri depărtare, încă o dată am simțit contradicția hitleristă în care a pus pe semenii săi, supuși în toate, când le-a promis pământuri fertile ale unui spațiu vital pentru hrană. Acum trebuia să le care cu multă trudă de acasă, și cartoful, și grăsimea, și cărbunele, și tot, tot, tot!".

Colonelul Titus Gârbea dezvăluie în paginile jurnalului său o minte deschisă către nou, trăsăturile unui personaj în căutarea cunoașterii, care nu ezită să întreprindă lungi și riscante călătorii pentru a-și îmbogăți bagajul de cunoștințe, pentru a obține informații, pentru a înțelege mentalitățile și obiceiurile populațiilor cu care venea în contact. Călătorește de la Narvik până în Caucaz, cunoaște popoare și comunități din-

tre cele mai diverse, este dispus schimbului intercultural, arată empatie, descrie peisaje, mentalități, stări de spirit, drame individuale și colective. Atrag atenția analizele și descrierile sale de o acurateţe aproape etnografică asupra diverselor popoare ce populau Caucazul. Întâlnește și stabilește o legătură cu coloniștii români din Basarabia și Transilvania stabiliți în interiorul Uniunii Sovietice, sprijină când are posibilitatea comunitățile locale cu care intră în contact și cărora le înțelege nevoile spirituale și materiale. Înainte de a părăsi comuna Slaviansk, acceptă în numele Detașamentului de Legătură cererea localnicilor în frunte cu preotul comunității de a boteza 150 de copii în religia ortodoxă, aceștia fiind născuți în timpul regimului comunist intolerant față de religie.

Scenele pe care le descrie militarul român sunt uneori demne de ecranizare. Este cazul episodului celor 10.500 cai care se găseau la iernat într-o zonă largă la nord de Slavianskaia, care sunt evacuați pentru a nu cădea în mâinile inamicului sovietic. Ordinele primite de unitatea care se servea de acești cai sunt privite ca o adevărată dramă personală de militarii care se atașaseră de ei în cursul campaniei militare. În cele din urmă, raţiunea a primat și cei mai mulți dintre acești cai au reușit să fie evacuați, deși 2.000 dintre ei și-au pierdut viaţa în apele pe care le-au avut de traversat.

Toate acestea au constituit argumente pentru editor pentru a aduce în faţa judecăţii publicului cititor o sursă istorică de o mare importanţă și complexitate pentru înțelegerea mai bună a dramei pe care au traversat-o generațiile celui de-al doilea război mondial. Titus Gârbea a fost un martor informat, talentat, inspirat, fascinant am putea spune, capabil să te poarte, pas cu pas, prin drama pe care o parcurgea întreaga Europă și alături de ea și România în cursul războiului, să te facă să desluşești hăţișurile deciziilor luate de părțile combatante, să le explice cauzele și consecințele unora dintre evenimentele cele mai însemnate din istoria recentă a Europei.

Ca și în cazul primului volum al acestui memorial, editorul a respectat în întregime textul manuscrisului cuprins în Memorialul generalului Gârbea (dosarele III D - 2090, III D_1 - 2091 și III D_2 - 2092). Am menținut, de asemenea, textul notelor de subsol ale autorului, intervențiile minore vizând doar corectarea tacită a unor trimiteri care nu indicau în mod adecvat sau indicau incomplet sursa folosită și aducerea la un numitor comun a referinţelor. Orice alte comentarii făcute de editor au fost semnalate prin note marcate cu inițialele sale (S.M.), așa încât să nu impieteze asupra textului propriuzis al manuscrisului lui Titus Gârbea. Au fost menținute lucrările cartografice și desenele realizate de autor. De asemenea, a fost actualizată ortografia, conform normelor în vigoare, păstrând anumite particularități ale stilului autorului. Pentru a ușura parcurgerea lucrării, fără a impieta însă asupra structurii logice gândite de autor, s-a procedat, acolo unde era cazul, la o renumerotare a capitolelor și subcapitolelor.

1. Anul 1940 al marilor evenimente şi pătimiri văzute din Ţările Nordice

1.1. Păreri şi explicaţii nordice asupra „aşteptării strategice" octombrie 1939-aprilie 1940

După invazia în Ţările Nordice, cu tot succesul armelor germane, rezistenţa, deşi slabă, a Norvegiei, ca şi cea mai dârză a Finlandei au ridicat curajul statelor mici şi era o nestrămutată hotărâre în Suedia de a-şi apăra neutralitatea. Asemenea veleităţi le-au manifestat şi Ţările Baltice care au apelat şi au bătut la toate porţile. Nici în România n-au întârziat atare manifestări marcate prin mobilizări parţiale şi întărirea pazei la frontiere.

Convorbirile mele cu marii comandanţi suedezi îmi aduceau dovezi repetate despre această hotărâre, ca şi despre febrilele pregătiri ale naţiunii şi a forţelor armate. Lungile luni de iarnă cu discrete dar reale contacte cu Suedia ale mesagerilor pentru tratative de pace întăreau această hotărâre şi dădeau ideii de neutralitate o concepţie mai largă şi mai elastică.[2] Era în mai şi în iunie când s-au perindat diplomaţi, agenţi şi mesageri, figuri proeminente, chiar de corifei (de care s-a zvonit cu persistenţă) dintre motorii „împăciuitorişti"[3], financiari şi economişti anglo-suedezi; s-a vorbit nu numai în capitală, dar pentru mai multă discreţie s-au preferat porturile. Aceste murmure şi zvonuri au explicat în cercurile superioare ca şi în corpul diplomatic „aşteptarea strategică", iar explicaţia părea verosimilă. Tot atât de susţinută era şi necompleta pregătire militară a Aliaţilor, dar chiar şi a Germaniei. Anotimpul şi intemperiile nu au fost considerate piedici motorii, cum au dovedit campania în Finlanda şi operaţiunile din Norvegia la latitudini mari şi pe vifore chiar în aprilie. Operaţiunile s-ar fi putut desfăşura cu atât mai uşor către sud, în Europa continentală.

Brusca izbucnire a ofensivei germane la 10 mai, mai înainte de terminarea campaniei din Norvegia, a tăiat scurt opiniile asupra „aşteptării strategice"; dar asupra acesteia, discuţiile au revenit după terminarea campaniei din Franţa.

Evenimentele şi operaţiunile militare care se rostogoleau uimitor de repede ţineau respiraţia tuturor cercurilor superioare. Ele nu erau mai lente cu nimic faţă de cele din Polonia. Două mari puteri, zona fortificată Maginot, la care se adăuga şi rezistenţa celor două victime, Belgia şi Olanda, erau elemente de forţă care îndreptăţeau o rezistenţă mai eficace şi întrezăreau un război de lungă durată. Comunicatele germane tot mai clare erau uluitoare, iar tăcerea sau întârzierea celor aliate nu făceau decât să le confirme. Contactele în corpul diplomatic de la Stockholm erau sterile. Diplomaţii, uluiţi, n-aveau ce răspunde şi cereau explicaţii militarilor tot atât de uimiţi şi ei. Apărătorii finlandezi erau consideraţi eroi de legendă care şi-au apărat ţara o sută de zile, în

---

[2] După propunerile de pace ale lui Hitler (octombrie 1939) şi după contactele secrete pentru pace din 1940 în Suedia, concepţia neutralităţii devine mai elastică, dar pregătirile militare se intensificau; aceasta înseamnă că unele cereri ale beligeranţilor nu ar fi privite prea rigid.

[3] Prin „împăciuitorişti" se înţelege acei politicieni englezi care înainte de război militau pentru o înţelegere cu Germania nazistă; ei aveau această înclinare pentru a evita războiul, alţii pentru că admirau pe Hitler. Printre „împăciuitorişti" erau socotiţi mulţi conservatori, Chamberlain, lord Halifax, Bevin ș.a.

timp ce la vest armate vestite fugeau în panică, iar capitalele, porturile, marile centre cădeau în câteva zile şi în câteva săptămâni.

Abia după prăbuşirea Franţei şi aruncarea corpului expediţionar britanic în mare şi peste mare am putut să reiau contacte valabile. Aproape zilnic vedeam personaje proeminente la suedezi în statul major general sau la ministerul afacerilor externe. Cu toată morga şi liniştea nordică, am putut să-mi dau seama de marea îngrijorare ce stăpânea cercurile diriguitoare cu privire la neutralitatea atât de dorită. Cu atotputernicul Wehrmacht, acoperit de strălucitele victorii, desfăşurat în coasta ţării până în extremul nord şi stăpân pe coasta vestică europeană de la Capul Nord la Pirinei, ce se mai putea alege de neutralitatea Suediei?? O convorbire cu generalisimul Thörnell[4] în ultima decadă a lui iunie, după un prânz ce putea să mai dezlege limbile, acesta mă întreabă cu umor într-un joc atât de serios cum îl impuneau circumstanţele: „Alors on bouge l'oeil et on ferme l'autre?" Generalisimul se referea la acest dicton francez pe care îl spusesem la începutul lui ianuarie când m-am prezentat şi când m-a întrebat despre neutralitatea României care putea să ajungă în situaţia Suediei, supusă la mari presiuni de puternicii beligeranţi. I-am răspuns atunci că neutralitatea nu putea fi o noţiune rigidă la maximum şi, cum a făcut România, cu tot ce-a mai scăpat din Polonia în 1939[5], va putea să facă în cazuri grele Suedia, exprimând dictonul francez de mai înainte. De data aceasta am înţeles din întrebarea mucalitului generalisim că concepţia (sic!) de neutralitate suedeză avea o nouă inflexiune coborâtoare. Această întrebare, ca şi vorba iscusitului şi animatului ministru E.C. Boheman, secretar general al Ministerului Afacerilor Externe, cu câteva săptămâni înainte, se completau; acesta spunea atunci: „când beligeranţii pot sta de vorbă în culise sau pe ascuns, nici neutrii nu mai pot fi rigizi"; deci concepţia de neutralitate avea forma unei sinusoide în gândul suedezilor şi, cum a spus odată Bismarck: „numai boul este consecvent fiindcă se adapă din acelaşi izvor". Despre această neutralitate susceptibilă de evoluţie va mai fi vorba în alte situaţii.

De la Bucureşti am aflat că „pactul petrolului" cu Germania, semnat cu împuterniciţii Germaniei Wohlthat[6] şi Clodius[7], care se tărăgăna în execuţii de mai multe luni,

---

[4] (S.M.) Olof Gerhard Thörnell (1877–1977) a fost comandantul suprem al armatei suedeze în perioada 1939-1944.

[5] Era vorba despre luptătorii polonezi, populaţia, oameni politici, guvernul, tezaurul Poloniei care s-au refugiat în România de unde treptat au plecat în vest.

[6] (S.M.) Helmuth C. H. Wohlthat (1893-1982) a fost ofiţer, specialist în ştiinţe politice (educat la Universitatea Columbia din Statele Unite) şi funcţionar economic superior german. În timpul celui de-al Treilea Reich a lucrat alături de Hjalmar Schacht şi Hermann Goering pentru a pregăti economia de război germană. A fost cel însărcinat de guvernul german să încheie înţelegeri economice cu ţări precum Olanda, Danemarca, Ţările Baltice, Italia, Norvegia, Japonia, România etc., Helmuth Wohlthat, „The economic future of Europe", p. 120, The Russian Collections of the University of Hawaii, la adresa http://libweb.hawaii.edu/libdept/russian/XX/PDF/25-Volume1.pdf (accesat 10.05.2012).
În ceea ce priveşte această din urmă ţară, semnarea la 23 martie 1939 a aşa-numitului Tratat economic Wohlthat cu Germania de către România era considerată de către ataşatul militar german la Bucureşti, într-un raport din data de 26 mai 1939, ca izvorând din următoarea concepţie a liderilor români: „pentru că Germania nu poate plăti, trebuie, în caz de război, să ocupe prin forţă câmpurile petroliere, ceea ce nu poate fi împiedicat atât timp cât înarmarea şi lucrările de fortificaţie în vest nu sunt terminate. Din această cauză trebuie să se afişeze o mină plăcută într-un joc periculos, să se accepte acordul eco-

la cuvântul regelui s-a activat brusc în ultima decadă a lui mai. Reactivarea urgentată s-a făcut numai fiindcă presiunea rusă pe Nistru era tot mai agresivă?? Sau era și presiunea germană?

Diplomații italieni erau surprinși, chiar surescitați (fiindcă Italia intrase brusc în război). Erau surprinși de fulgerătoarele victorii ale partenerului și, poate, conștienți la ce mare antrepriză s-au antrenat. Bunul prieten, colonelul Lombardi, nu făcea secret să spună că armata nu era gata și că sunt în dependența partenerului de Axă pentru armamentul greu și materii prime. Ca și ministrul Fransoni, gândul îi purta în Balcani fără care Italia abia poate trăi, iar războiul i-a găsit abia cu un picior în Albania. Iar despre Mediterana vorbeau ca despre „il mare nostro"![8], apoi despre „l'impero" în Africa, despre portul Djibouti, Gibraltar, Suez.

Diplomații francezi și colegii mei atașați militari, navali, aero erau consternați și curând vrajba a intrat între ei. Prietenul atașat de legație, contele M. de Fleurieu[9], mult mai avizat și mai deschis, se pronunțase pentru general de Gaulle. El era căsătorit cu nepoata marelui Nobel și era la curent cu multe acțiuni de culise care mi-au folosit foarte mult chiar și ani mai târziu. El mi-a povestit uriașa organizare de rezistență care se va naște în Franța, care va ajuta pe aliați și care – spunea el – „ne va da drepturi la masa verde". M-am consultat în permanență cu acest prieten diplomat.

Cu cercurile engleze am avut contactele cele mai dese toate lunile mai și iunie. După panica din aprilie la invazia din Norvegia și după îngrijorarea din mai, a fost o surpriză vădită redresarea după căderea lui Chamberlain și înlocuirea lui Churchill la 9 mai. Aceștia mi-au dat discursul noului premier, când a luat puterea, cel prin care că nu promite nimic poporului englez și nu-i oferă decât: „muncă, lipsuri, pierderi, sânge...". Ei îmi spun că politica lui Chamberlain de „appeasement"[10] a eșuat și că abia acum guvernul și poporul englez au înțeles că războiul pe care nu l-au voit niciodată și în care nu au crezut este acum un lucru serios și un pericol. Abia acum războiul s-a dovedit o necesitate a poporului englez. Am replicat ministrului Mallet și celor trei atașați militari de față că Anglia abia acum virtual a declarat război Germaniei, iar acest război a devenit o mare și grea întreprindere a poporului englez. M-am referit la

---

nomic și cu ajutorul Germaniei să propulsăm propria înarmare", vezi Valeriu Florin Dobrinescu, Ion Pătroiu, Gheorghe Nicolescu (coord.), *Relații militare româno-germane 1939-1944. Documente*, Ed. Europa Nova, București, 2000, p. 2-3.

[7] (S.M.) Carl August Clodius (1897-1952) a fost un diplomat german care a îndeplinit mai multe misiune diplomatice în sud-estul Europei, mai ales la București unde a fost acreditat în timpul celui de-al doilea război mondial.

[8] Pretențiile lui Mussolini s-au prezentat precis lui Sumner Welles, încă din martie poartă asupra Gibraltarului internaționalizat și la Suez, aceeași preponderență ca Franța, plus portul Djibouti.

[9] (S.M.) Contele Médéric Claret de Fleurieu (1893–1968).

[10] (S.M.) Istoricul canadian Keith Neilson nota recent că politica de împăciuire (appeasement) a constituit doar un vector dintr-o suită de politici britanice ale anilor '30 „și poate fi înțeleasă doar în contextul acestora". Aceste politici țineau cont de noua ordine mondială creată în deceniul anterior ca urmare a Tratatului de la Versailles și aveau ca principale dileme chestiunea dezarmării, cea a doleanțelor Franței de a primi garanții de securitate, în condițiile în care Marea Britanie nu dorea să se angajeze în acest sens, și cea a integrării unei Germanii în ascensiune într-o nouă ordine europeană, vezi „Orme Sargent, Appeasement and British Policy in Europe, 1933-39", *Twentieth Century British History*, vol. 21, no. 1 (2010), p. 3.

înfrângerea şi excluderea de pe continent, Anglia rămasă singură în faţa uriaşului său adversar cel plin de victorii strălucite. Bătălia aeriană deasupra Angliei, masivele bombardamente pe marile oraşe şi asupra Londrei, cum şi debarcările eşuate în Norvegia mi-au fost detaliate cu însufleţire şi cu vădită întârâtare ca şi cu îngrijorare.

Despre invazie mi-au vorbit ca de o posibilitate nefericită, dar „hotărâţi" să o înfrunte ca la Hastings, cu un mileniu înainte, când am „sucombat în faţa normanzilor, dar pe care i-am înghiţit mai apoi, cum am înfruntat invincibile armada[11] a spaniolilor când marea şi furtunile ne-au fost singurii aliaţi". Ministrul britanic asudase vorbind, dar atunci era reprezentantul unui popor hotărât pentru luptă şi sacrificiu. A fost anul când războiul era al lumii britanice, nu numai al unui guvern sau numai al lui Churchill, cum anunţaseră cu ură şi cu dispreţ posturile de radio naziste.

În aceste luni nu am putut vedea pe colegii mei ruşi şi nici pe ambasadoarea lor. Era o enigmă.

1.2. Invazia germană în Ţările Nordice, campania din Norvegia

Odată cu luarea puterii în Anglia şi a conducerii războiului a lui Churchill, s-a simţit o vigoare nouă şi în Norvegia. Un corp expediţionar anglo-franco-polonez a fost debarcat cu ajutorul flotei şi al aviaţiei la Trondheim şi la Narvik. Grupul de forţe cel mai agresiv a fost cel de la Narvik, care fusese ocupat, iar corpul alpin austriac (vânători de munte) s-a retras în munţi cu spatele la frontiera suedeză care se afla la numai 10 km. Zăcămintele de fier erau obiectul acestei operaţiuni complexe engleze. Colegii mei germani erau foarte reticenţi, cu toate marile victorii din Olanda, Belgia şi din Franţa, căci luptele defensive din nord îi împingeau, ba chiar ei se pregăteau pentru o retragere pe teritoriul suedez a corpului de la Narvik. Se presupune că aliaţii ţintesc să cucerească zăcămintele de fier suedeze de la Narvik - Gällivare. Mari complicaţii ar fi fost în perspectivă.

Comunicatele germane de la 12, 13 mai, după descrierea ofensivă la vest, menţionează laconic luptele grele de la Narvik, unde forţele speciale de vânători de munte „se menţineau cu greutate". Pentru fiecare din beligeranţi „drumul fierului" era de cea mai mare importanţă. Nici comandamentul suprem suedez nu era mai puţin îngrijorat. A urmat o lungă fază de acută criză pentru germani şi abia după două săptămâni forţe importante de paraşutişti au coborât, la 26.V, în ajutorul corpului alpin. Aviaţia nazistă care bombarda debarcările şi vasele engleze, purtătoarele de avioane au fost de cel mai mare folos, stăvilind sau limitând exploatarea succesului englez. Abia la 8.VI îşi face cu greu apariţia o escadră germană – crucişătoarele germane „Gneisenau" şi „Scharnhorst" – cu multe distrugătoare şi submarine, dar mai ales cu masiv sprijin al aviaţiei, ce a putut înfrânge forţele aliate. Luptele au încetat la 9/10.VI, când forţele expediţionare engleze s-au reîmbarcat. Grupurile de luptă răzleţe norvegiene şi din insule s-au predat sau au capitulat succesiv. Dar chiar de atunci o luptă surdă şi sângeroasă a „rezistenţei" norvegiene a început, ajutată masiv şi sub aspecte felurite, obli-

[11] (S.M.) Aceasta a fost trimisă în anul 1588 de regele spaniol Filip al II-lea pentru a debarca în arhipelagul britanic, eşuând însă în misiunea sa.

gând ocupația nazistă să se mențină în permanentă și în puternică pază, cu arma la picior, puternice contingente. Aceasta a durat până la sfârșitul războiului.

Așteptam potolirea luptelor în această regiune pentru a face călătoria la Narvik, care mi se promisese în principiu de către comandantul șef din Norvegia, general von Falkenhorst. De asemenea, comandamentul suedez îmi aprobase cererea unei călătorii în zona Kiruna, cum și trecerea frontierei spre Narvik.

Mi se părea de importanță a cunoaște cât mai amănunțit chestiunea „drumului fierului" și competiționarea[12] lui care, cum am mai arătat, furniza 60% din minereul de care Germania avea nevoie pentru a putea alimenta uriașa mașină de război. În importanța aceasta, repet, o asemănare avea acest „drum al fierului" cu zăcămintele de petrol din România, „drumul petrolului"!

1.3. Alte pătimiri ale anului 1940

Contactele cu reprezentanții Germaniei în perioada marilor victorii în Franța au fost îndeosebi profesionale. Ei păreau tot atât de surprinși de șirul de înfrângeri aliate – poate că nu atât de sinceri în surprinderea lor. Dar ataşatul aero, cu care eram și prieten, chiar ne tutuiam și familiile aveau bune relații, colonelul aviator Jens Peter Petersen[13] mi-a declarat deschis că în privința aviației ca și a tancurilor era sigur de aceste victorii și de rapiditatea lor. Dar iată că în prima jumătate a lunii iunie acești reprezentanți mă abordează îngrijorați despre presiunea sovietică tot mai agresivă în Țările Baltice. În luna precedentă, tot așa în grup, mi-au arătat îngrijorarea lor față de debarcările aliate care puteau naște mari complicații în nord. Eram cu harta în față și le demonstram că aceste debarcări ce-și aveau bazele la peste 500 mile nu pot avea consistență contra ocupantului german ce stăpânea aproape toată Norvegia, ce constituia o bază sigură.

1.3.a. Dispariția Țărilor Baltice

Privitor la Țările Baltice, i-am demonstrat mai ales generalului Bruno von Uthmann – ataşatul militar – că „totul este normal". Nu-mi făceam iluzii. Ei știau că am călătorit în aceste țări unde pătrunderea rusă era tot mai virulentă și sub toate formele. Explicația de „normal" ce i-a surprins izvora din protocoalele secrete ale faimosului pact ruso-german din august 1939, pe care l-am reamintit și l-am subliniat; deci, așa cum se întâmplase în Polonia și în Finlanda, va decurge în Țările Baltice, ca și „aiurea". Poate că victoriile germane în vest, am adăugat eu, au impus graba Rusiei în violența de pe frontierele sale vestice. În concluzie și cu oarecare amărăciune am încheiat: „noch eine

[12] (S.M.) În sensul de competiție pentru acesta.

[13] (S.M.) Jens Peter Petersen (1893-1971) va ajunge la rangul general maior (din 1 ianuarie 1944) în armata germană. A luptat în ambele războaie mondiale, a revenit în cadrul forțelor Luftwaffe în anul 1934 după 16 ani de viață civilă, a fost ataşat militar aero al Germaniei la Copenhaga (februarie-aprilie 1940) și Stockholm (1940-1942) și comandant al aeroportului din Zagreb (1943-1945), http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/P/PetersenJensPeter.htm (accesat la 10.05.2012).

Greueltat”[14] = ca acum un an, ca acum doi ani şi ca întotdeauna, adică „încă o atrocitate-pătimire”. Era o expresie această „Greueltat” foarte uzitată de propaganda şi vocabularul nazist când denunţa „atrocităţile – patimile” impuse germanilor de cehi, de polonezi, în trecutul apropiat. Aş fi vrut să le adaug în faţă că aceleaşi pătimiri au fost pricinuite şi Danemarcei, Norvegiei, Olandei, Belgiei... Prinţul zu Wied îmi spunea că nimeni nu cunoştea la legaţie obligaţiile germane, totuşi cotropirile teritoriale ruseşti în vecinătatea Germaniei nu erau numai reveniri[15] şi nu puteau lăsa liniştiţi pe germani. Ministrul putea fi de bună credinţă când afirma că Rusia a câştigat enorm fără a trage un foc; i-am replicat că în Finlanda au avut pierderi grele care răscumpără „den unverhofften Gewinne” = câştigul neaşteptat. Convorbirea a fost la ambasada germană, la un „ceai” în iunie, când operaţiunile în Franţa „curgeau” strălucit. Era caracteristic la această ambasadă că orice temă era abordată stereotipic şi repetat de toţi reprezentanţii ei; astfel, după numai două zile, generalul von Uthmann mă interpelează pe tema Ţărilor Baltice, aşa cum am arătat mai înainte. După alte trei zile tema mi-a pus-o din nou la o cină şi la un renumit restaurant acelaşi general von Uthmann; era la 19 iunie când se consumase ocuparea militară de către ruşi a Ţărilor Baltice şi dispariţia lor[16]. El a pus chestiunea într-un cadru mai mare: strategia rusă în Baltică are nevoie de coasta baltică pentru apărare şi mai puţin pentru atac, dar strategia rusă în Marea Neagră este numai ofensivă, ca şi în secolele trecute; deci, conchide el, tot ce se petrece în Ţările Baltice este numai defensivă. Atunci, răspunzându-i, am spus, nu aveţi a vă teme, iar el replică animat: „nici nu ne temeam”!! Generalul era un om rezervat, dar de data aceasta s-a exprimat mai clar. Cu o săptămână mai înainte luasem parte la nişte trageri de artilerie suedeze unde mă observase că discutam cu comandanţii ce conduceau exerciţiul ca un bun cunoscător, folosind un langaj tehnic, ce-i era necunoscut lui ca ofiţer de infanterie. Am fost tot timpul împreună şi-i dădusem explicaţii complementare care l-au pus în situaţia să urmărească, cu mare folos, fazele exerciţiului la care asista corpul ataşaţilor militari. Acesta l-a făcut să fie mai deschis şi mai larg la vorbă. Poate şi cina care luam împreună îi dezlegase vorbirea. Însă am remarcat şi am subliniat metoda germană, fiindcă în aceiaşi zi, cu câteva ore mai înainte, cu colegul său de la aviaţie, discutasem aceeaşi temă.

Dar oricât ar fi fost de important evenimentul de ocupare militară de către Rusia Sovietică a Ţărilor Baltice care s-a făcut la 15.VI, el nu a avut răsunet mai marcant decât la suedezi; aceştia nu s-au putut abţine ca în presă să comenteze şi să sublinieze cu ironie şi cu acrime: „popoarele baltice au chemat Armata Roşie”! Evenimentele din Franţa erau mai covârşitoare şi toate preocupările erau îndreptate, ca şi comentariile, către cascadele ce se iveau în fiecare zi de aproape trei luni. Apoi surprindere nu a mai

---

[14] În anii 1938, 1939, toate incidentele provocate de naziști în Cehoslovacia şi în Polonia erau trâmbiţate de propaganda nazistă ca acte de ferocitate = Greueltaten contra germanilor; chiar şi Hitler în discursurile sale folosea această expresie, acuzând pe cehi şi pe polonezi de cruzimi şi atrocităţi = Greueltaten.

[15] Ambasadoarea A. Kollontay îmi declarase că armata sovietică în Ţările Baltice „se întorcea acasă” sau „reveniri la cămin”.

[16] (S.M.) Acestea au devenit oficial parte a U.R.S.S. circa două luni mai târziu, la 3 august 1940. La acea dată fuseseră ocupate militar şi procesul de absorbţie a lor era în evoluţie.

fost, fiindcă pregătirea sovietică a fost de lungă durată şi meşteşugită; aceasta a înlăturat ideea de invazie, ca şi de surprindere, s-a impus şi a obţinut pe rând sau a desfăşurat: baze navale, garnizoane sovietice în centrele importante, coloana a 5-a, mitinguri, sfaturi şi comitete, cu toată gama contra „reacţiunilor antidemocratice", sau denunţând că „voinţa popoarelor este primejduită" şi... „apelul" acestora pentru libertate şi astfel armatele sovietice de ocupaţie „s-au întors acasă!"...

1.3.b. Prăbuşirea Franţei

Comunicatul german difuzat pe calea undelor glăsuieşte: „La 21 iunie 1940, ora 15.30, Führer-ul şi comandant suprem, însoţit de comandanţii forţelor ce compun Wehrmacht-ul, de Şeful Statului Major General al Wehrmacht-ului, de ministrul de externe şi de reprezentantul Führer-ului (Hess[17]) a primit delegaţia franceză pentru a lua condiţiile de armistiţiu".

Urmează preambulul care detaliază compunerea delegaţiei franceze, apoi umilinţa la care este supusă Franţa ca în aceeaşi pădure Compiègne şi în acelaşi vagon istoric să şteargă ruşinea de la 11 noiembrie 1918 când i s-a dictat Germaniei armistiţiul. Preambulul arată condiţiile ruşinoase şi neoneste ce i s-au impus „Germaniei neînvinsă" (Se dă în traducere acest preambul anexa 1)".

După citirea preambulului, Führer-ul părăseşte locul tratativelor în sunetul imnului naţional german.

Nu trecuse nicio săptămână de la dispariţia Ţărilor Baltice şi a venit o altă pătimire în Europa: căderea Franţei. De la dezastrul şi capitularea din Sedan 1870, la exact 70 de ani a început – tot la Sedan – un alt dezastru, care a condus la a doua ei capitulare din vara lui 1940.

1.3.c. Răpirea Basarabiei şi Bucovinei

N-au trecut decât şase zile şi Basarabia şi Bucovina de Nord ale lui Ştefan cel Mare ne sunt răpite. O altă pătimire îi este dată să sufere României; pentru a treia oară Basarabia ne este smulsă în decursul unui lung secol.

Despre evenimentul crâncen nu se mai poate vorbi, dar el nu poate fi uitat niciodată.

La vremea aceea, în nordul Europei, durerosul eveniment a trecut fără comentarii deosebite. Lumea era cu sufletul la gură despre pierderi şi prăbuşiri mai dureroase şi mai răsunătoare. Pregătirea sovietică pentru noua răpire – Basarabiei, Bucovina – a fost desfăşurată de lungă vreme pe tărâmul diplomatic, pe cel militar şi în lungul frontierei prin continue ameninţări, prin provocări de măcinarea nervilor.

Execuţia cotropirii a fost brutală şi fulgerătoare.

Evenimentele din Vest pot explica atât graba, cât şi brutalitatea cotropirii: la 27 iunie faptul era terminat.

Să nu mai vorbim despre ea, dar nici nu se va uita vreodată.

---

[17] (S.M.) Rudolf Hess (1894-1987), adjunct al lui Hitler, cel care în mai 1941 va zbura în Marea Britanie într-o misiune de pace asumată ad-hoc.

Am părăsit Stockholm pentru a merge pe „drumul fierului" la Kiruna și Narvik. Călătoria era pregătită și organizată pe date fixe și nu mai putea fi amânată de nenorocirea evenimentului. Pe de altă parte, călătoria aceasta, cu lipsa de 6-7 zile, a amortizat izbirea dureroasă.

Lotul celor loviți și pătimiți se îngroșa. O mângâiere își făcea loc în sufletul acestora împreună cu o speranță care atunci cu nimic nu se întrezărea, pentru o eliberare a celor cotropiți, odată cu încheierea celui de-al doilea război mondial.

1.4. Călătoria la Narvik – „Drumul Fierului", 28.VI-3.VIII.1940

Harta Țărilor Nordice și Baltice[18]

Narvik nu mă atrăgea numai pentru crâncenele lupte ce s-au dat între germani și corpul expediționar aliat, aprilie-iunie 1940, cât mai ales pentru obiectivul acestor lupte care era „drumul fierului" pe care Aliații voiau să-l intercepteze. Pe el se transporta minereul prețios de fier din bazinul Kiruna-Gällivare aflat la nordul Suediei, la circa 150 km de Narvik. Acest bazin a alimentat cu 60% nevoile de fier ale Germaniei în al doilea război mondial. Din acest procentaj se deduce concludent ce importanță avea pentru uriașa mașină de război a nazismului. Debușeurile din această regiune pentru Germania erau două: pe calea ferată spre vest la Narvik (150 km), și de aici în lungul coastei norvegiene, sau pe calea ferată spre sud la Luleå (390 km), care era portul cel mai apropiat, Luleå la Baltică, iar de aici în Germania[19]. Din aceste două porturi, cale de circa 1600 km, pe ocean – pe Marea Nordului sau pe Marea Baltică, erau transporturi grele, nesigure în timp de război, iar Baltica înghețа regulat 4-5-6 luni pe an.[20] Se deduce ușor ce importanță covârșitoare avea transportul cât mai ieftin pe ocean, tonaj mare și în siguranță, după ocuparea coastei norvegiene.

Încă de la izbucnirea războiului, Churchill a propus și a stăruit [pentru] violarea neutralității norvegiene prin blocarea apelor teritoriale și a portului Narvik. Nicio șosea sau cale ferată nu lega acest port de restul țării în lungul ei. Traficul se făcea numai pe apă, iar portul se afla în fundul unui fiord lung de peste 60 km. Premierul Chamberlain a respins propunerea lui Churchill.

Obiectivul debarcării aliaților era acest Narvik și bazinul Kiruna-Gällivare pe teritoriul Suediei, deci violarea teritoriului ei, pentru ca „drumul fierului" să fie interceptat cu desăvârșire, pentru toate debușeurile. De aceea, acest drum al fierului putea să aducă complicații internaționale care justificau îngrijorarea înfrigurată a conducerii supreme din Suedia, cum și aceea a reprezentanților germani de la Stockholm, în acest an 1940 al marilor pătimiri.

Suedia a luat măsuri urgente de întărire a apărării pe frontiera muntoasă nordică care se afla pe creasta Alpilor scandinavi, la circa 2.000 m altitudine. Ea era hotărâtă să-și apere neutralitatea, iar Narvik se afla la numai 30 km de această frontieră. Când

---

[18] Vezi harta în General Titus Gârbea, *Memorial și însemnări zilnice*, ediție de Silviu-Marian Miloiu, volumul I, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, p. 249.

[19] Vezi schița în *Ibidem*, p. 247.

[20] Transportul pe calea ferată în lungul Suediei – circa 1.900 km, pe timpul cât Baltica este înghețată, era costisitor și împovărător pentru rețeaua suedeză.

portul fusese ocupat de Aliaţi, frontul german se retrăsese spre frontieră şi se afla la numai circa 20 km. Vuietul bombardamentelor navale, al aviaţiei şi al luptelor ce se auzeau alarmaseră apărarea suedeză în dispozitiv de luptă pe frontieră. Se punea şi probabila retragere a forţelor germane pe teritoriul suedez, deci internarea lor în baza neutralităţii declarate. Dar s-a pus şi problema rezistenţei contra Aliaţilor, ceea ce ar fi adus luptele de apărare cot la cot cu armata germană. Astfel, de la o zi la alta, Suedia provocată putea să cadă fără voia ei în lotul german.

Apărarea era mult ajutată de terenul muntos care, golaş şi foarte escarpat, se prăbuşea în ocean şi în fiorduri de la 1.400-1.600 m altitudine. Despre o exploatare a succesului cu blindate şi motorizate nu putea fi vorba. Terenul muntos este foarte compartimentat şi operaţiunile, fără posibilă legătură, erau despicate. Luptătorii trebuia să aibă o instrucţie specială de munte. Comunicaţii nu existau, singură calea ferată lega ca un cordon ombilical zona zăcămintelor de fier la Narvik (ocean) sau la Luleå (Baltică). Puţine poteci de munte erau legate de calea ferată pe care se făcea orice mişcare. Crestele munţilor erau acoperite de zăpezi eterne şi de gheţari, chiar în vară.

Apele coborau ca torente în fiorduri şi înşirau lacuri pe alveolele glaciare, mărind valoarea de compartimentare a terenului şi de despicare (fracţionare) a operaţiilor.

Aşezările omeneşti erau înşirate, rare, numai în lungul căii ferate, iar altele în afară erau numai ca nişte cabane turistice sau lapone. Trupele trebuia să bivuacheze, deci pentru climatul polar trebuia să aibă echipament adecvat, special.

Asemănarea dintre „drumul fierului" din nordul Suediei şi „drumul petrolului" din România, de care s-a mai pomenit în acest memorial, cum şi complicaţiile de la Narvik-Kiruna în legătură cu neutralitatea Suediei mi-au stârnit interesul pentru care am pregătit, am insistat şi am reuşit să fac această călătorie de 6 zile la 1.600 km de Stockholm în nordul Europei.

Călătoria am făcut-o cu trenul de la Stockholm, iar la Kiruna un ofiţer suedez m-a primit şi m-a condus la frontieră = Riksgränsen[21], unde eram aşteptat de doi ofiţeri germani. Aceştia m-au condus tot cu trenul la Narvik. Nu trecuseră decât abia trei săptămâni de când Aliaţii au fost obligaţi să se retragă din zona Narvik şi am văzut că dispozitivul de apărare suedez era încă pe poziţie. Legătura între cele două comandamente german şi suedez era de mult luată şi funcţiona corect. Sosirea mea fusese anunţată pe „sus", prin comandamentul de ocupaţie în Norvegia al generalului-şef von Falkenhorst, cum şi pe „jos", de la Kiruna la Narvik. Traficul de cale ferată cu transportul minereului se reluase şi se făcea spre sud la portul Luleå, ca şi spre Narvik; restaurarea căii ferate cum şi a gărilor se terminase. Coborârea în pante repezi am făcut-o fără întârziere prin cele numai patru staţii de cale ferată. Pe lumină am sosit la Narvik, unde am fost primit la postul de comandă al corpului alpin – vânători de munte austrieci, sub comanda generalului Dietl, a cărei faimă se răspândise şi se consacrase, fiind cunoscut ca eroul de la Narvik.

[21] Graniţa regală.

Am fost primit cu curtoazie, cu interes şi cu senzaţie. Şeful de stat major era proaspătul general Jodl[22], frate cu generalul A. Jodl, sfătuitorul operativ al lui Hitler, care la OKW avea sarcina de direcţia operaţiilor. Le-am spus care a fost imboldul ce m-a făcut să le fac această vizită, pentru care am repetat încă o dată mulţumiri comandantului-şef german din Norvegia şi corpului alpin.

Chiar de la cina care a urmat, naraţiunile ca între camarazi au început şi am fost pus în ambianţa frontului. A doua zi am fost condus de un ofiţer de la „operaţii" care, la teren, pe lungul fiordului şi pe înălţimile de la est, mi-a explicat unde s-au desfăşurat momente de lupte grele de munte, de aviaţie şi navale. Mă întrebam pe unde şi cum a putut să vină atâta material greu, tancuri, muniţie ş.a.? Operaţiunile de ocupare a numeroaselor insule Lofoten[23] erau în curs, iar apărarea pe întinsa coastă spre Capul Nord, încă circa o mie de kilometri, era sarcina cea mai grea. Comandantul era liniştit, dar cu toată disciplina soldaţilor, lipsurile, distanţele, singurătatea încercau simţitor moralul lor; se adăuga că din februarie şi din Austria lor, ei nu au mai avut o adevărată odihnă.

A treia zi hotărâsem plecarea; zilele erau lungi, iar nopţile aproape se reduseseră. Era în epoca caracteristică a solstiţiului de vară când soarele nu mai apunea pe cerul de la aproape 70 grade latitudine. Părea neobişnuit şi feeric. Mi-am luat rămas bun de la comandantul general Dietl cu un sentiment de tristeţe în feeria nordică care era mai mult decât monotonă şi nu despăgubea decât foarte puţin lungile nopţi de iarnă, iarna cu viscolele şi cu singurătatea copleşitoare a piscurilor sau a tundrei.

M-am întors la Kiruna unde am stat două zile. Nu am avut de văzut ceva interesant, dar liniştea din ultimele zile mi-au îngăduit să-mi decantez gândurile după luni grele de război şi de cascada evenimentelor. În liniştea şi monotonia nordică mi-am notat aceste gânduri şi frământările pe care le încercam de la izbucnirea războiului. Redau *in extenso* această recapitulare cu încheierea ce-am putut desprinde după atâtea fapte şi importante victorii. Eram la începutul lui iulie 1940 când am scris aceste gânduri, pe care le redau aşa cum au fost scrise.[24]

Suedia Nord, 30.VI-4.VIII.1940. În călătoria Kiruna-Narvik-Capul Nord expediat la 30.VII.1940

„Anul pătimirilor europene"

---

[22] (S.M.) Ferdinand Alfred Friedrich Jodl (1896-1956) a fost şef al operaţiunilor şi apoi şef de stat major al Corpului 12 de Armată german (1938-1940), şef de stat major al Corpului de Munte (1940-1942), şef de stat major al Armatei 20 de Munte din Finlanda (1942-1944), fiind apoi transferat în calitate de comandant la Corpul 19 Munte (1944) şi la Detaşamentul Narvik (1945), http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/J/JodlFerdinand.htm (accesat la data de 23.V.2012).

[23] (S.M.) Situate la nord de Cercul Polar, în Nordland, acestea însumează un perimetru de 1.226 km^2. Cea mai locuită este Vestvågøya (411 km^2), în vreme ce insula cea mai întinsă este Austvågøya (527 km^2), http://www.wolframalpha.com/input/?i=Lofoten (accesat la data de 20.VI.2012).

[24] Acest studiu a format obiectul raportului ce am înaintat la Marelui Stat Major după călătoria la Narvik şi la Kiruna şi după încheierea campaniei din Norvegia. Asemenea rapoarte au fost expediate lunar în trei exemplare. Am fost informat că după război aceste rapoarte au dispărut. Unele exemplare fortuit au mai fost găsite şi folosite. Astfel unul a fost aflat în resturi de bibliotecă ale lui A. Călinescu, prim-ministrul asasinat. Din el s-au publicat extrase în revista *Magazin Istoric* din [necompletat].

„Extinderea războiului în nordul continentului este de mult fapt împlinit; dar unde nu se întinsese el până acum?? După lunga aşteptare strategică, după ofensiva fulger la vest, după prăbuşirea Franţei, după dispariţia Ţărilor Baltice, după răpirea Basarabiei-Bucovinei, în aceste feerice zile nordice fără noapte, în liniştea acestor „Mitternachtsonne" (care s-ar putea traduce: Miezul nopţii cu soare sau soarele la miezul nopţii), gândurile ce aştern îmi pot da asupra evenimentelor o idee de perspectivă.

„Aşteptarea strategică ce s-a început şi am comentat încă de la Berlin, în octombrie 1939, socotesc că nu a fost dictată numai de o nevoie militară, ci au fost puternice raţiuni politice care au impus-o.

„Gândurile mă poartă înapoi cu 3 ani când, primind sarcina de ataşat militar în Germania, am revăzut cu asiduitate geografia, istoria şi economia (finanţele, industria şi comerţul) pentru a mă documenta; dar, mai ales, am citit – iar unele capitole le-am răscitit şi le-am studiat – lucrarea lui Hitler „Mein Kampf". M-am străduit să mă lămuresc asupra concepţiei şi asupra programului hitlerist din această nouă „biblie" a poporului german. Lectura aceasta m-a lămurit, ca şi viaţa de aproape trei ani în Germania (1937-1940), şi anume perioada cea mai importantă a marilor succese politice, a celor mai ameninţătoare tendinţe şi agresiuni care îngroziseră popoarele şi statele continentului, a războiului ce a dezlănţuit, cum şi a strălucitelor victorii; toate acestea au zguduit planeta; toate acestea au dovedit măiestria lui Hitler, ca şi uriaşa capacitate de un potenţial nebănuit a poporului german; unul fără altul nu s-ar fi putut ajunge la această treaptă de putere, de mărire, ca şi de violenţă. Este desigur clar că Hitler, cum am mai spus în diferite rapoarte, nu este niciun meteorit, niciun corp străin şi nicio întâmplare în viaţa şi în istoria Germaniei.[25]

După anii de la Berlin unde am trăit marile lui succese: Renania şi Saargebiet (1936 şi 1935), reorganizarea forţelor armate = Wehrmacht (1937-38), după Anschluss (1938), după München (1938), după Praga şi Varşovia (1939), iar anul acesta după ocuparea Norvegiei şi prăbuşirea Franţei, în ambianţa de entuziasm al austriecilor şi bavarezilor ce am trăit acum la Narvik, popor şi armată erau uniţi în covârşitoare ma-

---

[25] (S.M.) Afirmaţia ataşatului militar român abordează una dintre cele mai controversate dezbateri din istoriografie cu privire la inevitabilitatea sau nu a unei specii de regim totalitar în Germania. Dacă istorici precum William L. Shirer şi A.J.P. Taylor au susţinut că nazismul era o prelungire inevitabilă a trecutului german, cu trăsăturile sale de autoritarism, naţionalism, rasism şi expansionism, ultimele monografii şi studii dedicate acestui subiect (în special sinteza lui Richard J. Evans) restrâng aceste aprecieri la o „predispoziţie", nu o fatalitate, vezi Lucian Boia, *Tragedia Germaniei: 1914-1945*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2010, p. 7-12.
O foarte interesantă cheie de analiză a nazismului este oferită la mijlocul anilor '30, într-un moment în care nazismul abia se instaurase la putere de doi ani, de Stefan Litauer: „un rezultat al revoluţiei naţional-socialiste este deja vizibil, iar acesta este trasformarea Germaniei dintr-o federaţie de state, cu Prusia aflată într-o poziţie dominantă, într-un aşa-numit <<Einheitsstaat>> (Stat Unitar), în care hegemonia Prusiei a fost distrusă cel puţin formal. Evoluţiile ulterioare ale evenimentelor din Germania vor arăta dacă această hegemonie a fost înlăturată doar în principiu, dacă spiritul prusian care a condus lumea către conflagraţie continuă să anime <<Einheitsstaat-ul>> sau dacă acesta a dispărut. Nu este desigur imposibil ca spiritul prusac să renască şi să încerce să distragă Germania de la noua sa linie de evoluţie, dar în acel caz o reacţie mult mai violentă poate fi aşteptată, precum şi o nouă catastrofă", Stefan Litauer, „The Rôle of Poland between Germany and Russia", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1931-1939)*, vol. 14, no. 5 (1935), p. 666.

joritate în jurul „Führer-ului". Poporul german a acceptat unanim concepţia lui Hitler care i se potriveşte cu cele mai ascunse şi trăite ale lui năzuinţe; el a îndurat toate lipsurile şi rigorile, vexaţiile şi împilările dictaturii sale. Hitler a bătut în coarda inimii germanismului şi se exprimă clar şi cu convingere în lucrarea sa: „M.K.". „Poporul nostru are dreptul moral de a pretinde spaţiu şi pământuri străine". În cartea sa, el lămureşte şi sintetizează naţionalismul şi imperialismul cu o uluitoare şi evocatoare precizie, satisfăcând orgoliul şi gâdilând veleităţile poporului într-o concepţie care corespundea străfundului gândurilor acestuia. Iată un citat din „M.K." care este o formulă răpitoare ce-ţi taie răsuflarea: „Când graniţa noastră va îngloba pe ultimul german, dar asigurarea hranei pentru poporul nostru va începe să fie îndoielnică, ţâşneşte nevoia pentru popor, dreptul moral de a pretinde spaţiu şi pământuri străine; de aceea, atunci plugul se schimbă în spadă şi, din lacrimile unui război, va creşte pentru prosperitate pâinea cea de toate zilele".

„O ţesătură deasă între naţionalismul şi imperialismul său a fost intimul crez de întotdeauna al lumii germane, chiar după înfrângerea din primul război mondial, iar concepţia hitleristă, ce i se potrivea, l-a cucerit. El nu a admis niciodată această înfrângere în 1918, şi în anii cât am stat în Germania am întâmpinat şi am cules această convingere unanimă. Ea îşi dă o expresie dură în preambulul proaspătului armistiţiu impus Franţei; în prezenţa „Führer-ului" s-au comunicat, în urmă cu numai zece zile – la 21 iunie 1940 – în pădurea de la Compiègne, în acelaşi vagon istoric de la 11.XI.1918, delegaţiei Franţei condiţiile acestui armistiţiu.[26]

„Naziştii nu au recunoscut această înfrângere şi s-au revoltat de condiţiile umilitoare ale armistiţiului, ca şi de obligaţiile tratatului de la Versailles". Pot avea dreptate?? Dar pentru ce nu-şi reamintesc de condiţiile impuse de Germania prin tratatul de pace de la Brest-Litovsk cu Rusia (3.III.1918)[27] şi de la Buftea cu România (22.III.1918)[28]?

„Dar Hitler a avut priză puternică şi şefii naziști au bătut în tabla răsunătoare a inconsecvenţei aliaţilor care au cântărit cu altă măsură celor slabi sau învinşi în aplicarea principiului naţionalităţilor, sau în dreptul de autodeterminare, sau în dreptul minorităţilor, călcând la unele naţiuni suveranitatea lor etc. etc.

---

[26] În anexa 1 se dă *in extenso* acest preambul, spre reamintire, în care se respinge înfrângerea Germaniei în noiembrie 1918.

[27] (S.M.) Tratatul de la Brest-Litovsk a fost umilitor pentru Rusia, ţară care a fost nevoită, în schimbul păcii cu Germania, să cedeze circa jumătate din teritoriile sale europene (150.000 km^2), precum Finlanda (proclamată deja stat independent la 6.XII.1917), Lituania (declarată stat independent la 16.II.1918), Estonia (proclamată stat independent de la data de 24.II.1918), Letonia, vestul Bielorusiei, Polonia, Ucraina, regiuni din Caucaz. Aceasta însuma 34% din populaţia Rusiei, 32% din terenul agricol al acesteia, 54% din instalaţiile industriale, 89% din minele de cărbuni. Lenin, susţinut de germani să ajungă la putere, a acceptat această pace în scopul de a menţine regimul său la putere, vezi Dmitri Volkogonov, *Lenin. O nouă biografie*, Ed. Orizonturi & Lider, f.a., p. 215.

[28] (S.M.) Istoricul Florin Constantiniu denumeşte Pacea de la Bucureşti (24 aprilie / 7 mai 1918) „o pace draconică". România era obligată să cedeze Dobrogea, Cadrilaterul, o parte a judeţului Constanţa, înălţimile Carpaţilor (5.600 km^2). Ramuri importante ale economiei naţionale, în primul rând industria petrolieră şi agricultura, erau puse la dispoziţia Puterilor Centrale pe termen lung, vezi Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1997, p. 285-286.

Dacă în „M.K." se arată clar pretenţiile sale pe arena politică, când a luat puterea, revendicările germane au fost moderate sau blânde. Dar graba naziştilor, graba! graba! l-a făcut pe Hitler protestatar şi pretenţios până la violenţe şi la agresiuni, şi... tot mai grăbit, graba pe care toţi şefii mari au explicat-o spre justificare. Hitler a declarat ambasadorului englez în preajma războiului: „Dacă este vorba de război, prefer să-l fac când sunt încă în vigoare, la cincizeci ani cât am acum." (după cât mi-a spus ataşatul militar englez, colonelul Mac Farlane). Dr. Goebbels a fost şi mai clar şi a declarat cu cinism: „Popoarele mari ale Europei, cu murdării şi cu viclenii, şi-au făurit imperiile în secole la rând, noi îl vom face într-o generaţie" (ziarul oficios *Völkischer Beobachter* şi în discursurile sale).

Este remarcabil cât de clar şi dezvăluitor este expusă în „M.K." de Hitler concepţia sa de politică externă şi este de mirare că a fost atât de puţin luată în considerare[29]. În lucrarea sa şi după luarea puterii, Hitler a putut să citească cu discernământ atât în sufletul lumii germane, ca şi în năzuinţele marilor democraţii. El a precizat ceea ce a intuit şi formulat:

- Unirea tuturor germanilor; naţionalismul ce a agitat toate popoarele şi care prinsese rădăcini adânci încă din sec. al XIX-lea, ca un mesianism fără care popoarele nu mai pot să vieţuiască, cuprinsese şi lumea germană; „unirea sub o conducere unică", spuneau naziştii, „este naţionalismul care ni se cuvine şi nouă";

- Groaza de bolşevism; groaza de revoluţia universală pe care acesta o propovăduia, este o altă intuiţie a lui Hitler.

- Altă groază a democraţiilor era aceea de război, de un nou război; pace! pace! pacea indivizibilă, pacea generală era dorinţa tuturor;

Este necesar ca să explicăm şi să comentăm concepţia intuită şi formulată astfel de Hitler şi de nazism, cum a fost ea tradusă în fapt cu forţa. De asemenea, este necesar să arătăm contradicţia şi paradoxul în lumea nazistă germană ca şi în lumea marilor democraţii de la vest până în vara lui 1940 după covârşitoarele evenimente politice şi militare.

Hitler şi lumea nazistă nu-şi mai găseau locul şi liniştea dacă germanii nu se pot uni; lozinca „ein Volk, ein Reich, ein Führer" lansată la 1937 a electrizat lumea germană; entuziasmul acesta era cunoscut pe tot continentul. Blocul unit al celor optzeci milioane de germani în centrul continentului, către care vor gravita alte optzeci milioane risipiţi în spaţiul dunărean, în Rusia până la Volga, Caucaz şi în Siberia, sau în întinsele Americi.[30]

Pentru această lume-bloc germană, Hitler nu găsea nici spaţiu şi nici pământuri roditoare în vest sau la sud şi cu atât mai puţin în nordul arid al continentului, după cum nici în colonii, ceea ce ar fi dus la risipirea poporului şi a rasei; de aceea, el a declarat

---

[29] (S.M.) O interpretare diferită la H.W. Koch, *op.cit*.

[30] Oficiul doctrinarului nazist Dr. Rosenberg (APA = Außenpolitisches Amt) editase în 1938 o hartă mare în culori şi în România erau pete mari germane care „materializau dreptul moral" de înglobare la patria germană. Harta a dispărut din ordin superior al NSDAP; era socotită tendenţioasă. Am trimis în 1938 la Marele Stat Major două asemenea hărţi, subliniind pericolul acestor tendinţe expansioniste ce ne vizau direct.

deseori că nu mai are alte pretenţii în aceste direcţii sau în colonii; deci, urmează concepţia „nici flotă care să asigure aceste colonii nu mai este necesară" şi a oferit acel faimos acord naval (1937)[31] cu Anglia cu care a liniştit-o şi prin care renunţă la lupta şi la cursa competiţională a înarmărilor navale ale lui Wilhelm II, care exasperase pe englezi. Hitler s-a mulţumit cu o cotă redusă de tonaj de numai 35% din tonajul englez.[32]

„Am întins o mână prietenească marelui nostru vecin stăpân pe mări şi nu ne vom mai lua la harţă pentru colonii şi nici pentru flota care să le păzească. Noi ne vom îndestula cu pământurile ce vom dobândi în jurul nostru, care se găseau la îndemână şi care ne aşteaptă". Unde sunt pământurile?

„Teama de bolşevism? Europa are groază de bolşevism", spune Hitler. „Şi la noi a fost această groază, dar l-am stârpit, iar Europa nu trebuie să se teamă: poporul german, prin aşezarea lui, stă în calea acestui «slăbănog şi decadent revoluţionar». Lumii germane nu i se potriveşte acest «dezmăţat bolşevism» şi Germania este un bastion contra bolşevismului. Bolşevismul este o mare slăbiciune prin haosul ce-l aduce. În acest haos, creat în 1917 pe imensele fertile spaţii, ne-a fost nouă foarte uşor să pătrundem şi ne-am fi aşezat dacă nu survenea înşelăciunea din 1918 când am semnat armistiţiul, şi ce-a urmat? Această pretinsă înfrângere ne-a stopat vremelnic".

„Aliaţii au desfiinţat marea, bicefala monarhie dunăreană şi, în baza naţionalismului, au creat un alt haos, o altă slăbiciune în coasta lumii germane. În locul monarhiei s-au creat o puzderie de state slabe şi hibride, ceea ce va fi o sarcină uşoară Germaniei unite să le aservească economic şi politiceşte. Acest haos este cel mai prielnic pentru noi în dezvoltarea economică".

„Democraţiile apusene – spune Hitler – au mai creat şi un «cordon sanitar» (ministrul englez Curzon, 1919) care să oprească expansiunea bolşevică spre Europa. În realitate, acest cordon sanitar a fost realizarea politicii de echilibru european, ca în viitorul apropiat cele două mari aglomeraţii, germană şi rusă, să nu mai aibă contact, fie pentru a colabora, fie pentru a se înfrunta, ceea ce ar turbura liniştea Europei. Se ştie câtă vâlvă a făcut pactul de la Rapallo dintre Rusia bolşevică (Krasin[33]) şi Germania

---

[31] (S.M.) În realitate, acesta a fost semnat cu doi ani mai înainte, la 18 iunie 1935, iar scopul Germaniei pare a fi fost să pună bazele unei alianţe germano-engleze împotriva altor mari puteri europene (Franţa, U.R.S.S.), în vreme ce Anglia dorea să determine Germania să limiteze cursa înarmărilor. Acordul contravenea tratatului de la Versailles prin aceea că permitea reînarmarea navală a Germaniei, un punct câştigat de Berlin. După cum arată o cercetare recentă a lui Thomas Hoerber, „acordul naval anglo-german trebuie prin urmare văzut ca o perioadă de înţelegere superficială dintre Reich şi Imperiu […] ce nu putea deveni o alianţă mai profundă fără ca vreuna dintre cele două părţi să renunţe la poziţiile ei fundamentale, chiar la valori şi credinţe despre război şi pace, rasă şi naţiune, Imperiu şi Reich", „Psychology and reasoning in the anglo-german naval agreement, 1935-1939", în *The Historical Journal*, vol. 52, no. 1, 2009, p. 174.

[32] Acordul naval este „Gentlemen arrangement-agreement" (1937); el era o altă viclenie nazistă cu scopul de a împinge Anglia să se dezintereseze de Europa Centrală şi deci să aibă mână liberă; la timpul oportun, Hitler va denunţa acest acord.

[33] (S.M.) Leonid Borisovici Krasin (1870-1926) a fost diplomat şi politician sovietic, membru al delegaţiei sovietice care a negociat şi semnat Tratatul de la Rapallo.

(Rathenau[34]) în 1922. Ameninţarea a fost atunci întrecută numai de senzaţia evenimentelor". Deci, continuă Hitler, „noi asigurăm democraţiile cele mari contra bolşevismului, dar în schimb poporul german să fie liber, să se unească, să-şi aibă armata şi să-şi ducă politica sa faţă de haosul bolşevic şi în haosul dunărean".

„Pacea!? – alt mare obiectiv al democraţiilor apusene – a oferit-o la vest, la sud, ca şi la nord". În toate discursurile şi întrevederile internaţionale Hitler a oferit pace, proferând renunţări, după renunţări: Alsacia, Lorena, Trentin, colonii, flotă etc. „Eu am făcut războiul în tranşee ani la rând şi cunosc ororile lui mai bine decât orice om de stat sau diplomat; eu nu vreau război; nu; nu" mereu predica acest refuz.

În această concepţie, Hitler scrie în „M.K.", el vede în „Europa împăciuită realmente:

- o mare putere navală cu imperiul imens colonial, Anglia;
- o mare putere cu prolifica naţiune italiană, cu un imperiu mediteranean şi
- o mare putere, lumea germană, cu imperiul la estul Europei".

Franţa nu este uitată, dar fiindcă este o naţiune în decădere, ea se autoizolează sau va fi izolată într-un rol minor.

De cum a luat puterea Hitler a cerut „patru ani" şi a început „realizările", dar „pentru planul cel mare" el concepe şi se străduieşte să realizeze:

- o alianţă fermă cu Anglia, stăpâna mărilor şi cu Italia, stăpâna Mediteranei; fără aceste alianţe hegemonia în Europa nu este posibilă;
- izolarea Franţei neputincioasă prin Italia şi Spania;
- cu spatele asigurat, însoţită de vecinii Polonia, Ungaria şi România, să cucerească Rusia, să o supună şi să o „colonizeze".

Hitler încheie în această formulă de expansiune imperialistă a celor trei imperii cu judecata enunţată în „M.K.": „Soarta popoarelor se făureşte numai în perspectiva unui succes comun în sensul unei dobândiri reciproce". Aşadar, în concepţia lui, Anglia ca şi Italia trebuia să fie marii parteneri. După luarea puterii, el trece la înfăptuirea cu consecvenţă (a acestei concepţii) care, trebuie recunoscut, a fost un timp urmată, dar numai în parte înfăptuită.

Micilor parteneri le defineşte un rol secundar de însoţitori înrolaţi pentru marele plan, „la est", definit astfel:

Polonia lui Piłsudski[35] în 1934 este convinsă şi face un pact de neagresiune pe 10 ani[36]; teama acesteia de Rusia o apropie de nevoie de Germania şi ofertele ce Hitler i-a

---

[34] (S.M.) Walther Rathenau (1867-1922) a fost un politician şi industriaş german de origine evreiască, ministru al reconstrucţiei (1921) şi de externe (1922), artizan şi semnatar al Tratatului de la Rapallo. Deşi un înfocat naţionalist, acesta a fost asasinat de ultranaţionalişti germani la 24 iunie 1922.

[35] (S.M.) Józef Piłsudski (1867-1935) a fost un general eminent şi om de stat polonez. A fost şef al statului polonez (1918-1922), mareşal al Poloniei şi lider spiritul până la moartea sa al regimului sanatist (instaurat în anul 1926). Era născut în Lituania şi adept al reconstituirii federaţiei polonezo-lituaniană după primul război mondial; pe larg, la Florin Anghel, *„Revoluţia morală". Regimul sanatist din Polonia, 1926-1930*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2008.

[36] (S.M.) Pactul de neagresiune dintre cele două state fusese semnat la 26 ianuarie 1934. Un an mai târziu, la 21 mai, Hitler oferă chiar prelungirea perpetuă a acestui pact, Stefan Litauer, *op.cit.*, p. 667.
Pe de altă parte, acest pact a dus la răcirea relaţiilor Poloniei cu principalul său aliat, Franţa. Ministrul de externe polonez Józef Beck era considerat de ambasadorul francez Leon Noël ca un antifrancez convins, guvernul polonez fiind apreciat a fi trădător şi nedemn de încredere. Franţa a făcut chiar eforturi

făcut în 1934, dar mai ales în 1939, i s-au părut modeste, atât de modeste încât: „nu se vor mai repeta în caz de refuz".

Ungaria este partener protestatar, care a început să fie îndestulat „prin perspectiva unui succes comun, în sensul unei dobândiri" pe spinarea Cehoslovaciei în 1938, 1939 şi mai poate urma; în schimb, ea oferă teritoriul, reţeaua de comunicaţii, hrană de tot felul şi libera trecere peste teritoriul său spre est.

România este un partener preţios prin hrana îmbelşugată, dar mai ales prin petrolul care să mişte uriaşa maşină aero, motomecanizată. Tancurile şi avioanele vor goni pe „valurile de carburanţi ale războiului modern" pe întinsele, planele spaţii ale răsăritului. Aşadar, ca şi în sec. XVII-XIX, România va pregăti şi va furniza „zahareaua" unei mari armate germane.

Aceşti mici parteneri nu vor fi scutiţi de contingente militare = Polonia cu cavaleria ei vestită şi aptă pentru stepă, Ungaria cu trupa de ocupaţie şi cu „voltijori", iar România la fel, şi cu „corvagiii"[37]... din secolele trecute.

În „M.K." se prevăd şi recompense acestor minori parteneri de „dobândiri reciproce" revendicate; de asemenea, respectarea unei suveranităţi aparente, poate îngrădită, poate chiar vremelnică, pentru aceşti parteneri minori.

Multe din obiectivele concepţiei hitleriste au fost atinse şi se putea purcede mai departe şi cât mai în grabă. După München s-au produs şi „declaraţii" cu Anglia şi cu Franţa. Premierul Chamberlain era de mult pe calea unei politici de „appeasement" şi cu ce satisfacţie flutura, când a debarcat întors de la München, hârtia care asigura poporul că nu va fi război. „În declaraţia de pace perpetuă" se pomenea şi de „consultări reciproce" în caz de nevoie, pentru ca pacea să nu fie cu nimic lezată. Chiar şi declaraţia franco-germană din 6 decembrie 1938, după Pace şi iar Pace, hotărăşte şi „consultări" reciproce. Cât de stereotip apar aceste „consultaţii" chiar şi în pactul germano-rus din august 1939. Este chiar subliniat, numindu-l „pact de neagresiune şi de consultări".

Se ştie polemica cu partenerii de la vest după 15 martie 1939; în concepţia nazistă, Ribbentrop a considerat că Germania are spatele asigurat la vest şi mână liberă la est.[38]

1.4.a. Contradicţii şi paradoxuri

Prin pactul de neagresiune şi consultări germano-sovietice din 23 august 1939 consecvenţa lui Hitler se frânge şi dezvăluie o contradicţie în concepţia sa. Credinţa sa nestrămutată ce o împlântase adânc poporului german, predicată în noua biblie, este frântă şi tot sistemul politic este suspendat, dacă nu chiar înlăturat. Toată pregătirea politică şi militară, întreaga strategie cu efortul la est se suspendă. Un război nedorit şi

---

de a eroda poziţia lui Beck prin încurajarea constituirii unui grup filofrancez condus de şeful de stat major Rydz-Smigly, Anita J. Prazmowska, *Eastern Europe and the origins of the Second World War*, Macmillan Press, 2000, p. 24.

[37] (S.M.) Cuvânt neclar.

[38] Hitler şi Ribbentrop au socotit că după acordul de la München (1938) şi Declaraţia franco-germană (1938), schimbările din Cehoslovacia şi dispariţia ei „nu puteau să mai fie obiectul unui schimb de vederi = consultări şi că deci Germania era liberă la est (a se vedea şi Cartea Galbenă franceză din 1939).

nepregătit la vest contra mult doriților sau cel puțin pasivilor „mari parteneri" se impune cu mare acuitate. Oricât de activ ar fi fost potențialul Germaniei și de desăvârșit aparatul militar, pregătirea războiului la Vest cerea timp, iar strategia cu efortul la vest reclama o flotă puternică pe care ea nu o avea, ca să înfrângă Anglia. Deci această lungă așteptare strategică este o urmare a schimbării concepției lui Hitler. Se pune și acum întrebarea ce-am auzit la Berlin, la Stockholm, ca și la Berna, la Haga, care întrebare se pune și în vara lui 1940: poate Hitler să renunțe la concepția originară făurită, predicată și pregătită de ani în șir?

Care a fost concepția vestului în privința aceasta, după părerea lui Hitler?

Am arătat că groaza de război era unanimă. Orice, dar război nu! nu! nu! Anglia ca și Franța erau pentru o politică de „appeasement", deci nu s-au pregătit de război, totuși la 3 septembrie 1939 declară război Germaniei, război pe care nu l-au pregătit, pe care nu l-au vrut. Iată dar contradicții și în marile democrații de la vest. Iată cum aceste mari puteri se aruncă în paradox. Mai mult:

- Anglia și Franța declară războiul, dar nu-l fac; opt luni au așteptat. Ce-au așteptat? Pacea? Dar pacea li s-a oferit și au refuzat-o în octombrie 1939, ca și în lunile următoare: doresc fierbinte pacea, dar când li se oferă, o resping; alt paradox; apoi urmează altul:

- Germania nu vrea războiul la vest, dar nevoia pentru siguranță o silește să-l facă și încă cu succese uimitoare. Pentru siguranță i se impune să se întindă prin ocuparea coastei de vest a continentului; de la Capul Nord și până la Pirinei; dar această siguranță nu este un rezultat decisiv, ci numai o condiție. Adversarul este prezent, amenințător.

În păinjenișul de contradicții și de paradoxuri, dorința de pace exprimată prin oferta deschisă din octombrie 1939, ca și tot ce s-a urmat în ascuns, în culise pe timpul lunilor de iarnă sunt semne că totuși „planul cel mare la est" nu a fost părăsit. Chiar și Anglia, iar după ea Franța nu au renunțat la politica de appeasement, dar au răspuns ele, „pacea cu un alt guvern care să dea toată încrederea". A fost ultimul act al politicii de appeasement.

Germania = dorea pacea la vest, mult dorita pace, dar acum, după 21 iunie 1940, o fermă „pax germanica" se impune clar Franței în condițiile de armistițiu: „Eine Wiederaufnahme des Kampfes zu behindern = o reluare a luptei să fie împiedicată". Dorinței lui Hitler la un aranjament împăciuitor și cu Anglia i se atribuie neînțeleasa stopare a exploatării succesului contra englezilor grămădiți la Dunkerque cărora li s-au dat patru zile răgaz să se salveze fără arme.[39] Nu era această blândețe o invitație la pace după înfrângerea de pe continent? Se presupune că Hitler a întins generos mâna pentru împăciuire, grăbit și el pentru pacea de la vest și pentru marea siguranță a spatelui în partea aceasta a continentului, pentru a reveni la politica orientală.

În noianul acestor gânduri îmi sunt proaspete viziunile de la Narvik și de la fiorduri unde vânătorii austrieci entuziaști sub conducerea nu mai puțin a însuflețitului lor

[39] (S.M.) Nu mai puțin de 338.226 soldați aliați au reușit să se salveze, la sfârșitul lunii mai și începutul lunii iunie, de pe litoralul francez pe cel englez din fața avansului trupelor germane. Creditul acestei miraculoase salvări trebuie acordat abilității Lordului Gort de la Forța Expediționară Britanică de a-și retrage forțele la timp din încleștare, eroismului soldaților britanici și aliați și conducerii militare germane care a ordonat oprirea atacului german pentru trei zile în vederea refacerii forțelor Wehrmachtului.

comandant, general Dietl, făceau garda pe coastele ştirbe şi prăpăstioase de la extremul nord unde mai persista zăpada la sfârşit de iunie! Acest vestit erou, atât de primitor, cu toată greutatea sarcinii sale, avea scăpări poetice când îmi povestea epopeea desfăşurată pe coastele încă foarte viforâte de la Narvik de la începutul lui aprilie. Ca eroii din „Nibelungenlied"[40] au luptat ostaşii săi cu aprigele crucişătoare-distrugătoare britanice şi cu forţele debarcate, cu gerul şi cu lipsurile de tot felul, cu pripoanele şi cu stâncile golaşe, ca şi cu păduchii ce-i năpădiseră.

Ascultându-l şi observându-l, îmi cântăream vorbele ca şi admiraţia, fiindcă îmi puneam aceeaşi întrebare ce-mi venea neîncetat în gând de la august 1939 încoace: „Ei! şi?" La fel şi în acest extrem nord, la fel: „Ei! şi?" Aici cuceresc soldaţii germani spaţii şi pământuri roditoare? În coclaurile acestea reci, ca şi în Olanda, în Belgia sau în Franţa? aşa cum a promis Führer-ul poporului german? Nu a exclus el toate aceste cuceriri care nu pot constitui spaţiul dorit?

M-am despărţit cu prietenie de acest comandant ce era vesel pentru că a avut un oaspete atât de neaşteptat, aproape exotic.

Figura lui îmi apare în această noapte luminoasă ca o expresie de victorioasă realizare, dar şi de consideraţie a comandantului suprem ce gândea să-l ducă pe „câmpurile cele mai fertile".[41]

Abia trecuseră două săptămâni de când buletinul operativ al OKW s-a încheiat la 25.VI.40 anunţând: „Es bleibt nur ein Feind: England!"[42] De atunci, pe aceeaşi cale a undelor, aflam că o bătălie aeriană şi bombardamente se desfăşurau deasupra acestui unic duşman. Îmi revenea aceeaşi întrebare şi eram deprimat gândind la cele petrecute la noi şi la cele ce s-ar mai putea întâmpla deasupra Angliei, ca peste multe teritorii, ca şi în nord, ca şi la noi: este anul pătimirilor în mers.

Aici se termină citatul din raportul trimis la Marelui Stat Major în iulie 1940.

În lunga noapte de vară de la începutul lui iulie 1940, de la aproape 70 grade latitudine, când scriam cele sus citate, departe de ţară, îmi reamintesc gândurile ce mă frământau în vara trecută (1939) când cu convingere am scris că Germania va fi înfrântă dacă va dezlănţui războiul. Cele petrecute de atunci au infirmat convingerea mea exprimată. Dar în această linişte de reculegere, contradicţiile şi paradoxurile de până acum îmi întăreau această convingere, iar unele neînţelese fapte căpătau un sens logic. Între acestea, iar gândesc că răpirea Basarabiei, invazia din Finlanda, din nou împărţirea Poloniei, invazia în Ţările Baltice, anexarea Ţărilor Baltice s-au făcut după planul trasat prin pactul ruso-german (august 1939). Dar, în execuţie, marii parteneri au pus o grabă de cursă ca într-un campionat cu răsunătoare prăbuşiri pentru cei slabi, sau mai slabi, sau nepregătiţi. Între acestea, prăbuşirea Franţei a uimit omenirea. Războiul modern a căpătat aspecte noi în care raportul de forţe, de timp şi de spaţiu trebuie reconsiderat. Micile naţiuni şi state se diferenţiază şi se distanţează de cele mari într-atât, încât

[40] Inimosul general Dietl se referea la epopeea germanică – Niebelungenlied – din care marele compozitor şi poet R. Wagner s-a inspirat când a creat şi a compus vestita tetralogie de opere.

[41] Aluzie la aceleaşi cuvinte de îmbărbătare adresate de Bonaparte armatei franceză flămândă şi desculţă când a invadat câmpia Padului în 1796.

[42] „Mai rămâne un singur duşman: Anglia!"

„DREPTUL" nu le mai asigură viaţa. Micile naţiuni sunt forţate de viaţa lor să se pună sub protecţia sau să trăiască sub oblăduirea unui puternic vecin şi astfel ne întoarcem la acele cumplite timpuri când „amărâtul slab" din vremile medievale, fie el chiar principe, ca un umil vasal, se supunea în genunchi în faţa unui puternic stăpânitor care-l lovea cu sabia, în semn că-l are sub puterea lui de viaţă şi de moarte.

Reiau citate extrase din raportul meu la Marele Stat Major din iulie 1940.

„Dar revenind la ceea ce OKW anunţase luna trecută, ca ultim adversar al Germaniei: Anglia!, se pune întrebarea pe care am pus-o la mulţi în cercurile diplomatice ce le-am frecventat cu înfrigurare de la începutul războiului: Cum va conduce Hitler războiul contra Angliei" – acum rămas unic duşman – ca să-i ofere poporului german spaţiu şi pământ roditor? Nu se poate uita teza atât de clară din „M.K.", repetată până la saturaţie de Führer în discursurile sale ani în şir. Avea el mijloace decisive? Va fi suficientă Luftwaffe? Va fi decisiv războiul submarin? Doar experienţa aceasta a fost concludentă în primul război mondial. Se va încerca o invazie în Anglia?? Dar pentru aceasta va fi necesară o supremaţie navală şi aeriană de durată care să asigure trecerea Mânecii şi să desăvârşească ocuparea insulelor britanice. Napoleon ar fi invocat la Boulogne în 1806 numai o zi şi o noapte această supremaţie navală pentru a înfrânge – şi atunci – pe ultimul duşman.

Aceste întrebări nu-şi puteau avea un răspuns; astfel se demonstrează contradicţia dintre concepţia politică originară şi războiul glorios ce Hitler a purtat contra Vestului, dar pe care nu l-a voit. Întrebările fără răspuns viabil ce se pun în vara acestui an de mari succese naziste, ca şi de mari pătimiri pentru multe naţiuni în Europa, lasă să transpară că războiul glorios al Führer-ului este totuşi un război greşit; el poate duce la un impas sau, alături de obiectivul politic, sau chiar în sens contrar faţă de concepţia originară, clară şi viguroasă, care amalgamase un popor de mari forţe. De data aceasta, după lunga aşteptare, strategia nu a mai mers în mână cu politica hitleristă. Strategia, în noua concepţie, avea ca scop înfrângerea Angliei, dar care nu era cu putinţă fără forţe covârşitoare navale. Anglia nu mai era de mult partenerul binevoitor, fie chiar pasiv, din concepţia originară hitleristă; în vara anului 1940 era un vajnic duşman. Privesc harta cu imensele teritorii ocupate după atâtea victorii strălucite în care trebuie să admiri iscusinţa conducerii la toate treptele, ca şi vitejia luptătorilor, dar cum se pot desprinde rezultatele politice? Ele sunt minime după rezultatele militare maxime.

Îmi revine în minte gândul ce-am exprimat în rapoartele mele din preajma războiului sau de la începutul lui, a războiului cel mare, şi conchid ca şi atunci: graba cea mare a grăbiţilor şefi nazişti prin politica lor de violenţe, de cotropiri şi de opresiuni nu a dat strategiei, odată cu sarcina războiului la Vest, mijloacele covârşitoare care să asigure victoria şi deplina siguranţă Germaniei în această parte a Europei. Contra acestei politici se vor mobiliza toate forţele.

Aici închei şi opresc citatul.

1.5. Neutralitatea armată a Suediei

Coborând din zona muntoasă Kiruna către capitala Suediei gândul m-a purtat la comandamentul suprem suedez care luase hotărârea să o acopere şi să apere bazinul fierului. M-am decis să cer audienţă la generalisim ca să-i mulţumesc pentru ajutorul şi bunele oficii ce mi-a oferit ca să pot face această călătorie. Mă hotărâsem să nu-mi trimit raportul la Bucureşti decât după această audienţă.

Atmosfera la Stockholm era mult mai liniştită decât în săptămâna precedentă. Generalisimul m-a primit cu amabilitate şi bine dispus. După mulţumiri şi după un scurt rezumat a celor văzute, i-am pus întrebarea:

Dacă trupele germane învinse la Narvik s-ar fi retras pe teritoriul suedez, ce acţiune ar fi avut Suedia? Mi-a răspuns scurt şi serios că s-ar fi internat aceste trupe, conform dreptului internaţional.

Dar dacă aliaţii le-ar fi urmărit ca să ocupe bazinul fierului, violând neutralitatea Suediei, ce atitudine ar fi luat comandamentul suedez? Mi-a răspuns pe acelaşi ton că Suedia şi-ar fi apărat teritoriul şi neutralitatea.[43] Completând, mi-a atras atenţia că dispozitivul de acoperire şi de apărare era luat aşa cum am putut vedea în zona Kiruna. Deci Suedia adoptase aparent o neutralitate armată. I-am adăugat că Germania s-a angajat în Norvegia într-o lungă şi grea ocupaţie. Trupele germane sunt în curs de ocuparea coastei şi a insulelor până la Capul Nord, cu risipă de forţe, de materiale, de sforţări, dar care nu va putea aduce rezultate decisive militare şi politice. Era în totul de acord, dar generalisimul dorea vădit să încheie audienţa. El se ferea de păreri şi de concluzii, dar şi această fereală era elocventă. Germania biruitoare de la Pirinei până la Capul Nord nu trebuie cu nimic, nici cu o aluzie, să fie iritată. Biruinţa germană pe coasta de nord a Scandinaviei adusese liniştea şi a rezolvat multe spinoase probleme ce s-ar fi putut pune în caz contrar. Pentru viitorul apropiat şi pentru invazia nazistă în Britania, de care se vorbea, generalisimul Thörnell a ridicat din umeri ca neputând avea o părere.

Raportul meu la Marele Stat Major şi la Statul Major Regal a cuprins toate cele reflectate şi aflate la audienţă. Am conchis că Germania este angajată în nord într-o lungă operaţie de „ocupaţie, de pază şi de veghe, cu mare risipă de forţe, de materiale şi de sforţări fără rezultate decisive. Am arătat contradicţia între concepţia originară hitleristă şi războiul la vest care nu a adus o decizie politică". De asemenea, am arătat neutralitatea elastică suedeză faţă de germani.

---

[43] Neutralitatea Suediei, afişată, ţinea însă seama de secretele demersuri pentru pace ale beligeranţilor în ultimele luni când s-a pomenit numele unui notoriu „împăciuitorist", Richard A. Butler, mâna dreaptă a ministrului afacerilor externe Halifax. Comandamentul suedez dorea arzător succesul germanilor în zona Narvik fiindcă ocrotea Suedia de o irupţie engleză în regiunea buclucaşă a „fierului" de la Kiruna; de aceea, contactele pentru pace au îndemnat guvernul suedez la o neutralitate elastică: repet ce-i spusesem generalisimului, „on bouche l'oeil, on ferme l'autre = astupi un ochi şi-l deschizi pe celălalt"; astfel s-au strecurat prin teritoriul suedez transporturi grele germane cu armament.

1.6. Noua aşteptare strategică (1940)

O nouă aşteptare strategică a urmat după încheierea campaniei în vest. Operaţiunile navale (războiul submarin) ca şi cele aeriene erau violente, cu rezultate materiale importante, dar departe de cele ale operaţiunilor terestre. Se vorbea mult despre „invazie"; propaganda nazistă se întrebuinţa tot mai intens; chiar Führer-ul a declarat, adresându-se englezilor: „totuşi voi veni, fiţi siguri!" Era războiul nervilor care se purta fără îndurare şi Hitler alunecase pe un teren în care îndârjirea britanică a dat dovadă în lunga sa istorie că dârzenia are mare durată şi lungă bătaie în lupta nervilor.

Raportul ce-am trimis la Bucureşti în iulie 1940 cuprinzând cele văzute şi reflecţiile arătate mai înainte era şi o pledoarie. Să mă explic. Cu exact un an înainte, în iulie 1939, raportasem că, cu (sic!) tot efortul de pregătire al războiului prin politica nazistă, dacă Germania va încerca soluţia războiului, aşa cum ameninţa, ea are şansele să-l piardă. Or, după răsunătoarele victorii ale războiului fulger în est (Polonia), dar mai ales în vest, totul infirma ceea ce cu convingere arătasem în acel raport. În plus, după un an de victorii, Germania avea acum un partener binevoitor în U.R.S.S.. Noul meu raport, după un an de succese, arăta cu aceeaşi convingere că decizia strategică a războiului nu se realizase. Însăşi OKW comunică răspicat în acel Schlussbericht = Comunicat de încheiere a campaniei din 25 iunie 1944, „Es bleibt... noch ein Feind... England = a mai rămas încă un duşman: Anglia".

După un an de atâtea victorii răsunătoare Germania nu şi-a schimbat cu nimic politica nazistă de violenţe, de cotropiri şi de opresiuni, de asemenea nici nu şi-a făurit într-un an mijloacele navale ce nu le avea pregătite pentru a învinge acest duşman ce-i mai rămăsese. Aceste două rapoarte se completau şi ultimul, ca o pledoarie, confirma că operaţiunile sunt departe de o decizie victorioasă a războiului nazist, că el a ajuns la un stadiu de risipire a forţelor şi a sforţărilor, că pe lunga coastă de vest a Europei Germania nazistă n-a putut realiza siguranţa pentru marile ei postulate politice. Urmează o nouă aşteptare strategică.

1.6.a. Episodul cuirasatului „Bismarck"

Lunile de vară se scurg în comunicatele germane monotone în cuprinsul lor de scufundări de vase duşmane de zeci de mii de „bruttoRegistertonne" = capacitatea brutto în tone înregistrate şi alte isprăvi strălucite ale submarinelor sau alte comunicate de pustiitoare bombardamente ale lui Luftwaffe. Comunicatele mai adaugă uneori starea mării în jurul insulelor britanice, ca o justificare de amânare a invaziei. O nouă „aşteptare strategică" în care glasul puternic, dar auxiliar al aviaţiei şi al submarinelor răsună ca să sfâşie nervii acestui „ultim duşman". Şi cu cât această aşteptare se prelungeşte în opintirile aviaţiei şi ale submarinelor, grăbiţii şi nerăbdătorii mari şefi naziști îşi ies din răbdare. Flota de mare, forţele navale le lipsesc. La capătul răbdării, dar după strălucitele isprăvi ale căpitanilor de submarine, Hitler ordonă ca flota să iasă în larg, să înfrunte flota britanică. Marele amiral Dr.h.c. Raeder[44], comandantul flotei, se opune. O

[44] Comandantul şef al forţelor navale germane era Grossadmiral Doktor honoris causa Raeder. Acesta a fost şeful de stat major al Amiralităţii germane şi implicit al lui von Tirpitz ce a comandat flotele ger-

reţea de spionaj, un război secret se desfăşoară şi în neutra Suedie; agenţii mişună peste tot, ba chiar cu mare îndrăzneală fac şi propuneri, mai indirecte sau uneori şi directe. În asemenea zile de nouă aşteptare am aflat în august 1944 de furia lui Hitler care a ordonat pregătirea flotei pentru raiduri în larg. Este furios contra marelui amiral ce declară că flota nu este gata. Măcar – a cerut Raeder – să se aştepte şi terminarea marelui cuirasat „Tirpitz" care abia a ieşit la probe. Dar Hitler este intransigent şi apostrofează pe comandant; o apostrofă cobitoare care nu se cade a scăpa unui comandant suprem; el izbucneşte în vara lui 1940: „nu vreau să ajung la Scapa Flow ca în 1919, păstrându-mi bastimentele". Cei prezenţi, mari şefi şi comandanţi, au rămas încremeniţi. Deci, în vara 1940, o escadră germană părăseşte bazele pentru un raid în jurul Angliei, urmând a ajunge în baza de la Brest (în Franţa ocupată).

Marele cuirasat „Bismarck"[45], de clasa lui „Tirpitz", era o măreţie navală în toate privinţele. Era vasul amiral ce conducea escadra. Dând acest ordin, Hitler a vrut să se convingă în ce grad marea flotă britanică stăpâneşte mările. Escadra şi-a făcut drum temerar, iar flota britanică goneşte din toate bazele – chiar şi de la Gibraltar – să nimicească pe cutezători. Întâlnirea şi ciocnirea are loc în apele din nordul Angliei. Lupta este defavorabilă lui Grand Fleet. Cel mai mare cuirasat englez, „Hood"[46] (de peste 40.000 tone), ce era un uriaş, este lovit mortal de artileria dirijată cu mare precizie de pe „Bismarck" care nu avea nici 30.000 tone. Escadra germană se îndreaptă victorios spre sud cu viteză superioară şi bastimentele engleze mai vechi nu o puteau ajunge. Nădejdea era în flota care de la Gibraltar naviga la bătălie în plină viteză. Dar n-a mai fost nevoie. O torpilă din avion loveşte cuirasatul „Bismarck" la pupa, cârma nu mai funcţionează, nici unele elice. Comandantul raportează direct lui Hitler: „Vasul este incapabil de navigaţie, continuăm lupta", salută cu salutul nazist. Cuirasatul luptă sub ploaia de oţel, de obuze şi torpile. Măreţia de bastiment, mândria şantierelor germane, se duce la fund după ore de luptă, sfâşiat tot de o torpilă. Restul escadrei reuşeşte să se refugieze la Brest, de care se apropiase şi marele cuirasat. Era gata, gata să scape.

Îmi reamintesc explozia de bucurie în cercurile engleze ca şi suedeze la Stockholm. Aceeaşi explozie de entuziasm a fost chiar în Parlamentul britanic. Această euforie manifestată atât de exploziv a izbit şi a râcâit chiar pe mulţi dintre flegmaticii englezi. Dar era primul răsunător succes al armelor britanice, şi în războiul nervilor, după luni de înfrângeri, explozia era explicabilă. Ea avea şi mare semnificaţie că invazia Angliei nu era posibilă. Concluzia aceasta a tras-o şi Hitler. Grossadmiral Raeder a avut dreptate. O flotă germană cuprinzând şi cuirasatul „Tirpitz" cu toate crucişătoarele rapide,

---

mane în primul război mondial. A fost condamnat ca criminal (sic!) de război de Tribunalul interaliat de la Nürenberg în 1946 la închisoare pe viaţă, dar în 1955 a fost eliberat. După 5 ani a decedat. El a fost creatorul flotei germane după 1919 cu faimoasele crucişătoare repezi de 18.000 tone zise „de buzunar".

[45] (S.M.) Acesta a inspirat un număr important de cărţi, articole, filme documentare etc. Incoerenţa strategiei maritime a războiului german menţionată de memorialist este reliefată şi de Timothy P. Mulligan prin studiul său asupra genezei acestui vas, „Ship-of-the-Line or Atlantic Raider? Battleship Bismarck between design limitations and naval strategy", în *The Journal of Military History*, vol. 69, nr. 4 (October 2005), p. 1013-1044.

[46] Amiral Hood a fost un strălucit comandant al unei flote de cuirasate ce compunea Grand Fleet în primul război mondial.

acoperită de perdeaua de submarine şi de Luftwaffe, putea să dea alt rezultat în bătălia navală ce s-ar fi dat în apele britanice. Şi de data aceasta graba grăbitului comandant suprem nazist a fost negativă. Hitler şi-a putut închipui că repetatele succese ale măiestritelor submarine s-ar fi potrivit şi nu mai puţin acestei minuni tehnice navale ce a fost nava „Bismarck".

Păstram contacte continui cu englezii şi cu francezii care mă informau regulat şi din belşug. Am trăit euforia în succesul naval arătat. Se presupunea că blocada nazistă contra Angliei va slăbi, iar despre invazie ei erau mai liniştiţi. Concentrarea rapidă a forţelor aero-navale britanice a fost o lecţie.

Operaţiunea proiectată – ce s-a aflat mai târziu că se chema „Seelowe" – a impus o reconsiderare. Grossadmiral Raeder a avut dreptate, Führer-ul a fost amărât, dar a trebuit să dea dreptate comandantului naval şef atât de aspru apostrofat. Colegul meu german, căpitan de corvetă Paul von Wahlert, mi-a împărtăşit amarul eşecului; el era un admirator al şefului său amiral şi deplângea cu tristeţe tonajul inferior al „excelentelor nave conduse cu atâta bravură". Era convins că o flotă de 6 nave de clasa Bismarck şi cel puţin un portavion ar fi înfrânt Grand Fleet. L-am întrebat dacă acest mare eşec va influenţa operaţiunile asupra Angliei. Mi-a răspuns animat: „Die Blokade geht weiter" – Blocada Angliei pe mare se continuă; în adevăr, cu submarine şi cu aviaţia blocada s-a continuat cu succes tot anul ca şi în 1941, dar fără o decizie politică. Anglia rezista cu încredere şi-şi apăra insulele.

Încă de la începutul anului am cunoscut şi m-am văzut des cu reprezentantul unei ţări sud-americane, Columbia, cu capitala la Bogota. Ministrul Columbiei, Leopold Borda Raval, venit din 1939 la Stockholm, dorea să se informeze asupra chestiunilor europene şi mai ales asupra Germaniei, asupra nazismului. El era bine documentat asupra Angliei şi asupra S.U.A. Fusese îndreptat către mine din cercurile engleze. Despre răsăritul continentului nu avea absolut nicio cunoştinţă. Columbia era o ţară de trei ori mai întinsă ca România, dar populaţia era rară. După război s-a dezvoltat. Ea producea petrol, fructe, piei pe care le exporta şi în Suedia. Pregătirea economică a ministrului îl îndemna să privească prin prisma economică care-i da soluţia diplomatică-politică. Era ferm convins că S.U.A. nu vor face războiul, nu se vor lăsa târâte în acest război. S.U.A. nu se gândesc decât la industrie şi la negustorie. I-am argumentat că preşedintele S.U.A. este făţiş contra lui Hitler şi că schimbul de discursuri între Roosevelt şi Hitler din primăvara lui 1939 a sunat ca o declaraţie ostilă între aceşti doi oratori. A admis duşmănia între aceşti doi, dar, spunea el, preşedintele nu va putea târî în război poporul american care nu voia războiul. Constituţia S.U.A. şi alte instituţii s-ar fi opus preşedintelui.

Ne-am revăzut des. După 25 iunie 1940 îmi spunea că îngrijorarea americană era mărită după ce Hitler cucerise coasta atlantică a Europei a cărei întindere era egală cu toată coasta americană spre Oceanul Atlantic. El socotea că opinia publică americană putea să-şi revizuiască convingerile, dar totuşi contra războiului era o aversiune unanimă. De altfel, adăuga el, politica nazistă este cu toate menajamentele faţă de S.U.A. Am recunoscut această realitate care a fost şi în primul război mondial, dar războiul îmbracă multe feţe, evoluează şi i-am replicat că evenimentele ar putea irita unul din

cele două mari state, așa cum s-a întâmplat în primul război mondial. Ministrul columbian detesta şi el nazismul şi avea un motiv deosebit; aflasem că el era de origine evreu, din primii emigranţi ai secolului trecut. El a adus un argument puternic că S.U.A. au îndreptată toată atenţia în Pacific unde Japonia le neliniştesc mai mult decât nazismul la Atlantic. Argumentul acesta era puternic, just. Relaţiile noastre au continuat, deseori luam masa împreună. Avea mult discernământ, era axat pe chestiuni economice, dar era un emotiv. Mi-a fost de cel mai mare folos informativ privind Anglia şi America la această epocă plină de necunoscute şi de enigme. Acestea arătate pe scurt indică modul de lucru al ataşatului militar pentru a se informa cât mai complet.

În lunile de nouă „aşteptare strategică" din vara lui 1940 zvonuri caracteristice circulau prin capitala nordică unde corpul diplomatic se mărise brusc şi unde se ţeseau uneltiri ale războiului secret. Frecventam cu stăruinţă cercurile diplomatice, mai ales cele italiene şi cele engleze. Călătoria mea în extremul nord şi la Narvik îmi permiteau o priză şi un acces uşor. Cercurile italiene erau cele mai doritoare să afle părerea asupra războiului italian. Ministrul şi mai ales colegul ataşat militar îmi vorbesc de „supărarea rusă" pentru pătrunderea italiană în Balcani. Se face aluzie la un protest făcut la Berlin, care „îndemnase" această pătrundere. Aceştia îmi subliniază că se fermentează rezistenţă în Iugoslavia, din partea Rusiei, şi în Grecia, din partea Angliei. Reprezentanţii italieni mă roagă să sondez pe „Zia".[47]

În realitate – susţineau italienii – nemulţumirea Kremlinului era contra Germaniei care cu toată atenţia la vest, acţionează tot mai virulent şi în bazinul dunărean. Cerând precizări, mi se răspunde că activitatea este foarte mare în Ungaria, care este tot mai insistentă în revendicările ei!

Ministrul Germaniei, prinţul zu Wied, îmi confirmă indirect această nemulţumire sovietică. Într-o scurtă convorbire ocazională la 23 iulie îşi dă părerea că ruşii nu se vor opri la Prut şi vizează o cointeresare în Balcani. El crede că noi vom mai fi ameninţaţi, ceea ce „nu este în interesul Germaniei". Mă întreabă şi el ce spune ambasadoarea sovietică pe care nu o mai văzusem dinainte de iunie.

1.6.b. Convorbire cu ambasadoarea sovietică, august 1940

Între timp, primesc vizita colegului meu sovietic pentru a-mi prezenta ajutoarele sale, doi maiori proaspăt sosiţi la Stockholm. Cu un an înainte Uniunea nu avea niciun reprezentant militar şi în iulie 1940 erau trei acreditaţi. Am profitat de această ocazie pentru a fi primit de ambasadoare. Dar după câteva zile, întorcându-i vizita, în convorbirea cu aceştia am văzut pregătirea lor. Nu vorbeau decât rusește şi studiau cu mare sârguinţă limba suedeză. Convorbirea era în limba rusă pe care o ştiam puţin din şcolile militare şi din Basarabia (1918-19). Două dicţionare groase ruso-suedez şi viceversa erau citite în seminarii copioase de cei trei ofiţeri sovietici, adăugând cu convingere că Stalin citeşte zilnic câte „una mie de pagini". Colegul meu îmi spune că am-

[47] „Zia" înseamnă pe italieneşte mătuşa. Pentru că ambasadoarea sovietică era prodecanul Corpului Diplomatic, i s-a dat de italieni acest supranume.

basadoarea vrea să mă vadă şi în curând îmi va telefona. Înainte de răpirea Basarabiei, şi lungi luni după aceea, nu mai văzusem pe acest important personaj.

Am vizitat-o la 5 august, după ce s-au terminat operaţiunile militare din Franţa, precum şi alte evenimente politice covârşitoare. Socoteam că va fi materie de derulat şi de comentat. Primirea a fost cordială, dar o uşoară răceală am putut remarca. Poate jena după răpirea Basarabiei sau mai probabil din cauza amestecului tot mai pronunţat al Germaniei la noi atât politic, cât şi economic, cum a ţinut să-mi sublinieze. Am observat că nu-i plăcea această temă şi cu animaţie i-am vorbit de cei trei ataşaţi care o flancau. Mi-a repetat că are mare grijă pentru ei, fiindcă nu au obişnuinţa, nici practica şi nici nu mai vorbesc o altă limbă, deci ar putea face greşeli.

I-am vorbit despre noua „aşteptare strategică" a războiului, cum şi despre caracteristica războiului modern. Campaniile se pregătesc îndelungat pentru a „presa armând ca un uriaş resort" care la ora „H", în ziua „Z" se destinde într-o operaţiune fulger uluitoare şi subliniez: Polonia (1939), Finlanda (1939), Norvegia, Olanda, Belgia, Franţa, Basarabia, Ţările Baltice... apoi iar aşteptarea strategică. Convine la această caracterizare, dar nu cu plăcere. Mai apoi se recunoaşte surprinsă de prăbuşirea Franţei. Căutam să o interesez la convorbire şi i-am narat despre călătoria mea la Narvik şi în Extremul Nord. Era atentă, dar am subliniat că pătrunderea în Norvegia îi va învecina strâns pe alpinii germani ai generalului Dietl cu baza navală sovietică de la Petsamo (atunci regiunea era finlandeză) care se află numai la câţiva kilometri de frontiera norvegiană. Nu întârzie să-mi spună că în Polonia vecinătatea între trupele sovietice şi germane este pe sute de kilometri în raporturi foarte corecte, deci cu atât mai mult în Extremul Nord nu poate fi motiv de îngrijorare. Replic că toată lumea vorbeşte de această vecinătate care poate deveni şi îngrijorătoare. Revin astfel la tema mai veche când susţineam că nici la Stockholm şi nici la Berlin cercurile diplomatice nu cred în sinceritatea prieteniei ruso-germane. Îi pregătisem şi i-am arătat dintr-o revistă engleză un desen-caricatură al lui Stalin şi al lui Hitler privitor la această prietenie „legată" prin pactul de neagresiune din august 1939. (Se dă alăturat copia după acest desen-caricatură, fig. 1)

Ambasadoarea priveşte îndelung, apoi spune: „o caricatură este ca o glumă pe lângă un fapt serios", iar eu am adăugat: „sau ca un condiment care asezonează o mâncare, dându-i adevăratul gust". Ambasadoarea consideră pe englezi dezamăgiţi în tratativele lor din vara trecută (aprilie-august 1939)[48].

---

[48] (S.M.) Tratativele avuseseră ca principal obiectiv constituirea unei alianţe defensive antigermane. Ele au eşuat din cauza unui complex de factori asupra cărora nu există încă un consens printre istorici. Unii istorici au pus accentul asupra pretenţiilor crescânde sovietice pentru obţinerea unei zone de influenţă, la care puterile vestice au concedat prea lent şi fără entuziasm, precum şi a jocului dublu al Moscovei, joc ce în final va duce la semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov. Alţi istorici vor pune eşecul acestor tratative asupra nehotărârii franco-britanicilor şi a dorinţei acestor puteri de a face U.R.S.S. să plătească costurile cele mai mari ale negocierilor; a se vedea, de exemplu, Christopher Hill, *Cabinet decisions on foreign policy. The British experience, October 1938-June 1941*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991, p. 24-77; Anita Prazmowska, *Britain, Poland and the Eastern Front, 1939*, Cambridge University Press, 1987, p. 40-105.

Am sărit la penetrația Italiei în Balcani, repetând părerea italienilor că nu pot duce războiul contra Angliei fără marele spațiu balcanic care să-i hrănească. Doamna K. se însufleţeşte şi spune că Italia este la remorca Germaniei care a lansat-o în Balcani. Dar adaugă, ea nu a avut succese nici în Albania şi nu este dorită nici de Iugoslavia şi nici de Grecia sau Bulgaria. Replic totuşi în Bulgaria ea are sufragii bune. La care ambasadoarea subliniază că poporul nu participă la presupusele simpatii: este numai un vechi joc de a alimenta o veche dușmănie a bulgarilor contra sârbilor. Din convorbirea aceasta am dedus o dispreţuire a întreprinderii fasciste în Albania.

David Low - astfel vede în toamna lui 1939 pe partenerii pactului germano-sovietic încheiat la 23 aug.1939; publicat în ziarul "London Evening Standar" - Londra.-

Figura 1: Caricatură publicată de ziarul *London Evening Standard* cu privire la Pactul Ribbentrop-Molotov (1939)

Despre pătrunderea fasciștilor în Țările Dunărene, cum și despre transporturile militare în pregătire, ambasadoarea se străduiește să nu le dea importanță sau să le explice prin căutarea și achiziționarea petrolului și a hranei.

Deodată trec la lunga și enervanta așteptare a „invaziei" la care se adaugă enormele pierderi de tonaj scufundat. Ambasadoarea își iese din rezervă, afirmând că Anglia de lungi ani a uneltit politica nesinceră de a îndrepta efortul german către U.R.S.S.. Ea recoltează acum înfrângeri și mari pierderi. Arată caricatura și dă din umeri nepăsătoare. Dar, riscând ca altă dată, iar o întreb – arătând și eu caricatura – dacă crede în sinceritatea prieteniei cu Germania, „pe calea smălțată de flori a graniței". Rece și hotărât ambasadoarea răspunde afirmativ apoi contemplă iar caricatura din revistă.

Întrevederea se prelungește. Închei felicitând-o pentru atașații militari noi acreditați care, spun eu, dovedește că guvernul sovietic apreciază ponderea crescândă a ambasadei sale în vremea operațiunilor din nordul continentului.

Îmi repetă grija ce le poartă noilor atașați care, fiind tineri și foarte zeloși, ar putea indispune autoritățile suedeze. Încă nu sunt lămurit pentru ce se străduiește să menajeze (oricât de mică ar putea fi) o susceptibilitate suedeză.

Am conchis că totuși ambasadoarea sovietică nu este nici entuziasmată de victoriile germane și nici de penetrația fascistă în Țările Dunărene[49] ca și în Balcani. Atitudinea mereu rezervată dovedește că nimic nu trebuie să transpire care ar putea să atingă Germania victorioasă, cum și relațiile dintre cele două mari puteri.

În lunile lungi de așteptare strategică contactul cu reprezentanții englezi a fost cel mai strâns, adică mai frecvent. În Anglia se aștepta o încheiere decisivă. Acești reprezentanți erau numeroși și se mai înmulțiseră. O rețea de tot felul cuprindea Norvegia, ca și Suedia cu Finlanda. Mă legasem în prietenie cu atașatul naval care era cel mai pregătit și de o substanță cu adevărat britanică. Venise din Australia să-și apere patria. Lăsase acolo copiii și familia, dar pentru că vorbea franceza ca și germana, având o pregătire specială informativă, a fost folosit în diplomație. El vorbea deschis când discernământul îi indica acest procedeu. Nu mi-a ascuns marea criză prin care trecea regatul pe care o și caracteriza ca foarte gravă dacă nazismul ar fi pus piciorul pe țărmul britanic și s-ar fi putut menține cel puțin 10-15 zile. El adăuga că de la Hastings[50] și de la Napoleon (Boulogne), Anglia nu a mai cunoscut și nu a mai trăit asemenea primejdie. El îmi adăuga că poporul ca și guvernul sunt hotărâți și cu încredere se vor bate de la copii la bătrâni, dar, adăuga el, toate elementele de rezistență nu sunt organizate și nu sunt gata să lupte contra cuirasei, focului și bombelor. Târziu, pe la începutul lui octombrie, comandorul M.H. Denham – așa se numea atașatul naval englez – îmi spunea cu ușurare că o invazie nu mai este probabilă și nici nu mai poate avea sorți de reușită. Dintre cei opt atașați militari ai numeroasei ambasade britanice, comandorul Denham era personajul cel mai de vază și cu autoritate, cu ținută liniștită și cu ascuțit discernământ. La această vreme el era mai preocupat de marile pierderi în tonajul de tran-

[49] (S.M.) Cu majuscule în original.

[50] Invazia normandă sub Wilhelm Cuceritorul a înfrânt pe regele britanic Harold al II-lea (1066) la Hastings (Sussex) și întronează o altă dinastie și o nouă eră în istoria Angliei.

sport. Această situaţie justifica, după cum spunea el, confiscarea totală a lotului numeros de vapoare ale Ţărilor Baltice. Prin dispariţia micilor republici rămăsese o mare datorie a acestora faţă de Anglia cu care aveau contacte şi schimburi comerciale de mare volum; Marea Britanie era principalul client al balticilor în schimburile comerciale.[51] Conflictul acut cu U.R.S.S., care izbucnise în toamna 1940, a avut mare răsunet la ambasada sovietică. Relaţiile între cele două mari puteri, Anglia şi U.R.S.S., ce erau destul de încordate, se înăspriseră până la duşmănie. Frecventând ambele reprezentanţe am fost în situaţia de a asculta reproşuri reciproce. Explicaţiile date de comandorul Denham arătau o justificare cu pondere pentru Anglia, în război blocată, prin pierderile masive de tonaj, în afară de justificarea financiară a datoriilor, cum şi a contractelor neonorate.

În cercurile italiene vocile erau favorabile Angliei în acest conflict, deşi Italia se găsea de câteva luni în stare de război cu aceasta.

Reprezentanţii britanici n-au pregetat să mă pună în gardă despre uneltirile italo-germane care ne vizau, arătând că Ungaria este partenerul cel mai susţinut. După arbitrajul de la Viena care ne-a produs o nouă sângerare adâncă prin răpirea Transilvaniei de Nord, aceştia mi-au explicat că schimbările în bazinul dunărean vor continua şi pe socoteala Iugoslaviei. Cu amare completări până la reproşuri, aluziile subliniau că totuşi România înclină tot mai mult către politica nazistă care totuşi s-a comportat atât de vitreg. Ministrul Mallet preciza că toată schimbarea teritorială la Dunăre nu este decât o verigă din lanţul pregătirilor de pretutindeni nazisto-fascistă în sud-estul european, care ar putea avea urmări şi în relaţiile amicale dintre U.R.S.S. şi Germania. Prin aceasta, părerea engleză se confirma cu informaţiile mai vechi din cercurile italiene.

Aşadar, sângerarea României prin arbitrajul de la Viena era o acţiune pregătitoare nazistă pe eşichierul dunărean care preluda o revenire a proiectului originar hitlerist, al efortului politic-strategic la est, aşa cum o predica în biblia nazistă „Mein Kampf".

Aceste pregătiri se manifestau şi sub alte forme ca şi în alte locuri ceea ce năştea o surdă tensiune în raporturile dintre U.R.S.S. şi Germania. Această născândă tensiune a putut să aibă manifestări caracteristice şi la Stockholm. La o asemenea manifestare am fost martor important în cursul lunii noiembrie 1940, cum se narează mai jos. Prin caracterul acestei manifestări, tensiunea şi-a găsit o promptă confirmare. Tot în luna no-

---

[51] (S.M.) Valoarea proprietăţilor britanice pierdute era de 1,7 milioane lire în Letonia, 1,5 milioane lire în Estonia şi 600.000 de lire în Lituania. La acestea se adăugau pierderile companiilor britanice, ale băncilor şi ale persoanelor private. Discuţia cu privire la soarta proprietăţilor britanice a avut loc în Parlament la data de 14 august 1940. Adjunctul secretarului de stat R.A. Butler a explicat, cu acel prilej, că guvernul britanic încerca să recupereze aceste proprietăţi, dar menţiona şi faptul că exista un echilibru între pierderile suferite de britanici şi cele ale balticilor, ceea ce putea conduce la o stingere reciprocă a datoriilor. Britanicii aveau în vedere şi cele 20 de vase cu un tonaj total de 37.641 tone rechiziţionate în porturile britanice pe durata războiului, deşi retrocedarea acestora era cerută de U.R.S.S.. La sfârşitul aceleaşi veri, Londra a hotărât ca anexarea Ţărilor baltice să fie recunoscută *de facto*, nu şi *de jure*, Antonijs Zunda, „The Baltic states and Great Britain during the Second World War", în Patrick Salmon and Tony Barrow (editors), *Britain and the Baltic*, University of Sunderland Press, 2003, p. 279-280.

iembrie s-a produs vizita atât de senzaţională la Berlin a ministrului de externe Molotov, din 12-15 ale lunii.[52] Dar să povestesc faptele:

1.6.c. O îngrijorare cu haz

În toamnă, după ce s-a semnat la 27 septembrie 1940 aşa-zisul „pact tripartit" care lărgeşte axa Roma–Berlin prin aderarea şi semnarea tratatului de către Japonia, zic, după această semnare, am vizitat pe ambasadoarea sovietică. Am socotit că actul putea avea interes pentru U.R.S.S. şi poate mi-ar fi spus părerea sa. I-am împărtăşit entuziasmul de la reprezentanţa germană pe care ştiam că nu o simpatiza. În adevăr, spune ambasadoarea clar şi făţiş, că de mai mulţi ani s-a desfăşurat o serie de blufuri, cum a fost München 1938, Axa Roma – Berlin 1936 şi Pactul de Oţel din 1939, tot aşa este şi actul tripartit recent semnat care nu priveşte pe U.R.S.S.. Apoi adaugă că „este mai important arbitrajul de la Viena din 30 august ca fiind mai aproape de noi – U.R.S.S. – şi care a privit direct ţara dumneavoastră." A fost o părere de tot interesul şi exprimată cum nu se poate mai clar. Doamna Kollontai a vrut să sublinieze cu precauţie că prin pactul de neagresiune germano-sovietic fiecare parte îşi rezervă toate drepturile în relaţiile cu celelalte puteri.

De la acea dată – a arbitrajului de la Viena – nu am mai văzut pe ambasadoarea sovietică până în luna noiembrie. Pentru 7 noiembrie se afişase la marea şi frumoasa operă din Stockholm un spectacol din repertoriul vestitului compozitor rus Piotr Ceaikovski. Mi-am luat bilet pentru seara spectacolului şi cum era obiceiul păstrat cu strictețe în această capitală, fiind singur, m-am îmbrăcat în smoching; sunt spectatori care vin în frac. Venind mai devreme mi-am ocupat fotoliul când, deodată, apare furioasă şi se aşează pe fotoliul alăturat fremătând de indignare Doamna Antonov, soţia ministrului Bulgariei. O cunoşteam foarte bine, ne vedeam deseori, familiile se cunoşteau, chiar şi copiii care frecventau aceeaşi şcoală; mi-am permis deci să o întreb despre supărarea ei şi fără a mai zăbovi îmi arată pe soţul său ce se apropia într-o haină de toată ziua, de culoare foarte deschisă, care m-a izbit şi pe mine. Doamna izbucneşte şi în franceză, adaugă: „poate era mai de rigoare să fi îmbrăcat o salopetă de muncitor!" Ministrul care se apropia şi-a ocupat fotoliul de la stânga mea, a auzit apostrofa, face o mină plictisită, apoi mi se adresează, întrebându-mă: „Ei, şi Dumneata ce ţi-ai pus straiele[53] acestea negre ca de înmormântare?" Îi răspunde soţia că aşa se cuvine, iar eu întăresc că suedezii la opera lor vin seara în frac sau cel puţin în smoching. Atunci el replică: „Ei da! Dar acesta este un spectacol sovietic, regizat de Doamna Kollontai, o operă de un compozitor rus, pentru sărbătoarea naţională sovietică, de la 7 noiembrie, comemorarea revoluţiei bolşevice". Nici nu-mi lasă timp să mă lămuresc şi-mi arată, pentru a întări spusele sale, pe ambasadoarea sovietică într-o lojă, spunând: „iată şi pe tovarăşa Alexandra cu fiul său"! Acesta era un băiat corpolent în frac, iar „tovarăşa", mama sa, era într-o rochie de seară neagră, foarte elegantă şi împodobită cu frumoase bijuterii. Atunci am replicat ministrului că, dacă fiul ambasadoarei apare în frac atât de

[52] Această vizită n-a avut rezultate pozitive pentru cei doi parteneri.
[53] Ministrul Antonof mi s-a adresat depreciativ: „...dans ce frac la..."

sărbătoresc, să-mi fie şi mie iertată modestia de a apare în smoching la o asemenea sărbătoare la care nu am fost invitat. Doamna Antonov exulta aprobându-mă, iar când eu m-am ridicat să-i ofer fotoliul meu care separa pe cei doi soţi supăraţi, Doamna s-a opus, rugându-mă să-mi păstrez locul pentru a nu apare lângă soţul său în ţinuta atât de disonantă. Privind în sală am observat că jumătate era ocupată de colonia rusească, iar reprezentanţii sovietici erau în ţinute, ca şi soţiile lor, negre şi corecte, aşa cum desigur ambasadoarea a dat cuvânt de ordine. Aceşti reprezentanţi m-au remarcat şi de la distanţă m-au prevenit cu politeţe la salut, eu fiind atent cu răspuns la amabilităţile lor. Mă gândeam chiar la primul antract să urc la loja ambasadoarei pentru a o felicita pentru această ocazie şi pentru a-i prezenta omagii. Apoi spectacolul a început şi s-a desfăşurat în execuţie admirabilă de către artiştii suedezi. De altfel, adevăratul imbold de a veni la operă a fost dorinţa de a auzi pe suedezi cum interpretau o operă rusă.

După primul act, am urcat repede sus, în saloane, sperând să întâlnesc pe ambasadoare. Eram printre primii ce am urcat şi când intram pe o uşă a marelui salon, pe cealaltă uşă intra ambasadoarea care veselă mă preîntâmpină şi-mi mulţumeşte că am venit să asist la această sărbătoare naţională. Apoi îmi explică că pentru starea de război a ţinut să se manifeste cât mai discret prin acest spectacol şi prin expoziţia retrospectivă despre viaţa marelui compozitor pe care o organizase la operă în acest salon uriaş. Apoi, luându-mă de braţ, mă conduce în faţa exponatelor pe care mi le explica. În timpul acesta au intrat reporteri ai presei care-şi declanşau aparatele spre ambasadoare, apoi au urmat alţi spectatori, iar eu m-am retras ca să-i dau răgaz a se ocupa şi de aceştia, ce erau personaje importante (unii erau suedezi) ale artei şi ale culturii locale. M-au însoţit ataşaţii săi militari cu soţiile lor care fără cuvinte îşi arătau politeţea lor în dialogurile reduse ce au susţinut. Unele soţii proveneau din îndepărtate oraşe siberiene şi pentru prima oară asistau la un spectacol de operă.

La întoarcerea în sală am povestit Doamnei Antonov despre expoziţie şi despre amabilitatea ambasadoarei sovietice, ca amfitrioană la această manifestare de artă. Doamna Antonov se felicita că a reuşit să-l convingă pe ministru ca să se abţină de a urca şi a apărea în faţa ambasadoarei pentru a-i prezenta felicitări în ţinuta necorespunzătoare.

A doua zi, mergând din obişnuinţă timpuriu la legaţie, am trimis Doamnei Kollontai un mare buchet de trandafiri roşii cu câteva cuvinte omagiale pentru ziua de sărbătoare naţională. În această capitală nordică este un cult al florilor şi al serelor, putând găsi în orice anotimp cele mai frumoase flori, fructe şi legume.

Am crezut că faptul a trecut ca orice fapt obişnuit.

Mai târziu, ca de obicei, apare ministrul nostru cu buzunarul plin de gazete şi văzându-mă, aproape speriat şi alarmat, mă întreabă: „ce-ai făcut colonele?? suntem la numai patru luni de la răpirea Basarabiei şi desigur că Bucureştii nu au să aprobe acest exces de zel" şi-mi arată jurnalele unde se exhibau imagini cu ambasadoarea sovietică care la braţ explica ataşatului „rumänska militär attache" exponatele expoziţiei de la operă. Nu mi-a fost greu să-i explic ministrului că punctul său de vedere nu poate fi cel mai just, dar mi-a fost mai greu să-l înduplec a trimite ambasadoarei sovietice nişte flori cu felicitările de rigoare. Apoi totul a intrat în liniştea şi ordinea curentă. Aşa

am crezut, dar abia acum începe partea interesantă care a prilejuit „îngrijorarea cu haz".

În ziua vântoasă şi rece de noiembrie, întors acasă mă odihneam către ora trei când amurgul se anunţase de mult. Telefonul sună şi generalul von Uthmann, ataşatul militar german, îmi spune că vrea să-mi vorbească urgent, chiar atunci. De obicei, vizitele se anunţau, ca şi invitaţiile, cu cel puţin 24 ore înainte. Generalul era suferind de reumatism şi i-am răspuns că voi veni eu acasă la el ca să nu se mai deranjeze, deşi locuia la câteva case distanţă. Dar a ţinut morţiş să vină el, fiindcă la mine era mai multă linişte pentru urgenţa pomenită şi, în adevăr, după câteva minute a sosit. Cam aşa este obiceiul între diplomaţi, până se rupe răceala şi gheaţa convorbirilor, se atacă tema vremii după cum este rea, ploioasă sau rece, sau frumoasă. După oferta mea de coniac sau lichior, el abordează tema şi mă întreabă când, cum am primit eu invitaţia de la ambasada sovietică la spectacolul din ajun, cum şi la expoziţie. Aceasta era chestiunea urgentă. I-am explicat lucrul, dar nu s-a lăsat convins şi mi-a precizat că reprezentanţii germani au fost omişi, că aceasta poate să aibă o semnificaţie politică, apoi a adăugat că – pentru a-l informa pe ministrul său – voi primi o invitaţie de la ambasadorul german la ceaiul ce va da a doua zi. Eram impresionat şi eram pe gânduri de importanţa ce se dădea în cercurile germane faptului arătat.

În următoarele două-trei ore am fost vizitat de prietenul meu Jens Petersen, colonelul ataşat aero german, ca şi de comandorul Paul von Wahlert, ataşatul naval german. Amândoi veniseră cu acelaşi scop, iar Petersen, cu care eram şi bun prieten, mi-a mărturisit că au fost trimişi să se informeze chiar de ministru; dar cel mai excitat de spectacolul de la operă era consilierul legaţiei, cunoscut ca omul de încredere al partidului şi al lui von Ribbentrop.

A doua zi, răspunzând invitaţiei prinţului zu Wied, acesta m-a luat de o parte şi făcând apel la sinceritatea mea, evocând şi concursul ce mi-a dat, simpatia ce mi-a arătat, mi-a cerut să-i detaliez cum a fost cu invitaţia ce-am primit de la legaţia sovietică cu prilejul sărbătorii naţionale. I-am detaliat şi i-am reprodus cele spuse de Doamna Kollontai că a vrut să dea un caracter cât mai restrâns acestei sărbători, că nu a făcut niciun fel de invitaţii, date fiind cele trei grupe de diplomaţi[54] şi că prezenţa mea a fost întâmplătoare, subliniind că nu poate să aibă nici cea mai mică semnificaţie politică fie dirijată de la centru, fie dintr-o antipatie a legaţiei sovietice. I-am argumentat că dacă ar fi fost o invitaţie, aceasta s-ar fi adresat în primul rând şefului de misiune şi apoi mie, iar o simpatie nu este verosimilă după numai patru luni de la răpirea Basarabiei. Ministrul admite raţionamentul, dar adaugă, la ceea ce-mi spusese în timpul verii, că „ruşii sunt nemulţumiţi de amestecul tot mai efectiv al puterilor Axei în Balcani", iar „evenimentele petrecute la Dumneavoastră în ultimele luni (arbitrajul de la Viena, ascensiunea legionarilor, abdicarea regelui) îi irită tot mai mult".[55] Ministrul face semn

[54] Cele două grupe ale beligeranţilor şi grupa neutrilor.

[55] (S.M.) Afirmaţia diplomatului german este probată de rapoartele diplomatice ale ministrului României la Moscova Grigore Gafencu şi amplu demonstrată de istoriografie, vezi Ion Calafeteanu, Nicolae Dinu, Nicolae Nicolescu (editori), *Grigore Gafencu. Misiune la Moscova 1940-1941. Culegere de documente*, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1995, p. 50-57.

consilierului său, cel foarte zelos, căruia îi explică argumentaţia mea; acesta menţionează că ei se pot aştepta la manifestări neamicale ale sovieticilor, dată fiind nemulţumirea lor în unele privinţe.

Peste câteva zile s-a produs vizita ministrului sovietic Molotov la Berlin, care a fost socotită ca o verificare a pactului de neagresiune şi de „consultare" din august 1939. Or, atâtea evenimente au fost provocate şi dirijate de Germania în Balcani fără a mai fi „consultată" U.R.S.S., încât o clarificare era necesară. S-a ştiut chiar de atunci că Hitler a răspuns cu un veto la pretenţiile de influenţă sovietică în Bulgaria ca şi în Turcia. De asemenea nici în Finlanda nu s-au admis la Berlin unele compensaţii. S-a considerat atunci la Stockholm că vizita „nu a avut decât un succes parţial privind navigaţia la gurile Dunării".[56]

Între timp, schimbările profunde din România au impus o nouă orientare politică. Noua conducere se îndrepta cert spre puterile Axei şi se consumaseră în luna noiembrie vizitele lui Antonescu la Roma şi la Berlin; mai apoi s-a semnat „pactul tripartit" de către conducător la 23 noiembrie 1940. Legaţia noastră nu a fost cu nimic înştiinţată de noua noastră orientare şi fiecare se conducea după informaţiile radio sau după presă, ca şi după discernământul său. Reprezentanţa sovietică nu avea să reproşeze nimic orientării politice române către Germania care era partenera Uniunii. Doamna Kollontai se exprimase faţă de ministrul Belgiei afirmând că România este întocmai: „câinelui care după ce a fost bătut de stăpân se duce să-i lingă mâna"! Ironia trăda nemulţumirea.[57]

Am revăzut ocazional ambasadoarea la începutul lui decembrie şi, circumspect, am abordat-o. Iarna aspră pusese la spate faimoasa invazie nazistă în Anglia şi „unicul duşman al lui Hitler" rezista şi era prezent pe teatrul de război la vest. Doamna Kollontai părea amabilă şi, voind a-i sonda moralul fiindcă mi-a dat ocazia remulţumindu-mi pentru florile ce-i trimisesem cu trei săptămâni în urmă, i-am povestit atunci marea surescitare a reprezentanţilor germani care nu au fost „invitaţi" şi ei la operă pe 7 noiembrie. Ea a făcut haz, dar voind să-i scrutez gândirea, i-am cerut părerea sa care să explice această surescitare. Ea a întârziat cu răspunsul, apoi în şoaptă îmi spune că germanii au un proverb care explică surescitarea ce-i povestisem şi pe care proverb adaugă ea trebuie să îl cunosc: „die hatten Butter in Kopf"[58] care lasă urme transparente trădătoare. Ambasadoarea era şi mai rezervată faţă de un reprezentat al Româ-

---

[56] (S.M.) Cu privire la eşecul acestor convorbiri, vezi Albert L. Weeks, *Stalin's other war. Soviet Grand Strategy, 1939-1941*, Rowman and Littlefield Publishers, 2003, p. 75-78. La 4 noiembrie 1940, Hitler le mărturisea comandanţilor armatei că Rusia rămânea „cea mai mare problemă a Europei", iar o lună mai târziu aproba planul de atac asupra U.R.S.S., Jürgen Förster, „Hitler turns East – German war policy in 1940 and 1941", în Bernd Wegner (ed.) *From Peace to War. Germany, Soviet Russia and the World, 1939-1941*, Providence, 1997, p. 125-126.

[57] Guvernul german nu înştiinţase şi nici nu consultase guvernul sovietic despre pătrunderea nazistă în România aşa cum prevedea pactul august 1939.

[58] Proverbul german se referă la cel cu „musca pe căciulă" sau la cel care are „unt în cap" care se prelinge şi-l trădează asupra gândurilor şi intenţiilor ce are cineva. Este de remarcat că deseori ruşii folosesc proverbe sau parabole pentru a explica fapte sau situaţii.

niei în „dârloaga nazistă”[59], totuşi proverbul german ce-a folosit mi-a dovedit încă o dată că ea nu se lăsa păcălită de politica nazistă sub nicio formă, iar surescitarea reprezentanţilor naziști de la Stockholm i-a trădat cu „urma unsuroasă prelinsă din untul pe care-l aveau în cap”, politica nesinceră a lui Hitler faţă de U.R.S.S.. Ruşii folosesc proverbe pentru a da o înfăţişare indirectă unei judecăţi; dar, de data aceasta, mult rezervata ambasadoare şi-a spus clar gândul privind pe naziști.

Nu-mi lasă răstimp de reflecţie şi mă întreabă, privind pe fereastră troienele de zăpadă, ce gândesc de invazia nazistă care se lasă aşteptată. Îi răspund că nu o mai cred posibilă, iar eu completez zicând că Hitler nu s-a pregătit pentru războiul cu Anglia pe care-l duce, fiindcă nu şi-a făurit flota navală; el şi-a făurit flotă aeriană şi arma blindată pentru Rusia, dar cu care nu face război. Este o nepotrivire şi un paradox. Ambasadoarea rămâne neclintită, dar privirea care-i scapără arată un necaz ca şi o grijă. De aceea, îmi pune altă întrebare, dacă Hitler nu va izbi alte obiective ca să lovească indirect Marea Britanie, ca alţi cuceritori?? Bănuiesc că aflase ceva de făcea această aluzie. Eu repet că piesa lui Wilhelm Cuceritorul Hitler nu o va putea juca dacă toată vara nu a încercat-o. Mi-a ghicit diversiunea şi, pe gânduri, exprimă că alţi înaintaşi ce-au încercat, n-au reuşit. Cred că făcea aluzie la Filip al II-lea cu Invincibile Armada sau la Napoleon. Dar revine ca să „se întrebe” – nu mi-a pus direct întrebarea – dacă lunga aşteptare nu explică încercarea de a se găsi o altă soluţie! a conflictului şi a războiului cu Anglia. Se vorbea şi chiar se zvonise la Stockholm că Anglia, rămasă singură în faţa nazismului, ar fi fost dispusă la un aranjament. Străduinţele de a atrage S.U.A. în sprijinul Angliei şi speranţele englezilor, cu toată realegerea preşedintelui Roosevelt[60], se spulberaseră. Cred că ambasadoarea sovietică era foarte atentă în această perioadă la o înţelegere germano-engleză, aşa cum se ştia la Stockholm că influente cercuri britanice o doreau.

Între timp, apăruseră la reprezentanţa germană multe personaje neacreditate şi care erau foarte active. Între acestea, era un oarecare Wagner care mă primea şi mă întreţinea la ambasadă până abordam pe cei care mă interesau. El fusese în România şi la Bucureşti, poate al oficiului extern pendinte de Dr. Rosenberg[61], doctrinarul nazismului, poate al grupului etnic german[62]. Susţinea că a cunoscut şi a lucrat sub conducerea amiralului Canaris. Era foarte vorbăreţ şi cunoscându-mă artilerist mi-a vorbit cu detalii de artileria de mare putere ce-a fost îndreptată şi instalată pe coasta Mânecii

---

[59] După semnarea de România a pactului tripartit, s-ar fi caracterizat de ambasadoarea sovietică faţă de un diplomat suedez că România a intrat „in den Nazi Anhänger wagen” = în rulota sau dârloaga nazistă; tonul era depreciativ (Göransson).

[60] Promisiunea solemnă şi repetată a preşedintelui Roosevelt pe timpul campaniei electorale, îmi susţinea ministrul Columbiei, exclude amestecul S.U.A. în conflictul european, cu toată antipatia pentru nazism.

[61] (S.M.) Alfred Ernst Rosenberg (1893-1946) era unul dintre doctrinarii nazismului şi conducea în acea perioadă Oficiul de politică externă al Partidului Nazist.

[62] (S.M.) Grupul Etnic German (Deutsche Volksgruppe in Rumänien) a luat oficial fiinţă la 20 noiembrie 1940 ca reprezentant oficial al comunităţii germane din România. Se bucura de o anumită autonomie şi de relaţii privilegiate cu Germania. Se afla sub conducerea lui Andreas Schmidt (1912-1948), cel care era denumit oficial Volksgruppenführer. A acţionat ca un paravan al intereselor naziste în România, vezi Florian Banu, „Grupul Etnic German din România - organizaţie de tip totalitar”, în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 1-2 (2001), p. 24-37.

pentru bombardarea Angliei. El susţinea că această artilerie era de cea mai modernă fabricaţie în afară de vechile modele capturate, scoase din arsenalele Europei cucerite. Aceste afirmaţii mi s-au părut verosimile fiindcă aflasem recent de la colegii englezi despre asemenea mişcări de artilerie foarte grea, dar spuneau aceştia, cea mai modernă fusese îndreptată în Franţa meridională, cu un scop nedefinit.

Când Doamna Kollontai, la convorbirea amintită (6 decembrie), m-a întrebat dacă Hitler îşi va alege alte obiective ca să izbească Anglia, cred că aflase şi ea despre această artilerie modernă de mare, nemaicunoscută putere. Aceasta, îndreptată în sudul Franţei, ar fi putut fi împinsă în Spania, amica recunoscătoare a lui Hitler care ofta totdeauna după Gibraltarul spaniol. O asemenea artilerie, cu concursul submarinelor, ar fi putut să interzică traficul prin strâmtoare sau chiar, cu ajutorul armatei spaniole, să cucerească acest important centru strategic englez. În toamna târzie a acestui an, am putut afla că la o conferinţă nazistă cu militari şi diplomaţi s-a fixat ca postulat politic: „desăvârşirea hegemoniei naziste în Europa”.[63] Hegemonia nu era – după biblia M.K.[64] – un obiectiv nazist în Europa, deci dacă se adeverea, se putea presupune o schimbare. Englezii, mai bine informaţi, au vrut să verifice dacă ideea Gibraltarului confirma această temă nouă. Ei mi-au spus că grossadmiral Raeder, cel bine preţuit de britanici, a dezvoltat tema că hegemonia şi stăpânirea Europei se poate face dacă Mediterana nu va fi în stăpânirea „Axei”. Pentru aceasta cucerirea litoralului ei de sud sau mai ales a Gibraltarului şi a Suezului se impun neapărat. Aşadar, se desprindea la sfârşitul acestui an de mari evenimente şi de grele pătimiri în Europa că nazismul reflecta şi pregătea să lovească Anglia în alte puncte şi zone vulnerabile, diferite de metropolă.

Ambasadoarea sovietică era foarte atentă la aceste evoluţii sau zvonuri şi, cu cât ar fi aflat că nazismul se încleşta mai aderent în vestul sau sudul Europei, cu atât era mai liniştitor pentru Rusia. Dar pătrunderea Axei în Ţările Dunărene şi în Balcani, cu tot cortegiul de acte până apariţia din luna trecută a Wehrmachtului în România[65], o preocupau tot mai stringent. Aşa îmi explicam atunci dorinţa ambasadoarei de a convorbi şi de a se întreţine cu un reprezentant al României, statul care tot anul a fost ţinta loviturilor celor doi puternici parteneri, înţeleşi în august 1939.

Aflasem de la colegii mei englezi, care mă compătimeau cu o doză de sinceritate, că Rusia poate fi susceptibilă şi la o înţelegere cu Anglia. După compătimirile repetate ce mi-au făcut pentru România, mi-am permis să întreb abia în decembrie cum a putut Anglia să concedeze la aceste contacte repetate cu U.R.S.S.. Insistenta curte ce se făcea la Kremlin în toată această toamnă din partea Angliei era pe spinarea celor slabi sau

---

[63] Informaţia era din sursă engleză care dorea o confirmare.

[64] Biblia nazistă – M.K. = Mein Kampf.

[65] (S.M.) Realizată, de altfel, la solicitarea părţii române. O primă solicitare în acest sens a fost făcută de regele Carol al II-lea la începutul lunii iulie, iar generalul Antonescu a reiterat-o la 7 septembrie 1940. Germanii au acceptat-o, aceasta încadrându-se în planurile lor strategice. Sarcinile reale ale misiunii militare germane, după cum se menţionează într-un document al OKW din data de 20 septembrie 1940, erau de apărare a regiunii petrolifere de un atac străin sau de o intenţie de distrugere, de instruire a trupelor române conform intereselor germane şi de pregătirea unei acţiuni de luptă comune cu trupele române în cazul unui război împotriva Uniunii Sovietice, Petre Otu, *Îmbrăţişarea Anacondei. Politica militară a României în perioada 1 septembrie 1939 – 22 iunie 1941*, Ed. Militară, Bucureşti, 2006, p. 224-226.

mici. Astfel, mesagerul ei, Stafford Cripps[66] sosise la Moscova cu recunoaşterea *de facto* a anexiunilor din Finlanda, ca şi bazele sovietice, ca şi anexarea Ţărilor Baltice, a Poloniei răsăritene şi a Basarabiei.[67] Reprezentanţii britanici de la Stockholm nu ştiau despre această recunoaştere şi nici nu o credeau. Dar „unicul duşman" al lui Hitler, Anglia, ajunsese la aman cu masivele pierderi de tonaj şi cu năprasnica forţă ce sta ameninţătoare, deci ar fi vrut să câştige o neutralitate binevoitoare sovietică pe spinarea celor mici, prin recunoaşterea *de facto* pomenită.

Doamna Kollontai îmi spunea că nu are cunoştinţă despre aceste propuneri şi nici despre mesagerul britanic trimis la Moscova atunci sau mai înainte. A trecut un lung răstimp după aceste convorbiri cu Doamna Kollontai în care nu am mai revăzut-o. Este de remarcat că, oricât de rezervată a fost şi în această ocazională, totuşi lungă convorbire, întrebările insistente şi dorinţa de a se informa asupra naziştilor, ca şi asupra englezilor, dovedeau o preocupare privitoare la cei doi beligeranţi. Discernământul său şi perspicacitatea sa o făceau să dea importanţă şi să pună în corelaţie cele mai simple informaţii, aluzii sau prezumţii. În acest lung răstimp am văzut deseori pe colegii mei sovietici care erau tot mai atenţi şi mai interesaţi de pregătirile militare suedeze şi finlandeze. Ei mi-au cerut de repetate ori detalii în legătură cu asemenea pregătiri militare privind organizarea şi instrucţia forţelor. Nu au fost satisfăcuţi de lipsa mea de interes – cum o socoteau ei – de aceea i-am arătat colonelului Nikituşev că pentru mine, ca şi pentru el, era mai interesant să mă ocup de marile armate beligerante. Am adăugat că armatele germană, engleză şi sovietică sunt în centrul preocupărilor mele, fiindcă de la acestea avem de învăţat mai mult şi mai cu folos decât de la micile armate suedeză şi finlandeză. El nu era lămurit şi nici convins, de aceea revenea cu felurite date şi informaţii pentru ca „să le explicăm împreună şi să le dăm o interpretare plauzibilă". I-am pus chiar întrebarea dacă el crede că Suedia şi cu Finlanda vor cuteza să atace U.R.S.S.. El mi-a răspuns cu aplomb că Suedia a mai avut războaie în trecut, deci se mai poate repeta vreo agresiune. I-am precizat că atunci Suedia era o mare putere stăpână pe Marea Baltică, pe întreg litoralul şi hinterlandul de sud, iar Rusia era o întinsă putere, dar abia intrată în concertul european. Colegul meu îmi precizează că aceste ţări mai mici cu micile lor armate se pot alia cu alte puteri europene cu care să atace Uniunea. Această precizare a ataşatului militar sovietic mi-a fost făcută în decembrie 1940. Ei erau îndemnaţi în această cercetare prin misiunea lor, ca şi de ambasadoarea sovietică care nu pregeta să le ceară contacte cu colegii lor acreditaţi. Dar mai important

---

[66] În decembrie 1940 la legaţia germană din Stockholm se ştia că la 22.X a făcut aceste propuneri, în numele guvernului britanic, Sir Staford Cripps.

[67] (S.M.) Stafford Cripps (1889-1952) împărtăşea vederi politice de stânga, fiind în cele din urmă expulzat şi din Partidul Laburist în 1939 pentru a fi susţinut formarea unui front unic. Cripps considera că războiul va reduce rolul global al Marii Britanii, întărindu-l în schimb pe cel al Uniunii Sovietice, prezicând, totodată, că acesta va crea fundalul pentru schimbări sociale şi politice în Regatul Unit. Trimis special la Moscova în primăvara anului 1940 şi ulterior ambasador al ţării sale, Cripps a eşuat în misiunea sa din cauza dorinţei Moscovei de a păstra echilibru în relaţiile cu Germania şi Marea Britanie şi de a nu provoca Germania, pe de o parte, iar pe de alta, din cauza relaţiilor sale tensionate cu propriul guvern, Gabriel Gorodetsky, „The Origins of the Cold War: Stalin, Churchill and the Formation of the Grand Alliance", în *Russian Review*, Vol. 47, No. 2 (April 1988), p.153-155.

decât aceasta, precizarea pomenită dovedea că reprezentanţii sovietici începuseră să-şi dea seama că lunga aşteptare strategică putea să nască evenimente care priveau şi estul continentului sau direct Uniunea Sovietică.

Am interpelat pe ministrul nostru dacă faţă de marile schimbări din România, şi mai ales ale politicii externe, dacă nu este cazul să ceară o directivă corespunzătoare de la Ministerul Afacerilor Externe.

Mi-a răspuns cu întârziere, întrebându-mă: „De la care ministru? Nu vezi că se schimbă în fiecare lună? În doi ani am avut opt miniştri de externe". Apoi îmi recomandă prudenţă, reamintindu-mi pe marele diplomat Talleyrand care la cotituri sau la situaţii tulbure se făcea bolnav şi aştepta în pat „clarificarea". Cu atât mai mult noi trebuie să ne ferim să zgândărim într-o vreme de grele necunoscute. Face aluzie la noul ministru, un tânăr legionar[68], care, desigur, este sugrumat de sarcina sa neaşteptată; apoi adaugă: „ar putea să mi se răspundă: «avem noi grijă, nu ne învăţa pe noi ce trebuie să facem»".

Ministrul, care se aştepta să fie rechemat, îşi avea temeiurile sale pentru a fi atât de precaut.

I-am declarat că eu voi pleca urgent la Bucureşti la Marele Stat Major. Bucuros, a încuviinţat în totul, cerându-mi să trec pe la Ministerul Afacerilor Străine, la secretarul general. Am precizat că voi călători cu avionul ca să câştig timp.

2. Radicala schimbare politică a României

Suntem la sfârşitul anului 1940.

A fost anul marilor victorii naziste în nordul şi vestul continentului, care a adus profunde schimbări şi prăbuşiri în Europa, iar frontierele aveau trasee direct uluitoare.

A fost anul repetatelor loviri, sângerări, ocupaţie străină, cataclisme şi turburări care au zdruncinat România şi care au împins-o pe calea pătimirilor ce nu mai aveau sfârşit.

De la distanţa mare la care mă aflam, în mijlocul evenimentelor care zguduiau continentul, scrutam perspectivele sumbre pentru ţara noastră. Aceasta se făcea în concepţia de păstrare a fiinţei statului aşa cum se aşezase după primul război mondial care prin marile jertfe ne-au adus întregirea neamului. Toate instrucţiunile primite până în acest an ne axau pentru observarea atentă a tot ceea ce putea să aducă o ştirbire a frontierelor şi a teritoriului ţării. Germania era obiectivul principal fiindcă prin politica nazismului de violenţe, de răpiri şi de cotropiri, împreună cu partenerii săi, ţinteau să răstoarne odihna în care era aşezată şi ţara noastră. De aceea, întregul efort al misiunii ce primisem era îndreptat către acest nazism-german de mare primejdie; întregul efort era constatat de oriunde m-aş fi aflat în această misiune. Cercetarea, observarea şi informarea se făceau cât mai obiectiv posibil şi cu spiritul critic ce-l impunea misiunea primită spre a nu fi târât la exagerări în sensul optimist sau contrariu pentru noi.

---

[68] (S.M.) Referire la Constantin Greceanu, fost ministru plenipotenţiar al României la Berlin, care însă nu a reuşit să ajungă să conducă efectiv politica externă românească. Acesta va fi curând înlocuit de generalul Ion Antonescu, cel care a preluat portofoliul Ministerului Afacerilor Străine până la data de 29 iunie 1940.

În ultimele luni ale anului acestor pătimiri, o violentă cotitură s-a produs în concepţia politicii, a conducerii supreme care lega soarta ţării de soarta Germaniei naziste, care dezlănţuise al doilea război mondial. Deci întregul crez politic-militar care ne însufleţise şi care ne conducea căzuse odată cu acest trecut.

În luna decembrie, a doua decadă, am cerut telegrafic permisiunea de a veni la Bucureşti pentru raport şi pentru a primi noi instrucţiuni. Mai repede decât mă aşteptam şi mai repede decât era obiceiul, am primit ordin să mă prezint la Marele Stat Major. Am plecat fără întârziere la 19 decembrie 1940, socotind că era folositor şi necesar să mă opresc câteva zile la Berlin. Această oprire mai era necesară ca să-mi pregătesc călătoria în continuare tot cu avionul. Puteam să profit de această oprire pentru ca să mă orientez într-o primă fază în capitala nazistă de care România îşi legase soarta; din această capitală au izvorât toate nenorocirile ţării, cum şi ale continentului nostru, deci puteam să mă informez pentru viitor.

2.1. La Berlin în decembrie 1940

În aceeaşi zi am sosit pe timp de iarnă grea la Berlin şi am tras direct la legaţia noastră. Aveam aici prieteni, cunoştinţe şi relaţii bune, asigurătoare, după anii de intensă activitate.

De la primul contact cu majordomul legaţiei, omul de nădejde, Stremmel, am simţit o rece schimbare. El, atât de săritor şi vorbăreţ, mă primeşte respectuos, dar în şoaptă mă previne că s-au schimbat lucrurile, nu mai sunt ca în anul trecut. Chiar şi diplomaţii de carieră păreau timoraţi şi reţinuţi. Figuri străine de tineri îndrăzneţi se perindau sau se foiau prin birouri.[69] Mi s-a spus tot în şoaptă că sunt legionari. Noul ministru, proaspăt venit, numit Greceanu[70], era un legionar notoriu şi cu trecere printre nazişti, ca şi la Auswärtiges Amt = Ministerul Afacerilor Externe.

Am abordat cu încredere pe consilierul de ambasadă, vechi diplomat de carieră cu frumoase state de serviciu la diferite posturi, pe Victor Brabeţianu[71]. Tactul şi înţelepciunea caracterizau pe acest prim reprezentant al legaţiei după ministrul neofit fără vreo uzanţă, practică, pregătire, ca şi fără vreo calitate cunoscută, decât aceea pomenită. Mă lega de consilierul legaţiei o mai veche prietenie, o aleasă consideraţie şi cu cele mai bune relaţii între familiile noastre. Un frate al său era un vechi bun ofiţer superior de artilerie, iar distinsa sa soţie, doamna Angelica Brabeţianu, moştenise de la părinţele său frumoase calităţi; acesta a fost colonelul de artilerie Atanase Grigorescu care a

---

[69] (S.M.) Atmosfera de la Legaţia României şi din cadrul coloniei româneşti este redată adesea cu ironie de către doctorandul (atunci) Dumitru Cristian Amzăr, fost legionar, care se îndepărtase de mişcare ca urmare a exceselor acesteia. În ianuarie 1941, de exemplu, Constantin Greceanu se arăta ferm convins că anul 1941 va aduce războiul cu Uniunea Sovietică şi făcea apologia războiului ca acţiune umană, Dumitru Cristian Amzăr, *Jurnal berlinez*, Ed. România Press, Bucureşti, 2005, p. 219.

[70] (S.M.) Constantin Greceanu, amintit mai sus.

[71] (S.M.) Născut la Caracal în 1897, Victor Brabeţianu era licenţiat în drept şi participase ca locotenent la primul război mondial. A debutat în cariera diplomatică în anul 1920, a primit însărcinări diplomatice la Atena, Roma şi Berlin (ultima din data de 1 iunie 1937), la 1 martie 1941 fiind desemnat ministru plenipotenţiar la Stockholm. Va fi disponibilizat din M.A.S. la 15 septembrie 1947, *Anuar diplomatic şi consular*, Monitorul Oficial, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1942, p. 113-114.

comandat regimentul în care am făcut campania (Regimentul 5 Obuziere) sub comanda sa, în primul război mondial, când acesta a căzut ca un erou. Anul următor, Victor Brabeţianu urma să ia conducerea legaţiei României la Stockholm, ca ministru şi trimis extraordinar. L-am primit cu mare bucurie şi prietenie, ajutându-l şi colaborând în perfectă deplină înţelegere.

L-am găsit la Berlin preocupat şi copleşit de suita dureroaselor evenimente şi pătimiri pentru România, care toate s-au plămădit, au purces sau au ţâşnit din capitala nazistă clocotindă; era copleşit de sarcinile legaţiei, ca cel mai indicat şi mai pregătit, în aceste schimbări continui. M-a orientat pe scurt despre cele petrecute în ţară şi noua politică externă a ţării. La toate acestea, cele 17 luni de război în capitala întinsă acoperită ca de un zăbranic al camuflajului, lugubrele alarme aeriene, lipsurile tot mai mari ale populaţiei, puseseră la grea încercare nervii săi, dar fără nicio urmă vizibilă. El considera cu filozofie războiul ca şi profundele noastre schimbări, socotindu-le viituri şi torente ce trec peste stâncile şi pietrele care se mai pot mişca, dar rămân.

L-am întrebat despre cursul războiului care stagna de şase luni şi care ajunsese la un impas ce prevestea alungirea lui nedefinită. L-am întrebat dacă semnarea de conducerea noastră a Pactului Tripartit va aduce o participare operativă în războiul nazist şi dacă mişcările strategice ale Axei în Ţările Dunărene şi în Balcani sunt preludiul la o participare a noastră activă. Am desprins din răspunsul său idea clară a pericolului cel mare de la est, dar despre războiul nazist de care ne legasem soarta, nu mi-a putut exprima o idee clară; noianul preocupărilor sale legate de legaţie nu-i îngăduiau o sinteză. Enumerându-i încercările naziste după fulgerătoarea victorie din vest, încercări cu aviaţia, cu submarinele şi cu blocarea Angliei, cu extinderea spre Spania şi Mediterana, expansiunea spre sud-est, apoi subliniindu-i o vădită preocupare a nazismului faţă de partenerul sovietic, i-am precizat întrebarea dacă România va avea un rol activ pe calea pe care împrejurările au târât-o. Îngândurat şi după o răzgândire, îmi răspunde cu o întrebare pe care mi-a repetat-o la Stockholm anul următor: este de preferat să ne ataşăm la noua ordine întronată de Germania pe continent sau să ne lăsăm la derivă, loviţi de vecinii tot mai pretenţioşi şi agresivi? Întrebarea era răsunetul atâtor loviri primite în cursul anului şi mai ales a marii primejdii de la răsărit. Sorţii căzuseră şi înţelepciunea comanda rezervă, filozofie până la resemnare, pentru a avea linişte.

Pe ataşatul militar român nu l-am văzut, era absent şi era zvonul că va fi înlocuit (era predecesorul meu, colonelul O. Vorobchievici[72]).

L-am informat pe Brabeţianu despre pasivitatea ministrului nostru de la Stockholm care se poate explica şi prin gândul că va părăsi în curând postul ce deţinea.

---

[72] (S.M.) Octav Vorobchievici (1896-1987) a urmat Şcoala de Ofiţeri şi a Şcolii Superioare de Război din Bucureşti, precum şi ale École Militaire din Paris, a luptat în primul război mondial în Dobrogea, la Mărăşeşti, în 1937 a fost trimis în calitate de observator militar în Spania şi apoi ataşat militar în Portugalia, ulterior şi în Spania din 1938, pentru ca în aprilie 1940 să urmeze numirea sa ca ataşat militar la Berlin până în septembrie acelaşi an. A luptat pe Frontul de Est încă de la începutul campaniei, ulterior a luptat pentru eliberarea ţării de ocupanţii germani,
http://ro.wikipedia.org/wiki/Octav_Vorobchievici (accesat la 22.VI.2012).

A doua zi am revăzut pe colegul şi prietenul, ataşat militar turc, locotenent-colonel Akman Kâmi. Am avut o lungă întrevedere din care rezulta aceeaşi mare îngrijorare că acest război mondial, ca şi primul, va stârni secularul adversar al Turciei. Rusia a stopat, după primul război, când a avut mari pretenţii în orient, din cauza revoluţiei. Apoi precizează că unicul pericol şi adversar probabil este Uniunea Sovietică. Restul este secundar şi pătrunderea Axei în Balcani nu este decât act secundar de interes mai mult economic. Privitor la situaţia din România, el socoteşte că a fost necesară, cum a fost şi în Turcia dictatura lui Kemal Paşa Atatürk. Revenind la pericolul rusesc, socoteşte asemănătoare situaţia din România cu cea din Turcia; aceasta este ţinta finală de totdeauna a Rusiei; apoi precizează că România se află în linia I-a, iar rezistenţa principală va fi în ţara sa. A rezultat că interesul Turciei este o Germanie tare, singura care să poată „ţine Rusia la respect". Îmi dezvăluie cu precizări că vizita lui Molotov la Berlin în noiembrie a avut de scop mână liberă şi zonă de interes sovietic în Balcani, precizat în Turcia şi în Bulgaria. Răspunsul german a fost negativ. Astfel se explica interesul şi simpatia turcilor pentru Germania nazistă.

A ascultat cu mare interes naraţiunea mea despre cele petrecute în nordul Europei şi despre concepţia care predomină în capitala neutră a nordului. A recunoscut cât sunt de claustraţi la Berlin în atmosfera deprimantă a războiului şi unde ştirile despre mersul războiului sunt filtrate de propaganda virulentă nazistă. Succesul politic al Germaniei naziste era dezideratul la ambasada Turciei de la Berlin şi se considera cu încredere victoria finală a armelor germane.

Cu totul altă convingere şi altă dispoziţie am găsit la legaţia Iugoslaviei. Prietenul meu, colonel Wladimir Vauhnik, nu avea cuvinte să-şi arate furia contra pretenţiilor italiene în Balcani, contra coloanei a 5-a ce-o fermenta prin Pavelici[73] şi prin ustaşii săi, contra profitului lor viclean ce trag din oarba dezunire a popoarelor din Iugoslavia. Mi-a descris insuccesele italiene din Albania şi mai ales din Grecia. Aceeaşi părere aspră avea şi despre nazismul care pătrunde subteran şi care ţinteşte la aservire politică şi economică, aşa cum a reuşit în România.

Conchide că Iugoslavia se va bătea ca în 1914-16 când mica Serbie a înfruntat cele două mari monarhii şi pe vecinul viclean care era Bulgaria; eşecul italienilor din Grecia a oţelit încrederea în ţara sa care nu mai este o Serbia slabă ca în 1914.

Pătrunderea Wehrmachtului în Ţările Dunărene este numai o mare defensivă de teama Rusiei şi de teama Angliei care va putea ocupa Balcanii prin debarcările din Grecia. Recunoaşte şi o presiune oficială a nazismului pentru a o atrage în cadrul Axei prin tripartitul act, dar este convins că la Belgrad nu se va accepta această evoluţie. În concluzie, îmi spune: „Germania este angajată până peste cap în vest şi la noi nu face decât apărare şi recoltare de pâine, petrol, hrană, etc."

[73] (S.M.) Ante Pavelić (1889-1959) a fost liderul regimului ustaş din Croaţia (cu titlul de Poglavnik), între 1941-1945, regim susţinut de Germania nazistă.

Aşadar, extinderea războiului în Balcani era o apărare strategică pentru a preîntâmpina fie ofensiva engleză,[74] fie sovietică; în plus, un larg hinterland balcanic asigura puterile Axei pentru purtarea războiului care tinde spre prelungire.

Revederea cu reprezentanţii militari ai Suediei a fost foarte caldă şi folositoare. Colonelul J. Dannfelt şi comandorul S. Forshell (ataşat naval) mă fericeau că vin dintr-o capitală luminată, bine hrănită şi fără grija stringentă a războiului. În adevăr, atmosfera era foarte grea, era şi iarna, dar şi camuflajul şi teama de spioni erau cele mai neplăcute senzaţii. Pretutindeni, reclame, afişe decorative trădau teama de spionaj şi de aici o suspectare generală în care – spuneau colegii mei suedezi – diplomaţii erau cei mai vizaţi. Le-am remarcat că totuşi şi în Suedia sunt îngrijorări suspendate, reamintesc de Narvik-Kiruna, detaliindu-le întâmplările. Ei recunosc că şi la Berlin au trăit atunci zile de mare tensiune.

Despre mersul războiului, nu aveau idei clare şi sufereau ca toţi ceilalţi influenţa mediului, lipsiţi de informaţii clare şi regulate. Aşteptarea strategică o considerau aceşti colegi nordici o „urmare a resortului ce va fi ofensiva strategică". Dar când i-am întrebat unde văd această ofensivă, n-au ştiut sau n-au vrut să spună. Am continuat întrebarea despre încercările de ofensive aeriene, submarine, invazie, sau spre sud în Spania sau în Balcani, deci este aşteptarea strategică a încercărilor fără rezultat, care seamănă cu un impas în mersul războiului.

Prudenţii mei prieteni nordici aveau în mine pe un afiliat la Pactul Tripartit şi nu ştiau cum să considere cascada mea de întrebări. „Pentru ce nu se atacă în Iberia cum s-a atacat în Scandinavia"?, am precizat eu întrebând. Seriosul nostru decan ce era Dannfelt scapă un răspuns: „Nu se atacă un prieten cum este Franco", deci avea cunoştinţă de această nouă încercare. Apoi reia afirmând că Anglia este deopotrivă de vulnerabilă ca şi Italia în Mediterană, dar am adăugat că Anglia are formidabila flotă, ceea ce îmi întăreşte Forsell, iar Dannfelt replică că pentru aviaţia de război dimensiunile geografice-strategice sunt foarte surmontabile. Precizez, ca un partener al Axei ce eram, că dacă măcar Gibraltarul – ca cel mai vulnerabil – ar fi cucerit, ceea ce este foarte posibil, Anglia s-ar resimţi ca după o lovitură dură ce-ar putea deveni decisivă. Apoi întreb dacă au vreo părere despre cele petrecute în România şi despre marşurile naziste în Ţările Dunărene. Mi-au răspuns ca o compătimire: „Şi Suedia ar fi putut să aibă aceeaşi soartă dacă debarcarea engleză ar fi reuşit în Norvegia".

Interlocutorii mei foarte prietenoşi erau rezervaţi la vorbă, totuşi le-am opiniat că efortul strategic al Germaniei se menţine în vestul continentului. Convorbirea noastră a alunecat pe viaţa din Suedia care sub multe privinţe era dorită de toţi. Înainte de a ne despărţi, menţionez puzderia de oficine, agenţi, spioni etc. care abundă în Suedia, ca şi de corpul diplomatic care la Stockholm a căpătat o importanţă deosebită prin volumul care aproape s-a triplat. Totuşi viaţa este normală, cu excepţia benzinei care a devenit mai rară şi mai scumpă decât „Akvavit" sau „Överste".[75] La cele spuse despre spionaj,

[74] Încă de la Bucureşti aflasem că trupe engleze (australiene) debarcaseră în Grecia, după ce Italia atacase încă din octombrie 1940 această ţară balcanică.

[75] „Akvavit" = apa albă, şi „Överste" = colonelul – sunt băuturi spirtoase aperitive din secară, îndulcite şi aromatizate; överste este mai tare şi este preferata „colonelului", de ceea îi şi poartă numele. Băuturile

ei afirmă presupunând că Abwehr-ul este straşnic şi poate face faţă cu succes. Aspectul străzii este cea mai minimă manifestare[76] şi dovadă.

Totuşi, cu distinsă prietenie m-am despărţit de aceşti colegi, care oricât de rezervaţi, nu considerau cu simpatie acest război cotropitor şi nici rezultatele lui după cele şaisprezece luni, oricât ar fi fost ele de fulgerătoare.

Şederea la Berlin mi s-a prelungit din cauza vremii de iarnă. Am avut avion la Bucureşti a doua zi şi am profitat de timp făcând o vizită la Statul Major General german (în acelaşi local de pe Bendlerstrasse unde a fost dispărutul minister de război). Am fost dezamăgit fiindcă persoanele cele mai de seamă se schimbaseră, luând diferite întrebuinţări pe front în comandamente sau la unităţi. Din vechea echipă a lui „Attache Gruppe", nu am mai găsit decât doi ofiţeri superiori. Pe unul, maior (atunci) Schuhardt, l-am văzut fugitiv; l-am reîntâlnit peste trei ani la OKW în Berchtesgaden (martie 1944) şi va fi vorba de el la timp şi mai pe larg. Al doilea ofiţer era mai vechi; apucase să participe la primul război mondial ca foarte tânăr ofiţer; avusesem cu acesta dese convorbiri în 1938 şi 1939, uneori controversate, mai ales la invazia în Polonia.

Am abordat pe aceşti ofiţeri în trecere prin Berlin pentru a-i saluta şi în noua postură de reprezentant al României, proaspăt partener al Axei. Am fost primit cu amabilitate şi cu caracteristica lor camaraderie. Le-am povestit despre cele petrecute în Norvegia, ca şi în Finlanda. În lunga conversaţie, interlocutorul meu m-a ascultat cu viu interes.[77] Eram în a doua iarnă grea de război care se scurgea monoton în întinsa capitală înmuiată în bezna camuflajului antiaerian şi în tot mai asprele privaţiuni, pierderi de oameni şi perspective sumbre necunoscute. Încă din anii trecuţi pe figura sa se lăsaseră adânc urme ale vieţii grele ce a trebuit să trăiască după primul război mondial. O numeroasă clasă de tineri a fost atunci lăsată pe drumuri şi un lung cortegiu de umilinţe a urmat, obligându-i la grele întrebuinţări. El mi-a narat în trecut toate amărăciunile acestei vieţi şi toată obida dezamăgirilor. El era dintre acei foarte mulţi care n-au recunoscut înfrângerea armatei germane; el a fost ca cei mulţi care au îmbrăţişat nazismul, considerându-l ca o ridicare a naţiunii; aceşti oropsiţi au îngroşat rândurile până la masivele majorităţi ale naţional-socialismului; ca el au fost mulţi nevoiţi să coboare pe scara socială până a ajunge ca tineri fără căpătâi, prin baruri şi restaurante, aceşti trişti „gigolo", pe care o melodie tristă cu accente amare i-a consacrat compătimitor.

„Armer gigolo, kleiner gigolo!...

---

spirtoase erau raţionate pentru a combate alcoolismul ce a făcut ravagii în Ţările Scandinave. Deci erau foarte rare.

[76] Între afişele propagandistice, toate impresionante, erau unele izbitoare făcând atenţi pe cetăţenii germani să nu vorbească nimic, fiindcă inamicul ascultă: „Hört mit" şi figuri de tot felul, blânde sau şterse, sugestiv trag cu urechea. Oriunde apăreau asemenea afişe: inamicul ascultă cu tine.

[77] Acest ofiţer superior a fost unul cu care am discutat în 1939 tema dacă în 1918 armata germană a fost sau nu înfrântă; ceea ce el nu admitea. De data aceasta, mi-a reamintit de armistiţiul franco-german, iunie 1940, ca o pretenţie că astfel s-a adeverit punctul său de vedere. Nu am răspuns nimic. Nici nu era nevoie căci [ilizibil].

Uniform passe....."[78]

Această lume îngroşată a trecut în masă în talerul nazismului şi prin ea se dă una din explicaţiile fenomenului Hitler şi fulguranta lui ascensiune.

Ofiţerul cu care vorbeam îmi evoca acest trecut. El a fost dintre cei greu încercaţi, deci ca om cu practică de viaţă grea; acum, când istoria se repeta, după a doua iarnă de război, cu semne de prelungire a lui, în lunga „aşteptare strategică a încercărilor" nereuşite, nu putea să nu fie atins de îndoieli şi iar perspectiva unei reveniri la „Armer gigolo...", dar el trecuse de 50 de ani, deci nu mai putea fi vorba de „gigolo" pentru a doua oară.

I-am vorbit cu surprindere de înfăţişarea schimbată a lumii din marea capitală. Europa cucerită începuse să se reverse în Germania şi în Berlin. Străini cu voie, dar mai mulţi fără voie veneau ca să înlocuiască tinerii şi forţele ce trebuiau să dea efective tot mai multe noilor unităţi şi formaţii pe care războiul prelungit şi cu tot mai grelele noi sarcini le cerea.

El deplângea această nouă înfăţişare şi amestec ca să-şi accentueze trăsătura de îndoială. Numai ca soldat i-am exprimat admiraţia pentru strălucitele fapte de arme ale armatei germane pe care am putut să le urmăresc şi în Polonia, dar mai ales în aspra Norvegie. Ne-am despărţit camaraderește şi i-am adăugat că, dacă la întoarcere timpul îmi va îngădui, voi mai trece să salut „Attache Gruppe".

După cele trei zile petrecute la Berlin am plecat la Bucureşti, ducând impresii de tristeţe şi de îndoială. Orele de zbor monoton de iarnă în ceaţă şi peste zăpadă groasă mi-au îngăduit reluarea liniştită a acestor impresii care conchideau la mai mult decât o confirmare a vechilor mele convingeri şi la o îndoială în desfăşurarea acestui război la care începuse a fi parteneră şi România.

2.2. La Bucureşti, în „statul legionar"

După cutremurul catastrofal din luna trecută îmi stăruiau în gând amintirile grele. A doua zi după acest cataclism în gazetele suedeze la Stockholm, primele, puţinele informaţi au înregistrat cu mari litere: Rumanien natur Katastrof. Mai apoi telegrame liniştitoare mi-au adus vestea că blocul unde locuia familia mea s-a ales numai cu serioase crăpături, dar copiii evacuaţi în noaptea rece, ploioasă s-au îmbolnăvit de boli molipsitoare şi erau spitalizaţi. A fost şi această stare un motiv puternic să vin în ţară unde nenorocirile au continuat să curgă însoţite, nu mai veneau singure.

---

[78] (S.M.) Versurile cântecului compus în 1928 sunt: „Schöner Gigolo, armer Gigolo, denke nicht mehr an die Zeiten, wo du als Husar, goldverschnürt sogar, konntest durch die Straßen reiten. Uniform passée, Mädchen sagt Adieu, schöne Welt, du gingst in Fransen. Wenn das Herz dir auch bricht, mach ein lachendes Gesicht! Man zahlt, und du mußt tanzen" şi aparţine lui Leonello Casucci (muzica) şi Julius Brammer (versurile). Versurile acestui cântec devoalează experienţa colapsului social din Austria ce a urmat primului război mondial văzută prin prisma unui ofiţer care a decăzut după conflagraţie la statutul de dansator cu simbrie. Deja în 1931 cântecul apare pe coloana sonoră a unui film, iar în 1979 este regizat de către David Hemmings filmul „Schöner Gigolo, armer Gigolo" – una dintre stelele de cineva care au jucat în acest film a fost Marlene Dietrich,
http://de.wikipedia.org/wiki/Sch%C3%B6ner_Gigolo,_armer_Gigolo_(Lied) (accesat la data de 14.V.2012).

După o oprire forţată la Arad unde motoarele avionului cu mare greutate s-au pus în mişcare, abia am sosit la Bucureşti târziu, aproape de amurgul grăbit al iernii. Pe aeroportul Băneasa mişunau multe uniforme germane. Tristă zi închisă de iarnă; şi animaţia în oraş era scăzută, deşi se apropiau sărbătorile de iarnă; a doua zi era străvechiul „Moş Ajun". În luminile ce se aprindeau, militari germani treceau ţanţoşi sau se vânturau prin magazine, mai ales în cofetării. Legionari cu haine şi coafuri caracteristice cutreierau străzile principale în grupuri sau cel puţin câte doi; aveau mişcări înţepenite vrând să apară marţiali, nu erau gălăgioşi, dar totdeauna încruntaţi, cu aere de importanţi şi preocupaţi, străduindu-se parcă să se desprindă de restul populaţiei. La mulţi se putea simţi dezmăţatul şi haimanaua care reaminteau cruzimile la care s-au dedat. Puteau aceştia să fie apostolii şi învăţăceii unei idei noi, sănătoase, dătătoare de speranţe pentru care o mare a poporului le acordase încrederea şi sufragiile? Dar acestea se răciseră şi se înstrăinaseră odată cu apariţia ocupanţilor nazişti; simpatiile acordate se risipiseră fiindcă acestea prevesteau urgia războiului care se întindea şi la noi. Ceea ce se ştia din bătrâni, din cărţi sau din cronici, sau de la amvon: „... şi foamete, şi molime, şi cutremure, şi război..." toate acestea năpădiseră pe oricine, dar mai ales pe cei ce-au trăit urgia primului război mondial când totuşi ne susţinea o credinţă unanimă de întregirea neamului.

Cu această stare de spirit am început primele contacte mai întâi la Marele Stat Major unde am făcut mai multe încercări. Fie din cauza sărbătorilor, dar mai ales a schimbărilor şi a nenorocirilor, toţi erau preocupaţi şi îngânduraţi. Nimeni nu te lua în seamă; zvonurile se încrucişau, reformele legionare se anunţau ameninţătoare şi mai ales răzbunătoare, perspectiva pentru viitorul apropiat era sumbră. În primul plan şi la orice vorbă apăreau omnipotenţii germani, cei veniţi, ca şi cei rezidenţi, dar mai ales reprezentanţii oficiali sau diplomaţi. Părerea acestora, sau sfatul lor, sau îndemnul lor, sau presiunea lor erau hotărâtoare. Un amestec tot mai făţiş al acestora în treburile statului devenise cunoscut, aprig şi insolent. Numele lui Fabricius, ministrul Germaniei, dar mai ales al Dr-ului Hermann Neubacher[79], tot cu rang de ministru plenipotenţiar şi el, al lui Arthur Konradi[80], şeful organizaţiei de partid nazist din România, erau cele mai des citate. În plus şi în fundal, o puzderie de personaje ale partidului, ale spionajului nazist cu virulentă activitate, îngroşaseră rândurile reprezentanţei diplomatice germane şi aşa deosebit de numeroasă. Se repeta tot mai des în popor vechea vorbă: „România, ţara lui Hübsch!"...[81]

---

[79] (S.M.) Hermann Neubacher (1893-1960) era un politician nazist din Austria, unul dintre susţinătorii austrieci ai Anschluss-ului. După alipirea Austriei, acesta a fost desemnat primar al acestei localităţi, ulterior primind însărcinări diplomatice în România, Grecia şi Iugoslavia şi devenind însărcinat special german pentru Europa de Sud-Est.

[80] (S.M.) Arthur Adolf Konradi era născut în anul 1880 la Kiev şi s-a stabilit în România în anul 1929. A pus bazele Partidului Muncitoresc German Naţional-Socialist din România, iar din 1937 a devenit ataşat comercial la Legaţia Germaniei din Bucureşti, fiind totodată şi secretar al Camerei de Comerţ Româno-Germană. A jucat un rol important în promovarea intereselor naziste în România.

[81] (S.M.) A se vedea pamfletul lui Ion Luca Caragiale „Ţara lui Hübsch", http://www.cimec.ro/Biblioteca-Digitala/Caragiale/Caragiale-Tara-lui-Hubsch.htm (accesat la 12.09.2011).

Abia după Crăciun am reuşit să vorbesc cu general Iacobici, ministrul apărării naţionale, şi cu general Ioaniţiu[82], şeful Marelui Stat Major. Toţi erau preocupaţi şi grăbiţi. Erau vădit foarte îngrijoraţi. General Ioaniţiu, totdeauna liniştit şi ponderat, îşi ieşise din norma naturii sale. Noua organizare a armatei, urgente măsuri de pază internă, cererile germane pentru trupele ce sporeau zi de zi şi care trebuia repede rezolvate, toate acestea îl copleşeau. În primăvara lui 1939, el şi cu soţia sa se opriseră la Berlin, întorcându-se de la Paris. Căzuse într-o duminică când orarul era liniştit, golit, ca oricând în zi de sărbătoare. Nu ştia ce să facă, dar convins că mă va găsi, a venit la legaţia noastră, la fel şi ea închisă. M-a găsit la birou[83] şi, râzând satisfăcut, îi spunea soaţei sale de siguranţa de a mă găsi la birou. Duminica era totdeauna zi liniştită şi spornică de lucru, deci puteam să-mi pun în ordine numeroasele chestiuni ale săptămânii agitate, în postul agitat şi greu de la Berlin. A urmat o destindere ca la o vizită plăcută şi interesantă. După dejunul de la noi, am putut vorbi de multe şi de viitorul apropiat. Acum, la sfârşitul anului 1940, când era proaspăt numit şef al Marelui Stat Major, mi-a reamintit temerile mele cu doi ani înainte. Mai apoi şi pe scurt îmi declară că nu poate să-mi dea nicio directivă sau instrucţiune, ci să mă conduc după ceea ce va comunica Ministerul Afacerilor Externe unde mă îndreaptă.

Generalul Iacobici[84] era un alt mare important şef de care mă legau sentimente de respect şi de prietenie. El a fost şi mai lapidar, totuşi o vădită îndoială avea despre ieşirea salvatoare din noua stare a ţării.

La Ministerul Afacerilor Externe schimbările şi evenimentele au produs aceeaşi nelinişte şi neîncredere. Nu am putut aborda pe secretarul general, Alexandru Creţianu, care conducea efectiv ministerul şi nici nu am încercat să mă prezint ministrului cel nou, Sturdza[85], legionar notoriu.[86] Aflasem de necugetatele lui ieşiri când l-a însoţit pe conducătorul Antonescu la Roma în noiembrie şi care l-au exasperat.[87]

---

[82] (S.M.) Alexandru Ioaniţiu (1890-1941) efectuase studii la Şcoala militară de ofiţeri de artilerie şi geniu (1908-1910) şi la Şcoala Superioară de Război (1918-1921), a luptat în primul război mondial, a devenit general în anul 1939 şi a îndeplinit funcţia de şef al Marelui Stat Major (6 septembrie 1940 – 17 septembrie 1941) într-o perioadă foarte dificilă, marcată de participarea României la al doilea război mondial şi de eliberarea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord, Alecsandru Duţu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *Armata română în al doilea război mondial (1941-1945)*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1999, p. 243.

[83] Sediul ataşatului militar la Berlin era într-o clădire separată de localul legaţiei: în această clădire la parter era consulul general, iar la etaj, în 3 camere, era sediul ataşatului militar.

[84] (S.M.) Iosif Iacobici (1884-1952) a fost absolvent al învăţământului militar din Austro-Ungaria (Şcoala Superioară de Război din Viena a finalizat-o în 1910), a luptat în primul război mondial încadrat în forţele militare ale acestei puteri, apoi a fost asimilat din 1918 în armata română cu gradul de locotenent-colonel. General din 1930, a fost ministru al Apărării Naţionale (ianuarie-septembrie 1941), comandant al Armatei 4 (septembrie – noiembrie 1941) şi şef al Marelui Stat Major (septembrie 1941 – ianuarie 1942). S-a opus implicării masive a armatei române pe Frontul de Est, motiv pentru care a şi fost demis din funcţia pe care o deţinea, Alecsandru Duţu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *op.cit.*, p. 241.

[85] (S.M.) Prinţul Mihail Sturdza (1886-1980) a fost politician şi diplomat român de veche viţă boierească, membru al Legiunii Arhanghelului Mihail, a îndeplinit mai multe însărcinări diplomatice în statele baltice şi nordice în anii ’30 (Riga, Tallinn, Helsinki, Copenhaga), înainte de a fi numit ministru de externe în scurtul guvern naţional-legionar constituit în septembrie1940. La acea dată fusese deja demis de generalul Ion Antonescu, Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe (în continuare, AMAE), Dosar 77/1913, S.59 (dosar personal Sturdza Mihail).

Am văzut pe miniștrii Stănescu și G. Lecca, vechiul ministru al României în Cehoslovacia și în Finlanda. De la aceştia am aflat de o foarte probabilă, apropiată reînființare a legației României în Finlanda.[88] Ei m-au rugat chiar să mă ocup de pregătirea acestei reînființări ca unul care aveam practica și ca unicul reprezentant statornic în această țară admirată și respectată unanim la noi ca și aiurea. Ca vechi colaborator și ca prieten al ministrului Lecca, i-am vorbit mai deschis, mai îndelungat, despre concepția ca și despre curentele în nordul continentului asupra războiului; i-am cerut părerea. S-a exprimat cu greutate asupra perspectivelor, dar avea aceeași îndoială asupra „statului legionar" care cu practicile recente nu va putea fi viabil, astfel că încet sau mai repede, sigur vom intra în subordonarea nazistă. Era un spirit realist, un fin diplomat, un distins reprezentant.

Am putut revedea într-o scurtă întrevedere acasă, la domiciliu, pe generalul Constantin Sănătescu. El a ascultat cu mare interes naraţiunea mea despre cele ce s-au petrecut în nord, cum și despre părerea mea asupra acestui război care se prelungește și se extinde. Aceeași îndoială și tristeţe îl domina, dar o idee clară sau o convingere sau măcar o părere nu a putut sau nu a voit a-mi spune, cu privire la noua stare din România.

Despre o directivă care să orienteze reprezentanţele noastre diplomatice după profunda schimbare politică a României, nu a fost vorba niciodată și nici nu s-a gândit cineva. Totul părea nesigur și având un caracter de provizorat; miniștrii de externe se schimbau lunar și deci practic nici aceştia nu aveau o idee clară care să fie transformată și exprimată într-o directivă. Îmi spunea cu umor ministrul G. Lecca, „cine să dea o asemenea directivă, foarte necesară, când nimeni nu avea o idee clară despre noua orientare decât Antonescu"; acesta se străduia să organizeze „guvernarea statului legionar" care mergea ca „racul, broasca și cu știuca!".

Între timp mi se spune la Marele Stat Major că volumul forţelor germane venit în țară este considerabil, că se pun probleme grele de aprovizionare și cazare, că de curând un mare comandant va sosi sau a sosit în țară, care va conduce toate aceste forţe, că aceste forţe sunt în trecere!! și nu privesc România.

În zilele de sfârșit de an relaţiile între conducător și legionari erau tot mai deteriorate, nu numai din cauza crimelor și atrocităţilor la care se dedau, dar și din cauza amestecului virulent al diferitelor organizaţii naziste până a arma pe legionari, pregătind o lovitură de stat contra lui Antonescu. De mult se dovedise că acţiunile legionare aveau apucături anarhice tot mai periculoase pentru siguranţa statului.

---

[86] De altfel, acesta a fost înlocuit curând de către Greceanu, ministrul nostru de la Berlin, dar care nu venise încă la noul post, iar Sturza gira departamentul.

[87] (S.M.) Ceea ce a afectat iremediabil relaţiile dintre Ion Antonescu și ministrul său de externe, în care nu a avut niciodată încredere, a fost schimbarea, la solicitarea celui din urmă adresată germanilor în noiembrie 1940, a ministrului plenipotenţiar la București, Wilhelm Fabricius, Dennis Deletant, *Aliatul uitat al lui Hitler. Ion Antonescu și regimul său, 1940-1944*, Ed. Humanitas, București, 2008, p. 77.

[88] (S.M.) Legația a fost redeschisă cu data de 1 iunie 1941. La 30 mai 1941, România a cerut agrementul pentru numirea lui Notti (Noti) Constantinide în calitatea de ministru plenipotenţiar, iar după primirea acceptului finlandez, acesta a fost numit la Helsinki începând din 15 iunie, AMAE, fond 82/1890-1945, Finlanda, vol. 89, filele 27, 31; Kansallisarkisto (Arhivele Naţionale ale Finlandei), fond Witting C11a, Telegrama ministrului Finlandei la București, Eduard Hjalmar Palin nr. 52 din 30.V.1941.

Am plecat prin Berlin înapoi la Stockholm din atmosfera grea nesigură din ţară unde orice nenorocire ar fi putut izbucni. Era la 12 ianuarie 1941 şi abia sosit aflu că Antonescu, conducătorul statului, va veni la Berlin[89]. Nu am mai întârziat şi am continuat călătoria în Suedia. După câteva zile am aflat şi ascultam îngrijorat la radio rebeliunea legionară, armată şi fermentată de organele şi oficinele naziste din România.

Este drept că Hitler, alarmat de această anarhie întronată de legionari şi de grava răzvrătire, a consimţit la o represiune drastică pentru potolirea ei. Altfel, aceasta le-ar fi putut strica tot planul în curs de pregătire, de pătrundere şi de ocupare a Peninsulei Balcanice.

2.3. Încheiere pentru anul războiului 1940

Ca şi primul an de război, al doilea an – 1940 – este marcat de cele mai strălucite victorii germane. Războiul fulger a pus la pământ armatele unite puternice ale Franţei, Angliei, Olandei şi Belgiei. Într-un timp uluitor de scurt, Franţa se prăbuşeşte, ca şi Polonia din anul trecut. Dintr-o singură mişcare şi operaţie sunt ocupate Olanda, Belgia, Luxemburg.

Ca şi în primul an, războiul se extinde tot în nordul Europei şi Hitler este stăpân – cuceritor pe tot vestul continentului de la Capul Nord la Pirinei. Un singur mai slab, dar vajnic adversar a rămas – Anglia – care ţine încleştat pe Hitler într-un război pe care nu l-a dorit, deturnându-l de la conceptul său originar ce l-a predicat cu consecvenţă până în 1939.

Al doilea an, ca şi primul an de război, se încheie cu o lungă aşteptare strategică, pentru încercări şi pregătiri.

Al doilea an este anul încercărilor, după răsunătoarele victorii, căutând o decizie contra ultimului adversar: războiul submarin, lupte şi bombardamente aeriene, cucerirea Gibraltarului, invazia în Anglia, pregătiri pentru cucerirea Mediteranei, ca şi pentru cucerirea Balcanilor, încercarea de rupere a blocadei britanice pe mări (eşecul escadrei germane condusă de „Bismarck").

Al doilea an a fost anul pătimirilor pentru multe ţări cotropite sau împărţite, pătimiri dezastroase pentru România.

Al doilea an demonstrează mai vădit contradicţia lui Hitler între concepţia originară de cucerirea răsăritului şi, fiind târât de fapte, este obligat să continue războiul nedorit în vestul Europei.

Al doilea an a mai dovedit că războiul pe care l-a dezlănţuit Hitler nu a fost pregătit pentru uriaşa sarcină ce şi-a asumat şi „ultimul adversar" nu a putut fi înfrânt fiindcă nu şi-a pregătit forţa navală.

Al doilea an de război dezvăluie uriaşul pericol la răsărit, fiindcă, spune Hitler: „Russland hat uns einige Male unfreundlich behandelt, so dass wir uns vor Ueber-

[89] (S.M.) Una dintre temele de discuţie a fost situaţia internă – Hitler dovedind cu această ocazie că-l prefera pe Ion Antonescu în fruntea legionarilor. De altfel, Horia Sima, conducătorul legionarilor, a refuzat să-l însoţească în această vizită. Generalul român a oferit sprijinul României într-o eventuală campanie militară antisovietică, Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier 1919-1941. Mistica ultranaţionalismului*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1995, p. 297.

raschungen sichern müssten"[90] şi de aceea a luat hotărârea de a „ataca la est".[91] Această hotărâre pune Germania în starea „înfiorătoare" – ca şi în primul război mondial – de a duce războiul pe două fronturi. Această stare a fost fiorul blestemat ce trebuia neapărat evitat; era teama tuturor germanilor în cap cu Hitler. Pentru a doua oară în acest an se pune în contradicţie cu tot ce-a predicat. Când el a ordonat pregătirea campaniei contra Rusiei, a formulat la OKH textual: „Pentru că în vest sunt posibile mari evenimente, apărarea în est este neapărat necesară"! Faţă de această convingere, contradicţia lui Hitler este şi mai izbitoare, fiindcă, conştient, s-a pus el şi armata germană în „starea înfiorătoare" a războiului pe două fronturi.

În acest al doilea an de război, de multiple încercări neizbutite şi de multe necunoscute, sau în perspectiva „stării înfiorătoare" pentru Germania, conducerea României leagă soarta ţării de Germania nazistă, prin aderarea la Pactul Tripartit (noiembrie 1940). Apoi, prin memoriul său din 14.I.1941, conducătorul Antonescu declară că „în cazul unei acţiuni germane către sud (în Balcani), România trebuie să formeze flancul stâng defensiv. În cazul când Germania va trebui să atace Rusia, România doreşte să participe cu toate forţele sale la acţiunea militară; ea va constitui flancul drept".

Dar pe ce se întemeiază atâta zel şi pripeală!?!?!?

Ungaria, beneficiară după München (1938) şi prin împărţirea Cehoslovaciei (martie 1939), a speculat cu mai multă abilitate situaţiile. Când în prima decadă a lui aprilie 1940 o delegaţie de specialişti-transportori ai OKW, sub conducerea maiorului de stat major Kintzel, vin la Budapesta, ea a pus condiţii ce-au fost acceptate. Încă de atunci am raportat aceste începuturi de penetraţie pentru aservirea de către Axă a marelui hinterland danubian şi balcanic „fără care Germania şi Italia nu pot duce războiul". Regentul M. Horthy a pus la dispoziţie teritoriul Ungariei cu reţeaua de comunicaţii (putea oare să se opună?), dar cu condiţii care au condus la arbitrajul de la Viena (august 1940). Apoi, tot aşa, în martie 1941, pentru pedepsirea Iugoslaviei, Ungaria a fost invitată să participe activ la operaţii, dar M. Horthy a pus alte condiţii de revizuirea frontierei sale în sud-est, cerând ţinutul Bacska şi Banatul iugoslav. La împărţirea Iugoslaviei aceste pretenţii maghiare au fost admise şi „vertraulich fest zugesichert"[92] cum dovedesc documentele vremii.[93]

Noi am acţionat timid la Berlin prin: „hofliche Redensarten"[94] pe cale diplomatică sau pe lângă reprezentanţa italiană din Bucureşti (Mihai Antonescu) cu propuneri

---

[90] „Rusia ne-a tratat de mai multe ori (uneori) neprietenește, astfel că ar trebui să ne asigurăm de surprinderi".

[91] Această hotărâre a fost luată în decembrie 1940 pe care o formulează ca o acţiune de siguranţă, la OKH se explică repetat ca atare în 1944 (martie-iunie) de către general Zeitzler ca şi de general Heusinger că „starea nenorocită" a războiului pe două fronturi; explicaţia apărea ca o justificare şi ca o scuză a acestei grave greşeli politico-strategice.

[92] „În mod confidenţial au fost ferm asigurate".

[93] Ministerul Afacerilor Externe către Killinger; notele general Halder; Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu: Die deutsch-rumänischen Beziehungen 1938-1944*, Veröffentlichungen des. Instituts für Europäische Geschichte, Mainz, F. Steiner, Wiesbaden, 1965, pag. 126 a acestei lucrări germane.

[94] Nici un act, pact etc. care să oblige părţile; numai un gen de politicoase convorbiri prin ministrul României la Berlin, Bossy.

utopice de „coridor latin pe valea Timocului spre Albania cucerită care să despice blocul slav balcanic”[95] şi să ne lege direct de Italia!

O Nemesis răzbunătoare a împins conducerea ţării noastre de atunci, de la sfârşitul anului al pătimirilor noastre; zarul nenorocit a fost aruncat, pentru alte pătimiri!

3. Invazia Germaniei şi războiul contra U.R.S.S., iunie 1941, văzut din nordul Europei

3.1. Pregătiri de război

3.1.a. Întoarcerea în Suedia (ian. 1941) după evenimentele din România

Pregătirile germane de pătrunderea Germaniei în Ţările Dunărene şi în Balcani erau cunoscute în Ţările Nordice şi comentate cu cea mai mare satisfacţie la Stockholm; efortul politic şi strategic nazist se îndepărta în direcţia opusă, deci liniştitoare pentru Suedia, dar îngrijorarea s-a menţinut din cauze multiple cum se va arăta mai în urmă.

Întoarcerea mea la Stockholm şi contactele pe care le-am avut în corpul diplomatic au fost considerate cu un interes mărit, fiindcă făcusem călătoria prin Germania unde mă oprisem în capitala nazistă, fiindcă mişcarea masivă a forţelor germane înspre est şi spre Balcani erau preludiul marii cotituri în al doilea război mondial şi fiindcă evenimentele din România care au culminat cu „rebeliunea legionară” (20-23 ianuarie 1941) au demonstrat amestecul tot mai virulent al nazismului, cu aservirea completă a României.

Interesul de a se cunoaşte cât mai bine aceste noi stări era vădit şi eram înconjurat şi întrebat cu cea mai mare asiduitate mai ales în cercurile suedeze şi engleze.

În cercurile franceze, unde aveam cele mai bune relaţii şi amiciţii, diferenţa între cele două concepţii din Franţa se accentuase şi în Suedia: concepţia guvernului de la Vichy de a se apleca în faţa forţei naziste, de a executa corect condiţiile armistiţiului, de a ajuta Germania în războiul cu Anglia evoluând către „noua orânduire politică în Europa” până la o colaborare activă; iar cealaltă concepţie, a rezistenţei, ce era predicată tot mai aprig şi cu succes de „transfugul” general de Gaulle, ca Franţa să continue războiul din imperiul său de peste mări – colonial. Prima parte ţinea seamă de realităţi şi socotea că poporul francez trebuie apărat de opresiuni şi de umiliri, pierderi şi cruzimi, şi aşa destul de grele; această parte înţelegea şi justifica schimbarea politică a României. Cealaltă parte condamna înrolarea noastră în Pactul Tripartit al Axei şi prevestea cele mai grave urmări. În fond, toţi francezii erau patrioţi, dar unii erau făţiş în continuare şi activ contra nazismului şi contra Germaniei. Antagonismul celor două părţi nu a depăşit niciodată un dualism moderat, dar în fapt partea ce urma guvernul de la Vichy nu mai avea contact şi nici acces în cercurile anglo-americane, iar cealaltă parte era spionată, până la o adevărată vânătoare, de oficinele spionajului nazist, tot mai activ şi mai întins. Relaţiile mele cu membrii ambasadei franceze la Stockholm s-au conturat în aceeaşi reciprocă curtoazie, dar din simpatie mă vedeam mai des cu cei ce reprezentau rezistenţa; aceasta putea să-mi aducă o suspectare păgubitoare din

[95] Vezi Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol*...

partea naziștilor din Suedia, deci era nevoie de multă prudenţă. Eram şi interesat în această „simpatie" fiindcă prin aceştia puteam obţine informaţii preţioase din câmpul anglo-american. Dintre personajele cele mai interesante menţionez pe contele Médéric de Fleurieu. Cu acesta mă împrietenisem mai de mult, cele mai bune relaţii se stabiliseră între familiile noastre. El avea şi legături importante în conducerea politică din Suedia, soţia sa, născută Nobel, fiind o descendentă directă a vestitului filantrop Nobel. El era bine informat, documentat, avea rangul de ataşat la ambasada franceză după prăbuşirea Franţei.[96] Mi-a fost de cel mai mare folos în informarea mea şi mai ales în mişcarea mea pe eşichierul nordic după schimbarea politică a României. El m-a informat pe măsura evenimentelor şi la timp despre proiectele americane pentru războiul din Europa, despre cucerirea Africii de Nord şi supremaţia în Mediterană, cum şi despre sprijinul masiv acordat Uniunii Sovietice după decembrie 1941. Am păstrat legătura cu acest diplomat şi după ce am părăsit Suedia în mai 1942. El a găsit oportun şi mijlocul să mă informeze la Bucureşti despre cele hotărâte în conferinţa de la Casablanca (ianuarie 1943), dar mai ales despre viitorul sumbru după conferinţa de la Teheran (28 decembrie 1943) la care se hotărâse mai clar cum va fi izbită România în timpul războiului şi care va fi soarta ei alături de nazişti la sfârşitul acestuia. Când am primit ultimele veşti de sumbre perspective pentru noi, cu întârziere de două luni, abia mă întorsesem în Germania de la un curs de comandament şi aveam impresii proaspete din lumea nazismului – era în februarie 1944 – şi Germania intra în al 5-lea an al războiului. La timp va fi vorba despre aceste impresii.

Contactele oficiale cu legaţia britanică au fost foarte dese timp de o lună; eram invitat des şi mă vedeam aproape zilnic cu câte un reprezentant al acestei legaţii. Mersul spre sud-est către noi, în Peninsula Balcanică, pregătirile militare contra Rusiei formau tema comentariilor. Presupuneam că noua direcţie de efort politico-strategic a nazismului era de natură să uşureze sarcina de apărare a metropolei britanice. Ataşatul naval, comandorul H.M. Denham, era în vremea aceasta cel cu care mă vedeam mai des şi cu care aveam cele mai importante convorbiri. Acesta m-a informat despre conferinţa secretă nazistă din anul trecut în care Hitler a pus chestiunea hegemoniei germane în Europa, despre întronarea în Europa a unei ere noi, a nazismului, despre apropiata prăbuşire a Angliei pe plan mondial, despre supremaţia în Marea Mediterană pe care Hitler o urmăreşte cu ajutorul Spaniei şi a Italiei, despre eliminarea Angliei din sudul Europei, despre un eventual atac al Gibraltarului, cum şi pe litoralul de nord al Africii, despre cuvântul greu ce l-a avut în această idee strategică – efortul în Mediterană – grossadmiralul Raeder şi concursul aşteptat al Spaniei – Caudillo Franco. Comandorul Denham conchidea că Hitler, neputând întreprinde o invazie în metropolă, va încerca s-o izbească în cele mai apropiate zone sensibile ca Gibraltar, Mediterană, Balcani, Africa, adică, spunea el: „încercările neizbutite din 1940 se vor continua în 1941 pe alte obiective, imitând Japonia care a slăbit simţitor poziţia Angliei în Extremul Orient".

[96] Până în iunie 1940, contele Médéric de Fleurieu a fost ataşat militar-adjunct cu gradul de căpitan la ambasada Franţei.

Aceste folositoare contacte ce-mi permiteau totdeauna o perspectivă superioară de ansamblu au fost brusc întrerupte la jumătatea lui februarie 1941 când Marea Britanie a rupt relaţiile cu România şi am intrat în blocada engleză. Am continuat contactul personal numai cu ataşatul naval englez, strict confidenţial, reciproc la câte un dejun acasă şi săptămânal.

În lunile de iarnă am fost vizitat de mai multe ori de ataşaţii militari sovietici care se interesau tot mai mult de întărirea armatei suedeze şi de efortul defensiv al acesteia în partea de sud, pe uscat şi pe litoralul Mării Baltice. Am vizitat chiar, la cerere aprobată, garnizoana cu unităţi blindate din sudul Suediei, la Ystat. Acest vechi oraş medieval a format cu Karlskrona – ca şi în trecut – doi stâlpi ai apărării dificile pe coasta de sud a Suediei, fiindcă litoralul oferă multe plaje de debarcare. Începând de la Karlskrona, inclusiv, apărarea litoralului este mult uşurată fiindcă o bandă largă de zeci de mile era plină de insule şi insuliţe, stânci şi colţi de granit, care îngreunează navigaţia unui invadator. Karlskrona este o puternică garnizoană şi bază navală la adăpostul arhipelagului ce eşalonează adânc în largul mării apărarea acestui important centru.

Apărarea coastei, cea mai vulnerabilă în sud, se bazează pe manevră rapidă, de aceea la Ystad era o puternică garnizoană de unităţi blindate, de bună calitate (din vestitele uzine Bofors[97]) şi de unităţi motorizate dotate din belşug cu material rulant – auto. Încă din 1940, când s-a simţit că Germania îşi îndreaptă efortul spre est şi sud-est, pe de o parte, iar Rusia sovietică, pe de altă parte, îşi face apariţia brusc şi ameninţător în Marea Baltică prin ocuparea bazelor navale în Finlanda şi prin anexarea Ţărilor Baltice, Suedia şi-a întărit progresiv apărarea coastei meridionale. Aceasta a atras atenţia ataşaţilor militari sovietici şi astfel îmi explicam vizitele lor şi asiduitatea în informarea lor. Cred că ei erau îndemnaţi în această activitate informativă de ambasadoarea lor. În aceste luni de iarnă nu am mai vizitat-o şi mă mărgineam să-i exprim prin ataşaţii săi omagiile de rigoare şi cât mai corecte.

3.1.b. Finlanda, ianuarie 1941

Către sfârşitul lunii geroase am zburat în Finlanda (28.I) unde am luat contact cu Ministerul Afacerilor Externe şi am vizitat, ca întotdeauna, pe însufleţitul şi acelaşi amabil, ministru plenipotenţiar şi trimis extraordinar, şef al protocolului, Dl Rafael Hakkarainen[98]. I-am anunţat acestuia trimiterea în Finlanda a unei reprezentanţe diplomatice, deci reînfiinţarea legaţiei României. Această veste a fost primită cu mare satisfacţie la Ministerul Afacerilor Externe şi mi s-a dat tot concursul pentru a găsi un local şi o locuinţă adecvată pentru noua reprezentanţă diplomatică a României.

---

[97] (S.M.) Fondată încă din 1646 şi organizată pe baze moderne la 1873, Bofors a reprezentat din ultimul sfert al sec. al XIX-lea un producător suedez de vârf în industria oţelului, din 1884 preluând în portofoliul său şi producerea de armament. Unul dintre proprietarii săi a fost Alfred Nobel (1894-1896). În perioada celui de-al doilea război mondial a produs, între altele, celebrele tunuri antiaeriene de 40 şi de 37 mm.

[98] (S.M.) Rafael Hakkarainen (1883-1945) a urmat până la independenţa Finlandei o carieră bogată în instituţiile centrale finlandeze, la Universitatea din Helsinki şi în mediul privat, pentru ca din 1922 să lucreze ca diplomat cu însărcinări la Moscova (1922-1926) şi în cadrul protocolului Ministerului de Externe finlandez.

Între timp, vechiul ministru al afacerilor externe, Domnul V. Tanner se schimbase, luând portofoliul la „comerţ şi industrie" şi cedând ministerul afacerilor externe noului titular, Domnul Rolf Witting[99].

M-am prezentat noului ministru al apărării, care era acum general Walden[100], care înlocuise pe agrarianul Niukkanen[101], înlocuire care era semnificativă; de asemenea, m-am prezentat şefului Statului Major General. Din contactul cu aceşti mari şefi am putut să deduc că o înţelegere între comandamentele supreme german şi finlandez privitoare la operaţiuni militare active viitoare nu se făcuse, dar atât la Ministerul Afacerilor Externe, ca şi în armată, o revenire a bunelor raporturi cu Germania ca pe vremea „războiului de independenţă" din 1918-19 era dorită cu bucurie unanimă.

3.1.c. Din nou în Finlanda, martie 1941

La a doua mea vizită din luna martie 1941, situaţia era schimbată, în sensul că probabile convorbiri germano-finlandeze se produseseră pentru ca Finlanda să-şi recapete completa independenţă şi suveranitate naţională[102], ştirbită prin bazele sovietice instalate pe teritoriul şi în porturile finlandeze. O eventuală recucerire a acestor legitime drepturi, chiar cu arma în mână, era unanim populară în Finlanda. Amintirea vechilor asupriri ale Rusiei ţariste, ca şi agresiunea din 1939 a marii Uniuni Sovietice, erau deopotrivă de proaspete şi deopotrivă au înfiorat de revoltă pe bravul popor finlandez. Şeful Statului Major General[103] m-a chestionat despre colaborarea şi modul de exercitare a comandamentului suprem german şi cel român. Trupele germane intraseră în România de şase luni, iar România aderase la Pactul Tripartit al Axei încă din noiembrie 1940, şi acest mare şef finlandez socotea că se stabilea o colaborare activă între armata germană şi cea română. La răspunsul negativ, completat că legătura se exercita printr-o misiune militară a lui OKW condusă în România de un general german de cavalerie, Erik Hansen[104], cu rangul de „Kommandierte General = general de corp de armată", acest mare şef militar finlandez nu a fost satisfăcut. El a adăugat însă şi a apreciat presupusa mea discreţie în astfel de probleme delicate care în forma lor incipientă trebuiau păstrate cu cel mai riguros secret. El a adăugat că Finlanda şi armata sa la Marea Baltică va avea un rol asemănător cu al României la Marea Neagră.

---

[99] (S.M.) Rolf Johan Witting (1879-1944) era oceanograf, diplomat şi politician finlandez. A fost ales ca membru al Parlamentului în anul 1924, a făcut parte din patru cabinete finlandeze, a fost ministru adjunct de externe (1934-1936) şi apoi ministru de externe (1940-1943).

[100] (S.M.) Karl Rudolf Walden (1878-1946) a fost general şi industriaş finlandez, comandant-şef al armatei finlandeze şi al Gărzii Civile (1918), ministru de război (1918-1919), ministru al apărării (1940-1944).

[101] (S.M.) Juho Niukkanen (1888-1954) a fost politician agrarian, membru al Eduskuntei timp de peste trei decenii, ministru de finanţe (1927-1928 şi 1936-1937) şi ministru al apărării (1937-1940).

[102] (S.M.) Într-adevăr, finlandezii obţinuseră primele informaţii despre Operaţiunea Barbarossa încă din decembrie 1940 şi fuseseră mai clar puşi în temă în ianuarie 1941.

[103] General locotenent K.L. Oesch.

[104] (S.M.) Erik Hansen (1889-1967) şi-a început cariera militară încă din 1907 şi a servit pe Frontul de Vest în primul război mondial. General din 1937, Hansen a comandat Divizia 4 Infanterie în campania împotriva Poloniei şi a Franţei, s-a aflat în fruntea Misiunii Militare Germane din România (1940-1941 şi 1943-1944), a luptat pe Frontul de Est în sudul Ucrainei, în Crimeea şi la Sevastopol şi a colaborat îndeaproape cu Erich von Manstein. A fost făcut prizonier la 26 august 1944 în România.

La această dată, nu a precizat care este acel rol şi dacă el va fi un rol activ. Două luni mai târziu, când trimisul extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României s-a prezentat la Helsinki pentru a-şi lua postul în primire[105] şi când l-am însoţit, acest viguros şef al Stat Major General a declarat că Finlanda ca şi România au fost pe nedrept izbite de marele vecin de la est când provincii au fost răpite din trupul celor două ţări şi care au avut aceeaşi tristă soartă a agresiunilor violente.

În Suedia contactele cu reprezentanţele diplomatice le-am cultivat ca şi mai înainte, dar cu mai mare rezonanţă în cercurile italiene şi mai caracteristice la legaţia spaniolă. Eram tot mai des invitat la legaţia Spaniei, instalată mai departe, în marele parc Skansen[106], într-o măreaţă clădire de aşezare dominantă. Nu se făcea secret din satisfacţia că politica nazistă „mai curând sau mai târziu va reveni la vechea concepţie de a combate comunismul sovietic care este pericol european şi mondial".

Totuşi, aceste contacte în corpul diplomatic au devenit în cursul lunilor următoare mai rezervate, dată fiind înfeudarea României la politica Germaniei. Rezerva era remarcată chiar şi în cercurile suedeze. Această rezervă avea două raţiuni: una se datora cererilor tot mai dese şi mai presante ale diplomaţiei germane pentru transporturi militare, sanitare, convalescenţi pe reţeaua comunicaţiilor suedeze în folosul forţelor germane, din Norvegia de nord; cererile nu se împăcau cu neutralitatea pe care guvernul suedez dorea arzător s-o păstreze; a doua raţiune era temerea că extinderea războiului la est contra Rusiei putea antrena Finlanda în conflict, deci pretenţiile germane vor putea fi şi mai mari faţă de Suedia rămasă ca o insulă neutră, ce putea fi şi ea inundată de ororile războiului fie din partea Germaniei ca şi din partea Uniunii Sovietice. Activitatea diplomatică a Uniunii Sovietice la Stockholm crescuse simţitor în primele luni ale anului 1941, iar volumul relaţiilor nu a încetat a se mări, mai ales după ce a fost atacată în iunie. Activitatea ataşaţilor militari sovietici atât de asiduă, cum am semnalat mai înainte, era un preludiu al acestei activităţi de interes crescând.

3.2. Ultima întrevedere cu ambasadoarea sovietică – 4.III.1941

La sfârşitul lunii februarie, colegul meu sovietic îmi comunică că Doamna Kollontai doreşte să mă vadă şi mă roagă să fixez ziua când voi putea veni. Am lăsat alegerea zilei din partea sa, care a fost la 4 martie. Aveam desigur materie de convorbire şi eram doritor să văd cum interpretează ambasadoarea sovietică cele petrecute în România şi pătrunderea nazistă în estul şi sud-estul Europei. Îmi propusesem să-i vorbesc despre cele văzute de mine în Germania ca şi în România, pentru ca eu, fiind mai locvace, să slăbesc rezerva sa binecunoscută. Spre surprinderea mea, iniţiativa convorbirii a fost mai mult de partea sa, ceea ce-mi dovedea interesul mare faţă de activitatea germană în această parte a continentului. Când i-am povestit despre părerea colegului meu iugoslav de la Berlin – colonel Vauhnik – care exprima convingerea că naţiunea sa va rezista presiunii crescânde a fascismului, ambasadoarea se exprimă cu însufleţire satis-

[105] (S.M.) Notti (Noti) Constantinide, ministru al României la Helsinki între 1941 şi 1942.
[106] (S.M.) Skansen-ul este faimos prin aceea că găzduieşte cel dintâi muzeu în aer liber din lume, acesta fiind fondat de Artur Hazelius în anul 1891.

făcută şi cu ton de reproş că guvernul României a sucombat cu uşurinţă presiunilor naziste. Am prins această situaţie şi am reamintit Doamnei Kollontai că exact anul trecut, era în luna martie, după ce Finlanda a trebuit să cedeze şi să închine steagul, biruită, [i-am spus] că politica nazistă, prin pactul de neagresiune din august 1939, nu este sinceră faţă de Uniunea Sovietică. Am adăugat că totuşi marea Uniune a avut profituri mari teritoriale în Polonia şi în Finlanda, mai apoi prin anexarea provinciilor baltice şi prin răpirea Basarabiei, a Bucovinei de nord, cum şi a Moldovei de nord, apoi luni de zile la frontiera noastră cu Uniunea Sovietică s-au continuat provocări şi ameninţări pentru România care puteau fi preludiul [faptului] că cotropirile se vor putea continua pe teritoriul ţării noastre, aşa cum s-a întâmplat în Polonia şi în Ţările Baltice. Deci după reproşul exprimat de Doamna Kollontai, am întrebat-o ce-a făcut guvernul sovietic ca să-şi apropie acest vecin invidiat ce este România?? şi conchid: „istoria ultimelor secole ne-a învăţat numai amare dezamăgiri de la acest uriaş vecin". U.R.S.S. cu Germania ne-au ciopârţit în 1940.

Doamna Kollontai este surprinsă de această izbucnire şi socoteşte că nu s-ar crede că sunt reprezentantul militar al „României legionară fascistă"! Nu am întârziat să subliniez contradicţia în care se află ambasadoarea faţă de ce spunea în martie anul trecut, când credea ferm în sinceritatea nazismului, faţă de reproşurile din martie anul acesta că: „guvernul român a sucombat cu uşurinţă" faţă de nazism. Evenimentele dovedesc justeţea celor afirmate de mine anul trecut, iar „sucombarea noastră" este rodul politicii sovietice care ne-a împins şi ne-a aruncat în braţele Germaniei.

I-am repetat apoi ceea ce mi-a declarat în martie 1940, că Finlanda ca şi alte naţiuni mici: „au iritat Uniunea Sovietică", iar pentru România a precizat: „Basarabia"!! Şi-mi completez ideea că naţiunile mici nu-şi pot cere drepturile fiindcă riscă să „irite" statele mari şi puternice. Distinsa interlocutoare priveşte, şi pe gânduri, parcă cu ciudă îmi exprimă: „Germania şi-a consolidat situaţia în nord şi în vest cu ajutorul nostru; acum stăruie să facă acelaşi lucru în bazinul dunărean şi în Balcani, pretextând uneltirile engleze". Apoi ea tace. Ridicându-mă, anunţ convingerea mea că Doamna Kollontai împărtăşeşte punctul meu de vedere de anul trecut, dar atunci a fost oportun să nu-l confirme, iar anul acesta *mutatis mutandis*.[107]

Domnia sa a zâmbit concesiv, dar surprinsă că-i scrutez gândirea. Cu acest surâs care putea să fie un început de confirmare, audienţa a luat sfârşit şi am părăsit îngândurat ambasada marii Uniuni Sovietice. Nu am mai avut ocazia să revăd pe această diplomată sovietică şi nici nu am încercat o întrevedere. Când România dusă de Germania a deschis ostilităţile din iunie 1941 contra U.R.S.S., Doamna Kollontai s-a exprimat clar faţă de ministrul belgian că regretă pe ataşatul militar român care i-a vorbit: „cu curaj, cu vădită înţelegere şi totdeauna cu perfectă curtoazie".

[107] Am subliniat astfel că ambasadoarea, convinsă de „mutarea" situaţiilor, şi-a „mutat" şi ea exprimările unei vechi convingeri.

3.3. Spionajul în Suedia

Pe lângă tot mai intensa activitate diplomatică în marea capitală nordică şi în această insulă neutră ce era Suedia, o desfăşurare tot mai mare şi mai acerbă a fost activitatea spionajului. Am mai pomenit despre aceasta, dar acum spionajul avea accente şi ieşiri mai active, mai ales din partea celui german. Suedia era alarmată şi chiar populaţia împărtăşea această îngrijorare. Atenţia încordată era îndreptată mai ales contra regimurilor dictatoriale, iar antipatia contra marii mase slave de la răsărit era un profund simţământ de pe timpul secolelor de luptă contra pericolului moscovit. Am avut mai multe ocazii să trăiesc teama populaţiei de acest spionaj care bântuia tot mai vajnic în 1941. Voi nara una din aceste ocazii. Mă aflam într-o plimbare auto, cu prietenul meu, colonel Guido Lombardi, la circa 30 km nord de capitală, în lungul litoralului, pe Stora Värtan, care era un foarte frumos arhipelag. Cunoşteam bine aceste foarte frumoase împrejurimi pe care le cutreierasem deseori. Un alt bun prieten suedez, comandorul Sven Nordgren, avea în Djursholm, pe acest arhipelag, o mare vilă şi săptămânal îl vizitam, deci cunoşteam bine reţeaua de şosele, toate asfaltate. Prietenul meu italian nu cunoştea regiunea şi nu avea nici relaţii în societatea suedeză. L-am condus să cunoască împrejurimile acestea şi, lăsând autoturismul, am continuat pedestru în lungul ţărmului. Este o obişnuinţă şi o plăcere ca orăşeanul să aibă o locuinţă cât de modestă afară la ţară unde locuieşte în sezonul cald. Aceste mici locuinţe sunt care mai de care mai cochete, aveau un confort rustic, campestru. Culoarea roşie cu chenare albe domină la aceste locuinţe, fiindcă oxidul de fier se găseşte pe albia râurilor din roca dominantă presărată cu această pulbere. Fiecare aşezare are în faţa casei un fel de catarg-prăjină pe care flutură flamura naţională de îndată ce proprietarul-cetăţean a luat reşedinţă sau a venit în locuinţa sa. Flamura se coboară când cetăţeanul părăseşte casa ca să se întoarcă la oraş. Peisajul presărat cu asemenea locuinţe, punctate unele de flamura suedeză, era dintre cele mai plăcute ochiului. Se vede că în admiraţia noastră am şi arătat unele direcţii sau obiective. Apariţia noastră cu o maşină ce era a corpului diplomatic, cum şi presupusele noastre comentarii, au dat de bănuit paşnicilor suedezi care ne observau, chiar de departe, cu binoclul. Mai apoi un mai inimos cetăţean ne interpelează destul de agresiv şi ne cere să părăsim imediat ţinutul. Nu era o zonă interzisă pentru diplomaţi şi nu fusesem niciodată avizaţi să evităm anumite regiuni sau sectoare de litoral. Discuţia a fost scurtă şi nu am stăruit, socotind că este mai înţelept să plecăm, dar am spus inimosului grijuliu că în ţara mea niciodată un diplomat suedez nu va fi oprit să-şi facă plimbarea. După ce a intrat în vila sa, revine, îndemnat probabil de soţie, şi ne face o formală invitaţie ca să luăm o cafea sau un lichior. Am mulţumit, dar după suspiciunea care ni s-a arătat i-am spus că este mai înţelept să nu-l deranjăm. Am salutat societatea ce ieşise în grădină în jurul catargului şi am plecat. Zelosul amfitrion avea o figură amărâtă de refuzul şi de rezerva noastră. Noi totuşi l-am admirat fiindcă acesta nu a rămas nepăsător faţă de apariţia noastră insolită în vremea când se citea şi se ştia că teritoriul oriunde poate să fie cercetat de spioni şi chiar ocupat de paraşutişti. I-am vorbit suedeza şi germana, iar colegul meu a „murmurat” în limba sa fiindcă ne-a tulburat plimbarea. Amărăciunea zelosului nostru a fost şi mai

mare când i-am subliniat că culorile (sic!) naţionale îmi sunt tot atât de dragi ca şi cele ale României şi l-am asigurat că niciodată vreun român nu se va atinge de frumoasele culori suedeze. Când i-am povestit colonelului Kellgren de la Ministerul Apărării acest caz, cu aprecierile mele laudative, a râs de acest zel exagerat şi deplasat pe care însuşi cetăţeanul l-a regretat. Dar el a adăugat că totuşi spionii mişună peste tot în ţară.

În legătură cu spionajul ce bântuia în Suedia, revin asupra personajului „Wagner", de care a mai fost vorba în acest memorial. Îl cunoscusem pe acesta la ambasada germană şi lucrase în România de la începutul războiului în cadrul „Abwehr[108]-ului". Nu ştiu dacă a fost în România cu un rol important şi nu pot preciza dacă a fost mutat din România în Suedia pe urma unui eşec sau a unei greşeli. La începutul verii lui 1941 insistenţele lui pe lângă mine deveniseră îndrăzneţe, chiar agresive. Mi-a dat să înţeleg că dacă România intrase în „pactul tripartit" şi devenise un satelit fascist se cuvenea să mă pretez la o colaborare informativă.

De data aceasta era însoţit de o femeie frumoasă, de asemenea insistentă şi desfăşurându-şi farmecele. Cred că numele său era conspirativ, iar femeia pe care el o dăduse soţia lui, era numai o colaboratoare sau un ajutor. El mi-a adăugat că ministrul Germaniei la Stockholm m-a recomandat lui ca pe un diplomat orientat şi bine documentat. Apoi mi-a subliniat că bunele, întinsele mele relaţii în cercurile diplomatice şi suedeze le-ar fi sigur de cel mai mare folos informativ. Mai mult încă, „Herr Wagner" îmi subliniază contactele mele dese la ambasada sovietică; mai târziu, socotea el, că contactele (sic!) cu cercurile engleze ar trebui reluate şi cultivate pentru folosul ministrului german. Modul său agresiv şi grosolan nu a mai putut dăinui fiindcă în stadiul acesta el devenise chiar periculos. Nu a mai stat mult şi a dispărut - după informaţii bune – în Croaţia pentru supravegherea italienilor care prinseseră simpatii în această proaspătă ţară.[109]

3.4. Preludiul războiului contra U.R.S.S.

Avalanşa gravelor evenimente din anul trecut şi a celor ce au urmat, desfăşurându-se rapid şi senzaţional, răpeau răgazul (celor chemaţi să le judece, să tragă concluzii şi să informeze), liniştea şi libertatea spirituală de a scruta viitorul apropiat. Invazia nazismului în U.R.S.S. a putut să aibă pentru marea lume o notă certă de surprindere. Aveam obiceiul, în sarcina mea, să-mi notez într-un repertoriu aceste evenimente pe care le completam cu aprecieri, cu comentarii şi cu informaţii noi. Deseori reciteam acest repertoriu şi puteam să fac legături şi corelaţii care îmi întăreau anumite convingeri sau infirmau pe altele. Cu tot secretul păstrat cu străşnicie de conducerea şi serviciile naziste, întoarcerea ofensivă a Germaniei la est nu mai putea fi o surprindere, dacă se scrutează aceste evenimente care au fost un preludiu al marii cotituri în cel de al doilea război mondial. Să enumerăm pe cele mai importante evenimente:

---

[108] Serviciul de spionaj şi contraspionaj al Germaniei naziste ce era condus de amiralul Canaris şi depindea direct de OKW.

[109] După distrugerea statului iugoslav în aprilie 1941, a luat naştere statul Croaţia, recunoscută de România.

- Aservirea şi ocuparea militară a României (urmată de aceea a Bulgariei, apoi a Iugoslaviei);

- Anglia rupe relaţiile cu România (10.II.1941), cum a făcut şi cu alte ţări dunărene;

- Rezistenţa tot mai eficace a „ultimului adversar", Anglia, şi sprijinul declarat al S.U.A. prin legea de „împrumut şi închiriere" 11.III.1941;

- Lovitura de stat de la Belgrad, 27.III.1941, urmată de nimicirea Iugoslaviei;

- Campania nazistă în Balcani – Grecia (6-23.IV.1941) pentru a izgoni Anglia care debarcase în peninsulă, putând să-şi dea mâna cu U.R.S.S. care năzuia în această zonă (vizita lui Molotov de la sfârşitul lui 1940); ocuparea Cretei (mai 1941);

- Vizita mesagerilor japonezi (ministrul afacerilor externe) la Berlin (26.III.1941) şi la Moscova (7-13.IV.1941), cu încheierea grăbitului pact de neagresiune niponosovietic.

Toate aceste mai importante evenimente demonstrează contradicţia dintre „partenerii europeni", Germania şi Uniunea Sovietică, precum şi teama lor reciprocă.

În capitala nordică curentele de opinii se încrucişau şi se ciocneau, lansându-se fie ca o părere, fie ca o idee, apoi ca o concluzie, că Germania se va întoarce cu efortul strategic la est, ba chiar se afirma în aprilie, că ea a făcut „marea cotitură".

Cercurile superioare suedeze, mai uşurate, erau totuşi atente.

Dar cele mai uşurate erau cercurile engleze.

Pentru mine nu mai era o surpriză şi mă întrebam numai când? Când va ataca Germania ca să n-o apuce iarna?

3.4.a. Convorbiri cu şeful Statului Major General finlandez (14-24.VI.1941)

Ultima rezistenţă în Balcani a căzut în aprilie 1941; simpatia şi bucuria sovietică de la Stockholm erau sentimentele sovietice unanime pentru această rezistenţă. Invazia nazistă în Iugoslavia şi desfiinţarea acestui stat au revoltat pe sovieticii de la Stockholm, iar reprezentanţii Germaniei erau conştienţi că aceasta va înrăutăţii relaţiile cu U.R.S.S., care, şi fără aceasta, erau încordate după eşecul vizitei lui Molotov la Berlin de la sfârşitul anului (13 noiembrie 1940).[110] Revolta sovietică a avut răsunet şi la Stockholm, într-atât că: „naziştii s-au simţit duşmăneşte trataţi de partenerii sovietici".[111] Era preludiul invaziei germane ce nu mai putea întârzia.

Pe la jumătatea lui iunie 1941 mă aflam din nou în Finlanda. Într-o convorbire (15.VI) cu şeful Statului Major General[112], acesta îmi spune de o crescândă mocnită tensiune germano-sovietică. Nu aveam nicio ştire din cercurile noastre, dar nu am fost

---

110 (S.M.) Campania germană din Balcani a afectat atât de puternic relaţiile dintre cele două state, încât l-a determinat pe Stalin să le mărturisească cadeţilor militari la 5 mai 1941 că războiul cu Germania este inevitabil şi că declanşarea acestuia mai putea întârzia două-trei luni prin eforturile diplomatice. Stalin şi-ar fi dorit însă ca războiul să nu se declanşeze până în 1942 sau 1943 când Armata Roşie ar fi fost mai bine pregătită pentru confruntare, Richard J. Evans, *The Third Reich at War*, 1st American ed., Penguin Press, New York, 2009, p. 165.

111 Generalul von Uthmann, ataşatul militar german la Stockholm, justifica astfel „pregătirile defensive" naziste în Balcani, prin nimicirea Iugoslaviei.

112 Acest şef militar finlandez opinia că „ruşii vor putea ataca Germania angajată nedecis în vest, ceea ce este o legitimă preocupare!" El era inspirat de corurile naziste din Finlanda.

surprins. Am comentat forţele eventualilor beligeranţi cum şi probabilii aliaţi ai Germaniei, afară de Italia. Acest şef mi i-a înşirat fără să se uite Slovacia şi recenta Croaţie; el avea moralul ridicat, era însufleţit şi cu speranţe. Amintirea cooperării şi a frăţiei de arme germano-finlandeze din 1918-19 în lupta de independenţă contra Rusiei era încă vie; rezultatele fericite din 1919 erau scontate; finlandezii au detestat totdeauna asupritoarea dominaţie moscovită[113]; lupta cot la cot cu germanii în 1919, care i-au ajutat puternic, acum, în 1941, le-a ridicat moralul, a îmbărbătat poporul şi armata. Trista amintire a năvalei sovietice din anul trecut cu amputările cunoscute au făcut ca războiul finlandez alături de Germania să fie popular. Naţiunea şi armata, unanim, voiau să-şi recâştige cu arma pământurile ce-au fost rupte din trupul ţării. Acelaşi sentiment unanim era şi la Ministerul Afacerilor Externe finlandez. A fost o răbufnire a revoltei sugrumată după agresiunea şi amputările nedrepte din partea uriaşei vecine ce era Uniunea Sovietică.

Din nou şi cu insistenţă, acest mare şef militar mă interpelează cu stăruinţă asupra „modului şi organelor de legătură" cu armata germană în viitoarele apropiate operaţiuni. Acesta mă socotea informat şi iniţiat asupra apropiatului conflict sovieto-german, chiar mi-a subliniat „discreţia" mea care nu-i dădeam nicio informaţie sau cea mai mică confirmare. Revenind la interpelarea lui, el îmi adaugă că poate problema acestei „legături operative între armatele aliate" nu s-a pus comandamentului român fiindcă România poate!? „nu se va angaja de la început alături de Germania". Aceasta era o presupunere a acestui şef. Din relatările sale am înţeles că între conducerea politică şi militară se luase contact prin care se stabilise o convenţie militară între Germania şi Finlanda. Această părere a şefului militar finlandez şi-o întemeia pe o eventuală rezervă politică la Bucureşti, ca şi pe o necompletă pregătire militară, întârziată de evenimentele grave petrecute în România: arbitrajul de la Viena, schimbarea monarhului, mişcările legionare, succesiunea crizelor politice, toate în mai puţin de zece luni.

La întrebarea sa repetată i-am dat un răspuns normal că prezenţa de forţe germane în România, a unei misiuni militare, cum şi trecerea prin ţară a forţelor considerabile pentru campania din Iugoslavia şi mai ales din Grecia, „modul şi organele de legătură" dintre armata română şi cea germană constituie o problemă rezolvată deja prin „Misiunea Militară Germană = M.M.G."

Dar generalul şef Oesch[114] îmi cere precizări asupra „legăturii şi informaţiei" la cel mai înalt nivel de comandament, între marile unităţi operative, cum şi între unităţile aliate care pot fi chemate a opera cot la cot în câmpul tactic.

---

113 (S.M.) Interpretare care avea circulaţie curentă în Finlanda după Războiul de Iarnă, dar aceasta este departe de a fi adevărul istoric, vezi Toivo Nygård, *Historians on Finland's status in the Russian Empire*, la adresa http://www.jyu.fi/yhtfil/redescriptions/Yearbook%201998/Nygard%201998.pdf (accesat 22.01.2009).

114 (S.M.) Karl Lennart Oesch (1892-1978) provenea dintr-o familie de elveţieni stabilită în Finlanda. A făcut parte din grupul tinerilor din Mişcarea Jägerilor şi a cunoscut botezul focului în Batalionul 27 Prusac Regal în timpul primului război mondial. A comandat un batalion de infanterie în timpul războiului civil finlandez şi ulterior şi-a continuat cariera în cadrul armatei finlandeze. General din anul 1930, Oesch a fost pentru un deceniu şef de stat major al armatei finlandeze. În timpul Războiului de Continuare a condus Corpul IV Armată în zona de sud a Istmului Kareliei, a recucerit oraşul Viipuri, iar la sfârşi-

El precizează că trebuie avut în vedere care sunt scopul şi obiectivele apropiatului război, din care subordonarea comandamentului într-o idee de „comandament unic" este problema cea mai stringentă pentru armata finlandeză. Cu aceasta generalul şef a deschis o fereastră largă în care se întrevede un mare volum de activităţi pentru pregătirea şi funcţionarea „legăturii operative şi a informaţiei" între aliaţi. I-am narat experienţa noastră în această materie ce-am câştigat în primul război mondial operând alături de armata rusă ţaristă, care desigur că este o experienţă ajutătoare. După aceasta, am reliefat că în 1918 armata germană a operat ajutând armata finlandeză în războiul de independenţă când Finlanda s-a desprins de Rusia şi s-a declarat independentă. Generalul răspunde animat că tocmai această experienţă îl îngrijorează, apoi mă roagă să discut această experienţă română din 1916-17 cu experienţa finlandeză din 1918 cu generalul maior Airo[115] şi cu ajutorul său, maior, apoi locotenent colonel A. Rosen. Acesta din urmă îmi era bine cunoscut din campania 1939-40. El este chemat, este pus în situaţie – tema legăturii fusese dezbătută, şi fără întârziere, în două şedinţe lungi, ne-am depănat experienţa şi am studiat tema aceasta.

Eram hotărât să-mi prelungesc şederea în Finlanda unde speram să obţin mai multe informaţii asupra intenţiilor germane în Finlanda şi asupra unei posibile, iminente agresiuni naziste la est. Lucrul de colaborare cerut de şeful Statul Major General finlandez era binevenit şi m-am angajat fără întârziere în două lungi şedinţe ce au durat două zile. La întreruperi, generalul Airo raporta şefului său despre cele tratate. Se pare că tema dezbătută a dat satisfacţie fiindcă generalul Oesch mi-a cerut să mă vadă, apoi a urmat un dineu-agapă. Se arată în paragraful „c" despre lucrul de colaborare.

3.4.b. A doua convorbire la Statul Major General finlandez 18.VI

Generalul-şef îmi mulţumeşte pentru colaborare şi ideile exprimate privitor la legături şi informaţii cu „armata aliată". După aceasta, animat, îmi spune că evenimentele grave sunt iminente şi ele creează o conjunctură de care Finlanda va beneficia ca să-şi recâştige teritoriul naţional şi să lichideze bazele militare de pe acest teritoriu. Mai mult nu vrea şi armata nu se va putea angaja la alte operaţiuni cu alte obiective ce i-ar fi indicate. De aceea, mă întreabă dacă asemenea obiective militare au fost indicate

---

tul lunii august şi începutul lunii septembrie a reuşit la Porlampi cea mai mare victorie militară din analele istoriei finlandeze, reuşind să lichideze trei divizii sovietice şi să ia aproape 10.000 de prizonieri, inclusiv un general. În iunie 1944, a primit ordinul de a comanda apărarea finlandeză din Istmul Careliei. De această dată a fost nevoit să cedeze Viipuri, dar a reuşit să efectueze o retragere organizată şi, în fruntea a două treimi din forţele finlandeze (trei corpuri de armată), acesta a reuşit să obţină victoriile defensive de la Tali-Ihantala, Golful Viipuri şi Vuosalmi,victorii care au stabilizat frontul şi au permis menţinerea intactă a apărării finlandeze până la data armistiţiului. La sfârşitul războiului, generalul Oesch a fost desemnat din nou, pentru circa un an, în fruntea statului major finlandez. În anul 1946 va primi o condamnare controversată pentru crime de război, vezi şi Olli Vehvilainen, *Finland in the Second World War. Between Germany and Russia*, Palgrave, London, 2002.

115 (S.M.) Aksel Fredrik Airo (1898-1985) a fost principalul ajutor şi sfătuitor al lui Mannerheim în adoptarea strategiei armatei finlandeze în timpul Războiului de Iarnă şi al Războiului de Continuare. A luptat în războiul civil de partea albilor, a fost absolvent al L'Ecole Supérieure de Guerre din Franţa, a fost numit Intendent General în 1939 (an în care a primit şi gradul de general). A stat în arest trei ani (1945-1948) fără a primi o condamnare.

armatei române. Am răspuns că nu cunosc, şi fără a-mi da răgaz, mă întreabă dacă România are o convenţie militară pe urma „pactului tripartit" la care a aderat anul trecut. Am răspuns [întrebând] dacă Finlanda are un pact şi o convenţie militară cu Germania. Generalul-şef îmi răspunde negativ: nici alianţă şi nici convenţie. Mirat, întreb cum se va realiza scopul propus de a recuceri suveranitatea şi teritoriile răpite. Fără ezitare, îmi spune că forţele finlandeze vor recuceri aceste obiective, iar forţele germane vor ajuta fixând sau atacând numai în nord şi mai ales în sud pe litoralul baltic şi finic; apoi precizează: „noi înţelegem să operăm paralel cu germanii pentru aceste obiective şi să nu ne angajăm forţele, dar ne temem să nu fim forţaţi sau antrenaţi în operaţiuni pe care mica noastră armată nu poate să le execute decât cu mari pierderi la care naţiunea şi guvernul nu ar consimţi".

În continuare, spune că în România armata germană se află din octombrie 1940, deci cooperarea poate că a fost preparată de multă vreme; or în Finlanda ea nu a apărut, dar sosirea ei în nord, venind din Norvegia, apariţia ei este aşteptată pe curând. Generalul-şef crede că în România colaborarea cu armata germană are o pregătire înaintată, apoi pentru a întări această afirmaţie adaugă că „săptămâna trecută (între 10-15.VI) Hitler a conferit cu mareşal Antonescu în Germania", precizând că au mai fost şi alte anterioare convorbiri între cei doi[116], ceea ce în Finlanda nu s-a întâmplat.

Am replicat că în adevăr au fost asemenea convorbiri, că în adevăr legătura între cele două armate germană şi română s-a făcut până acum prin Misiunea Militară Germană. Pentru Finlanda şi armata sa [în ceea ce priveşte] problema legăturilor la nivel înalt rezolvarea se va face prin soluţii politice, fiind şi o problemă psihologică, dar [şi] fiindcă operaţiuni tactice germano-finlandeze nu se întrevăd în „războiul paralel" anunţat. Generalul-şef surâde, afirmând că războiul şi câmpul de luptă nu se conduc după dorinţe şi se teme că prestigiosul comandament german cu armata sa ar putea impune o colaborare strânsă care ar putea merge până la aservirea armatei mici finlandeze.

Răspund prompt că pentru această ipoteză, deşi nedorită, comandamentul finlandez trebuie să se pregătească. Temperamentul lui Hitler, ca şi experienţa de război de aproape doi ani a armatei victorioase germane vor impune o unică conducere germană şi pe frontul finlandez; acest fapt va fi mai apăsător în 1941 decât în 1918 când au survenit greutăţi de colaborare pe câmpul de luptă. Aşa fiind, cele dezbătute în ultimele două zile privitor la legăturile operative între armatele aliate pot fi folositoare. Completez că în armata română desigur personalul cum şi mijloacele de legătură cu armata prezumtiv aliată au fost pregătite în ansamblul noianului de alte pregătiri ale războiului. De partea germană această pregătire este probabil mai avansată chiar şi

---

116 (S.M.) Presupunerea finlandeză nu avea un suport real, stabilirea strategiei germano-române în plan militar fiind realizată abia la 12 iunie 1941, cu prilejul întâlnirii dintre Hitler şi Antonescu de la München. Decizia de atacare a Uniunii Sovietice i-a fost făcută cunoscută lui Antonescu printr-o scrisoare din data de 18 iunie, în aceeaşi zi având loc şi o întrevedere între dictatorul român şi generalul german Eugen von Schobert (care conducea un stat major de legătură între cele două armate) în care au fost stabilite structurile de comandament comune. Armata română era încă insuficient pregătită la începutul războiului, vezi Alecsandru Duţu, *Între Wehrmacht şi Armata Roşie*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2001, p. 26-29.

pentru armata finlandeză. De aceea, îmi exprim părerea că pentru reciprocitate organele de legătură şi de informaţie ale armatei finlandeză trebuie să fie prezente de la primul contact şi colaborare cu comandamentul şi unităţile germane. Subliniez că informarea la timp de către aceste organe de legătură este cu atât mai necesară pentru că armata finlandeză operează pentru obiective limitate. Organele de legătură finlandeze dau o chezăşie că operaţiuni aventuroase pot fi anunţate la timp şi înfrânate. Nu am intrat în detalii, dar am încheiat că prudenţa acestor organe de legătură ale armatei finlandeze este valabilă pentru marină ca şi pentru aviaţie.

A fost o convorbire deschisă care l-a satisfăcut pe generalul-şef al Statului Major General. Încheind, l-am întrebat când estimează că vor fi deschise ostilităţile la est dacă le acordă o iminenţă. El mă priveşte pătrunzător şi-mi răspunde că în cei doi ani de război au fost atâtea amânări ca şi atâtea surprize că este greu să indici o dată, un fapt sau o zi. Dar eu i-am luat înainte şi-i spun că hotărârea ostilităţilor nu mai poate fi amânată dincolo de luna iunie 1941; m-a privit însufleţit şi prin aceasta afirmativ. Audienţa s-a sfârşit. Era 18 iunie 1941 seara.

Mai apoi m-am văzut zilnic cu ofiţerii colaboratori ai generalului Airo tot pe tema organelor de legătură; era o activitate întârziată faţă de ansamblul pregătirilor operative. Şeful operaţiilor explica că secretul ţinut până în ultima săptămână de conducerea germană este cauza întârzierii; el mai adăuga că foarte puţinii ofiţeri de contact puneau un zel mărit pentru a nu dezvălui faţă de ruşi nici cea mai mică bănuială.

3.4.c. Instructaj la Statul Major General Finlandez. Legătura de comandament – operaţii între armatele aliate

Această temă a fost dezbătută la Statul Major General finlandez în lungi şedinţe timp de două zile, 16 şi 17.VI.1941. Era cu câteva zile înainte de începerea ostilităţilor în Europa de Est. Tema mai fusese abordată de generalul-şef finlandez fără a se insista în amănunte, fie pentru că situaţia nu devenise iminentă, fie că până atunci nu se ştia că România va avea un rol activ. Doi ofiţeri, general şi locotenent-colonel, au condus aceste dezbateri.

La început am arătat pe scurt că România a avut în ultimele două secole numai războaie de coaliţie, ca şi în trecutul mai vechi, deci are o experienţă lungă şi uneori grea în dificultăţile acestor coaliţii. În războiul de independenţă – 1877-78 (am ales această denumire intenţionat fiindcă paralelismul în temă era mai vădit cu războiul de independenţă = 1918 al Finlandei), ca şi în războiul de întregire = 1916-1917, am avut un aliat foarte puternic, cu mari aspiraţii politice pe continent şi cu o armată de mare prestigiu, ce era armata rusă. Coaliţia şi colaborarea se făceau: „de la foarte mare la foarte mic şi mic". Numai din această enunţare se pot deduce greutăţile inerente care erau politice şi psihologice [şi] care au impus greutăţi mari operative care mergeau până la dezinteres şi până la nerecunoştinţă din partea aliatului covârşitor de puternic.

Am adăugat că nici comandamentul rus nu pregătise nimic pentru această legătură decât reciproc la eşalonul suprem (1916-17), care a funcţionat foarte greoi.[117]

Ofiţerii finlandezi mi-au narat, la rândul lor, greutăţile din totala nepregătire din 1918 când armata era abia înjghebată, iar ţara abia rupsese lanţurile moscovite; armata germană de veche tradiţie, războită de patru ani, prin comandamentul ei a exercitat un ajutor foarte eficace, dar uneori tiranic. Mi s-au arătat şi lucrări tipărite asupra acestui „război de independenţă 1918" (în limba fineză şi suedeză, ambele de curentă circulaţie[118]).

Discutând asupra organizării, am propus organe de legătură la eşalonul suprem şi la marile unităţi, care ar fi operat legat de marile unităţi germane; organele trebuie să aibă compunerea unor echipe de 2-3 ofiţeri cu personal inferior: translatori, agenţi, furieri-dactilografi.

Personalul trebuie ales din cel cu o bună pregătire militară, de încredere şi de prestigiu; el trebuie să cunoască limba germană, şeful de echipă cel puţin, în afară de translatori; cei mai indicaţi sunt cei ce au lucrat pe lângă reprezentanţe diplomatice, economice şi mai ales în „ataşatura militară"; personalul superior trebuie să dovedească mult tact, răbdare, să păstreze o consideraţie comandanţilor şi statului major, să nu critice sau să-şi impună voinţa. Aceste echipe sunt vremelnice şi când nevoia legăturii a încetat, ele sunt retrase.

În pregătirea acestui personal am opiniat să se facă o serioasă instruire pentru informaţii şi interpretarea lor, ca să nu se scape chiar detalii de mai mică importanţă. Această informaţie trebuie să poarte şi asupra învăţămintelor pe urma operaţiilor militare cum şi asupra legăturilor de orice fel.

Este foarte probabil că asemenea echipe vor fi aduse de conducerea germană şi chiar impuse; cu atât mai bine, dar am opiniat ca şi mai micul meu aliat să-şi aibă, să-şi impună organul sau antena sa de legătură şi de informaţie.

Misiuni şi funcţionarea legăturii informaţiei. Aici am subliniat că personalul ales va da întreaga sa măsură de pricepere. Şeful echipei va transmite ordine, rapoarte, informaţii operative şi privind aprovizionările, de la comandamentele superioare aliate sau către cele finlandeze. El trebuie să orienteze pe comandanţii finlandezi despre operaţiunile în curs şi viitoare. Trebuie să supravegheze executarea şi desfăşurarea operaţiunilor, informând la timp comandamentul respectiv aliat, ca şi cel propriu sau pe executanţi. La nevoie va putea detaşa un grup de legătură subaltern la comandamente şi grupuri aliate pe timpul unei operaţiuni importante. Corectitudinea în raport este condiţia primă de a evita enervări şi frecături, adică nimic să nu fie exagerat. Părerile, opiniile nu sunt în misiunea principală a şefului de echipă nici faţă de comandamentele aliate şi nici faţă de cele proprii; cu atât mai mult criticile trebuie evitate; acestea vor fi arătate obiectiv odată cu informaţiile sau cu expunerea situaţiei când se

---

[117] (S.M.) Aceeaşi idee la Glenn Torrey, „Indifference and Mistrust: Russian-Romanian Collaboration in the Campaign of 1916", în *The Journal of Military History*, Vol. 57, No. 2 (Apr., 1993), p. 281

[118] (S.M.) Articolul 14 al Constituţiei Finlandei definea limbile suedeză şi finlandeză ca fiind limbile naţionale ale acestei ţări.

va raporta comandamentelor proprii. Se vor evita situaţiile sensibile sau penibile, cum şi comentarea lor.

Comunicările şi transmiterile vor fi o sarcină de mare importanţă.

Ele trebuie să se facă urgent, eficient şi cu secretul impus. Distanţele mari, o reţea tehnică lipsă sau defectuoasă pot să eşueze o operaţie din cauza întârzierii, de aceea echipa de legătură va trebui dotată cu autoturisme, motociclete, agenţi călare sau pe schi şi chiar cu avioane-curier.

Echipa de legătură activează şi trăieşte în comandamentul aliat cu care face corp; aceasta nu-l dispensează pe şeful echipei să se ducă la comandamente şi unităţile proprii când nevoia o cere şi când are răgaz pentru a informa asupra executării, a vedea greutăţile şi a raporta la timp comandamentului propriu ca şi celui aliat.

Reţeaua de transmisiuni proprie ca şi aceea aliatului vor fi folosite oricând este cu putinţă.

Scripte vor fi necesare pentru evidenţa documentelor primite şi transmise, dar nu se va exagera în acest sens, deci un caiet sau registru de evidenţă; în plus şi necesar este un al doilea caiet şi ultimul care să cuprindă rezumatul zilnic al activităţii. Am subliniat să nu se piardă timpul cu scripte.

Am opiniat că la eşaloanele superioare aceste organe de legătură şi informaţii au organizarea şi activitatea unui stat major obişnuit cu practica de lucru cunoscută.

Dezbaterile rezumate au dat satisfacţie ofiţerilor din Statul Major General; ele au fost încărcate cu foarte multe întrebări de detaliu, mergând până la cazarea, hrana, întreţinerea, relaţii de serviciu şi în afara serviciului. Soluţionarea depindea de organizarea şi de practica de serviciu a celor două armate aliate şi în genere de întreaga activitate; m-am referit la asemănarea dintre ataşatura militară şi această delicată, importantă sarcină de legătură-informaţie.

Experienţa mea în anii care au urmat a verificat toate aceste idei şi propuneri dezbătute şi cât am mai funcţionat ca ataşat militar în Finlanda am mai discutat cu ofiţerii respectivi, ca şi cu alţi ofiţeri pe front, chestiunea legăturii şi a informaţiei. Nu am pregetat niciodată să urmăresc această temă care la acea vreme putea să ne intereseze şi pe noi. Se va vedea mai în urmă acest lucru. Despre greaua problemă a legăturilor în războiul de coaliţie după alţi lungi şi grei ani de experienţă va mai fi vorba şi în memorialul de faţă se va consacra o încheiere generală ca învăţământ.

Dezbaterea narată s-a făcut într-o destindere perfectă şi într-o vorbire deschisă. Asemănarea situaţiei politice a României cu a Finlandei în anii 1939-1944, interesul pe care l-a arătat reprezentanţa noastră diplomatică în toate ocaziile, şi manifestată până la compasiune în perioadele grele, au uşurat această colaborare în perfectă curtoazie şi reciprocă consideraţie. Aceeaşi bună atmosferă domnea şi la Bucureşti în relaţiile cu legaţia Finlandei, la care făceam vizite de câte ori veneam în ţară.

Când ostilităţile au început prin invazia Germaniei în U.R.S.S., participarea armatei finlandeze a întârziat fiindcă mobilizarea nu se terminase. Comandamentul german a preferat să păstreze secretul cât mai mult timp, de aceea nu a prevenit conducerea politică şi militară decât numai cu circa o săptămână înainte. Generalul-şef al Statului Major General aprecia ignoranţa în care mă găseam ca ataşat militar [ca fiind datorată]

unui exces de discreţie. În fapt, de la Bucureşti nu s-a dat nici cel mai străveziu aviz pentru că nici Conducătorul statului nu a fost orientat de Hitler decât cu aceeaşi prudenţă şi cu aceeaşi întârziere. Prima veste despre războiul la est mi-a fost dată ca o foarte vagă „eventualitate" la începutul anului 1941 de ambasadorul Germaniei la Stockholm, prinţul zu Wied. El mi-a vorbit de „tratament neamical faţă de Germania" al politicii sovietice, de o colaborare tot mai strânsă a partenerilor din „pactul tripartit", la care colaborare va participa „eventual" Finlanda cea „lovită şi violată" cu doi ani mai înainte de U.R.S.S..

Această eventualitate m-a îndemnat să mă duc mai des şi să stărui mai mult în Finlanda în dorinţa de a afla ceva. Dar despre aceste „eventualităţi" m-am ferit să raportez la Marele Stat Major înainte de începutul lunii iunie.

Când invazia s-a produs şi s-a transmis chemarea-manifest a lui Hitler prin care se revenea la concepţia şi la politica lui predicată în „Mein Kampf" eram la Helsinki. Am avut o scurtă audienţă la generalul-şef Oesch care era animat şi care dorea ca toţi finlandezii ca ţara să-şi recapete suveranitatea şi reîncorporarea teritoriilor răpite în 1939. Strălucitele victorii germane din ultimii doi ani în vest, în nord, în Africa şi în Balcani erau o chezăşie de bun augur, fără a se scruta mai adânc realitatea că în contra Germaniei şi prin politica ei, se făurea o coaliţie puternică care impunea temutul „război pe două fronturi".

Euforia generalului-şef nu putea să nu fie umbrită de această stare şi de soarta Germaniei de care ţările noastre erau înlănţuite.

3.5. Campania pe frontul finlandez (1941)

3.5.a. Atacul bazelor sovietice (iunie-iulie)

Operaţiunile au început cu întârziere pentru motivele arătate, cum de altminteri s-a întâmplat şi pe frontul românesc. Comandamentul finlandez s-a hotărât să lichideze pe cont propriu bazele militare sovietice de pe teritoriul naţional. Totuşi, forţele germane au concurat la cucerirea bazei navale din nordul ţării de la Petsamo = Pechenga (în ruseşte). Deşi aceste baze nu fuseseră ocupate de forţele sovietice, ele au avut o apărare bine organizată pentru a rezista unui lung asediu; lucrările de fortificaţii sovietice totuşi nu au fost terminate, deşi armamentul şi materialele fuseseră aduse cu o mare cantitate de muniţii, mine de tot felul, dar mai ales alimente cu echipament.

Am asistat la atacul de la baza sovietică Hango[119] de la intrarea în Golful Finic, pe care am vizitat-o după cucerirea ei. Atacul s-a dat concentric de pe uscat şi după mare. Rezistenţa a putut fi îndârjită, dar nu a durat mult. Apărarea a fost eşalonată în adâncime, mai ales cu fortificaţii de campanie, dar adâncimea a fost mică. Focul de artilerie terestră, navală şi de aviaţie s-a putut concentra pe obiectivele care erau de mică suprafaţă; prin aceasta, bazele erau nişte cuiburi care atrăgeau focul de artilerie.

Efectivele luate prizoniere n-au fost mari, în fapt la fiecare armă era un grup cu mulţi marinari, artilerie de coastă, trupe de geniu, de forţa totală a unei brigăzi, cel

[119] (S.M.) Hanko (Hango) este o peninsulă – şi un oraş (fondat în 1874) – de 115 km², constând din 400 de insule şi insulițe şi aşezat la 130 km vest de Helsinki. Bază navală sovietică (1940-1941).

mult. Captura de război în muniţii, alimente şi echipament a fost considerabilă la Hango; ea nu a putut fi distrusă de adversar pe niciuna din baze, prizonierii declarând că atacurile i-au surprins şi ele s-au dat fără întrerupere.

Pierderile finlandeze au fost minime şi datorate mai mult minelor terestre de modele variate, unele din ele cu capcane; focul armamentului a fost slab dirijat, fără efect, cu toată cantitatea de proiectile întrebuinţate. Forţe navale sovietice n-au fost folosite şi bazele navale reduse la mijloacele proprii de apărare nu puteau să se apere îndelung. Nici submarine nu şi-au făcut apariţia fiindcă supremaţia navală era asigurată de marina germană.

3.5.b. Operaţiunile în nordul continentului

În convorbirile ce-am avut la Statul Major General finlandez am fost informat că operaţiunile principale corespunzătoare scopului de război vor fi pentru Finlanda:

I – să-şi recâştige teritoriile răpite şi

II – să-şi recapete suveranitatea naţională.

De prima urgenţă a fost lichidarea şi recucerirea bazelor militare-navale sovietice, despre care a fost vorba, dar

de prima importanţă este recucerirea teritoriilor răpite din Istmul Karelian cu vechiul oraş finic Viipuri = Viborg, precum şi cel răpit de la nord de lacul Ladoga.

Aceste importante obiective nu puteau fi cucerite decât după ce armata va fi mobilizată, concentrată şi în colaborare cu armata germană, când operând şi liberând Ţările Baltice, va fi în măsură să atace de la sud spre nord în Istmul Karelian. Aceste operaţiuni se vor desfăşura mai târziu, la o epocă care nu mi s-a putut indica.

Am abordat obiectivul teritorial Karelia şi calea ferată de la ocean, Murmansk, la Wolchow, care face legătura direct între U.R.S.S. şi partenerii proaspeţi din coaliţie; este deci o comunicaţie de valoare strategică.

Mi s-a răspuns că, în adevăr, poporul carelian este de aceeaşi origină şi limbă finică; chiar constituţia sovietică a recunoscut Republica Federativă Socialistă Sovietică Karelia, cum a recunoscut şi RSS Moldova[120], dar guvernul finlandez nu revendică decât partea de sud din RSS Karelia care a fost recunoscută de guvernul U.R.S.S. prin pacea de la Tartu = Dorpat (în Estonia) la 14 octombrie 1920, şi care parte de sud a făcut parte integrantă din Finlanda până în martie 1940 când a fost invadată şi răpită de U.R.S.S. Privitor la calea ferată ce străbate în lung Karelia, Statul Major General recunoaşte importanţa strategică, cum o recunoaşte şi U.R.S.S., care prin contribuţia sa trasase frontiera de răsărit a Republicii Karelia, astfel încât cea mai mare parte din lungimea căii ferate să rămână la est, în R.S.S. Rusă.[121] Mi se adaugă că interesul este mai mare pentru comandamentul german care a început operaţiile la Oceanul Arctic cu

[120] (S.M.) Vezi: Mark Lawrence Schrad, „Rag Doll Nations and the Politics of Differentiation on Arbitrary Borders: Karelia and Moldova", în *Nationalities Papers* 32, No. 2 (June 2004), p. 457-496.

[121] După al doilea război mondial, prin noua constituţie a U.R.S.S., Republica Federativă Socialistă Sovietică Karelia este desfiinţată şi întreg teritoriul karelian este încorporat la Republicii Federative Socialiste Sovietice Ruse; tot aşa a dispărut teritoriul moldovenesc de la est de Nistru care făcea parte din vechea R.S.S. Moldovenească; de asemenea, au dispărut republicile tătară, germană (Volga) ş.a.

forţe care au operat din Norvegia. Aceste forţe vor ataca împreună cu forţe finlandeze baza sovietică de la Pechenga – Petsamo. Aici operaţiunile sunt în curs şi mi se subliniază că progresează, astfel că, în curând, această bază va fi lichidată. Interesul major pe care îl poartă comandamentul german în acest sector nord de front va putea extinde la est operaţiunile pe litoralul oceanului. Mi se precizează că paza şi siguranţa coastei revin în întregime comandamentului german care va desfăşura din Norvegia până în Finlanda o armată ce cuprinde trupe de munte, care este sprijinită de forţe aeriene şi navale. Comandamentul acestei „Armate de Nord" va lua cartierul general „undeva" în nordul Finlandei şi se va extinde pe frontiera de est, făcând front către importanta cale ferată Murmansk. Mi s-a mai precizat că tot comandamentului german îi revine sarcina de a intercepta cu aviaţia şi mai ales cu forţe navale comunicaţiile pe ocean dintre U.R.S.S. şi aliaţii săi de la vest.

Această zonă de operaţii va fi vizitată şi convorbirile ce se vor desfăşura vor fi arătate mai detaliat în capitolul ce urmează.

3.5.c. Operaţiuni de acoperire în sectorul central

Restul frontului era considerat de la început de importanţă redusă şi chiar pasiv, astfel că pentru armata finlandeză nu avea un interes major. El era acoperit cu masive păduroase fără comunicaţii şi fără oraşe, nici măcar sate, deci operaţiuni nu s-ar fi putut desfăşura în acest sector central în 1941.

Pe acest sector, la sud de Salla[122], armata finlandeză avea o acoperire foarte larg desfăşurată în adâncime cu o pânză de detaşamente şi de patrule ce acţionau adânc în teritoriul karelian. Legătura cu forţele germane s-a luat în luna iulie prin zona Salla – Kemijärvi când acest teritoriu a fost recucerit. Despre operaţiunile ce s-au desfăşurat în sectorul central se va vorbi mai detaliat într-un capitol următor.

În această primă fază a operaţiilor entuziasmul armatei finlandeze a lăsat locul unei rezerve tot mai pronunţată despre care va fi vorba ulterior.

3.5.d. Reînfiinţarea legaţiei române în Finlanda: iunie 1941

După încheierea campaniei din iarna 1939-40 şi după pacea din martie 1940 între U.R.S.S. şi Finlanda, legaţia română din Finlanda a fost desfiinţată şi singurul reprezentant român rămas a fost ataşatul militar care mai păstra legătura dintre cele două ţări. După aderarea României la Pactul Tripartit şi în perspectiva evenimentelor din 1941, la Bucureşti s-a conceput ideea de reînfiinţare a reprezentanţei diplomatice române în Finlanda, ceea ce mi-a fost confirmat în ianuarie 1941. De aceea, reîntors în această lună la Stockholm şi la Helsinki [am informat cu privire la] acest lucru. Vestea a făcut mare bucurie la Ministerul de Externe Finlandez şi curând după deschiderea ostilităţilor era aşteptată sosirea ministrului român pentru care se acordase agrementul în persoana lui Noti Constantinide[123]. Ca o permanenţă ce rămăsesem la Helsinki, m-am

---

122 Titus Gârbea, *op.cit.*, p. 248.

123 (S.M.) Din păcate, jurnalul acestui diplomat, publicat în urmă cu un deceniu, nu se ocupă de perioada petrecută la Helsinki, dar rapoartele sale se află la Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Ex-

întrebuinţat pentru instalarea legaţiei care s-a făcut cu largul şi cu eficacele ajutor al Ministerului Afacerilor Externe finlandez, în speţă cu sprijinul însufleţitului ministru Hakkarainen, şeful protocolului. Acesta era un vechi prieten al României.

Mai înainte de această schimbare – în primăvară –, vechiul ministru român de la Stockholm, Barbu Constantinescu, fusese înlocuit cu Victor Brabeţianu. Acesta venise de la Berlin unde fusese doi sau trei ani consilier de ambasadă cu miniştrii români Petrescu-Comnen, cu Radu Djuvara, cu Radu Cruţescu şi cu Greceanu. Îl cunoşteam foarte bine încă de la Bucureşti, el avea un frate mai mare ofiţer de artilerie. Am colaborat la Berlin doi ani grei, 1938 şi 1939, eram buni prieteni şi aceste bune relaţii s-au stabilit între familiile noastre la Berlin şi la Stockholm. Soţia ministrului, Angelica Brabeţianu, era fiica eroului colonel de artilerie Atanase Grigorescu, care mi-a fost comandant de regiment în 1916 la Constanţa, când am cunoscut-o ca copilă.

Numirea lui Victor Brabeţianu la Stockholm nu a avut o semnificaţie politică, dar a marcat o reîntinerire a cadrelor diplomatice în reprezentanţă. Numirea lui Noti Constantinide a marcat un interes major pentru România faţă de Finlanda ca faţă de un partener în marea aventură germană prin ostilităţile ce le-a deschis contra U.R.S.S. România la Marea Neagră şi Finlanda la Marea Albă, formau cele două flancuri ale uriaşului front deschis în estul continentului.[124]

După instalarea noii reprezentanţe diplomatice la Helsinki, după vizitele de rigoare şi primele contacte cu autorităţile şi corpul diplomatic, am condus pe ministru la Marele Cartier General finlandez. Ministrul avea un mesaj din partea Conducătorului statului către generalisimul armatei finlandeze, Mannerheim, şi urma să-i remită înalta distincţie „Ordinul Mihai Viteazu" clasa 1-a, a 2-a şi a 3-a. Am orientat pe ministru despre generalisimul comandant-şef al armatei finlandeze ca [fiind] un personaj foarte distant, de mare prestigiu, care este general din fosta armată ţaristă. Am adăugat că în 1918 a comandat armata ţării în războiul de independenţă. În plus, a comandat în primul război mondial, Divizia 12 Cavalerie ce a operat în Moldova, sub ordinele generalului Averescu. Îi place să i se amintească de aceste lupte din noiembrie-decembrie 1916 când a comandat un grup tactic cu trupe româno-ruse, „grupul Mannerheim" pe valea Putnei şi Şuşiţa, la nord-vest de măgura Odobeşti, cota 1001. Generalisimului îi place să povestească de aceste lupte şi păstrează amintiri frumoase despre generalii Averescu şi Grigorescu.[125]

În luna iulie 1941, ministrul României la Marele Cartier General a remis solemn şi cu fast generalisimului mesajul şi înaltul ordin în numele Conducătorului statului ro-

---

terne, Noti Constantinide, *Valiza diplomatică : 1890-1940*, ediţie îngrijită de and Florica Vrânceanu, prefaţă de Dumitru Preda, Ed. Libra, Bucureşti, 2002.

[124] (S.M.) Această afirmaţie apare frecvent în propaganda românească, mai ales în cuvântările lui Mihai Antonescu, vezi Silviu-Marian Miloiu, „Mobilizing the European idea at Europe's eastern frontier. The war propaganda of Romania and Finland as recorded in their bilateral relationship (1941-1944)", în *Valahian Journal of Historical Studies*, No. 3-4 (2005), p. 67-75; cel mai solid elaborat pe tema propagandei româneşti în cursul celui de-al doilea război mondial, cu analize dedicate relaţiilor cu Finlanda, la Mioara Anton, *Propagandă şi război. Campania din Est: 1941-1944*, Ed. Tritonic, Bucuresti, 2007.

[125] (S.M.) Vezi jurnalul de front al lui Mannerheim ediţie îngrijită de Silviu Miloiu, *Jurnal de pe frontul românesc (1916-1917)*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2010.

mân. Cu această ocazie, mi s-au cerut şi am dat date biografice despre mareşalul Ion Antonescu, care în noiembrie 1916, când generalisimul intra pe frontul român cu gradul de locotenent-colonel[126], avea direcţia „operaţiilor" la Marele Cartier General pe lângă generalul Prezan[127].

Cu această ocazie, s-a desfăşurat o lungă convorbire, apoi a urmat un prânz.

Generalisimul a întrebat pe ministru, ca şi pe mine, despre războiul României şi scopul lui. El voia să ştie ce gândeşte Antonescu şi dacă obiectivele operaţiunilor sunt limitate. Ministrul Noti Constantinide a încercat să eludeze răspunsul, declarând că este o chestiune militară care îl depăşeşte, iar cu mareşalul Antonescu nu a vorbit decât o singură dată când i s-a prezentat pentru plecarea la post în Finlanda. Insistenţele generalisimului au continuat, adresându-se mie care îi eram bine cunoscut din campania de iarnă 1939-40 a primului război fino-sovietic. Insistenţa sa s-a continuat chiar pe timpul prânzului, mai amical, mai cu un pahar de vin, cu reveniri şi cu perseverenţă. Ceilalţi generali comeseni luau cuvântul foarte rar şi cu sfială. Se simţea autoritatea aproape despotică a generalisimului care era aceeaşi a vechiului general ţarist. Apoi, repetând întrebarea ca pentru parteneri în război ce eram, exclamă: „Până unde mergem la est?"; am răspuns că (părerea mea personală): „vom merge la est până la slăbirea şi înfrângerea adversarului". Mândrul generalisim a replicat, surâzând maliţios: „răspunsul este bun pentru o academie militară", apoi întorcându-se către ministru cu acelaşi zâmbet, îi spune precizând cu reproş: „diplomaţii dezlănţuie războiul, apoi îl socotesc că nu mai este politic, ci numai un act militar". Ministrul nostru era jenat de această apreciere şi am profitat de împrejurare şi mi-am permis să întreb: „Dar Finlanda aici, în partea de nord a frontului, până unde va merge"?? Zâmbind din nou şi privindu-mă atent, fix, îmi dă acelaşi răspuns „academic" şi tema s-a încheiat cu zâmbete la care au participat şi ceilalţi convivi.

Mai apoi, generalisimul, luând o faţă serioasă şi gânditor mi se adresează că ţara sa are un potenţial demografic şi militar foarte redus în comparaţie cu scopul de război presupus al Germaniei, cum de altfel este redus şi al României faţă de acelaşi scop german. Finlanda nu va putea deci să se angajeze în urma Germaniei dincolo de aspiraţiile ei naţionale. Continuând ideea, el completează că industria grea şi industria de război sovietică a fost mutată în bună parte din Europa la est de Urali, deci afirmă că [şi în cazul în care se realiza] pătrunderea în imensa Rusie, chiar până la Volga şi până la Urali, unde armata rusă s-ar putea retrage, războiul se va putea continua fiindcă industria de război va putea să continue alimentarea lui cu armament şi cu orice fel de

---

126 (S.M.) În realitate, acesta era general-maior încă din anul 1910, iar în aprilie 1917 va deveni general-locotenent. Cea mai bună monografie în limba engleză a acestei perioade din viaţa viitorului mareşal, J.E.O. Screen, *Mannerheim: The Years of Preparation*, C. Hurst, London, 1970.

127 (S.M.) Constantin Prezan (1861-1943) a fost primul militar român ajuns la poziţia supremă de mareşal al României. Comandant al armatelor 4 şi 1 (1916), şef al Marelui Stat Major (1916-1918, 1918-1920), coordonator al acţiunilor militare din vara anului 1917 soldate cu reuşitele defensive de la Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz, Prezan a obţinut bastonul de mareşal în anul 1930. Cea mai bună biografia a sa, la Petre Otu, *Mareşalul Constantin Prezan. Vocaţia datoriei*, Editura Militară, Bucureşti, 2008.

material de război.[128] În continuare, acesta explică astfel rostul „pactului de neagresiune ruso-japonez" încheiat cu succes în aprilie 1941 la Moscova. Acesta pune la adăpost Rusia spre est şi industria sa grea, iar Japonia are mână liberă şi siguranţa să-şi continue operaţiile în sudul Asiei, unde deja s-a angajat adânc.

Alte naraţiuni ale acestui fost general rus întăreau judecata aceasta ca a unui profund cunoscător al lumii din nesfârşita U.R.S.S. Între altele, povestea despre organizarea de mari unităţi de cavalerie – generalisimul era provenit din cavaleria rusă – având cai de perfect aceeaşi culoare, sură sau roibă, şi de aceeaşi talie. El conchidea că numai dintr-o asemenea imensitate, cu uriaşe resurse de mare putere de orice fel, care a fost şi este Rusia, se puteau scoate aceste forţe uniforme şi uriaşe. În prezent, susţinea generalisimul, această masă de populaţii de pe un teritoriu imens, cu resurse nebănuite, poate să producă surprinzătoare forţe. Deşi Rusia este încă slăbită de revoluţia ei ce a putut să o destrame în forţele ei vii, sub regimul dictatorial „de teroare şi sub puterea cnutului bolşevic ca altă dată sub regimul despotic ţarist, va putea să însumeze o nouă forţă încă necunoscută". Interlocutorul nostru, gânditor şi profetic, conchide privitor la adversar: „sunt mulţi, au un teritoriu imens, au resurse nesecate şi actualul regim politic dă o unitate dictatorială de fier".

Povestirile lui s-au extins şi la amintirile sale din România când a fost comandant în Moldova, subliniind ministrului nostru că are amintiri vii de situaţii grele de război şi tensiuni, precum şi de comandanţii, luptătorii noştri pe care i-a cunoscut şi apreciat sub diferite aspecte, dar mai mult a admirat disciplina acestor soldaţi români.

După această vizită, a urmat schimb de mesaje protocolare pe cale diplomatică cu mareşalul Antonescu.

Naraţiunile evocatorii ale generalisimului dovedeau o profundă cunoaştere a adversarului sovietic şi [din] ele transpărea o prudenţă care a atârnat greu în conducerea politică a războiului, precum şi o rezervă faţă de comandamentul german care a putut să aibă pretenţii mai mari faţă de Finlanda şi armata ei.[129]

3.6. Operaţii militare şi evenimente politice 22.VI-31.XII.1941 [130]

După reinstalarea legaţiei române şi după repetata încercare de a merge la frontul care în fapt nu se închegase am călătorit la Stockholm. Mă grăbeam să culeg impresiile şi comentariile asupra evenimentului covârşitor care era războiul în Europa orientală. Era sfârşitul lunii iunie. Mă întorceam în capitala nordică ca reprezentant beligerant şi „partener" activ al „Axei". Cum era de aşteptat, o rezervă în contactele ce-am luat s-a semnalat atât la „neutrii" suedezi, ca şi la alţi colegi neutri.

Primul contact a fost cu ministrul şi cu prietenul Victor Brabeţianu pe care l-am informat despre cele petrecute în Finlanda şi mai ales despre comentariile caracteristice

---

[128] Dar spune Stalin lui Hopkins – trimisul lui Roosevelt – la 30.VII.1941: „75% din uzinele de război se află în raioanele Moscova-Leningrad-Kiev, pe care Hitler nu le va ajunge până în iarnă. (vezi Jacques de Launay, *Istoria secretă: mari controverse ale contemporaneităţii*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1970, p. 286).

[129] S-a terminat caietul III D. Continuarea memorialului în caietul III D1, General mr. (r) Titus Gârbea, decembrie 1974.

[130] Aici debutează caietul III D1.

ale generalisimului finlandez. În lipsa mea, am fost căutat cu insistenţă de la legaţia Franţei şi chiar discrete întrebări de la legaţia Angliei. Am abordat imediat pe amicii francezi; erau mai înverşunaţi gaulliştii contra celor care atârnau de „Vichy" (guvernul Pétain[131]). Toţi, ca şi alţi neutri, acordau Uniunii Sovietice două luni; comunicatele germane sunau ca cele din anul trecut după operaţiunile din Franţa. Era un început de consolare pentru aceşti reprezentanţi francezi că în secolul mare al învinşilor o altă mare putere va sucomba; prin această consolare credeau că apar argumente care susţineau şi consolidau poziţia lor în confruntarea cu partida gaullistă. Aceştia din urmă nu-şi ascundeau îngrijorarea pentru soarta Uniunii Sovietice care era lovită cu redutabila armă blindată şi cu aviaţia care îşi da deplină dezvoltare în câmpia deschisă eurasiatică. Pentru România, vechea prietenie se manifesta mai mult prin compasiune, fiindcă am fost remorcaţi la o periculoasă întreprindere, unde interesul nostru era recunoscut legitim, dar limitat. Prin aceşti colegi francezi din ambele partide am putut să-mi fac judecata despre opinia oficială suedeză, ca şi [despre] cea particulară. Era o notă generală de uşurare că efortul nazist îşi schimbase direcţia. Cum am mai spus, această uşurare îşi făcuse drum încă din toamna lui 1940 când operaţiunile italiene şi germane se manifestau tot mai vădit în bazinul dunărean şi în Balcani.

Această uşurare unanimă în lumea suedeză avea totuşi o îngrijorare pentru Finlanda; spiritul de solidaritate nordică înclina să judece pasul finlandez, considerat legitim, [ca fiind] totuşi un mare risc pe care prudenţa scandinavă ar fi vrut să-l evite cu toată aversiunea faţă de Uniunea Sovietică. În ceea ce priveşte „neutralitatea" suedeză, se şoptea aceeaşi soluţie a: „unui ochi închis şi astuparea celuilalt". Revărsarea promptă de forţe germane în extremul nord şi în lungul litoralului de la Capul Nord şi de la Kirkenes nu se putea face pe rarele poteci de munte şi nici prin transporturi grele în lungul Balticei. De altfel, privind harta[132] se poate înţelege uşor o asemenea revărsare şi extindere spre est, în Finlanda, peste trupul Suediei neutre.

Relaţiile mele cu cercurile engleze s-au rărit până la întrerupere de când relaţiile diplomatice au încetat (februarie 1941). Totuşi am păstrat legătura cu ataşatul naval, comandorul H.M. Denham[133], care îmi era bun prieten şi cu care am continuat să mă văd după invazia germană în Rusia. În această caldă lună de iulie ne-am revăzut şi nu şi-a ascuns bucuria asupra acestei mari schimbări în politica lui Hitler. El era dintre acei englezi care n-au crezut un moment în sinceritatea pactului ruso-german din august 1939, nici de partea germanilor, cum nici de parte ruşilor; el mai pomenea cu amărăciune „înşelăciunea" sovietică în lungile tratative (din vara anului 1939 de la Moscova) cu misiunea militară anglo-franceză, care a fost pur şi simplu „trasă de nas". Dar, prin forţa evenimentelor, U.R.S.S. a fost aruncată în braţele Angliei. El afirmă textual: „diplomaţia şi strategia britanică n-ar fi reuşit, cu orice sacrificii, să realizeze această nouă coaliţie şi colaborarea armatei sovietice cu forţele engleze". Mai adaugă

131 (S.M.) Philippe Pétain (1856-1951) a fost un mareşal francez, erou al primului război mondial şi şef al regimului colaboraţionist cu accente fasciste al Franţei de la Vichy (1940-1944).
132 Titus Gârbea, *op.cit.*, p. 248.
133 Comandorul H.M. Denham (echivalent cu gradul de colonel şi căpitan rang 1) era un personaj important la ambasada engleză, care pe lista diplomatică urma în rang după ambasador.

că economia şi industria de război britanică va începe, fără să întârzie, să alimenteze armata sovietică cu material de război. Acesta va fi primul nostru ajutor eficace.

Această afirmaţie îmi dă prilejul să reamintesc cât de importantă este legea americană „de împrumut şi închiriere" (martie 1941) care deschide Angliei un credit fără limită, a uriaşei industrii americane care va permite un ajutor britanic pentru Uniunea Sovietică. Denham subliniază că această lege este de valoare covârşitoare şi „o premisă în speranţa că vom câştiga acest război"!![134]

La întrebarea ce i-am făcut, îmi răspunde că starea de spirit din USA este plină de aversiune faţă de război, că oricâtă antipatie ar avea preşedintele Roosevelt şi guvernul american, contra dictaturilor europene, America nu se va înscrie contra Germaniei până la un război. Dar el ca marinar crede că în afară de ajutorul făţiş cu numita lege, siguranţa liniilor de comunicaţii navale va interesa tot mai mult administraţia americană încât, precizează el: „flota USA va apare şi va încrucişa în Atlanticul de nord", deci, indirect, contra războiului submarin german. Îi reamintesc că o asemănătoare poziţie americană a determinat intrarea USA în războiul prim mondial (aprilie 1917), deci aceeaşi cauză va putea avea acelaşi efect. Marinarul englez admite, surâde şi fiindcă el vorbea şi germana, îmi exclamă un „Spruch" german: „Es ist zu schön um wahr zu sein! = este prea frumos ca să se adeverească!"

Peste câteva zile această judecată şi afirmaţie mi-au fost întărite de ministrul Leopoldo Borda Roldan[135] al Columbiei.[136] Despre acest diplomat economist a mai fost vorba în acest memorial, [este cel] care mi-a fost de folos, valoros în cunoaşterea stărilor din USA – unde a studiat, a activat şi o cunoştea. El avea o argumentaţie solidă economică, susţinând că americanii sunt oameni de afaceri şi negustori care pot trage cele mai mari beneficii din acest război, dacă ei se vor ţine în afară de conflict. El adăuga că după acest război, mai mult decât după primul război mondial, USA va aservi economiceşte atât Europa, cât şi Asia unde se duce acelaşi război de mari proporţii şi pustiitor. Raţionamentul său era puternic şi reflectam că şi comandorul englez Denham a trebuit să ţină seama de această caracteristică a poporului american ce era hotărât să se ţină la o parte şi să nu facă niciun război.

În cercurile germano-italiene încrederea era diferenţiată; la germani ea era măsurată şi succesele după două săptămâni de operaţii, cu mulţi prizonieri, erau considerate normale după cele petrecute cu un an înainte în Franţa. Dar după comunicate se desprindea o înaintare cu adevărat adâncă spre Leningrad la nord, spre Moscova la centru şi spre Kiev-Harkov la sud; era o înaintare în „cleşti de pătrundere" cu scop de distrugere sau de capturare a armatelor sovietice – din care cauză se comunicau mulţi

---

134 (S.M.) Lege semnată la 11 martie 1941 şi denumită „An Act to Further Promote the Defense of the United States" (Document destinat să întărească apărarea Statelor Unite). În realitate, aceasta a pus capăt *de facto* neutralităţii S.U.A. şi a alimentat arsenalele britanic, sovietic, francez, chinez cu un ajutor foarte consistent (echivalentul actual a 611 miliarde dolari).

135 (S.M.) Diplomat cu o carieră diplomatică impresionantă, acreditările sale din Japonia, Suedia, Norvegia, Bolivia şi desemnarea sa în calitate de cel dintâi ambasador al ţării sale în India (1959) constituind o probă în acest sens.

136 Columbia este o ţară sud-americană cu o suprafaţă de şase ori mai mare ca a României şi cu o populaţie de 21.000.000 locuitori.

prizonieri – dar pentru întinsul front era o înaintare paralelă fără să se desprindă încă o concepţie de efort strategic. În convorbirile cu ataşatul militar german, general Bruno Uthmann[137], acesta socotea că manevra în desfăşurare maschează asemenea eforturi şi este timpuriu a se dezvălui asemenea direcţii de efort. Era în vara lui 1941.

Reprezentanţii italieni erau mai entuziaşti şi acordau armatei sovietice 8-9 săptămâni de rezistenţă. Dar bucuria lor era mai mare [faţă] de succesele recente din Balcani unde s-a făcut *tabula rasa*, englezii au fost izgoniţi în Egipt; hinterlandul balcanic cu hrană şi cu petrol era asigurat.

Dar bucuria până la entuziasm se manifesta la ambasada spaniolă, considerându-se înţeleaptă revenirea lui Hitler la vechea lui concepţie de a combate comunismul. În aceste cercuri italiene şi spaniole aveam cele mai bune relaţii şi acces atât la Berlin, cât şi la Stockholm; am trăit stupoarea şi dezamăgirea acestora după amiciţia prin pactul sovieto-german (august 1939) – amiciţia paradoxală.

Eram mai luat în considerare acum, în vara războiului la est, fie pentru că eram reprezentant al României, partener al „Axei", fie pentru că îşi reaminteau credinţa mea exprimată încă de atunci, că faimosul pact de neagresiune era un artificiu fără durată şi nu mă sfiam să conchid că ostilităţile dintre Germania şi U.R.S.S. se vor deschide la vremea potrivită de Hitler sau chiar de Stalin.

Ambasadorul spaniol de Landecho mă invita deseori la măreaţa sa reşedinţă clădită pe o dominantă poziţie în parcul Skansen. El îmi spunea că opiniile mele erau îndrăzneţe şi originale, dar s-au împlinit; el făcea aluzie la Norvegia şi la războiul din Est. La sindrofiile şi la partidele de bridge prefera deseori să abordeze, mai retras, evenimentele zilei şi mersul războiului; îngrijorarea lui se ridica la nivel european şi vedea întunecată soarta continentului ca şi a ţării sale.

După slăbirea Spaniei în războiul civil, presiunea fascistă de aliniere pentru intrarea în război a Spaniei ar fi fost o catastrofă, spunea acest diplomat, exclamând: „noi am sângerat abundent, nu ne mai trebuie aşa ceva". Era convins că nici USA nu se va „alinia" pentru război, dar pe sub mână va ajuta Anglia cum au făcut făţiş cu legea de împrumut-închiriere pe care o consideră foarte „abilă şi eficace". Am opiniat că legea va putea avea corolare care să completeze şi să întărească efectul legii, ca să nu rămână literă moartă; ambasadorul îmi cere explicaţii pe care i le dau în sensul că: resursele, materialul de război şi tot felul de produse sunt în America, dar ele trebuie aduse în Europa; aceasta va fi greu cu blocada germană, dacă USA nu va concura la transporturi pentru uriaşul tonaj; ca şi în primul război mondial pe tema aceasta va putea izbucni conflictul cu „Axa"; dacă abilul premier britanic va putea obţine „concursul" la transporturi, el ştie că aceasta va putea arunca USA în balanţa britanică a războiului.[138]

---

[137] (S.M.) Bruno von Uthmann (1891-1978) avea o carieră militară importantă, marcată de poziţiile ocupate în cadrul Ministerului Apărării şi al OKH. Fusese desemnat ataşat militar pentru ţările nordice cu reşedinţa la Stockholm. În octombrie 1939, a fost promovat general maior şi în septembrie 1941 - general locotenent. Capitularea Germaniei în cel de-al doilea război mondial l-a surprins în aceeaşi calitate la Stockholm.

[138] (S.M.) Unul dintre biografii lui Winston Churchill, istoricul şi politicianul Roy Jenkins, dezvăluie încrederea pe care o nutrea premierul britanic în susţinerea americană, precum şi succesul obţinut de

Zilele de vară se scurgeau colorate de comunicatele germane care încălzeau în dogoarea stepei fără piedică a Rusiei. Suedezii ca şi diplomaţii vedeau cum se ridică şi la est zăbranicul hegemoniei naziste; dar, totuşi, mersul operaţiunilor nu era în aceeaşi alură de anul trecut. În prima decadă a lui august l-am revăzut pe comandorul englez Denham. Cu toată discreţia posibilă, ne invitam acasă la dejun. De data aceasta eram invitatul său şi de la început mi-a dat o veste senzaţională: „începând din toamnă flota americană va încrucişa în Atlanticul de Nord, pentru a-şi asigura transporturile spre Europa", recte – spune Denham – pentru a ajuta Anglia în lupta contra blocadei; apoi adaugă, „pentru a face activă legea de „î-î" (împrumut-închiriere). Amfitrionul meu, marinar, era vădit vesel, ceea ce era foarte mult pentru britanicul ce-şi domina simţămintele. Era deci încă o dorinţă arzătoare împlinită. După eşecul englez din Balcani, care a urmat după vestita lege „î-î", a izbucnit războiul în Rusia; îi relev prietenului meu alternanţa: „una caldă, una rece", dar subliniez că apariţia flotei USA în Atlanticul de Nord şi în sprijinul Angliei este un mare [fapt] „pozitiv" în balanţa victoriei, mai ales în perspectivă, fiindcă este vădit că America este de partea Angliei. Adaug că faptul trebuie să facă sânge rău diplomaţiei germane, apoi precizez că atitudinea lui Roosevelt nu poate să fie o surprindere şi îi reamintesc de schimbul de discursuri din 1939 între Hitler şi preşedintele USA, pe care le-am ascultat emoţionat. De atunci mi-am zis că, dacă va fi vreun război între Germania şi democraţiile apusene, Roosevelt va fi contra lui Hitler. I-am explicat lui Denham că în lunga mea convorbire din septembrie 1939 cu generalul von Tippelskirch[139], pomenind despre aceste discursuri şi apeluri (manifeste!), [i-am mărturisit] că au sunat cu accente stridente, încât într-un raport scris l-am considerat ca o declaraţie de război între Germania nazistă şi USA. Colegul meu Denham (adversar oficial) şi-a notat pentru verificare şi lămurire aceste discursuri caracteristice. De aceea, după acest prânz între doi prieteni atât de diferiţi şi de îndepărtaţi[140], am conchis că am o veche credinţă, că şi acest război va fi funest pentru Germania; în al treilea an, semne noi îmi confirmă această credinţă.

Mă pregăteam să plec din nou în Finlanda pe la jumătatea lui august 1941 când am fost invitat la un ceai, împreună cu ministrul nostru Victor Brabeţianu, de ambasadorul Spaniei. El spunea, motivându-se, că în îndepărtata lui reşedinţă în marele şi izolatul parc se simte stingher şi are nevoie de prietenia şi de conversaţia noastră. Am discutat noua formă de ajutor american născătoare de mari neprevăzute. I-am subliniat că ministrul Columbiei are aceeaşi convingere ca şi ambasadorul Landecho şi păstrează convingerea că USA nu va intra niciodată în război cu toată aversiunea manifestată contra Germaniei hitleriste. Convingerea acestor doi mari diplomaţi se sprijinea pe o cunoaştere mai sigură a stărilor de dincolo de ocean. Eu am admis socotind că, dacă scara ajutoarelor americane va merge crescând cum se arată, poate că o stare de război germano-americană n-ar mai fi nevoie să se producă. Ministrul V. Brabeţianu a adus în discuţie tema dacă iscusita „î-î" se va extinde şi pentru U.R.S.S., adică dacă „ca-

---

acesta în ceea ce priveşte implicarea marinei americane în menţinerea libertăţii comerciale înspre est de la coastele S.U.A., până la meridianul 26 longitudine, vezi *Churchill*, Pan Books, London, 2002, p. 642.

139 Titus Gârbea, *op.cit.*, p. 49-56.

140 Familia Denham de vechi corăbieri era de secole colonizată în Australia şi comandorul îşi avea acolo familia cu copiii în casa proprie; mi-a arătat fotografii.

pitalismul va întinde puntea salvatoare comunismului". Un răspuns cert nu a fost dat de cei doi vechi diplomaţi. Am arătat că aşa cum a apărut enunţată extinderea flotei în Atlanticul de Nord, pentru a uşura Anglia în siguranţa comunicaţiilor la Arhanghelsk, îndreptăţeşte să se creadă că legea „î-î" se va aplica şi Uniunii Sovietice. Ambasadorul spaniol, pe gânduri, exclamă că acest război va mai aduce şi alte paradoxuri.

3.6.a. În Finlanda: încercare repetată de a vizita frontul (13-23 august)

Înainte de plecarea mea în Finlanda, l-am rugat pe colonelul Palojärvi[141], ataşatul militar finlandez, să intervină pentru mine la Helsinki pentru o vizită pe front; până să plec în cele patru zile, mi-a dat un răspuns afirmativ ceea ce m-a bucurat; doream să comunic la Bucureşti noutăţi despre operaţiile partenerului nostru de la Marea Albă.

Călătoria cu avionul de la Stockholm se făcea mai în liniște, chiar şi ziua, în mai mare siguranţă decât în campania 1939-40; aviaţia germană realizase şi pe acest front supremaţia aeriană. Cum am sosit, din contactul cu ambasadorul nostru, deduc o liniște care era semnificativă pentru un război atât de crunt şi de important pentru Finlanda. Îmi adaugă că ministrul finlandez acreditat la Bucureşti ar fi în Finlanda, venit pentru scurt timp. Ministrul Noti Constantinide mi se vaită de „monotonie" şi ar vrea să-l cunoască. Eu aveam aceeaşi dorinţă.

M-am anunţat la Statul Major General şi am solicitat o audienţă la generalul-şef care mi s-a acordat peste 3 zile, la 20 august. În aşteptare am putut să vorbesc cu colegii mei suedezi acreditaţi la Helsinki. Erau rezervaţi, chiar butonaţi şi nu destul de informaţi nici despre front şi nici despre evenimentele politice. Păreau mai îngrijoraţi pentru Finlanda în războiul care o înlănţuise abia de una-două luni.

Mult mai explicit a fost colegul meu naval francez, comandorul Marius Peltier[142], care îmi spune clar că entuziasmul iniţial s-a răcit şi că la conducere îşi face loc o concepţie stranie „de a face război fără angajări războinice", sau figurativ îmi exclamă: „vrea să mănânce omletă fără a sparge ouă". Acest coleg francez vioi, cu spirit pătrunzător, avea replica gata şi ascuţită. În final, era un gaullist şi ar fi vrut ca toată lumea să sară viguros şi repede pe naziști, deci nu-i plăcea rezerva finlandeză.

Este curios că şi ministrul Palin[143], venit pentru câteva zile de la Bucureşti, arăta că atmosfera este mai animată în România; deşi germanii nu sunt iubiţi, sunt consideraţi. Erau primele impresii şi veşti aduse din ţară; ne precizează că provinciile răpite au fost liberate şi că forţele române au pătruns adânc la est de Nistru. El zbura în două zi-

---

141 (S.M.) Väinö Henrik Palojärvi (1894-1955), numit ataşat militar la Stockholm în anul 1937, ulterior urcând până la gradul de general maior. Potrivit surselor consultate, acesta a fost ataşat militar în ţările scandinave până în anul 1940, în anul 1941 funcţionând deja în cadrul Marelui Stat Major finlandez.

142 (S.M.) Marius-Adolphe Peltier avea o experienţă diplomatică bogată în regiune, aceasta fiind ulterior valorificată pentru a scrie lucrările *La Finlande dans la tourmente*, Éditions France-Empire, Paris, 1966; *Attaché naval à Moscou*, Editions France-Empire, Paris, 1954; *Soviet encounter*,
G. Bles, London, 1955.

143 (S.M.) Eduard Hjalmar Palin, diplomat de carieră cu o vastă experienţă diplomatică, a fost ministrul plenipotenţiar al Finlandei la Bucureşti în perioada 1941-1945. Şi-a depus scrisorile de acreditare în mâinile regelui Mihai I la 8 mai 1941, Arhivele Naţionale Istorice Centrale, fond Casa Regală – Mihai I, dosar 1917/1941, fila 5.

le spre Bucureşti de unde a adus o însufleţire pe care a raportat-o la Helsinki şi a căutat să o explice cât mai convingător.[144]

Era cald şi în această capitală nordică, dar plajele şi strâmtorile erau aproape goale; într-una din zilele calde m-am aventurat la o asemenea plajă aproape deşartă şi am fost surprins de o alarmă aero în largul apei; cei câţiva amatori de pe plajă s-au refugiat, dar eu eram destul de departe şi am rămas lângă un sloi şlefuit granitic cum are atâtea litoralul nordic; garda de pe plajă care făcea evacuarea m-a pierdut din vedere şi după un timp alarma a fost ridicată fără urmări; cred că a fost falsă, n-am văzut urmă de avion adversar.

După alte două zile am fost condus la fosta bază Kotka aflată pe litoral, la circa 130 km est de capitală. Deşi în aparenţă aceasta era mai mică, rezistenţa a fost mai îndelungată din cauză că forţele finlandeze au fost mai reduse. Sovieticii intenţionau să facă adăposturi subterane pentru submarine; lucrările erau doar iniţiate. Lichidarea acestei baze era proaspătă, numărul de prizonieri a fost mai mic, capturile mai reduse ca la Hangö[145]; a fost o dură, sângeroasă luptă de tranşee şi cazemate.

Pe restul frontului operaţiunile au progresat până în septembrie în Istmul Karelia şi la est de Lacul Ladoga, interceptând calea ferată de la Murmansk. O înaintare paralelă cu frontiera Finlandei s-a executat şi în sectorul central şi până la ocean. Mai departe comandamentul finlandez nu a mai consimţit să înainteze şi a refuzat cooperarea contra Leningradului. Campania de iarnă era în perspectivă şi acţiunea finlandezilor era indicată, dar ei au stopat.[146]

3.6.b. Mesageri anglo-americani la Moscova

Întors la Stockholm, reuşesc să mă orientez în detaliu la ambasada germană asupra operaţiunilor pe frontul de est unde se desemnează o pătrundere adâncă spre capitala Uniunii pe la jumătatea lui septembrie, cu o încetinire a progresului către Leningrad şi cu un asediu la Odessa. Perspectivele unei campanii de iarnă pe acest teatru de operaţiuni puteau fi considerate foarte posibile în cercurile germane, şi chiar în concepţia ataşatului militar, general von Uthmann, cel cu mare autoritate în materie.

---

144 (S.M.) Kari Alenius, „An Excellent Friend Afflicted with Internal Difficulties": The Image of Romania Conveyed by the Finnish Embassy in Bucharest, 1939-1945", în *Valahian Journal of Historical Studies*, nr. 16 (2011), p. 21-33; Silviu Miloiu, „From allies without alliance" to concerted action: Romania and Finland in the aftermath of the Operation Barbarossa (1941)", *Revista Română de Studii Baltice şi Nordice*, Vol. 2, Issue 2 (2010), p. 249-284.

145 (S.M.) Hangö (Hanko) este situat în Golful Finic, constituind partea cea mai sudică a teritoriului statului finlandez. Se găseşte localizat la circa 130 km vest de oraşul Helsinki. Constă în 400 de insule şi insuliţe. Oraşul eponim a fost fondat în anul 1874. Arealul fost folosit ca bază militară de Rusia, de forţele germane în anul 1918, în cursul debarcării în Finlanda, în fine, potrivit prevederilor Păcii de la Moscova din 12 martie 1940, a fost închiriat Uniunii Sovietice ca bază militară pe termen de 30 de ani (transferul s-a făcut la 22 mai 1940). Sovieticii s-au retras din această bază fără rezistenţă la 8 decembrie 1941.

146 (S.M.) O analiză a acestei decizii şi o comparaţie cu România, la Florin Constantiniu, Ilie Schipor, *Trecerea Nistrului, 1941: o decizie controversată*, Editura Albatros, Bucureşti, 1995. Autorii subliniază cu îndreptăţire că şi Finlanda a depăşit fosta graniţă de răsărit cu Uniunea Sovietică şi explică unele dintre raţiunile care au condus la limitarea atacului finlandez.

Am pus [în discuţie] tema „Cartei Atlanticului" proaspăt lansată în lume de preşedintele Roosevelt[147] şi comentată larg la Stockholm. Consilierul ambasadei von Below – un recunoscut nazist – socoteşte că această „cartă" este o reeditare a faimoasei proclamaţii din 1918 a preşedintelui american Wilson, cu faimoasele „patrusprezece puncte", cu care a înşelat Germania; „noi am consimţit să încetăm ostilităţile pe baza lor, dar ele n-au fost respectate"; îşi completează idea că o asemenea amăgire nu se va mai repeta. Acesta era un vechi leit-motiv din discursurile Führer-ului.

În legătură cu această cartă, am întrebat dacă mesagerii anglo-americani, de care se vorbeşte la Stockholm că circulă spre Moscova către sfârşitul lunii, au ca scop de a ajuta Uniunea Sovietică sau de a obţine aderarea la această cartă. Ataşatul militar crede că „negustorii americani" vor să-şi vândă mărfurile de război. Consilierul îmi cere lămuriri asupra acestor mesageri, pe care n-am putut să i le dau, dar îl asigur că o linie aero funcţionează între Anglia şi Uniunea Sovietică la Arhanghelsk. Generalul von Uthmann crede că transporturile navale de mare tonaj pentru Rusia vor fi toate interceptate de pe bazele nordice şi deci o aprovizionare regulată nu va fi posibilă; arma submarină şi aero va intercepta aceste lungi căi maritime. Tocmai aceasta este concepţia strategică a Führer-ului – spune von Uthmann – pentru ofensiva în Rusia: să taie sprijinul pe care Anglia îl scontează în răsăritul continentului. Aceasta era pe la jumătatea lui septembrie când operaţiunile avansau promiţător.

Nu l-am mai revăzut pe acest onorat general german decât în a doua jumătate a lui noiembrie, când s-a întors din Germania. Iarna deosebit de rece şi de timpurie a căzut surprinzător. La interpelarea mea privitor la succese germane în sectorul nord de Orel, îmi spune la telefon că vine să mă vadă pentru explicaţii. Eram vecini şi venind i-am spus precizările le am de la Statul Major General suedez, [acţiunile fiind] considerate ca un serios efort spre Moscova. În parte surprins îmi răspunde că o bătălie şi o mare sforţare este în curs, dar despre rezultate pozitive nu are cunoştinţă. Mă roagă a mai investiga în acest sens, apoi gânditor şi preocupat îşi schimbă tonul. „În Germania, spunea el, se conta pe rezultate decisive mai repezi şi chiar la Marele Cartier General (Führerhauptquartier) se socotea că o încheiere victorioasă a campaniei de pe frontul rusesc va putea să se producă în toamna târzie. Nemaipomenita iarnă a venit mai repede".[148]

Apoi, îngândurat, adaugă: „Va trebui să ne aşteptăm la o grea campanie de iarnă rusească". (Germanii preferă să folosească vechea expresie de: Rusia, rusul, rusească şi mai puţin Uniunea Sovietică, armata sovietică etc.).

Comunicatele germane ca şi comentariile în capitala nordică erau mai laconice şi stereotipice. În schimb, despre activitatea diplomatică între aliaţi şi Uniunea Sovietică,

---

147 (S.M.) Acest document a fost adoptat la 14 august 1941 şi definea obiectivele şi principiile globale ale S.U.A. şi ale Marii Britanii în contextul războiului mondial: autodeterminarea popoarelor, scăderea barierelor comerciale, libertatea de navigaţie pe mări, dezarmarea naţiunilor agresive etc. Pe larg, la Constantin Buşe, Nicolae Dascălu, *Diplomaţie în vreme de război: de la Carta Atlanticului la Carta O.N.U.*, Ed. Universităţii Bucureşti, 2005.

148 De la Bucureşti aflu că în a doua jumătate a lunii noiembrie a căzut brusc o iarnă grea chiar în capitală.

despre ajutor militar şi despre mesageri aliaţi la Moscova se vorbea tot mai insistent, astfel că noţiunea de coaliţie anglo-sovietică devenise curentă.

În acelaşi timp, în Extremul Orient succesele Japoniei erau relevate, ca şi o tensiune crescândă cu USA; pe urma acestor succese se eliminase Anglia din această parte a globului.

Monotona relatare a comunicatelor de pe întinsele şi de pe îndepărtatele fronturi este întreruptă de tratativele nesfârşite dintre USA şi Japonia pe chestiuni nu prea bine cunoscute decât în linii mari; ele se rezumau într-o ciocnire de interese în Pacific între „lumea americană şi lumea japoneză".

În această perioadă de iarnă mă vedeam mai des cu ataşaţii militari-navali-aero germani şi-i abordam la orice ocazie; ei, cu toţi, nu erau mai puţin de şapte, deci se puteau obţine informaţii variate cum şi putinţa de verificare. Desigur cel mai valoros ca practică şi gândire era general von Uthmann, care nu-şi ascundea îngrijorarea. Comandorul von Wahlert[149] avea structura cea mai aleasă, dar era numai marinar, cu concepţie largă; el susţinea că şi pe apele întinse obiectivele pot dispărea sau apărea pe neaşteptate, deci şi pe apele nordice, navele se pot strecura şi dispărea mai ales când supremaţia nu este realizată decât limitat. Când transporturile şi convoaiele sunt păzite, spunea acest distins marinar, „turma cu zăvozi buni paşte liniştit fără a sta locului". De aceea, el considera că apariţia distrugătoarelor americane în Atlanticul de Nord este o grea lovitură dată blocadei germane. El mai adăuga că arma submarină este valoroasă şi poate da lovituri răsunătoare, dar ea este foarte fragilă şi costisitoare atât prin submarine ca şi prin echipajele lor. Uzura acestora este foarte mare, apoi în apele nordice vremea rea, ceaţa frecventă, ploile şi ninsorile, întunericul pe o lungă perioadă a anului dau condiţii favorabile navigaţiei acoperite, deci, conchidea el, pentru transporturile din America ca şi din Anglia o ocolire mai pe la nord de Capul Nord de numai o sută mile dincolo de traseul normal, îngreunează aproape complet acţiunea submarinelor în timp ce alungirea comunicaţiilor este minimă. Pe harta murală ce avea, el explica şi demonstra clar că interceptarea transporturilor pentru Rusia nu putea avea o valoare decisivă. Întrebând dacă aviaţia nu va putea concura, von Wahlert răspunde că această armă va ajuta şi mai puţin, fiindcă bombardarea cu torpila sau în picaj cere avioane şi personal specializat, iar raza de acţiune a acestora este şi mai mică. Dar aviaţia va putea ajuta mult descoperind transporturile când vremea va permite. Conchid eu atunci că aceste operaţiuni aero-navale sunt numai auxiliare fără a putea avea o deciziune. Acest vechi şi valoros marinar făcuse primul război mondial, ca şi von Uthmann: amintirile lor erau încă vii, de aceea gândirea ca şi raţionamentul ţineau seama de greutăţile ce se acumulau zilnic pentru Germania. Colegul şi prietenul meu, colonel aero Jens Peter Petersen, era mai optimist privitor la eficacitatea aviaţiei pentru interceptarea liniilor de navigaţie, fără să nege uzura materialului şi a personalului lansat la 1-2-3 sute de kilometri în adâncul oceanului. Acesta nu făcuse războiul.[150] În

[149] (S.M.) Ataşat naval la Stockholm în perioada 1940-1944.

[150] (S.M.) În realitate, Jens Peter Petersen (1893-1971) luptase şi fusese rănit în timpul primei mari conflagraţii. A fost ataşat militar la Copenhaga (1940) şi la Stockholm şi Helsinki (1940-1942).

genere, aviatorii erau bravi, temerari şi entuziaşti, de multe ori încrezuţi ca şi comandantul lor, „unser Hermann" (Göring).

3.7. Bomba de la Pearl Harbour (7.XII.1941). Deducţii în nordul Europei

În aceste săptămâni de contacte şi de tatonări de iarnă timpurie când importanţa tensiunii americano-japoneză ca şi tratativele ce se tărăgănau, se estompau la marea depărtare, a căzut ca trăsnetul lovitura de la Pearl Harbour (7.XII.1941)[151], care a antrenat după câteva zile declaraţia de război către USA a puterilor „Axei" şi războiul s-a generalizat pe toată planeta. Era a doua mare cotitură a războiului în decursul anului care a surprins omenirea. Evenimentul mi-a dat ocazia să întreprind sârguitor contacte la Stockholm.

Am abordat în 8 decembrie pe reprezentantul sud-american economist Borda Roldan, diplomatul columbian, cel atât de sigur pe neintervenţia USA în război. El îmi spune vesel că ar fi pierdut prinsoarea dacă făcea rămăşag. El citea şi vorbea japoneza şi – spunea el – după surprinzătoarea victorie navală, japonezii sunt stăpâni în Pacific. Infiltraţia tacită sub toate formele a lumii japoneze pe continentul nou, spune acest diplomat, poate să se transforme acum într-o invazie cu armele. Am cerut precizări dacă Japonia va exploata acest succes în USA sau în Asia, de comun acord cu puterile „Axei". El îmi răspunde că Japonia are mare influenţă şi chiar o preponderenţă pe coasta pacifică şi consideră că extinderea spre est a japonezilor este aproape sigură. Am obiectat că aceasta impune mişcarea de considerabile forţe pe distanţe foarte mari. La care economistul, cu bun simţ, precizează că japonezii vor putea ataca şi cuceri complexul de baze americane de la Hawaii, care acum este foarte posibil în starea de nepregătire a USA. Pe harta sa cea mare îmi arată că această bază se află la mai puţin de 3800 km de coasta Pacificului, deci va putea fi atacată ca să cucerească un port. Mai apoi, cu acelaşi discernământ şi gânditor, diplomatul-strateg subliniază că japonezii, după distrugerea flotei din Pacific, realizând surprinderea totală, trebuiau să ocupe şi baza Hawai; dacă n-au făcut-o odată cu Pearl Harbour, va fi mai greu să revină. Îl întreb pe acest diplomat cum va putea Japonia să înfrângă decisiv USA, dacă nu va pune piciorul pe teritoriul american. El ridică din umeri şi conchide că vor urma mai multe bătălii navale cum şi atacuri de insule în Pacific, deci, subliniază el, războiul va fi lung; războiul ne va arăta dacă noul continent va rămâne al rasei albe sau va trece în stăpânirea rasei galbene. A fost o vizită plină de interes la acest cunoscător al Americii ca şi al Japoniei. Ca „partener auxiliar al Axei" i-am acordat cea mai mare atenţie şi nu am întârziat să le împărtăşesc ministrului nostru la Stockholm.

În cercurile franceze atât de controversate am cules în câteva zile ce au urmat variate păreri. Gaulliştii exultau, dar nici ceilalţi nu erau mai puţin bucuroşi că se va putea

---

151 (S.M.) După cum arată istoricul Noriko Kawamura de la Washington State University într-un articol publicat în anul 2007, deşi împăratul japonez Hirohito a fost împotriva declanşării acestui război cu S.U.A. şi a amânat declanşarea sa, în final au prevalat presiunile făcute asupra sa de către birocraţia militară care susţinea că războiul împotriva Statelor Unite era inevitabil şi că acesta putea fi câştigat, vezi *Diplomatic History*, Vol. 31, No. 1 (January 2007), p. 51-79.

termina cu un răstimp mai scurt apăsătoarea ocupaţie germană; primii în bucuria lor vedeau terminarea războiului anul viitor odată cu angajarea USA în marea epopee; dar aceştia nu ţineau cont că japonezii şi „Axa" debutau cu o mare victorie în Pacific, iar în Asia mergeau din succes în succes al armelor după marele succes politic din primăvară (aprilie) când şi-au asigurat spatele dinspre U.R.S.S.; de asemenea, aceştia nu ţineau cont că totuşi armata nazistă stăpânea coasta Atlanticului, iar în Rusia europeană a pătruns adânc după un şir de victorii necontestate.

Se produsese declaraţia de război a puterilor „Axei" contra USA şi de aceea am pus acestor ageri francezi chestiunea unde se va angaja preşedintele Roosevelt cu toată lumea americană-bloc: în Pacific şi în Asia unde a fost lovit atât de viclean şi dureros sau în Europa?? Evenimentele erau prea proaspete ca să se facă un pronostic. Trebuie să recunosc că poziţia României era considerată grea în noua conjunctură şi am primit chiar asigurări de compasiune de la diplomaţii francezi ce-mi erau mai apropiaţi; între aceştia, Médéric de Fleurieu îmi declara deschis: „câştigă Hitler, România va deveni un Gau[152] nazist, deci va fi hăpăită *à la sauce allemande*, iar dacă câştigă Stalin va fi înfulecată *à la sauce russe"*. I-am mulţumit râzând, dar deocamdată biata Franţă era hăpăită cu felurite sosuri germane; nici Médéric nu mă iartă să-mi replice: „ca şi România sângerată, ocupată şi acum din nou sângerată în stepele Rusiei, deci suntem în aceiaşi piuă".[153] Avea dreptate, dar nu disperam fiindcă ştiam că bietul nostru popor a trecut de atâtea ori prin aceste amare piue în lunga sa istorie. Acest preţios prieten şi sagace francez la despărţire îmi şopteşte că mă caută comandorul englez Denham.

Nu am pregetat să am o lungă convorbire cu acest comandor englez venit din emisfera unde s-a produs evenimentul de covârşitoare importanţă şi care putea să aibă urmări şi asupra Australiei care era patria sa, casa sa şi unde îşi lăsase familia sa. L-am primit chiar cu această îngrijorare. El nu credea că operaţiunile se vor întinde până la Melbourne unde îşi avea reşedinţa. Dar prezumtiva grijă era depăşită de evenimentul care alinia USA, cu uriaşul său potenţial, lângă Anglia, flancată de şase luni de U.R.S.S. şi de atunci uşurată enorm în metropolă, de când ameninţarea nazistă s-a îndepărtat. Acesta este bilanţul ce mi-a făcut cu primele cuvinte la revedere. Era un marinar cu o largă concepţie politică-strategică care se mişca pe multe coordonate geografice. Era reţinut, dar nu a ascuns entuziasmul de la ambasada sa.

O primă temă ce i-am pus-o a fost poziţia ce crede, ca soldat-marinar, că va adopta USA. Am adăugat că în corpul diplomatic sunt păreri optimiste care cred că puternica coaliţie va grăbi sfârşitul războiului care se va termina într-un an. Liniştit, el îmi spune că asemenea optimişti pot fi şi printre conaţionalii săi, dar nu împărtăşeşte această credinţă. El îmi spune liniştit şi clar că USA trebuie să se apere şi această apărare va fi lungă, fiindcă ea nu este pregătită de război cum n-a fost nici Anglia şi poate nici Rusia.

---

[152] (S.M.) Termen care a fost folosit pentru a desemna o provincie sau un judeţ în Germania. Prin statutul Partidului Nazist din 1926, Gau a devenit o regiune administrativă a acestei formaţiuni, aceasta fiind condusă de un Gauleiter. După preluarea puterii de către naziști, Gauleiter-ul a obţinut prerogative administrative largi în cadrul Gau-lui pe care îl conducea. În context, termenul este folosit cu sens peiorativ.

[153] În franceza lui precisă: „Sommes les deux dans le meme petrin = suntem amândoi în aceeaşi piuă".

Potenţialul uriaş economic şi financiar american nu înseamnă şi potenţial militar-naval, mai ales după pierderile de la Pearl Harbour. Transformarea economiei americane într-o economie de război este o problemă de durată. Aceasta este, în parte, în plină producţie şi armata terestră ca şi armata aeriană vor fi primele beneficiare; refacerea pierderilor morale va dura foarte mult. Dar termene nu se pot da pentru această durată, ea poate fi de ordinul anilor. America trebuie să se apere şi este încă de neînţeles – spune el – cum a putut fi surprinsă la 7 decembrie!! El repetă, America trebuie să se apere. Intervin pentru a sublinia ceea ce discutam la Berlin în 1939 cu colegul său ataşat militar englez că Anglia a început să se apere şi să se pregătească din 1938, după acordul de la München. Această idee mi-o confirmă şi mi-o întăreşte comandorul Denham, adăugând că şi acum, după trei ani, fac apărare şi pregătire pentru care mai au mult de luptat, dar lupta aceasta are anul acesta alt orizont şi alte speranţe. Îl ascultam cu încordată atenţie, spunându-i că buna strategie a început totdeauna cu defensiva, ceea ce este un primat.

Aş fi vrut în continuarea temei ce i-am pus: poziţia ce va adopta USA, să-l întreb ceea ce l-am întrebat şi pe ministrul Columbiei, adică: se va angaja USA în Pacific-Asia sau iniţial se va angaja în Europa pentru a combate puterile Axei. Dar am renunţat ca fiind prematur. Mi s-a părut mai important să schimb tema.

Eram în timpul unui discret dejun, foarte simplu, într-un mare imobil unde se perindau mulţi locatari. Am supus invitatului meu [problema] cum crede că vor exploata puterile „Axei" victoria din Pacific şi succesele răsunătoare de pe Frontul de Est în Europa. El râde şi socoteşte că tema aceasta aş putea să o dezbat mai competent eu care cunosc mai bine concepţiile care se învârt în jurul „Axei". În continuare, el îmi spune că Germania şi Italia, solidare cu Japonia, au declarat război Americii, deci un prim act. Prind această ocazie să-l întreb pe el, ca marinar, cum vor combate aceste două puteri ale „Axei", pe mări şi pe oceane, la distanţa mai mare unde se află, USA; completez că nici Germania şi mai puţin Italia n-au putut combate pe mare nici măcar Anglia izolată, ba chiar au trebuit să renunţe la debarcarea ce-au improvizat-o şi au anunţat-o. El îmi răspunde, după gândire, că în Anglia toţi marinarii şi-au pus de mult întrebarea aceasta; numai pentru ţara sa, lipsa unei flote germane după campania din Franţa (1940) ne-a salvat de o debarcare ca şi în 1941; iar episodul flotei improvizate în cap cu cuirasatul-crucişător Bismarck în vara 1940 i-a demonstrat lui Hitler că pe apă el este incapabil de fapte mari. Deci o combatere a Americii în Atlantic nu se poate concepe decât cu arma submarină, care este armă defensivă; o armă cu mică rază de acţiune şi o armă foarte fragilă, deşi capabilă de rezultate răsunătoare.

Comandorul conchide că declaraţia de război a „Axei" în Europa contra Americii are numai efect moral fără rezultate operative pentru Japonia. El îşi completează ideea asigurându-mă că tot acelaşi efect va fi când micii parteneri ai „Axei" vor fi siliţi, ca şi România, să facă declaraţii asemănătoare; micii parteneri ai „Axei" nu au nimic de câştigat şi totul de pierdut cu aceste inutile manifestări.

Liniştea şi moralul acum ridicat al acestui britanic m-au purtat la stările din ţară unde eram atât de periculos angajaţi lângă şi în serviciul „Axei" într-o campanie de iarnă cu gerurile şi viscolele siberiene.

Noua situaţie am comentat-o în cercurile ambasadelor italiană şi germană. Italienii erau alarmaţi de această întorsătură care ridicase contra „Axei" o gigantică coaliţie ce avea în spate întreaga planetă cu resursele ei. Cel mai îngrijorat era ministrul Francesco Fransoni care m-a primit împreună cu colegul meu, colonel Guido Lombardi. El nu-şi ascundea resentimentele mai vechi pe care le avea despre „marea aventură", cum numea el „Axa". La întrebarea ce i-am pus cu privire la modul cum vor lupta contra Americii ca şi contra Angliei, a preferat să se refugieze în mutism şi într-o agitaţie de paşi nervoşi sau izbucnind: „cel puţin voi aveţi ce mânca", sau „voi nu aveţi numai coaste vulnerabile ce pot fi atacate oriunde şi oricând", sau „ar trebui să ne adunăm în Italia şi să ne-o apărăm cu disperare", apoi îmi cerea impresiile asupra germanilor de la ambasadă şi din numeroasa colonie. Apoi, ca o compensaţie, se mângâia că pe frontul rusesc „cel puţin merge bine, dar totuşi mai încet decât se sconta". Nu era pus la curent cu marile greutăţi ale iernii timpurii, încetinirea operaţiilor şi cu începutul nevoilor. Mă roagă să-i comunic ministrului nostru că vrea să-l vadă pentru un demers colectiv între reprezentanţele diplomatice ale „Axei" cu scopul unei informări mai prompte prin ambasada germană.

La colegii mei germani am înţeles că stările pe frontul de est nu erau încurajatoare, că gerul a stopat operaţiunile, că apropierea de capitală era în văzul tancurilor germane, că sunt de aşteptat contralovituri sovietice. General von Uthmann îmi vorbea de tenacitatea luptătorilor ruşi, de rezistenţa la orice pas, de lipsa echipamentelor pentru campania de iarnă şi deplora faptul că această campanie s-a dezlănţuit prea târziu. Cu una sau două luni mai curând se putea ca Moscova să fie cucerită şi ar fi putut decurge fapte politice. L-am lăsat să-şi descarce necazul şi l-am întrebat cum vede situaţia militară a „Axei", acum, după ce USA a intrat în marea coaliţie. El deplângea lovitura de la Pearl Harbour care a îndepărtat Japonia de la o acţiune strategică conjugată contra adversarilor europeni. Am revenit întrebându-l cum va exploata „Axa" marea victorie din Pacific sau cum va înrâuri ea asupra operaţiunilor din Europa. Mi-a răspuns clar şi onest că acţiunea de sine a Japoniei nu are decât o influenţă morală, dar efectiv nu va avea urmări în Europa; aici vom lupta şi noi singuri, cum au făcut-o şi ei. Am replicat că despre această „Axă" se vorbeşte de ani şi în cazul concret, grav al războiului, nu s-a vorbit şi nici nu se simte o strategie unitară a „Axei"; apoi precizez că este o defecţiune politică ca după încheierea „Pactului Tripartit al Axei" să nu se fixeze strategia ei şi scopurile de război, aceleaşi pentru toate puterile participante. Generalul, gânditor, recunoaşte deficienţa, la care reiau un gând vechi exprimat încă din 1939, că pregătirea politică a războiului a dat armatei germane – şi adaug, care duce greul războiului – un complex de grele probleme strategice ce nu vor putea fi rezolvate. Fără a-mi răspunde şi urmând aceeaşi idee, îl întreb cum vor combate Germania şi Italia USA, căreia i-au declarat război?? Ele n-au flotă navală, iar aviaţia abia poate face faţă nevoilor europene. Mai mult, întăresc eu, lipsa flotei pune în imposibilitate puterile „Axei" să combată măcar Anglia contra căreia proiectul de debarcare a fost abandonat.

Generalul von Uthmann mă priveşte surprins de aceste întrebări şi argumentări şi recunoaşte părţile slabe de pregătire politico-strategică. Eu am conchis că nu a fost oportună graba declaraţiei de război a Germaniei către USA numai din spiritul de soli-

daritate cu Japonia, care a dat lovitura de la Pearl Harbour fără să se consulte cu partenerii europeni; Japonia, care a încheiat în aprilie pactul de neagresiune cu U.R.S.S.[154], de asemenea fără consultare cu aceiași parteneri, și care nu-și conjugă eforturile militare cu Germania în Rusia, adversar comun de totdeauna. Discuția s-a purtat pe marginea marilor evenimente și la nivelul celei mai simple strategii. Am conchis reamintindu-i pe marele filozof german von Clausewitz care în teoria sa arată rolul politicii și strategiei, iar după lunga dizertație, filozoful conchide că greșelile de politică și strategice nu mai pot fi îndreptate nici de cea mai bună armată.

Ne-am înțeles, am fost de acord și ne-am despărțit fiecare cu convingerea că lucrurile nu vor merge bine.

Numai după câteva zile ne-am reîntâlnit pentru a comenta stoparea în fața Moscovei a marii ofensive germane și contraofensiva sovietică aruncând în luptă tancuri mai puternice, mai mobile, mai bine alimentate și care nu s-au mai oprit de noroaie, sau de viscole, sau de geruri. El mi-a vorbit de surpriza iernii, de surpriza echipamentului ce-a lipsit, de surpriza tancurilor ș.a. I-am răspuns, dezamăgit, că nu se mai poate comenta defectuoasa pregătire strategică când nici elementarele cojoace pentru luptători nu s-au pregătit. Eram, deopotrivă, amândoi triști și dezamăgiți, fiecare pentru motivele țării sale.

Aceste importante întrevederi ce-am avut în luna de sfârșit de an le-am narat și le-am comentat cu ministrul nostru V. Brabețianu. I-am spus în plus că, oricât de critice ar putea părea, le voi raporta la București împreună cu o „Încheiere" asupra celui de al doilea an de război, cum am făcut și în 1939, 1940; am socotit că este cu atât mai necesar cu cât în acest an am fost angajați ca parteneri (nu aliați) ai „Axei" într-un război pentru care pregătirea politică strategică și militară nu corespunde scopurilor de război.

3.8. Încheiere pentru anul războiului 1941 (raport)

Ataşatul miliar raporta ocazional scris sau telegrafic evenimentele și faptele pe care le considera importante și necesar să fie comunicate de la Berlin, ca și din capitalele nordice. La sfârșitul fiecărei luni el trimitea un raport detaliat în care rezuma rapoartele și telegramele ocazionale, dând explicații, anexând hărți, crochiuri, extrase, eventual publicații. El se ajuta în aceste comunicări de copiile celor trimise în cursul lunii și de documentația sa personală; aceasta cuprindea neapărat și în principal: agenda zilnică și repertoriul evenimentelor, al informațiilor și al personajelor, afară de note, notițe, tabele, publicații și presă, lucrări, hărți etc.

În timpul războiului mondial, în afară de comunicările obișnuite arătate, adică: rapoartele ocazionale și rapoartele lunare, luasem măsura de a întocmi și a expedia la Marele Stat Major un raport denumit Încheiere la sfârșitul fiecărui an de război. Această Încheiere era un document de control și de verificare a sarcinilor primite, a concluziilor enunțate ce cuprindea pronosticuri cu propuneri pentru viitor. Întocmirea ra-

[154] (S.M.) Referire la Pactul de Neutralitate dintre U.R.S.S. și Japonia din 13 aprilie 1941, document semnat în contextul în care Japonia era dornică să-și continue expansiunea în China și era martora deteriorării relațiilor cu Statele Unite, în vreme ce U.R.S.S. privea cu îngrijorare expansiunea Germaniei și a Italiei în Europa.

poartelor şi mai ales a Încheierii era ajutată de documentaţia personală ce trebuia să ţină la zi ataşatul militar, să fie parţial secret, şi acum încep dificultăţile.

Agenda era o piesă care însoţea pe ataşatul militar, deci era de format mic, portativ şi care la nevoie se completa cu foi volante. Chiar în forma aceasta strict personală, era necesar ca scrisul să fie secret, telegrafic, prescurtat, cât mai nedescifrabil, folosind indicative cât mai variate, mai anodine, dar cu putinţa de asociere. Am folosit o gamă întinsă de mitologie şi marile epopei până la umile expresii de folclor. Astfel, Hitler era numit „Alpul" sau „Graal" (aluzie acelor cenobiţi cavaleri solitari din ordinul Graal ce se izolau în munţi; ca Hitler în Alpi sau în reşedinţa sa); Antonescu era Carpatul sau Jupiter; Şteflea era Silişteanu; România era Vatra; Mussolini era Cervellone = Creierul Mare sau C.M., iar Ciano era Cervellino = creieraşul; Keitel era Mălai Mare sau M.M.; Ribbentrop era Îngâmfatul sau Gomosul etc. Era un document preţios; le mai păstrez şi acum; mi-au fost de cel mai mare folos.

Repertoriul era un document voluminos. El se păstra ca şi cifrul în casa de fier la reşedinţa legaţiei; în el se înregistra tot ce se recolta în lungile zile de contacte, de vizite şi de călătorii, informaţiile, publicaţiile etc. Acestea puteau fi însoţite (agenda şi repertoriul) de foi volante cu note şi notiţe cum şi de tot felul de anexe.

Deseori repertoriul a trebuit distrus. Agendele le-am păstrat împreună cu note, notiţe, anexe etc. etc. Această documentaţie păstrată şi salvată de vicisitudini m-a ajutat la întocmirea acestei lucrări de Memorial. Din cele arătate pe scurt se poate deduce şi modul de a lucra al ataşatului militar în cea mai turbulentă capitală ca şi aiurea. Închei acest pasaj cu observaţia importantă că, dacă ataşatul militar nu lucrează cu metodă, cu îngrijire şi cu cea mai mare atenţie, nu se pot obţine rezultate valabile şi se poate expune la pericole; dar dacă lucrul se urmează statornic metodic, ataşatul militar îşi făureşte o linişte de care are nevoie pentru a nu părăsi coordonatele principale ale sarcinii sale.

Trecând la Încheierea anului 1941, voi reaminti şi voi enumera cronologic evenimentele importante:

- în ianuarie 1941 continuă pătrunderea Germaniei în ţările dunărene şi în Balcani, unde Italia atacase Grecia cu două luni înainte; Anglia s-a crezut autorizată să ajute Grecia, debarcând trupe australiene şi neozeelandeze. În România rebeliunea legionară demonstrează amestecul şi intervenţia fascismului german atotputernic ca într-un ţinut de „protectorat" şi nimic nu se mai hotăra de guvernul ţării fără consultarea reprezentanţilor germani sau fără încuviinţarea de la Berlin;
- 1 martie: Bulgaria semnează aderarea la „Pactul" Tripartit, iar Iugoslavia îşi trimite delegaţii care semnează aceeaşi înfeudare la 25 martie;
- 11 martie: USA votează legea de împrumut-închiriere (legea „î-î");
- 27 martie: Se produce lovitura de stat la Belgrad şi ţara se rupe de silnicia „Axei";

- 26 martie – 4 aprilie: Japonia, prin ministrul Matsuoka[155], primeşte de la Hitler şi Ribbentrop întregul consimţământ de expansiune spre Singapore pentru a frânge Anglia;

- 22 martie – 13 aprilie: ministrul japonez, primul mare partener din „Axă", în „dute vino" dintre Moscova şi Berlin, reuşeşte să obţină pactul de neagresiune (13 aprilie) dintre U.R.S.S. şi Japonia;

- 29 martie: Franţa, la pământ, semnează cedarea Indochinei către Japonia;

- 7-17 martie: Germania ocupă şi desfiinţează Iugoslavia şi începe campania din Balcani cu ocuparea Greciei (23 aprilie) şi a Cretei (mai 1941);

- 22 iunie: Germania invadează Rusia;

- iunie-iulie: Pătrunderea Japoniei în China şi Pacific; armata germană înaintează adânc în U.R.S.S.;

- 14 august: se semnează de [către] USA şi Anglia „Carta Atlanticului";

- octombrie-noiembrie: tensiunea dintre Japonia şi USA cu tratative eşuate; pe Frontul de Est, uriaşa progresie germană stopată la Moscova şi la Leningrad; iarnă geroasă;

- 7 decembrie: Lovitura perfidă, dureroasă la Pearl Harbour;

- 12 decembrie: Puterile „Axei" declară război Americii;

- decembrie: contraofensivă sovietică în faţa Moscovei.

Anul 1941 marchează o schimbare în concepţia politico-strategică a Germaniei. Hitler s-a convins că nu poate străpunge Anglia, „pe singurul adversar rămas", îi lipseşte flota, iar aviaţia nu-i ajunge şi arma submarină de asemenea. Legea americană „î-î", cum şi apariţia flotei USA în Atlanticul de Nord pentru siguranţa comunicaţiilor navale, întăreşte convingerea lui Hitler că nu va răpune nici „ultimul adversar" şi nici aversiunea americană. Care şi unde sunt obiectivele în care va putea lovi Anglia dacă metropola este invulnerabilă? Aceasta se consideră a fi:

a) Mediterana unde Anglia stăpâneşte intrările Gibraltar şi Suez;

b) În Balcani la sud-est, unde Anglia a pus piciorul;

c) În Rusia, de unde speră ajutor şi

d) În Extremul Orient.

„Abandonarea proiectului de invazie a Angliei şi pregătirile pentru atacul acestor obiective încep a fi cunoscute şi comentate pe timpul lunilor de iarnă în capitala nordică care răsuflă uşurată; extinderea războiului este îndreptată spre sud şi est. Activitatea diplomatică (Budapesta, Bucureşti, Sofia, Belgrad) şi transporturile masive de trupe care încep campania contra Iugoslaviei şi contra Greciei marchează o grabă care elimină aşteptările strategice din 1940 şi 1939. Călătoriile ministrului japonez Matsuoka, prin care Japonia este îndemnată şi rugată în baza pactului să atace şi să strivească Anglia în Extremul Orient şi în Singapore, completează activitatea diplomatică pentru a fi lovite obiectivele arătate, puncte nevralgice ale Angliei".[156]

---

[155] (S.M.) Yōsuke Matsuoka (1880-1946) a fost un diplomat japonez cu o carieră foarte bogată, participant la Conferinţa de la Paris din anii 1919-1920, reprezentat al ţării sale la Societatea Naţiunilor în perioada „crizei manciuriene" şi ministru al afacerilor externe al Japoniei (1940-1941).

[156] Pasajele între ghilimele sunt note din raportul trimis la Marele Stat Major, în ianuarie 1942.

„Campania din Balcani" este primul punct al programului în noua concepţie. Anglia este azvârlită într-o lună şi aruncată în Egipt, Iugoslavia, acest pion al Uniunii în Balcani şi o speranţă engleză, este ocupată şi desfiinţată de pe harta care se modifică şi în această parte a continentului. Înfrigurarea nordicilor după drama poloneză, cea norvegiană şi după cea a balticilor s-a schimbat în liniştea cu care se contemplă de la depărtare mutaţiile din 1941. Rezultatele acestei campanii întăresc deciziile partenerilor tot mai docili de la Budapesta, de la Bucureşti şi de la Sofia. Nu mai poate fi altă soluţie şi nici măcar [posibilitatea] unei pasive rezistenţe. Judecarea României în părţile nordice se face cu compasiune, după rezultatele fulgerătoare ale „Axei" în Balcani. Această compasiune era întărită de provocările nesfârşite ale marelui vecin oriental, detestat, dar temut în nord de secole în şir; compasiunea se extindea în nordul Europei şi la întreg corpul diplomatic, pentru micii parteneri care, dacă nu ar fi suferit legea de fier nazistă, îi aştepta cea roşie bolşevică. Era de ales pentru partenerii dunăreni să aleagă dintre aceste două rele.

„Invazia contra Uniunii Sovietice" urmărea a stinge orice speranţă engleză în această parte a continentului. Era o iniţiativă pentru a înlătura orice pericol din această parte de unde au ţâşnit manifestări „neprieteneşti" şi pentru a reveni la vechea concepţie despre spaţiul vital al nazismului.

Întreaga opinie nordică: parteneri şi prieteni ai „Axei", neutri ca şi adversari, cum şi toată lumea germană, consideră invazia în Uniunea Sovietică cotitura capitală a războiului şi în majoritatea părerilor transpare înfrângerea Uniunii şi întrezăresc ridicându-se masiva hegemonie germanică asupra întregului continent.

Se prevedea o campanie fulger în câmpia deschisă unde nordici şi germani găseau şi considerau armele germane în cea mai prielnică folosire strategică şi tactică. Gândiri autorizate şi de adâncă pătrundere au prezis în această parte nordică a Europei victoria armelor germane pe care primele succese, cu adânci pătrunderi şi cu mare de prizonieri, o confirmau.

„În Extremul Orient" alt mare partener al „Axei" se mişca tot atât de adânc, ofensiv şi cu succese, pe apă, pe uscat şi în aer ţintind către Singapore, cu speranţa unei decisive victorii asupra „ultimului adversar", cum şi cu decisivă înrâurire asupra operaţiunilor din Rusia.

Faptele dovedesc o executare întocmai a planului „Axei" şi pretutindeni adversarul caută să se apere, puterile Axei au iniţiativa şi libertatea de acţiune.

3.8.a. „Politica şi strategia Axei". Primele contradicţii

„Aparenţa faptelor indică o politică şi o strategie unitară a acestor puteri ce formează Axa care în desfăşurarea operaţiunilor militare au mers din succes în succes. Dar politica, ca şi strategia, într-o coaliţie trebuie să se facă pe direcţii convergente, eforturile să se însumeze, iar rezultatele să ajute reciproc pe coalizaţi. Aşa fiind, care este pregătirea politică pentru convergenţă când principalul partener al Germaniei, care este Japonia, îi anunţă la sfârşitul lui martie 1941 că va face un pact de neagresiune cu Uniunea Sovietică după ce Hitler luase hotărârea să atace această Uniune şi era în curs de realizare? Care este convergenţa eforturilor militare dacă la aceeaşi dată

atât Hitler, cât şi Ribbentrop consimt ca operaţiunile începute de Japonia în Asia să fie conduse cu vigoare pentru a strivi Anglia, dar care până la acea dată nu au avut nicio influenţă asupra metropolei britanice; or dacă înrâurirea operaţiunilor japoneze nu s-a produs când Anglia a fost înfrântă şi izgonită de pe continent, şi nici tot anul 1940 cât Germania pândea ocazia gata să sară pe metropolă, cu atât mai mult succesele japoneze din Asia, chiar până la Singapore, nu se vor însuma când Germania a părăsit idea debarcării şi s-a întors spre est.[157]

Nici chiar Italia, partenerul mai apropiat, nu vine cu efortul militar [care] să se însumeze la efortul operativ în Rusia ca să grăbească o decizie. Era necesară graba aceasta tocmai fiindcă din cauza Italiei în Balcani, Hitler a trebuit să se angajeze serios în Balcani şi să dezlănţuie atât de târziu invazia în Rusia. Strategia Axei şi în Europa nu însumează eforturile când avea libertatea de acţiune şi putea să acţioneze unitar, convergent.

Ca urmare, nu se poate spune că puterile Axei coalizate au avut o politică şi o strategie unitară: Japonia şi-a făcut războiul ei în direcţii cu totul divergente, fără gând de a se uni cu aliaţii săi şi la distanţe de unde nu se putea resimţi niciun efect pozitiv;

Italia, uşurată în Balcani, trece în defensivă, ca şi în Africa, fără a mişca un soldat în sprijinul marii ofensive de la est.

Germania singură îşi desfăşoară uriaşa forţă şi are mari victorii, dar în lupta cu spaţiul şi apoi cu iarna timpurie a trebuit să stopeze.

Micii parteneri, cu potenţialul lor redus, au fost singurii care şi-au însumat eforturile prea slabe pentru mulţimile sovietice, pentru spaţiul adversarului şi contra iernii ruseşti. Până la căderea iernii nu se poate vorbi de o politică unitară a puterilor Axei şi ca urmare nici de o strategie a Axei care să însumeze eforturile coalizaţilor.

Ultimele evenimente ale anului au adus brusc elemente noi care să judece politica şi strategia Axei.

Lovitura uluitoare dată de flota japoneză la Pearl Harbour este rezultatul aceleaşi politici descusute a Axei. Japonia, care îşi ducea de una singură războiul în Asia, tot după concepţia singulară, a produs şi această lovitură pe 7 decembrie prin care cea mai mare putere economică şi financiară, contra celor mai mari dorinţe şi optimiste păreri ale Axei, este adusă şi îmbrâncită în tabăra duşmană.

Dar lucrurile nu se opresc aici, fiindcă la 12 decembrie întreaga Axă declară război Americii. Întreaga planetă se află în război şi, aproape întreagă, în spatele Aliaţilor, cu tot potenţialul, se ridică unitar contra Axei. Nici cei mai iscusiţi diplomaţi adversari ai Axei şi cu cei mai geniali strategi n-ar fi reuşit ca America cu Anglia şi cu U.R.S.S. să se

---

[157] (S.M.) Într-adevăr, cercurile militare japoneze erau încrezătoare că Japonia va câştiga războiul din Pacific de una singură, subestimând masiv potenţialul militar american. În plus, ofiţeri japonezi prestigioşi arătau o anumită neîncredere în partenerii europeni ai Axei, chiar şi în Germania. De exemplu, chiar înaintea atacului de la Pearl Harbour, amiralul Shimada, ministrul marinei, îi mărturisea împăratului Hirohito: „nu cred că Germania este o ţară cu adevărat de încredere. Chiar şi dacă Germania se va retrage [din război], noi nu vom fi afectaţi", Noriko Kawamura, *op.cit.*,
p. 78.

coalizeze contra Axei şi cel mai puternic capitalism să se străduiască să ajute şi să înarmeze lumea comunistă. Este un mare paradox.

Este un tur de forţă al unei politici care vădit a eşuat.[158] Cu adevărat marea vorbărie despre Axă ce s-a clamat de ani în şir a fost numai o noţiune pe care ambasadorul Japoniei la Berlin o va numi: „o noţiune fără conţinut". Se va explica această judecată şi exclamaţie a diplomatului nipon în acest Memorial când se va nara complotul lui Hitler (20 iulie 1944).

După declaraţiile de război germano-italiene către USA s-ar părea că ele sunt expresia unei politici unitare; a fost un act politic de solidaritate a Axei care a sunat frumos, dar numai atât; tot aşa de frumos a urmat silnicia marilor parteneri faţă de micii parteneri, între care şi România, ca să declare şi ei război îndepărtatei şi puternicei Americi. „Lăsând la o parte această frumoasă solidaritate a Axei, se pune întrebarea pe care am pus-o onoratului meu coleg, general von Uthmann, de faţă cu ambasadorul german la Stockholm, prinţul zu Wied: cum va combate Germania şi cu Italia această mare putere aşezată la o atât de mare depărtare??[159] Este o mare şi grea sarcină strategică pe care politica Axei o încredinţează forţelor militare întrunite". Apoi am continuat ideea că „evenimentele şi operaţiunile din 1940 au demonstrat că Germania nu are mijloace navale să combată nici apropiata metropolă a Angliei şi a trebuit să renunţe la planul de debarcare pentru a o lovi pe alte obiective". Am conchis în faţa acestor două personaje importante că „Germania – iar Italia şi mai puţin – n-au mijloace navale şi nici destulă aviaţie ca să combată nici Anglia şi [cu atât] mai puţin America. Declaraţiile de război sunt numai platonice şi puterile Axei n-au nimic de câştigat, ci totul de pierdut". Prin aceasta am vrut să subliniez că pregătirea politică şi militară a războiului a încredinţat conducerii militare un complex de sarcini pe care nu poate să le împlinească. Această convorbire a avut loc la ambasada germană în a doua jumătate a lui decembrie, după ce se stopase ofensiva germană în viscolul iernii şi după ce contraofensiva sovietică se dezlănţuise. Presa germană, apelurile către populaţie şi chiar spusele celor două personaje afirmau surprinderea iernii şi a armatei fără echipament de iarnă.

Am prins această ocazie pentru a spune că „dacă s-a ajuns a se face apel la bătrânele germane ca să-şi dea blăniţa pentru soldaţi, pregătirea războiului a fost deficientă nu numai la nivelul superior strategic, dar şi pentru cele mai mici trebuinţe".[160] Ambasadorul zu Wied era nepotul reginei Elisabeta şi ne era un mare prieten. În situaţii anterioare delicate i-am fost de ajutor, cum s-a menţionat în acest Memorial[161] şi i-am vorbit totdeauna sincer, deschis; cu atât mai mult eram îndreptăţit să-i vorbesc deschis în decembrie 1941 când eram parteneri în luptă grea.

---

158 (S.M.) O bună analiză a politicii de alianţe a Germaniei în cel de-al doilea război mondial, la R.L. DiNardo and Daniel J. Hughes, „Germany and Coalition Warfare in the World Wars: A Comparison," în *War in History* Vol. 8, No. 2 (April 2001): 169-171, 173-177, 181-182.

159 Aceeaşi întrebare am pus-o şi ministrului italian de la Stockholm.

160 Aceste apeluri prin presă au fost unanim cunoscute şi se cereau nu numai blănuri, dar şi mănuşi, ciorapi, ţesături de lână, căciuli etc.

161 Titus Gârbea, *op.cit.*, 210-211.

Am încheiat raportul meu subliniind că, „dacă greşeli germane s-au putut face în pregătirea războiului în paguba luptătorilor germani, ele se pot face şi în paguba noastră, deci soluţiile germane trebuie luate cu discernământ pentru ca pierderile să fie cât mai mici în greaua luptă la care ne-am angajat".

„Anul care s-a încheiat ne pune în faţă adversari puternici, strâns coalizaţi, la care resursele de tot felul vor asigura o creştere tot mai mare, în timp ce resursele puterilor Axei, după trei ani de război, vor merge descrescând şi războiul va fi din ce în ce mai greu. În anul viitor sigur vom înfrunta forţe superioare".

Raportul cu această încheiere a fost expediat prin curier de la Stockholm în primele zile ale lui ianuarie 1942. Era şef al Marelui Stat Major general Iacobici. Cu un an înainte, un raport similar cu: Încheierea anului 1940 (arătat în acest memorial) a fost dus şi prezentat chiar de mine generalului Ioaniţiu care era şef al Marelui Stat Major. În zăpăceala generală care era atunci la Bucureşti (cum s-a arătat în acest Memorial) şi în ajunul rebeliunii legionare, acest raport cred că nici nu a fost citit.

La sfârşitul lui iunie 1942, adică după şase luni, am văzut pe general Iacobici – care nu mai era şef al Marelui Stat Major şi care a avut mare controversă cunoscută cu Mareşalul Antonescu – mi-a considerat raportul cu Încheierea 1941 ca foarte bine „argumentat şi cutezător". Numai colegul meu Radu Davidescu[162] mi-a putut spune că mareşalul nu a spus nimic despre acest raport pe care l-a citit. O explicaţie în legătură cu aceasta va urma.

În prealabil – de altfel, ca întotdeauna – l-am arătat şi ministrului de la Stockholm care l-a considerat „critic", dar el ştia că în lumea diplomatică şi nordică, opinia generală era în sensul raportului care o oglindea. I-am replicat că în starea generală de război, în care eram şi noi antrenaţi, rostul meu este să informez cât mai exact şi mai onest această opinie generală.

3.8.b. Campania de iarnă văzută din Ţările Nordice (1941/42)

Al patrulea an începe în plina desfăşurare a celui de-al doilea război mondial. Impresiile marilor evenimente în ultima jumătate a anului trecut sunt încă vii. Multe din acestea, atât de pe frontul de est, cât şi cele din Extremul Orient, nu erau bine cunoscute şi presa abia acum completează ştirile, dezvoltă comentariile şi etalează studii critice; un volum mare al presei se aşterne zilnic în primele săptămâni ale anului, însoţit de schiţe, hărţi, crochiuri, tabele, dar toată această presă şi publicistică în marea ei majoritate se ocupă de Extremul Orient. Stupoarea şi eşecurile germane sunt estompate ca şi contraofensiva, bătălia Moscovei, dura campanie de iarnă, lipsa echipamentului corespunzător german. Se deduce în câmpul aliaţilor că agenţii germani ai presei s-au întrebuinţat cu succes (numai acreditaţi pentru presă sunt doi mari doctori cu o ceată de agenţi); englezii şi gaulliştii subliniază că şi această presă urmează aceeaşi concepţie de „neutralitate labilă" pentru a nu indispune tirania puternică vecină care abia şi-a întors faţa spre alte zări!! Cred că ambii factori se exercită asupra presei libere din nord; în articole de erudiţi şi economişti se înşiră bogăţiile ce atrag pe japonezi după

[162] (S.M.) Şeful Cabinetului Militar al Conducătorului Statului, Ion Antonescu.

petrol şi orez, sau vite şi lemn, nu pregetă să arate şi cositorul, mirodeniile, tutunul, stafidele, rubinele şi alte multe atracţii ce-au îndemnat pe vechii corăbieri, companii, colonişti (şi se înşiră istoricul) – atracţie veche şi aceeaşi care îi poartă acum pe niponi.

Făcându-mă cor cu asemenea harnici jurnalişti, m-am simţit îndemnat să interpelez colegii niponi încă din decembrie, şi acum în ianuarie de An Nou mi-am felicitat aceşti colegi, dar prima convorbire lungă am avut-o cu colonelul Onodera[163], noul ataşat, mult mai potrivit decât predecesorul lui ce era un chefliu. Onodera era căsătorit cu o japoneză de desăvârşită amabilitate, cu un băieţel care era un mini-model de curtoazie. Familiile noastre se împrieteniseră şi micul Giogi – aşa îl chema pe fiul de 4-5 ani – se bucura de admiraţia întregii case. Ne vedeam des, dar de data aceasta temele erau şi mai importante şi mai multe. După discuţii îmi spune că ar fi bine să-l vizitez pe ministrul Matsushima Shikao[164] care şi el vrea să-mi vorbească. Îl cunoscusem pe ministru ca şi pe soţia sa. El făcuse studii şi în Franţa, iar soţia era fermecată de cultura europeană.

Nu am întârziat să-l vizitez cu soţia mea care cunoştea pe de curând sosita sa soţie. Era şi colegul meu Onodera, ne-am întreţinut mai destins, eram doar pe aceeaşi „Axă", apoi vechile mele cunoştinţe de la Berlin, m-au ajutat în conversaţie. Am vrut să ştiu cum se va realiza de către partenerii cei puternici însumarea succeselor din Rusia şi din Pacific. Ministrul a vorbit de interesele lor din Asia şi la fel ca Onodera mi-a pus întrebarea „pentru ce vin europenii la ei acasă" la „atât de mare depărtare"? Am replicat alunecând că marile depărtări nu ar fi o piedică ca eforturile şi victoriile partenerilor să se însumeze. În discuţie a revenit amestecul europenilor şi americanilor în Asia, la care am răspuns că în America şi în Australia este o pătrundere uriaşă de japonezi şi de chinezi. Tânărul ministru admite penetraţia, dar ca personal auxiliar şi de serviciu fără importanţă. Am dedus simţământul vechi de xenofobie dacă o „însumare de eforturi" ar putea aduce alţi străini. Dialogul nu se armoniza şi nici nu se potrivea. Cu zâmbete reciproce am răspuns la invitaţiile insistente ale soţiei care era un tip clasic de japoneză ce aranjează flori sau serveşte ceaiul. Am înţeles că japonezii îşi văd de interesul pe care-l consideră numai al lor şi vor specula depărtarea în acest sens. Poate că japonezii se temeau de germanii care i-ar înlocui pe anglo-americani.

Cel mai des m-am văzut cu diplomaţii germani şi cu cel mai avizat dintre ei pe care l-am vizitat imediat la începutul anului. Era suferind de reumatism care-l sâcâia şi îl demoraliza. Mă chemase pentru apropiata invitaţie la o manevră de iarnă a armatei suedeze. Nu ştiam nimic şi el era necăjit că în iarna grea nu va putea participa ca oas-

---

163 (S.M.) General maior Makato Onodera (1897-1987) şi-a început cariera de ataşat militar în Letonia în anul 1936 cu sarcina de a strânge informaţii cu privire la Uniunea Sovietică. Din anul 1937 a fost acreditat şi în Estonia şi Lituania. În octombrie 1940 a fost numit ataşat militar la Stockholm, misiune pe care şi-a început-o în ianuarie 1941 şi pe care o va continua până la finele conflagraţiei. Onodera a anticipat corect încă de la începutul anului 1941 că Germania va ataca Uniunea Sovietică, a cumpărat în folosul ţării sale maşina de codat „Cryptotechnik" a firmei suedeze Kjellberg cu ajutorul căreia japonezii au reuşit să spargă codurile americane în septembrie 1944 şi a informat cu un an înainte că Aliaţii spărseseră codul diplomatic japonez, http://forum.axishistory.com/viewtopic.php?f=65&t=127269 (accesată la 18.06.2012).

164 (S.M.) Matsushima Shikao (1888-1968), diplomat japonez.

pete, mai ales că fusese anunţat primul, ca cel mai vechi în grad şi ca decan. Dar manevra s-a făcut mai târziu şi într-un cadru mai restrâns. Era generalul von Uthmann care a cerut amânarea.

Dar conversaţia noastră s-a înlăturat de la această temă şi cum sta întins pe o canapea, s-a prelungit lung cu ceai, cu grog (o băutură tare cu rom, cu zahăr şi cu apă caldă, apă care nu totdeauna este necesară). El mi-a vorbit din nou de marea simpatie ce ministrul german are despre români şi despre România de care îl leagă frumoase amintiri, fiindcă a fost de mai multe ori la mătuşa lui. Mai mi-a adăugat că are în numeroasa sa ambasadă un personal ales, dar unilateral în pregătire, fanatici muncitori şi sănătoşi pe care totuşi îi invidiază. Apoi, deodată, sare la victoriile nipone şi deplânge că ele nu ajută cu nimic operaţiunile „Axei"; subliniază că şi ministrul a fost surprins de această centrifugă politică japoneză care poate să fie grea în consecinţe. Precizează apoi că trebuie să caute, şi numai cu greutate le găseşte pe hartă, obiectivele care nu-i spun nimic pentru „Axă". Am pus întrebarea cum explică presa nordică care zile în şir şi cu lux de amănunte, zi de zi, din toată luna decembrie ca şi acum în ianuarie, nu se ocupă decât de operaţiunile japoneze. Şi îi precizez, cum explică organele dumneavoastră de presă această semnificativă, interesată publicitate, poate că Doctorii Kleeberg şi Grassmann[165] să aibă o explicaţie valabilă care nouă militarilor ne scapă (aceştia conduceau la ambasadă oficiul de presă).

La întrebarea mea despre operaţiunile pe teatrul de est, colegul meu îmi „laudă" tenacitatea de necrezut a „rusului"; dar cauza principală a fost anotimpul friguros, foarte timpuriu, fără a neglija tancurile sovietice care sunt superioare celor germane; la tunurile de 76 mm, la cuirasă şi la mobilitatea în teren; de partea germană este superioară numai folosirea tactică. Ofensiva de la Moscova sau bătălia de la Moscova au îndepărtat pericolul şi au împins frontul cu câteva zeci de kilometri, unde frontul s-a stabilizat şi unde „Ruşii" tatonează şi ciocănesc. Au fost mai multe surprize neplăcute: iarna cea grea, lipsa echipamentului şi tancurile grele ruseşti, necunoscute până în noiembrie. Este prea devreme să se tragă alte concluzii, spune bolnavul interlocutor trist. Pomenesc de o reorganizare a comandamentului german, şi parcă temându-se că ştiu mai multe amănunte, îmi spune că Führer-ul a luat comanda directă a armatei de uscat, având ajutor la acest OKH pe acelaşi general Halder. Întreb dacă au mai fost şi alţi comandanţi înlocuiţi dar, după a sa cunoştinţă, ar mai fi Guderian. Eram surprins şi întreb, tocmai promotorul acestei arme noi, cea mai prielnică pentru câmpia rusească, să fie demis de la comandă?? El care este „Asul" manevrei sub cuirasa mobilă??

Înainte de a ne despărţi încerc o întrebare de mare bătaie: unde crede că se va angaja USA: în Pacific sau în Atlantic? Îmi răspunde că nu a reflectat, dar tema s-a pus la ambasadă între ministru şi marea sa grupă de ataşaţi militari; nu se ştie, adaugă el, care este scopul războiului pentru americani. Eu explic că acest scop este simplu şi cunoscut: a înfrânge puterile „Axei"; apoi repet: unde se va angaja USA pentru a lovi şi a zdrobi „Axa", în Europa sau în Asia. Gânditor, îmi spune că este o problemă politico-strategică. După altă lungă gândire mă întreabă dacă am reflectat şi ce părere am. Răs-

[165] (S.M.) Dr. Paul Grassmann.

pund că diplomaţii japonezi cred că americanii se vor angaja cu toate forţele unde au primit lovitura cea mai grea şi unde victoriile lor dau lovituri după lovituri, în Asia şi în Pacific. Pe francezi îi mână dorinţa de a scăpa şi de a libera Franţa cât mai repede, care nu se poate face decât cu ajutorul şi sforţarea principală în Atlantic, deci în Europa. Din nou general Uthmann revine şi mă întreabă unde cred eu personal că se vor angaja americanii şi subliniază, mai întâi şi cu efortul principal. Fără explicaţii şi vreo lămurire, enunţ scurt: unde efortul său se va putea însuma cu efortul militar al aliaţilor săi. Privindu-mă, îmi replică, sunteţi consecvent cu demonstraţia ce ne-aţi făcut luna trecută, poate să aveţi dreptate. Am adăugat că în Europa nici Germania, nici Italia n-au flotă, n-au efective mai mari decât Rusia-Anglia şi America la un loc, iar curând aviaţia va depăşi şi va zdrobi aviaţia germană. El gândeşte şi, voind să arate că este o nestrămutată încredere, îmi spune că Europa este o uriaşă fortăreaţă care nu va putea fi cucerită. Zâmbind i-am spus că toate cetăţile asediate au căzut. Consolat în şoaptă spune că este prematur a se judeca o situaţie atât de complexă, iar păreri sunt multe, şi eu îl completez, multe, ca şi ipotezele ce şi le face un „Stäbler = statmajorist" ce trebuie să rezolve o problemă militară complexă, tot mai complexă.

Când ne-am despărţit m-a rugat insistent să-l mai vizitez, să-i telefonez şi mai ales să-i aduc noutăţi despre manevra de iarnă a armatei suedeze, la care ţinea să participe.

L-am revăzut după zece zile când i-am spus că manevra de iarnă va fi în februarie, într-un cadru mai mic şi în zona de nord, centrul Östersund[166].[167] L-am rugat să afle cum fac campania de iarnă trupele române, ce mari unităţi cooperează, pierderile. Era mai bine şi era hotărât să participe la manevre şi-mi promite informaţiile ce i-am cerut privitor la trupele române.

Tot atât de interesante au fost comentariile din cercurile franceze şi engleze asupra înfrângerii germane în bătălia de iarnă de la Moscova din luna precedentă. Acestea puteau fi exagerate, dar un lucru era admis în toate cercurile, că invincibila armată nazistă a fost înfrântă. Această concluzie mi-a dat-o şi generalisimul suedez care şi-a întărit părerea cu ceea ce li s-a întâmplat cu două secole mai înainte, când au avut de înfruntat nu numai „mulţimile" moscovite, dar mai ales „spaţiul" cu tot ce se leagă de el. În aceste cercuri suedeze mai impresionat şi mai gânditor a fost amiralul-şef Tamm după victoriile navale japoneze în Extremul Orient, care au schimbat profund situaţia strategică. El conchide că, dacă Germania ar fi avut o flotă navală cel puţin ca cea din primul război mondial, ea ar fi fost stăpâna Europei, putând chiar să realizeze supremaţia în Atlantic. Acest langaj ipotetic al amiralului se completa cu o cifră minimă că: şase vase de linie de clasa „Bismarck" cu două portavioane ar fi fost de ajuns. Am replicat că pentru o asemenea înarmare ar mai fi trebuit cel puţin încă patru ani de muncă şi o cheltuială dublă; amiralul gândeşte îndelung şi conchide că cel puţin acelaşi efort era necesar. Se gândea el oare la durata de efort nazistă de când regimul lui Hitler a luat

[166] (S.M.) Localitate situată în regiunea centrală a Suediei, reşedinţă a regiunii Jämtland. A găzduit sistemul cel mai dens de garnizoane suedeze până la începutul sec. al XX-lea.
[167] Titus Gârbea, *op.cit.*, p. 249.

puterea în 1933 până la dezlănţuirea războiului în 1939 sau la durata de patru ani de când a proclamat el începutul armării.

Eram după prima decadă a lui ianuarie când veştile cu detalii asupra victoriilor japoneze erau bine cunoscute şi presa suedeză a publicat studii de tot felul. Am cerut lămuriri colegului „adversar" englez asupra acestor evenimente, îndeosebi scufundarea măreţelor şi modernelor nave „Prince of Wales" şi „Repulse"[168]; apoi cascada de victorii, debarcări, ocupări de teritorii care se completează cu Pearl Harbour (7.XII) şi cu Hong Kong (23.XII).

Nu era impresionat acest colonist britanic, şi-mi explică cum, în trecut, marile vase erau apărate de torpiloare şi distrugătoare, contra torpiloarelor duşmane, acum ele trebuie apărate contra torpiloarelor aeriene – avioanele; tot cu avioane de vânătoare pe care numitele nave nu le-au avut; numai cu artilerie antiaeriană de bord, această apărare nu se poate face şi marile nave de linie sunt o pradă a aviaţiei.

La următoarea întrebare îmi răspunde că flota era împărţită pe grupări la diferitele baze în Extremul Orient ce au fost slabe faţă de forţele navale japoneze. În ceea ce priveşte debarcările reuşite, superioritatea japonezilor a fost zdrobitoare faţă de micile garnizoane de la baze şi din insule care au fost pur şi simplu „înecate" de atacatorii japonezi. În continuare, comandorul prevede noi succese în sudul Asiei ca şi în Pacific. L-am întrebat dacă marea bază de la Singapore va putea fi cucerită şi îmi răspunde resemnat că această bază este foarte tare contra atacurilor de pe mare, dar este vulnerabilă atacurilor pe uscat, or pătrunderea în Malacca atât de rapid poate să aducă căderea acestei baze; în adevăr, după o lună a căzut (15.II.1942). În continuare, el spune că apariţia flotei americane în apele de sud ale Asiei este de aşteptat alături de cele engleze, olandeze şi australiene, ceea ce provoca alte bătălii navale. Îşi completează ideea că politica japoneză a fost abilă când în aprilie 1941 a încheiat pactul de neagresiune cu U.R.S.S. care i-a asigurat spatele, putând să-şi îndrepte efortul în Asia.

În această geroasă lună ianuarie l-am întrebat unde se va îndrepta Japonia după Pearl Harbour şi dacă va cuceri baza Singapore. El îmi răspunde cu un singur cuvânt: India. Obiectez că totuşi au debarcat şi operează în Filipine (decembrie 1941), ba chiar şi la nord de Pacific, la Aleutine. El îmi răspunde că japonezii au concepţia asiatică, de aceea au ocupat China şi în viitorul apropiat vor invada India. Revin, întrebându-l dacă nu vor opera spre sud pentru a cuceri insulele olandeze – cum arăta presa suedeză, etalând bogăţiile lor – apoi, nu se teme să atace Australia? Aceasta era patria comandorului. El completează ideea că cu cât se vor risipi cu forţele în sud şi în Pacific, cu atât se vor slăbi, dar ei au şi intrat în Birmania de unde India este foarte aproape faţă de îndepărtata Australie. Deci convingerea comandorului englez este o ofensivă spre această bogată colonie engleză: India.

După această lungă expunere îmi vorbeşte de operaţiunile din Rusia, unde germanii au suferit un mare eşec; mari pierderi în oameni, bolnavi, mulţi degeraţi, multe tancuri distruse sau pierdute. Adaugă că armata germană, după informaţii sovietice,

---

168 (S.M.) Atacate şi scufundate de forţele aeriene japoneze la data de 2 decembrie 1941 lângă Kuantan, în Marea Chinei de Sud.

are o uzură pronunţată morală şi materială. Această stare se continuă sub loviturile continui pe care armata sovietică îmbărbătată le dă în sectorul Moscova ca şi la Leningrad. Îmi precizează că armata finlandeză a refuzat să colaboreze la asediul acestui mare oraş, ca şi la sud de marele lac Ladoga pentru desăvârşirea încercuirii; aici Leningradul mai are o limbă de pământ pe unde se mai face legătura cu frontul, ca şi pe gheaţa lacului. Îmi precizează că o tensiune s-a produs între comandamentele coalizate (germano-finlandez). Prin aceasta mi-am explicat refuzul sistematic la cererile mele de a vizita frontul. Mai îmi dă o informaţie interesantă din sursă sovietică că soldaţii români sunt mai bine echipaţi pentru iarnă şi rezistă mai bine în iarna cea grea decât soldatul german. Aceste ultime informaţii mi-au fost date şi de francezii-gaullişti, precizând că trupele de munte române, mai ales schiori, apar şi operează în stepa Niprului. Către sfârşitul lunii, un maior german, Wilhelm Maenss, ajutorul ataşatului militar german, îmi comunică că trupe române operează cu succes în zona Niprului inferior, fără a-mi putea defini sectorul şi unităţile.

4. Manevra de iarnă a armatei suedeze 15-20.II.1942

Sub impresia comunicatelor şi a comentariilor campaniei de iarnă în Rusia, am participat împreună cu ataşaţii militari şi adjuncţii lor, reprezentanţi ai „Axei" şi neutri la un „exerciţiu-manevră" al armatei suedeze. Cadrul manevrei s-a redus la un corp de armată şi s-a desfăşurat în zona celui mai nordic oraş şi reşedinţă, Östersund, aproape de paralela 64^0. Manevra a fost organizată de corpul de armată şi s-a desfăşurat sub conducerea general H.V. Jung care în 1930-40 era şeful Statului Major General. L-am cunoscut bine după ce m-am prezentat în noul meu post la Stockholm, când deţinea funcţia arătată.

Cadru logistic şi teren. Teren păduros, colinar cu 3-4-500 m altitudine, zăpadă mare moale (40-60 cm), ger (-10^0, 15^0, 20^0), ceaţă, localităţi rare (la 10-40 km), lacurile îngheţate, trupele numai la bivuac.

Cadru tactic: corpul de armată a reuşit să oprească la circa 100 km nord-est de Östersund inamicul care a ocupat minele de fier Gällivare. El se acoperă cu detaşamente înaintate pe ţărmul Balticii şi spre sud iar cu un detaşament întărit se îndreaptă pentru a cuceri centrul Östersund. Partidul albastru, sprijinit cu dreapta pe mare, înaintează cu o coloană (o divizie întărită) spre Luleå pentru a întoarce pe la vest adversarul roşu care rezistă în lungul litoralului.

Se vor urmări operaţiunile de la vest: lupta de recunoaşteri, lupta de întâlnire, angajarea avangardelor şi desfăşurarea artileriei, atacul avangardelor. Manevra a durat patru zile (ultima zi va fi adunarea trupelor şi întoarcerea în cartiere, critica).

Coloana auto a ataşaţilor militari urma manevra de pe şosea (drum), unde se dau explicaţii, seara revenea în oraş la 30-35 km pentru ca a doua zi să revină pe câmpul de manevră la punctul de comandă divizie (Haggenas) sau pe axul de mişcare. Aici ne-a primit general Jung şi şeful său de stat major ne-a pus în temă; detaşamentele de recunoaştere în motociclete şi auto cu schiori a depăşit avangardele la 30-35 km şi către amiaza zilei s-a luat contactul iar lupta acestor recunoaşteri a început.

Împreună cu general Jung am urmat recunoaşterea principală. La luarea contactului s-a părăsit şoseaua pe direcţia manevrei în cap cu general Jung şi a urmat în teren recunoaşterea. La auto erau schiuri şi toţi, trupă şi ofiţeri, erau pe schi. Dintre ataşaţii militari eram singurul schior şi am urmat Direcţia în teren. La Stockholm, dimineaţa, făceam aproape zilnic antrenament chiar în oraş-parc (la mai puţin de 5 minute; era cea mai mare plăcere). Deplasările erau de 5-10-15 km, apoi cu autoturisme pentru deplasări mai mari.

Dejunul frugal în teren, cina totdeauna în oraş la Cercul Militar, cu fast. General von Uthmann, decanul nostru, se resimţea şi se menaja, dar deplângea starea sa. Colegii italieni şi japonezi au fost cei mai sensibili. În ziua următoare am asistat la desfăşurarea artileriei; am urmărit la un punct de comandă şi la punct de observaţie operaţiunile tehnice. La un asemenea punct de comandă de divizion a venit şi corpul ataşaţilor militari cărora li s-au dat explicaţii de un colonel comandant de brigadă; fiind artilerist, înţelegeam tehnica şi lămuream pe colegii mei. General von Uthmann se mira de aceste „Kluge Sachen = lucruri înţelepte!?" ce-i debitam. Artileria suedeză avea o aparatură foarte bună pentru pregătirea tragerii. Le explicam generalilor Jung şi Uthmann că artileria română era de şcoală franceză şi eu însumi făcusem în 1919 şcoala de artilerie de la Fontainebleau[169], vestită şi cunoscută (eram locotenent). Prietenii colonel francez Herreman (Vichy) şi colonel italian Lombardi erau mândri că ataşaţii militari nu sunt numai nişte „uniforme" şi vorbeau în calitate de cunoscători acestor nordici, de la egal la egal (Lombardi era totdeauna cu haz şi cu capsa pusă „contro questi nordici").

În noaptea următoare am cerut permisiunea să înnoptez într-un cort la un punct de comandă de artilerie. General Jung mi-a admis şi seara am rămas în teren. Ceaţa se ridicase în acea zi iar noaptea senină a fost geroasă. Am dormit în cort pe cetină de conifere-blană de ren, înfăşurat în mantaua de piele ce era îmblănită. Faptul a făcut senzaţie printre tunarii suedezi iar căciula mea fumurie cu o vizibilă torsadă tricoloră a fost un punct de atracţie. În cortul ostăşesc temperatura nu a scăzut sub +15-+19^0, dar afară era circa -20^0, o temperatură care se întâlneşte iarna la noi cea cu zăpada groasă (se dau mai jos explicaţii). Eram entuziasmat de aceste corturi model militar şi după această ispravă ministrul suedez mi-a dăruit un cort complet de care am fost mândru. La această latitudine amurgul şi noaptea cad repede, astfel că am putut cutreiera bivuacul trupelor şi al tunarilor în baterii. Noaptea, încă lungă, îngăduia odihnă bună şi manevra a început pe o zi luminoasă cu ger. Bunul şi grijuliul reprezentant al ministerului ne-a adunat după ce l-a condus pe colonel Onodera, bolnav şi înfrigurat. Pe mine mă credeau îngheţat după noaptea în cort, dar colonelul reprezentant Kellgren ca şi general Uthmann mă priveau miraţi ce înfăţişare bună aveam. Zilele în aer curat şi în frig, în vânt, au avut efect înviorător iar colonelul de brigadă le spunea că dimineaţa m-am frecat şi m-am spălat cu zăpadă. Le spun că în „sălbateca Walahie se întâmplă d-astea = in der wilde Walachei es gibt solche...".

---

[169] (S.M.) École d'application de l'artillerie. Începuturile acesteia datează din anul 1791, aceasta fiind relocată la Fontainebleau la 1871. A devenit o instituţie de sine stătătoare în anul 1912.

Eram interesat mai mult de mijloacele şi procedeele pentru a lupta cu nămeţii, mişcarea şi transportul armelor grele, al artileriei şi mă rupeam să mă îndepărtez în câmpul tactic. Voiam să trimit la Bucureşti cât mai multe informaţii asupra acestei manevre în lupta cu iarna; am notat, am făcut schiţe, am fotografiat săniile speciale de artilerie. A fost o activitate intensă care m-a interesat; maiorul Szatmaryi Loïcsy, ajutor de ataşat militar maghiar, mă însoţea şi mă ajuta uneori; era un bun coleg şi i-am dat toată documentaţia culeasă. În ultima zi, comandanţii cei mari au făcut un scurt expozeu ataşaţilor militari care după dejunul grăbit au plecat cu trenul. A rămas numai ataşatul militar român împreună cu colonelul Kellgren, conducătorul nostru şi reprezentanţii ministerului. Am fost invitaţi la expozeul şi învăţămintele manevrei când toţi ofiţerii au avut timp să se adune. General Jung a avut cuvântul de închidere cu sfaturi de îndreptare şi cu laude de încurajare. În faţa marelui corp de ofiţeri a relevat interesul pe care l-au arătat reprezentanţii armatelor străine, subliniind că cel român [a dat dovadă] de „apariţie frecventă, animată şi ostăşească"; astfel, spune comandantul corpului de armată, „vă este bine cunoscut şi v-a lăsat o amintire bine imprimată". Am mulţumit respectos în limba suedeză, apoi am mulţumit ofiţerilor rugându-i să transmită ostaşilor suedezi aceeaşi caldă mulţumire pentru străduinţele lor de a ne arăta lucruri noi cu învăţăminte pe care le port după această manevră.

Seara a urmat o petrecere de gală la Casa Oştirii, unde au participat ofiţerii cu soţiile lor, prezidată de generalul Jung şi de soţia sa. A fost o sărbătorire prelungită cu delicatese, cu băuturi scăzute (periculoase, îndeosebi nordicul punch), cu dans. Nu am scăpat această ocazie de a mă perinda [pe] la toate mesele cu oaspeţi pentru a-i saluta, a prezenta omagii şi pentru a închina: „skol = noroc"[170] care trebuie marcat şi exprimat, după cuviinţă, de mai multe ori. Vorbeam chiar şi în modesta mea suedeză, dar mai toţi convivii vorbeau franceza (de veche statornică influenţă) şi germana; au fost şi două doamne care vorbeau bine şi cu plăcere limba italiană.

Era o ocazie rară în acest nord îndepărtat, friguros, apariţia corpului de ataşaţi militari şi mai ales a unui reprezentant din sudul continentului care i-a admirat şi le-a exprimat simţămintele de sinceră prietenie. Cel mai mişcat în această ocazie a fost bunul şi veneratul colonel Kellgren care a promovat această participare cu sfârşit folositor şi frumos.

4.1. Învăţăminte

Cel mai de seamă învăţământ a fost bivuacul care în Ţările Nordice este practica generală fiindcă: satele sunt rare, la foarte mari distanţe şi fiindcă respectul faţă de cel mai mic cetăţean cere să fie cruţat, cortul ostăşesc, ca cel ce se arată alăturat, cu care sunt dotate trupele, a rezolvat staţionarea lor, chiar pe durată mai lungă. Pădurile nesfârşite şi pretutindeni permit aşternutul pe cetina de conifere şi încălzitul; paie nu se găsesc iar fânul este preţios pentru animale. Fiecare soldat poartă pe raniţa sa o piele de ren care îl ajută contra ploii, zăpezii şi contra frigului; pielea nu este grea, este bine

[170] În arhaica limbă, „skol" înseamnă ţeastă, vechii războinici îşi făceau cupă din ţeasta adversarului şi de atunci invitaţia la băutură se făcea strigând „skol", care azi înseamnă noroc!

argăsită şi are o blană deasă cu fir lung; ostaşul ce-şi poartă pielea de ren o întinde pe patul de cetină (cât mai gros este elastic), raniţa la cap iar cu lunga sa manta se acoperă. Cortul indicat permite odihna a cel puţin 18 oameni din care patru pentru două posturi de santinele-îndoite iar doi ca plantoane pentru a aduna lemne, a alimenta focul, a ţine închisă dubla uşă a cortului, a închide sau deschide aerisirea, a supraveghea lampa, a acoperi pe ostaşi, a ajuta pe bolnavi sau răniţi, a troieni zăpada în jurul cortului pe poale pentru a-l izola de frig şi a-l feri de furtună, cum şi alte nevoi. Schimbul se face la trei, la două sau la o oră, după anotimp. Cortul are un şef şi două ajutoare care conduc serviciul în bivuac.

Întregul cort cu o ladă pentru accesorii se poartă pe o sanie sau în căruţă (vara); de notat că zăpada începe în septembrie şi se menţine până în mai; cortul acesta este o locuinţă mai plăcută şi mai sănătoasă decât o obişnuită casă de ţară.

În lipsa acestui cort reglementar – se poate spune – ostaşul nordic are soluţii practice de adăpostire ca în modelul ce se schiţează alăturat; mai pot fi şi alte soluţii.

Aceşti oameni ai nordului, pe lângă alte calităţi, au o îndemânare, ieşită din însuşirea lor de pădurari, sau sportivi, sau drumeţi, sau oameni ai frigului. La orice ocazie i-am observat cum îşi alegeau locul sălaşului, lemnul, esenţa cea mai potrivită pentru foc sau construcţie, lemnişoare – surcele uscate ca să aţâţe focul, să-şi facă adăposturile, sau aşternutul, sau mâncarea, sau spălatul şi baia!! (despre baie se va vorbi).

Transportul pe lungile distanţe, pe nămeţi, pe ger, în lungile ierni nordice se face, mai ales în teren, pe schi, pe săniile nordice de a căror valoare şi folosire mi-am dat seama mai de mult, dar mai cu osebire la aceste mijloace; lângă ele trebuie menţionat plugul de zăpadă; câteva observaţii despre fiecare.

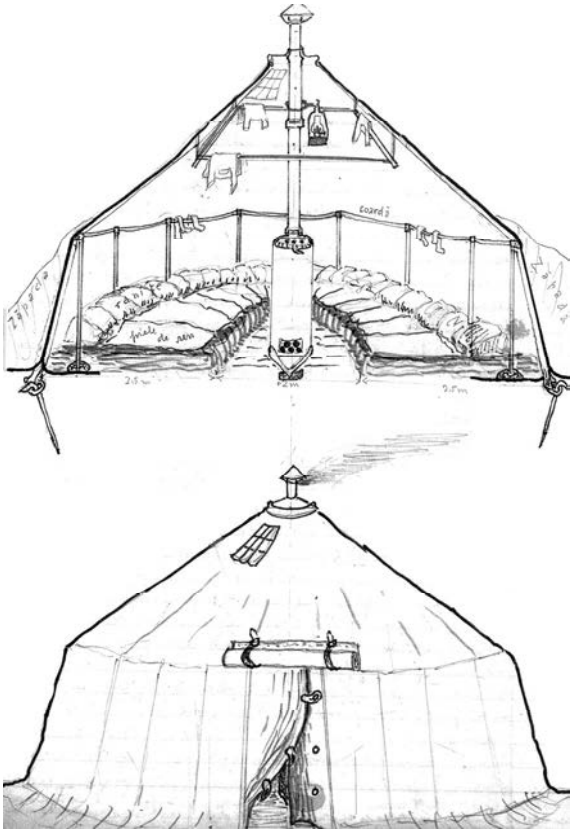

Figura 2: Cort folosit în Suedia pentru bivuacare

Schiul este un lung papuc pe care-l folosesc femei şi bărbaţi pretutindeni iar copiii de cum încep să meargă. Ei se ajută de un singur baston lung ca să aibă o mână liberă. Folosirea nu este sportivă ci comună pentru orice distanţe şi mai ales pe drumuri plane. Orice ostaş este un schior.

Sania nordică este uşoară, cu tălpica mult mai îngustă şi articulată; lemnul folosit este de hickory, un fel de nuc (din care se fac şi schiuri) sau de mesteacăn; acesta din urmă, în nord este un lemn mult mai tare şi îndesat, mai colţos decât în ţara noastră. Artileria, chiar grea (de 105 mm - 120 mm) se transportă pe sănii-tălpici care se blochează pe roţi separat de sania-tălpicii a antetrenului; artileria autotractată se transportă pe şoselele – drumurile tari şi poziţiile se ocupă în apropierea lor (vezi figurile alăturate). La tragere, tălpica se desprinde prin clemele arcuite pentru a nu se sparge. Tălpica este mai lată (circa 10-15 cm) decât la săniile obişnuite sau decât la antetren la care tălpica este de 4, 5 sau 6 cm.

Plugul de zăpadă, în afară de cel obişnuit autotractat, este de lemn şi are o simplă coroană fixată la o sanie. Orice locuitor are această simplă unealtă şi ei au obişnuinţa ca, de îndată ce ninge, săteanul, colective şi echipe de locuitori, pornesc să facă pârtia care este permanent întreţinută; un dus şi un întors, şi drumul sau pista, chiar potecile sunt făcute practicabile. Gerul îngheaţă pârtia şi pământul, de aceea tălpicile sunt înguste şi deci uşoare iar frecarea mult mai redusă. Fiecare baterie are asemenea scule

cu care face pârtie din şosea-drum la poziţii. Tracţiunea se face cu cai, cu boi şi cu vaci. Şoselele, drumurile sunt desfundate de autorităţi cu mijloace mecanice în oraşe ca şi în cele mai mici localităţi.

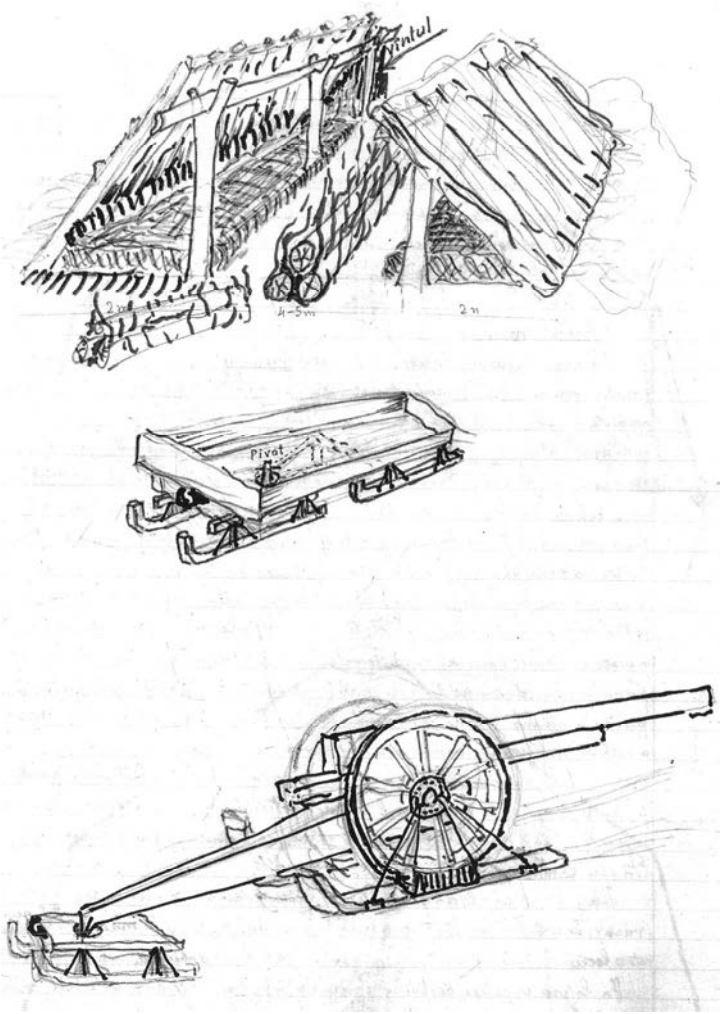

Figura 3: Model de adăpost nordic, de sanie nordică şi exemplu de utilizare acesteia din urmă pentru transportul artileriei

Cu aceste simple mijloace şi practici, înzăpezirile sunt foarte rare. Marile artere sunt în lungul văilor care toate au lacuri lungi de zeci şi chiar sute de kilometri. Cum s-a aşezat gerul şi aceste lacuri au îngheţat (grosime până la 100-150 cm), se părăseşte şoseaua şi traficul se face numai pe gheaţa cu pârtia largă şi cu indicatoare. Se circulă ca pe cea bună autostradă, fără denivelări; când se produce vreo defecţiune, reparaţia se face cu apă, de la pluguri sau de la autoturisme (radiatoare), care îngheaţă în câteva minute. Am călătorit ore în şir pe asemenea şosele-lacuri îngheţate. Reţeaua de şosele este astfel în bună parte prezervată şi traficul se redeschide primăvara când apa lacurilor s-a mişcat. Se ştie că apa, îngheţul şi dezgheţul strică cel mai mult şoselele trafica-

te. Plugurile întreţin şoseaua pe lacul îngheţat, cealaltă se odihneşte sub zăpadă. Magistrala de la Östersund spre Stockholm însuma peste 300 km pe şosea-lacuri.

Aceste observaţii şi învăţăminte au fost trimise împreună cu o dare de seamă, la Bucureşti. Din acestea se reamintesc aici numai în rezumat. De asemenea, am trimis şi cortul dăruit care avea multe însuşiri şi mai ales avea o sobă care forma scheletul lui de susţinere.

În timpul acesta operaţiunile de război se desfăşurau defavorabil în Extremul Orient unde japonezii repurtau mari succese; la 15 februarie cade celebra bază Singapore; la 17 februarie succes naval contra flotei USA-Olanda în Oceania; Borneo ocupat la 20 februarie; Celebes 22 februarie; Java-Sumatra 23 februarie – la 27 februarie flota USA-Olanda distrusă în Marea Java. Marii comandanţi suedezi consternaţi. Dar în Rusia germanii fac greu faţă atacurilor sovietice care hărţuiesc şi macină forţele germane. În cercurile anglo-americane este tristeţe, dar „mare linişte" ca omul prevenit care se pregăteşte pe tăcute şi primeşte loviturile sorţii cu filozofie.

5. Călătoria pe frontul de nord germano-finlandez (8-20 martie 1942)

Paralel cu manevra de iarnă din Suedia şi în noianul de comunicate, veşti şi comentarii asupra războiului, repetam cererile mele – unele în scris – pe lângă comandamentul finlandez. Ştiam sigur din ianuarie că armata, după ce cucerise teritoriile revendicate, s-a oprit şi aştepta cu arma la picior; o tensiune surdă mocnea între cele două armate coalizate în acest sector nordic. Aceasta mă interesa în gradul cel mai înalt şi voiam să transmit la Bucureşti informaţii cât mai sigure şi detaliate. În istoria noastră am trăit asemenea tensiuni şi necazuri de partener mic, de „protejat" faţă de un partener mare, puternic, faţă de un „protector"!! altă dată turcii, ruşii, austriecii, acum germanii.

În dorinţa mea am ajuns la un impas fiindcă am fost îndreptat la comandamentul german din Finlanda. Bătusem la mai multe uşi şi am ajuns în luna februarie la legaţia germană de la Helsinki. Aici am avut noroc, întâlnind o veche cunoştinţă de la Berlin, încă din primăvara lui 1938. Era ataşatul militar adjunct, un maior, cu un nume foarte lung: baron Silvius von der Lancken-Wakenitz von Albedyll – se cere un efort ca să scrii acest complicat nume, al unui cunoscut german, voinic, corpolent, dar foarte cumsecade, cu tot hegemonul său. El a funcţionat în 1937 la Statul Major General german – Director Informaţii la Attache Gruppe care se ocupa de corpul ataşaţilor militari acreditaţi în Germania. Îl numeam pe scurt: „von Albedyll". Era de veche familie de junkeri[171], cu o bună instrucţie, cu rafinament, era evanghelic, dar mai ales avea o independenţă spirituală care în regimul tiranic nazist era o raritate chiar şi în armata de uscat; uneori aluziile lui puteau deveni chiar periculoase. Era în preajma de a fi avansat şi chiar curând a preluat postul de ataşat militar în Finlanda. El a ascultat rugămintea mea şi a organizat o călătorie pe front a ataşaţilor militari de la Helsinki. Acum că eram un vechi cunoscut şi aliat, „în aceeaşi piuă", cererea mea a fost rezolvată favora-

[171] (S.M.) Membri ai aristocraţiei funciare prusace de foarte veche tradiţie, devenită ulterior o adevărată castă militară.

bil, la nivel superior de „grup", aşa cum mai făcusem, tot cu el, în Germania în septembrie 1939 (Polonia), ca şi în alte ocazii.

Din cauza iernii geroase s-a mai amânat pentru martie, totuşi gerurile ne-au prins fiindcă era prea groasă calota de zăpadă care a mai fost geruită şi a persistat până în luna mai. Prin acest vechi coleg german am putut să fac mult dorita călătorie pe frontul de nord, începând de la Kirkenes şi Capul Nord[172]. Punctul de adunare a fost în orăşelul Tornio[173] (Baltica nord) la 8 martie, unde au venit ataşaţii militari ai „Axei" şi neutrii care îşi aveau reşedinţa la Stockholm. Sosiţi aici cu trenul, am urmat cu auto itinerariul: Rovaniemi – Inari – Petsamo=Pechenga – Kirkenes – litoralul arctic, până ne-am apropiat la 20-30 km de Murmansk, pe front, până la puncte de sprijin înaintate (vezi pe hartă linia violetă punctuală) – apoi în lungul frontului la Kuolojärvi[174] – Salla – Kemijärvi - Rovaniemi – Tornio. Călătoria a durat 12 zile şi era pentru mine a treia călătorie pe frontul norvegian-finlandez din 1940, cum s-a arătat în acest Memorial.

Convoiul de maşini a urmat şoseaua la Rovaniemi bine întreţinută cu un strat gros de zăpadă-gheaţă ce proteja suprastructura iar unde erau lacuri se preferau pistele îngheţate de 4-5 luni de pe lacuri. Am fost primiţi de comandantul armatei germane de nord, general Dietl, pe care-l cunoşteam de la Narvik, şi de şeful de stat major general Jodl, frate cu vestitul general ce avea direcţia operaţiilor la OKW (mâna dreaptă a lui Hitler). Primirea a fost cu veselie, ca de altfel la toate comandamentele şi posturile de luptă, fiindcă în nordul aspru, trist, ce lâncezea şi unde iarna îngreuna totul, vizita noastră era şi un divertisment. Comandantul-şef era un austriac amabil, vesel, vioi, comunicativ iar mie mi-a arătat o atenţie deosebită fiindcă mi-am luat „osteneala" şi îl vizitasem în Norvegia. Comandamentul îşi muta cartierul la Inari unde am fost conduşi a doua zi şi unde mi s-a arătat pe hartă situaţia frontului şi misiunea de paza coastei arctice de la Narvik până la vest de Murmansk, iar de aici frontiera finlandeză până la Salla, inclusiv. Cu un cuvânt, întreaga Laponie. În sectorul Salla erau trupe germano-finlandeze. Primirea la Inari a fost fastuoasă, cu un prânz de front la care ni s-a servit un foarte bun biftec de ren. General Dietl mi-a dat spre amintire fotografia sa. Era o plăcere să vorbeşti cu acest şef, cu înfăţişare de crupier şi cu un caracter deschis, ce contrasta cu severa ţinută a generalilor germani. Mi-am permis să-l întreb cum funcţionează colaborarea cu trupele finlandeze. El era mulţumit, raporturile erau foarte bune, dar conducerea superioară se opunea la angajări, chiar mici, care ar putea produce pierderi. Admira pe soldatul finlandez care era foarte bun în recunoaşteri, patrulări, ca şi în interceptarea căii ferate Murmansk-Leningrad. El adăuga că „aceasta este virtual interceptată şi se află sub focul artileriei germane, deci ea nu poate fi folosită de ruşi, spunea el, pentru trafic strategic. Dar geniştii sovietici cu mare tenacitate repară imediat stricăciunile şi în câteva ceasuri traficul este reluat, astfel că ruşii o folosesc cu succes pentru alimentarea frontului care este menţinut cu tărie la vest de această cale ferată de importanţă tactică. Linia de mai mare randament este calea fera-

[172] Vezi harta, Titus Gârbea, *op.cit.*, p. 249.
[173] (S.M.) Localitate situată în Laponia.
[174] (S.M.) Sau Kuolajärvi.

tă de la Arhanghelsk, unde se fac mari debarcări de armament şi material de război când convoaiele anglo-americane reuşesc să forţeze barajele submarinelor noastre uneori destul de slabe". La întrebarea mea dacă nu se poate reuşi interceptarea şi stăpânirea acestei importante comunicaţii strategice, el îmi arată pe hartă că: „o pătrundere de circa 500 km pentru a atinge acest «cordon ombilical» cere forţe importante, mai ales că nu putem conta pe colaborarea finlandeză. În condiţiile nordice ar fi nevoie de efective uriaşe, fiindcă, subliniază el, pentru un soldat luptător de linia I-a – pe timp de vară – este nevoie de 5-6 oameni în spatele frontului; iarna sunt necesari 9-10 oameni, deci pentru o armată luptătoare de 100.000 care să opereze spre această comunicaţie, trebuie un efectiv de un milion. Ce tonaj de armament, de materiale şi de hrană trebuie transportat pentru această masă fiindcă în tundra arctică nu se găseşte nimic decât lemn". De aceea, continuă el: „Când am fost la Führer şi i-am propus interceptarea, mi-a etalat cifrele şi a conchis că nordul este un teatru secundar la care misiunea mea este să păzesc acest litoral contra debarcărilor anglo-americane; interceptarea se face pe mare de marină şi de aviaţie".

Am înţeles explicaţiile; el îmi spune că „ţi le-am dat fiindcă le înţelegi şi fiindcă te cunosc". I-am mulţumit şi ne-a făcut atenţi nu numai asupra operaţiilor de apărare, dar mai ales asupra condiţiilor teritoriului.

De la Inari – un oraş care se află la 270 km nord de Cercul Polar – am plecat la Petsamo=Pechenga (azi în U.R.S.S.) la corpul de armată alpin pe care îl comanda generalul bavarez Ferdinand Schörner[175]. Îl cunoşteam pe acest şef din primăvara lui 1938, de la Berlin, când era numai colonel. El luase comanda corpului de armată numai de câteva luni, venind din Grecia unde a operat în aprilie 1941 ca comandant al Diviziei 6 Munte care a forţat munţii Olimp (2918), întorcând pe la vest antica strâmtoare, vestita Termopile.

De acest general se leagă multe amintiri, fiindcă în martie 1944 i s-a dat comanda Grupului de Armate Ucraina „S" care cuprindea toată armata română şi avea misiunea „să ţină România". De aceea voi da câteva detalii care să întregească portretul său. Despre el va mai fi vorba în detaliu în caietele E şi F.

Comandantul corpului de armată a ţinut să primească pe ataşaţii militari „în plină activitate". Pe şosea, unde convoiul a fost oprit, comandantul „muştruluia" o mică trupă de cartier pe un câmp de instrucţie cu zăpadă bătătorită. Erau soldaţi mai pipernicіţi, pentru serviciul auxiliar, care sub mantale fluturânde şi cu capele uşurele trase

---

175 (S.M.) Ferdinand Schörner (1892-1973) a fost un general şi ulterior mareşal german, originar din Bavaria, decorat cu preţioasa medalie *Pour le Mérite* în timpul primului război mondial. Ofiţer de stat major şi instructor în perioada interbelică, cu un rol important în transformarea Waffen SS din trupe paramilitare în trupe de asalt şi infiltrare care vor lupta alături de armata regulată. În timpul celui de-al doilea război mondial, a comandat Regimentul 98 Vânători de Munte în Polonia (1939), Divizia a 6-a de Vânători de Munte în Grecia şi U.R.S.S. (1941), Corpul 19 Armată în Finlanda (1942-1943), Corpul 40 Panzere pe Frontul de Est (1943-1944), Grupul de Armate Ucraina de Sud (1944), Grupul de Armate Nord (1944) şi Grupul de Armate Centru (1945). La 30 aprilie 1945 a fost promovat Oberkommando des Heeres (Comandant-Şef al Armatei Germane). Printre deciziile sale nefaste s-a numărat amânarea retragerii forţelor româno-germane din Sevastopol în primăvara anului 1944 până când aceasta s-a realizat prea târziu, cu mari pierderi, Gordon Williamson, *German Commanders of World War II*, Osprey Publishing, Oxford, 2005. p. 14-16.

la maximum peste urechi, băteau talpa, salutau în pas cadenţat sau se aruncau la pământ „culcat". Era o adevărată muştruluială în frigul şi mai ales în vântul aprig al oceanului, care se vedea imens în negura lui. Comandantul era însuşi în veston, dar sub spinarea-i de om voinic se ghicea cojocelul şi pe la mâneci înflorea flanela călduroasă. A ţinut să ne demonstreze cât de necesară este muştruluiala=„Drill-ul"[176] german, „baza disciplinei", care, spunea el, trebuie menţinută în monotonia deprimantă nordică, în tundra albă nesfârşită. A apărut pe schi şi şeful său de stat major, colonel von Le Suire[177], de veche şi de înfăţişare franceză de hughenoţi refugiaţi (secolul al XVI-lea); era o altă înfăţişare. Întâmplător şi cu ghinion, acesta cade sub ochii noştri, ca să fugă de muştruluiala de prost gust militar. El cade prost şi şi-a fracturat un picior, astfel că pe loc a fost dus la spital.

În aceste zile de vizită, însoţitorul nostru Albedyll, deşi numai locotenent-colonel, nu l-a iertat pe acest aprig comandant general Schörner şi cu aluzii ironice satiriza plăcerea lui de a chinui trupa în ger şi în viscol. Schörner purta la gât o mare decoraţie din primul război mondial – „Pour le Mérite" (fondată de Frederic cel Mare); Schörner făcea mare caz de această distincţie, ca şi de isprăvile strămoşilor săi bavarezi, povestind anecdote. Dar Albedyll iarăşi nu-l ierta şi, jumătate în glumă, îi reamintea că făloşii lui bavarezi, cu strămoşii îndoielnici „Schörner" erau pe falsa poziţie (era vorba de luptele intestine germane din secolele trecute). Cei ce înţelegeau germana gustau duelul acesta în dialog. Albedyll ne-a mai spus separat că acest zelos muştruluitor nu a putut explica verosimil cum a putut obţine înalta, vechea decoraţie. Faima lui de asprime şi de perseverenţă, sau de sever călău, îi dădeau porecla în armată de: „der Bulle=taurul", sau de, „der Schlachter=parlagiul, măcelarul". Era, în plus, înalt, voinic, puţin adus în faţă, gata a se înfige în soldaţi ca şi în subalterni.

Va mai fi vorba despre acest Schörner ca şi despre foarte deosebitul său şef de stat major, colonel von Le Suire, cel ghinionist cu fractura la schi. Când am părăsit aceste locuri, am lăsat o carte de vizită acestui colonel von le Suire, fără a ne mai gândi, nici el şi nici eu, că ne vom reîntâlni. Aceasta s-a întâmplat în toamnă la poalele Elbrus, în Caucaz, când, în septembrie 1942, general von le Suire comanda o divizie de munte. Mi-am notat multe din episoadele petrecute în munca mea de ataşat militar; reamintirea lor sau reîntâlnirea cu unii din şefii cunoscuţi mi-au fost de cel mai mare folos în misiunile primite. Pe Schörner îl întâlneam pentru a doua oară după patru ani; după alţi doi ani, în martie 1944, la OKW, l-am reîntâlnit într-o ocazie rarisimă, când Hitler, la Berchtesgaden (Berghof), îi încredinţa comanda Grupului de Armate din România (vezi caietele III E şi III F).

Corpul de armată alpin avea Divizia 2 Vânători de Munte în sectorul Kirkenes – Cap Nord, până spre Narvik; comandantul colonel Hengle cu şef de stat major maior Zorn, la care am ajuns pe drumuri grele şi unde mi s-au arătat imensele spaţii prăpăstioase

---

[176] Drill înseamnă în germană o mişcare de învârtire sau de du-te vino, iar la cazarmă înseamnă muştruluială.

[177] (S.M.) Karl Hans Maximilian von Le Suire (1898-1954), general german de infanterie montană, foarte apreciat în timpul celui de-al doilea război mondial. A luptat în Polonia, Franţa, Caucaz, în Cehoslovacia. A decedat în captivitate sovietică.

şi tăiate ce trebuiau apărate. În continuare, pe litoral şi cu faţa spre Murmansk, era Divizia 6 Vânători de Munte, cea care sub Schörner a operat în Grecia. Comandantul general Philipp[178] era o fire opusă lui Schörner; era slab, uscat, om de munte şi rezistent la greutăţi, iubea pe soldaţi şi era iubit de ei. Postul de comandă era în tundră, bараci de scânduri izolate cu zăpadă şi cu sobe vechi de fontă aduse din Germania. Un soldat ne-a adus câte o cafea, şi generalul Philipp îi reproşează că duşumelele s-au căscat şi vine frig; micul bavarez îi răspunde privind duşumeaua, lăsaţi că-i bine domnule general ca să cadă păduchii, să îngheţe, să scăpăm de ei. A fost un mare râs, dar şi o dovadă de legătură între soldaţi şi comandant. În rezervă, corpul de armată avea Divizia 36 Bavareză general Weisenberg[179], cu şef de stat major locotenent-colonel Abelhack. Am mers pe drumuri improvizate pe care uneori, sub curenţii oceanici calzi, cădea câte o moină temporară şi le strica. Cum venea vântul rece cu îngheţ, serviciile alergau cu apă şi refăcea defecţiunile. Contra înzăpezirilor se ridicau paravane din blocuri de zăpadă consistentă; aceasta se făcea repede şi materia se afla pe loc. Am ajuns astfel feriţi de aceste adăposturi, la puncte de sprijin înaintate. Acestea erau rare, la mari distanţe şi se sprijineau reciproc cu focuri încrucişate eficace. Apărarea se baza pe contraatacuri. La ruşi politrucii, spuneau comandanţii germani, sunt osatura şi nervul apărării; pe aceştia îi vânau ei, dar erau tot mai departe şi conduceau prin radio pe bravii apărători ruşi. Operaţiunile au fost împinse până la 20-30 km de calea ferată, dar aici înaintarea germano-finlandeză a stopat pentru a cruţa oamenii. Oştile duşmane stăteau şi aşteptau: „faţă în faţă”!

Era un contrast de înfăţişare şi aspect între banda de teren a frontului, în tundra albă, goală, unde nu se vedea om şi numai împuşcături rare te făceau să ghiceşti adversarul, şi întinsul spate unde forfoteau transporturi, echipe, constructori etc. şi unde [se găsea] o armată desfăşurată activă. Generalul ne explică că lumea de muncitori era de zece ori mai mare ca lumea apărătorilor care nu se văd. În acest sector totul trebuia adus din spate de la mare distanţă, chiar şi lemnele; se folosea mult cărbunele, adus şi el. Alimentele nu riscau alterarea. Se întrebuinţa mult cartoful îngheţat, pocnind ca bilele de biliard; acesta era pus direct în apă fiartă şi căpăta un gust superior datorită îngheţului; dar el devine impropriu dacă se lasă 2-3 zile dezgheţat, nu mai este de mân-

---

178 (S.M.) În manuscris, numele este redat în mod eronat sub forma „Phylipe”.
Christian Philipp (1893-1963) a luptat în ambele războaie mondiale, făcându-şi debutul în armata regală bavareză. Din 1915 a devenit locotenent, ulterior primind de două ori Crucea de Fier. După război, ca mulţi alţi foşti combatanţi germani, s-a alăturat Freikorps Epp, conduse de politicianul cu convingeri naţionaliste Franz Ritter von Epp. A urmat angajarea sa ca poliţist (1922-1935), revenind în 1935 în cadrele armatei germane. La începutul celui de-al doilea război mondial, a condus Regimentul 138 Vânători de Munte, regiment în cadrul căruia a luptat şi în campania de pe Frontul de Vest. A participat la Campania din Răsărit în zona de sud a frontului. La sfârşitul anului 1941, a obţinut conducerea Regimentului 138 Gebirgsjäger (infanterie uşoară) din Finlanda. La 1 februarie 1942, a făcut un pas înainte în cariera sa militară. A obţinut gradul de general-maior şi comanda Diviziei 6 Alpine cantonată pe frontul de la Murmansk, menţinându-se la comandă până la jumătatea lunii august 1944. La data de 1 septembrie 1944, a primit comanda Diviziei 8 Jäger, aceasta fiind cantonată în zona sudică a Frontului de Est. A mai condus Divizia 8 Vânători şi Divizia 88 Infanterie, vezi http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/P/PhilippChristian.htm (accesată la data de 21.08.2012).

179 (S.M.) Karl Weisenberger (1890-1952) a fost un apreciat general de infanterie german care a luptat cu succes atât în campania împotriva Franţei, cât şi pe Frontul de Est.

cat. În genere, alimentaţia se bazează pe carne şi grăsimi pentru a însuma caloriile necesare. Veghea era ajutată de câini lupi, dar mai buni şi mai rezistenţi erau cei polari ai laponilor. Ne-am mişcat în Laponia aceasta cu autoturisme, dar unde drumurile erau înguste am folosit sănii lapone trase de reni; depărtările sunt mari şi schiul era de asemenea foarte util. În afară de muşchiul tundrei am văzut mai spre sud mici smocuri de pus într-un ghiveci; erau mesteceni piperniciţi, lipiţi de pământ ca să nu fie smulşi de vântul aprig, apoi când vine zăpada îi aduce blana protectoare. Numai pietre de granit se găsesc din belşug şi este cel mai bun material al punctelor de sprijin ca şi al centrelor de rezistenţă ale apărării: piatra şi zăpada.

Înainte de a părăsi aceste întinderi dezolante unde lumea germană şi-a trimis tinerii să lupte la mii de kilometri depărtare, încă o dată am simţit contradicţia hitleristă în care a pus pe semenii săi, supuşi în toate, când le-a promis pământuri fertile ale unui spaţiu vital pentru hrană. Acum, trebuia să le care cu multă trudă de acasă, şi cartoful, şi grăsimea, şi cărbunele, şi tot, tot, tot![180]

Aruncaţi parcă pe un alt tărâm, moralul luptătorilor era atins în al treilea an de război. Am vorbit cu ofiţeri şi cu mulţi soldaţi în multe ocazii ivite şi întrebările lor se grupau în „curiozităţi" asupra vieţii de pe cestălalt „tărâm" de unde veneam noi: mai sunt cinematografe, dar Verdunklung=camuflaj, dar cartele alimentare; aceasta era gruparea celor mai tineri. Alte întrebări se grupau în „interes", erau ale celor mai în vârstă: când vine pacea, pentru ce nu primesc adversarii pacea oferită de Führer, ne vom recăpăta noi funcţiile la reîntoarcere, în Rusia nu s-a terminat?... Din cele vorbite deduceam cât de înstrăinaţi se simţeau luptătorii la depărtarea şi în climatul tundrei ce era un „alt tărâm". În reflecţiile ce-mi făceam, gândul mă purta cu zeci de ani în urmă, când în stări asemănătoare de înstrăinare, omul atins de dor reacţionează la fel. În acea mai veche vreme, drumeţia nu era dezvoltată ca acum şi un plimbăreţ, ce eram atunci, dam peste coclauri îndepărtate, peste stâne izolate, unde cei din târlă trăiau câte 5-6 luni, ca pe un alt tărâm îndepărtat! Târla baciului era bucuroasă de oaspeţi, dar puneau curioasa întrebate: - ce mai e prin „ţară"? (ţara era locul părăsit de ei), ce preţ are brânza? (interesul), iar femeile întrebau: - cine-a mai murit prin ţară? (curiozitatea) sau – or mai găsi femeile piatră de bumbac? Ce puteam răspunde, fiindcă nu mă pricepeam nici la preţuri, nici la „pietre", nici la morţi. Tot astfel gândeam în Laponia când ascultam pe aceşti luptători înstrăinaţi şi îndepărtaţi: întrebările urmau curiozităţi sau interes.

Am coborât în lungul frontului şi am intrat în păduri nesfârşite; din loc în loc am oprit la posturi de luptă sau de comandă. Am văzut corturi, adăposturi improvizate de carton presat, unele chiar pentru tancuri, prevăzute chiar cu sobe ca să ferească motoarele de îngheţ; mii de sobe de tot felul capturate din toată Europa ocupată erau aduse şi instalate în aceste adăposturi. În sectorul central la Salla am zăbovit două zile şi două nopţi. Aici am întâlnit trupe de finlandezi, mari forţe blindate şi artilerie de mare putere.

[180] Vezi pasajul la care mă refer la citatul lui Hitler.

În acest sector conducerea sovietică a încercat o străpungere până la Baltică pentru a rupe pe aliaţi în două trunchiuri şi pentru a pune la adăpost comunicaţiile spre ocean. Terenul păduros a ajutat mult apărarea germano-finlandeză, atacurile au fost adânc respinse, dar luptele se continuau. Mi s-au descris lupte de tancuri – destul de recente încă – pe întinderile descoperite dintre păduri, dar mai ales pe întinsul lacurilor îngheţate, cele mai multe pe teritoriu sovietic. Tancurile manevrau pe lacuri precum crucişătoarele pe mare; cine trăgea mai repede, mai concentrat, avea primele succese; de asemenea, cel ce apărea brusc după un colţ de pădure sau ţâşnea din pădure prin surprindere; şi în acest fel de luptă, se adeverea că manevra este forma superioară de luptă. Am văzut adăposturi în pădure pe marginea lacurilor unde tanchiştii îşi menţineau tancurile încălzite de sobe; ele puteau izbucni în clipa când uşile se deschideau brusc. Adăposturile erau joase, semi-îngropate, pleoştite şi bine camuflate; finlandezii erau cei mai buni meşteri în camuflaj.

Siguranţa se făcea printr-un sistem de patrulări active ziua şi noaptea, iar paza punctelor de sprijin, a centrelor de rezistenţă, cum şi staţionarea blindatelor, prin posturi fixe şi sentinele îndoite. Terenul păduros îngăduia un camuflaj eficace. Patrulele puternice pe schi şi sănii acoperite de recunoaşteri aveau pătrunderi adânci; ele semnalau radio pregătirile atacului şi mersul coloanelor de atac, care totdeauna erau lăsate să se desfăşoare pentru a fi contraatacate prin surprindere, uneori capturate.

Artilerie de mare putere, modernă, pe pivot de 150 mm lung, ţinea sub foc comunicaţiile în zona Kandalaksa prin trageri de interdicţie şi de hărţuire. Aviaţia de bombardament completa pe timp de bună vizibilitate focul de interdicţie.

Unităţile finlandeze aveau sectoare de luptă şi conducere proprie. Comanda superioară era germană. Legătura de comandament era asigurată prin detaşamente de legătură. Aceasta funcţiona fără frecături şi raporturile erau corecte. Ofiţerii finlandezi socoteau conducerea germană foarte bună, dar cu tendinţa de subordonare strânsă. Cred că frecăturile erau la comandamentul suprem.

Bivuacarea se făcea în corturi, adăposturi improvizate pe care pădurea nesfârşită le uşura. Am poposit o noapte la un post finlandez (detaşament); patrulele, după practica finlandezilor, lansate la mari depărtări, nu transportau decât armament pe sănii uşoare. Adăposturile şi le făceau în pădure cum se arată în figura 3. Erau improvizaţii cu mai multe soluţii.

După obiceiul nordic, toţi făceau baie de aburi: sauna sau bastu (în suedeză); germanii se obişnuiseră şi o practicau de nevoie şi ca plăcere. Populaţiile nordice o practică mai mult pentru nevoi biologice decât pentru curăţenie. Mâncarea nordică este grasă şi substanţială; din cauza frigului transpiraţia este redusă şi porii pielii se astupă, iar pielea încetează funcţia ei de degajare; viaţa de hibernare şi deseori dormitul îmbrăcat îngreunează funcţionarea normală a pielii. Ţăranul pădurar are o dependinţă chiar în casă, numita „sauna", cum ar fi cămara sau pivniţa. Aici pe un cuptor se ard bolovani (granit) care sunt cufundaţi într-un hârdău cu apă ce dau vapori calzi în această dependinţă; gospodarul, cu mic cu mare, cu femei şi cu fetiţe se îmbăiază sub aburi, deşi se flagelează uşor cu crenguţe de mesteacăn. Porii pielii se dilată şi dopurile de grăsime, împinse de sudoare, ies afară, apoi alţi aburi, altă flagelaţie, masaj şi individul

se simte uşurat, înviorat, gata să-şi reia ocupaţiile; cei viguroşi şi tineri, femei şi bărbaţi ies şi se aruncă în zăpadă, care pe pielea caldă se topeşte, curge ca cel mai bun clăbuc; apoi intră iar la aburi. Cei cu inima bună suferă această gimnastică, pielea strânsă de zăpadă se dilată sub aburi şi sub flagelaţie-masaj; se produce o transpiraţie abundentă, se simte o sete mare, se bea în acest timp o bere uşoară pregătită în familie; omul parcă renaşte. La acele latitudini mari baia de aburi este necesară. Trupele finlandeze şi germane aveau asemenea improvizaţii uşoare, ieftine şi necesare. Am încercat cu ofiţerii finlandezi această baie cum şi tăvălirea în zăpadă, era frig de -18^0. Nu am avut timp să simt frigul, iar senzaţia de topire pe piele a zăpezii este foarte plăcută; la fel şi potolirea setei cu berea cea uşoară; de notat, cu berea nu se închină; nu se zice noroc cu această bere care e numai pentru potolirea setei. Noroc-skol se rezervă numai pentru vin şi rachiuri. La nevoia biologică arătată cu această baie curentă, se adaugă avantajul sanitar. La aceste armate nu a bântuit tifosul exantematic.

Lunga noastră vizită la front s-a terminat cu satisfacţia generală, cu multe învăţăminte şi am mulţumit colegului german locotenent-colonel Albedyll, cu recunoştinţă. Nu a fost niciun bolnav, deşi am trăit şi ne-am mişcat timp de peste zece zile, pe mari zăpezi, friguri de sub -20^0, dincolo de Cercul Polar cu peste 2-300 km.

6. Încetarea misiunii de ataşat militar (mai 1942)

În cele două luni ce-au urmat după această călătorie de iarnă, vremea s-a menţinut rece, astfel că la 10 mai gheaţa era încă prinsă pe latitudinea capitalelor Stockholm şi Helsinki. Prin aceasta îmi explicam lipsa de operaţiuni importante şi pe frontul de est. În schimb, puterile „Axei" au avut în continuare cunoscutele mari succese în Africa de nord care l-au făcut să declare cu amărăciune pe Churchill în Camera Comunelor marea înfrângere, fiindcă au întâlnit „un cutezător, iscusit, mare căpitan" (27.I.1942).[181] Era vorba de mareşalul Rommel. În aceeaşi vreme, operaţiuni senzaţionale se desfăşurau în Extremul Orient, unde o flotă japoneză sub comanda vestitului amiral Nagumo[182] (eroul de la Pearl Harbour) a pătruns în Oceanul Indian, a pustiit coastele Indiei, a scufundat portavionul olandez „Hermes" şi mai multe crucişătoare, a bombardat Colombo şi Bombay (aprilie 1942), cutreierând apele spre Golful Persic şi demonstrând spre Madagascar. În corpul diplomatic, ca şi suedezii, se întrebau surprinşi, nu cumva japonezii ţintesc să-şi dea mâna cu germanii – peste Suez – în Orientul Mijlociu? Reflectam la părerea comandantului Denham pe care îl obseda „India". Mă întrebam dacă puterile „Axei" nu au revenit la o strategie unitară solidară de coaliţie. Dar atunci pentru ce nu au acţionat la fel şi pe uscat în U.R.S.S. şi pentru ce politica japoneză s-a grăbit să facă pactul de neagresiune nipono-sovietic cu un an mai înainte (13.IV.1941)? Erau întrebări ce-mi puneam în primăvara după călătoria pe front.

---

[181] Cuvântarea premierului Churchill în Camera Comunelor la această dată.

[182] (S.M.) Chuichi Nagumo (1886-1944) a fost viceamiral în flota japoneză şi a comandat operaţiunile navale din decembrie 1941 şi din anul 1942. A suferit o înfrângere la Midway, la 4 iunie 1942.

Dar tot în aceste luni începusem pregătirile de desprindere din acest nord, fiindcă odată cu dezgheţul întârziat, misiunea de ataşat militar îmi înceta în luna mai; după ce copiii terminau anul şcolar către sfârşitul aceleiaşi luni, ne întorceam în ţară.

Misiunea înceta după mai bine de patru ani activând în centrul Europei, trăind la Berlin frământările, zguduirile continentului, apoi dezlănţuirea celui mai pustiitor război; după mai bine de patru ani: când o puternică Polonie s-a prăbuşit şi a fost împărţită pentru a patra oară, când războiul s-a întins pustiitor în nord, când alte prăbuşiri au răvăşit Europa în vest, când România a fost sângerată, iar spaţiul dunărean-balcanic îşi capătă o altă înfăţişare geografică, când se produce marea cotitură a războiului, de invazia Rusiei (care se credea la adăpost de meşteşugitele întocmiri politico-diplomatice) şi când s-a produs nu mai mica zguduire de la Pearl Harbour care cuprinde în uriaşa vâlvătaie întreaga planetă. A fost o lungă perioadă de intensă activitate a celei mai importante epoci istorice a Terrei şi a cataclismului celui mai pustiitor război; această intensă activitate s-a desfăşurat în centrele cele mai nevralgice.

Numai enumerând aceste evenimente, îndreptăţeşte pe lector să se aştepte la o încheiere privind această activitate şi misiune. Dar nici războiul nu s-a terminat – el va mai dura trei ani grei, cei mai grei – şi nici misiunea nu a luat sfârşit, de aceea şi memorialul se continuă. Despre prima parte, de activitate ca ataşat militar, în afară de Darea de seamă ce am înaintat în iunie 1942, pe care am predat-o la Marele Stat Major odată cu prezentarea de întoarcere, un studiu deosebit, despre „Ataşaţii Militari", a fost întocmit. Acest studiu a fost predat Ministerului Apărării Naţionale şi el completează acest Memorial care îşi va avea desigur încheierea generală.

Punând punct acestei activităţi speciale de ataşat militar pe scurt, într-o frază, vreau să spun că ea a fost rezultatul unei lungi pregătiri cu zeci de ani înainte, apoi a unei practici îndelungate de stat major şi de serviciu exterior (peste frontieră) şi a unei atente scrutări şi judecăţi a evenimentelor cu o muncă metodică stăruitoare.

Pentru lectorii urmaşi ce vor parcurge aceste pagini, cu aceste puţine cuvinte vreau să le dau o îmbărbătare că pot aspira la asemenea sarcini, cum şi la valente, folositoare rezultate, cu condiţia unei îndelungate pregătiri, adică de susţinută muncă pe care oricine poate să o facă: „geniul este munca=Genie ist Fleiss" (marele Moltke).

Desprinderea mea din misiune şi despărţirea de lumea în care am trăit şi lucrat s-a făcut cu regrete, cu dorinţa revederii, dar ceea ce pentru mine a fost mai izbitor a fost compasiunea, care din nou mi s-a arătat, mie şi ţării noastre care era angajată pe calea cea mai periculoasă. Compasiunea aceasta avea mai mare răsunet, fiindcă cu ani în urmă îmi făcusem o judecată asupra evenimentelor care din 1939 se derulau ameninţător pentru noi şi pentru care presimţeam un sfârşit sângeros şi dezastros.

Mă desprindeam de această misiune şi de această lume germană şi nordică cu o imensă cunoaştere şi bogată experienţă; un sentiment de înaltă consideraţie aveam pentru aceste lumi pe care le-am cunoscut la care se adăuga un deplin respect pentru figurile proeminente şi şefi militari ce am cunoscut şi am înţeles, cu excepţia unei minorităţi germane care ajunsă la vârf n-a mai avut înţelepciunea să se domine şi a prăvălit poporul ei, continentul şi întreaga planetă în epopeea cea mai tragică a tuturor timpurilor.

Călătoria de întoarcere am făcut-o din nordul în sudul Europei, care duduia de război, care era acoperit de ruine şi de distrugeri, care suferea cele mai mărunte nevoi şi care – mai ales – trăia spaima zi de zi a viitorului apropiat. Transportul l-am făcut cu întreaga familie în auto – cinci persoane – cu bagaje multe, plus ceva benzină de rezervă, eu singur la volan. Era mijlocul de transport cel mai comod şi cel mai sigur. Duceam articulat după turism o rulotă ce purta circa 500 kg bagaj. Anotimpul era prielnic (mai-iunie) şi călătoria s-a făcut pe etape rezonabile. În Germania am avut un preţios, amabil ajutor al autorităţilor militare, mai ales privitor la carburanţi; aceştia erau foarte preţioşi pentru toată lumea care era în război. Nu am avut nicio greutate deosebită; etapele parcurse îmi erau cunoscute de mult, ca şi oraşele parcurse, oricât de mari.

În Cehoslovacia eram în ţara prietenă şi iubită unde am fost primiţi şi conduşi cu deplină curtoazie; dar apăsa o mare tristeţe, nu numai a grelei, asupritoarei ocupaţii naziste care dura de trei ani, dar mai ales din cauza asprelor restricţii şi a criminalelor pedepse pe care „ocupaţia" le aplica ţării şi poporului „protejat" de stăpânirea nazistă; toate flamurile de doliu şi cu svastica erau arborate, fiindcă fusese pedepsit şi asasinat la Lidice (nord-vest de Praga) călăul-„protector" nazist Reinhard Heydrich; chiar şi copiii mei aveau regrete pentru acest popor sugrumat. Un cunoscut prieten doctor mi-a şoptit marile lui necazuri; nu voiam să-l compătimesc, ci să-l îmbărbătez, şoptindu-i că au trecut trei ani – era iunie 1942 – de asuprire, dar nu va mai dura peste trei ani, când ţara va fi eliberată. După trei ani – eram în mai 1945 – la Praga, venit cu frontul, l-am revăzut pe Dr. Karel Ondrejici care plângea de bucurie şi mă îmbrăţişa la el acasă. Nu uitase încurajarea mea, dar n-a crezut-o atât de sigură, apropiată.

Călătoria a decurs normal, şi la 11.VI.1942, mă prezint la Marele Stat Major. Mi s-a fixat audienţa de prezentare la generalul-şef în 15.VI.1942.[183]

7. Activitatea pe frontul de est (1 iulie 1942-1 iunie 1943)

7.1. Şef al Statului Major de Legătură pe lângă comandamentul german

7.1.a. Starea de spirit din ţară, ambianţa la Marele Stat Major, plecarea pe front

În zilele calde de iunie am găsit în capitală o atmosferă liniştită, cu un moral bun pentru cei pe care îi abordam – colegi, prieteni, cunoscuţi – şi cu care vorbeam.

Armata revenită în toamna târzie de pe front recucerise provinciile răpite, îşi sărbătorise „parada victorioasă" de întoarcere de pe front, cu misiunea îndeplinită, ţara până în centrul ei era aparent liniştită. „Ceva" forţe au mai rămas pe front, n-au putut să se desprindă, dar în aparenta linişte, oamenii de pe stradă credeau că nu pot să mai întârzie nici aceşti aşteptaţi; aceşti oameni de pe stradă erau mulţi în uniformă, foarte mulţi, fie de carieră sau mobilizaţi. Presa nu spunea mare lucru, iar convorbirile în particular, chiar în Marele Stat Major, erau şoapte şi păreri care se completau cu zvonurile de la Stockholm ca şi de la Berlin, că războiul nu s-a terminat pentru noi, cum nu se terminase nici pentru ceilalţi mici parteneri, ca Finlanda, de unde mă întorceam şi

[183] S-a terminat marele capitol A şi B din Partea a III-a (care cuprinde războiul al doilea mondial), începe capitolul C cu o nouă misiune.

unde am luat cunoştinţă de [aceste] stări. În cele patru zile până la prezentarea oficială, am cutrierat prin secţiile principale ale Marelui Stat Major, unde şefii erau colegi, prieteni de aceeaşi promoţie sau ofiţeri capabili, serioşi. Era o activitatea febrilă de organizare şi reorganizare, când mi se confirmă că mai sunt pe front forţe: Corpul VI Armată al generalului Dragalina, Corpul V Vânători de Munte al generalului Avramescu şi Corpul de Cavalerie al generalului Alexandru Racoviţă; apoi mai în şoaptă, dar şi pe faţă, mi se spune că germanii ne mai cer forţe şi noi eforturi economice. Tot acum am aflat de demisia generalului Iacobici care nu a fost de acord cu mareşalul ca România să angajeze noi forţe pe frontul de est. Am înţeles că aceste noi forţe, organizări şi reorganizări, erau în legătură cu marea febrilitate ce-am menţionat. Mi s-au mai şoptit şi unele contradicţii.[184]

Am făcut o vizită la Ministerul Afacerilor Externe unde am salutat pe ministrul G. Lecca şi pe alţii indicaţi; am simţit o răceală vecină cu suspiciunea faţă de titularul departamentului, Mihai Antonescu. Aici mi s-a vorbit de cererile germane (militare şi economice) fără precizări. Voiam să-l abordez pe generalul Iacobici cum şi pe ministrul general Pantazi[185] cu care urmasem Şcoala Superioară de Război, dar nu am reuşit decât mai târziu. Am văzut pe fostul ministru (1939, la Berlin) Radu Cruţescu care m-a pus cu precizie [la curent cu] situaţia şi mai ales cu privire la contradicţia dintre mareşal Antonescu şi bărbaţii politici care au cerut să ne abţinem a mai coopera în război alături de Germania; îmi precizează că aceeaşi părere o au toţi cei din Ministerul Afacerilor Externe afară de Mihai Antonescu; din aceeaşi cauză, Radu Creţianu[186] a demisionat fiindcă nu vrea să împărtăşească greaua răspundere în care nu se ţine seama de

---

184 (S.M.) Probabil că memorialistul se referă la contradicţiile dintre mareşalul Ion Antonescu şi şefii săi de stat major Iosif Iacobici şi ulterior Ilie Şteflea ca urmare a insistenţei acestora din urmă de a menţine o parte din forţele româneşti în ţară, de teama unui atac surpriză maghiar îndreptat împotriva sudului Transilvaniei, dar şi din măsură de prevedere. Punctul de vedere al acestor doi generali îşi va dovedi temeinicia după înfrângerea de la Stalingrad, vezi Dennis Deletant, *op.cit.*, 104-105.

185 (S.M.) Constantin Pantazi (1888-1958) a fost general român care a luptat în cele două războaie mondiale. A fost absolvent al Şcolii de infanterie şi cavalerie (1906-1908) şi al Şcolii Superioare de Război (1921-1923). Sublocotenent (1908), locotenent (1912), căpitan (1916), maior (1917), locotenent-colonel (1924), colonel (1929), general de brigadă (1937), general de divizie (1940), general de corp de armată (1943). A fost comandant al Diviziei 3 cavalerie (1939-1940), Diviziei blindate (1940), subsecretar de stat al Armatei de Uscat (1940-1942), ministru de război (1942-1944). După actul de la 23 august 1944, a fost încarcerat împreună cu mareşalul Ion Antonescu şi colaboratorii apropiaţi ai acestuia, ulterior fiind anchetaţi şi închişi atât în Uniunea Sovietică, cât şi în România. Condamnat la moarte de Tribunalul Poporului la 17 mai 1946, regele Mihai I i-a comutat pedeapsa în muncă silnică pe viaţă. Şi-a găsit sfârşitul în penitenciarul Râmnicu Sărat, Alesandru Duţu, Florica Dobre, *Drama generalilor români (1944-1964)*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1997, p. 204-214; Radu Ioanid, *Lotul Antonescu în ancheta Smerş, Moscova, 1944-1946. Documente din arhiva FSB*, Ed. Polirom, Iaşi, 2006, p. 42-44, 109-121.

186 (S.M.) Este vorba, în realitate, despre Alexandru Cretzianu (1895-1979), fiul diplomatului George Cretzianu. Era absolvent al Facultăţii de Drept a Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi şi diplomat de carieră, alăturându-se Ministerului Afacerilor Străine în septembrie 1918. A demisionat din poziţia de secretar general al acestuia la 6 octombrie 1941, în semn de protest faţă de continuarea războiului de către România alături de Germania după ce obiectivele naţionale româneşti, reintegrarea Basarabiei, Bucovinei de Nord şi a ţinutului Herţa fuseseră atinse. A continuat să-şi menţină contactele în cadrul ministerului şi a fost rechemat la 15 septembrie 1943, fiind numit ministru al României în Turcia, Alexandru Cretzianu, *Ocazia pierdută*, ediţia a doua, prefaţă de Valeriu Florin Dobrinescu, postfaţă de Sherman David Spector, Institutul European, Iaşi, 1998, p. 5-37.

marea masă a naţiunii. Radu Cruţescu îmi precizează că, sub ocupaţia germană şi cu dictatura, nu se poate manifesta nici cea mai mică părere contrară, deci nici cel mai mic control nu mai este posibil; mareşalul hotărăşte de unul singur, fiind dispus să cedeze cererilor germane.

În ziua prezentării oficiale la Marele Stat Major, subşeful, general Nicolae Tătăranu[187] mă primeşte cu interes să-i predau darea de seamă despre misiunea încheiată. Mă însărcinează să pregătesc 1-2 conferinţe privind desfăşurarea războiului în nordul continentului. Cu această ocazie, la Secţia 1 Organizare, vechiul coleg şi prieten, E. Boerescu, nu-şi găsea liniştea [faţă] de noile ordine scurte, urgente, secrete şi nesecrete privind noile organizări şi mă lăsa să înţeleg că mai avem de luptat pentru eliberarea Transilvaniei.

A doua zi mă primeşte noul şef al Marelui Stat Major, general Ilie Şteflea[188]. El era preocupat şi încordat. Fără multă vorbă, după ce mi-a spus că i s-a dat o „sarcină grea" (era şef al Marelui Stat Major de mai multe luni), că a fost la OKW cu două luni înainte, că cu alte două luni mai înainte fusese mareşal Keitel la Bucureşti, venit cu noi cereri. Era gânditor şi deodată mi-a cerut să mă pun la curent cu campania de iarnă a trupelor române. Ziua următoare îmi spune că voi pleca curând pe front, fiindcă vom angaja alte forţe în sprijinul Germaniei. Dar, adaugă el, fiindcă comandamentul român rămâne la Bucureşti, „vei conduce un stat major de legătură pe lângă comandamentul german unde vei fi reprezentantul mareşalului şi al Marelui Stat Major".

În încheiere, pe scurt, îmi cere să iau legătura cu Secţia 1 Organizare care urma să primească ordin de constituire a acestui stat major de legătură; sarcina impunea urgenţă şi era strict secretă.

---

[187] (S.M.) Nicolae Tătăranu (1890-1953) a fost general român educat la Şcoala militară de infanterie din Bucureşti (1908-1910) şi la Şcoala Superioară de Război din Paris (1921-1923), instituţii pe care le-a absolvit cu rezultate strălucite. A îndeplinit funcţia de ataşat militar în Franţa, Belgia şi Spania (1928-1931), a fost profesor la Şcoala Superioară de Război. S-a bucurat de simpatia principelui, ulterior a regelui Carol al II-lea, naşul său de cununie, dar şi a cercurilor liberale şi a lui Ion Antonescu. A luptat în cele două războaie mondiale, jucând un rol important în timpul celei de-a doua conflagraţii când a îndeplinit funcţiile de subşef al Marelui Stat Major (1940-1942), şef al statului major al Armatei 4 în timpul bătăliei de la Odessa (septembrie-octombrie 1941), comandat al Diviziei 20 infanterie (1942-1943) în fruntea căreia a luptat în Bătălia de la Stalingrad, primind şocul atacului sovietic din data de 20 noiembrie 1942. Din 24 august 1944 a primit comanda Corpului 6 armată, în fruntea căruia a luptat pentru dezrobirea Transilvaniei. A fost trecut în rezervă în martie 1945. A fost decorat cu decoraţia „Crucea de Cavaler a Crucii de Fier", Stalingrad – 17 Decembrie 1942 şi cu Ordinul Mihai Viteazul clasa a III-a – prin Decretul Regal nr. 3200 din data de 14.11.1941. Acesta din urmă îi va fi retras pentru părăsirea subordonaţilor săi la 13 ianuarie 1943, când s-a întors temporar în ţară, deşi avusese permisiunea generalului Friedrich Paulus, comandantul Armatei 6 Germane, în acest sens, vezi maior Florin Şperlea, „General, caut scutire de front!", http://www.presamil.ro/SMM/2005/3/13.htm (accesată la 25.03.2012).

[188] (S.M.) Generalul Ilie Şteflea (1887-1946) era originar din Transilvania austro-ungară. Era absolvent al Şcolii Militare de Ofiţeri de Infanterie (pe care a urmat-o între 1907 şi 1909) şi al Şcolii Superioare de Război (1919-1920). Sublocotenent (1909), locotenent (1912), căpitan (1916), maior (1917), locotenent-colonel (1925), colonel (1930), general de brigadă (1938), general de divizie (1942), general de corp de armată (1944), trecut în rezervă (1945). A fost subşef al Marelui Stat Major (1939-1940), şef de stat major al Armatei 1 (1940-1941), comandant al Diviziei 3 Infanterie, şef al Marelui Stat Major (1942-1944), comandant al Armatei 4 (1944), Alesandru Duţu, Florica Dobre, *op.cit.*, p. 263-275.

Bunul meu colonel Boerescu îmi spune că i s-a vorbit cu 2-3 săptămâni în urmă, dar nimic precis, „fiindcă nici cei mari nu erau hotărâți la legătura cu comanda trupelor noastre".

Am înţeles noua mea misiune care sub unele aspecte era o continuare a misiunii de până atunci, dar cu implicaţii şi eventual complicaţii generate de starea de război şi mai ales de operaţii. Chiar a doua zi prin Secţia Operaţii mi se precizează misiunea şi se pregătea o instrucţiune scrisă din care rezulta:

- misiunea de legătură şi de informare;
- reprezentantul pe front al Comandamentului Suprem Român;
- va funcţiona ca un stat major de mare unitate;
- se va denumi „Detaşamentul de legătură colonel Gârbea".

Acest organism a fost cerut de către Misiunea Militară Germană de 10-15 zile, iar instrucţiunea scrisă ce se pregăteşte mi se va da ulterior. A rezultat un document complex, greoi, cu atribuţii care, pe lângă legătură-informare, cuprindea: operaţii, informaţii-contrainformaţii, servicii şi aprovizionări, personal şi disciplină, transporturi de tot felul ş.a. Era atât de voluminos documentul că ar fi necesitat un geamantan sau o casetă cu cheie. În puţinele zile mi-am dat seama că o serie de evenimente se petrecuseră în legătură cu forţele române ce se angajau; declaraţii de război cu Anglia şi USA, cum şi o înverşunată tensiune cu Ungaria de care cei de la Marele Stat Major nu aveau nicio cunoştinţă. Pe deasupra plutea o urgenţă pe care Misiunea Militară Germană o impunea, fiindcă a fost o şovăială până s-a ajuns la această curioasă „legătură". Deci într-o ambianţă nebuloasă s-a creat: „Detaşamentul de Legătură=D.L.".[189] Era în adevăr o curioasă nepotriveală cu acest „D.L.", căci: armata română cu grosul ei era trimisă pe front, iar Comandamentul Suprem Român rămânea la Bucureşti; armata urma să lupte sub conducerea superioară germană şi numai o reprezentanţă română o însoţea sub forma unui „Detaşament de Legătură". Cu această soluţie, [se căuta] să se demonstreze că România nu mai participă la război, fiindcă Comandamentul Suprem rămâne în ţară; pe front nu se duce decât „un colonel", iar armata ca un fel de mercenari. Cu această soluţie, se credea că se va potoli şi rezistenţa conducătorilor politici; tot cu ea se putea crede că se răspunde şi protestelor externe care ne-au cerut să nu trecem Nistrul.

Formula aceasta hibridă[190], nemaiîntâlnită în istorie, nu putea rezolva nimic folositor pentru armata noastră. Eu însumi nu mă credeam personal cel mai indicat pentru acel rol. Am reflectat îndelung şi chiar a doua zi am raportat generalului Şteflea că nu pot să primesc această sarcină, motivând că în ianuarie 1940 am părăsit postul ce aveam la Berlin fiindcă nu am fost pe placul naziştilor. Generalul-şef vădit plictisit de cele arătate de mine m-a concediat, spunându-mi că se duce la mareşal unde va raporta problemele ridicate de mine; eu i-am sugerat ca indicaţi pentru această misiune pe

[189] Soluţia acestei hibride „Legături" era soluţia Misiunii Militare Germane care avea interesul ca trupele române să fie conduse de comandament german; ea convenea şi conducerii române care rămânând la Bucureşti încerca să demonstreze că nu mai luăm parte la războiul în Rusia.

[190] O numesc hibridă fiindcă formula pornea de la germani ca şi de la noi, apoi pentru că avea de scop să satisfacă interese germane ca şi susceptibilităţi române.

generalii Gheorghe Rozin[191] sau Gheorghe Potopeanu[192]; aceştia erau cu 5-7 ani mai vechi, erau generali, făcuseră studii militare în Germania (prin 1910, 1912) şi puteau să aibă mai mult prestigiu.

În vremea aceea mareşalul era bolnav, şi întrebată Misiunea Militară Germană despre persoana mea, nu a făcut nici o obiecţie, din contră, a cerut numirea mea după insistentele recomandări – spunea generalul Hauffe[193], şeful misiunii – de la OKW. În fapt acesta recomanda insistent plecarea urgentă, mai ales a trupelor.

---

191 (S.M.) Gheorghe Rozin (1888-1961), general de corp de armată român. A urmat Şcoala de ofiţeri de artilerie, geniu şi marină (1907-1909), Academia Tehnică din Charlottenburg (1910-1912), Şcoala de Tragere a Artileriei din Juterborg (1912-1913), Şcoala Superioară de Război din Berlin (1913-1914, anul I) şi Şcoala Superioară de Război (1919), pe care a absolvit-o ca şef de promoţie. A parcurs următoarele grade militare: sublocotenent (1909), locotenent (1912), căpitan (1916), maior (1917). locotenent-colonel (1924), colonel (1930), general de brigadă (1938), general de divizie (1942), general de corp de armată (1944). A început cariera ca stagiar la Regimentul 14 Artilerie în Prusia (1909-1910), apoi ca ofiţer în Biroul Informaţii din Marele Stat Major (1914), ataşat militar la Berlin (1914-1915), ofiţer în statul major al Corpului 2 Armată (1915-1916), comandant de baterie în Regimentul 2 Obuziere (1916) şi în Regimentul 1 Artilerie Călăreaţă (1917), şef birou informaţii la Divizie 13 Infanterie (1917-1918), şef de cabinet al şefului Marelui Stat Major (1918-1919), şeful Misiunii militare la Berlin pentru repatrierea prizonierilor de război (1919-1920), profesor la Şcoala Superioară de Război (1921-1924), ajutor al comandantului Regimentului 2 Artilerie (1924-1926), şef birou regulamente generale în Marele Stat Major (1926-1930), comandant al Regimentului de Artilerie al Centrului de Instrucţie a Artileriei Mihai Bravu (1930-1933) şi al Regimentului 2 Artilerie Gardă (1933), şeful Secţiei 3 Operaţii din Marele Stat Major (1933-1938), comandantul Brigăzii 8 Artilerie (1938-1941), comandantul Diviziei 13 Infanterie (10 ianuarie-8 noiembrie 1941), directorul învăţământului militar superior (1941-1942), directorul Direcţiei Superioare a Artileriei (1942-1943), comandant al Corpului 4 Armată de pe frontul de est (1943-1944), comandantul Trupelor de Tancuri şi Auto-Mecanizate (1944-1945), fiind pus la dispoziţia Ministerului de Război (1944-1945), Decorat cu Ordinul „Coroana României", clasa a II-a (1941). Arestat la 19 aprilie 1948, acuzat de înaltă trădare şi condamnat la 20 de ani de temniţă grea, găsindu-şi sfârşitul în închisoarea Văcăreşti, „Gheorghe Rozin", în *Enciclopedia României*, http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Gheorghe_Rozin (accesată la 25.03.2012).

192 (S.M.) Gheorghe Potopeanu (1889-1966) a ajuns general de divizie, precum şi ministru al Economiei Naţionale (1941) şi al Finanţelor (1944), comandant militar al teritoriului dintre Bug şi Nistru (1944). Era format la Şcoala Militară de Artilerie, Geniu şi Marină (1908-1910), Şcoala militară de la Kassel , Academia Tehnică Militară – Charlottenburg, Şcoala de Tragere a Artileriei – Juterborg (1909-1914) şi Şcoala Superioară de Război din Paris (1919-1921). Parcursese următoarele grade militare: sublocotenent (1910), locotenent (1914), căpitan (1916), maior (1917), locotenent-colonel (1927), colonel (1933), general de brigadă (1939) şi general de divizie (1942). Deţinuse o serie de funcţii militare precum profesor la Centrul de Instrucţie al Artileriei (1923-1926) şi Şcoala Superioară de Război (1927-1928), şef Secţie Operaţii în Marele Stat Major (1929-1933), comandant al Regimentului 2 Artilerie (1933-1936), ataşat militar în Franţa-acreditat şi în Belgia (1936-1938), comandant al Brigăzii 5 Artilerie (1938-1939), şef de stat major al Armatei a 2-a (1940), comandant al Diviziei 1 Grăniceri (1941-1943), comandant al Corpului 2 Armată Teritorial (1943-1944) comandant al Corpului 7 Armată (1944). Decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul", clasa a III-a (1941). Arestat de mai multe ori (1944, 1945, 1948), acuzat de crime de război pentru activitatea ca ministru al Economiei şi condamnat la 5 ani închisoare. A fost eliberat la 19 august 1953, pentru ca în 1957 să fie din nou arestat, judecat pentru crimă de înaltă trădare şi condamnat la 15 ani temniţă grea. A fost eliberat în 1963, Alesandru Duţu, Florica Dobre, *op.cit.*, p. 218-223; „Gheorghe Potopeanu", în *Enciclopedia României*, http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Gheorghe_Potopeanu (accesată la 25.03.2012).

193 (S.M.) Arthur Hauffe (1892-1944) a fost general german de infanterie în al doilea război mondial, unde a comandant Divizia 46 Infanterie, Corpul XIII de Armată, îndeplinind şi funcţia de şef al Misiunii Militare Germane de la Bucureşti. A fost înlocuit în anul 1943, fiind acuzat de generalul Ilie Ştefleа, şeful Marelui Stat Major, de înarmarea inadecvată a trupelor române de pe frontul Stalingradului, dar şi de atitudine neleală şi necolegială faţă de Armata Română, vezi General Ion Gheorghe, *Un dictator neferi-*

După aceasta, cu autoritate, generalul Șteflea mi-a ordonat să plec în două zile pe front cu avionul, iar „Detaşamentul", organizat zi şi noapte, urma să vină cu trenul. Aceasta s-a întâmplat la 29.VI.1942.[194]

La 1 iulie am plecat însoţind pe comandantul Armatei a 3-a, generalul Petre Dumitrescu, care comanda jumătate din forţele române care erau destinate a pleca pe front. Îl mai însoţea un stat major redus; eu nu am luat decât un ofiţer necunoscut ca adjutant. Am ajuns în aceeaşi zi la Tiraspol unde era Cartierul General al Armatei 3 şi la 3 iulie (în zori) am plecat la Poltava unde era cartierul general al Grupului de Armate „Sud". În aceeaşi zi sosise şi Hitler pentru a da „instrucţiuni complimentare" privitor la marea ofensivă de vară care începuse şi urma să se dezvolte spre sud-est.

Reflectam că porneam de la o misiune grea cu un stat major neformat, necunoscut şi nesudat. Ce să mai vorbim de o selecţionare, o pregătire şi de o verificare a acestor ofiţeri! Am avut timp să dau o mică notă de doi ofiţeri de rezervă care vorbeau germana. Bunului meu prieten Boerescu i-am lăsat nota – pe care n-a uitat-o – cu rugămintea să aleagă el pe ofiţeri pentru a-mi uşura sarcina. Îi păstrez o pioasă amintire ca şi recunoştinţă, fiindcă personalul ce mi-a trimis a venit repede şi a fost bun; în mai puţin de două săptămâni, „D.L." era debarcat şi instalat la Stalino=Doneţ. În anexa cu Ordinul de Bătaie se dă tabelul schemă (anexa 2) cu compunerea şi încadrarea detaşamentului.

7.2. La Grup de Armate „Sud". Personaje şi persoane. Sarcini şi atribuţii. Activitatea şi mod de lucru

7.2.a. Personaje şi persoane

Fără întârziere am fost condus şi m-am prezentat la Cartierul General al acestui mare comandament care cuprindea întreaga armată română: ce era pe front şi mai ales grosul care începuse transportul greoi şi de departe. Am căzut la acest comandament într-o atmosferă glacială, de depresie morală, la şefii cei mari. Încă pe timpul zborului îmi făceam socoteala că cea mai spinoasă greutate pentru mine ca şi pentru ofiţerii mei era relaţia de serviciu cu personajele şi ofiţerii germani cu care vom colabora. Era o lume nouă în care intram şi unde vom lucra luni în şir într-o ambianţă de război; tot aşa pentru germani, era o lume nouă care venea şi pe care trebuia să-i ajute. În atmosfera rece pomenită, debutul nu era de bun augur din care cauză atenţia mea era încordată, eram în tensiune, numai ochi şi urechi. Bietul meu adjutant, care nici nu vorbea germana, era un tânăr ofiţer de rezervă din cavalerie care nu avea practica de legătură, deci i se părea totul mai străin şi mai ciudat, ceea ce îi mărea sfiala şi stângăcia.

Feldmareşalul von Bock, comandantul-şef m-a primit imediat în mod aproape ceremonios punând multă distincţie. Era vechi ofiţer de cavalerie care avea strălucite state de serviciu încă din primul război mondial, dar mai ales în campania din Franţa

---

cit: Mareşalul Antonescu (Calea României spre statul satelit), ediţie de Stelian Neagoe, Ed. Machiavelli, Bucureşti, 1996, p. 260-261.

194 Colonelul Davidescu, vechi prieten, mi-a comunicat în 1943 (ca şi la martie 1944 când am plecat la OKW) că la întâmpinarea lui Șteflea [făcută] mareşalului Antonescu, acesta ar fi răspuns: „Să se ducă Gârbea, el îi cunoaşte cel mai bine pe germani şi nu se lasă copleşit de ei; n-ai văzut rapoartele lui critice?... Să se ceară şi avizul Misiunii Militare Germane".

1940. Primise referinţe despre activitatea mea iar eu i-am arătat înalta consideraţie ce-i purta regele Carol II care-l cunoştea încă cu mulţi ani în urmă şi care mi-a vorbit de el în 1937 când plecam la Berlin ca ataşat militar; i-am reamintit succesele sale din Olanda, Belgia, Franţa pe care Führer-ul le-a elogiat la superlativ în marele său discurs din Parlament=Reichstag când l-a avansat „zum Generalfeldmarschall"; apoi am adăugat, cum în aceeaşi vestită lucrare: „der Feldzug im Westen[195]", este menţionat şeful său de stat major, general de corp de armată G. Sodenstern[196] de atunci – şi care era acelaşi la Poltava – [pe care] Führerul l-a elogiat şi l-a avansat pentru höchste Verdienste=cel mai înalt merit. Această scurtă alocuţiune a topit răceala şi mareşalul von Bock mă invită la masă, după ce mai întâi mă prezintă şefului său de stat major, general de corp de armată=der Infanterie, cum şi colonelului cu direcţia operaţiilor I-a, Winter, care păstrau aceleaşi figuri reci, severe, posomorâte (mai ales la acesta din urmă). Mareşalul ne părăseşte pentru câteva minute.

Mai apoi la masă, în aşteptarea mareşalului, am văzut fotografii ale acestui distins şef militar cu mare demnitate; salutând pe Hitler la o recepţie se abţine de la orice plecăciune şi numai o uşoară înclinare a capului, se remarcă. Era de statură înalt, mult mai înalt, zvelt, părul tăiat scurt, privirea clară şi faţa lui manifesta o prietenie care reducea severitatea ţinutei.

La masă mareşalul urma un regim uşor şi motiva că este suferind de stomac. Povestind îi spune lui Sodenstern că eu cunoşteam isprăvile lor şi chiar i-am citat elogiile lui Hitler; a urmat un râs exploziv şi totuşi amar!, dar cei doi mă priveau cu mai mult interes. Simţeam că terenul îl câştig şi că atmosfera se va mai destinde. Chiar şi adjutantul meu care era la masă tăcut şi rezervat a putut să înţeleagă înseninarea atmosferei.

Să dau explicaţii acestei stări pe care am avut-o şi eu încet, încet în următoarele zile: Hitler venise în aceeaşi zi la Grupul de Armate ca să-l demită pe vestitul mareşal von Bock şi să reproşeze statului major lui Sodenstern şi lui Winter de o „lâncezeală a operaţiilor". Este de notat că această criză de comandament a provocat-o Hitler în plină bătălie care începuse la 28.VI în zorii zilei; această bătălie nu numai că nu lâncezea, dar în câteva zile a forţat Donul, a cucerit intacte podurile şi a învăluit centrul Voronej de ţărmul de est. Mai trebuie notat că Grupul de Armate a avut o grea campanie de iarnă; iar cu o lună şi ceva mai înainte un mare atac sovietic, în mai, la Harkov, a fost respins şi s-a repurtat o strălucită victorie (către 28 mai) în faimoasa bătălie de încercuire=die Kesselschlacht von Charkow[197] – valea Reka, unde forţele principale de atac

---

[195] (S.M.) Campania din Vest.

[196] (S.M.) Georg von Sodenstern (1889-1955) a fost un general german de infanterie foarte apreciat, care a luptat în cele două războaie mondiale. A devenit general-maior în anul 1938 şi general-locotenent doi ani mai târziu. A participat la campania poloneză şi la cea din vest, la aceasta din urmă în calitate de şef al Statului Major General al Grupului de Armate A condus de general-colonel Gerd von Rundstedt. După lansarea Operaţiunii Barbarossa, a fost şeful Statului Major al Grupului de Armate Sud, unde a servit sub conducerea lui von Rundstedt, Walther von Reichenau şi Fedor von Bock. La începutul lunii iulie 1942, el a devenit şeful Statului Major General al Grupului de Armate B. A mai comandat Armata 19 şi a mai luptat pe frontul din Italia, http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/S/SodensternGeorgv-R.htm (accesată la data de 5.04.2012).

[197] (S.M.) Încercuirea Harkov-ului.

sovietic aventurate au fost împresurate, nimicite, iar frontul a făcut un salt spre est, degajând larg oraşul cum şi oraşele Kursk, Orel. Demiterea ca şi reproşurile arătate n-aveau niciun suport real. De aceea atmosfera a fost atât de rece la sosirea mea. Grupul de Armate a mai avut victoriile de la Kerci (mai) şi de la Sevastopol (iunie).

A doua zi la dejun, mareşalul von Bock mi-a spus că este suferind şi că va trebui să lase comanda pe care o va mai ţine până la venirea noului titular; mareşalul List. Mai mi-a spus că va urma o strămutare rapidă a Carterul General la Stalino=Doneţ (Doneck).

General Sodenstern, şeful statului major al Grupului de Armate, era furios de această demitere ca şi de reproşurile nedrepte, de aceea el a izbucnit în râsul sarcastic, când i s-a reamintit la dejun despre laudele superlative ale lui Hitler din iunie 1940. Dar acest vestit general, de un spirit şi un simţ tactic arhicunoscut, a luat cu filozofie asemenea necazuri „de şef ajuns" (Hitler) şi ca un derivativ îneca amarul într-un mai repetat pahar de vin (numai roşu).

Ca înfăţişare era mai mult corpolent, distonant de masa ofiţerilor germani care au siluetă; vorbea rar, gândea mult, dar avea soluţii originale. Despărţirea forţată de şeful său respectat l-a lovit, însă îşi ascundea tristeţea în tăcere.[198]

Colonel Winter era cu totul altă fire; el deţinea funcţia importantă a operaţiilor – I-a – şi completa în toate pe şeful său. Era ager, slab la înfăţişare, a dus greul în campania de iarnă, era nervos, cu bun raţionament. El nu-şi ascundea dezamăgirea şi era revoltat de reproşuri când mi-a etalat victoriile şi succesele (arătate mai înainte); ofensiva de vară o socotea foarte întârziată, cu obiective risipite, neconcludente. Mai erau în atmosferă şi alte evenimente. La vreo două zile, pe fereastră am zărit un mic grup ce pleca spre gară, erau caii şi bagajele mareşalului von Bock; aceasta a iscat o nouă zvâcnire a colonelului Winter care vibra „ca o lamă de oţel ce-şi rodea teaca". Cei doi contemplau cu tristeţe această plecare. Deodată tăcutul general Sondenstern lansează în această atmosferă întrebarea: „Nu credeţi că Stalin ar fi bucuros să încheie pacea??" El privea pe ajutorul său cu care se părea că mai discutase această temă. Am răspuns convins afirmativ, după care colonelul Winter continuă idea, întrebând şi el: „Unde mergem în acest abis?" Am înţeles că cei doi şefi dezamăgiţi, fiind la curent cu directiva lui Hitler şi cu obiectivele campaniei de vară, se îndoiau că aceasta ar duce la o decizie. A fost pentru prima dată când am perceput îndoiala unor ofiţeri superiori germani.

Am regretat că m-am despărţit curând de aceştia doi la apropiata reorganizare despre care va fi vorba ulterior.

Colonelul Otto Schiel era şeful transporturilor[199] de cale ferată de pe foarte întinsul spaţiu din zona Grupului de Armate care începea din Polonia şi Bug. De acesta depindea mişcarea cât mai repede şi cât mai aproape de front a numeroaselor garnituri care

---

198 General Sodenstern a fost nedespărţit de mareşal von Bock din Franţa. Apoi cu acesta au fost mutaţi pe Frontul de Est în aprilie 1941 la Grupul de Armate „Sud", înlocuind pe von Rundstedt.

199 Transporturile în marile zone ale Grupului de Armate erau organizate în câte o Direcţie Generală = General Transport Wesen, care conducea transporturile în concepţia strategică-operativă a Grupului de Armate.

transportau trupele noastre alături de cele germane, italiene, ungare etc. Era din Westfalia şi repede m-am pus în cele mai bune relaţii de serviciu care au evoluat spre prietenie, pe care am folosit-o şi care s-a menţinut multă vreme. El mi-a mai scris din când în când mulţi ani după terminarea războiului. A fost un mare rănit de război.

Ofiţerul de stat major pentru armatele române, care era unul din ajutoarele colonelului Winter, era locotenent-colonelul S…[200], denumit If. Toţi ofiţerii de stat major care lucrau la operaţii erau I, primind o particulă după sarcina primită; cel care se ocupa de armatele coalizate (totuşi străine) îşi zicea If, f de la cuvântul fremd=străin. Cu acest ofiţer mă vedeam chiar de mai multe ori pe zi, dar contactul nu a fost bun din cauza spiritului său îngust. În aşteptarea „D.L.", am vrut să mă documentez pe mai multe laturi, dar cererile îmi erau amânate sau eludate, chiar privind situaţia zilei. A trebuit să-l fac să înţeleagă foarte greu că eu reprezentam la Grupul de Armate pe mareşalul Antonescu şi pe OKW al armatei române. Am rezolvat tensiunea cu acesta direct prin comandantul-şef, ca şi prin şeful de stat major, general Sodenstern.

Acest ofiţer locotenent-colonel If, pentru a mă distrage de la cererile ce-i făceam, m-a condus la generalul-şef al „spatelui", General Auleb[201], care în 1941 era comandantul trupelor din Transnistria. Era un om înalt, de o impozantă figură, cu mult tact în relaţii, iar misiunea lui era spinoasă. Avea rude în România, dar mai mult prin firea lui decât prin legăturile de rudenie, am avut cele mai bune relaţii. În zona sa se mişcau atât de multe forţe române, încât i-am cerut organizarea sa teritorială ca să mă pot suprapune cu organizarea ce trebuie să o aşez până la Nipru unde se terminau etapele române (E.R.). Problema cea mai delicată era a relaţiilor cu populaţia civilă şi partizanii, de care m-a informat cu multe detalii; apoi era partea informativă, circulaţia pe şosele şi pe reţeaua de cale ferată, liniile şi posturile de control (soldaţi răzleţi, rătăciţi, bolnavi, convalescenţi, fugari, dezertori etc.) în centre şi în gări, gara regulatoare. Era bucuros că-i voi da concursul şi i-am promis organizarea mea cu numele ofiţerilor şi legăturile ce voi stabili. Am lucrat în cele mai bune condiţii aproape un an cu acest mare şef. El m-a pus în legătură cu comandantul garnizoanei Poltava care m-a cazat la hotelul ofiţerilor. Tot acesta mi-a predat un uriaş local unde va funcţiona „Detaşamentul de Legătură". Acest local nu avea nici măcar o uşă sau fereastră care să se închidă; instalaţiile şi sobele erau defectuoase; lucrători aduşi de primăria oraşului începuseră reparaţiile; oraşul n-a avut nicio stricăciune din cauza războiului, dar revoluţia şi administraţia oraşului au lăsat urme prea vizibile. Am mulţumit şi nu am spus că mă voi muta curând şi nu voi folosi acest local.

---

200 (S.M.) Memorialistul redă numai iniţiala numelui de familie al acestuia.

201 (S.M.) Helge Arthur Auleb (24 martie 1887-14 martie 1964) a fost un ofiţer german ce va ajunge la gradul de general, după ce a luptat în ambele războaie mondiale. A participat la campania din Franţa din mai-iunie 1940 în statul major al armatei germane, a luat parte în administraţia germană a teritoriului francez, a luptat apoi în cadrul Operaţiunii Barbarossa împotriva Uniunii Sovietice, alăturându-se efortului german din sudul frontului. Din 18 decembrie 1943 a fost numit în fruntea forţelor germane din Transnistria, iar din 1.04.1944, la comanda celor din nordul României. Biografia sa poate fi consultată la adresa http://balsi.de/Homepage-Generale/Heer/A/Auleb (accesată la 5.04.2012).

În aşteptare, ofiţerul If mi-a dat un ofiţer ca să văd oraşul şi câmpul de bătălie unde Petru cel Mare a repurtat victoria vestită asupra lui Carol XII (1709)[202]; oraşul nu avea nimic atrăgător şi altă importanţă. Aici am descoperit un mic grup român de doi ofiţeri cu subofiţeri şi trupă proveniţi de la Corpul VI Armată. Maiorul Vovu conducea acest grup de legătură cu Grupul de Armate, dar nu făcea nimic şi nici nu putea să facă pentru că acesta se mişcase pe Doneţ spre Rostov la circa 300 km. Era instalat la marginea oraşului într-o mică casă de 2-3 camere cu dependinţe. Era în subzistenţa garnizoanei, dar nu avea nici o legătură cu Grupul de Armate, care nu avea cunoştinţă de el. L-am înglobat la „D.L.", dar nu avea pe nimeni care să ştie germana, în schimb avea 3-4 translatori de limba rusă care erau foarte preţioşi. L-am orientat pe maiorul Vovu şi i-am spus că în curând vom părăsi această reşedinţă, deci să se pregătească. I-am spus să instaleze un post fix la gara oraşului care să dea informaţii militarilor români în trecere. La plecare să se desfacă de orice obligaţii ar avea, dar mai ales să predea mobilierul cu locuinţa pe care a ocupat-o; transportul cu trenul, data şi destinaţia se va comunica ulterior. În zilele ce a urmat până la plecare am dat de lucru acestui grup de legătură. Maiorul Vovu a fost repartizat ca şef al Biroului Informaţii în „D.L." şi i-am spus că va avea de organizat o reţea de 3-4 posturi fixe pe Nipru, suprapusă de reţeaua germană. Misiunea acestor posturi era de orientare, informare, dirijare la nevoie, hrană şi cazare la organele germane pentru toţi militarii români care veneau din sau mergeau către ţară. Reţeaua aceasta trebuia să ia fiinţă (ca să funcţioneze de îndată ce „D.L." va sosi din ţară) în sectorul pe Nipru de la Kremenciuc la Zaporoje, ambele incluse[203] eventual. L-am trimis[204] la Dnepropetrovsk pentru a lua legătura cu eventuale organe române, germane şi cu gara regulatoare.[205] O altă [forţă de] recunoaştere să trimită cu trenul la Kremenciuc. Cu aceste dispoziţii, activitatea „D.L." a început (vezi schema de informare anexa 1[206], unde se va vorbi de personal).

Ar trebui ca lista persoanelor importante să cuprindă şi pe OQu sau Oberquartiermeister = şeful Secţiei 4 servicii şi aprovizionări de orice fel. El este un personaj tot atât de important ca şi Ia, dar despre el va fi vorba mai târziu.

Mă opresc aici cu enumerarea persoanelor despre care va mai fi vorba pe parcurs.

7.2.b. Sarcini şi atribuţii. Modul de lucru al „Detaşamentului de Legătură"

Campania de vară a început foarte târziu. Comandamentul german şi-a dat seama încă din iarna 1941-1942 că armata sovietică nu a fost înfrântă şi că un nou mare efort va fi necesar în campania de vară din 1942 la care să concure cât mai multe forţe, in-

---

202 (S.M.) Referire la Poltava, localitatea unde ţarul rus Petru cel Mare a obţinut victoria decisivă împotriva regelui suedez Carol al XII-lea (bătălie cunoscută în Suedia drept *Slaget vid Poltava*). Pentru Rusia, aceasta a reprezentat un moment definitoriu în sporirea importanţei Imperiului Rus pe plan european, în vreme ce pentru Suedia a avut semnificaţia decăderii sale de la statutul de mare putere.

203 (S.M.) În text, „inclusiv".

204 (S.M.) Se înţelege din text că se referă la maiorul Vovu.

205 I-am cerut maiorului Vovu (întărit cu un ordin de serviciu român şi german) să ducă informaţii de la aceste organe: persoane, atribuţiuni, forţa, locul, adresa, mod de lucru, legături. I-am dat un auto şi translatori ruşi.

206 (S.M.) În text este menţionată pagina 77 din manuscris.

clusiv ale micilor parteneri: Italia, Ungaria, România, Finlanda, Slovacia. Tratativele pentru determinarea acestora au durat, şi până s-au organizat, mobilizat şi transportat aceste forţe, s-a pierdut un timp preţios; aceasta este o cauză a întârzierii (părerea justă a mareşalului von Bock).

Dar forţele germane au avut şi ele nevoie de completări după campania de iarnă,[207] iar armata sovietică a atacat cu putere în primăvară spre Harkov pentru a degaja capitala de un pericol dinspre Ucraina; aceasta s-a terminat cu marea bătălie de „încercuire" de la Harkov prin care frontul rus, sub comanda mareşalului Timoşenko, este împins larg la est de linia Kursk-Harkov.[208] Aceste operaţiuni [ce au culminat] cu bătălia Crimeii, care s-a încheiat la 2 iulie odată cu căderea Sevastopolului, au fost o altă cauză principală care a întârziat campania de vară. Aceasta a început la sfârşitul lui iunie 1942. Marea mea misiune pe front cu „D.L." a început la Poltava odată cu această bătălie de la nord-est de Harkov.

Concepţia germană, care mi s-a arătat treptat la Grupul de Armate Sud (Poltava 3.07.1942), potrivit directivei OKW, era: distrugerea forţelor principale ale mareşalului Timoşenko între Doneţ şi Don, apoi înaintare spre Stalingrad pe Volga[209] spre nord şi în Caucaz spre sud pentru cucerirea zonei petrolifere cum şi a trecerilor peste Munţii Caucaz. Operaţiunea principală revenea Grupului de Armate Sud care progresiv trebuia să însumeze un total de 11 armate şi anume:

- 7 armate germane din care 2 armate blindate (armatele a 2-a, 11-a, 17-a, de Crimeea, armatele 1-a şi 4-a tancuri);
- 4 aliate (Armata a 2-a ungară, a 8-a italiană, Armatele a 3-a şi a 4-a române);
- [Total:] 11 [armate].

Aceste armate nu au fost toate gata pentru operaţiunile începute în iunie.

Armata 11[210] germană abia liberată după ce a fost îndreptată spre Doneţ a fost întoarsă şi îmbarcată pentru a fi transportată la Leningrad la Grupul de Armate Nord.

Armata italiană abia a început să debarce în prima jumătate a lui august.

Armatele române au început debarcarea pe Doneţ în a doua jumătate a lui iulie şi s-a prelungit în lunile august, septembrie şi octombrie (diviziile a 7-a şi a 15-a).

Odată cu orientarea aceasta, aflu la Poltava că, în înaintarea acestor forţe considerabile în două grupe pe două direcţii divergente: spre Stalingrad şi Baku, un Grup de Armate se va forma între Don şi Volga. Misiunea acestui nou Grup de Armate va fi să

---

[207] (S.M.) Generalul Franz Halder realiza, în jurnalul său la 21 aprilie 1942, o trecere în revistă a lipsurilor armatei germane ca urmare a pierderilor suferite în cursul campaniei de iarnă. Aceasta pierduse, în intervalul 1.XI.1941 – 1.IV.1942, 900.000 de militari, numărul înlocuitorilor acestora fiind de doar jumătate din această cifră. Pierderile materiale fuseseră considerabile: circa 75.000 de vehicule, 2.300 de vehicule cu şenile, 28.000 de puşti, 14.000 mitraliere, 7.000 arme antitanc, 1.900 tunuri. În total, lipsurile germane pe frontul de est se situau la cifra de 625.000 de oameni, vezi Franz Halder, *Jurnal, 1939-1942*, trad. Corina Grigore Pintilie, Ed. Elit, Bucureşti, f.a., p. 526-527.

[208] (S.M.) *Ibidem*, p. 529-533.

[209] Dezvoltarea succesului spre nord urmărea a tăia comunicaţiile peste Volga la Saratov şi Syzran (Samara).

[210] Motivul invocat de a slăbi Grupul de Armate Sud, luându-i Armata 11 şi a o trimite la Leningrad, a fost nevoia asediului acestui oraş care rezista; Armata 11 avea practica asediului de la Sevastopol.

acopere spre nord ofensiva germană către Baku, zona petroliferă[211] şi debuşarea peste munţi la sud. Comanda acestui Grup de Armate (cu preponderenţă de forţe române) o va avea mareşalul Antonescu. Informaţia aceasta nu era sigură, nu am raportat-o.

La bătălia începută în iunie n-au participat, dintre trupele române, decât Corpul VI Armate spre Rostov, şi apoi în lungul Donului, trupe de munte şi cavalerie (cu Armata 17 germană).

Bătălia începută cu atâtea forţe a impus organizarea pe două „grupări de armate" (vezi şi harta 1):

- Grupul de Armate Sud:
  - Gruparea de armate sub general von Weichs[212];
  - Gruparea de armate sub general Ruoff[213];

Orientarea aceasta mi s-a făcut la Poltava şi am obţinut-o cu mare greutate, iar prin curier am raportat-o la Marele Stat Major fără a menţiona ceva despre Grupul de Armate Antonescu proiectat (acesta urma să se numească Grupul de Armate Stalingrad).

Era primul act din misiunea acestui „D.L.", acela: „de a informa şi de a documenta comandamentul suprem român", rămas în ţară.

În acelaşi timp am informat statul major (Ia la Grupul de Armate Sud) de modul cum vor sosi trupele române în zona Doneţ în lunile iulie, august şi septembrie (octombrie).

Astfel a început încă de la 3.VII.1942 activitatea acestui „D.L." care a crescut progresiv devenind imensă şi cuprindea un volum de muncă şi de străduinţe dintre cele mai variate. Operativ Marile Unităţi erau conduse ierarhic de Grupul de Armate şi „D.L." nu avea nicio atribuţie. Dar supravegherea acestui „D.L." se exercita pentru informare despre trupe, de la linia I-a a frontului şi până la Nipru unde începea zona etapelor. Informarea asupra stării trupelor şi cererii lor prin divizie, sau corp de armată, sau armată o comunicam atât la Marele Stat Major cât şi la Grupul de Armate, cu

---

211 (S.M.) Considerentele economice au jucat un rol foarte important în planificarea campaniei militare germane din anul 1942, Hitler având în vedere, pe de o parte, protejarea zăcămintelor petroliere ale României, iar pe de alta, intrarea în posesia celor mult mai bogate din Caucaz,
Joel Hayward, „Hitler's Quest for Oil The Impact of Economic Considerations on Military Strategy, 1941-1942", *The Journal of Strategic Studies*, Vol. 18, No.4 (December 1995), p. 95.

212 (S.M.) Numele său complet era Maximilian Maria Joseph Karl Gabriel Lamoral Reichsfreiherr von Weichs zu Glon (1881-1954). A fost un feldmareşal german născut într-o familie nobiliară cu tradiţii militare. În timpul Campaniei din Polonia a condus Grupul Weichs, a comandat Armata 2 în timpul Campaniei din Franţa, parte a Grupului de Armate A, a luat parte la Campania din Balcani şi a fost desemnat să participe la pregătirea Operaţiunii Barbarossa. A comandat din nou Armata 2 la declanşarea Operaţiunii Barbarossa, jucând un rol important, ca parte a Grupului de Armate Centru, în bătăliile de la Kiev, Smolensk, Vyazma, Briansk. În 1942, an la care se referă Titus Gârbea, a fost desemnat să conducă Grupul de Armate B care cuprindea Armata 6 şi cele două armate româneşti. Grupul său de armate va suferi lovitura decisivă dată de sovietici la Stalingrad şi se va dezintegra. Ulterior, von Weichs (numit mareşal în februarie 1943) va conduce forţele germane din Balcani. După prăbuşirea Germaniei naziste, acesta va fi acuzat de crime împotriva partizanilor comise în Balcani (S.M.).

213 (S.M.) Richard Ruoff (1883-1967) condusese Corpul V Armată în intervalul 1939-1942. Va primi pentru un an comanda Armatei 17 în iunie 1942, iar pentru scurt timp, în iunie-iulie 1942, a condus *Heeresgruppen Ruoff*, grupare de armate care cuprindea şi Armata 3 română. Ulterior, misiunea Armatei 17 conduse de Ruoff a fost să participe la atacarea şi ocuparea regiunii caucaziene.

propuneri şi cereri. Armatele făceau normal direct asemenea cereri la Grupul de Armate, cum şi Marele Stat Major la Bucureşti.

Această activitate necesita un contact cât mai des cu comandamentele şi cu trupele, iar până la angajarea lor pe front, pe timpul transporturilor şi debarcărilor (care s-au făcut pe reţeaua Stalino-Doneţ) contactul şi orientarea s-au făcut personal de mine cu toţi comandanţii de mari unităţi. Aceasta a fost cea mai folositoare şi mai încurajatoare pentru trupele care veneau în necunoscut. Arătam comandanţilor care era organizarea la teritoriu a „D.L.", peste organizarea germană, pentru ca statele majore să ştie cum să se descurce şi cui să se adreseze.

Eram prudent în această orientare şi asupra perspectivelor de viitor; marile unităţi urmau să primească ordine la timp. Totuşi, în aceste zile de caldă vară am sfătuit pe comandanţi să aducă cât mai aproape echipamentele de iarnă şi materialele de adăpost. Numai pe comandanţii de armată i-am informat de angajarea în stepa Calmucă şi a Donului. O mai lungă convorbire personală am avut cu general Constantin Sănătescu ce comanda Corpul IV Armată (despre această convorbire se fac menţiuni pe larg în caietul III E şi F).

Încă de la Poltava am cerut cu stăruinţă de la statul major al Grupului de Armate să mi se dea dările de seamă sau rapoartele cu învăţămintele despre modul de luptă al adversarului; de asemenea, am cerut documentarea asupra teritoriului cu date geografice şi logistice. Era un material foarte preţios din care am extras principalul şi am redactat două documente pe care le-am dat la fiecare mare unitate, pe măsură ce venea pe zonă şi era orientată cum s-a arătat. În această redactare şi multiplicare a documentaţiei am fost ajutat de Ia a Grupului de Armate Sud (colonel Winter). Am motivat arătând că la armata română ca şi la statul major, în pregătirea lor, nu s-a mers cu prevederile şi cu studiile până la asemenea depărtări. Eu însumi am profesat Geografia Militară la Şcoala Superioară de Război cum şi la alte şcoli; pentru teatrul de est prevederile şi studiile nu depăşeau Niprul. Armata germană, cu alte veleităţi, făcuse studii aprofundate şi redactase foarte îngrijit manuale asupra adversarului, cum şi asupra teritoriului.[214] Această lacună pentru armata noastră a fost împlinită improvizat de către „D.L." cum s-a arătat.

Schimbarea comandanţilor nu a întârziat a se face chiar la Poltava. Noul comandant îmi era mie cunoscut încă din Germania din 1938 de la manevre, din campania de pe

[214] (S.M.) Există totuşi şi puncte de vedere opuse. Generalul Franz Halder însuşi remarca la ofiţerii Statului Major General al Marinei Militare o lipsă de realism cu privire la posibilităţile germane de a „înfrânge" geografia, vezi Franz Halder, *op.cit.*, p. 533-534. La rândul său, istoricul militar american Williamson Murray face afirmaţia, pe care o consider îndreptăţită, că „The Germans remained prisoners of their own military culture, as well as being subject to the limitations of Central Europeans in understanding the world. They worshiped at the altar of operational maneuver to the exclusion of wider strategy [...] They failed to recognize the economic, political, or geographic limits on their ability to win the war" [„germanii au rămas prizonierii propriei culturi militare, precum şi victime ale limitărilor central europenilor de a înţelege lumea. Ei s-au închinat la altarul manevrei operaţionale în detrimentul strategiei mai largi. Ei nu au reuşit să recunoască limitele economice, politice sau geografice impuse capacităţii lor de a câştiga războiul"], Williamson Murray, „Foreword", Geoffrey P. Megargee, *Inside Hitler's High Command*, University Press of Kansas, 2000, p. X-XI

vest, când generalul List[215] a comandat Armata a 12-a, cea cu efortul spre Sedan[216] (1940) şi din campania Balcani (1941). După această campanie a fost avansat mareşal[217] şi a petrecut concediul în România (Predeal) ca invitat al mareşalului Antonescu. Acestea toate mi-au uşurat sarcina şi am avut cele mai folositoare rezultate pentru armata noastră, în scurtul timp cât a stat la comandă acest mareşal List.

În acest timp a venit pe zonă un stat major de legătură italian. Corpul expediţionar italian, iniţial de tăria a două divizii, a devenit Armata 8 italiană care intra în compunerea aceluiaşi Grup de Armate Sud.[218] Statul Major sosit purta denumirea – ce se cuvenea marelui partener de „Axă" – Misiunea Militară Italiană. Şeful acestei misiuni era colonelul Cavallero, fiul şefului Marelui Cartier General italian[219]. Era tocmai timpul când a în-

---

215 (S.M.) Siegmund Wilhelm Walther von List (1880-1971) a fost un feldmareşal german care a luptat în cele două războaie mondiale. În timpul celui de-al doilea război mondial a comandat Armata 14 în timpul campaniei din Polonia (1939), a comandat Armata 12 în timpul campaniilor din Franţa şi Grecia, iar între lunile iulie şi septembrie a fost însărcinat cu conducerea Grupului de Armate A căruia i s-a încredinţat sarcina de a lua Rostovul şi oraşul Baku din Caucaz. A fost demis de Hitler la 9 septembrie 1942. Cinci ani mai târziu a fost condamnat la închisoare pentru uciderea de prizonieri în cursul acţiunilor de represiune îndreptate împotriva partizanilor. A fost considerat de istoricul S. Mitcham în lucrarea sa *Hitler's Field Marshals and their Battles* drept „unul dintre cei mai neglijaţi şi subestimaţi feldmareşali ai lui Hitler", I. C. B. Dear and M. R. D. Foot (editors), „List, Field Marshal Siegmund", The Oxford Companion to World War II, Oxford University Press, 2001. Oxford Reference Online. Oxford University Press. Turku University. 20 June 2012
<http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t129.e981>

216 (S.M.) Wehrmachtul a reuşit să penetreze frontul francez până la Sedan deja până la data de 15 mai 1940, determinându-l pe premierul francez Paul Reynaud să recunoască în faţa omologului său britanic Winston Churchill că a pierdut războiul. Victoria obţinută este atribuită de unii autori combinaţiei aviaţie-panzere, iar de alţii, tandemului infanterie-artilerie, Robert A. Doughty, *The Breaking Point: Sedan and the Fall of France, 1940*, Archon Books, Hamden, Conn., 1990, p. 323-24; Jeffery A. Gunsburg, „The Battle of Gembloux, 14-15 May 1940: The «Blitzkrieg» Checked", *The Journal of Military History*, vol. 64, no. 1 (2000), p. 139.
Sedan este şi localitatea unde s-a desfăşurat, la 1-2 septembrie 1870, bătălia decisivă a războiului franco-prusac, urmată apoi de constituirea Imperiului German şi de o perioadă de decădere a Franţei din concertul marilor puteri europene. Bătălia a costat viaţa a 124.000 de militari francezi (morţi, răniţi şi prizonieri) şi a doar 9000 de soldaţi germani, R. R. Davis, „Helmuth Von Moltke and the Prussian-German Development of a Decentralised Style of Command: Metz and Sedan 1870", *Defence Studies*, vol. 5, no. 1 (2005), p. 89-90.

217 (S.M.) La data de 19 iulie 1940.

218 (S.M.) Italienii au deplasat pe Frontul de Est cele câteva arme antitanc moderne
(36 din cele 48 de 149 mm), un număr important din howitzer-urile disponibile, 16.000 de vehicule motorizate etc. De aceea, atacul sovietic asupra flancului sudic al forţelor Axei de la Stalingrad a reprezentat o puternică lovitură dată nu numai armatei italiene aflate pe Frontul de Est, dar şi potenţialului militar al Italiei. Armata italiană a pierdut 80.000 de militari pe Frontul de Răsărit. În schimb, Flotila 10 Uşoară italiană a înregistrat o serie de succese la Marea Neagră şi la Lacul Ladoga în cursul operaţiunii de încercuire a Leningradului, vezi Lucio Ceva, Giorgio Rochat, Lucio Ceva (Intelligence), Tr. John Gooch „Italy", în I. C. B. Dear and M. R. D. Foot (editori), *The Oxford Companion to World War II*, Oxford University Press, 2001. *Oxford Reference Online*. Oxford University Press. Turku University. 16 June 2012 <http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t129.e862>

219 (S.M.) Tatăl său, mareşalul Contele Ugo Cavallero (1880-1943), a luptat în ambele războaie mondiale (fusese promovat deja la gradul de general la finele primei conflagraţii), a fost în perioada interbelică subsecretar de stat la Ministerul de Război şi preşedinte al Comisiei de Coordonare a Pactului de Oţel, iar în timpul celui de-al doilea război mondial, după cum arată şi memorialistul, a condus Marele Cartier General italian, în perioada decembrie 1940-februarie 1943. În luna iulie 1943, după înlăturarea lui Mussolini din fruntea guvernului italian, acesta a fost arestat la ordinele mareşalului Badoglio, dar a fost eliberat de germani în luna septembrie. S-a sinucis, probabil pentru a nu lupta de partea germani-

ceput mutarea comandamentului german la Stalino-Doneţ, unde a urmat, după alte zile, şi această misiune italiană.

Am intervenit la „General Transport Wesen"[220] ca să-mi dirijeze trenul cu „D.L." la noua reşedinţă Stalino-Doneţ, după care am plecat. Era 8.VII.1942.

La Stalino-Doneţ. Acest oraş era de fapt o aşezare modestă, dar zăcămintele de cărbuni i-au ocazionat, sub regimul bolşevic, o mare dezvoltare, în ultimul sfert de veac devenind un mare centru minier şi de comunicaţii, dându-i-se numele de Stalino; după încercarea de abolire a cultului personalităţii în 1958 oraşul a luat numele de Doneţ.[221] Câmpia întinsă din jurul oraşului este punctată de mari grămădiri ale sterilului, scos şi separat de cărbuni, care au forma unor uriaşe conuri asemănătoare de la distanţe cu piramidele Egiptului. Oraşul are mari clădiri în lungul unei magistrale asfaltată. Clădirile sunt netencuite şi au aspectul de cărămidă. Avea chiar şi un mare teatru de operă; în afară de magistrală străzile nu sunt nici pietruite şi noroaiele cu băltoace mai persistau în luna iulie; oraşul mai avea şi canalizare care era înfundată; marile clădiri aveau instalaţii sanitare înfundate din care cauză apăsa o atmosferă de canal. Într-una din aceste mari clădiri cu două etaje a fost instalat acest „D.L." care se chema: „Rumänischer Verbindungsstab=Statul Major Român de Legătură"; i s-a pus şi o indicaţie ca să fie uşor de găsit de lumea ostaşilor care se perinda prin acest centru.

Generalul comandant al garnizoanei Kurt Kittel s-a ocupat personal şi cu amabilitate în alegerea acestui local, unde „D.L." a fost instalat în întregime: birouri şi locuinţe cu popote (trupă şi ofiţeri); numai unitatea de transmisiuni şi de cartier avea un local separat peste magistrala oraşului. În apropiere, într-un mare local-spital, am dispus aşezarea unui uriaş spital de campanie român. Însuşi Dr. Costinescu[222] cu o echipă de Cruce Roşie şi cu o echipă militară au făcut instalarea care a fost un model; mari fanioane cu semnul caracteristic pe pereţi şi pe acoperiş l-a ferit; niciodată nu a fost bombardat de avioane.

La 13 iulie amiază, întregul „D.L." era instalat pentru funcţionare şi a doua zi la dejun am avut oaspete pe comandantul garnizoanei drept mulţumire. Micul grup de legătură a venit şi el cu trenul de la Poltava. Abia instalaţi, permanenţa mea de la Poltava îmi anunţă sosirea cu trenul a misiunii italiene.

Eram doritor să cunosc pe aceşti parteneri din „Axă" care veneau de la Roma şi deci puteau să ne informeze asupra evenimentelor, mai ales asupra operaţiilor din Africa, cum şi asupra intenţiilor de viitor. Însoţit de locotenent Prager, care vorbea germana şi italiana, i-am primit în gară împreună cu ofiţeri germani. I-am primit curtenitor şi erau foarte miraţi că le vorbeam în italieneşte; germana nu o vorbea niciunul şi foloseau tran-

---

lor împotriva compatrioţilor săi, vezi „Cavallero, Marshal Count Ugo", în I. C. B. Dear and M. R. D. Foot, *The Oxford Companion to World War II*, Oxford University Press, 2001. Oxford Reference Online. Oxford University Press. Turku University. 16 June 2012
<http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t129.e323>

[220] „General Transport Wesen"=Direcţia Generală Transporturi a Gr.A. „S" care era condusă de colonelul Schiell Otto, cum s-a mai menţionat.

[221] Pentru simplificare voi păstra denumirea de STALINO a acestui oraş de care se leagă activitatea „D.L." în acea vreme (1942-1943).

[222] (S.M.) Dr. Ion Costinescu, preşedinte al Crucii Roşii Române între 1933 şi 1947.

slatori. Ei erau şi mai doritori să afle noutăţi. De aceea, către seară, mi-au făcut o vizită cu o suită de ofiţeri eleganţi, mândri, curtenitori şi gălăgioşi. Din nou ne spun că au fost plăcut surprinşi că pe câmpurile dintre Boristeu[223] şi Don – în câmpia sarmatică cum am numit-o eu ca le glăsuiesc după plăcerea şi graiul lor – au fost primiţi şi li s-a vorbit în limba în care răsună „SI". Ei mi-au vorbit copios despre strălucitele rezultate strategice din Africa unde puterile „Axei" urma să continue spre Suez, dar căldurile anotimpului au oprit înaintarea[224]; ei mai adaugă că lumea arabă, ostilă Angliei, îi aşteaptă pe liberatori! Despre campania din Rusia sunt dezamăgiţi şi critici. Nu făceau secret că nu au nicio plăcere să lupte atât de departe de patrie. Erau mai puţin orientaţi asupra operaţiunilor în curs pe Don şi i-am orientat asupra relaţiilor noastre cu germanii şi cu comandamentul. Ei erau surprinşi de câmpia deschisă unde vor opera, nici noi nu eram mai puţin surprinşi, deşi sectorul lor probabil era foarte mic în comparaţie cu al trupelor române.

La prânzul ce l-am oferit a doua zi, în scurta cuvântare ocazională mi-am arătat mirarea că au venit să lupte atât de departe, am împrumutat mirarea lui „Dante" (când a văzut florentini-italieni în „Infernul" viziunii sale poetice); acesta şi-o exprima ironic, cum tot ironic şi depreciativ s-au exprimat şi ei când au ajuns în „pianura sarmatica" (câmpia sarmatică), la fel ca mine în scurta alocuţiune. Era o prevestire că această pianura putea să devină şi un infern. Şeful misiunii, colonelul Cavallero, a înţeles totul, dar n-a scos un cuvânt, însă adjunctul, tot colonel, m-a întrebat cu seriozitate despre mirarea dantescă; eu i-am recitat terzinele cu pricina, care se potriveau aidoma cu apariţia lor în anul 1942 în pianura Sarmatica, care după aproape şapte secole putea să devină un infern „in freddo e in gelo" (în frig şi în ger), cum zicea Dante.

Cu înţelegerea reciprocă şi în condiţiile arătate, relaţiile cu aliaţii italieni au început sub cele mai bune auspicii şi au continuat să fie în cele 10-12 zile cât am mai fost împreună. Odată cu reorganizarea comandamentului german, cum se va arăta, „misiunea italiană" ne-a părăsit, trecând în Grupul de Armate mai la nord. Nu ne-am mai văzut după aceea.

7.2.c. Relaţiile cu trupele noastre: Corpul VI Armată – diviziile 1-a, a 2-a, a 4-a, a 20-a, colonel Korne – colonel Rotta

Chiar mai înainte ca să-mi sosească statul major, m-am hotărât ca să mă duc la Corpul VI Armată pe front (Punct de Comandă la Izium pe Doneţul mijloc). Cunoşteam din primul război mondial pe comandantul general Corneliu Dragalina[225]. La 9.VII am zbu-

---

[223] (S.M.) Nu este clară transcrierea acestui toponim.

[224] (S.M.) La data de 30 iunie 1942, Erwin Rommel, devenit feldmareşal, i se confesa entuziast soţiei sale: „Mai sunt doar 160 km până la Alexandria!". La scurt timp după aceasta, prima bătălie de la El Alamein îl va determina pe Rommel să privească cu mult mai mult pesimism şansele forţelor germano-italiene de a obţine succesul final pe frontul din nordul Africii, vezi Liddell Hart, *Istoria celui de-al război mondial,* vol. I, Ed. Orizonturi, Lider, Bucureşti, f.a., p. 364-369.

[225] (S.M.) Corneliu Dragalina (1898-1981) a fost general al armatei române care a luptat în cele două războaie mondiale. A absolvit Şcoala Militară de Artilerie (1915-1916) şi Şcoala Superioară de Război, urmată la Bucureşti şi Torino (1923-1925). Sublocotenent (1916), locotenent (1917), căpitan (1923), maior (1934), locotenent-colonel (1938), colonel (1942), general de brigadă (1944). A deţinut funcţia de ministru al Coordonării şi Statului Major Economic (1940-1941), subşef de stat major al Armatei 4 (1942-1943, 1944-1945), subşef de stat major al Armatei 1 (1942), comandant al Regimentului 8 artilerie grea (1944). După venirea la putere a guvernului Petru Groza, a fost acuzat de a fi contribuit la

rat cu un avion dat de germani. După revederea prietenoasă şi după orientarea ce i-am putut face, am remarcat cum fremăta gata să lanseze greul său corp de armată (cu patru divizii de infanterie) de pe sectorul său pe Doneț.[226] Era după o campanie grea de iarnă şi după bătălia de la Harkov. El masca un zel juvenil potrivit cu firea sa cum o arătase când era căpitan în celălalt război. În plus, îmi arăta aprecierile elogioase ce i le făcuse comandamentul german. Dar apoi, vorbind şi cu şeful său de stat major şi trecând la situaţia trupelor, a efectivelor, a pierderilor, a stării de spirit etc., colonelul Rascu mi-a descris situaţia mai sumbră. El era chiar îngrijorat de eforturile continui, extenuante ale unei infanterii pedestre care a mărşăluit de la Harkov (circa 150 km), iar acum va trebui să alerge după unităţile blindate şi motorizate germane. Am înţeles că sus la Corpul VI Armată era un zel exagerat. Trecând pe la diviziile 1-a, a 2-a şi a 4-a mi s-a confirmat întocmai părerea şefului de stat major. Am stat aproape două zile pe Doneţ şi m-am convins cât de păgubitoare putea fi această mare dorinţă a comandamentului. Au fost în armata noastră asemenea comandanţi prea zeloşi. Tot pe acest front şi tot în misiunea aceasta am putut constata acelaşi zel păgubitor la comandantul prieten colonel Radu Korne[227] care a fost un brav călăreţ şi un îndrăzneţ comandant, dar rezultatele pozitive pe care le-a obţinut au impus mari sacrificii la trupă. Comandamentele germane au putut fi elogioase cu comandantul, dar pierderile au fost mari şi oamenii extenuaţi. Despre această grijă în lupte asupra oamenilor va mai fi vorba.

Tot cu această cercetare pe front şi la Corpul VI Armată am aflat de un detaşament de schiori denumit când „grup", când „detaşament" al colonelului Rotta[228]. Iniţial, în toamnă, el avea un efectiv de 6000 oameni şi s-a format adunându-se sub comandă unică toate unităţile de schiori de la cele patru divizii de munte. El era dotat cu mitraliere şi armament uşor. Campania de iarnă care a căzut timpuriu[229] şi a surprins comandamentul german a impus de urgenţă improvizarea acestui grup care pe distanţele mari în stepa deschisă a Ucrainei, în viscol şi prin nămeţi de zăpadă, s-a dovedit folositor şi eficace. „Grupul colonel Rotta" a fost o rezervă mobilă în campania de

---

„dezastrul ţării". A suferit condamnări şi regim de detenţie atât în România (la penitenciarele Jilava, Gherla, Râmnicu Sărat, Văcăreşti), cât şi în Uniunea Sovietică, pe larg, Alesandru Duţu, Florica Dobre, *op.cit.*, p. 106-118.

[226] La Corpul VI Armată mi s-a spus că în iunie, fiind la Harkov, un ofiţer german de la o divizie (din Armata 4 Tancuri) a căzut cu un avion pe frontul Doneţ. El avea asupra lui planul ofensivei şi ea trebuie grăbită mai înainte ca ruşii să se lămurească.

[227] (S.M.) Numele de familie al ofiţerului apare în manuscris sub forma Cornea". Referire la Radu Korne (1895-1949), general român care a luptat în ambele războaie mondiale şi şi-a câştigat un foarte bun renume în calitate de ofiţer de cavalerie. Studii militare: Şcoala militară de ofiţeri de cavalerie de la Târgovişte (1913-1915), Şcoala Superioară de Război (1921-1923), Şcoala de cavalerie de la Saumur, Franţa (1926). Grade militare: sublocotenent (1915), locotenent (1917), căpitan (1919), maior (1927), locotenent-colonel (1934), colonel (1939), general de brigadă (1943). În timpul celui de-al doilea război mondial, a fost şef de stat major al Corpului de Cavalerie (1941), comandant al Detaşamentului motomecanizat „Colonel Korne" (1941-1942), al Diviziei 3 Munte (1942), al Diviziei 8 Cavalerie (1942-1944), al Diviziei 1 gardă (1944) şi al Diviziei Blindate (1944). A luptat până în Caucaz şi în Stepa Calmucă. Între anii 1948-1949 a suferit o condamnare la închisoare din partea autorităţilor comuniste, găsindu-şi sfârşitul la penitenciarul Văcăreşti, vezi Alesandru Duţu, Florica Dobre, *op.cit.*, p. 153-158.

[228] (S.M.) Numele de familie al ofiţerului apare în manuscris sub forma „Roată".

[229] Iarna lui 1941 a fost timpurie şi grea chiar pentru România, la 19-20.XI s-a înregistrat ger de -20^0. Se poate deduce ce era în stepa Ucrainei.

iarnă cu care s-au astupat breşe şi s-au rezolvat multe situaţii înrăite.[230] Dar uzura, epuizarea, pierderile, degerăturile, răniţii şi bolile au redus simţitor efectivul. Cu toate completările repetate, la sfârşitul campaniei efectivul a mai putut fi ridicat la mai puţin de 2000 luptători şi auxiliari. Odată cu topirea zăpezii, grupul epuizat, deşi refăcut în parte ca efective, avea nevoie de repaus. De acord cu comandamentul german, s-a hotărât retragerea lui de pe front chiar în primăvară şi trimiterea în ţară pentru a concura la reorganizarea şi completarea altor divizii de munte. Am luat imediat informaţii şi în evidenţă grupul, după care a urmat o amarnică, perseverentă muncă de desprinderea lui, pentru a-l trimite înapoia frontului. Am avut asigurări, promisiuni, dar el era menţinut cu ordine, cu forţa şi chiar cu ameninţări. Când am văzut că nu sunt onorate promisiunile date, am ameninţat şi eu că, în numele Marele Stat Major, voi da ordin să plece în ţară prin marş pe jos, dar aceasta nu s-a putut face decât la finele lui august. Prin aceasta am anticipat şi am arătat relaţiile „D.L." cu comandamentele germane, greutăţile care nu sunt decât la început.

Cum am spus mai înainte, această primă vizită pe front am făcut-o înainte să-mi sosească statul major. La întoarcere m-am prezentat la Grupul de Armate unde am comunicat cele văzute şi constatate; cu aceasta încep primele...[231]

Primele dificultăţi la Statul Major al Grupului de Armate (11.07). Comunicarea privea unităţile:

- Corpul VI Armată: începuse de două zile ofensiva de pe Doneţ; mişcarea sa rapidă sprijinea Armata 1 Tancuri (general von Kleist), dar cu alte mari eforturi de marş şi lupte;

- grupul colonel Rotta trebuie liberat şi retras de pe front.

Era în seara de 11.VII când am luat contact la Grupul de Armate cu locotenent-colonel If. La cererile mele, în acelaşi mod sistematic, îmi arată o rea voinţă căreia trebuie să-i pun capăt. I-am reamintit că nu sunt „un colonel român", ci reprezentantul comandantului român.

A doua zi dimineaţa cer audienţă de lucru la şeful de stat major. În acelaşi moment mi se înmânează de locotenent-colonelul If o invitaţie scrisă la dejun la mareşalul List. Am mulţumit pentru invitaţie; apoi i-am raportat pe hartă cele de mai sus. Nu era ceva nou privind Corpul VI Armată pentru care laudele depăşeau normalul. Dar despre grupul colonel Rotta era o ignoranţă desăvârşită. Nu i-am mai pomenit nimic despre dificultăţile cu If.

La dejun, mareşalul List, înainte de a ne aşeza la masă, mi-a vorbit despre mersul operaţiilor. Voronej, la est de Donul superior, căzuse de trei zile; Armata 1 Tancuri înainta, urmată în „urmărire vertiginoasă=schwindelig" de Corpul VI Armată român; Ar-

---

[230] (S.M.) Acesta a fost constituit în ianuarie 1942 de Brigada 3 Munte şi a fost trimis imediat pe front, fiind utilizat iniţial pe frontul de pătrundere al Armatei Roşii de la est de Novo Komo, reuşind să oprească înaintarea sovietică. A fost ulterior utilizat pentru a acoperi breşe periculoase deschise de sovietici şi pentru a susţine acţiunile ofensive ale Axei. 50 de militari din acest grup au fost decoraţi cu Crucea de Fier germană, simbol al aprecierii pe care Wehrmachtul a manifestat-o faţă de aportul acestuia, Alecsandru Duţu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *op.cit.*, p. 142.

[231] (S.M.) Propoziţie rămasă neterminată de memorialist.

mata 17, urmată de cavaleria română, atacă spre Rostov şi va întinde mâna spre cei ce vor opera din Crimeea în Caucaz. Dar mareşalul era îngrijorat de ceea ce va întâlni în această uriaşă şi divergentă direcţie faţă de cea iniţiată la Voronej şi spre Stalingrad; îşi arăta nemulţumirea faţă de această divergenţă, ca şi de slăbirea forţelor sale (Armata 11).

Era gânditor, avea înfăţişare distinsă, faţa încordată, părul negru, faţa mai mult brună, era înalt de statură, figură energică, încruntată; era vădit un caracter tare. Îl ascultam şi-l priveam. Apoi sare la timpul petrecut în România; vremea umedă, dezgheţul, ploile, pe vremea când în martie 1941, armata sa (a 12-a) se transporta prin ţara noastră; apoi mi-a vorbit de vremea când era la Predeal în iunie şi păstra bune amintiri pentru tot ce cunoscuse în ţară; avea o admiraţie pentru mareşalul Antonescu şi adaugă că, dacă am nevoi sau am a-i comunica ceva de la Bucureşti, să nu mă sfiesc a veni la el. I-am mulţumit şi când au apărut ceilalţi convivi (un cerc foarte restrâns din statul său major), ne-am aşezat la masă.

Zilele lungi de vară erau bune pentru lucrul mult şi greu de la început. Chiar a doua zi devreme am avut prima adunare a ofiţerilor. Cea mai mare parte îmi erau necunoscuţi; nici ei nu mă cunoşteau decât din auzite la Marele Stat Major, în zilele puţine până am plecat. Străinul ce le eram, abia venit din nordul Europei (cum aflaseră), le mărea curiozitatea, la unii chiar teama.

Le-am vorbit şi i-am orientat asupra:

- Misiunea, sarcinile şi atribuţiile acestui „D.L.", subliniind că, în afară de toate acestea, suntem cu toţi o reprezentanţă de care toţi, până la soldat să se ţină seama în toată activitatea;

- Ordinea de Bătaie şi atribuţiile fiecăruia, cu articularea dintre noi de o parte şi pe de altă parte cu:

- Marele Stat Major

- Comandamentele şi trupele române

- Comandamentele aliate

- Personajele şi persoanele germane de contact; puţine ce erau cunoscute, dar numărul se va îngroşa pentru fiecare din ofiţeri. Am insistat ca mai înainte de a aborda pe un asemenea personaj, să se informeze ca să fie cât mai documentat şi să arate: că-l cunoaşte, să fie cu toată consideraţia şi respectul ce i se cuvine. Am subliniat personajele germane.

- Activitatea şi modul de lucru va fi de birou, cu o evidenţă ce trebuie ţinută zilnic pe birouri şi servicii în afară de notele fiecăruia.

În această activitate tactul şi discernământul, observarea continuă, dar vorba cât mai puţină este regula generală. Lucrul este de birou, dar şi de teren.

- Secretul operaţiunilor, orice informaţie trebuie dată la Biroul 2.

- Populaţia civilă şi despre partizani.

- Am încheiat: „Să nu uitaţi că suntem reprezentanţi" şi am ordonat ca fiecare birou sau serviciu să lămurească pe subofiţeri şi ostaşi în acest sens.

Priveam acest grup de douăzeci de ofiţeri, afară de cei subalterni şi mai mărunţi, necunoscuţi; mă întrebam cum o voi scoate la capăt în misiunea ce se arătase delicată

şi grea. Curând mi-am dat seama că prietenul meu şi vechi camarad, colonelul Boerescu, împreună cu adjunctul său, locotenent-colonelul (atunci) Gheorghe Zamfirescu, au ţinut seama de rostul acestui „D.L." şi mi-au ales cei mai buni ofiţeri, din care mai mult de jumătate erau de rezervă. Timp de un an, o singură dată am fost nevoit să fac o observaţie; nu am dat nicio pedeapsă.

Reţeaua de informaţii şi de îndrumare. Cum am arătat mai înainte, am simţit nevoia de a organiza pe teren o reţea de informaţie şi de îndrumare care a început să funcţioneze mai înainte de sosirea trupelor române pe zonă. Această reţea a avut posturi fixe în zona în care se transportau ele de la Nipru (vezi schema anexa 2) unde era linia capetelor de etapă şi până la Doneţ; la est de acest râu sarcina revenea Marilor Unităţi române; la sud zona era limitată de litoralul Mării de Azov. Serviciul de informaţie şi îndrumare era condus iniţial de maior Vovu, apoi a fost înlocuit prin maior Siminel Gheorghiu, ca şef al Biroului 2.

Compunerea fiecărui post era un ofiţer, un subofiţer, un translator de limba rusă sau germană, un secretar, trei plantoane şi un motociclist cu moto (numai la Melitopol unde nu era legătură directă de cale ferată).

Reţeaua era suprapusă celei germane în zona spatelui şi direct în legătură cu comandamentul german general Auleb cum s-a mai menţionat. Centrele de informaţii raportau scris săptămânal, iar informaţiile urgente telefonic prin reţeaua germană a cărei centrală de la Cartierul General al Grupului de Armate avea circuite rezervate pentru „D.L.".

Atribuţiile serviciului: să informeze asupra trupelor române şi aliate; a îndruma unităţile şi chiar soldaţii asupra itinerariilor şi destinaţiilor; a supraveghea populaţia civilă şi a urmări orice mişcare sau organizare de partizani; a informa asupra punctelor sanitare, spitale, cantine, cămine de soldaţi; a informa trupele române de „D.L.".

Această reţea a funcţionat în permanenţă şi după nevoi îşi modifica organizarea, iar la deplasarea „D.L." se mişca după ordinele acestuia. În perioadele de criză şi în retragere această reţea a fost de cel mai mare folos. În faza I-a, când în luna iulie transporturile pe calea ferată au ajuns sau au trecut Niprul, posturile fixe ca nişte prime antene luau contactul cu armata care „urca la front" fără să ştie ceva precis, pentru a le comunica că o reprezentanţă română le stă într-ajutor faţă de comandamentul german. Am luat contact cu Comandamentul Etapelor unde general Ghenăraru[232] (un modest, dar

[232] (S.M.) Numele său apare transcris Nicolae Ghineraru de către Alecsandru Duţu, Florica Dobre şi Leonida Loghin, precum şi de Constantin I. Kiriţescu. În schimb, un nepot de-al generalului foloseşte forma de Ghinăraru. Nicolae Ghineraru (1888-1969) a absolvit Şcoala militară de ofiţeri de artilerie şi geniu (1908-1910) şi a luptat în ambele războaie mondiale. A fost, pe rând, sublocotenent (1910), locotenent (1913), căpitan (1916), maior (1917), locotenent-colonel (1927), colonel (1934), general de brigadă (1939). A fost comandant al Brigăzii 1 fortificaţii (1940-1941), Diviziei 10 infanterie (1941), Diviziei 2 infanterie (1941-1942), Grupului mobil de etape nr. 1 (1942-1943), prefect al judeţului Botoşani (1943-1944). A participat la eliberarea sudului Basarabiei (1941), la bătălia de la sud de Harkov (1942), asigurând ulterior aprovizionarea trupelor române care se deplasau spre Stalingrad. A fost condamnat de justiţia comunistă la 20 de ani de detenţie riguroasă, fiind eliberat însă în 1956, vezi Alecsandru Duţu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *op.cit.*, p. 227-228; Constantin I. Kiriţescu, *România în al doilea război mondial*, vol. II, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996, p. 54; Cătălin Ghinăraru, „Generalul Nicolae Ghinăraru",

inimos şef), pe care l-am orientat asupra relaţiilor şi organizării comandamentului german, despre general Auleb care avea o misiune asemănătoare cu a sa, dar la o scară de mari dimensiuni şi mai ales despre reţeaua mea pe Nipru. Întrucât „D.L." urma să se mişte spre est, l-am rugat ca începând din august să pregătească şi să preia reţeaua instalată pe linia „capetelor de etapă" care-i revenea prin misiunea sa. Pe parcurs se vor arăta perioade de mare criză când reţeaua aceasta a fost de mare randament.

Posturile fixe uneori au fost mobile, trebuia să fie controlate des, mai cu osebire la început şi la greu. În funcţionarea lor am avut un ajutor foarte preţios în şeful Biroului 2, maiorul Siminel Gheorghiu, căruia şi prin acest Memorial îi mulţumesc încă odată pentru concursul său. Trebuie să menţionez încă odată pe generalul german Auleb care şi în această privinţă, precum şi în toate celelalte nevoi, mi-a fost de mare ajutor. Aceste posturi lansate la mari distanţe au fost în subzistenţa, în cazarea şi în asistenţa organizaţiei sale care funcţiona mai demult şi avea mijloace abundente.

7.2.d. Relaţiile cu populaţia civilă

Un asemenea organ ca „D.L." prin rolul său nu avea o legătură cu populaţia civilă; el nu ocupa un teritoriu şi nici nu avea atribuţii administrative, dar se mişca şi cuprindea un teritoriu imens pe care opera armata română. Asupra acestor relaţii nu mi s-a dat o instrucţiune, mai ales în graba cu care am plecat, dar nu totdeauna asemenea instrucţiuni trebuie aşteptate. În ignoranţa noastră privind teritoriul, datele geografice şi logistice, am trecut fără întârziere la pregătirea unui minim de documentaţie aşa cum am narat; dar ocaziile ivite au fost multe şi voi povesti succesiv pe cele mai caracteristice.

Abia sosit de câteva zile, un subofiţer de la Biroul 4 este accidentat sau împuşcat din imprudenţă; un tânăr preţios pentru „D.L.", un ostaş instruit, un fiu al ţării căzuse. Mica mea grupă a fost impresionată şi am ordonat să i se facă funerarii militare. Eram la Stalino în iulie, unde asuprirea bisericii şi credinţei se dăduse la forme necunoscute şi nebănuite.[233] Nu am simţit sub nicio formă nici la ofiţeri şi nici la ostaşi nevoia unui preot, şi mai puţin încă nevoia unei rugăciuni săptămânale. Dar în situaţia arătată am vrut să apelăm la un preot rus. A fost o problemă. Corpul VI Armată era foarte departe şi în operaţii. Şeful serviciului sanitar era medic locotenent-colonel I. Popescu-Sibiu[234], de specialitate psihiatru şi de un mare simţ al omeniei şi al sufletului. Nu-l cunoscusem, dar faima,

---

Memoria.ro, la adresa http://www.memoria.ro/?location=view_article&from_name=Interviuri+din+presa%2C+carti%2C+colectii+personale&from=bG9jYXRpb249YXJ0aWNsZXM%3D&cid=162&id=1174 (accesată la 17.06.2012).

[233] Vechea localitate îşi avea orânduirea ei şi pe linia spirituală; dar bisericile au fost dărâmate şi cimitirul de pioasă factură era distrus, toate crucile sparte şi bălăriile năpădiseră. Oraşul întinzându-se l-a cotropit şi el a rămas lângă teatrul mare de operă ca un vestigiu trist.

[234] (S.M.) Ion Popescu-Sibiu (1901-1974) a fost psihiatru şi promotor al psihanalizei în România. În 1932 a obţinut premiul Academiei Române pentru lucrarea sa de doctorat intitulată „Doctrina lui Freud", prefaţa acesteia fiind scrisă de C.I. Parhon, „Ion I. Popescu Sibiu - 1901-1974 (psihiatru, promotor al psihanalizei în România)", la adresa http://psihologiebun.wordpress.com/2010/06/21/ion-i-popescu-sibiu-1901-1974-psihiatru-promotor-al-psihanalizei-in-romania/ (accesată la data de 17.06.2012).

lucrările sale, firea sa îl consacraseră. Însufleţit cum era, el s-a ocupat de problema aceasta. Vorbea ceva ruseşte şi a purces imediat la investigaţii, dar populaţia, temătoare şi pătimită cu antecedente greu de înţeles, da din umeri. Doctorul, psihiatru şi înţelegător, nu s-a descurajat; înjghebând o mică poteră de ostaşi care grăiau ruseşte, a lansat-o şi nu departe a găsit un preot. S-a găsit la marginea acestui mare centru, sub o râpă, într-un bordei acoperit cu tinichele şi table; grupa de ostaşi, maşinile militare, graba, toate acestea au făcut senzaţie în familia acestui bătrân vechi preot şi în mica colonie de pravoslavnici adăpostiţi sub râpă. Bătrâna lui soţie plângea amarnic când a fost luat şi dus la autoturism. Scenele mi-au fost povestite de acest om de ştiinţă şi de mare omenie. În plânsul ei preoteasa i-a dat o legătură cu primeneli, un vechi, foarte vechi cojocel în care a pus o bucată de pâine. Colonia de vecini speriată privea şi plângea. Aşa a fost adus preotul ca să facă ceremonia înmormântării. Preotul s-a dumirit şi ajutat de un cor improvizat de ostaşii noştri, care l-a uimit, a slujit prohodul şi a condus pe tânărul dispărut la cimitirul părăsit unde a fost înmormântat. După ceremonie a fost condus la locuinţa sa încărcat de merinde, cu băutură, eu însumi i-am mulţumit, şi pentru că a refuzat obolul l-am întrebat dacă doreşte ceva. El mi-a spus smerit că ar dori o sală, o casă unde să oficieze duminica liturghia pentru popor. Am fost mirat.

La înmormântare, pe lângă toţi ostaşii noştri şi germani, popor mult rus a luat parte în frunte cu mica colonie de vecini ai preotului.

Am rugat pe bunul general Kittel, care la fel de înţelegător, a dispus să se amenajeze o spaţioasă sală. În timp de război şi în preajma morţii, lucrurile acestea se înţeleg. Marele cărturar psihiatru medic locotenent-colonel dr. Popescu-Sibiu s-a întrebuinţat stăruitor. El îmi comunică că duminica următoare se va oficia prima liturghie şi-mi propune să iau parte. Eram surprins, dar am fost la ceremonie. Marea sală era arhiplină cu toată căldura de iulie; au fost şi ostaşii care au venit cu corul lor şi acesta se contopise cu corul enoriaşilor. Preotul era mişcat, oficia şi plângea, ca şi unii enoriaşi. Poporul mai are nevoie de o credinţă şi o religie care îi întăreşte speranţa şi încrederea. Mi s-a adus la cunoştinţă că preotul mă roagă să intervin pe lângă patriarhie ca să trimită acestor drept-credincioşi „sfântul mir şi smirnă". Cu o adresă oficială am trimis rugămintea pe care patriarhia a împlinit-o. Prin curierul zilnic aero s-au trimis aceste ofrande pe care la următoarea liturghie le-am predat în biserică după slujbă. Alocuţiunea scurtă în limba română şi rusă împreună cu o cruce de piept şi lanţ de argint au fost primite cu mulţumire. Preotul nu a putut să termine scurtul său răspuns şi l-a înlocuit primarul oraşului. Apoi au venit alte probleme, dar şi urmări!

La Grupul de Armate era, ca peste tot, şi un „S.D."=Sicherheitdienst=Serviciu Secret care a înregistrat toate aceste manifestări spirituale şi le-a transmis comandantului cu o alarmantă concluzie: la acest „D.L." se duce o acţiune de fraternizare cu populaţia civilă a duşmanului.

La un dejun, după două-trei săptămâni, mareşalul îmi arată notele şi concluzia; după ce am citit, îmi spune zâmbind: „Acestor zeloşi le-am răspuns că abia acum înţeleg pentru ce în acest vestit centru minier nu s-a produs nici un act de partizani sau de sabotaj; ostaşii români cu credinţa şi obiceiurile lor au făcut mai mult decât voi, gogomanilor";

aruncând foile pe masă, îmi mulţumeşte şi adaugă că el nu are nici cea mai mică grijă pentru pretinsa „fraternizare”![235]

Despre asemenea relaţii va mai fi vorba. Au fost multe şi vor fi menţionate cele mai caracteristice. Dar acum la început, chiar din prima zi, a fost problema serviciului minor care întreţine pe cel major. Fiecare în „D.L.” îşi avea rolul său până la planton şi santinelă. Cartierul era prevăzut cu cele necesare pentru masa trupei, dar pentru masa subofiţerilor, ofiţerilor[236], întreţinerea, curăţenia localului şi locuinţelor, bucătari, oameni de serviciu nu se prevăzuse nimic. Dar în centrele importante unde am poposit era o populaţie în mare suferinţă; viaţa sovietică era bazată pe economie de stat care încetase brusc. Administraţia germană nu avea nicio grijă de această populaţie care privea pe ziduri şi pe ferestre atârnat chipul lui Hitler proclamând şi scris: „liberatorul”, ce derâdere!! Pentru nevoile noastre arătate, am apelat la această populaţie care a răspuns cu promptitudine şi cu onestă activitate: asiguram hrana acestui personal şi familiei, lemnele şi săpunul. Am avut o prestaţie exemplară care ne-a uşurat viaţa şi liniştea ca să ne ocupăm toţi subofiţeri şi ofiţeri de treburile noastre. Cu aceste mijloace am putut face faţă şi reprezentanţei, am putut avea oaspeţi români şi aliaţi care abundau. Nu s-a ştiut că pregătirea meselor, a localurilor, spălatul şi curăţatul s-au făcut de acest personal anonim, modest, onest pe care l-am găsit în populaţia civilă; un salariu se da de ofiţeri ca şi de subofiţeri astfel că la serviciul lor aceşti lucrători aveau o răsplată ce li se cuvenea, fiindcă munceau lângă noi şi pentru noi.

Arăt un fapt mărunt. Odată cu debarcarea bagajului ce avea „D.L.” s-au rulat cu mare greutate nişte boloboace uriaşe. Plutonierul major al cartierului îmi spune, şi el mirat, că acestea i s-au dat prin ordinul Marelui Stat Major, Secţia a 4-a[237]; conţinutul, un rachiu tare moldovenesc, o tescovină aromată şi foarte tare. La lipsa arătată acest rachiu a fost ca o valută forte. Nu era o băutură apreciată nici de ostaşi şi nici de grade, dar pentru personalul ce ne-a lucrat şi care era din populaţie, el a fost mai mult decât un stimulent.

7.2.e. Despre OQu=Oberquartiermeister=conducătorul bazei materiale a războiului de la armament până la paie

Când am narat despre persoane, am lăsat mai la urmă pe acest important personaj. Este ceea ce în armata noastră se ocupă de materiale şi de aprovizionări. În armata germană rolul său este pe aceeaşi treaptă ca Ia=operaţii. Ofiţerul de stat major căruia i se încredinţează sarcina de OQu, poate să aibă şi direcţia operaţiilor dar viceversa nu. Un OQu trebuie să aibă în plus anumite calităţi şi o practică efectivă. Calităţile impun o prevedere de lungă bătaie, un simţ al proporţiilor şi o largheţe care să-l ajute a face faţă la efective duble, triple şi la tot felul de neprevăzute: cataclisme, comunicaţii grele,

---

[235] (S.M.) Richard J. Evans subliniază în recenta sa sinteză dedicată celui de-al treilea Reich că violenţa militară practicată de germani la adresa populaţiei civile a disipat curând orice urmă de susţinere a populaţiei locale faţă de invadatori, Richard J. Evans, *The Third Reich*…, p. 195.

[236] (S.M.) După cum observau cu surprindere militarii germani, în armata română se pregăteau porţii de mâncare diferite pentru ofiţeri, subofiţeri şi soldaţi, Antony Beevor, *Stalingrad: The Fateful Siege: 1942–1943*, Penguin, New York, 1999, p. 183-184.

[237] Idea a fost a adjunctului de la Secţia a 4-a, colonel C. Zălaru, un excelent ofiţer de stat major cu un fericit spirit practic. Fusese pe front şi a simţit că era necesar la est, iarna ca şi vara.

interceptate, rupere de fronturi etc. etc. Pregătirea acestora este cea mai îngrijită, fiindcă el este singur şef, în timp ce un ofiţer Ia are pe şeful de stat major şi pe comandant ce controlează, supraveghează şi frânează. În cei şapte ani cât am stat şi lucrat cu armata germană mi-am apropiat aceste consideraţii.[238] Am cunoscut şi pe generalul-şef Oberquartiermeister Eduard Wagner[239] de care va fi vorba în acest memorial. Acesta a perpetuat şi a perfecţionat acest OQu în armata germană, şi toţi cei ieşiţi din pregătirea lui aveau o primă calitate: oameni de ispravă.

La Grupul de Armate aveam iniţial un foarte destoinic OQu, colonel Finck ...[240], dar cu care nu am apucat să lucrăm mult din cauza reorganizării comandamentului german. A urmat colonelul Merck şi adjunctul său locotenent-colonel Moeller[241] ajutaţi de o echipă de ofiţeri tineri. Aceştia au mai lucrat cu armata română, fiind ei la Armata 11 în 1941; mai apoi cu trupele de pe litoralul Mării Negre când luase denumirea OQu Schwarzes Meer, care a trecut în iulie la Grupul de Armate „A". Pentru aceşti doi, Merck şi Moeller, nu era problemă fără o soluţie valabilă. Voi nara fapte care ne-au privit.

În retragerea din Caucaz, care a început la 1 ianuarie 1943, din vreme s-a dispus retragerea din zona spatelui a tot ce nu era necesar. Trupele din Caucaz aveau un depozit de materiale la Slavianskaia, în Kuban. Tot aici s-a evacuat de pe front tot ce era impediment şi se făcuse un tonaj de mai multe vagoane de materiale folositoare şi preţioase (echipament, cazarmament, chiar armament defectat etc.). Grupul de Armate s-a retras la Slavianskaia şi astfel fortuit am aflat de acest mare depozit. Îl conducea un locotenent de rezervă, I. Drăgoescu, din Gorj, pe care-l cunoşteam. Era bolnav grav de inimă şi nenorocit că nu putea evacua depozitul, fiindcă nimeni nu-i da ascultare. Medicul a cerut să fie evacuat, fiindcă boala lui putea să fie fatală. Chiar în ziua următoare a fost trimis la Bucureşti cu avionul curier. Pentru evacuarea materialelor socoteam că numai cu OQu voi rezolva problema. Locotenent-colonelul Moeller îmi spune că nici măcar o foaie de cort nu va fi părăsită şi cu avioanele Ju 52[242] („măgarii armatei") s-a evacuat tot materialul la Simferopol, direct la gară şi de acolo la Bucureşti. Zeci de asemenea avioane aprovizionau frontul în Caucaz; transportul aero era intens în februarie când vremea devenise prielnică. Avioanele goale evacuau răniţi şi materiale. Cu aceste avioane în câteva zile s-a evacuat acest mare depozit. Concursul acestui

---

238 Este vorba de lunga perioadă cât am funcţionat pe lângă armata germană, inclusiv perioada ca ataşat militar.

239 (S.M.) Eduard Wagner (1894-1944) a fost un ofiţer de artilerie german, intendent general al armatei germane (1941-1944) şi membru al rezistenţei îndreptate împotriva lui Hitler. Din august 1943 a fost promovat general de artilerie. La 24 iulie 1939, Wagner a redactat regulamentele care permiteau armatei germane să ia ostateci din rândurile populaţiei civile pe care să-i execute ca răspuns dat mişcărilor de rezistenţă. A redactat alături de Reinhard Heydrich regulamentele cu privire la colaborarea dintre armată şi Einsatzgruppen pentru eliminarea evreilor de pe Frontul de Est. A încercat să aprovizioneze în mod adecvat armata germană pe Frontul de Est şi a fost profund îngrijorat de situaţia acestora în iarna 1941-1942. A conspirat cu Claus von Stauffenberg în încercarea eşuată de asasinare a lui Hitler din data de 20 iulie 1944, trei zile mai târziu sinucigându-se, vezi şi „Eduard Wagner", *Online Encyclopedia of Mass Violence*, la adresa http://www.massviolence.org/Wagner (accesată la 17.06.2012).

240 (S.M.) Puncte de suspensie în original.

241 (S.M.) Numele său complet era Helmut Moeller-Althaus (născut 4.02.1906).

242 Fiind vorba de relaţiile cu OQu cum şi de ajutorul dat, povestirea anticipează, narând cazuri care ilustrează aceste relaţii.

OQu a fost prompt şi eficace. În anul următor am întâlnit pe ofiţerul bolnav, care a urmărit gestiunea sa, şi la Bucureşti a primit descărcarea. Dar n-a mai trăit decât 4-5 ani, tot inima lui lezată i-a adus sfârşitul prematur.

Alt exemplu:

De sărbătorile pascale (1943) s-au trimis trupelor ofrandele pe care datina le-a cunoscut din credinţă, din obicei şi din folclor. Ministrul, general Pantazi, luase hotărârea să vină să petreacă sărbătorile cu ostaşii ce luptau în Caucaz; erau şi multe trupe de cavalerie; dorinţa ministrului, care era călăreţ, era explicabilă de două ori. Ofrandele, care însuma multe vagoane de vin, ouă roşii, cozonaci şi prăjituri, mi-au fost dirijate cu trenul la Simferopol unde abia începeau să sosească cu 5-6 zile înainte de sărbători; era o mare neglijenţă. Aprovizionările în Caucaz se făceau pe mare pentru tonajul greu, dar în lipsa unui port angajat, durata era mare. În acelaşi timp sunt anunţat şi de sosirea ministrului. Marile unităţi nu mai credeau că darurile vor sosi la timp. Numai cu avioanele lui OQu colonel Merck problema s-a rezolvat la timp cu mare succes. Am fixat trei centre de distribuţie unde afluiau camioanele acestui OQ care transportau aero tot ce s-a trimis din ţară pe care le-am debarcat pe terenul aviaţiei din Caucaz (Kuban). Am dirijat Marile Unităţi la aceste trei centre de distribuţie.

Am însoţit pe Ministru în lunga sa vizită pe front, căruia i-am arătat situaţia şi soluţia. Era un risc ca el să nu poată „ciocni un ou roşu" cu ostaşii, aşa cum era datina şi cum dorea.

Din aceste cazuri se înţelege cât de variate au fost atribuţiile acestui „D.L.". Le-am narat tocmai pentru a arăta această variaţie.

Mai dau un exemplu de destoinicia OQu.

În septembrie 1942, Cartierul General al Grupului de Armate era la Stavropol (Caucaz) şi trupele mergeau ofensiv către Baku. Liniile de transport se lungiseră şi nevoia de carburanţi era tot mai acută; sondele de la Maikop (în Caucaz, la 160 km vest de Stavropol) erau distruse şi încă nu puteau da nimic. Totul trebuia adus din România peste poduri distruse şi abia reparate. Ofiţerii de la OQu descoperă la numai 10-12 km de cartier un lung lac de 10-15 km. Imediat au improvizat o hidroescală unde au început, chiar din septembrie, să amerizeze gigantice hidroavioane care transportau fiecare 15 t de carburanţi. La întoarcere fiecare transporta câte 120 oameni. Descărcarea carburanţilor se făcea cu o tehnică superioară în circa o oră. Hidroavioanele făceau câte o cursă zilnic din care 400 km deasupra uscatului, restul de peste 600 km deasupra mării, zburând foarte jos. Maşinile aveau o foarte bună apărare sus, dar erau foarte vulnerabile jos, la cocă[243], deci trebuia să împiedice vânătoarea adversară să atace pe sub avioane. Am făcut o asemenea cursă la Constanţa; niciodată aceste avioane n-au fost atacate, nici hidroescala cu depozitul de carburanţi. Alimentarea trupelor şi mai ales a motomecanizatelor a fost perfectă tot anul 1942. A fost un succes al acestui OQu colonel Merck şi locotenent-colonel Moeller.

Relaţiile şi problemele erau aproape zilnice. Ajutoarele mele le rezolvau direct, şi adjunctul meu, general Gh. Filipescu, cu colonel Gh. Cristescu, ajutaţi de locotenent re-

[243] (S.M.) Structură a fuzelajului unui avion, formată numai din pereți periferici.

zervă Prager; acesta a fost mulţi ani consulul general al României în Germania. El cunoştea bine mentalitatea germană, vorbea perfect limba, dar mai ales graţie aleselor sale calităţi, nu a fost o problemă care să nu fie rezolvată spre folosul trupelor noastre în aprovizionări.

Pentru a evidenţia importanţa acestui OQu ca şi pentru a sublinia relaţiile „D.L.", am detaliat cazurile narate sărind în timp peste alte fapte şi situaţii.

Să revenim acum în iulie 1942, când grosul armatei pentru campania de vară şi de iarnă trebuia să înceapă a sosi.

7.2.f. Relaţiile cu trupele ce soseau pe front

Această temă a mai fost parţial tratată când am vizitat Corpul VI Armată pe front, dar acum va fi vorba de cei care veneau pe front în necunoscut. Comandanţii de Mari Unităţi şi statele majore ştiau numai că merg în Rusia la front şi că acolo este „Detaşamentul de Legătură colonel Gârbea" – reprezentantul Marelui Stat Major, care va orienta pe toţi şi va da orice informaţie. Acest „D.L." era acum instalat, începuse a lucra, avea o pregătire, deci putea să primească pe cei sosiţi. Reţeaua de informare şi îndrumare a fost primul contact şi o primă liniştire ce li se oferea. Ei nu ştiau sub ce armată vor opera, nici română şi nici germană. Marile unităţi soseau treptat după programul de transport, deci aveam timp să-i orientez şi să răspund la întrebările lor.

În largile camere unde lucram, orientarea se făcea clar, precis şi comod pe hărţi. Făceam o orientare generală a frontului, mersul operaţiilor la zi, trupele române angajate deja în front, ordinele ce vor primi de la Armată. Nu am informat niciodată pe aceşti comandanţi despre instrucţiunile ulterioare şi de perspectivă ale comandamentului superior român sau german. Se ştia din comunicatele (buletinele) radio că adâncimea operaţiilor se întinde, că ele sunt în continuare între Don şi Volga, deci în Stepa Calmucă şi în Caucaz. Operaţiunile spre Marea de Azov începuseră cu 10 zile mai târziu faţă de cele de pe Donul de Sus (Voronej), în sfârşit, aceşti comandanţi mai ştiau că în Caucaz operaţiunile progresau.

Moralul acestora era de o vădită îngrijorare exprimată după firea şi temperamentul fiecăruia. Era normal, fiindcă toţi ştiau cu 1-2 luni că armata noastră nu va mai fi chemată la eforturi care se prevesteau mari. O întrebare unanimă ce mi se făcea era asupra părerii mele personale. Toţi aceşti comandanţi mă cunoşteau, iar eu cunoşteam pe aproape toţi ofiţerii de stat major cu care am lucrat sau am avut relaţii de serviciu cu ani înainte. Eu nu le-am ascuns greutăţile, mai ales faţă de dotarea noastră în armament; le-am adăugat că operaţiunile ofensive n-au avut pătrundere mare ca anul trecut, că prizonierii erau mai puţini, că adversarul se luptă mult mai bine ca în trecut, că tancurile lor sunt mai puternice, că totuşi în Caucaz înaintarea este mai uşoară. Nu am pregetat să le spun că armata română va fi prinsă să lupte în campania de iarnă în stepa deschisă şi aproape de furtunile ca şi de gerurile siberiene, că pentru această campanie trebuie pregătit echipamentul gros, adăposturi pentru oameni, pentru cai etc. Chiar de la sosirea primelor trenuri (25 iulie), am cerut Marelui Stat Major ca transportul echipamentului de iarnă să înceapă după acela al trupelor şi să fie împinse pe linia (cel puţin) Stalino-Volnovacha, eventual chiar pe Doneţ. Marele Stat Major (Secţia

3-a operaţii) era mirat şi mi-a făcut observaţie pentru că cerusem prematur aceste transporturi. Dar această secţie care a fost informată prin rapoartele mele despre intenţiile operative germane, atât de adânci şi cel puţin până la Volga şi Caspica, nu trebuia să mai fie mirată. Deşi transporturile au fost aprobate aşa cum am cerut, în iarna care a urmat unele unităţi nu şi-au putut primi echipamentul corespunzător. Au fost grele suferinţe sub acest raport pentru unele trupe.

Până la sosirea trupelor am fost interpelat de germani, doritori ca să le vadă pe zonă cât mai repede. Interpelările erau fără rost, fiindcă cei în drept aveau planul transporturilor şi-l cunoşteau mai bine decât mine. Totuşi, pe măsura sosirii, am condus şi am prezentat pe toţi comandanţii de corpuri de armată la grupul de armate; prin aceasta urmăream două scopuri: de a susţine moralul şi încrederea acestora în primul contact cu cel mai mare comandant german; apoi pentru a arăta acestor germani că forţele române sunt prezente în zona de operaţii. Dintre toţi comandanţii de mari unităţi – care în genere s-au arătat îngrijoraţi – a făcut o excepţie generalul Lascăr[244] care comanda Divizia a 6-a. Informaţiile şi prevenirile mele, ca şi îngândurarea celorlalţi comandanţi, le considera prea pesimiste, ba chiar nu le lua în seamă, afişând o mare încredere în comandamentul german; el se bizuia pe experienţa sa din Crimeea (Sevastopol) unde a condus cu succes atacuri cot la cot cu germanii. El primise cea mai mare distincţiune germană: „Crucea de război, comandor”[245], cu frumoase referinţe şi, desigur, în judecata sa, această distincţie a avut greutate. Era deci apreciat de germani. Când s-a produs ruptura din cotul Donului (noiembrie 1942), divizia sa a fost încercuită, proclamaţia germană aruncată din avion făcea apel – numind pe acest erou general român cu „distincţia germană la gât” – să lupte şi să reziste. Nu trecuseră nici trei luni de când acest comandant manifesta atâta încredere şi iată că trebuia să lupte în cea mai nenorocită situaţie, împresurat de tancurile adversare ca şi de nămeţii iernii tot atât de duşmănoase.

Era foarte cutezător să fi făcut în vara aceluiaşi an vreo proorocire pesimistă, dar nu era greu de prevăzut că o campanie de iarnă ne va aştepta în stepa de pe Don şi din Calmucia, unde armata română va intra într-o capcană şi unde era de presupus că va avea multe greutăţi.

---

244 (S.M.) Mihail Lascăr (1889-1959) a fost un general român care a luptat în cele două războaie mondiale. A absolvit Şcoala militară de ofiţeri de infanterie (1908-1910) şi Şcoala Superioară de Război (1919-1921). A fost, pe rând, sublocotenent (1910), locotenent (1913), căpitan (1916), maior (1917), locotenent-colonel (1927), colonel (1934), general de brigadă (1939), general de divizie (1942), general de corp de armată (1945), general de armată (1947). A fost comandant al Brigăzii 1 munte (1941-1942), Diviziei 6 infanterie (1942), Diviziei „Horia, Cloşca şi Crişan” (1945), Armatei 4 (1945-1946), ministru de război (1946-1947), inspector de armată (1947-1950). S-a remarcat în luptele de dezrobire a Bucovinei de Nord (1941), de la nord de Marea de Azov, la Sevastopol şi la Cotul Donului (1942), fiind unul dintre cei mai decoraţi generali români de către germani. Luat prizonier în noiembrie 1942, a şocat prin pactizarea cu inamicul sovietic, prin renunţarea la convingerile sale şi prin colaborarea cu Armata Roşie pentru politizarea armatei române, vezi Alecsandru Duţu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *op.cit.*, p. 265.

245 (S.M.) Primise din partea Germaniei următoarele decoraţii: Crucea de Fier clasa a II-a (1941) şi clasa I (1942), „Frunzele de stejar la Crucea de Cavaler a Crucii de Fier” (1942), *Ibidem*.

Când stările s-au mai precizat şi când ideea unui Grup de Armate de Don sub comanda mareşalului Antonescu se cristalizase, nu am pregetat, după repetate vizite la front, să raportez Marelui Stat Major despre greutăţile în viitorul apropiat; am opiniat că este mai prudent să se renunţe la această onoare de comandă cu grave răspunderi. Dar nu am omis să-mi spun părerea că armata română cu misiunea primită a intrat ca într-o capcană, dar mai este timp să fie sustrasă din ea; expresia „capcană" a fost aleasă anume pentru a da o alarmă. Voi reveni şi voi insista asupra acestei „capcane". Raportul a fost trimis către sfârşitul lui august 1942.[246]

Despărţindu-mă de aceşti comandanţi de Mari Unităţi – după ce îi orientam se îndreptau spre zonele de adunare –, le-am arătat care sunt relaţiile mele precum şi priza pe care o aveam la Grupul de Armate, care era comandamentul cel mai mare şi în cadrul căruia opera întreaga noastră armată. Le spuneam că cel mai slab mijloc al nostru era apărarea antitanc şi lipsa unei rezerve mobile de tancuri; ceea ce aveam – Divizia blindată – avea un material vechi şi nu putea rezista atacurilor de tancuri sovietice cu vestitele K.W. şi T 34.[247] Le spuneam că speranţa era în tunurile antitanc promise, dar mai ales la Marile Unităţi germane de tancuri ce ar fi putut să ne ajute în contraatac. Le-am mai spus acestor comandanţi, când au greutăţi, care n-au putut fi rezolvate ierarhic, să mă anunţe prin curieri pentru a interveni după caz, repede şi prompt, eventual până la cea mai înaltă treaptă pe care o puteam sesiza în numele comandamentului suprem român. De asemenea, i-am asigurat că voi veni să-i văd pe front, dar să nu pregete a mă chema ori de câte ori vor aprecia prezenţa sau intervenţia mea. În sfârşit, la despărţire, le-am mai adăugat că totuşi „şefii de la Marele Stat Major vor veni şi ei pe front şi că vor lua în mână, sub comanda mareşalului Antonescu, trupele române. Le-am confirmat chiar că pe la jumătatea lui august (17 august) primul eşalon al Marele Stat Major va trebui să sosească pe zonă.

8. Operaţiunile Grupului Armate Sud în campania de vară: faza I-a, ofensiva, iunie-octombrie 1942

Am arătat că de cum am ajuns la Grupul de Armate – Poltava am pregătit o documentaţie pentru Marile Unităţi române, şi consultând rapoartele germane, am redactat „Informaţii şi învăţăminte referitoare la armata roşie".

În acest memorial am menţionat acest studiu pe care l-am început încă din campania de iarnă 1939-1940 din Finlanda. Studiul acesta cuprinde circa 25 de pagini cuprinzând un istoric şi evoluţia armatei roşii; el cuprinde ceea ce se ştia de această armată până în decembrie 1939 cum şi probele de război de-atunci; documentaţia pregătită la Poltava şi dată marilor unităţi în iulie 1942 cuprinde informaţiile până la campania din vara

[246] (S.M.) Opinia lui Titus Gârbea cu privire la riscurile pe care România şi le-ar fi asumat prin aprobarea planului german de a pune grupul de armate sub comanda mareşalului Antonescu era împărtăşită încă din iulie 1942 şi de ataşatul militar român şi ulterior ministru al României la Berlin, generalul Ion Gheorghe, care a sfătuit să fie respinsă această propunere, Ion Gheorghe, *op.cit.*,
p. 238-239.

[247] Tancurile sovietice aprobate de ministrul apărării Klementi Voroşilov (1925-1940) s-au dovedit bune; aveau o cuirasă de peste 50 mm şi un tun de 76 mm cu o mare v_o (viteză iniţială). Acest model îmbunătăţit a dat tancul „T 34", superior ca mobilitate, rază de acţiune şi armament.

acestui an. De aceea, trimit pe lectori să citească acest studiu redactat în Memorialul de faţă[248]. Deşi acel studiu cuprinde şi anii 1943-1945 pentru Memorial, documentaţia de la Poltava se oprea la mai 1942 (bătălia de încercuire Harkov).

Începând acum a povesti aşa cum şi s-a arătat şi cum am putut înţelege aceste operaţiuni de vară, voi sublinia anumite învăţăminte suplimentare.

Aceste operaţiuni au început în iunie 1942 şi efortul strategic-operativ era dat de Grupul de Armate Sud, când acesta era comandat de mareşalul vom Bock, aşa cum s-a arătat în acest caiet la pagina 139. Acolo am arătat concepţia strategică – scop misiunea Grupului de Armate, forţele de care dispunea şi gruparea acestora. Trec acum a arăta operaţiunile (vezi hărţile 2 și 3 din anexă).

În cadrul Grupului de Armate, iniţial, efortul a fost impus grupării de armate general von Weichs care cuprindeau Armata 4 Tancuri[249], Armata 2 Germană şi Armata 2 Ungară. Armata 4 Tancuri a atacat, şi la 28.VI dimineaţa a rupt frontul între sud de Orel şi nord-est de Harkov în direcţia generală Voronej. Armatele 2 Germană şi 2 Ungară au pătruns în marea spărtură, acoperind flancul de nord între Orel şi Voronej. Mai la sud Armata 6[250], Armata 1 Tancuri[251] şi Armata 17 până la Marea de Azov au atacat pe front larg. Victoria spre Voronej a fost strălucită. Armata 4 Tancuri avea ordin să atace numai până la Don (Voronej), dar nu avea ordin să-l treacă. Această armată a avut ordin ca imediat după sosirea Armatei 2 Germană să întoarcă spre sud şi, acoperită de Don, să înainteze repede pentru a învălui şi a împresura cotul mare al Donului, împreună cu Armata 6 şi Armata 1 Tancuri, forţele principale ale mareşalului Timoşenko. Gruparea de armate a avut un puternic sprijin de aviaţie care era sub ordinele directe ale Armatei 4 Tancuri. Celelalte armate au apărut fără sprijin de aviaţie.

După prima surpriză, comandamentul rus şi-a revenit şi a contraatacat la nord-vest de Voronej pe pachete şi cu ce avea la îndemână, descusut; mişcările acestea au fost dezvăluite la timp de aviaţie şi contraatacurile descusute au fost zdrobite. Mai mult, în progresia temerară, o mică unitate de tancuri atacă cutezător la Voronej, cucereşte intacte podurile peste Don şi stabileşte un cap de pod la Voronej (7.VII.1942). Dar aceasta nu trebuia să întârzie Armata 4 Tancuri, care atacă spre sud de îndată ce Armata 2 a sosit pe Don, a respins contraatacurile sovietice şi a preluat capul de pod de la Voronej. Această Armată a 2-a avea misiunea să acopere în zona deschisă dintre Doneţ şi Don spatele Armatei 4 Tancuri. Deci tare instalată la Voronej şi mulţumindu-se numai să lărgească acest cap de pod, Armata 2 germană cu Armata 2 ungară stopează între Voronej şi Orel.

Un număr mare de prizonieri, peste 200.000, subliniază această victorie care era un început bun al campaniei de vară.

Criza de carburanţi. Marşul vertiginos spre sud al Armatei 4 Tancuri este reluat. El era zorit insistent de către OKW (însuşi Hitler), dar după o înaintare de 150-160 km,

---

248 Titus Gârbea, *op.cit.*, p. 161-176.

249 Armata 4 Tancuri cu trei Corpuri de Armată de Tancuri (III, XXV şi XXXXVIII).

250 Armata 6 întărea cu Corpul XXXX Tancuri.

251 Armata 1 Tancuri cu patru Corpuri de Armată de Tancuri (II, XIV, XXIV apoi în Caucaz a venit Corpul III Tancuri).

armata stopează; nu mai sunt carburanţi; în jurul localităţii Rossojs (la vest 30 km de Don) armata pierde 4-5 zile preţioase. Mareşalul Timoşenko a perceput la timp pericolul, manevrează în retragere şi îşi retrage la timp forţele din cotul Donului.

Armata 1 Tancuri cu Armata 6 şi Armata 17 progresează, dar fac o înaintare frontală spre Don şi spre Stalingrad. Mai mult încă, Armata 1 Tancuri, care trebuia să rupă şi să înainteze în Caucaz către Baku, primeşte ordine directe de la OKW (Hitler) şi se îndreaptă pe pachete spre Stalingrad. Când fracţiunile armatei înaintau spre est, vine de la nord şi întârziata Armată 4 Tancuri care produce un amestec şi o întârziere în a doua jumătate a lui iulie. Mareşalul List[252] are discuţii violente la telefon cu mareşalul Keitel care raportează răzbunător lui Hitler.

La 22 iulie situaţia era încordată, forţele principale sovietice s-au sustras, „prizonieri nu mai sunt"[253], înaintarea se face în gol, în „abisul colonelului Winter". S-au pierdut zile preţioase în această manevră încâlcită din cotul Donului la care [a contribuit] amestecul insolit al lui Hitler, aflat în Prusia Orientală (la peste 1400 km sau la Viniţa la peste 900 km).

Armata sovietică a avut mari pierderi între Doneţ şi Don, la Voronej a trebuit să facă o retragere grăbită în cotul Donului şi a deschis larg porţile Caucazului, iar conducerea supremă – OKW – şovăie: nu dezvoltă succesul la Voronej aşa cum era posibil şi cum se temea conducerea sovietică că o largă învăluire se desemnează dinspre sud asupra capitalei; abandonează ideea de a pătrunde spre Baku şi forţele se amestecă încâlcit spre Stalingrad, pierzând timpul. Armata 4 Tancuri, dacă ar fi avut carburanţi, putea mai eficace să învăluie pe la est de Don grosul frontului Timoşenko şi ar fi cucerit înălţimile dintre Don şi Volga (la Stalingrad) până la sfârşitul lui iulie, la care ar fi putut concura şi Armata 1 Tancuri dacă nu era încurcată şi întârziată.

Armata 6 cucerea la 20.VII Voroşilovgrad (pe Doneţ), dar nu putea să răzbată mai repede spre est; Corpul VI Armată Român, în spatele Armatei 1 Tancuri, progresează prin marşuri forţate, trece Donul în zona Zimlianskaia şi se revarsă în Stepa Calmucă.

Armata 17 a reuşit să cucerească la 23 iulie Rostov şi trecerile peste Don. Sprijinită de Corpul de Cavalerie Român, se revarsă în depresiunea Kubanului. Armata întinde mâna trupelor care din Crimeea trecuseră marea la Kerci, în Peninsula Taman.

Armata 1 Tancuri nu este disponibilă a se angaja adânc în Caucaz către Baku, aşa cum se concepuse iniţial manevra. Ea este parţial angajată spre Stalingrad.

Comandamentul sovietic nu scapă aceste şovăieli ale comandamentului german; el manevrează cum s-a arătat şi, asigurat că pericolul dinspre sud asupra capitalei nu mai este iminent, aduce şi adună forţe între cele două fluvii înaintea germanilor cărora le smulge avantajul manevrei şi-i angajează la o bătălie de uzură, de război de poziţie, de asediu.

Cu aceasta se termină faza I-a a operaţiunilor din campania de vară.

---

[252] Tensiunea între mareşalul List şi OKH (în fapt cu OKW – Keitel şi chiar Hitler) a durat mai multe zile şi a avut o culminare la 24 iulie.

[253] Tensiunea dintre mareşalul List şi OKH era declanşată la 22 iulie când a primit pe comandantul Armatei 3 Române, general Petre Dumitrescu, căruia i s-a plâns că: „nu mai sunt prizonieri, inamicul se retrage, nu primeşte bătălia".

8.1. Prezentarea comandanţilor de Mari Unităţi române ale Grupului de Armate

În vremea aceasta soseşte pe zonă comandamentul Armatei 3, general Petre Dumitrescu. Împreună cu şeful Secţiei Operaţii vin la Stalino la 22 iulie. După o orientare foarte clară făcută de maiorul Emil Predoiu ce avea sarcina operaţiilor în „D.L.", i-am arătat comandantului atmosfera de la Grupul de Armate, unele neînţelegeri şi frecături la conducerea superioară, unele crize: de comandament, de divergenţa eforturilor, de deficienţa carburanţilor şi de slăbirea forţelor la acest Grup de Armate Sud ce ducea greul în campania de vară. În contrast cu strălucita victorie de la Voronej, pe restul frontului, succesul este mai slab decât cel scontat. Am arătat că Grupul de Armate abia aşteaptă sosirea trupelor noastre pentru a le angaja în spaţiile goale ce s-au creat prin divergenţa eforturilor şi anume în spaţiul Donului şi al Calmuciei unde deja Corpul VI Armată Română operează ofensiv. Am încheiat orientarea făcând un scurt tablou al mareşalului List care este un vechi comandant, de mare autoritate, foarte bine dispus pentru trupele române. Am adăugat că după prezentare vom fi reţinuţi la dejun.

Am găsit pe mareşalul List mult mai întunecat decât de obicei. Socoteam că avea şi motive. L-a primit cu multă amabilitate pe general Petre Dumitrescu şi însoţitorii săi. A regretat că împrejurările n-au fost prielnice pentru ca trupele române să concure la operaţiuni pe anotimpul frumos, apoi pe hartă, fără a intra în detalii, a spus că va angaja aceste forţe pe Don (Armata 3 română) şi la sud de cotul Donului (Armata 4 română). Apoi cu amărăciune vorbeşte de întârziatele lupte pe Don şi spre Volga (Stalingrad). Ne arată pe o hartă a Caucazului spaţiul enorm ce putea câştiga spre Baku, dacă înaintarea era mai grăbită când adversarul nu avea nimic; apoi adaugă cu necaz: „la Don nu mai avem prizonieri!... Iar în Caucaz nu ştim ce-a adus". Această exprimare a fost însoţită de gestul larg al mâinilor sale lungi îndreptate, cu aceeaşi amărăciune, divergent spre Stalingrad şi spre Caucaz (Baku). Mareşalul preciza că până vor sosi trupele pe zonă, general Dumitrescu va lua comanda trupelor aliate pe zonă pentru a opera repede în Caucaz sub general Ruoff.[254]

Vizita de prezentare cu dejunul s-a terminat la ora 15.

Comandantul român a fost bine impresionat, dar a remarcat tensiunea care plutea, dar ca fire liniştită ce era şi cu practica frontului, a înţeles că în operaţii de importanţa recunoscută, erau normale şi îngrijorarea ca şi încordarea. Eu i-am mai spus că atât mareşalii von Bock ca şi List erau mai vechi şi cu renume mai bun decât mareşalul Keitel sau Brauchitsch, dar primii nu aveau relaţii atât de bune ca cei din urmă; ei n-au ales şi n-au înţeles ca pe căile nazismului să obţină avantaje de comandă şi de avansare.

Am mai anunţat Armata 3 că trupele italiene, Armata 8, vor sosi odată cu ale noastre şi că vor fi angajate la stânga noastră; am mai precizat că o misiune italiană militară de legătură a şi sosit, că am luat şi că menţinem un bun contact cu ofiţerii italieni.

---

[254] Aceste trupe erau: Corpul de Cavalerie pe litoralul Mării de Azov, diviziile 2 şi 3 Vânători de Munte, cele din Crimeea (Corpul de Vânători de Munte şi Corpul VII Armată); general Dumitrescu va intra pentru această misiune provizorie în Gruparea de Armate general Ruoff.

Mai apoi, mi s-a spus că comandantul [sic!] Armatei 3 Române a făcut cea mai bună impresie la Grupul de Armate Sud.

În această stare de tensiune am socotit că este necesar să mă aflu în preajma comandamentului german. De altfel, mareşalul comandant m-a autorizat când am greutăţi sau chestiuni importante să vin direct la el sau la şeful de stat major. Totuşi nu am pregetat să zbor la Corpul VI Armată român care trecuse Donul şi opera în stepa Calmuciei (către Kotelnikovo); am aterizat pe ţărmul de sud al Donului unde văzusem trupe române; erau răzleţi, rupţi de coloane, obosiţi, epuizaţi, unii îşi spălau picioarele degerate din iarnă şi le expuneau, le uscau la soarele binefăcător; erau şi formaţiuni de servicii ale corpului de armate care poposeau. Am continuat zborul şi am găsit trupele corpului de armată în jurul gării şi orăşelului Kotelnikovo; aici mi s-a confirmat starea de epuizare a acestui greoi corp de armată. Era la 25 iulie. La întoarcere, a doua zi, am raportat mareşalului comandant starea de slăbiciune şi chiar epuizare a acestui corp de armată care a fost obiect de laudă în campania de iarnă, care luptă fără răgaz din vara lui 1941, care a operat în bătălia de la Harkov (mai 1942), care a atacat la Doneţ şi care a înaintat vertiginos, urmărind, gata să sprijine Armata 1 Tancuri. Am făcut această enumerare şi voiam să cer un repaos pentru aceste trupe greu încercate. Nici nu am terminat bine şi mareşalul german îmi ia vorba şi revoltat de amestecul de „sus" în comanda sa, îmi spune că de la OKW i se cere ca aceste „patru divizii române să-mi facă siguranţa pe Don, cum şi între Don şi Volga". În continuare, el îmi spune că pe Don şi între aceste două fluvii va lua naştere un Grup de Armate român sub comanda mareşalului Antonescu, sub denumirea de Grupul de Armate „Don". El va avea misiunea să acopere înspre nord ofensiva către Baku (în zona petroliferă Caspica). Această informaţie, ca un zvon, îmi parvenise chiar de la începutul lui iulie, încă de la Poltava.

Mareşalul List sublinia cu tărie că nu se pot atinge aceste obiective cu forţe atât de slabe, împuţinate şi acelea (făcea aluzie la Armata 11 Germană ce-i fusese luată pentru a o trimite în sectorul de la Leningrad).

După cele auzite mi-am amânat plecarea la Corpul de Cavalerie Român şi la Armata 17 Germană. În aceste zile începeau să sosească (26, 27.VII) comandanţii corpurilor I şi VII armată pe care i-am prezentat cu acelaşi scop şi cu acelaşi ceremonial mareşalului List.

8.2. Vizita ambasadorului Japoniei la Grupul de Armate

Dar iată că în acest timp s-a produs o vizită de tot interesul: la 28. VII a venit la Stalino – mai precis la Grupul Armate Sud – generalul Oshimo, ambasadorul Japoniei în Germania. Acesta îmi fusese coleg ca ataşat militar în 1938 la Berlin; am avut atunci bune relaţii şi contacte dese. În urmă cu patru ani, am urmărit şi am comentat împreună manevrele armatei germane din Prusia Orientală. La dezlănţuirea războiului, el a fost numit ambasador, fiindcă în Germania, partenera de „Axă", ambasador era mai potrivit să fie un general ce putea face mai bine legătura dintre politică şi strategie. La revedere, am fost miraţi amândoi, şi eu i-am explicat rolul meu pe lângă acest grup de armate la care el venise în vizită. Nu mai puţin mirat a fost mareşalul List ca şi statul

său major ce era de faţă de această întâlnire a noastră cu efuzii (cum se cuvine unui diplomat) şi cu amintiri din timp de pace din Germania şi de la manevre.

Japonezul era foarte distant şi tot aşa de mândru ca ambasador pe cât era şi ca ataşat militar (până la tiranie) pe lângă numeroşii săi colaboratori şi subordonaţi (nu mai puţin de zece). După o orientare asupra operaţiilor către sud-est şi după un dejun, în aceeaşi zi a plecat cu avionul înconjurat de curtoazie. Dar evenimentul mi-a adus în gândire strategia „Axei", cum şi suita de evenimente, succese japoneze, în cascade, încă de la începutul lui 1942.

De aceea în următoarea zi – 29.VII – când am readus tema situaţiei trupelor noastre din Calmucia, mareşalul List aduce vorba despre ambasadorul general japonez. Mi-am spus părerea, ca o ipoteză, [despre] rostul acestei vizite, evocând o sănătoasă strategie a partenerilor din „Axă" de convergere a eforturilor operative către Orientul Mijlociu, aşa cum se iniţiase în aprilie-mai 1942 când flota japoneză pustiise coastele Indiei până în Golful Persic[255], în timp ce ofensiva germano-italiană ţintea spre Suez (vezi harta 2). Dar am apreciat în faţa mareşalului că a fost inexplicabilă retragerea flotei japoneze şi abandonarea unei strategii înţelepte de convergenţă a eforturilor iniţiate în Golfului Persic spre Suez şi acum spre Baku, cu perspective mari spre Persia. Apoi completez mareşalului care asculta că poate se revine la idea de convergenţă după „strălucita victorie din Pacific"[256] şi poate aceasta explică vizita ambasadorului japonez pe frontul Grupului de Armate Sud. Mareşalul gândea şi privea pe micul partener de „Axă" ce dizertam, apoi evaziv şi cu dezamăgire mareşalul conchide scurt: „japonezii îşi fac războiul lor". Apoi el se exprimă ca şi mine îndoielnic asupra comunicatelor exagerate pe care le făceau beligeranţii, ca şi puterile „Axei", ceea ce nu a constituit un bun presimţământ. Iar încheierea pe care o făcea mareşalul a avut sigur o notă pesimistă, când a afirmat că, japonezii îşi fac războiul lor, deci puţin le păsa ce făcea restul „Axei". Această concluzie pe care am reţinut-o confirma presimţirile mele.

8.3. Reorganizarea comandamentului german

Abandonând această temă, mareşalul îmi spune că totuşi OKW a împărtăşit punctul său de vedere privind divergenţa eforturilor spre Stalingrad şi spre Baku, fiindcă a avut urmări în sensul propunerilor sale, dar subliniază cu tărie forţele sunt prea slabe şi precizează: „în această situaţie este mai înţelept să te opreşti decât să te întinzi şi să te slăbeşti".

El îmi precizează că Grupul Armate Sud s-a despicat în două grupuri armate a căror compunere, misiune şi comandă s-au cristalizat astfel:[257]

---

255 (S.M.) Liddell Hart, *op.cit.,* vol. II, p. 171-174.

256 Este vorba de bătălia navală (4-7 iunie) între flotele USA şi Japonia care a fost pierdută de niponi (patru portavioane, un crucişător greu, un distrugător scufundate). Comunicatele „Axei" au dat-o ca o victorie, dar flota fără portavioane n-a mai contat. Germanii au sărbătorit „victoria", dar au conchis că n-a avut niciun efect pozitiv pentru Germania.

257 Despre reorganizarea comandamentului, am aflat încă de la 10.VII, dar nu cunoşteam compunerea cu preciziune, nici misiunile şi comandanţii celor două grupuri de armate.

- Grupul de armate „A" care va cuprinde Armata 1 Tancuri, Armata 17, Armata 3 Română, Detaşamentul de Armată Crimeea şi toate forţele române din peninsulă.

- Grupul de armate „B" care va cuprinde Armata 2 Germană, Armata 2 Ungară, Armata 6, Armata 4 Tancuri, Armata 8 Italiană; când trupele române vor sosi, Armata 3 va trece la Grupul de Armate „B".

Grupul de Armate „A", sub comanda mareşal List, va avea misiunea să cucerească Caucazul cu zona petroliferă şi să asigure trecerile peste munţi spre Prusia.

Grupul de Armate „B", sub comanda general von Weichs, avea misiunea să distrugă forţele sovietice din zona Don-Volga-Stalingrad.

Prin această reorganizare a comandamentului şi prin fixarea misiunilor, divergenţa eforturilor în cadrul Grupului de Armate Sud a fost înlăturată, dar ea s-a menţinut în cadrul aceluiaşi teatru de operaţiuni şi în cadrul lui OKH. Mi se precizează că în curând noua organizare se va comunica cu tot secretul operaţiunii ce-l comportă. Am vorbit despre pericolul Rostov şi i-am arătat cartea Сталін[258].

Cu aceasta, s-a încheiat prima fază a operaţiilor din vara lui 1942.[259]

8.4. Manevra sovietică. Discuţia cu Ic (informaţia) germană

În aceste patru săptămâni de operaţii şi de lucru la comandamentul german eram bine cunoscut şi buna voinţă a mareşalului a întărit o încredere reciprocă tot mai mare. Deseori am avut contact cu „Informaţia" germană, un ales ofiţer de stat major Ic colonel... (poate Schell). Îl întrebam ce ştie despre adversar (informaţii) şi ce concluzii trage (sinteza informativă). În aceste contacte căutam să ne punem în situaţia ruşilor şi să-l întreb: „ce puteau şti ruşii despre noi?" Din marele număr de prizonieri luaţi în mai (bătălia Harkov), acest Ic îmi spune că ruşii apreciază că grosul forţelor germane se află la nord-est de Harkov; era o informaţie sigură ca şi gândirea sovietică. A doua informaţie pe care o atribuie ca ştiută de comandamentul sovietic este aducerea de alte forţe germane şi gruparea lor în a doua jumătate a lui iunie. Este sigur că nu puteau să scape ruşilor transporturile armatei ungare şi gruparea tare a Armatei 2 Germane cu Armata 4 Tancuri; declaraţiile prizonierilor confirmă această părere şi, ca urmare, spune Ic, ruşii au tras concluzia că un atac serios, cu o largă învăluire, după o prealabilă ruptură, asupra capitalei în lungul Donului superior, este posibil şi cel mai de temut. „Aşadar, acest posibil eveniment subordonează cele două informaţii", îi spun eu; el îmi confirmă această concluzie pe care mi-o întăreşte cu prezenţa de forţe blindate semnalate pe Donul superior şi la est de fluviu; ca urmare, de acord cu Ia, atacul cu care începe campania de vară este puternic, de ruptură, al Armatei 4 Tancuri, dar trebuie puternic acoperit la nord de Armata 2 Germană. Întreb mai departe pe Ic, dacă se atribuie această gândire ruşilor, cum se explică: surprinderea lor la atacul german de la 28 iunie şi riposta atât de destrămată cu contraatacurile pripite de la nord de Voronej în primele zile ale lui iulie? El îmi dă explicaţia că surprinderea sovietică a fost numai tac-

[258] (S.M.) Transcrierea numelui lui Stalin în limba rusă.

[259] Deşi noua organizare a comandamentului german nu punea o problemă urgentă pentru „D.L." am trimis pe maior Predoiu (operaţii) la Grupul de Armate „B" pentru a raporta situaţia „D.L." şi sosirea trupelor româneşti.

tică, adică numai a trupelor din linia I-a care ţineau frontul. Comandamentul superior sovietic a reacţionat prompt, trecând la contraatac, dar această reacţiune a fost pripită şi unităţile au fost angajate pe pachete, pe măsură ce se prezentau pe câmpul de luptă; acest defectuos ansamblu de contraatacuri se datorează fie marii temeri de atac asupra Moscovei (eveniment considerat capital), ca şi unei concepţii încă nepusă la punct de întrebuinţare a forţelor blindate; acest ofiţer adaugă că o superioritate crescândă din partea ruşilor, mai ales privind arma blindată, este un fapt cert, dar întrebuinţarea tactică mai are lacune.

Ruptura frontului la est de Kursk, progresia rapidă şi saltul de mare îndrăzneală care a adus forţarea Donului şi ocuparea Voronejului într-o săptămână au fost pentru ruşi informaţia care se subordonează – a 3-a – acelei temeri mari de dezvoltare a succesului asupra capitalei. Poate că această informaţie explică contraatacurile pripite, nelegate, ale ruşilor. Dar toate aceste informaţii operative întăresc convingerea că un atac asupra Moscovei este iminent. Era prima sinteză principală.

Mai departe, după atacuri şi contraatacuri, îmi spune Ic, a urmat o stagnare şi desigur ruşii au aflat – a 4-a informaţie – (la 4-5 iulie) anume că germanii nu dezvoltă succesul nici spre Moscova şi nici la est de Voronej, din contră masa de tancuri germane se mişcă repede spre sud, în lungul Donului şi la vest de acest fluviu; această stagnare a operaţiilor la Voronej, cum şi plecarea tancurilor germane – spuneau prizonierii – le-a produs mirare. Este de presupus, spune ofiţerul Ic, că sovieticii s-au recules şi şi-au dat seama că efortul german a devenit periculos pentru grosul lui Timoşenko; acesta, văzând cum masa de 7-800 tancuri goneşte spre sud, cedează faţă de presiunea centrală (Armata 6, Armata 1 Tancuri şi Armata 17) şi începe chiar retragerea. Alt eveniment ce cunoşteam şi care desigur nu a putut să scape ruşilor a fost stoparea acestei mase ameninţătoare de tancuri care, după o goană de 160-170 km spre sud, se opreşte în zona Rossojs (la circa 30 km de Don). O greşită manevră a carburanţilor, care nu a corespuns manevrei cu efortul spre Voronej, a paralizat Armata 4 Tancuri la Rossojs. Criza aceasta a durat câteva zile. Stoparea aceasta nu putea să scape lui Timoşenko (aviaţia, partizanii), dar mai ales rostogolirea şi înfăşurarea flancului său la vest de Don, atât de periculoasă, a stagnat. Este informaţia a 5-a care indică clar acestui vechi comandant sovietic că o şovăială s-a produs la germani, că şi-au schimbat direcţia de efort şi că dezvoltarea atât de primejdioasă spre aripa de nord – completez eu acestui Ic – întârziase. În acelaşi timp, îmi spune locotenent-colonel Schell (sau Schiel), ofensiva germană cu efortul spre Rostov-Stalingrad s-a dezlănţuit mai târziu (la 10 şi 11 iulie). Eu adaug că această importantă informaţie – a 6-a – marchează pentru sovietici o dublă învăluire urmărită de comandamentul german. Mai mult încă, spune Ic, înseamnă distrugerea grosului sovietic al lui Timoşenko în cotul Donului care este scopul ofensivei şi campaniei noastre. Aşa cum în mod logic informaţiile nr. 4, 5 şi 6 au putut fi căpătate la timp de ruşi, le-a demonstrat acestora că nu spre Moscova ţintim noi, ci aceste forţe sovietice care trebuie tăiate de Volga, împresurate şi nimicite în spaţiul larg din cotul Donului.

De aceea, am conchis eu, primele trei informaţii au condus la sinteza unei ofensive spre capitală (spre nord), care nu se confirmă, iar celelalte următoare informaţii se

subordonează altui eveniment, efortul spre Stalingrad pentru misiunea forţelor principale prin dublă învăluire în cotul Donului. Cu dezamăgire, Ic consimte la acest raţionament şi în continuare el spune că Timoşenko grăbeşte retragerea forţelor sale bucuros de stoparea de la Rossojs. Mai mult, spune Ic, forţe sovietice venite dinspre nord organizează o apărare pe malul de est al Donului, chiar cu capete de pod, iar cu grosul ce a retras la timp ocupă înălţimile dintre Don şi Volga la Stalingrad, în timp ce o parte manevrează în retragere, acoperind Caucazul descoperit şi ameninţat.

Locotenent-colonel Ic mai îmi spune că ruşii au aflat că forţe considerabile ce urcau spre nord către Zaporoje – Harkov (Armata 11) s-au îmbarcat şi se transportă spre vest sau nord-vest; aceasta este a 7-a informaţie principală pentru ruşi. Eu îi arăt că toate aceste ultime informaţii – a 4-a, a 5-a, a 6-a şi a 7-a – nu mai au corelaţie cu marea teamă de ofensivă asupra Moscovei; ele se leagă şi se subordonează altui scop: distrugerea forţelor pe direcţia Rostov – Stalingrad. Aşa se explică manevra comandamentului sovietic care a profitat de deficienţe şi el nu s-a lăsat prins. Noi, spune Ic, am pierdut avantajul manevrei, am stopat după o mare victorie cu peste 200.000 prizonieri, apoi deodată: nici succese, nici prizonieri, ci cuceriri de „goluri".

Această ultimă subliniere a lui Ic mi-a reamintit de necazul şi dezamăgirea mareşalului List care conchidea că au dat o lovitură în gol, că nu mai sunt prizonieri, că inamicul s-a sustras.

Acest sagace ofiţer de stat major subliniază „încâlcirea mişcărilor regretabile dintre întârziata Armată 4 Tancuri, care venea de la nord şi a dat peste Armata 1 Tancuri pe care OKW o împingea spre est la Stalingrad, părăsindu-şi direcţia de efort iniţială spre Baku. Din nou conducerea germană paralizează manevra marilor unităţi de tancuri, manevra care ne-a adus cele mai strălucite victorii pe toate fronturile; manevra de data aceasta s-a făcut defect".

Această enumerare şi analiză ce am avut să fac în decurs de peste trei săptămâni în statul major al Grupului de Armate, când cu ofiţerii de la operaţii, când cu cei de la informaţii sau chiar direct în convorbiri cu mareşalul List, mi-au insuflat o îngrijorare pe care însuşi comandantul-şef o manifesta.

Am conchis că, dacă succesul german pe Don-Voronej din iunie 1942 – cu peste 200.000 prizonieri – ar fi fost dezvoltat fără întârziere (şi fără manevre deficiente ale carburanţilor), acolo unde ruptura s-a produs şi unde informaţiile indicau o vădită slăbiciune, adică pe la est de Don, beneficiind de masa victorioasă rapidă a peste 800 tancuri, ce era Armata 4 Tancuri, rezultatul ar fi fost altul.[260] Pe colinele plate care nu făceau nicio piedică, unde forţe inamice nu erau, în terenul cel mai prielnic pentru tancuri în vara uscată şi pe drumul cel mai scurt, ofensiva germană ar fi capturat în cotul Donului grosul Frontului mareşalului Timoşenko, distrugându-l şi ar fi cucerit chiar în iulie spaţiul dintre cele două fluvii, operând pe drumul cel mai scurt spre zona Stalingrad. Această manevră ar fi permis în acelaşi timp şi în lunile de vară, o progresie ra-

[260] Cu atât mai mult nu trebuia scoasă Armata 11, slăbind masa de manevră şi aripa stângă a Grupului de Armate, pentru a acoperi efortul la Voronej. Această Armată 11 nu a fost nici la bătălie şi nici la Leningrad, ci în trenuri.

pidă în Caucaz mai înainte să se organizeze o rezistenţă sovietică care îşi concentrase forţele şi atenţia pentru apărarea capitalei. Zona petroliferă ar fi putut fi cucerită.

Slăbirea aripii decisive germane prin retragerea Armatei 11 şi risipirea ei pe un lung timp de transporturi, în plină bătălie, reaminteşte aceeaşi greşeală a conducerii germane în bătălia de la Marna din 1914. În discuţia ce am avut la statul major al Grupului de Armate că manevra germană pe la est de Don ar fi fost foarte hazardată pentru că la nord de Kursk rămâneau totuşi forţe sovietice considerabile, i-am ripostat colonelului Winter că poate să aibă dreptate şi tocmai pentru aceea trebuie să se lase toate forţele şi toată libertatea de conducere a Grupului de Armate Sud, adică să nu i se fi luat această preţioasă Armată 11.

O risipire şi o împrăştiere de concepţii, de divergenţă a eforturilor de nestatornicie în conducerea superioară, amestecul insolit a fost completat de o împrăştiere a forţelor până la amestecul lui OKH în manevra armatelor (Armata 1 Tancuri). Mai apoi, acelaşi OKH, cu înverşunare, împinge forţele excelente de manevră, parte din Armata 1 Tancuri, apoi toată Armata 4 Tancuri în luptele sterile de la Stalingrad. Cerbicia lui Hitler a împins în bătălia Stalingradului forţe, după forţe până la un asediu, la un război de poziţie şi de lupte sângeroase, de tărăgănare, făcând jocul inamicului. Marile avantaje ale războiului de mişcare au fost înlăturate condamnabil, strălucitele trupe manevriere cu tancurile lor s-au îngropat pe înălţimile dintre Don şi Volga unde le-a surprins iarna; în aceeaşi măsură în care avantajele manevrei erau pierdute, se dădea forţelor ruseşti posibilitatea să-şi desfăşoare calităţile de luptă îndârjită, pe poziţii mai favorabile şi unde s-a dovedit superioară această desconsiderată armată sovietică.[261]

Aşa cum s-au continuat operaţiunile în luna august se presimţea impasul periculos pentru armata germană. De aceea mareşalul List a prevăzut întorsătura gravă a situaţiilor cu o asemenea deficitară conducere care în a doua lună (august) a adus numai înaintări şi sacrificii inutile. Ideea aceasta a avut-o chiar în iulie când a spus că „noi mergem într-o cursă = in eine Falle". Propunerea de oprire a ofensivei făcută de mareşalul List, l-a pus în toate stările pe Hitler şi, brusc, mareşalul List a fost demis, la începutul lui septembrie 1942.[262]

Cele arătate în acest ultim capitol demonstrează cum au fost speculate informaţiile[263], cum a înţeles corelaţia dintre ele şi raportul lor de subordonare mareşalul Timoşenko; el a tras la timp concluzii valabile, cu promptitudine a luat hotărâri extreme ca să salveze trupele, a manevrat şi a condus bătălia de pe câmpul de bătălie, nu de la 1.000-2.000 km; el şi-a impus tactica sa.

---

261 (S.M.) Aprecierile generalului Titus Gârbea sunt pe deplin susţinute de istorici şi istorici militari precum Liddel Hart, Anthony Beevor, Richard J. Evans etc. Vezi în special Antony Beevor, *Stalingrad*..., p. 398; B. Hanley, „The Enduring Relevance of the Battle for Stalingrad", *Joint Force Quarterly*, no. 43 (2006), p. 88-92.

262 (S.M.) Concluzie susţinută şi de Richard J. Evans, *The Third Reich*..., p. 483.

263 (S.M.) Importanţa utilizării informaţiilor în timp de război, cu trimiteri la Bătălia de la Stalingrad, a fost subliniată în monografia sa şi de John Keegan, *Intelligence in War. Knowledge of the Enemy from Napoleon to Al-Qaeda*, Knopf, New York, 2003, p. 6.

În această primă fază a campaniei din vara 1942 o armată superioară şi superior dotată este stopată de armata sovietică care a avut o conducere superioară. În această vară 1942 până în august Hitler a pierdut bătălia, libertatea de acţiune şi războiul. Bătălia în faza a II-a ce a urmat, bătălia Stalingradului, a fost o uzură, o sângerare continuă, o suită de pierderi pe care Germania nu le-a mai putut niciodată recupera.

Am aflat mai apoi că şeful OKH, general Halder, i-a propus lui Hitler aceeaşi retragere de la Stalingrad şi din Caucaz pe care a preconizat-o mareşalul List. Führerul a avut aceeaşi criză de nervi[264], declarând că şi Halder îl îndeamnă ca să piardă „întregul rost al campaniei din vara 1942". A avut aceeaşi soartă general Halder a fost demis în aceeaşi lună – 24 septembrie (vezi şi harta2).

În concluzie în această bătălie a anului 1942, campania de vară se încheie cu rezultate negative pentru germani. Se observă:

- un Comandament sovietic – cu o armată încă nepusă la punct – care este prezent pe câmpul de bătălie şi o urmăreşte, intervine prompt, exploatează informaţiile, şovăielile şi întârzierile duşmanului, contramanevrează la timp, sustrage forţele sale, impune adversarului procedeele care-l avantajează şi terenul cel mai prielnic;

- un Comandament german – cu o armată războită victorioasă – începe campania din 1942 cu mari victorii:

- bătălia din peninsula Kerci (8-19 mai)

- bătălia (de încercuire) de la Harkov (17-28 mai)

- bătălia de la Sevastopol (iunie)[265]

dar întârzie nepermis campania de vară, marea bătălie decisivă, şi în plină bătălie cu mare succes la Voronej (28 iunie-7 iulie) schimbă comandantul (mareşal von Bock), slăbeşte masa de efort (Armata 11 dusă la Leningrad, înşirată pe calea ferată, este absentă de la bătălie), reorganizează comandamentul grupului de armate, conduce de la distanţă (1.000-1.500 km), se amestecă insolit în conducerea operaţiilor, împrăştie forţele şi direcţiile de efort pe care le abandonează, neglijează economia forţelor, nu exploatează la timp succesele, nici informaţiile şi situaţiile, produce alte întârzieri, lâncezeală, încâlceală, cu rezultate negative, fiindcă niciunul din scopurile acestei campanii de vară nu sunt atinse:

- nici distrugerea forţelor principale din cotul Donului,

- nici spre zona petroliferă operaţia n-a progresat,

- nici zona dintre fluvii la Stalingrad n-a fost cucerită.

Comandamentul german a fost înfrânt în această campanie de vară şi începe bătălia Stalingradului faza II (noiembrie 1942).

---

[264] Regăsim această tensiune în însemnările zilnice ale lui Halder. Acesta îşi nota la 30 august, după o conferinţă cu Hitler, că Führerul făcuse „reproşuri abuzive faţă de capacităţile militare ale comandanţilor", pe care-i acuza că sunt „intelectuali îngâmfaţi, inadaptaţi şi lipsiţi de profunzime". Ulterior, în cadrul ultimei conferinţe cu Hitler, liderul regimului nazist a mărturisit că doreşte să „educe Statul Major General conform credinţei fanatice în Idee". Halder concluziona că Führerul îşi va impune voinţa întregii armate, vezi Franz Halder, *op.cit.*, p. 573, 580.

[265] La toate aceste trei bătălii trupele române au fost prezente şi au participat: la Feodosia-Kerci: C.III A. gral Mitrănescu Florea; la Harkov: C.VI A gral Dragalina; la Sevastopol: diviziile C. V. Mte; pe M.de Azov şi în Crimea C. Cavalerie.

9. Operaţiunile celor două grupuri de armate: Stalingrad şi Caucaz[266]

9.1. Bătălia Stalingradului, faza I-a, continuare

Suntem în prima decadă a lui august. Să lăsăm aceste consideraţiuni operative, pentru care am sărit în timp, prin care (trăind atmosfera de la acest superior comandament) am arătat nepotriviri şi contradicţii în timpul operaţiunilor din august şi din septembrie care au dus la hotărârile şi schimbările de comandament. Am arătat că aceste contradicţii puteau fi judecate la acest comandament chiar de persoane cu pondere mai mică care aveau discernământ ascuţit şi cu îngrijorări pe care evenimentele le provocau. Chiar în această caldă lună aflu că la comandamentul suprem german se manifesta un optimism care afirma că, dacă inamicul s-a retras şi nu a primit bătălia în cotul Donului, înseamnă că armata sovietică este zdruncinată şi foarte slăbită. Se prea poate ca unii mari comandanţi să fi împărtăşit convinşi acest optimism – cum am putut să recunosc la generalii von Weichs (Grupul de Armate „B") şi von Kleist (Armata 1 Tancuri) – iar cei mai autorizaţi[267] puteau să şi ascundă realitatea la ocazionalele contacte de prezentare, cum a fost cazul cu comandantul Armatei 3 române sau mai ales a comandanţilor de corpuri de armate ce veneau pe zonă. Aceasta era desigur atitudinea generală a acestor comandanţi germani, care se impunea printr-o veche disciplină şi printr-o voinţă fermă de a arăta toată încrederea, pentru a nu afecta cu nimic moralul celor mulţi ochi avizi, ce erau doritori să descopere părerea acestor şefi. După lunga experienţă ce aveam în materie de contacte cu diferite personaje, dar mai ales trăind în ambianţa acestui mare comandament, nu mă puteam lăsa înşelat de o mimică surâzătoare şi nici de vorbe meşteşugite. Prin aceasta, ca omul avizat, atenţia mea era mai mare şi simţeam nevoia a îndesi contactele, cum şi de a mă mişca la cartiere sau la posturi de comandă.

Bătălia Stalingradului, care începuse şi pe care am enunţat-o, nu va putea fi descrisă ca atare de mine, fiindcă am fost mutat, prin următoarea misiune, peste acea lună (la 17 septembrie) în Caucaz; dar şi după această dată „D.L.", în activitatea lui, va fi influenţat şi preocupat; deci sub acest unghi de influenţe şi de preocupări, voi nara în continuare despre bătălia Stalingradului.

În rapoartele trimise în luna trecută la Marele Stat Major m-am ferit să raportez comentariile făcute în interiorul statului major al grupului de armate, considerând că este prematur, de asemenea, nici despre îngrijorările feldmareşalului comandant. La această vreme erau speranţe în lumea noastră, şi un raport prea deschis putea să fie considerat şi ca o critică la adresa hotărârii ce se luase de mareşalul Antonescu, aranjând forţele considerabile cunoscute; dar îmi făceam scrupule că, totuşi, misiunea ce aveam îmi dicta să semnalizez şi să dau alarma. În acest sens, faţă de comandantul Armatei 3 română, nu

---

266 De aici debutează Caietul III D2 – 2092.

267 Mareşalul List, comandantul Grupului de Armate „Sud" apoi al Grupului de Armate „Ucraina A", era apreciat ca un admirabil comandant; el avea uneori păreri critice asupra conducerii superioare a lui Hitler; el şi-a exprimat străveziu îndoiala asupra succesului scontat la Stalingrad ca şi în Caucaz, chiar şi în faţa generalului P. Dumitrescu ce comanda Armata 3 română când s-a prezentat acestuia în iulie 1942 la Stalino – condus de mine –, fiindcă intra sub comanda acestui mareşal.

am evitat să-i spun anumite nepotriviri şi îngrijorări care domnesc la conducerea superioară germană, cum am arătat în concluzia precedentă (pag. 172).

9.1.a. Noi legături în luna august

Noua organizare a comandamentului, prin despicarea acestui greoi corp de armate în două grupuri de armate distincte, cu misiuni diferite, crea o situaţie nouă la „D.L.”. El trebuia să facă legătura cu marile unităţi române spre germani ca şi spre Marele Stat Major, iar odată cu sosirea trupelor, unde marile unităţi treceau la Grupul de Armate „B”, iar restul rămâneau la Grupul de Armate „A”, eram ca „omul între două luntre”. Până la această reorganizare îmi ziceam că mă aflu între „ciocan şi nicovală”, în care comandamentul german era „ciocanul”, iar pe de altă parte, trupele noastre cu Marele Stat Major, recte mareşalul Antonescu, erau „nicovala”; acum apar două ciocane care bat în aceeaşi nicovală, alternativ, ritmic, ca la o bună fierărie, dar şi în contratimp, cu frecături, cu zvâcneli, cu alte personaje, cu altă lume. Grija şi volumul de activitate se dublau.

Personajele principale ale statului major cu care mă obişnuisem şi cu care am ajuns să lucrez deschis, cu încredere şi cu reciprocă consideraţie, trebuia să treacă la Grupul de Armate „B”, având cartierul la Starobelsk, la circa 170 km nord-est - nord de Stalino. Despărţirea mea de acest stat major nu se făcea imediat, în timp ce mareşalul List cu o nouă echipă rămânea la Stalino. Era un mare avantaj că acest mare şef rămânea (mai rămânea) în acelaşi loc.

Chiar de la 3 august dimineaţa am trimis auto pe şeful Biroului Operaţii, maiorul Predoiu, la Grupul de Armate „B” pentru a raporta despre „D.L.” şi starea transporturilor. I-am cerut să cunoască personajele şi l-am orientat îndeosebi despre noul comandant generaloberst Freiherr=baron von Weichs: eroul de la Harkov (mai) şi de la Voronej (iulie); care a făcut campania în Franţa comandând cu succes Armata 2, pe care o are şi acum în subordine. Să mă anunţe la Grupul de Armate „B” că voi veni în cursul săptămânii să mă prezint, iar acum mă aflu la Corpul VI Armată ce luptă în Calmucia şi la Armata 3 română la Rostov, care operează pe litoralul Mării de Azov şi în Caucaz.

Eu însumi zburam în aceeaşi zi la Corpul VI Armată unde am orientat pe comandant asupra reorganizării comandamentului german, asupra Armatei 3 române, care a sosit şi a intrat în acţiune în Caucaz, apoi asupra mijloacelor aero-sanitare, instalând o bază aero pentru acest trudit Corpul VI Armată. Am luat pe medicul Dr. Locotenent-Colonel Popescu-Sibiu cu mine ca să organizeze şi să instaleze la Kotelnikovo această bază.

Corpul VI Armată avea pierderi; rezistenţa sovietică era tot mai consistentă. Am convenit ca baza sanitară să fie pe malul sudic al Donului, între Zimlianskaia şi gara Kotelnikovo (mai aproape de gară), unde am recunoscut teren potrivit. Centrul de la Artimovskaia rămânea mai departe în funcţiune pentru evacuările obişnuite. Inimosul doctor ce mă însoţea rezolva multe detalii tehnice. Am anunţat că mijloacele aero-sanitare cerute vor fi un mare trimotor Ju 52 (15 locuri) şi şase avionete cu un loc culcat sau două locuri aşezat, deci la un transport: 20-26 evacuări urgente la spitalul aero, la spitalul de armată Stalino (350 km) şi de acolo în ţară, cu trenul sanitar sau aero

după caz. Avioanele vor fi conduse de comandorul Abeles[268], care sosise la Stalino la 8 august, deci va fi la Kotelnikovo la 9 sau 10 august cel mai târziu.

La 6 august zbor cu acelaşi medic la Armata 3 română la Rostov, unde raportez:

- organizarea evacuării aero pentru Corpul VI Armată;
- situaţia operativă a Corpului VI Armată;
- funcţionarea marelui spital Crucea Roşie la Stalino;
- legătura ce voi lua personal cu Grupul de Armate „B" şi cer ordine;
- străduinţele la General Transport Wesen pentru urgentarea transporturilor.

Armata 3, luând sub comandă aceste trupe române de pe litoralul Mării de Azov şi celelalte, a uşurat mult sarcina „D.L." până la sosirea pe zonă a marilor unităţi; Armata 3 română primea ordine directe de la Gruparea general Ruoff[269] (Armata 17 germană).

A doua zi am zburat la Grupul de Armate „B", unde m-am prezentat lui von Weichs, noul comandant. În numele comandamentului suprem român, l-am felicitat de victoria repurtată la Voronej; i-am reamintit şi de marile succese ce a avut în Franţa în 1940 şi de cuvintele elogioase ce i-a adresat Hitler în cuvântarea ţinută în parlament la 19 iulie 1941[270]. Era desigur flatat de aceste cuvinte ocazionale, ştia de activitatea mea şi mi-a subliniat bunele referinţe ce i-a dat şeful de stat major (general Sodenstern). După ce mi-a vorbit în scurte cuvinte de luptele grele dintre Don şi Volga, îmi arată pe hartă sectorul ce va primi Armata 3 română.[271] I-am arătat situaţia sosirii pe zonă a trupelor şi voi stărui în continuare ca să se grăbească transporturile, cum şi împingerea spre est a garniturilor pentru a evita marşurile de 4-5-600 km de la debarcare. Acestea depindeau numai de General Transport Wesen, la care m-am adresat. Acesta avea mari dificultăţi din cauza distrugerilor de cale ferată şi din cauza marelui tonaj ce trebuia cărat pentru marile unităţi în bătălia de la Stalingrad şi din Caucaz.

---

268 (S.M.) Constantin Abeles, aviator şi instructor de zbor cunoscut, stabilit după al doilea război mondial la Istanbul, Ioan Opriş, „Aurel Decei, contribuţii monografice", în *Transilvania*, nr. 1 (2006), p. 63-64.

269 În armata germană era curentă Marea Unitate strategică „Heeresgruppe" şi mai puţin curentă „Armeegruppe": aceste două comandamente nu trebuie confundate, Armeegruppe este o grupare provizorie de două-trei Armate, în cuprinsul unui grup de armate şi are caracter strict operativ, ea nu are teritoriu sub comandă şi nici uriaşele servicii ce administrează un teritoriu. Deci, în Caucaz, iulie-august 1944, „Armeegrupe" Ruoff cuprindea operativ toate forţele ce au operat în Caucaz: Armata 17 germană a generalului Ruoff, Armata 3 română a generalului P. Dumitrescu şi trupele germano-române din Crimeea (care au trecut în Taman-Caucaz); în septembrie 1944 s-a desfiinţat această „Armeegruppe", fiindcă nevoile operative au încetat, iar General Ruoff a comandat numai Armata 17 (a sa), ce fusese întărită considerabil cu diviziile româneşti ce se aflau deja în Caucaz sau care au trecut din Crimeea, iar General Dumitrescu a trecut la Don, unde începuseră să aflueze în masă diviziile româneşti. Iniţial, Grupul de Armată „Sud", condus de mareşalul List, cuprindea 11 armate şi nevoile operative i-au impus crearea acestor „Armeegruppe"; dar, pentru că totuşi era foarte greoi, s-a despicat în două Grupuri de Armate, cum s-a arătat în acest Memorial.

270 (S.M.) În realitate, este vorba de 19 iulie 1940, atunci când Maximilian von Weichs a fost promovat general-colonel şi a fost inclus într-o categorie restrânsă de ofiţeri superiori lăudaţi de Hitler, discursul lui Hitler la adresa, http://der-fuehrer.org/reden/english/40-07-19.htm (accesată la data de 23.08.2012).

271 General, apoi mareşal, baron Maximilian von Weichs mi s-a părut foarte grijuliu să execute fără crâcnire ordinele OKH şi OKW. De aceea, el s-a menţinut: la Grupul de Armate „B" iulie 1942-februarie 1943 apoi la Grupul de Armate „F" în Balcani până în martie 1945.

L-am asigurat că comandantul (sic!) Armatei 3 române va veni personal pentru prezentare de îndată ce misiunea temporară în Caucaz îi va înceta. Aceasta va fi mult mai înainte de terminarea transporturilor. Am adăugat că Armata 3 română va avea un eşalon de stat major la Kamensk, care va dirija marşurile diviziilor debarcate. Nu este o problemă grea, fiindcă diviziile sosesc rar (la început 12-15 zile pentru o divizie apoi durata se reduce la jumătate pentru ultimul lot din totalul de 20 divizii infanterie şi 6 divizii de cavalerie). Înainte de a încheia, am întrebat cum a putut inamicul să ocupe ţărmul de est al Donului şi să-şi facă capete de pod când în prima decadă a lui iulie, la marşul Armatei 4 Tancuri de la Voronej spre sud, terenul era liber de orice apărător sovietic.

El îmi răspunde că: „cine nu-i cunoaşte pe ruşi se miră, dar soldatul rus într-o noapte se infiltrează, îşi face tranşee, adăposturi pentru armament. După ce a trecut spre sud această Armată 4 Tancuri a noastră, când a sosit infanteria, ungurii şi italienii, ruşii erau instalaţi şi aveau capete de pod pe Don, iar OKH nu permite respingerea lor".

Comandantul încheie că, deşi trupele române vor mai întârzia, legătura se păstrează totuşi prin permanenţa statului major care va rămâne toată luna la Stalino.

9.2. Din nou despre inamic; o surprindere

Chiar de la 4 august am abordat pe locotenent-colonel Ic cu un voluminos şi greu volum cartonat, foarte frumos editat. Lucrarea format mare ca de album, se intitula: Сталін = STALIN şi cuprindea o biografie a dictatorului sovietic cu foarte multe imagini, tabele, hărţi ş.a. privind activitatea lui; era pe vremea când cultul personalităţii era dezvoltat – anul 1939 –, deci în preajma războiului.[272] Lucrarea, în ediţie de lux, fusese găsită de un ofiţer al meu într-o bibliotecă redusă a unui fost oficiu public în imobilul unde se instalase o casă-sală de rugăciuni, la Stalino.

Ofiţerul german nu o cunoştea şi i-am atras atenţia asupra unei hărţi (trei), cu scurte texte, privind războiul civil din Rusia (1918-20). Din acestea rezulta că două mari centre au fost stăpânite de puterea bolşevică: Moscova şi Ţariţin=oraşul Ţarului, care apoi a luat numele de Stalingrad. În acel război civil, Stalin a avut rolul principal ca comandant (sic!), ajutat de Voroşilov, şi se vede că adversarii principali Denikin[273], Wrangel[274], cazacii de Caucaz, de Don, apoi Krasnov[275] ş.a. au fost distruşi prin acţiuni

---

[272] Cu câteva zile mai înainte arătasem această carte, ca o curiozitate şi cu interes, mareşalului List.

[273] (S.M.) Anton Ivanovici Denikin (1872-1947) a fost un general rus care a luptat în primul război mondial şi a fost unul dintre liderii „Albilor" din Rusia de sud în timpul războiului civil. Încercarea sa de a ocupa Moscova în vara anului 1919 s-a oprit la 400 km sud de capitala rusă, Denikin, fiind ulterior nevoit să bată în retragere şi să-i treacă puterea generalului Piotr Nicolaevici Wrangel, Jan Palmowski, *Dicţionar Oxford de istorie universală contemporană. De la 1900 până azi, A-J*, vol. I, Ed. All, Bucureşti, 2007, p. 260.

[274] (S.M.) Piotr Nicolaevici Wrangel (1878-1928) provenea dintr-o familie de germani baltici. A luptat în războiul ruso-japonez (1904-1905) şi în primul război mondial. S-a alăturat forţelor „Albilor" în timpul războiului civil, conducând forţele din Caucaz. A fost demis într-o primă etapă de Denikin şi s-a retras la Istanbul, pentru ca ulterior să revină şi să-l înlocuiască pe cel din urmă în fruntea forţelor ruseşti. Înfrânt, s-a retras cu trupele sale spre Turcia, ulterior stabilindu-se în Belgia, *Ibidem,* vol. II, p. 521-522.

pornite de la Ţariţin sau de la Voronej, în direcţia Rostov. Am adăugat că acelaşi comandant rus-bolşevic din 1920, Stalin, comandă şi azi armatele sovietice şi probabil va încerca aceeaşi manevră spre Rostov pentru a zdrobi armatele germane aventurate.

Ofiţerul interesat îmi spune că a citit despre acest război civil, dar nu avea cunoştinţă de lucrare şi de mersul luptelor. El îmi propune să mergem la „operaţii" – colonel Winter; acesta o consideră cu cel mai mare interes, o arată generalului Sodenstern care ne spune!!!... acum se arată surpriza: „Hitler la fiecare din vizitele sale la Grupul de Armate Sud a menţionat evenimentele din acest război civil şi chiar a subliniat temerea că ruşii vor încerca o străpungere spre Rostov, dar de fiecare dată se completa că sovieticii nu mai sunt în stare de operaţiuni de mare importanţă; sunt slabi şi slăbiţi". Apoi, Sodenstern completează că „nu toţi care l-au ascultat aveau aceeaşi părere optimistă". Le-am lăsat lucrarea ca să o consulte. După ce mi s-a arătat situaţia pe hartă a luptelor ce tărăgănau între cele două fluvii – Stalingrad, mi-au spus că în curând ne vom despărţi; ne-am exprimat reciproc regretul, dar eu le-am adăugat că totuşi voi continua să-i văd tot timpul cât trupele române vor fi sub ordinile celor două grupări de armate, „A" şi „B". Era data de 18 august.

Am întrebat cine va fi succesorul şef de stat major, cum şi şeful operaţiilor Ia; mi-au spus că va fi general-locotenent Hans von Greiffenberg[276] şi respectiv colonel Güldenfeld, care vor mai întârzia. Am spus că general-locotenent von Greiffenberg îmi este cunoscut, că a lucrat în Statul Major General cu generalii von Beck, von Fritsch şi chiar în preajma Feldmareşalului von Hindenburg. Generalul Sodenstern îmi spune râzând: „Dta cunoşti toată armata germană mai bine ca noi". Eu îi răspund că nu este tocmai aşa; pe colonelul Güldenfeld nu-l cunosc, dar după nume presupun că este din nordul Germaniei, de pe coastă şi în dialectul nordic cred că numele său se pronunţă Jiuldenfeld. Generalul se uită la Winter, râd şi se întreabă nedumeriţi cum am putut afla aceste date care sunt juste. Le răspund că nu este o minune: am fost aproape trei ani în Suedia, şi acolo, ca şi în nordul Germaniei, în dialectul local, grupul „Gü" sau „Kü" se pronunţă înmuiat „jiu" şi respectiv „ciu", şi Dvs. ştiţi, desigur, acel *spruch* nordic: „eine jiute Janse ist vom Jott eine jiute Jabe", sau exprimat corect: „eine gute Gans ist vom Gott eine Gute gabe", şi tradusă zicala ar fi „o gâscă bună este un dar de la Dumnezeu". Dar, continui eu, sunt la Stockholm două discrete localuri de noapte, fiecare într-o pivniţă şi se numesc: „Juldene freden = goldene Friede = pacea de aur" iar celălalt: „Juldene feld = golden Feld = câmpul

---

275 (S.M.) Piotr Krasnov (1869-1947), născut într-o familie din cadrul elitei intelectuale ruseşti, a fost general rus, ataman al cazacilor de pe Don, scriitor, diplomat. S-a făcut remarcat în timpul primului război mondial. A luat parte la războiul civil din Rusia în tabăra anticomunistă, a emigrat şi a continuat să se implice în acţiuni îndreptate împotriva Uniunii Sovietice în perioada interbelică. A sprijinit atacarea Uniunii Sovietice de către Wehrmacht datorită faptului că această acţiune corespundea dorinţei sale de înlăturare a regimului bolşevic de la putere, însă după înfrângerea Germaniei a fost deferit autorităţilor sovietice şi a sfârşit prin a fi executat, C. Andreyev „Soviet exiles at war", în I.C.B. Dear and M. R. D. Foot (editors), *The Oxford Companion to World War II*, Oxford University Press, 2001. Oxford Reference Online. Oxford University Press. Turku University. 18 June 2012 <http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t129.e1533>

276 (S.M.) Hans von Greiffenberg (1893-1951) a fost general de infanterie care a luptat în ambele războaie mondiale. A luat parte în cadrul Wehrmachtului la atacarea Poloniei (1939), Greciei (1941), Uniunii Sovietice (1941), a luat parte la luptele din Caucaz şi de la Budapesta.

de aur". Iar regele Suediei, vestitul tenisman, m-a sfătuit în şoaptă că, în spatele palatului regal, în vechiul oraş, este un local discret, în beci, unde se duce şi el; se cheamă – Juldene freden. Dar, continui povestea, am spus Majestăţii Sale că-l cunosc foarte bine şi acolo m-a condus o doamnă foarte drăguţă. La care regele, dezamăgit, îmi spune: „Ah! cu voi ataşaţii militari nu poţi să mai ai secrete"...

Interlocutorii mei germani râdeau cu poftă, mai ales că mă căzneam să le mai descreţesc frunţile cu câte o glumă.

9.3. Demersuri de grăbire a transporturilor; greutăţi

Teama că trupele vor întârzia şi nu vor mai avea timp să-şi facă pregătirile de iarnă mă îndreptăţeşte să fac noi demersuri energice de grăbire a lor (10-12 august). M-am adresat direct colonelului Otto Schiel (directorul lui General Transport Wesen).[277]

El mi-a explicat pe hartă marile dificultăţi care erau de două feluri:

- Reţeaua era slabă, şi peste Nipru, de la Kiev inclusiv, nu sunt decât trei treceri inegale;

- Repararea distrugerilor şi ajustarea şinelor pentru cale normală merge foarte greu din cauza distanţelor mari.

În afara transporturilor de trupe, transportul tonajului pentru a alimenta bătălia Grupurilor de Armate „A" şi „B" este tot aşa de mare, dar mai urgent decât al trupelor. Când reţeaua se va îmbunătăţi şi randamentul ei se va mări, divizia română va putea debarca în luna septembrie în circa patru zile. În aceeaşi măsură, îmi spune Schiel, se vor prelungi spre est ca trupele să aibă o etapă mai scurtă; ele au făcut-o şi peste 500 km până la sectorul lor pe front. Acesta prinde momentul ca să-mi mulţumească pentru munca stăruitoare a patru batalioane de cale ferată care sunt sub ordinele sale, unele lucrează în Crimeea. A trebuit să mă resemnez şi abia în septembrie debarcările au fost împinse pe linia Doneţ (râu). Raportând această situaţie la Marele Stat Major şi la Armata 3 română, am propus să se ia măsuri de aprovizionare şi de depozitare de materiale cât mai la est de Doneţ. Am repetat cererea ca transportul echipamentului de iarnă să urmeze imediat după al trupelor. A fost o mare suferinţă pentru trupe această mare întârziere şi chiar lipsurile de tot felul, mai cu osebire a echipamentului călduros: iarna a venit tot atât de timpuriu şi ostaşii în marea lor majoritate n-au avut decât slaba manta fără căptuşeală pe poale, iar în cap numai capela fără urechieri.

Prima divizie a început debarcarea – Divizia 13 – la 7 august şi a durat peste 13 zile (aproape două săptămâni).

La 8 august am trimis cu medic Dr. Locotenent-Colonel Popescu-Sibiu medici şi medicamente pentru Corpul VI Armată la Artimovskaia. Au urmat avioane de evacuare aero la 12 august, care s-au continuat până la 20 august, când am condus ultima escadrilă sanitară pentru Corpul VI Armată şi pentru Armata 4.

La 14 august începe să sosească Corpul VI Armată cu comandantul, general [...][278]. A doua zi l-am prezentat mareşalului List, care încă odată îşi manifestă dorinţa „fier-

[277] Vezi şi explicaţiile de la pagina 141.

binte" de a vedea cât mai curând diviziile româneşti în zona dintre Doneţ şi Don. El mi s-a părut tot atât de îngrijorat de mersul operaţiunilor spre Stalingrad unde, spunea el, ruşii au îngrămădit forţe considerabile.

Cu aceasta m-am prezentat noului şef de stat major, general-locotenent Hans von Greiffenberg şi şefului operaţiilor Ia, colonel Güldenfeld (sau Guldenfeld). Cu aceste două personaje voi avea de lucru zece luni în operaţiuni grele, în retrageri mari, în bună înţelegere ca şi în tensiuni, încordări inerente.

9.4. Luptele grele pentru trupele române (20 august-1 septembrie)

Rapoartele scrise prin care arătam eforturile făcute de diviziile Corpului VI Armată, vor fi aceleaşi eforturi ce aşteaptă pe trupele în curs de transport, care vor face 3-4-500 km de la debarcări la front, dar mai ales perspectivele grele de iarnă, care cer materiale, hrană, echipamente etc. – aceste rapoarte – au avut răsunet; subliniam că în stepele acestea nu se găseşte nimic, că trebuie aduse dinapoi, că trebuie depozitate şi repetam: echipamente de iarnă.[279] Ca urmare, Marele Stat Major trimite pe subşef, general Socrate Mardare[280], un om superior, de superioară pregătire şi de un mare discernământ. Arătându-i perspectivele ce ne aştern mari greutăţi pe lângă cele operative, am subliniat starea luptătorilor aruncaţi spre Stalingrad, care au în spate, în oase şi în amintire campania de iarnă trecută; printre acestea, am arătat starea grupului de schiori colonel Rotta. Am adăugat că, dacă nu vor fi liberaţi, aşa cum au promis germanii şi cum se cuvine, eu le voi dar ordin să plece prin marş către ţară. Prin colonelul Schiel pregătisem trei garnituri pentru acest grup – schiori, dar nimeni nu voia să dea ordin scris, iar eu mă voi încumeta să fac acest lucru.

L-am prezentat în aceeaşi zi mareşalului List cu care am discutat venirea şi lucrul colonelului I al Marelui Stat Major pentru mişcarea trupelor sosite pe zonă şi pentru formarea Statului Major al proiectatului grup de armate româno-german ce se va numi „Don" sau „Stalingrad". Mareşalul ne-a ascultat, era mai întunecat ca oricând, apoi ne spune de frumoasele sforţări ale Corpului VI Armată care acum este angajat în lupte: „heftige" le-a numit el, adică „violente", deci mai mult decât „grele" cum le numisem eu; menţionează înaintarea cu succese a Armatei 3 române în Caucaz, având cavaleria (2 divizii) la sud de Rostov, spre Krasnodar, iar Divizia Vânători de Munte (a 2-a) spre Armavir (încă de la 13 august s-a mişcat de la Rostov); dar regretă că trupele vin atât de încet. General Mardare obiectează cu dreptate că ele aşteaptă de mult în Ro-

---

[278] (S.M.) Neclar. Corpul VI Armată era condus în acel moment de generalul Corneliu Dragalina (între 6 iunie 1940 şi 20 martie 1943), dar nu este clar dacă la acesta se referă memorialistul, Alecsandru Duţu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *op.cit.*, p. 116.

[279] Aceste îngrijorări repetate erau un răsunet a celor văzute ani la rând ca ataşat militar în operaţiunile şi manevrele din nordul continentului.

[280] (S.M.) Sau Socrat Mardari (1894-1954), în acel moment colonel, a fost un general român care a luptat în cele două războaie mondiale. Era absolvent al Şcolii militare de ofiţeri de infanterie (1912-1914) şi al Şcolii Superioare de Război (1920-1922). Sublocotenent (1914), locotenent (1916), căpitan (1917), maior (1924), locotenent-colonel (1933), colonel (1938), general de brigadă (1943). A fost şef al Casei Militare Regale (1941-1942), subşef al Marelui Stat Major (1942-1943, 1943-1945), comandant al Şcolii Superioare de Război (1943). Arestat în anul 1948, şi-a găsit sfârşitul la penitenciarul de la Aiud, Alecsandru Duţu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *op.cit.*, p. 274.

mânia, dar reţeaua de cale ferată a grupului de armate nu primeşte transporturile, fiind supraîncărcată. Eu subliniez că este o problemă care ne preocupă de lungi săptămâni şi nu este o scuză a noastră, fiindcă nu este o deficienţă a noastră. Audienţa a fost scurtă. Am propus lui Mardare să-l conduc la Corpul VI Armată pe care l-am găsit la Şutov. Bântuia o furtună de nisip în stepa neagră[281] a Calmuciei şi am ajuns cu multă greutate. Corpul VI Armată era angajat în lupte, avea pierderi şi răniţi; trupele erau îngropate în pământul nisipos, fără nicio posibilitate de o altă acoperire; localitatea era o adunătură de case fără un copac sau arbore, fără o împrejmuire a curţilor sau a caselor. Mardare reflectează şi se întreabă ce va fi la iarnă în deşertul Calmuciei unde am zărit rare cămile. Şi-a dat seama de starea trupelor noastre şi a fost bine orientat de colonelul Raşcu, şef de Stat Major, în lipsa comandantului chemat la un corp de armată german. Nu a mai fost timp să meargă la diviziile foarte depărtate şi întinse, iar el avea să se ocupe de eşalonul I abia sosit la Rostov. La întoarcere l-am lăsat în acest oraş şi-mi spune că a doua zi va zbura la Bucureşti unde va raporta la Marele Stat Major şi mareşalului Antonescu. I-am arătat confidenţial pentru a comunica marilor noştri şefi că: după schimbarea de comandanţi superiori germani (cunoscute); reorganizarea comandamentului superior german; mocneşte o tensiune şi o frecare cu OKH, fără a putea arăta ce urmări ar putea avea asupra operaţiilor şi asupra angajării trupelor române.

A doua zi profit de aerosanitare, care dis-de-dimineaţă pleacă la Corpul VI Armată şi plec din nou la Corpul VI Armată pentru a vedea trupele; furtuna scăzuse şi am putut merge la Divizia 4 şi chiar la Regimentul 21 Infanterie; trupele îşi făcuseră tranşee şi adăposturi în pământ; ostaşii, ca şi micii comandanţi, nu se aşteptau să ajungă în aceste îndepărtate ţinuturi vitrege; am constatat o uzură care demonstra un spirit nesănătos, o delăsare, o lâncezeală, neglijenţe. Regimentul 21 Infanterie era mai ordonat şi mai viguros. Am vizitat pe comandantul lui, colonel Constantin Ţenescu, care mi-a spus că eforturile au fost şi se menţin mari; sunt mulţi răniţi, demoralizarea se explică prin aceste pierderi şi hrană puţină, distanţele sunt mari, serviciile merg greu, la germani sunt aceleaşi lipsuri. Îi spun acestui comandant, pe care îl cunoşteam din 1914, despre uzură, neglijenţe, delăsare şi lâncezeală văzute la multe unităţi şi-i cer părerea. Îmi răspunde că trebuie muncă şi control pentru a păstra trupa în mână. Dacă comandanţii şovăie şi pregetă, le scapă trupa din mână, iar la operaţii se poate întâmpla şi mai rău. Chiar el era cu moralul scăzut. Am discutat perspectiva unei campanii de iarnă în acel deşert. Acest om de fire tare[282], care a dat probe frumoase în război, clătina din cap a neîncredere şi conchide că, „dacă ne apucă iarna în deşertul acesta, până în primăvară nici jumătate nu vor mai supravieţui". Era o părere gravă! La 21 august, sub soare, un vânt de stepă–deşert sufla subţire dar pătrunzător, iar Ţenescu adaugă că „noaptea, vântul acesta pătrunde şi te cutremură"; la iarnă, spune el, „ne vom adăposti în zăpadă dacă vântul nu o va spulbera". De acord cu el, am conchis că o mare cantitate

[281] Era neagră fiindcă nu creştea nici o vegetaţie.
[282] General Constantin Ţenescu (în 1942 era colonel) a fost vestit ofiţer cu foarte bune state de serviciu chiar din primul război mondial; pentru iscusinţă şi bravură a fost distins cu cele mai mari ordine.

de materiale va trebui adusă din timp pentru „omenirea ce va lupta la iarnă în deşertul acesta în care am intrat ca o săgeată şi stăm înfipţi... cum vom ieşi de aici?"

Costică Ţenescu, recunoscut ca un om tare, viguros, conştiincios şi brav avea moralul atins; el însuşi era atunci bolnav. La alte regimente lipsurile, pierderile erau şi mai mari iar starea morală era mai proastă. În adăposturile proaspete, ofiţerii îmi spuneau că în starea de acalmie se poate rezista pe timp de vară, dar sub focul razant, eficace al inamicului, care zi de zi se întăreşte, rezistenţa este ţintuită la pământ; numai blindatele se vor putea mişca; artileria nu avea poziţii de adăpostire; caii trebuiau trimişi departe în rovine şi în dulbine (Balken) plate unde abia pot dispare; numai spre Volga, departe de fluviul de la est, sunt terase şi sub-terase ale fluviului, din epoci geologice, unde terenul oferă oarecare adăposturi. Reflectam că în această [câmpie] deschisă, pustie va veni să opereze Armata 4 română când va începe iarna timpurie care bântuie aici adusă de viforele siberiene. Stalingrad şi cu înălţimile dintre fluvii constituiau pivotul şi cheia acestor ţinuturi nesfârşite de deşerturi la sud, ca şi la nord şi vest. Ruşii menţineau încă oraşul şi înălţimile, pe care le apărau cu înverşunare şi cu succes, fiindcă nu mai pot fi manevraţi. Germanii le atacă din iulie, cu perseverenţă, aduc noi forţe, dar nu pot progresa decât pas cu pas; ei au în faţă un luptător static, dar agăţat cu încăpăţânare în terenul pe care luptă, care îi este în avantaj. Germanii s-au încleiat într-un război de poziţie care nu poate să le aducă succese răsunătoare, s-au apropiat de marele complex al acestui înşirat oraş, unde luptele vor târâgăni casă cu casă şi stradă cu stradă. Întinsul oraş cu multe fabrici este în văzul atacatorilor germani care speră să-l cucerească, iar dacă puţin te înalţi cu avionul, o lată, întinsă apă a Volgăi îngrădeşte şi opreşte orice succes pentru dezvoltarea lui.

Am revenit la Stalino seara şi am avut o convorbire cu general von Greiffenberg. Scurtul raport ce am făcut, l-am încheiat cu afirmaţia că marii comandanţi care au lansat această ofensivă de vară în săgeată, în intrând la Stalingrad, ar trebui să meargă şi să zboare în Calmucia, la Stalingrad, la Volga ca să-şi dea seama de perspectivele în campania de iarnă care peste 1-2 luni va începe în această regiune. Numai studiul pe hartă nu era de ajuns.

L-am găsit pe acest şef de Stat Major studiind cu şeful operaţiilor, colonel Güldenfeld, hărţile spre Baku şi dincolo de munţi, spre Persia. Reflectam la misiunea Grupului de Armate care, după cele spuse de mareşalul List, „trebuia să asigure trecerile peste munţi spre sud". Am cerut audienţă a doua zi dimineaţă la mareşalul List.

După zile pline şi tulburat de cele văzute în stepa Calmuciei şi după ce am văzut hărţile întinse cu Baku şi cu Persia pe care colonel Guldenfeld le studia aproape culcat pe ele, eram năpădit de evocări mai vechi, foarte vechi şi îngrijorat tot mai tare de prezentul de viaţă al trupelor noastre.

Un raport scurt al ofiţerilor mei de cele petrecute la „D.L." în lipsa mea, cu veşti bune, n-a putut să mă liniştească. Eram hotărât să raportez mareşalului List, să-i aflu părerea sau cea mai mică idee, apoi să raportez din nou la Marele Stat Major.

9.5. Alte greutăţi

Voi lăsa pentru mai târziu evocările vechi pentru a arăta greutăţile crescânde pentru trupele noastre în luna august şi septembrie.

Divizia 1 Cavalerie (general Brătescu[283]), care fusese luată de Armata 6 (general Paulus) încă din iulie, trebuia restituită Armatei 3 române de îndată ce aceasta va veni pe zonă. La 22 iulie, generalul Petre Dumitrescu este prezentat mareşalului List, care după ce îi dă misiunea temporară în Caucaz (cum s-a narat), îi spune că Divizia 1 Cavalerie va mai rămâne la Armata 6 încă câtva timp; dar cu toate demersurile, promisiunea nu s-a ţinut nici în august, nici în septembrie.

9.5.a. Divizia 7 Cavalerie general Munteanu [284]

Mai mult, la 12 august este luată şi Divizia 7 Cavalerie, dar am protestat repetat şi am cerut la Bucureşti (Marele Stat Major), care a intervenit la OKH. Armata 3, lansată în Caucaz (cu „misiune temporară") la Rostov şi spre Krasnodar, nu mai putea să se ocupe de acest abuz. După alte proteste şi întârzieri, în sfârşit, Divizia 7 Cavalerie a fost redată în septembrie Armatei 3.

Nici cu diviziile de vânători nu a mers decât din rău în mai rău.

Divizia 2 Vânători de Munte (general Dumitrache[285]), lansată spre Armavir (Caucaz), este luată de către Armata 1 Tancuri, care liberată în întregime de la Stalingrad, se lansează cu toată puterea motoarelor sale spre sud-est, către zona petroliferă Baku. Ea întâlneşte forţe slabe şi pe spaţiile întinse nu mai are în sprijin Corpul VI Armată, cel zelos, care a rămas încâlcit la sud de Stalingrad. Nici nu i se dă una din diviziile alpine germane, care mergeau să escaladeze marile înălţimi Elbrus (5629 m), ci se rupe Divizia 2 Vânători de Munte de la Armata 3 română; ea trebuia să ia sarcina Corpului VI Armată, gonind după motorizatele generalului von Kleist în direcţia Nalcik – Ordjonikidze (Vladikavkaz). În zadar protestez la Grupul de Armate „A" în a doua jumă-

---

283 (S.M.) Constantin Brătescu (1892-1971) a fost un general român care a luptat în ambele războaie mondiale. A fost absolvent al Şcolii militare de ofiţeri de cavalerie (1911-1913) şi al Şcolii Superioare de Război (1923-1925). Sublocotenent (1913), locotenent (1916), căpitan (1917), maior (1923), locotenent-colonel (1933), colonel (1938), general de brigadă (1943). A fost luat prizonier la 1 februarie 1943 şi a revenit în ţară la 24 iulie 1948. A fost şeful Secţiei de Propagandă a Marelui Stat Major (1941), ofiţer de legătură al Marelui Cartier General cu Misiunea Militară Germană din România (1941-1942), comandant al Diviziei 1 Cavalerie (1942-1943), Alecsandru Duţu,
Florica Dobre, Leonida Loghin, *op.cit.*, p. 60-61.

284 (S.M.) Gheorghe Munteanu (născut 1892) este un general român care a luptat în cele două războaie mondiale. A fost absolvent al Şcolii militare de ofiţeri de cavalerie (1911-1913) şi al Şcolii Superioare de Război (1922-1924). Sublocotenent (1913), locotenent (1916), căpitan (1917), maior (1923), locotenent-colonel (1933), colonel (1938), general de brigadă (1943). A comandat Centrul de Instrucţie al Cavaleriei (1940-1941), Brigada 6 Cavalerie (1941), Brigada 1 Cavalerie – în calitate de adjunct al comandantului (1941), Brigada (Divizia) 7 Cavalerie (1941-1943) şi Divizia 1 Cavalerie (1943-1944), *Ibidem*, p. 296.

285 (S.M.) Ioan Dumitrache (1889-1977) a fost un general român care s-a remarcat pe câmpurile de luptă ale celor două războaie mondiale. A fost absolvent al Şcolii militare de ofiţeri de infanterie (1909-1911) şi al Şcolii Superioare de Război (1919-1921). Sublocotenent (1911), locotenent (1914), căpitan (1917), maior (1920), locotenent-colonel (1929), colonel (1935), general de brigadă (1941), general de divizie (1943), general de corp de armată (1947). A comandat Brigada (Divizia) 2 Munte (1941-1944), Corpul II Munte (1944), ulterior fiind comandant adjunct al acestuia (1944-1945), *Ibidem*, p. 210.

tate a lui august; comandamentul avea grija a recupera timpul pierdut la cotul Donului şi lansase Armata 1 Tancuri în cavalcadă cutezătoare spre Groznâi. Divizia 2 Vânători de Munte, aruncată „en enfants perdus – copii rătăcitori", n-a mai intrat sub conducere românească decât anul următor, prin mai, când a fost retrasă cu greu din Crimeea. Nici protestele generalului Petre Dumitrescu n-au slujit la nimic.

Divizia 3 Vânători de Munte (general Fâlfănescu[286]) n-a avut o soartă diferită; ea trebuia debarcată la Taganrog – Rostov la dispoziţia Armatei 3 române şi era aşteptată cu nerăbdare, dar din timp i se schimbă zona de debarcare în Crimeea, însă nu pentru a se integra cel puţin în Corpul de Vânători de Munte (general Avramescu[287]), ci pentru a fi aruncată în Peninsula Kuban, unde – spunea Grupul de Armate – va intra în compunerea Armatei 3 române la 15 septembrie. Aceasta pare o derâdere, fiindcă la această dată comandamentul Armatei 3 şi-a încetat „misiunea temporară" şi primise ordin să vină pe Don unde prelua misiunea principală, înlocuind divizii germane şi italiene. Divizia 3 Vânători de Munte rămâne astfel ruptă de comandament român.

9.5.b. Divizia 20

Această divizie era a noua mare unitate care forma Armata 3 română, dar intrată sub ordinele Corpului VI Armată încă din luna iulie, a urmat operaţiunile acestuia. De aceea, l-am numit mai înainte, încă pe Doneţ, „greoiul Corp de Armată", fiindcă avea patru divizii: a 1-a, a 2-a, a 4-a şi a 20-a. Grupul de Armată „S" a promis că după căderea! Stalingradului, Divizia 20 va fi redată Armatei a 3-a. Această condiţie suspensivă reaminteşte promisiunea blănii ursului din pădure când va fi vânat; condiţia nu s-a mai împlinit şi divizia a pierit la Stalingrad cu tot ce OKH a putut să mai aducă şi să îndesească în acest vulnerabil ieşind.

9.5.c. Grup schiori colonel Rotta

Acest brav grup şi-a continuat odiseea întreaga lună august, fiindcă era în mâna comandamentului german din care – aşa ajunsese vorba – nu se mai putea scoate, cum nici din „gura lupului nu mai poţi scoate nimic". A trebuit să trec la executarea ameninţării mele de a-l trimite pedestru; am spus la acel comandament că este „o ruşine ca acest grup de bravi după o campanie de iarnă grea, redus la o treime, să facă peste 1.000 km pe jos"!! Fiecare din şefii germani arunca hotărârea unul pe altul. Am dat or-

---

286 (S.M.) Radu Fâlfănescu (1888-1972) este un general român care a luptat pe fronturile celor două războaie mondiale. A fost absolvent al Şcolii militare de ofiţeri de infanterie (1908-1910) şi al Şcolii Superioare de Război (1920-1922). Sublocotenent (1910), locotenent (1913), căpitan (1916), maior (1917), locotenent-colonel (1927), colonel (1934), general de brigadă (1939). A fost comandantul Brigăzii (Diviziei) 3 Munte (1941-1942), Grupului mobil de etape nr. 2 (1942-1943) şi al Corpului 3 Teritorial (1943-1944), *Ibidem*, p. 218.

287 (S.M.) Gheorghe Avramescu (1884-1945) a fost un general român care s-a ilustrat prin calităţile sale militare în cele două războaie mondiale. A fost absolvent al Şcolii militare de infanterie şi cavalerie (1906-1908) şi al Şcolii Superioare de Război (1913-1914, 1919-1920). Sublocotenent (1908), locotenent (1911), căpitan (1916), maior (1917), locotenent-colonel (1923), colonel (1929), general de brigadă (1936), general de divizie (1940), general de corp de armată (1942), general de armată (1945). A fost comandant al Corpului de Munte (1941-1943), Corpului 3 Armată (1943-1944), Corpului 6 Armată (1944) şi al Armatei 4 (1944-1945), Alesandru Duţu, Florica Dobre, *op.cit.*, p. 50-58.

dinul de marş şi am trimis câte o copie la ambele grupuri de armate „A" şi „B", care se codeau deopotrivă.

Seara îmi telefonează colonel O. Schiel (Transporturi) că acel grup de schiori se va îmbarca pentru ţară a doua zi, în cele trei garnituri pregătite. Era la 29 august 1942. Am telefonat la Marele Stat Major pentru a primi în ţară şi a dirija aceste garnituri. Din atâtea greutăţi numai una s-a rezolvat.

Nu erau primele greutăţi pentru armata română, nici ultimele, iar pentru „D.L." lista lor se continuă şi era de aşteptat mai rău.

În misiunea mea, Marele Stat Major mi-a precizat să veghez ca în întrebuinţarea operativă a trupelor române să nu se rupă legăturile organice ale marilor unităţi care trebuie să opereze întrunit sub comandă românească. De aceea avem armate, corpuri de armate, Corpul de Vânători de Munte, Corpul de Cavalerie. Mi s-a spus că noi am consimţit la comandament unic german (mi s-a spus la Marele Stat Major), dar mareşalul Antonescu a convenit cu OKW că această conducere unică nu are a se amesteca în conducerea marilor unităţi ce vor opera constituite sub comandă românească. Dar, după a mea cunoştinţă, nu s-a elaborat şi nu s-a fixat niciodată o convenţie militară care să stabilească normele de conducere şi de operaţii aşa cum au fost convenţii economice, financiare, de aprovizionări sau de transporturi.[288] Au fost dificultăţi inerente războiului de coaliţie, le-am cunoscut şi le-am studiat aiurea (în Finlanda), eram prevenit asupra lor şi deci am putut face faţă mai uşor.

9.5.d. Mari unităţi noi sosite

Revenind la trupele care soseau cu trenurile, deşi ele nu veneau aglomerat şi deci reglarea marşurilor nu a fost o problemă, totuşi Armata 3, primind misiunea „temporară" în Caucaz, nu s-a mai putut ocupa de aceste marşuri. În afară de comandamentele de mari unităţi care au devansat trupele, prima divizie care debarcă a fost Divizia 13, cu începere de la 7 august[289]; durata debarcărilor pentru o divizie a fost mare în august (câte 10-15 zile), reducându-se în septembrie (câte 4-5 zile). Diviziile nu erau

---

[288] (S.M.) Relaţiile dintre cele două state s-au bazat în mare măsură pe solicitările conducerii germane şi pe angajamentele părţii române. În ceea ce priveşte campania anului 1942, istoricul german Andreas Hillgruber apreciază a fi de „neînţeles" faptul că mareşalul Ion Antonescu şi-a luat faţă de şeful OKW, mareşalul Keitel, în ianuarie 1942, „angajamente care depăşeau chiar aşteptările germane", Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu. Relaţiile germano-române 1938-1944*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 182.

De altfel, după cum arăta istoricul militar Alesandru Duţu într-o excelentă lucrare specială dedicată relaţiilor de comandament româno-germane şi româno-sovietice, Hitler i-a solicitat la 27 iulie 1941 Conducătorului Statului continuarea operaţiunilor militare peste Nistru. Generalul Antonescu a promis cu acea ocazie că „va merge până la capăt", „nu va pune nici un fel de condiţii şi nu discută cu nimic această cooperare militară pe un nou teritoriu" şi „are deplină încredere în justiţia pe care Führerul cancelar Adolf Hitler o va face poporului român", Obiectivul lui Antonescu era refacerea graniţei de vest a ţării. În plus, acesta a invocat „loialitatea" României faţă de Germania care ajutase la refacerea graniţelor de est, nord-est ale României, dar şi o concepţie de „bandwagoning", România neavând în opinia sa de ales decât să meargă alături de marea putere dominantă din regiune, pe larg, Alesandru Duţu, *Între Wehrmacht şi Armata Roşie. Relaţii de comandament româno-germane şi româno-sovietice (1941-1945)*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2000, p. 61-62 şi următoarele.

[289] Comandamentul debarcă la 7 iar trupele încep la 8 august.

grele şi aveau numai şase batalioane grupate pe trei regimente, o proporţie mai mare de artilerie de 13 baterii grupate în două regimente, un batalion de cercetare, un escadron de cavalerie, unităţi anticar (care era partea cea mai slabă, având numai şase tunuri calibru mic de fiecare divizie), apoi un batalion de pionieri, o companie de transmisiuni, o companie de poliţie şi formaţiunile de servicii hipomobile. Pentru sectoarele mari de apărare cele şase tunuri antitanc înşirate pe 15-20 km ale diviziilor dădeau o apărare iluzorie. Am raportat această stare precară la ambele grupuri de armate, arătând că dacă ele nu vor fi întărite cu unităţi auto de artilerie antitanc, să nu se conteze pe apărarea diviziilor române contra tancurilor sovietice curente (model Kliment Voroşilov sau Tank 34) care au străpuns apărarea germană (în ianuarie la Harkov).

Mi s-a răspuns „liniştitor"[290] că diviziile aliaţilor vor avea „sectoare pasive".

Greutatea cea mai mare pentru trupele abia debarcate era grabnica lor mişcare înainte de constituirea corpurilor de trupă care a condus la o răzleţire şi o scădere a disciplinei; în plus, trupele aveau de parcurs etape foarte lungi de 3-400 km pe zile călduroase. Marşurile au fost iniţial organizate de „D.L." cu Grupul de Armate apoi de la 4 septembrie de Eşalonul înaintat al Armatei 3 instalat la est de Doneţ în Morozovskaia (la 80 km de râu). După 18 august, s-a ocupat de aceste marşuri Eşalonul înaintat al Marelui Stat Major de la Rostov; ambele eşaloane au lucrat de acord cu Armata 6 germană.

Încă de la 1 august, „D.L." a instalat o a doua reţea de Centre de Informare şi Îndrumare (de la nord la sud): Voroşilovgrad – Şachti – Rostov. Am raportat Armatei 3 dificultăţile cum şi măsurile luate, dar aceasta era prea ocupată cu operaţiunile din Caucaz care o îndepărtau mult de sud (3-400 km). De aceea, comandantul Armatei 3, fără a neglija misiunea sa principală pe Don, a organizat eşalonul înaintat la Morozovskaia.

Am intervenit pe lângă Grupul de Armate ca să lase la misiunea sa principală pe comandantul Armatei 3 române ca să primească trupele, să cunoască şi să ia în mână pe comandanţii de mari unităţi, dar mai ales să pregătească organizarea apărării începând cu adunarea comandamentului, echipamentului şi materialelor. Dar aceasta interesa Grupul de Armate „B" care a neglijat, iar Grupul de Armate „A" (general von Greiffenberg) mi-a spus tăios că sarcina în Caucaz era mai importantă decât gospodărirea amintită. În fapt, Grupul de Armate „A", unde Greiffenberg era proaspăt şef de stat major, era interesat numai de Caucaz şi de ideea ce obseda: „înainte la Baku cât mai repede". Obiecţia tăioasă a lui von Greiffenberg argumenta că un „comandant" mare trebuie să ia în mână operativ trupele române răzleţe pe litoralul Mării de Azov, cele ce se revarsă în Caucaz, ca şi cele ce atacă din Crimeea. Nu am pregetat să-i ripostez la nesincera sa argumentare, reamintindu-i că: acestui comandant de armată i s-a luat Divizia 2 Vânători de Munte, apoi Divizia 3 Vânători de Munte, cum i s-a luat Divizia 1 Cavalerie şi Divizia 7 Cavalerie, iar restituirea Diviziei 20 a fost amânată „suspensiv". Apoi i-am adăugat că, în realitate, interesul său este mai mare pentru Grupul de Arma-

[290] Dar niciodată convingător.

te „A" decât pentru trupele române ce vor opera la Grupul de Armate „B". El replică cu argumentul ce poate fi convingător: „Operaţiile primează"!!

Eu nu am mai insistat, dar i-am lămurit acel „Spruch"=zicală românească că mă simt ca amărâtul ce stă în două luntre, deci sigur va cădea în apă. A râs şi cu aceasta a încheiat discuţia pe care însă i-a raportat-o mareşalului List.

9.6. Perspective sumbre; raportul alarmant al „D.L."

Ne aflăm tot la marele capitol al „Bătăliei Stalingradului" la care cooperau deja în condiţii precare cele cinci divizii române (Corpul VI Armată cu diviziile 1, 2, 4, 20 şi cu Divizia 1 Cavalerie luată de Armata 6 germană), pe care le-am văzut în zilele de 20, 21 august, de unde m-am întors cu veşti şi cu impresii rele. Spuneam mai sus că am nevoie de o audienţă la mareşalul List căruia să-i raportez aceste stări şi să-i cer părerea sa. Dar alte greutăţi survenite pe alte îndepărtate sectoare m-au furat şi le-am narat până acum. Să le părăsim pentru un moment ca să ne întoarcem la acea audienţă anunţată la pagina arătată.

La 22 august, în audienţa cerută l-am găsit pe mareşal tot atât de întunecat, dar m-a ascultat în tăcere asupra celor văzute şi simţite la Stalingrad şi în stepa Calmuciei. Apoi îmi răspunde că toate acestea îi confirmă în totul prevederile sale, dar propunerile sale n-au fost acceptate „da! Oben!=acolo! Sus!" apoi mă duce la harta după marea planşetă unde îmi spune că acum s-au cristalizat misiunile celor două grupe de armate „A" şi „B", cum şi zonele de acţiune, arătându-mi râul, cel mai curios afluent la sud al Donului, numit Manici; acesta desparte zonele celor două grupuri de armate şi mareşalul îmi spune că are răspunderea asupra Caucazului cu zona petroliferă Baku ca obiectiv.

Apoi, precizând pe hartă distanţele, se întreabă: „îl voi atinge acest obiectiv cu Armata 1 Tancuri pe care am lansat-o? mai este timp? Sunt destule forţe?... Am Armata 17 care înaintează spre munţi şi spre Kuban, am detaşamentul de armată din Crimeea care a atacat în Peninsula Taman, am trupele române care mă ajută. Rezistenţa inamicului este slabă, progresia noastră merge foarte bine, dar lupte importante nu avem şi nici prizonieri. Până la zona petroliferă avem de la Rostov peste 1200 km, şi chiar dacă vom ajunge (şi face semne de mirare), cum ne vom menţine în vârful acestei săgeţi când la Stalingrad este situaţia cunoscută. Aceasta nu mai este în sarcina mea şi repetă: „Stalingradul!" Dezinteresul său pentru trupele noastre ce luptă aci mă opreşte să mai insist şi m-am retras. Mă gândeam să mă duc la Grupul de Armate „B" – Statul Major era în curs de mutare la Starobelsk, dar mai stăruia la Stalino; cu această ocazie aflu că idea grupului de armate germano-român pe Don-Volga se menţine ferm la OKH şi că un prim eşalon de stat major german-român a început să lucreze la Rostov şi că acest eşalon se ocupă deja de Stalingrad.

În această grea situaţie de la 22 august, am făcut un raport scris în care am arătat tot ce-am putut afla privitor la:

- forţele heteroclite, slabe şi întârziate ale grupurilor de armate;
- modificările şi contradicţiile în concepţia superioară germană;

- mersul fără rezultate al bătăliei Stalingradului;
- starea trupelor române angajate în bătălie şi
- perspectivele de angajare a celor două armate române pe Don-Volga, unde intră ca într-o „capcană" din care opiniez că mai este timp să fie retrase înainte de căderea iernii.

Am fost încurajat a face acest raport alarmant de ceea ce mi-a arătat mareşalul List, de ceea ce am văzut pe front spre Stalingrad şi de intenţiile operative ce priveau armatele 3 şi 4 române.

A doua zi, cu avionul curier, dis-de-dimineaţă, acest raport a fost trimis cu ofiţer la şeful Marelui Stat Major şi l-a predat către ora 13 la 23.VIII (era o duminică).

Raportul a făcut senzaţie, el nu era lung, dar dezvăluia lucruri noi sau numai bănuite, iar expresia „capcana" a fost socotită prea „tare colorată şi neuzitată pentru un raport de stat major". Şeful Secţiei Operaţii, coleg de promoţie cu mine, colonel Alexandru Gavrilescu, l-a judecat pe autorul raportului „prăpăstios".

Generalul Mardare mă precedase cu câteva zile şi raportase o situaţie sumbră pentru trupele noastre (în prezent, dar mai ales în perspectivă), pentru angajarea celor două armate. De aceea, acest raport a fost considerat cu curiozitate şi a avut urmare. Mareşalul Antonescu a trimis pe ministrul de război, general Pantazi pe front. Acesta a venit la Stalino şi l-am condus la Corpul VI Armată unde a văzut cele raportate de general Mardare şi de mine. Celelalte deducţii ale raportului meu la putea face oricine din ceea ce s-a petrecut în iulie şi august, întărite de părerile şi îngrijorările mareşalului List, care au fost fructul vizitelor şi audienţelor atât de dese pe care am putut să le fac şi să mă orientez.

Cu acest mare personaj, care era ministru de război, mă cunoşteam de multă vreme. În 1919-21, când făceam Şcoala de Artilerie din Franţa (Fontainebleau), ca locotenent-colonel, el a făcut un scurt stagiu în Franţa în aceeaşi garnizoană (1920); apoi în 1921-1923 am urmat împreună Şcoala Superioară de Război: el era un vechi locotenent-colonel, iar eu eram abia căpitan, ultimul în rang ca vechime şi ca vârstă. Am terminat această şcoală printre primii şi mă înfăţişasem cu o clară independenţă în concepţie şi la lucrări. Acest ministru mai ştia că în misiunea de ataşat militar în Germania şi în alte 5-6 posturi am fost un sârguitor observator şi un critic cu discernământ. El nu a putut în august 1942 să mă considere un alarmist şi nici un prăpăstios. Întorcându-se la Bucureşti, desigur el nu a putut decât să confirme raportul meu „alarmist".

Nu mi-am făcut iluzia cu propunerea mea de retragere la timp a armatelor noastre din „capcana" în care erau angajate. O hotărâre în acest sens ar fi fost o ruptură a României din „Axă", ar fi demonstrat că sensul campaniei de vară a lui Hitler a fost inutil şi că Antonescu l-ar fi judecat ca o greşeală. O hotărâre în acest sens a lui Antonescu ar mai fi fost o mărturisire a sa că a greşit când, de unul singur, se decisese să ducă grosul armatei noastre alături de armata germană în campania de vară 1942. Repet, nu mi-am făcut iluzia că se va hotărî retragerea din „capcană", dar m-am socotit îndreptăţit să-mi spun părerea ca reprezentant al Marelui Stat Major şi al comandamentului su-

prem al armatei; am socotit că dând alarma se vor lua măsuri ca pierderile să fie mai mici iar suferinţele să fie cât mai reduse.

Când în zilele următoare chiar lui Pantazi îi expuneam starea efectivelor germane, mult mai mici ca ale noastre (şi acestea reduse cu 30%), când îi spuneam că armata germană a ajuns să facă apel la slabele armate ale micilor parteneri: noi, ungurii, slovacii (cu o divizie), chiar spaniolii (cu o altă divizie) şi bieţii italieni tot atât de prost armaţi ca şi noi,... enumerând toate acestea, îi conchid ministrului că o uzură profundă s-a produs în armata germană în al patrulea an de război.

Apoi mai adaug şi subliniez, că dacă înalţi comandanţi cu mare simţ al răspunderii ca cei doi mareşali şi ofiţeri de stat major cu solidă pregătire socotesc că mergem „în abis", că intrăm într-o „cursă", că prin urmare aceşti germani nu mai au încredere şi se îndoiesc de o decizie victorioasă, putem noi românii să avem mai multă încredere?? Ministrul tăcea întunecat – parcă lezat de cutezanţa argumentării mele –, dar cu necaz a trebuit să accepte tăria argumentării făcută. Ne-am despărţit tăcuţi, el mi-a întins în mână mică, caldă şi nu a putut argumenta nimic contra judecăţii mele.

Era către sfârşitul lui august când o întorsătură rea putea să-mi ia misiunea mea de legătură pe front. Dar nimic nou nu s-a produs pentru mine personal. Pentru armata noastră, care se mişca pe planul prea înclinat al sorţii, eu nu puteam să prevăd decât numai rău; mă mângâiam că nu eram singur în aceste rele prevederi; eram însă soldat, ca şi aceşti germani mai avizaţi şi mai pregătiţi ca mine, deci trebuia să ne facem datoria chiar şi contra convingerilor care ne frământau.

La acea vreme un singur om mai putea opri roata destinului; dar pe acest om îl stăpânea o filozofie sălbatecă, o mare ambiţie de tiran şi o mare ignoranţă, care a dus planeta în cea mai tragică epopee, iar pe poporul său la cele mai mari jertfe[291].

9.7. În aşteptarea deciziei la Stalingrad – septembrie

Am intrat în septembrie pe o căldură ca de vară. Situaţia frontului era tot mai încâlcită, fără a se întrezări decizia care se aştepta. Pe scurt, situaţia era:

- bătălia se îndârjea de ambele tabere care aduceau noi forţe;

- pe Don, ruşii încet dar stăruitor organizau apărarea, lărgeau capetele de pod, împingând slabele forţe germane şi italiene;

- grupurile de armate „A" şi „B" conduceau bătălia nedecisă la Stalingrad şi abia se menţineau pe Don;

- trupele române veneau încet, dar Armata 3 – care trebuia să le dirijeze – era în Caucaz; de acestea se ocupau Armata 3 (eşalonul înaintat), Marele Stat Major (eşalonul I)[292], „D.L." şi Grupul de Armate „B"; prea multe capete ca să meargă repede şi fără oboseli pentru trupe.

---

291 (S.M.) Referire evidentă la Adolf Hitler.

292 (S.M.) Prin Înaltul Decret nr. 972/1940, organigrama Marelui Stat Major a fost următoarea: şeful Marelui Stat Major, trei subşefi ai Marelui Stat Major şi următoarele secţii şi servicii: Secţia 1 Recrutare, Organizare-Mobilizare; Secţia 2 Informaţii, Contrainformaţii; Secţia 3 Operaţii; Secţia 4 Dotare-Servicii; Secţia 5 Instrucţie; Secţia 6 Transporturi-Comunicaţii; Secţia 7 Învăţământ Militar Superior; Secţia Adjutantură; Serviciul Istoric; Serviciul Administrativ; Secretariatul Consiliului Superior al Apărării Ţării;

În această aşteptare şi încâlceală, au căzut şi veşti bune:

- debarcarea din Crimeea în Taman a reuşit;

- Armata 3 a înaintat viguros spre sud şi a dat mâna cu cei din Taman;

- Anapa este cucerită la 31 august şi Armata 3 împinge spre Novorosiisk (litoral Marea Neagră).

Marele Stat Major, sosit pe zonă (Rostov), se căzneşte prin general Mardare să pună ordine în această încâlceală, dar cele două comandamente germane, Grupul de Armate „A" şi Grupul de Armate „B", au amândouă trupe române care luptă, care au venit şi care se transportă.

Reprezentantul proaspăt sosit al Marelui Stat Major – general Mardare – îmi cere să mergem la mareşalul List pentru a coordona mişcarea Marilor Unităţi române. Când mă vede mareşalul, mai înseninat, mă întreabă dacă mai sunt ud de când am căzut din cele două luntre; generalul Greiffenberg îi raportase paraponul meu. Trecând la chestiune, îi spune generalului Mardare că la Grupul de Armate „A" situaţia trupelor române este clară şi ele operează toate cu un grup pe litoralul Mării Negre şi alt grup către munţi sau însoţind Armata 1 Tancuri care progresează repede depăşind Stavropol. Pentru rest el ne trimite la Grupul de Armate „B". Încheie că va muta Cartierul General în Caucaz. Era 4 septembrie şi a fost ultima audienţă.

A doua zi, arăt scris greutăţile de a mă lega de cele două grupuri de armate şi propun ca Armata 3 să preia legătura direct cu Grupul de Armate „B", iar trupele din Caucaz care operează departe, în cadrul Grupului de Armate „A", să fie în grija „D.L." care să urmeze pe acesta în Caucaz. La 4.VIII, am condus pe general Mardare la Grupul de Armate „B". Nu a putut aranja nimic, fiindcă trupele sosite erau prea puţine, mărşăluiau greu iar comandantul Armatei 3 era în Caucaz. Aceasta s-a petrecut la 6 august.

9.8. „Dispariţia" – demiterea mareşalului List (7-10 august ?!?)

Aceasta a fost bruscă şi pe tăcute. El nu a vrut să-şi ia niciun fel de rămas bun. A fost furios şi a dispărut de la o zi la alta. Mai târziu, am aflat că a fost iar o convorbire cu

---

Detaşamentul Trupei Marelui Stat Major; revista „România militară". „Secţiile şi serviciile Marelui Stat Major, precum şi structurile subordonate Marelui Stat Major sunt repartizate astfel:
• *primul subşef al Marelui Stat Major* coordonează: Secţia 2, Secţia 3, Secţia 6, Secţia Adjutantură, Serviciul Administrativ, Institutul Geografic Militar, Divizionul Trupei Marelui Stat Major;
• *al doilea subşef al Marelui Stat Major* coordonează: Secţia 5, Secţia 7, Serviciul Istoric cu Muzeul Militar Naţional, Şcoala Superioară de Război, Şcoala de aplicaţie pentru gradul de căpitan, Secţiile de pregătire militară de pe lângă şcolile politehnice şi Academia de Arhitectură, revista „România militară";
• *al treilea subşef al Marelui Stat Major* coordonează: Secţia 1, Secţia 4, Secretariatul Consiliului Superior al Apărării Ţării."

În momentul mobilizării Marelui Cartier General la data de 21 iunie 1941, acesta a fost segmentat în două eşaloane, iar Eşalonul 1, ce a urmat trupele, a funcţionat succesiv la Odobeşti, Roman, Iaşi, Chişinău, Tighina. La 8 august 1942 a fost mobilizat din nou Eşalonul 1 al Marelui Cartier General. Acesta a funcţionat începând din 20 august 1942 cu sediul la Rostov, sarcina sa fiind aceea de a asigura transportul şi intrarea în dispozitiv a trupelor române care se îndreptau spre front. Ulterior, la 20 octombrie 1942, „eşalonul 1 al Marelui Cartier General se contopeşte cu Cartierul Grupului de Armate „Mareşal Antonescu", sub denumirea Marele Cartier General"
vezi „Ministerul Apărării Naţionale, Statul Major General",
http://www.mapn.ro/smg/istoric/index.php (accesat la 20.06.2012).

mareşalul Keitel şi cu OKH... că List ar fi aruncat o apostrofă... că a venit ordin telegrafic de demitere... şi plecarea bruscă, neştiută.[293] Un mare gol a rămas. Ce va fi în Caucaz, unde operaţiunile mergeau aşa de bine?[294]

Comentariile în jurul acestei „dispariţii" au început; ele au fost şi la noi, unde nedumerirea a fost şi mai mare, ca şi regretele sincere. Demiterea era şi alarmantă, era a doua în două luni pe acelaşi front, la cea mai înaltă treaptă; aceasta demonstra contraziceri, nepotriviri şi neînţelegeri. Cele două rapoarte ale mele din luna precedentă au prevestit numai lucruri rele care se adevereau la Stalingrad, ca şi cu această demitere; rapoartele totuşi n-au fost atât de „prăpăstioase"!

În aceste comentarii se pomenea de concepţia lui Hitler care figurativ spunea că o misiune ca şi o comandă nu pot fi eterne iar: „dacă ai o slugă care şi-a luat nasul la purtare... o schimbi". Superioară concepţie de a considera pe marii săi căpitani! Şi tot în această primă decadă a lunii aflu dispoziţia lui Hitler faţă de partenerii lui de front, concepţia lui despre războiul de coaliţie, cum gândeşte el să-i conducă în „cruciada contra bolşevismului"; în cursul lunii iunie, cât aceşti parteneri veneau ca să intre în masa de efort a Grupului de Armate Sud pentru campania de vară, el a spus această părere colaboratorilor săi de la OKW, ca o instrucţiune de urmat: „fanatica credinţă ce trebuie să aibă aliaţii noştri este secretul ca să-i ţii la stănoagă", adică cum să ţine calul neascultător între stănoage, sau la un colţ al grajdului unde stănoaga=die Stange zu halten îl blochează pe animal pentru a nu se depărta în nicio parte. Expresia şi practica au ajuns la front la Don, ca şi în Caucaz, unde unităţile aliate erau împănate cu unităţi germane cu rol de „stănoagă" sau „corsete", recte de poliţie. Expresia s-a enunţat şi cu un eufemism: „fanatica" credinţă sau, textual, în germana Führer-ului, „fanatische Loyalität"!! Ce mai are de îndulcit eufemismul la starea de stănoagă sau densitatea stănoagei? Dar este cazul să ne mai mire sau să ne revolte asemenea concepţii când valuri superioare de comandanţi ca Bock, List, Guderian, Brauchitsch, Beck (mai de mult), Fritsch, Blomberg ş.a., ca pe nişte „slugi înrăite", i-a înlăturat? Nu au trecut nici trei săptămâni şi şeful lui OKH[295] – general Halder – a fost şi el demis la 24-27 septembrie, fiindcă s-a dovedit de asemenea „o slugă neascultătoare" care-i discută ordinele sau nu-i înţelegea rostul hotărârilor sale: în fapt, se ştia că acesta i-a propus, ca şi List, retragerea din acest întrând aventurat ce a fost considerat Stalingrad.

Nu am raportat aceste comentarii, aprecieri şi colportări care ar fi putut avea urmări ce nu le-aş fi dorit. Faptele erau destul de grăitoare.

---

[293] Apostrofa aruncată lui Keitel a fost: „Nu uita, nu sunt general al partidului!" adică, a primit gradul pentru fapte de arme.

[294] (S.M.) Demiterea feldmareşalului List ce a avut, într-adevăr, aşa cum arată memorialistul, ca temei faptul că acesta a înţeles că nu dispune de resursele necesare pentru a-şi duce la îndeplinire obiectivele militare fixate de conducerea politică de cucerire a câmpurilor bogate în petrol din zona Mării Caspice. Hitler însuşi a preluat pentru scurt timp conducerea Grupului de Armate A şi a trebuit să admită că aceste obiective erau imposibil de dus la îndeplinire în 1942, vezi Richard J. Evans, *op.cit.*, p. 483.

[295] După ce am trecut în Caucaz am încercat repetat să mă prezint la şeful statului major al Armatei 1 Tancuri – general Zeitzler – şi atunci am aflat că el ar fi luat locul generalului Halder ce era şeful lui OKH. Era între 24-27 septembrie 1942.

Dar evenimentul îmi stăruia în minte şi mai ales dispariţia aceasta grăbită – a lui List – parcă dorită a acestui mare comandant, cu care am vorbit deschis de atâtea ori şi în al cărui comandament veneam şi lucram zilnic, şi de mai multe ori în zi. Ştiam controversele sale repetate cu cei de la conducerea supremă, avea convingerea dezastrului pe urma greşelilor de la acest suprem for pe care nu le putea şi nici nu voia să le exprime clar; poate tocmai din cauza aceea a şi plecat fără nici un fel de explicaţie sau de manifestare. Gândurile mă purtau cu zeci de ani în urmă şi prin asemănare la marele poet german Schiller care a versificat o legendă antică sub forma unei balade vestite, care se învaţă în Germania, cum se învaţă la noi Scrisoarea III-a a lui Eminescu. Legenda povesteşte de un tiran din insula Samos care a primit ca oaspe pe faraonul Amasis, venit să-i ceară o alianţă. Tiranul Policrate îl poartă pe faraon prin palat, îi arată forţa şi bunăstarea ţării sale şi-l urcă pe terasa superioară de unde îi arată fericirea lui, ce durează de aproape jumătate de secol; ca să mulţumească zeilor, îşi scoate inelul cel scump, simbolul puterii sale, şi-l aruncă în mare ca jertfă. El spune acestui oaspe în culmea mulţumirii: „Recunoaşte că eu sunt fericit=Gestehe dass ich glücklich bin"! La prânzul de gală, se prezintă bucătarul cu peştii pregătiţi; el aduce şi pe doi pescari care au pescuit peştii din care unul înghiţise inelul regal; iar tiranul priveşte pe faraon fericit de această nouă dovadă. Dar faraonul care în tot cursul zilei a ascultat un lung şir de victorii, de succese şi de fericiri, sare îngrozit, salută pe tiran, îşi cheamă suita şi în fugă se îmbarcă pe corăbiile lui în care se umflă repede vântul salvator care-l îndepărtează de „atâta noroc şi fericire"; el ştia din bătrâna lui ţară vechea vorbă: „nu sta mult în preajma norocosului căci nenorocirea ce se va abate asupra lui te poate lovi". În adevăr, toţi au putut să vadă la orizont mii de catarge care goneau spre Samos; era flota lui Oronte trimis de Darius să pedepsească pe acest înfumurat, bogat tiran Policrate care a fost prins şi crucificat.

Când m-am dus să-mi iau rămas bun de la statul major al Grupul de Armate „B" am intrat la colonelul Winter declamând tare strofa de început a baladei lui Schiller:

Er stand auf seines Daches Zinnen,
Er schaute mit vergnügten Sinnen
Auf das beherrschte Samos hin.
"Dies alles ist mir untertänig,"
Begann er zu Ägyptens König,
"Gestehe, dass ich glücklich bin." [296]

Winter mă priveşte aiurit, parcă zicând că „românul nostru s-a scrântit la minte!"... Dar Sodenstern care şi-a adus aminte de copilărie, de şcoală, de balada ce recitam, îi spune lui Winter ce este; ... apoi eu explic că graba faraonului este ca şi graba mareşalului nostru List ca să se îndepărteze cât mai repede de modernul tiran norocos, Policrate cel modern. Mai schimbasem unele idei, gânduri şi apropouri; apoi, fără altă vorbă, am salutat de rămas bun, urându-le succes şi ne-am despărţit ducându-ne pe drumuri diferite. Le păstrez acestor doi o bună amintire cum cred că mă onorez de amin-

[296] Regretatul meu profesor de limba germană, Grigoroviţa, ţinea mult să recităm cu intonaţie balada aceasta: „Der Ring des Polykrates". I-am fost recunoscător în această ocazie.

tirea lor. Eu nu uit că aveau gânduri mai cutezătoare decât ale mele. Nu ne-am mai văzut, era la Starobelsk, marți, 8 septembrie 1942.

10. Operaţiunile Grupului de Armate „A”

10.1. Bătălia Caucazului – ofensiva petrolului: faza I-a (iulie-decembrie 1942)[297]

Marele Stat Major a aprobat propunerea mea; el a venit pe zonă şi a luat în seama sa grija celor două armate române care se adunau pentru a opera pe Don şi în Calmucia, sub Grupul de Armate „B”; iar „D.L.”, descărcat de greaua sarcină, primeşte de la 10.IX misiunea în continuare să facă legătura cu trupele române care operau în Caucaz şi în Crimeea sub Grupul de Armate „A”; linia despărţitoare între aceste două mari grupuri de armate germane era în Caucaz curiosul curs de apă Manici de vest, ce se vărsa în Don în amonte de Rostov şi care se prelungea spre Caspica cu alt Manici de est, care se varsă în Kurma; le-am zis „curioase”, fiindcă au apă sărată, uneori dispar, alteori înşiră sau formează şirag de lacuri, alteori seacă; în fapt, având ape aparente sau din ape freatice, ele îşi au obârşia (freatică) în Munţii Caucaz. Documentaţia ce întocmisem încă de la începutul lui iulie – cum am arătat – era şi mai valoroasă în acest vechi Caucaz, unde erau adunate dar despărţite o mare varietate de neamuri, pentru care aveai nevoie de o bună memorie şi de o limbă mlădioasă ca să le pronunţi denumirea; voi enumera neamurile principale începând de la nord: ruşi între Manici şi Azov; Calmuci între Manici şi Volga; cazaci între Kuban în depresiunea acestui fluviu; cazaci de Terek în depresiunea acestui fluviu ce se varsă în Caspica; moldoveni[298] risipiţi în toată Caucazia având satele lor: spre Stavropol, Moldovanskoe, Abinskaia, Besarabskovo ș.a.; păstori transilvăneni[299] către culmi; caraceni şi cerkezi pe munţii de vest; gabardini şi abhazi în munţi la centru, ceceni în munţii de est, spre Caspică; georgieni în Depresiunea Kura; armeni pe versantul de sud şi către Marea Neagră, în vechiul ţinut mitologic şi legendara Colchida al Medeei şi a berbecului de aur, unde s-au născut Dioscurii; azerbaidjeni către Baku şi Persia; nachicevani şi karabaci către turci şi către Ararat ș.a. Despre aceste neamuri va mai fi vorba în paragraful special.

Trupele române în Caucaz au fost următoarele: Corpul de Cavalerie cu diviziile 5, 6, 8 şi 9, Corpul de Vânători de Munte cu diviziile 1, 2, 3, 4, dar au trecut marea numai diviziile 2 şi 3 Vânători de Munte, restul cu Corpul Vânători de Munte a rămas în Crimeea, diviziile 18 şi 19 Infanterie, trupe de cale ferată, de transmisiuni, servicii şi depozite etc.

Pe cei mai mulţi dintre comandanţii români îi cunoşteam, dar rămânea să-i cercetez şi să-i cunosc pe cei germani.

La 10 septembrie, la raportul mai prelungit, şeful Statului Major al Grupului de Armate „A” îmi comunică că ne vom transporta cu trenul în Caucaz şi vom lua cartier „într-un oraş”! care se va comunica ulterior (păstrarea secretului); îmi mai spune că

---

[297] Vezi hărţile 2 şi 5.

[298] Moldovenii au fost rupţi din Basarabia sau din ţinuturi transnistrene (Balta, Berdicev, Stefanovka ș.a.) pentru rusificare.

[299] Păstorii au fost învoiţi încă de la împărăteasa Ecaterina.

zona Grupului de Armate se întinde de la vest de Rostov, cu o bandă de teritoriu în lungul litoralului pe Marea de Azov şi Marea Neagră până la Bug; mă face să înţeleg că are ordine stricte pentru păstrarea secretului şi fiecare este răspunzător de păstrarea lui în stricta lui „rubrică", neavând competenţa a se ocupa de vecini şi de lucruri care nu-l privesc. Am înţeles că acest remarcabil „Stabler=statmajorist" a vrut să mă facă să înţeleg că accesul meu în birouri este limitat şi-mi numeşte pe tânărul statmajorist If, maiorul Felsch (foarte tânăr). N-am lăsat să-mi scape ocazia şi i-am subliniat că: „eu sunt reprezentantul armatei române, al mareşalului Antonescu, nu sunt un colonel oarecare, că trupe române sunt în Caucaz până în Crimeea, până la Bug, şi de aceea adaug: în mod respectos, vă rog să ţineţi seama că nu mă voi lăsa niciodată ţinut la stănoagă de tânărul dumneavoastră If... = deswegen werde ich mich nie lassen von Ihren jungen If bei der Stange zu halten". Apoi am adăugat repetat că eu sunt reprezentantul mareşalului Antonescu şi al generalului Şteflea şi că, prin mine, el vorbeşte cu aceşti mari şefi români. El nu s-a aşteptat la această clară poziţie ce am luat şi repede şi-a dat seama că nu voi tolera să fiu socotit o cantitate neglijabilă, ca să fiu „încălecat", ca să întrebuinţez o formulă militară. Şi repede precizează: „da, desigur, aceasta este situaţia şi suntem de perfect acord". Pentru germanii pe care îi cunoşteam bine atitudinea mea corectă dar dârză a fost necesară. Vechiul If îi raportase o oarecare familiaritate ce-mi arăta mareşalul List cel surghiunit şi dispărut.

L-am întrebat cine va fi succesorul la comandă, şi-mi răspunde sec: „der Führer"; am arătat o mină surprinsă, şi-mi repetă: „der Führer selbst, der Oberstebefehlhaber=Führerul însuşi, comandantul suprem". Nu am cerut nicio explicaţie şi am adăugat că de îndată ce vom sosi la noul cartier în Caucaz, prima mea grijă va fi să iau legătura cu Divizia 2 Vânători de Munte şi, de va fi posibil, şi cu Armata 1 Tancuri. A fost mulţumit şi ne-am despărţit bine.

Am avut cele mai bune relaţii cu maiorul Felsch, care s-a dovedit un bine pregătit ofiţer de Stat Major, un spirit ales şi care fusese orientat de şeful său, general von Greiffenberg. Am avut cu acest general relaţiile cele mai bune şi am socotit că este necesar să-i fac un tablou separat în anexa 2-a de la caietul III E[300]. El a avut ulterior un rol important.

Soluţia ca acest grup de armate să fie comandat de însuşi Hitler era expresia conducerii riguros centralizată, care exclude iniţiativa marilor comandanţi, era ideea dictatorială în toate, cu posibilele urmări nefaste; am comunicat de urgenţă la Marele Stat Major, eşalonul I, lui Mardare şi lui Şteflea, care au fost deopotrivă de surprinşi. Reflectam la acea preţioasă iniţiativă a comandanţilor care în 1870 a adus victoria armelor germane; atunci mari comandanţi germani, chiar şi la bubuitul tunului, alergau la bătălie, nu aşteptau ordine sau instrucţiuni şi nu ar fi admis ca să fie nici ţinuţi la stănoagă, nici să li se pună ochelari ca la cai ca să nu afle ce se petrece la dreapta sau la stânga. Generalul Joffre[301], înainte de prima bătălie de la Marna, a prezis şi a clamat: „aprob

[300] Va fi publicat în vol. III al memorialului.

[301] Joseph Jacques Césaire Joffre (1852-1931) a fost un mareşal francez care şi-a câştigat notorietatea în calitate de şef al Statului Major în timpul Primului Război Mondial. A împiedicat tentativa forţelor militare germane de a ocupa Parisul în septembrie 1914 şi a jucat un rol important în tactica războiului de

orice inițiativă înainte de a fi luată". Aveam şi am aplicat această concepţie. Unitatea de doctrină a unei armate o impune şi în marea majoritate a cazurilor iniţiativa este victorioasă; ea ajută pe comandantul şef în cel mai înalt grad, dar el trebuie să fie prezent şi atent la conducere pentru a interveni oricând cu promptitudine. Iniţiativa subalternilor nu trebuie să fie slăbirea hăţurilor. Dar Hitler începuse să piardă încrederea în locotenenţii săi, el a mers înrăutăţindu-se, considerându-i „slugi", apoi chiar trădători care l-au făcut să piardă războiul.

Pentru mine acest fel de a comanda strâns, de la 1-2.000 km, mai însemna cât de scumpă îi era lui ideea strategică spre zona petroliferă şi spre Orientul Apropiat. Aceasta este dovedită şi cu instrucţia verbală ce i s-a dat generalului colonel von Kleist mult înainte de a începe campania de vară. Peste comandantul Grupului de Armate, i-a precizat misiunea de: „a cuceri zona petroliferă Baku şi de a asigura trecerile peste Caucaz spre Persia".

Lăsând aceste gânduri care vor reveni odată cu evenimentele, am dat dispoziţii de mutare în Caucaz. Am început prin a strânge reţeaua mea de posturi de informare şi îndrumare (mai întâi după Nipru), după care am cerut Marelui Stat Major să preia această necesară organizare. Am mutat-o la sud de Don, unde a început să funcţioneze la 17.IX (vezi anexa a 2-a). Apoi, odată cu plecarea „D.L." de la Stalino (17.IX), am ridicat reţeaua de pe Doneţ.

Pentru cartiruire am trimis pe căpitan Florian Dorwagen împreună cu cartiruirea Cartierului General. Acest ofiţer de rezervă era actor de teatru cu o frumoasă dicţie. El era un [om] instruit, vorbea germana, era muncitor, cu mare grijă, dar mai ales avea un simţ şi o intuiţie a oamenilor cu care avea de lucru, cum nu mai întâlnisem. La prima adunare cu ofiţerii „D.L.", în iulie, când nu-i cunoşteam şi nu mă cunoşteau, le-am spus că „aprob de pe acum iniţiativele lor pe care apoi să le raporteze".

Căpitanul Dorwagen a răspuns din plin la această încredere şi am avut cele mai bune rezultate. Relaţiile noastre s-au transformat în prietenie care şi azi dăinuieşte cu aceeaşi consideraţie reciprocă. Au trecut de atunci peste trei decenii.

Cartierul General al Grupul de Armate „A" ca şi al „D.L." a fost fixat în centrul Caucazului de nord, la Stavropol. A fost o veche aşezarea grecească – oraşul crucii – şi un centru ecleziastic.

Frontul trecuse în goană peste el şi nu suferise cu nimic. „D.L." a primit o mare clădire unde a fost consistoriul bisericesc, care avea şi o biserică; totul fusese transformat în depozit de mobilier şi căruţe. Întinse, severe măsuri de poliţie blocaseră străzi şi intrări. Saltul de mutare era de două ori mai mare ca precedentul de la Poltava la Stalino. OKH a vrut să marcheze şi prin aceasta o adâncă înaintare spre Don şi Krasnodar (în prima urgenţă), pe care am întins-o apoi la Armavir – Nevinnomyssk – Mineralnîivody.

---

tranşee de la Verdun. În decembrie 1915 a pierdut bătălia de la Somme. În 1917 a fost promovat preşedinte al Consiliului de Război Aliat, Jan Palmowski, *op.cit.*,
p. 485-486.

10.2. La Divizia 2 Vânători de Munte română şi la Divizia 6 Vânători de Munte germană – amintiri şi evocări (septembrie 1942)

Fără a mai pregeta la 20 septembrie (dis-de-dimineaţă) am plecat în căutarea Diviziei 2 Vânători de Munte. Amintirea Corpului VI Armată m-a îndemnat la această urgenţă. În toată această toamnă prelungită şi foarte frumoasă, am fost deseori la această divizie. Distanţa era mare, drumurile erau toate de pământ, echipe de câte 2-300 lucrători, majoritatea femei, lucrau în lungul itinerariului principal: Rostov – Armavir – Mineralnîivody – Ordjonikidze, cu o ramificaţie la Krasnodar. Axul acesta era un lat şleah – şleau[302] pe care vehiculele îşi alegeau la dreapta sau la stânga pista cea mai bună, astfel că şleahul se lăţea câte 2-3-400 m pentru a se aduna la poduri (dacă şi unde erau) sau la vaduri; serviciile germane alegeau pista cea mai bună pe care o nivelau cu echipele ce lucrau în spatele frontului şi cu pluguri de randament care răzuiau pista; la cea mai mică ploaie pistele erau închise cu bariera de serviciul de circulaţie (prin bariere), care erau deschise de îndată ce ploaia trecea şi pista se usca; în acest timp de restricţie circulaţia se făcea pe pistele adiacente ale şleahului. Procedând astfel pista principală era netedă ca un asfalt şi se putea circula cu 60-80 km viteză la oră. Vehiculele hipo circulau totdeauna pe pistele alăturate. Populaţia lucrătoare primea masa şi o plată zilnică; câte un miliţian bătrân conducea echipe de 2-3-400 oameni. La oraşul Mineralnîivody câmpia netedă avea sloiuri şi steiuri de stâncă asemănătoare unor piramide pe care sedimentele şi aluviunile le-au înconjurat şi năpădit. Era un tablou bizar. La comandatura germană un ofiţer de vânători de munte ne-a dat primele îndrumări; în mijlocul oraşului, pe aleea principală cu două căi largi, am văzut mai multe morminte proaspete de ofiţeri căzuţi în lupte. Era o zi de duminică şi populaţia se plimba pe aleea centrală pe lângă aceste morminte. Printre acestea văd cu stupoare crucea „căpitanului de artilerie Garulli Luigi, căzut la datorie". Era nepotul meu de vară. El mai fusese pe front cu regimentul artilerie de gardă în anul 1941 şi ţinea mult să meargă din nou în 1942, deşi i se născuse un fiu în mai; el a venit şi m-a rugat foarte stăruitor să-l iau pe front, dar familia s-a opus, m-a rugat să-l refuz şi am pretextat că nu ştia germana; dar el s-a mutat într-un divizion de artilerie de munte în Divizia 2 Vânători de Munte, unde mai fusese cu 5-6 ani mai înainte şi astfel a reuşit să vină la front. Era un ofiţer inimos, însufleţit, bun tunar, născocitor[303] şi un brav. Tatăl său era italian românizat, pictor-decorator, talentat şi ingenios; mama sa – vara sa primară – era din Transilvania (nord de Făgăraş), foarte iute şi inimoasă; eroul a moştenit de la amândoi însuşiri.

În după-amiaza zilei am ajuns la divizie în zona Baksan, după ce am mai rulat peste 80 km spre sud-est pe drum foarte rău. Comandantul diviziei era o veche şi stimată cunoştinţă care nu-şi credea ochilor când m-a văzut. L-am orientat, l-am informat şi i-am spus rolul meu. Mi-a arătat situaţia şi legătura cu Armata 1 Tancuri lansată spre est de stepa Nogai. Era mulţumit de tratamentul german, dar eforturile de marş au exte-

[302] Drum de ţară, utilizat mai cu seamă de căruţe.

[303] Inventase nişte trăsuri uşoare care transportau gingaşele aparate de transmisiuni, brevetate şi reglementate în unităţile de artilerie. Se cheamă trăsuri „Garulli".

nuat trupa. Divizia era oprită pe râul Malka cu misiunea de ataca şi fixa pe inamic în timp ce rezistenţa este manevrată spre nord cu diviziile de tancuri. Generalul Dumitrache îmi spune că de la Mineralnîivody rezistenţa este tot mai mare şi mişcarea blindatelor este îngreunată de terenul muntos, tot mai greu, tăiat adânc de torentele şi văile înguste ale Caucazului. Manevra pe la nord şi în valea Terek este îngreunată de terenul fără comunicaţii şi de blindate ruseşti cu tot mai multă artilerie antitanc. A avut pierderi (morţi şi răniţi), dar oboseala a redus mult moralul ostaşilor. La front îmi arată nişte înălţimi impresionante cu un platou pe care reuşise să se caţere, dar pe care abia a putut să le menţină cu un batalion, graţie unui divizion al căpitanului Garulli care a luptat cu bravură şi a îmbărbătat întreg batalionul; coborând apoi în valea Malka, cu numai trei zile în urmă, căpitanul Garulli a fost rănit grav la pulpa piciorului de o schijă de Brandt; el îşi inspecta bateriile pe poziţie, frontul se depărtase, evacuarea a întârziat, rănitul a pierdut mult sânge şi bravul ofiţer a murit. Generalul Dumitrache era consternat că a pierdut unul din cei mai bravi şi buni ofiţeri, ca şi pentru faptul că el îmi era rudă. Am fost a doua zi la linia I, unde comandantul de grup era un vechi coleg, colonelul Cârlan din Transilvania. El m-a orientat pe loc despre acţiunea unităţilor sale, despre imensul său sector, despre artileria care-l sprijinea şi mi-a arătat locul unde a fost rănit de moarte căpitanul Garulli.

Comandamentul diviziei îmi spunea că nu are nevoie de nimic decât de repaus ca să-şi odihnească ostaşii şi să-i ia în mână refăcuţi. El apreciază că luptele vor fi tot mai aprige, că efectivele rărite vor deveni şi mai rare, fiindcă la distanţa enormă la care opera, împrospătarea nu se mai putea face. Am intervenit la Armata 1 Tancuri ca şi la Grupul de Armate ca să se satisfacă cu precădere transporturile de efective cum şi cele de evacuare. A fost o chestie care mi-a stat multă vreme în grijă şi în preocupare.

Divizia avea o faimă bună. Era comandată de un foarte bun general, energic, cu mult simţ psihologic şi cu raţionament bun. El era un vechi vânător de munte care a participat la primul război mondial cu aceleaşi bune state de serviciu. Îl cunoşteam încă din 1935 – de la Corpul Vânători de Munte, la nişte probe în Munţii Maramureş. Nu era ofiţer de stat major, dar avea măiestria comandantului. Îmi făcusem un punct de onoare ca să sprijin cu toate mijloacele această bravă divizie aruncată într-o aventură care nu-mi prevestea bine. De aceea, veneam cât mai des să vizitez pe comandant şi trupele.

În toamna târzie, o divizie moto germană, aventurată la poalele Kazbek (5047 m)[304], a fost încercuită cu spatele la meterezele munţilor; printr-o îndrăzneaţă şi rapidă mişcare, Divizia 2 Vânători de Munte a manevrat cu un batalion întărit prin munţii grei apoi a căzut surprinzător la est de încercuire şi a atacat cu mare succes; divizia germană despresurată s-a degajat intactă, luând şi prizonieri. Comandantul Armatei 1 Tancuri, general von Kleist, era entuziasmat şi nu mai vroia să se despartă de această divizie. În desele mele vizite aduceam o încurajare acestei mari unităţi, răzleaţă, aruncată ca un copil pierdut în uriaşa întindere caucaziană. La aceste vizite îl ţineam la cu-

[304] (S.M.) Este al treilea munte ca înălţime din Georgia şi al optulea din masivul Caucaz. Ocupă o poziţie centrală între Marea Neagră şi Marea Caspică.

rent pe comandant cu mersul operaţiilor pe întregul front. Nu era un comandant care să se impresioneze uşor. L-am informat despre corpul alpin german care opera spre creasta principală a vârfului Elbrus (5633 m)[305] cu misiunea: de a asigura trecerile peste Caucaz în mitologica, antica Colchida către Marea Neagră. I-am arătat obiectivele unei asemenea divizii alpine germane care se narează aici.

La una din aceste vizite, în toamna frumoasă (era la sfârşitul lui septembrie), am ales un drum pe sub culmile muntoase locuite de cerchezi şi de kabardini[306]; am urmat foarte bune drumuri cu pietriş natural şi aveam intenţia să ajung la Kislovodsk, sub poalele măreţe ale vârfului Elbrus. Spre nord, apăreau privelişti pe câmpia întinsă către Kuban şi Terek, iar spre sud, trâmbe uriaşe de culmi şi de creste muntoase; drumurile erau pustii, sate nu am întâlnit până la nişte metereze calcaroase gălbii, unde am întâlnit aşezări de cerchezi în case de piatră, unele scobite în pereţii de calcar; am oprit şi ne-au năpădit copii mulţi şi femei, bărbaţi puţini. Mă însoţea locotenent-colonel Dr. Popescu-Sibiu, cărturarul şi animatul doritor a cunoaşte cât mai mult; ne-a minunat frumuseţea acestei populaţii care nu vorbea ruseşte, numai bărbaţii înţelegeau puţin; a trebuit ca să ne abatem din drum pentru a ne căţăra la locuinţele lor pe uliţe de piatră.

Le-am scos şi le-am împărţit pâine, conserve şi bomboane; ei ne-au adus lapte, erau veseli, primitori şi sprinteni, copiii săreau din ţanc[307] în ţanc ca nişte capre; doi cerchezi călări veneau din patrularea pe care administraţia germană o orânduise cu mare succes; n-am putut afla cu ce trăiau aceşti oameni în acele sălbatice ţinuturi, unde numai caprele, oile şi caii de munte puteau găsi păşuni; am coborât în strigătele lor vesele, ale acestor primitivi cu dinţi frumoşi, cu obraji albi, cu ochi verzi şi cu părul negru strălucitor. Pe drumul pustiu, după mulţi kilometri, am ajuns altă patrulă călare, care s-a luat la întrecere cu turismul pe care-l biruia; aveau cai muşchiuloşi, adunaţi şi iuţi; purtau pe umeri o pelerină neagră, bună la ploaie şi în cap un fel de căciuli ţuguiate; aceşti călăreţi – totdeauna câte doi – erau cei mai buni străjeri şi paznici ai germanilor. Prin semne, patrula ce gonea precedându-ne, ne arată să ne angajăm pe o vale cu un râuleţ de apă limpede care şipotea[308]; drumul îngust era de curând amenajat; înfundându-ne pe valea ce se strângea, am ajuns la nişte cabane forestiere, un cătun, şi patrula a oprit la o casă – căsoaie mai arătoasă. Aici era un Punct de Comandă de divizie germană, Divizia 6 Vânători de Munte[309], unde ne-a primit un stat major de ofiţeri tineri; şeful de stat major era un maior de înfăţişare energică, căruia i-am spus cine sunt, de unde vin şi unde merg. Când am aflat că era Divizia 6 pe care o văzusem în

---

305 (S.M.) Este cel mai înalt munte din Caucaz.

306 (S.M.) Ramura răsăriteană a cerchezilor care locuieşte în Caucazul de nord, regiune situată astăzi în Republica Autonomă Kabardino Balkarea din Federaţia Rusă.

307 (S.M.) Vârf ascuţit al unei stânci, pisc, culme.

308 Patrula presupunea că voiam să mergem la comandamentul german de pe această vale.

309 (S.M.) Memorialistul face o confuzie. În realitate, Divizia 6 Vânători de Munte, încă comandată de generalul Philipp (1942-1944), se găsea din iulie 1942 pe coasta arctică, după ce anterior fusese angajată în acţiuni militare în Grecia (martie-august 1941) şi în nordul Finlandei (septembrie-octombrie 1941), http://www.feldgrau.com/6hg.html (accesat la 23.06.2012). Aceasta ne face să credem că, în realitate, Titus Gârbea întâlnise Regimentul 99 Infanterie de Munte, nu Divizia 6 Vânători de Munte.

martie la Oceanul Arctic şi am întrebat de generalul Philipp, comandantul de atunci, ofiţerul a înţeles cu cine are de-a face, s-a bucurat şi-mi spune că noul comandant este general von Le Suire[310]. Era în martie, sus la Capul Nord, şeful de stat major al Corpului Alpin despre care a fost vorba în acest Memorial (vezi p. 124). Acest ofiţer ne spune că comandantul este în ascensiune operativă către creasta Elbrus de mai multe zile, că are legătură telefonică şi pot să-i vorbesc. În adevăr, i-am vorbit, i-am arătat bucuria ca şi mirarea reîntâlnirii; şeful îl orientase de unde veneam; a izbucnit în explozie de veselie, adăugând că i-am făcut o vizită tot atât de senzaţională ca şi la nord pe ocean cu 6-7 luni mai înainte; mă ruga stăruitor să poposesc, fiindcă el în trei zile va fi înapoi, căci aveau cai de munte ai băştinaşilor. Am convenit să mă duc la Divizia 2 Vânători de Munte şi la întoarcere, în 3-4 zile, voi trece să-l salut. La întoarcere, revederea a fost prietenoasă. El raportase şefilor săi care ştiau de peregrinările mele, deci orice suspiciune dispăruse: l-am felicitat pentru performanţa lui sportivă în ascensiune, la care răspunde vehement că nu a fost sport, ci o misiune de a ocupa creasta principală la vest, în Elbrus, şi de a asigura trecerea Kuban care izvorăşte chiar de pe panta de sud a vârfului; el îmi adaugă vor trebui asigurate mai multe asemenea treceri peste munţi, ca şi cea principală de pe valea Terek, de sub Kazbek, pe care o va ocupa probabil chiar divizia română. Comandantul îmi mai spune că a împlântat drapelul german pe vârful muntos cel mai înalt al Europei[311]. I-am spus că este un al doilea Hercule, întrebându-l dacă a descătuşat un al doilea Prometeu aşa cum s-a petrecut în mitologia greacă. Divizia sa, sub comanda lui Schörner, a operat ofensiv pe mitologicul Olimp în aprilie 1941 apoi a fost dusă la Capul Nord în iarna 1941-42, după care a fost transportată în Caucaz în iunie 1942. După ce i-am vorbit de marşurile adânci ale vecinului său, general Dumitrache, şi după ce i-am dat referinţe despre acest comandant român foarte preţuit, el m-a orientat despre comandantul armatei, general von Kleist, pe care îl cunoşteam, cum şi despre şeful său de stat major, general Kurt Zeitzler[312], pe care nu-l cunoşteam.

Astfel, la acest comandament al Diviziei 6 Vânători de Munte german, mi s-a confirmat operativ ceea ce aflasem la Grupul de Armate „A" pe hartă şi ca un proiect de

---

310 (S.M.) Potrivit surselor consultate, generalul Le Suire comanda în acel moment Regimentul 99 Infanterie de Munte (30 august 1942 – 13 februarie 1943), nu Divizia 6 Vânători de Munte http://web.archive.org/web/20091028175945/http://geocities.com/Pentagon/Bunker/7729/WEHRMACHT/HEER/General2/LESUIRE_KARL.html (accesat la 23.06.2012)

311 (S.M.) Fiind aflat la confluenţa Europei cu Asia, geografii sunt împărţiţi în a considera acest vârf drept cel mai înalt al Europei sau nu, unii atribuindu-i această onoare Mont Blanc-ului (4810 m).

312 (S.M.) Generalul Kurt Zeitzler (1895–1963) fusese şef al Statului Major al generalului von Kleist în timpul campaniilor din Franţa (1940), din Balcani şi din Uniunea Sovietică (1941-1942). Hitler l-a desemnat în septembrie 1942 şef al OKH, înlocuindu-l în această poziţie cheie a armatei germane pe generalul Franz Halder. Deşi a încercat să-l convingă pe Hitler să accepte retragerea Armatei 6 a generalului Friedrich Wilhelm Ernst Paulus de la Stalingrad, nu a reuşit să împiedice dezastrul militar din oraşul ce-i purta numele dictatorului sovietic. A demisionat din această funcţie în iulie 1944 şi ulterior s-a pensionat în ianuarie 1945, vezi „Zeitzler, General Kurt", în I.C.B. Dear and M. R. D. Foot (editors), The Oxford Companion to World War II, Oxford University Press, 2001. Oxford Reference Online. Oxford University Press. Turku University. 23 June 2012
<http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t129.e1826>

ocupare a trecerilor prin Munţii Caucaz pentru dezvoltarea operaţiilor spre sud şi în Orientul Mijlociu.

M-am despărţit cu regret de general von Le Suire, ca şi alt mare regret, de a nu fi putut să mă prezint la Armata 1 Tancuri. Acesta mi l-a descris pe general Zeitzler ca pe un om de mare dinamism, jovial, dar care poate fi şi un „scorţos, îndărătnic = versteift", care raportează direct Führer-ului, care este nedespărţit de general von Kleist, cu care a făcut campania din Franţa (cu gruparea de Tancuri) când nu era decât colonel, şef de stat major; apoi cu von Kleist şi cu acelaşi grad, Zeitzler a făcut campania din Balcani (1941) în aceeaşi grupare de tancuri, iar acum tot împreună, acest cuplu conducea gruparea denumită Armata 1 de Tancuri = 1-a Panzer Armee care a provenit din Panzergruppe = grupare de tancuri.

Am coborât de pe drumurile de munte şi am intrat în şleahul meu cel cu „asfalt de pământ" şi eram în primele zile ale unui frumos şi cald octombrie. Străbăteam marea câmpie ce se întindea fără margini spre nord, în care aerul încălzit bine juca deschizând orizonturi mai îndepărtate, trupe nu se mai vedeau, nici n-ai fi crezut că suntem în cruntul război; rar câte un bătrân miliţian apărea cu câte o ceată de lucrătoare la întreţinerea pistelor sau la fixarea unei bariere; urmam iar calea monotonă. Evocări ale vechilor timpuri pe care le amânasem în naraţiunea mea îmi reveneau şi îmi stăruiau.

Oştile lui Hitler goneau pe aceleaşi drumuri ca cele de acum două milenii şi jumătate ale lui Cirus cel Mare (sec. VI î.Chr.), care aflând de pământurile fertile ale Sarmaticii, cu păşuni şi animale, venise după hrană, ca să se lupte cu regina Tomyris, ce stăpânea peste seminţiile mesegete, până în masivul Carpaţilor. După o primă campanie, Cirus a reuşit să-i captureze fiul moştenitor, pe care n-a vrut să-l cruţe crudul rege, care i-a trimis vorbă reginei odată cu trupul, pretextând că era însetat; dar în a doua campanie marele Cirus este capturat şi decapitat de îndurerata regină care pune călăul să-i cufunde ţeasta într-o căldare[313] plină cu sânge ca să-l sature pe lacomul şi însetatul sultan persan. Numai după un secol, regele Darius (500 î.Chr.) a pornit o campanie asemănătoare, dar pe la vest de Marea Neagră, în ţara mesegeţilor, „de-a cerut pământ şi apă". A fost şi el înfrânt. Îndesitele lor popoare nu mai găseau hrana în prea mica fertilă Mesopotamie, de aceea au venit: „cu spaima lumii şi mulţime de norod" să dobândească în aceeaşi Sarmatică spaţiul vital.

Evocările acestui vechi trecut se legau de greutăţile prezente şi ambele = trecut = şi prezent = îmi măreau îngrijorarea care stăruia!

10.3. La Divizia 3 Vânători de Munte (23-24.IX)

Între cele două vizite la Divizia 2 Vânători de Munte, general von Greiffenberg m-a rugat alarmat să mă duc la Armata 17 (Krasnodar), unde opera Divizia 3 Vânători de Munte de curând angajată, unde se produsese o = defecţiune gravă = o retragere neînţeleasă. Divizia era angajată cu Divizia 19 română la sud de Krasnodar, către munţi,

[313] Scena lugubră este redată cu putere în mari proporţii de Rubens la Paris (Louvre), care te zguduie mai tare cu cât o priveşti mai mult. O admirasem în 1919-1920. Această regină face subiectul unei balade a lui Eminescu.

într-un teren foarte accidentat, acoperit de păduri şi compartimentat, cu mulţi colonişti români din Basarabia şi Transilvania (Moldovanskoe, Abinskaia, Krimskaia, Besarabskovo erau centrele cele mai importante); aici ruşii stăvileau cu îndârjire şi cu succes ieşirile spre mare (vezi harta 2). Intenţionam să merg în acest sector unde era şi Corpul de Cavalerie, dar de data aceasta era o situaţie urgentă. Generalul şef-locţiitor era îngrijorat; avea şi motiv cu un comandant atât de mare şi repede la mânie ca Hitler.[314] El mi-a dat un avion (Filser-Storch) şi am plecat cale de 3-400 km.

La Armata 17 alarma nu era aşa de mare ca la zelosul şi timoratul von Greiffenberg. Generalul Ruoff, ca şi şeful său de Stat Major, general Müller[315], m-au primit liniştiţi şi le-am spus rostul meu; generalul comandant care trecuse prin multe, cu blândeţe şi cu glas măsurat, mi-a povestit „incidentul", dar Müller era vesel că mă duc la divizie şi era nerăbdător să plec. Aceasta îmi reamintea pe colonelul Winter; el completa şi ajuta perfect pe comandantul său; păcat că acest valoros, dinamic ofiţer general Müller era suferind de inimă, din care cauză nici nu a mai dus-o mult. Am zburat direct la Divizia 3 Vânători de Munte, unde am ajuns către seară şi unde am găsit un select stat major de tineri ofiţeri, liniştiţi, însă amărâţi de atmosfera creată la divizia lor. Comandantul, general Fâlfănescu, era lipsă, dar nu a întârziat să vină. Şeful de stat major era locotenent-colonel Constantin Ionescu (zis Ţiganu), un eminent ofiţer de stat major. Biroul 3 Operaţii era condus de tânărul maior Nicolae Bercea, tot atât de strălucit, vânător de munte, cap de promoţie şi el, instruit şi cult. Aceştia erau iubiţi de ceilalţi colaboratori de la comandament. Pe general Fâlfănescu îl cunoşteam numai din scrisori. Era mare vânător şi cu 4-5 ani în urmă, când eram în post la Berlin, m-a rugat să-i trimit arme şi cartuşe diferite, ceea ce l-a mulţumit mult. După ce i-am spus rostul meu în Caucaz, s-a lansat în aprige critici la adresa subalternilor săi şi nimic nu-l mai mulţumea. Afirma că defecţiunea se datora unor neînţelegeri, a „lenei" comandanţilor de unităţi; s-a pierdut teren dar – spunea el – pierderea se va recupera. Am vorbit pe larg şi cu ofiţerii din statul major; apoi am rugat pe comandant ca a doua zi să mergem la batalioane şi la companii.

Bucuros, comandantul a acceptat şi am plecat împreună. Pe frontul întins şi acoperit, păduros, de dis-de-dimineaţă am stat până la amiaza zilei; a fost o zi calmă. Comandantul „lua în primire" pe fiecare la batalioane şi companii, cu ocări, cu injurii şi cu expresii care m-au uimit. Aceşti comandanţi îşi comandau bine unităţile lor, dar în condiţii grele de teren, care fiind păduros, închidea aproape peste tot orizontul. Comandantul diviziei nu le mai da voie nici să i se raporteze, nu voia să asculte nimic; el rodea ce pierduse şi era numai nervi. Sub ochii noştri au fost capturaţi câţiva prizonieri pe care i-a luat la înjurături şi ameninţări.[316] Toţi comandanţii subalterni erau temători şi pierduseră încrederea, moralul lor era zdruncinat şi erau de aşteptat lucruri

---

[314] Reamintesc că generalul von Greiffenberg, şef de stat major al Grupului de Armate „A", era locţiitorul lui Hitler, care comanda direct (OKW) acest Grup de Armate.

[315] (S.M.) General Winzenz Müller, decorat după unele surse de statul român la 19 martie 1943, http://forum.axishistory.com/viewtopic.php?f=5&t=28244&start=15 (accesat la 23.06.2012).

[316] Aceşti prizonieri erau din infiltraţiile sovietice, foarte obişnuite şi periculoase, ce erau procedee tactice cunoscute. Vigilenţa vânătorilor i-a surprins şi i-a capturat.

şi mai grave. Eram mai alarmat de ce s-ar putea întâmpla mai rău decât ce-a fost. După înapoiere la Punctul de Comandă, comandantul mi-a arătat un plan destul de neclar şi încâlcit. Nimic şi nimeni nu-i mai intra în voie; în faţa lui, nu mai erau comandanţi şi subalterni, nici disciplină şi nici colaborare; cu teamă te puteai aştepta la nesupuneri şi la neexecutare. În această stare a apărut comandantul adjunct, general Leonard Mociulschi[317], cu care mă cunoşteam de mult şi-i purtam o stimă ca pentru un bun comandant ce era, cunoscător adânc al oamenilor săi, inimos şi brav. Se putea ca unele din procedeele sale să apară artificioase, dar el era dominat de realităţi şi reuşea să fie eficient, era un comandant de nădejde.[318]

Nu am mai zăbovit mult şi am zburat la Corpul de Cavalerie pe care-l comanda generalul Cialâk[319], unul din bunii comandanţi de cavalerie ce am cunoscut şi despre care va mai fi vorba. L-am orientat asupra rolului meu, despre situaţia la Divizia 3 Vânători de Munte şi despre nevoia ca să fie schimbat comandantul, dându-i-se o altă întrebuinţare. Am raportat de aici direct la Marele Stat Major, Eşalonul I, situaţia de la Divizia 3 Vânători de Munte care putea să devină mai grea în viitorul apropiat. De ace-

---

317 (S.M.) Leonard Mociulschi (1889-1979) a fost unul dintre cei mai remarcabili generali români, ilustrându-se prin acţiunile întreprinse în ambele războaie mondiale. A fost absolvent al Şcolii militare de ofiţeri de infanterie (1910-1912). A parcurs următoarele grade militare: sublocotenent (1912), locotenent (1915), căpitan (1917), maior (1920), locotenent-colonel (1932), colonel (1937), general de brigadă (1942), general de divizie (1944). A comandat Brigada 1 Mixtă Munte (1941-1942), comandant adjunct al Diviziei 4 Munte (1942), comandant al Diviziei 3 Munte (1942-1945), comandant al Corpului de Munte (1945). După instaurarea dictaturii comuniste, a efectuat şapte ani şi două luni de detenţie, Alecsandru Duţu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *op.cit.*, p. 292;
Alesandru Duţu, Florica Dobre, *op.cit.*, p. 191-199.

318 Am cunoscut pe general Mociulschi ca locotenent-colonel prin 1935 în Carpaţii Păduroşi; eram însoţit de maior Vătămanu şi făceam o recunoaştere de legătură militară cu aliatul nostru Polonia, pe la vest de Carpaţi. Am ajuns la un mare gol de munte aproape de frontieră, la locul numit Lutoasa, unde am văzut vânători de munte, ofiţeri şi soldaţi goi la piele, în cap cu comandantul batalionului, Mociulschi. Ei îşi clădeau o tabără de instrucţie cu ceva buşteni ce-au putut agonisi şi cu ceva scânduri ce-au putut căpăta de la chiristigiii din Sighet. Surprinşi de apariţia noastră, apoi lămuriţi, ne-au arătat lipsurile lor, aproape totale, şi condiţiile vitrege de lucru. Mociulschi îl cunoştea bine pe Alexandru Vătămanu, dar de mine nu avea ştiinţă. I-am admirat pe aceşti vânători, şi pe loc, m-am înscris cu o bună sumă de bani ca membru fondator al acestei tabere: Vătămanu m-a invitat cu însufleţire apoi i-am promis tot concursul. Ajuns la Bucureşti, am stăruit şi am obţinut să se aloce de urgenţă o altă mare sumă, am obţinut mai multe vagoane de scânduri şi am trimis o echipă de genişti care le-au făcut legătura telefonică de la Sighet la tabără. Chestiunea a avut mare răsunet la Divizia de Munte comandată de un strălucit comandant, general Iacobici. Până în două luni tabăra a fost gata şi în iarnă a adăpostit concursul pe armată de schi şi probe de iarnă. Divizia mi-a trimis o pereche de schi şi de bocanci. La concursul de iarnă cu Vătămanu, am fost invitaţi ca membri fondatori. La acest concurs, sub conducerea comandantului Corpului de Vânători de Munte, general M. Todicescu, am cunoscut pe toţi şefii vânători de munte, ca şi pe general Dumitrache, i-am stimat, i-am admirat şi pe câmpul de luptă; i-am preţuit cu mare consideraţie şi prietenie.

319 (S.M.) Gheorghe Cialâk (1886-1977) a fost un general român ce a luptat în cele două războaie mondiale, câştigându-şi prestigiu ca unul dintre cei mai performanţi ofiţeri de cavalerie. A fost absolvent al Şcolii militare de infanterie şi cavalerie (1906-1908), al Şcolii de cavalerie de la Saumur (1929-1930) şi al Şcolii de legături şi transmisiuni de la Versailles (1930). A parcurs următoarele grade militare: sublocotenent (1908), locotenent (1910), căpitan (1916), maior (1917), locotenent-colonel (1923), colonel (1929), general de brigadă (1938), general de divizie (1942), general de corp de armată (1944). A comandat Divizia 4 Infanterie (1941-1942), Corpul 7 Teritorial (1942), Corpul de Cavalerie (1942-1944). Alecsandru Duţu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *op.cit.*, p. 88; Alesandru Duţu, Florica Dobre, *op.cit.*, p. 69-74.

ea, în numele Grupul de Armate „A" am opiniat ca general Fâlfănescu să primească altă întrebuinţare, menajându-se susceptibilităţi posibile, iar comanda să i se încredinţeze generalului Mociulschi. Apoi la telefon am comunicat la Divizia 3 Vânători de Munte că în câteva zile sau o săptămână mă voi întoarce cu veşti bune. Am zburat la Armata 17 germană, unde am raportat cele văzute şi propuse. Aşa m-am cunoscut şi cu aceşti comandanţi, eu plin de încredere, ei cu bune sentimente şi au urmat luni de admirabilă colaborare. Am rugat pe generalul Müller să comunice toate acestea telefonic generalului von Greiffenberg, apoi pe lumină mi-am luat zborul cu tânărul meu pilot german; dar amurgul la sfârşit de septembrie a căzut repede; îmi făceam speranţa că vom putea continua pe noaptea senină cu luna plină. Dar nu mult după aceea motorul ne lasă şi pilotul a trebuit să aterizeze grăbit pe întuneric. Locul nu a mai fost ales şi nici bine nu se mai vedea; am căzut între nişte tranşee pe dealuri plate dominante, între Krasnodar şi Armavir[320], mai aproape de acest oraş. O fisură insidioasă la rezervorul de carburant ne-a pricinuit aterizarea forţată, pierdusem benzina. Am avut mare noroc că n-am căzut pe o tranşee. Pilotul era consternat. Nu se vedea nicio aşezare pe aceste întinse platouri. Am încuiat maşina, şi spre cea mai largă vale ce puteam distinge în lumina lunii am intrat, coborând repede pe vale. Am mers repede în noaptea răcoroasă mai multe ore. Târziu, după miezul nopţii, am ajuns la o casă izolată fără un pom, fără împrejmuire şi roşie, netencuită. Am bătut stăruitor şi, târziu, ne-a răspuns o voce de femeie, care ne îndemna: „mai departe, mergeţi mai departe"!! Ne-a deschis întru târziu femeia, care ne-a primit cu mulţi copii, toţi erau speriaţi. Le-am dat bomboane (nu fumam, dar în geantă aveam bomboane) şi o sumă de bani. Femeia ne-a spus că în sat, mai departe, peste o „verstă" = doi kilometri, se află starostele; cu mica mea rusă ne-am înţeles, apoi i-am cerut o bucată de pâine pe care am împărţit-o cu pilotul (care devenise fricos). Nu mâncasem toată ziua, sub tensiunea arătată şi foarte ocupat. Femeia, văzându-ne mâncând cu poftă pâinea care era încă proaspătă, ne întreabă zâmbind: „pâine e bună?" Nu am pregetat, am mulţumit, mângâind copiii şi mâncând am plecat. Primarul, foarte săritor, ne-a dat lapte până a adus o bihuncă[321], cu care ne-a transportat un tânăr, la un post aero, de unde am luat legătura şi am alarmat Grupul de Armate. În zorii zilei ne-a ajuns un autoturism care ne-a transportat la destinaţie. Pilotul a venit a doua zi cu benzină şi şi-a luat avionul neatins.

Am raportat generalului Greiffenberg, care ne-a admirat aventura, m-a felicitat de noroc şi mi-a mulţumit călduros. Cunoştea propunerea pe care a susţinut-o, şi în acea zi de 25.IX s-a făcut schimbarea de comandanţi; general Fâlfănescu a fost trecut telegrafic la o comandă superioară (conducerea unui corp teritorial în interior). El a avut bune state de serviciu, dar cu vânătorii de munte nu avea comun decât că era şi el vânător.

După ce m-am mai dus din nou la Divizia 2 Vânători de Munte, de care aveam cea mai mare îngrijorare, am revenit la Divizia 3 Vânători de Munte după ce s-a produs schimbarea propusă de mine. L-am felicitat pe noul comandant, general Mociulschi, şi l-am asigurat că la Grupul de Armate „A" are în mine, la cea mai înaltă treaptă, un spri-

320 Comuna cea mai apropiată se chema Senglewskaja?

321 (S.M.) Trăsură uşoară pe patru roţi, trasă de obicei de un singur cal.

jinitor tot aşa ca şi la Lutoasa. El nu era ofiţer de stat major, dar ştia să comande, iar excelentul său stat major înviorat şi cu aceleaşi calităţi, l-a ajutat din plin, cu cel mai mare succes. În luna următoare, divizia a fost citată prin ordin de zi de Grupul de Armate „A". Au urmat şi alte succese ale diviziei, ceea ce l-a făcut pe generalul von Greiffenberg să se mire. Eu i-am răspuns că divizia era bună, dar nu-şi găsise comandantul. Generalul german i-a spus generalului Ştefleа că mie mi se datorează redresarea acestei divizii, ceea ce nu era cu nimic adevărat. Meritul meu că am fost la divizie într-un moment greu nu a fost mai mare ca măsura acestui general german de a mă trimite cu avionul cel buclucaş.

Când, în anul următor, Grupul de Armate „A" a început retragerea din Caucaz, generalul inimos la datorie Mociulschi a cerut să fie pus la ariergardă în Peninsula Taman; am transmis această dorinţă, care a fost aprobată, şi alături de divizia alpină germană a generalului Müller (alt Müller decât cel de la Armata 17)[322] şi vânătorii români ai generalului Mociulschi au fost printre ultimii care s-au retras din Caucaz.

Bătălia Caucazului devenea tot mai aprigă în luna octombrie şi s-a continuat tot aşa lunile următoare. Înaintarea a devenit tot mai grea, fiindcă comandamentul sovietic a înţeles manevra şi efortul german. Generalisimul Stalin nu putea să uite [prin] experienţa sa ca comandant (sic!) de importanţa covârşitoare a Stalingradului, adunând tot mai multe forţe cu care a întărit apărarea dârză cunoscută. Dar, în acelaşi timp, pericolul de a pierde zona petroliferă a fost sesizat la timp şi s-au trimis forţe tot mai numeroase pe Marea Caspică, cu care a întărit apărarea în Caucaz şi mai apoi [a reuşit] oprirea înaintării germane. Într-o lună (septembrie), Grupul de Armate „A" a putut înainta de la Rostov la Baksan circa 500 km, cucerind şi tot Kubanul, iar în următoarele luni (octombrie – noiembrie – decembrie), nu a mai putut înainta spre Baku decât cel mult 100 km şi abia a mai putut cuceri linia Alagir-Mozdok (pe Terek); apoi a fost oprit în faţa lui Ordjonikidze, sub vârful Kazbek, şi mult la vest de centrul petrolifer Groznâi, care n-a fost niciodată ameninţat. Zvârcolirile armatei germane (Grupul de Armate „A") în Caucaz îmbracă acelaşi aspect al zvârcolirilor de la Stalingrad din vara şi toamna lui 1942.

10.4. Consideraţii strategice după campania de vară 1942 [323]

Uriaşele forţe germane au ajuns în toamna lui 1942 la o culminanţă care nu a mai putut fi depăşită şi acum ea urmează a fi apărată. Aceste forţe au atins <u>în Africa</u> = El Alamein, <u>în Europa</u> = creasta Caucazului (Vârful Elbrus) – Alagir – Mozdok – Stalingrad.

De pe această linie de culminanţă, Hitler ca şi mareşalii săi: Rommel în Africa[324] şi von Kleist în Caucaz, au privit pe hartă, chiar au pregătit operaţii decisive peste Nil şi

[322] (S.M.) Memorialistul face probabil referire la Johann Ludwig Müller (1892-1972), general german de infanterie, comandant al Diviziei 97 Jägeri (1943). Diviziile de Jägeri reprezentau o formă intermediară între diviziile de munte şi cele de infanterie, rolul lor fiind de a lupta pe teatre dificile de operaţiuni, în zone deluroase, în oraşe etc.

[323] Harta 2.

peste canalul de Suez, peste Munţii Caucaz spre Baku şi spre Persia, care operaţiuni decisive trebuiau să conducă, după concepţia lui Hitler, la cucerirea Orientului Apropiat şi a Orientului Mijlociu.

Obiectivele strategice propuse şi ordonate de OKW nu au fost cucerite pentru a se putea purcede la atingerea acestor mari obiective politico-strategice.

În Africa armata engleză nu a fost distrusă, din contră ea s-a întărit. Când mareşalul Rommel a reluat ofensiva lui la El Alamein în septembrie 1942, a fost prea slab şi a fost înfrânt; aceasta se ştia cu mai multe luni înainte de catastrofa de la Stalingrad.

În Europa (est) nu a fost distrusă nici armata sovietică, nu a fost cucerită nici zona petroliferă şi nici măcar Stalingrad.

După trei ani de succese, forţele germane dau dovadă de uzură şi de neputinţă (în Africa, în Caucaz, la Stalingrad), în timp ce forţele aliaţilor se întăresc crescând şi cu succese; în toată Africa de nord, de la Gibraltar[325] la Suez, germanii sunt înfrânţi, iar la est armata sovietică a stopat orice înaintare.

Această concluzie a fost expusă verbal şefului Marelui Stat Major, general Şteflea, când a venit în Caucaz la Grupul de Armate „A" (trupe române) şi l-am condus la Divizia 2 Vânători de Munte, unde se desfăşurau luptele de la Alagir (11-13.XI). Era înainte de a părăsi această divizie după o noapte de nesomn pe urma atacurilor şi a masivelor bombardamente sovietice. Generalul Şteflea era îngândurat şi mă întreabă critic de unde ştiu lucrurile acestea. Am răspuns ceea ce s-a petrecut la Stalingrad, pe Don (ruşii atacau şi-şi lărgeau capetele de pod), cum şi în Caucaz, ştim cu toţii. În Africa comunicatele ne-au spus că Rommel a atacat încă de la începutul lui septembrie, a fost oprit şi înfrânt; acum atacă englezii care au ocupat El Alamein (în octombrie), iar de o săptămână au debarcat americanii în Maroc şi în Algeria; despre aceste evenimente ştie toată lumea ca şi mine. Generalul Şteflea îmi spune că nu este exact la curent, la care îi răspund că Secţia a 2-a[326] trebuie să se întrebuinţeze pentru a-l informa zilnic. Tăcea îngrijorat şi temător de toate, ca şi de starea diviziei. Nu a mai mers la Armata 1 Tancuri germană, zăbovise prea mult, dar întors la Grupul de Armate „A", a cerut stăruitor ca Divizia 2 Vânători de Munte să fie „retrasă de pe front pentru odihnă şi repaus" (generalul von Greiffenberg nu ne-a dat speranţe), iar plecând la Novocerkask mi-a prescris să nu încetez o clipă în această cerere pentru divizia generalului Dumitrache.

10.5. Din nou la Divizia 2 Vânători de Munte

Venirea şefului Marelui Stat Major la această divizie a fost urmarea rapoartelor mele privind epuizarea ei; eforturile continui şi pierderile pe Baksan, la Malka, la cucerirea centrului Malcik şi acum la Alagir, în afară de oboseală şi de depărtarea de ţară,

---

[324] Generalul von Mellenthin, în lucrarea sa: „Panzer Schlachten=Bătălii de tancuri" spune cum la statul major al mareşalului Rommel a văzut în Africa studii de operaţii spre Orientul Apropiat, cum am putut vedea şi afla la Grupul de Armate „A" al feldmareşalilor List şi von Kleist.

[325] Englezii – Montgomery iau ofensiva la 23.10, cuceresc Libia (20.11), iar americanii au debarcat şi ocupat Maroc – Algeria şi atacă în Tunis.

[326] (S.M.) Secţia din Marele Stat Major menită să culeagă şi să transmită informaţii.

toate acestea apăsau greu asupra moralului ostaşilor. Cu toată vremea de iarnă (26.XI), plecând pe noapte, am ajuns destul de devreme şi am mers la front. Divizia se agăţase la teren şi era cu dreapta sprijinită pe culmile semeţe Kazbek; era o zi posomorâtă cu ceaţă şi mă mişcam pe deasupra tranşeelor, gata să sar în ele dacă s-ar fi deschis focul; prezenţa acestui comisar de la centru – ce eram eu – a izbit ostaşii, care izbucnind, ieşind şi ei din tranşee, m-au înconjurat, cerându-mi să se odihnească, să fie retraşi în rezervă, să se întoarcă în ţară. A fost un moment greu de şovăire; deşi nu erau mulţi totuşi prezentau o ţintă mare care putea produce pierderi; am sărit în tranşee şi le-am ordonat acelaşi lucru; unii mă cunoşteau, ba chiar ştiau că nepotul meu, căpitanul foarte cunoscut, căzuse printre ei. Le-am vorbit de intervenţiile mele pentru o odihnă, apoi le-am promis că voi face un demers decisiv ca să li se acorde câte o odihnă măcar de o săptămână, în linia a doua; am zăbovit cu ei până a amurgit, mă mişcam prin tranşee, i-am încurajat să aibă încredere în comandantul lor, care le poartă de grijă, apoi iar le-am promis că a doua zi mă voi duce la armata germană, de la care nu mă voi întoarce fără aprobarea de repaus. I-am lăsat liniştiţi, am anunţat pe generalul Dumitrache care a dominat criza, apoi întorşi la punctul de comandă în Alagir, opina cu regret că „poate era mai bine dacă nu mă duceam printre oşteni"; nu am fost de aceeaşi părere şi i-am promis că a doua zi din zori voi pleca la Armata 1 Tancuri pentru a avea audienţă la comandant, von Kleist. L-am orientat pe generalul Dumitrache asupra operaţiilor stagnante de pe Don şi Stalingrad; m-a întrebat despre discuţia generală ce-am avut cu generalul Ştefleа (13.XI), pe timpul bătăliei de la Alagir. I-am rezumat lui Dumitrache concluzia strategică apoi deodată mă întreabă pentru ce Ştefleа de vreo două ori mi-ar fi strigat – aşa cum a auzit el din camera alăturată – „da nesimţitor eşti Domnule!!", iar pe mine m-a auzit răspunzându-i apăsat lui Ştefleа: „nu vreau să mă amestec în treaba comandanţilor... nu mi-aţi dat instrucţiuni când m-aţi încălecat pe acest năbădăios armăsar care este «D.L.» că n-am a mă amesteca în conducerea unităţilor?" Eu i-am explicat că era o convorbire glumeaţă cu Ştefleа care se mira că, în noaptea bătăliei aprige, am putut să dorm ca un buştean, fără ca măcar de curiozitate să vin prin birouri, să mă uit pe hărţi, să întreb de situaţie; „puteau să vină ruşii să te prindă dormind!", spune Ştefleа. I-am explicat lui Dumitrache că acestui bun camarad, general Ştefleа, îi plăcea uneori să vorbească destins, glumeţ, pişcător, chiar ironic.

10.5.a. La generalul von Kleist [327]

A doua zi – 27.XI – în zori am plecat la Armata 1 Tancuri germană, unde am cerut urgentă audienţă la comandant. Generalul von Kleist m-a primit imediat. Ştia ce reprezint. Am fost scurt. I-am spus că am vizitat de cinci-şase ori Divizia 2 Vânători de Munte şi am raportat la Grupul de Armată „A", cerând repaus şi refacere, dar divizia n-a primit nici măcar o zi de odihnă. I-am povestit starea şi incidentul din ajun, apoi, apăsat şi subliniat, i-am precizat: „că disciplina în armata noastră are altă valoare decât în armata germană rezumând: Divizia 2 Vânători de Munte ca şi Corpul VI Armată au fost supuse la sforţări supraomeneşti; în timp ce soldaţii germani goneau sute de kilometri pe trăsuri rapide, soldaţii români goneau gâfâind ca să intre în front odată cu unităţile germane[328]; dacă s-ar inversa rolurile, sunt convins că soldaţii germani pedestri s-ar revolta şi n-ar fi ajuns nici la Baksan, nici la Malka, Nalcik sau Alagir cum au ajuns ai noştri; ai dumneavoastră ar fi rămas pe loc sau ar fi dezertat". Am încheiat: „am vorbit ostaşilor noştri, i-am antrenat şi i-am băgat în tranşee la locurile de luptă; le-am pro-

---

[327] [Neclar în manuscris] von Kleist [neclar în manuscris] (1938), dar personal l-am cunoscut în Caucaz când comanda Armata 1 Tancuri (1 Panzen Armee). El avea o faimă strălucită. Provenea din cavalerie. La şcolile militare, la începutul secolului, l-a cunoscut pe general adjutant Florea Ţenescu (ce urma aceste şcoli), de care mi-a vorbit în termeni foarte elogioşi. El provenea dintr-o veche şi ilustră familie de ofiţeri prusieni. Un strămoş al său a fost general al lui Frederik cel Mare (1700), un altul – Friedrich Graf Kleist – a fost victorios contra francezilor (1813). A participat la primul război mondial. În al doilea război mondial a comandat în Polonia un corp de armată tancuri; în Franţa (1940) a comandat Grupa-rea Tanc având ca şef de stat major pe colonelul Zeitzler (de care nu s-a mai despărţit), cu aceeaşi comandă în campania balcanică (1941), apoi în Rusia cu Armata 1 Tancuri (1941-42), apoi comandantul Grupului de Armate „A" (1.12.1942-25.03.1944), când a fost demis. Colaboratorul său, Zeitzler, a trebuit să-l părăsească la 27.09.1942, când a fost chemat să conducă OKH ca succesor al generalului Halder, demis de Hitler. La primul contact în Caucaz am avut o controversă de durată privitor la oboseala şi uzura Diviziei 2 Vânători de Munte; controversa s-a prelungit şi când era comandantul Grupului de Armate „A", dar nu a lăsat urme. Deseori am fost invitatul său şi l-am avut oaspete la „D.L.", care era reprezentanţa Marelui Stat Major. Mi-a făcut impresia că în Caucaz mai era un adept al lui Hitler. El mi-a spus că a avut în Caucaz o sarcină mare şi grea, dar pe care nu a putut-o împlini din cauza forţelor slabe. Cu ocazia acestor vizite am abordat probleme de politică-strategie, când m-am exprimat că greşelile politico-strategice nu mai pot fi reparate nici de cea mai strălucită armată ca cea germană. A înţeles, dar nu a răspuns. El mai credea în succesul erei naziste. Era ponderat şi rezervat la vorbă. A condus strălucit manevra în retragere în Caucaz, unde intrase ca într-o cursă, ceea ce a îndreptăţit pe mulţi să creadă că acest aventurat Grup de Armate „A" ce-l comanda va avea aceeaşi soartă catastrofală cu Armata 6 a lui Paulus; sarcina era şi mai grea, fiindcă Armata 1 Tancuri trebuia să o scoată nevătămată pe gâtul-istmul de la Bataisk-Rostov pentru a fi întrebuinţată la nord de Don şi de Marea de Azov. Manevra a reuşit cu iscusite contraatacuri contra tancurilor sovietice, care de mai multe ori se apropiaseră şi băteau trecerile peste Don la Bataisk. În timpul acelor lupte grele (ianuarie 1943) am avut convorbiri de ordin strategic. El susţinea că USA au mari interese în Pacific şi acolo vor face efortul războiului, eu susţineam că USA vor face efortul în Europa unde co-aliaţii săi: U.R.S.S. şi Anglia vor putea concura, însumând eforturile contra „Axei" şi argumentam cu debarcările masive şi cu succes în Africa de Nord. Am mai făcut comentarii pe marginea evenimentelor cu alte ocazii în 1943. M-am despărţit de Grupul de Armate „A" în iunie 1943, când mi-a dat o întrevedere de plecare. Cu această ocazie, mi-a mulţumit pentru activitatea ce am depus şi l-am ajutat; mi-a adăugat că uneori am fost sever şi acuzator, dar cu înţelepciune mi-a spus „aveaţi dreptate, eraţi reprezentantul armatei române!" El mi-a dat spre amintire o fotografie înrămată cu dedicaţia sa. L-am revăzut în martie 1944 la Berchtesgaden (OKW) cum se arată în caietul III E (vol. III al acestei lucrări).

[328] (S.M.) Într-adevăr, după cum arată istoricul britanic Dennis Deletant, soldaţii români erau apreciaţi ca buni mărşăluitori, la aceasta împingându-i şi lipsa de vehicule motorizate, precum şi faptul că mulţi nu ştiau să conducă asemenea vehicule, Dennis Deletant, *op.cit.*, p. 107.

mis că azi voi veni să vă arăt starea lor şi să vă cer retragerea pe batalioane sau grupuri pentru repaus şi odihnă, refacere şi reîmprospătare, şi aceasta v-o cer respectuos şi insistent, iar dacă nu le acordaţi nimic, luna viitoare să nu mai contaţi pe această divizie, şi armata română a pierdut o mare unitate din cauza nepăsării şi vitregiei comandantului german."

Generalul von Kleist era perplex, uluit de scurta mea expunere, în tonul de convingere şi răspicat cum am făcut-o. Apoi, mânios, îmi răspunde că subalternii nu-şi pot impune voia lor ca să smulgă hotărârea unui comandant. Nu l-am lăsat să continue pe această înţelegere greşită şi i-am replicat: „nu impun şi nu vă smulg nimic; eu v-am raportat şi v-am făcut o cerere, pe care o repet, că dacă nu ţineţi seama de ea, să nu mai contaţi pe această divizie bună în luna viitoare, care se va transforma în cete de fugari, lăsându-şi camarazii morţi şi grupurile de răniţi; apoi am încheiat: soldatul român n-a fost niciodată pregătit să lupte, târât pedestru până la Volga şi în Caucaz; nimeni nu i-a vorbit de aceste îndepărtate zări care n-au nimic cu viaţa lui; pe soldatul român l-a dus până aici numai o disciplină şi o supunere de care nu trebuie să-şi bată nimeni joc".[329]

Nu am mai aşteptat alt răspuns mânios şi m-am ridicat să plec. El n-a mai fost nici revoltat şi nici nu mi-a răspuns, dar a chemat un general căruia i-a spus în faţa mea ca divizia română să treacă în repaus de o săptămână pe batalioane şi regimente, iar frontul ei redus să fie preluat de unităţi germane. Am mulţumit şi am vrut să plec. M-am scuzat că trebuia să plec la divizie, iar până seara să ajung auto la Grupul de Armate pentru a raporta. Nu a mai insistat, m-a privit pătrunzător şi nu a uitat scena.

Totuşi, înainte de a pleca, am trecut pe la şeful de stat major căruia m-am prezentat, crezând că este generalul Zeitzler, dar acesta plecase. Succesorul la care m-am prezentat era generalul Faeckenstedt[330]. Cu ocazia aceasta, am aflat de demiterea generalului Halder cu două luni înainte.

Pe drumul de întoarcere la divizie reflectam şi la această demitere care a urmat curând după a mareşalului List, poate pentru aceeaşi cauză care ne adusese şi pe noi în această aventuroasă, periculoasă înaintare.

Comunicându-i generalului Dumitrache controversa aprigă, i-am spus hotărârea luată de comandantul german; i-am subliniat tratamentul vitreg că: soldaţii germani merg pe trăsuri costisitoare în timp ce soldaţii români gonesc pe picioare gâfâind; aceasta nu o va uita acest comandant. L-am rugat să se facă cunoscut unităţii sale, care a avut slăbiciunea din ajun, că nu i-am uitat şi le-am obţinut o mică odihnă pentru bravii vânători.

Seara eram la Stavropol unde am raportat Grupului de Armate „A", ca şi la Marele Stat Major.

---

329 Era numai la o săptămână de când începuse nenorocirea de la Don; aceasta mi-a fost un tare argument care a cântărit greu.

330 (S.M.) Ernst-Felix Faeckenstedt (1896-1961) a fost un general german de cavalerie şi stat major. A fost angrenat în campaniile Wehrmachtului din Polonia, Franţa şi din Uniunea Sovietică. A fost şef al operaţiilor al Corpului III Armată (1938-1940), şef de stat major al aceluiaşi corp de armată (1940-1942), şef de stat major al Armatei 1 Tancuri (1942-1943), comandant al Diviziei 5 Tancuri (1943).

Am insistat cu detalii asupra acestor fapte ca să arăt cât de complicată era sarcina „D.L." şi că uneori era nevoie de o mare cutezanţă. Dar şirul necazurilor nu s-a terminat; va mai fi vorba de ele.

Am insistat asupra personajelor, fiindcă va mai fi vorba de ei în situaţii mai grele şi când toată armata română va fi înglobată sub comanda acestui valoros, dar dur comandant von Kleist, când va fi mareşal (1944). Generalul von Greiffenberg era cel mai mulţumit de reuşita mea. El era într-o situaţie grea cu un comandant atât de irascibil ca Hitler ce conducea de le 1-2000 km, dar mai ales cunoştea nenorocirea de la Don care evolua spre o catastrofă. La 28.XI, când eu i-am făcut acest raport, Armata 6 Paulus, cu diviziile române, era încercuită de o săptămână. El îmi mai spune că generalul von Kleist a luat de curând comanda Grupului de Armate „A", dar mai zăboveşte până vine succesorul din concediu; deci raportul meu cel aprig se făcuse la nivel superior. Cu atât mai bine.

10.6. Popoarele din Caucazia – populaţia

La Grupul de Armate „A" mi s-au ascuns cele petrecute la Stalingrad şi pe Don, dar am aflat indirect anumite crâmpeie; era metoda lui OKW – Hitler, de a nu comunica înlături evenimentele importante. În noaptea de 21.XI, când frontul de pe Don era străpuns, fără a avea cea mai mică idee despre ofensiva sovietică, sunt chemat telefonic de Stat Major al Grupului de Armate şi mi se cere un ofiţer pentru o „traducere importantă"; m-am dus cu un ofiţer şi am tradus un „apel-încurajare" pentru trupele române, în care destinatarul era generalul Lascăr, comandantul Diviziei 6, pe care o ştiam că avea sector la vale de Serafimovici; în grabă am rulat la un tren-tipografie unde s-a făcut tipărirea, corectura etc. şi sutele de foi volante au fost trimise cu avionul pentru a fi „aruncate şi împrăştiate" trupelor române împresurate. Nu a fost greu să deduc că s-a produs pe front o împresurare şi că situaţia era destul de grea. În aşteptarea lucrării, comandantul acestui tren mi-a vorbit despre rostul şi organizarea lui; era un instrument excelent de propagandă, capabil să tipărească, în multele limbi şi dialecte ale Caucazului, cum şi în Orientul Mijlociu, publicaţii de tot felul; pătrunderea adâncă prevăzută în aceste îndepărtate teritorii era ajutată şi de acest mijloc care fusese repartizat Grupului de Armate „A"; trenul avea şi chiar distribuise, unele chiar cu avionul, asemenea publicaţii şi broşuri tipărite în diferite limbi şi chiar cu caracterele originale ale acestor populaţii străvechi.

Prin misiunea ce aveam trebuind a cutreiera Caucazia de nord, de la Kuban la Ordjonikidze=Vladikavkaz, de la Don până în munţi, am văzut o parte din aceste popoare, de aceea, spre cunoştinţă, le voi consacra câteva rânduri.

Din punct de vedere geografic, regiunea se află sub influenţa mărilor Neagră şi Caspică, cum şi a uriaşelor creste caucaziene, iar dinspre nord a marii câmpii-stepă eurasiatică.

Populaţiile băştinaşe au fost indo-ariene, peste care s-au revărsat începând cu sec. al XIII-lea populaţii mongole, venind dinspre nord ca şi dinspre sud, printre cele două mări. În câmpie şi în marile depresiuni amestecul acestor două mari ramuri de se-

minţii s-a putut face, dar în văile înguste, ca în nişte alveole, populaţiile şi-au putut păstra caracterul rasial, limba, religia şi obiceiurile. După înlăturarea dominaţiei tătare a urmat pătrunderea slavă, începând cu acele vechi neamuri de cazaci cu spirit independent, aventurier, care căutau păşuni bune şi pământuri roditoare unde se stabileau: cazaci de Don, de Terek, de Kuban. Târziu, după 1700, a pătruns stăpânirea silnică, netolerantă ţaristă, cu gubernatori şi gubernii; populaţia autohtonă a luptat, s-a răzvrătit contra ocupaţiei, sub conducerea şefilor sau haiducilor ce apăreau pe văi şi pe culmi, care au durat până în secolul al XX-lea. Religia acestor populaţii variate, cum s-a arătat, era în cea mai mare parte mahomedană; cântecele şi poveştile acestor populaţii preamăresc pe aceşti eroi, suspinând după toleranţa mongolilor, tătari sau turci. În acest spirit s-a născut, a crescut, s-a oţelit şi a activat tânărul georgian Iosif Visarionovici Djugaşvili zis STALIN; se povestea între aceşti gabardini, georgieni, armeni, că el a început într-o bandă de haiduci în regiunea Gori, pe valea Kura, de unde este de obârşie, şi că participa la atacurile diligenţei oficiale ţariste ce străbătea munţii de la centrul Vladikavkaz=Ordjonikidze la Tiflis=Tbilisi pe unica trecătoare şi şosea: Gruzina=georgiana; aceşti băştinaşi adăugau că era cel mai iscusit şi sprinten pe drumurile de munte pe unde conducea banda de haiduci, iar cu banii colectaţi s-au făcut fonduri pentru a susţine mişcarea socialistă de la începutul secolului.[331] Lupta naţională de liberare a acestor popoare s-a transformat în lupta socială contra ţarismului. Totuşi, populaţiile au rămas dușmănoase noului regim bolşevic din cauza naţionalizărilor şi mai ales a persecuţiilor religioase. Toate aşezămintele de cult au fost desfiinţate şi transformate în magazii, depozite şi – ca batjocură – în latrine, cum am putut să văd.

Cutreierând satele, am văzut că musulmanii şi-au ridicat simple minarete de lemn pe care muezinul se ridica, fie şi la 2 m de la pământ, pentru a intona săptămânal, vineri seara, chemarea credincioşilor la rugăciune; toţi aveau o fierbinte credinţă; deseori drumeţul se oprea din călătoria sa, şi pe marginea pistei îşi aşternea un ţol sau o piele de capră pe care îngenunchea cu faţa spre sud pentru a-şi face rugăciunea. Germanii au procedat cu abilitate, desfiinţând restricţiile de orice fel; ca urmare, în această întinsă provincie organizaţiile de partizani n-au putut avea succes; cum am mai arătat, populaţia autohtonă a făcut o pază şi o siguranţă foarte eficace. Timp de un an cât am funcţionat şi am străbătut sute de kilometri, chiar şi pedestru, nu am întâlnit sau văzut partizani, totuşi în ianuarie 1943, când începuse retragerea spre vest, în Caucaz, mi s-a comunicat un asemenea caz. Era pe marele „şleau", rulând spre Armavir, când sunt oprit de mai multe autocamioane, iar tinerii şoferi germani, speriaţi, îmi arată câţiva partizani bărbaţi şi femei. Mă însoţea un autocamion român la noul meu cartier. Nu aveam nicio armă, ceea ce era o imprudenţă; numai inimosul şofer bucureştean, Vătău Ion, avea în portbagaj un pistol-mitralieră de care era mândru şi se lăuda că-l foloseşte perfect. Am oprit şi m-am apropiat de ceată, care nu părea a avea intenţii agresive; rezemat de un capac la margine uliţei largi a satului, un om palid sta cu pulpa sângerată de un glonţ; el

331 (S.M.) Rolul lui Stalin în aceste acţiuni de extorcare a banilor pentru partid este atestat de istoricul rus Dmitri Volkogonov în monografia *Lenin. O nouă biografie*…, p. 88.

şi locuitorii explicau, ba că nişte partizani ar fi tras, ba că a fost o răzbunare pentru o ceartă sau o cârcotă veche. Am dat ordin să-l ducă la spitalul din Armavir, unde să-l dea în primire spre cercetarea postului de informare-îndrumare ce aveam în acest mare centru-oraş; cercetarea s-a făcut şi asupra a celor doi consăteni care l-au însoţit. Cercetarea nu a dovedit că este o chestiune de partizani; de altfel, însoţitorii nu s-ar fi grăbit să meargă la spital în marele centru, unde ei ar fi fost puşi la întrebări şi la altele; femeile, mai speriate, plângeau; am revenit prin comună, trecând spre trupele noastre şi am primit mulţumiri de la familia rănitului; tânărul era un slăbănog, fugit de armată sau scutit; totuşi, el mai mult de aceasta avea teamă.

Între aceste popoare eterogene am spus că erau şi moldoveni aduşi cu sila, colonişti încă din timpul ţarismului ca şi în noua vreme, fie ca bogătani sau chiaburi, cu scop, în toate cazurile, de rusificare. Într-o vizită pe frontul Diviziei 19 română, rătăcindu-mă, am întrebat în ruseasca mea aproximativă, dar oamenii mi-au „grăit", după expresia lor, în româneşte, ba chiar m-au poftit şi am poposit la ei; mi-au povestit de multe aşezări moldoveneşti, despre păstorii din ţară (din Transilvania şi România), despre persecuţii, mai ales religioase, şi despre rusificarea ce se face în şcoli, unde copiii sunt pedepsiţi dacă vorbesc în limba maternă. Aceşti moldoveni şi păstori răzleţiţi până în Volga şi chiar dincolo de fluvii, cum spuneau ei, veneau uneori la noi, chiar la Stavropol, unde ştiau că este „un nacealnic=un şef" moldovean; Dr. Locotenent-Colonel Popescu-Sibiu avea un simţ şi o plăcere să-i descopere pe aceşti români risipiţi. Între multele cazuri este mai demn de narat cazul lui:

Ipate Cernat şi familia lui de numeroşi moldoveni (patru generaţii) din Transnistria (între Balta şi Olviopol către Bug). El era un om isteţ, ştia carte şi socoteala, vorbea şi rusește, dar avea şi stare bună de la părinţi şi de la străbuni; fiind moldovean, odată cu revoluţia, ca bogătan, a fost ridicat cu părinţii şi cu bunicii lui, dus în câmpia caucaziană unde – spunea Ipate Cernat – a fost pus să facă aceeaşi avere ca cea părăsită.

Cu însuşirile lui şi muncind, a fost numit de stăpânirea sovietică şef al unui sovhoz, unde a avut bună reuşită; la venirea germanilor acest centru a fost însărcinat să aprovizioneze „D.L.", prin stăruinţa Dr. Popescu-Sibiu şi a intendentului – colonel Virgil Chirnoagă. A fost o mare bucurie pentru Cernat că avea de a face cu de-ai lui. Într-o bună zi, el este condus de Dr. Popescu-Sibiu la „nacealnicul moldovean" pe care ţinea să-l cunoască şi mă poftește la masa lui duminică, să-i cunosc familia. Am răspuns la chemare şi am cunoscut cele patru generaţii (cea mai mică erau copii de 3-4-7 ani). Vorbeau toţi o moldovenească frumoasă de cronică care te transpunea în vremea orheienilor sau a vechilor voievozi; cei mai bătrâni vorbeau puţin rusește, dar femeile nu ştiau; toţi lucrau la sovhoz sau pe acasă (cei mai bătrâni); cu toţi trecuseră de o duzină şi trăiau în vechile orânduieli şi obiceiuri din ţara lor pe care o numeau tot Moldova, fiindcă spuneau ei, Basarabia este numai la asfinţit de Nistru. La masa unde ne-au poftit – eram cu câţiva ofiţeri –, nu s-au aşezat până nu au cântat cu toţi, chiar şi copiii, rugăciunea „Tatăl nostru", în frumoasă incantaţie, pe mai multe voci. Cernat ne spunea că de când religia şi biserica au fost desfiinţate, rugăciunea aceasta le-a rămas mai mult decât religia, o datină şi un obicei pentru care nu li se face nicio vină şi care le dă lor un respect între ei, precum şi o credinţă; le priveam la masă faţa lor cu oval curat, ochi şi

păr negru, culoarea feţii albă, cuviincioşi, curaţi şi cu mâncăruri bune moldoveneşti. La retragerea noastră, ei voiau să meargă după trupe, şi Ipate Cernat mi-a cerut sfatul; dorea să-şi vadă casa părăsită şi locurile natale. Eu i-am dat ideea că să vină cei tineri, iar cei bătrâni să rămână, pentru că dacă va ieşi rău să aibă unde să se întoarcă: s-a făcut un simulacru de silnicie din partea germanilor „care nu voiau să lase populaţia validă în mâna adversarului"; au fost îmbarcaţi şi au sosit fericiţi la casa lor; mi-au scris la Bucureşti, scriau româneşte cu caractere latine, chiar şi femeile care făcuse carte la Balta.

O rubedenie a lor, vechi preot, a deschis o biserică chiar în marele local unde aveam cartierul şi unde mai fusese o veche biserică. În timpul peregrinărilor mele, Dr. Popescu-Sibiu, pe linia psihiatrică, a stăruit şi a promovat deschiderea locaşului de rugăciuni care era arhiplin de enoriaşi ruşi şi mulţi moldoveni. Din nou serviciul german „S.D.", tot atât de zelos, a intrat la idei şi ne-a „încondeiat" la noul comandant al Grupului de Armate Acest dur von Kleist a venit la biserică; căpitanul Dorwagen Florian a avut timp să adune garda de onoare, iar eu să alerg pentru a-l primi. Era la 6 decembrie, duminică şi mare sărbătoare – Sf. Nicolae – a pravoslavnicilor ruşi; a trebuit să se facă cu greu loc comandantului şi suitei sale, unde l-a primit un cor frumos şi protopopul care slujea; generalul a fost mirat de smerenia numeroasei asistenţe, de sutele de icoane care acoperiseră pereţii, cum şi de cântările frumoase de cor. Enoriaşii şi-au scos din ascunzători icoanele pe care le-au aninat pe pereţi pentru a împodobi, dar mai ales – spuneau ei – „pentru a fi curăţate şi resfinţite". Mai târziu, comandantul mi-a spus că a invitat pe zelosul său „S.D." să asiste la biserică, care îi ajută să fie liniște în spatele frontului german. Mai apoi au venit primarul oraşului, Kriwohatski, şi mai târziu poliţaiul, acuzaţi şi anchetaţi de acţiuni subversive cu militarii români. I-am liniştit şi chestiunea n-a mai avut nicio urmare.

În oraşele din Caucaz era multă populaţie refugiată sau evacuată, chiar din marele Leningrad, crezându-se că războiul nu va ajunge în această provincie îndepărtată. Populaţia nu avea nicio întrebuinţare, iar economia unică de stat era nimicită. Populaţia era îngrozită că va muri de foame sau va ajunge ca pe vremea foametei dirijate, cu mulţi ani în urmă, când s-a trecut la colectivizarea, dirijată şi forţată; populaţia, oameni cu experienţa trecutului, povesteau că au ajuns să se mănânce om pe om; primele victime au fost bătrânii şi copiii, care dispăreau, dar nicio autoritate nu cerceta, iar ceilalţi oameni tăceau pasivi, fiindcă era zadarnic şi înfiorător; la talciocul satului apăreau amărâţi locuitori cu câte o bucată de pastramă sau cârnat ca să facă schimb=troc pentru ulei, zahăr şi mai ales ţesături, haine; nevoia îngrozitoare a foamei împingea la forme de viaţă îngrozitoare. Dar, curând, în Caucaz a apărut negoţul liber, la care s-au dedat oamenii şi kabardinii, ce erau cei mai iscusiţi; s-au deschis mici bodegi, magazine; muntenii, mai ales mahomedanii, coborau cu vite, brânză şi lână în aceste centre, iar câmpenii veneau cu seminţe, cereale şi ulei.

Ocupaţia germană nu s-a ocupat de aprovizionarea populaţiei. Centralizarea agriculturii în sovhozuri sau kolhozuri le convenea pentru o mai repede şi totală exploatare; armatele şi grupurile de armate aveau în administrare teritorii întinse prin organe economice denumite Wir (de la Wirtschaft=economie). A fost o mare greşeală politică

germană şi o crimă contra umanităţii ca ocupantul să nu aibă grijă de populaţie; propaganda nazistă proclama că germanii vin ca liberatori, ca să-i scape de bolşevism, dar îi lăsa să moară de foame şi de frig; în acest scop, au afişat pretutindeni tabloul lui Hitler în tonuri roşiatice şi de mari proporţii pe care scria = liberatorul = ... a fost considerat o batjocură şi o sălbăticie. Mai apoi populaţia validă, femei şi bărbaţi, au fost duşi în Germania la munci în fabrici.[332]

În drumul tot mai lung de la Divizia 2 Vânători de Munte a fost uneori nevoie să poposesc la Kislovodsk, pe drumul de sub munte, la poalele Elbrus. Este o staţiune climaterică cu ape minerale (de acolo şi numele de „Apa acră") care a fost întemeiată pe vremea ţaristă; noua orânduire i-a dat o dezvoltare tot mai mare şi s-au ridicat foarte mari clădiri, între care şi un institut de cercetări uman-biologice pe care l-a cercetat Dr. Popescu-Sibiu, în calitatea sa de medic psihiatru. Ocupaţia germană se pregătea să instaleze spitale şi case de odihnă. Institutul sovietic, aflase Dr. Popescu-Sibiu, făcea cercetări misterioase cu bărbaţi din regiunea Caucazului cu scopul ca să se găsească procedeele cele mai potrivite şi mai eficace pentru menţinerea sănătăţii şi prelungirea vieţii. El era păzit cu străşnicie de organele statale. Pacienţii erau toţi oameni sănătoşi, dar supuşi la diferite teste, tratamente şi probe; pacienţii se debilitau şi se sfârşeau fără a mai fi văzuţi; după război institutul şi-a reluat cercetările, după cum rezulta în revista elveţiană „Lese", care prin 1950, într-o serie de articole, afirma că testele priveau indivizi de vârsta dictatorului, din locurile lui natale, chiar din suburbii şi din cei cu viaţa zbuciumată, cu abuzul de chefuri, de fumat, de noctambul, care – pretindea revista – a fost felul şi trenul de viaţă al generalisimului dictator; cercetările acestea de geriatrie ajunseseră la rezultate concrete, pozitive.

În această localitate, după numai o lună de ocupaţie, şi unde războiul nu lăsase nicio urmă, viaţa luase forme normale şi chiar plăcute. Ocupanţii instalaseră două hoteluri de ţinută corectă pentru militari unde se putea obţine o găzduire şi o masă bună fără nicio dificultate. De asemenea, au deschis o sală de spectacole şi una de teatru cu ajutorul actorilor, muzicanţilor şi artiştilor locali. Sălile erau totdeauna pline ziua ca şi seara; populaţiile atât de diferite erau încurajate să-şi aducă echipele lor, şi astfel s-a dezvoltat cunoaşterea reciprocă pe bază de folclor, resurse noi de spectacole foarte interesante: muzică, dansuri, costume şi porturi, moravuri şi cutume; germanii şi noi le preţuiam cu predilecţie.

Urmăream populaţia aceasta pe străzi, pe alei în parcuri, ca şi în magazine. La restaurante am remarcat la mâncăruri şi la fel de servit, o notă comună la populaţiile de pe litoralul Mării Negre, adică: fripturi, salate de variate legume şi vinul îndoit cu apă. Se beau şi băuturi spirtoase, scăzute şi tari, sau vodca, sau variate rachiuri, dar acestea erau foarte scumpe şi nu se potriveau cu vremea caldă. Fripturile erau numai de berbec; vestitul „şaşlâc", care era foarte preţuit, se servea totdeauna cu salată ca la Constantinopol, sau la Varna, sau la Constanţa, la Odessa sau la Sevastopol şi Stavropol;

---

[332] (S.M.) Planurile pe termen lung ale Germaniei, definite prin „Planul general pentru Răsărit", vizau evacuarea tot mai spre răsărit a peste 30 de milioane de persoane. Procentual, aceasta ar fi însemnat 80-85% din populaţia poloneză, 64% dintre ucraineni, 75% dintre bieloruşi. Aceştia ar fi urmat a fi înlocuiţi de 10 milioane de germani, vezi Lucian Boia, *op.cit.*, p. 120.

păşunile calcaroase sub boarea şi briza marină fac ca ovinele să ofere o carne foarte gustoasă pe tot anul. Dr. Popescu-Sibiu nu putea suporta carnea de berbec, şi cum nu era un mâncăcios – fiindcă fuma mult –, prefera să nu mănânce. La o ocazie, în Kislovodsk, după cercetări şi mereu în goană ca să afle noi lucruri, s-a răzleţit de noi. Găsise un potrivit local pentru un spital al Diviziei 2 Vânători de Munte; ne-a aflat la un restaurant kabardin, unde ne ospătasem; el era foarte obosit şi mai ales înfometat. Era un entuziast de aceste populaţii diferite cu caracter specific şi nu scăpa ocazia să ne povestească raritățile descoperite. Apoi, după ce a mâncat acel delicios şaşlâc musulman, pregătit foarte bine, a izbucnit cu acelaşi entuziasm că aceste neamuri de oameni chiar şi la mâncare sunt de admirat, apoi când a băut şi şpriţul de vin alb cu narzan[333] – era foarte însetat –, entuziasmul lui a luat formă euforică cu laude şi repetări. Patronul kabardin era mândru de aprecierea acestor ofiţeri români, de care se simţea mai apropiat decât de germani. Dar prietenul nostru, Dr. Popescu-Sibiu, n-a fost dezamăgit când i s-a spus că friptura este de berbec, din contră, afirma că are aceleaşi bune însuşiri ca ale neamurilor caucaziene – susţinea el – = „cu totul diferite ca la noi sau ca la Stavropol în câmpie!!" Apoi, în dispoziţia aceasta, el ne-a condus la un spectacol folcloric de georgieni şi georgiene. Ne era acest neobosit cercetător, savant, doctor cel mai bun prieten şi preţuit colaborator. De-atunci am rămas prieteni şi ne-am văzut des încă aproape trei decenii, până de curând, când ne-a părăsit şi-i păstrăm mereu o vie amintire.

Am făcut o lungă digresiune închinând câteva pagini acestor popoare din Caucaz în mijlocul cărora am trăit, care prin viaţa, prin moravurile şi însuşirile lor ne-au dat ocazii de impresionare. Revin cu naraţiunea în partea de vest a Caucazului, despre care a mai fost vorba când am arătat necazurile Diviziei 3 Vânători de Munte

10.7. La Corpul de Cavalerie [334]

În campania de vară cavaleria română a operat în Crimeea, pe litoralul de nord al Mării de Azov, în Caucaz, în Calmucia, la Stalingrad şi pe Don; a fost pretutindeni prezentă cu bravură şi cu eficienţă, cu statornicie, dar şi cu grele pierderi. Cavaleria a luptat cot la cot cu infanteria, cu vânătorii de munte, călare şi descălecată.

Cum s-a spus mai înainte, când generalul Dumitrache Petre, comandantul Armatei 3 române, s-a prezentat şi a luat contact cu mareşalul List (22.VII), între altele i-a raportat că a luat sub comandă trupele române care se aflau deja pe zonă şi cele ce trebuiau să sosească. Dar List nu-i dă răgaz, şi până va începe importanta sa misiune pe Don (când vor sosi trupele din ţară), îi dă misiunea ca la căderea Rostovului (23 iulie), cu toate diviziile de cavalerie de la nord de Marea de Azov, cu diviziile de vânători şi cu cele din Crimeea, să opereze ofensiv în cadrul grupării armate germane a generalului Ruoff, cu urgenţă în Caucaz. Era o misiune temporară.

---

[333] (S.M.) Este considerată cea mai bună apă minerală din Rusia, aceasta ieşind la suprafaţă la Kislovodsk, în Caucazul de Nord. Kislovodsk este, totodată, una dintre staţiunile climaterice cele mai cunoscute din Federaţia Rusă.

[334] A se vedea harta 4.

Comandantul Armatei 3 nu a pregetat o clipă a lua această misiune provizorie şi a lansat atacul acestor divizii către Krasnodar şi către Armavir, pentru a nu da timp trupelor sovietice să-şi întărească apărarea pe poziţii pe care începuseră să facă lucrări mari de campanie. Au fost operaţiuni conduse cu rapiditate, înfruntând pericole şi suportând sforţări până la cele mai mari comandamente şi state majore. Nu s-au precupeţit continui osteneli, îndemnuri şi sfaturi în conducerea acestor operaţiuni, care în luna august depăşiseră de mult Armavir, Krasnodar, au intrat în pădurile munţilor, iar la 31 august trupele române au cucerit oraşul Anapa (31 august).

Trupele de cavalerie care au participat la aceste operaţiuni au fost:

- Corpul de Cavalerie sub comanda generalului Racoviţa până la 25.X, apoi a urmat generalul Cialâc;

- Divizia 5 Cavalerie sub comanda generalului Măinescu[335];

- Divizia 6 sub comanda generalului Cantuniar până la 4.XI[336], apoi a urmat generalul Teodorini Cornel[337];

- Divizia 9 sub comanda colonelului Kiriacescu[338], urmat de generalul Popescu-Picolo[339];

---

335 (S.M.) Vasile Măinescu (1891-1953) a fost un general român care a luptat în cele două războaie mondiale. A fost absolvent al Şcolii militare de ofiţeri de cavalerie (1911-1913) şi al Şcolii Superioare de Război (1923-1925). A parcurs următoarele grade militare: sublocotenent (1913), locotenent (1916), căpitan (1917), maior (1923), locotenent-colonel (1933), colonel (1938), general de brigadă (1943), general de divizie (1945). A comandat Brigada (Divizia) 5 Cavalerie (1941-1942), a fost director al Direcţiei Superioare a Cavaleriei (1942-1944), comandant al Diviziei 8 Cavalerie Moto (1944), director al Direcţiei Personal din Ministerul de Război (1944-1945), comandant adjunct al Comandamentului Militar al Bucureştilor (1945). S-a stins din viaţă în spitalul închisorii Văcăreşti, Alecsandru Duţu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *op.cit.*, p. 281.

336 (S.M.) În realitate, colonelul Cristu Cantuniar (general post mortem) decedase deja la 1 octombrie 1942. Acesta a luptat în cele două războaie mondiale. Urmase cursurile Şcolii militare de ofiţeri de cavalerie (1912-1914) şi ale Şcolii Superioare de Război (1923-1924 la Bucureşti şi 1924-1925 la Paris). Urmase următorul *cursus honorum*: sublocotenent (1914), locotenent (1916), căpitan (1917), maior (1924), locotenent-colonel (1933), colonel (1938), general de brigadă, post-mortem (1942). Fusese şef al eşalonului înaintat al Marelui Cartier General (1941), ofiţer de legătură al Marelui Cartier General pe lângă Armata 4 (1941), comandant al Brigăzii 7 Cavalerie (1941), subşef de stat major al Armatei 4 (1941), comandant al Diviziei (Brigăzii) 6 Cavalerie (1942), *Ibidem*, p. 73-74.

337 (S.M.) Generalul Corneliu Teodorini (1893-1976) a fost un general român care a luptat în cele două războaie mondiale. A fost absolvent al Şcolii militare de ofiţeri de cavalerie (1912-1914) şi al Şcolii Superioară de Război (1920-1922). A parcurs următoarele grade militare: sublocotenent (1914), locotenent (1916), căpitan (1917), maior (1924), locotenent-colonel (1934), colonel (1938), general de brigadă (1943). A comandat Regimentul 1 Călăraşi (1941), Brigada 8 Cavalerie (1941-1942), a fost şef al Secţiei Propagandă a Marelui Stat Major (1942), a fost transferat la Direcţia Cavalerie (1942), a fost comandant al Diviziei (Brigăzii) 6 Cavalerie (1942-1944), apoi al Diviziei 8 Cavalerie Moto (1944), director al Cavaleriei (1944-1945), *Ibidem*, p. 382.

338 (S.M.) Mihail Kiriacescu (1893-1960) a fost un colonel român ce a luptat în cele două războaie mondiale, fiind ulterior închis de autorităţile comuniste şi sfârşindu-şi viaţa în închisoarea de la Piteşti. A absolvit Şcoala militară de ofiţeri de cavalerie (1912-1914), Şcoala Superioară de Război (1921-1923), Cursul de informaţii de la Versailles şi Saumur (1927). A parcurs gradele militare de la sublocotenent la colonel: sublocotenent (1914), locotenent (1916), căpitan (1917), maior (1924), locotenent-colonel (1934), colonel (1938). A fost şef de stat major al Corpului 11 Armată (1941), al Corpului 5 Armată (1941-1942), comandant al Diviziei 9 Cavalerie (1942-1943). A participat la luptele din sudul Basarabiei, de la Odessa şi din Caucaz, *Ibidem*, p. 256-257.

În afară de aceste divizii, au mai participat:

- Divizia 8 Cavalerie în Crimeea sub comanda colonelului Korne Radu, apoi a trecut în Calmucia;

- Divizia 1 Cavalerie la Stalingrad sub comanda generalului Brătescu (în Armata 6 germană a generalului Paulus).

- Divizia 7 Cavalerie pe Don sub comanda generalului Munteanu.

După operaţiuni victorioase în Caucazul de vest, Armata 1 română preia misiunea principală pe Don la 15 septembrie. Corpul de Cavalerie (cu diviziile 5, 6 şi 9 cavalerie) continuă înaintarea spre sud, şi după trecerea fluviului Kuban, se angajează în zona păduroasă spre Novorosiisk, ocupând Krimskaia, fiind întărit cu Divizia 19 la Abinskaia şi cu Divizia 3 Vânători de Munte În această situaţie nouă, Corpul de Cavalerie, întărit cu cele două divizii române, opera direct sub ordinele Armatei 17 germane, având la est forţe germane (Corpul Alpin) către Maikop şi sud de Armavir. Începând din luna septembrie apărarea sovietică a fost întărită considerabil, şi forţele germano-române au fost oprite la Novorosiisk şi pe creasta munţilor (înălţimi 1000-2000 m), unde frontul s-a stabilizat. Au urmat luni grele de lupte defensive în care s-au ilustrat aceste trupe de elită ale cavaleriei; ea a luptat descălecat şi a ţinut ferm poziţiile atinse în munţi şi păduri, de unde nu a putut fi clintită până la retragerea generală germană din vara lui 1943.

Pe acest sector de front, Corpul de Cavalerie a fost inspectat de generalul Pantazi, ministrul de război, cu ocazia sărbătorilor de primăvară (pascale) cum s-a arătat mai sus; tot pe acest front trupele de cavalerie au fost inspectate în aprilie 1943 de mareşalul Antonescu. Se va reveni cu alte episoade care privesc trupele de cavalerie.

Închei această parte cu un comentariu privind cavaleria noastră care în luptă s-a dovedit o armă de elită, la aceeaşi cotă cu bunele divizii de infanterie. Acest comentariu îl făcea generalul Ştefleа, care adăuga că aceste trupe au fost mai bine armate decât infanteria şi nu au fost atât de muncite. Am răspuns şi am încercat să demonstrez că superioritatea calitativă se datorează mai ales instrucţiei superioare, în genere, a soldaţilor şi ofiţerilor; încă de la recrutare, s-a practicat o selecţionare mai îngrijită la cavalerie şi o mai bună instrucţie, în timp ce la infanterie s-a repartizat masa fără vreo selecţie şi tot aşa s-a continuat la instruirea contingentelor, cu excepţie la trupele de munte şi de grăniceri care au format elita infanteriei noastre.

Instrucţia corpului de ofiţeri de cavalerie, ca şi la cel de artilerie, a fost totdeauna superioară în medie faţă de ofiţerii de infanterie, unde s-au selecţionat tineri cu studii inferioare. Această stare a cântărit mai mult la instruirea recruţilor de cavalerie şi de artilerie, iar ofiţerii de la aceste două arme aveau spirit de corp mai cristalizat şi o per-

---

339 (S.M.) Dumitru T. Popescu (1893-1979) a fost un general român care a luptat în cele două războaie mondiale. A fost absolvent al Şcolii militare de ofiţeri de cavalerie (1912-1914). Sublocotenent (1914), locotenent (1916), căpitan (1917), maior (1925), locotenent-colonel (1934), colonel (1938), general de brigadă (1943), general de divizie (1946). A comandat Regimentul 5 Roşiori (1941-1942), Divizia 5 Cavalerie (1942-1943), a fost adjunct al comandantului Diviziei 1 Cavalerie (1943), s-a aflat în fruntea Diviziei 9 Cavalerie (1943-1944) şi a Diviziei 1 Cavalerie (1944-1945) şi a fost director al colegiilor şi liceelor armatei (1945). A luptat la Cotul Donului, Stepa Kalmukă, în Caucaz şi Crimeea, *Ibidem*, p. 325-326.

sonalitate a lor mai marcată; am arătat realitatea că în corpul de Stat Major al armatei proporţia ofiţerilor de artilerie şi de cavalerie era procentual mai mare decât a ofiţerilor de infanterie. Aceasta a făcut pe unii mari şefi, comandanţi de infanterie, să se pronunţe cu necaz şi cu reproş: în comandamente şi în Statul Major, nu te mai poţi mişca de artilerişti. În concluzie, spuneam eu, instrucţia şi cultura ofiţerilor contează covârşitor în calitatea infanteriei, şi ca dovadă bună erau vânătorii de munte. Şteflea a trebuit să recunoască valoarea instrucţiei.

Odată cu creşterea puterii defensive a armatelor sovietice în Caucaz, odată cu venirea iernii şi cu uzura trupelor germano-române tot mai crescândă, operaţiunile ofensive în bătălia Caucazului au fost încetinite în luna noiembrie şi chiar oprite în urma evenimentelor de la Stalingrad şi pe Don când la 19.XI a început ofensiva de iarnă sovietică.

Deci prima fază a bătăliei Caucazului, care a fost o continuă ofensivă începută în luna iulie, s-a încheiat. Urmează faza a doua a defensivei şi a retragerii.

10.8. Încheierea asupra bătăliei Caucazului, faza I-a

Înainte de arăta această a doua fază a bătăliei Caucazului, vreau să amintesc hotărâri luate în această lună a lui noiembrie 1942 care legate de alte mai recente demonstrează incoerenţa în concepţia comandamentului german.

O primă hotărâre. Hitler renunţă la Grupul de Armate „Stalingrad" sau „Don" sub conducerea mareşal Antonescu după catastrofa din 19-25.IX; până în noiembrie, el era convins şi comunică repetat, prin OKH, la grupurile de armate „A" şi „B" (la 14 şi 23.X), subestimând, că armata sovietică: „este epuizată, incapabilă de a întreprinde operaţiuni importante în iarna 1942-43, fiindcă nu mai dispune de forţe, cum a avut în iarna 1941-42". Ce succese strălucite a avut armata germană, care să îndreptăţească această concluzie a lui OKW la finele lui octombrie, când nici unul din obiectivele date nu au fost atinse în „campania decisivă" de vară? Violenta izbire de la 19.XI, care repede a evoluat spre catastrofă, l-a trezit prea târziu pe Hitler, ca şi pe subalternii lui de la OKW, de la OKH[340] şi de la Grupul de Armate „B" (Weichs); subalternii docili şi supuşi n-au ridicat, n-au arătat până acum nicio îndoială şi nici propunere obiectivă; cei ce au avut tăria să arate greşeala şi pericolul, au fost demişi.

Personal am fost mulţumit pentru comandamentul român, când în sfârşit (cu întârziere) îmi spune generalul von Greiffenberg, tot mulţumit – ca ceva secundar – că soluţia aceea mixtă, hibridă a Grupului de Armate „Antonescu" a căzut; raportul meu din august propunea să se decline această „onoare pentru armele române", dar cine la Marele Stat Major putea să ia în considerare un raport al „D.L." în opoziţie cu OKW care la finele lui octombrie mai persista în această bizară idee.

Este momentul ca aici să menţionez că generalul (în noiembrie 1942) von Kleist a fost şi el mulţumit; el mi-a confirmat – după 18 luni – această mulţumire la finele lui martie 1944 când l-am reîntâlnit la Berchtesgaden (OKW), când s-a certat cu Hitler şi

[340] Cu excepţia Feldmareşalului List şi generalului Halder care au propus din timp retragerea din periculosul intrând de la Volga şi din Caucaz.

când a fost demis. La Berchestgaden în 1944 a admis justeţea raţionamentului meu, acum era convins că dezastrul era evident. Trebuie să mai amintesc că von Kleist a avut această mulţumire şi chiar o uşurare în noiembrie 1942, pe care o confirmă în 1945, după consumarea catastrofei. Mareşalul von Kleist – fiind prizonier – declară lui Liddell Hart[341], care l-a intervievat: „Acoperirea (apărarea) flancului meu stâng de la Elista (est Manici n.a.) fusese încredinţată Grupului de Armate român Antonescu. Însă Antonescu nu şi-a făcut apariţia, = Gott sei Dank – mulţumesc Domnului! În locul acestuia, acest sector a fost încredinţat lui Manstein, al cărui Grupul de Armate Don cuprindea părţi din forţele române". Învinsul mareşal Kleist a putut fi depreciativ pentru Antonescu cu forţele române, dar trufaşul mareşal german von Kleist nu pomeneşte adevărul istoric că, încă timp de 18 luni, a fost comandant la Grupul de Armate (care cuprindea toată armata română), a condus o bătălie defensivă; în Caucaz, în Crimeea şi în Ucraina până în Basarabia şi în Moldova (noiembrie 1942-25 martie 1944), când a fost demis.

A doua hotărâre a lui Hitler, în ultima decadă a lui noiembrie, este de a mai renunţa să comande direct Grupul de Armate „A" din Caucaz şi-l numeşte pe generalul von Kleist cu şef de Stat Major von Greiffenberg (ca succesor la Armata 1 Tancuri este numit generalul von E. Mackensen[342], având şef de Stat Major generalul Faeckenstadt). Prin aceasta este abandonat şi obiectivul „petrolului Baku", unde voia să ajungă el însuşi.

A treia hotărâre a lui Hitler este de a numi la 20.IX pe mareşalul Manstein comandantul forţelor de la Don cu misiunea: de a restabili situaţia pe Don şi de a reface legătura cu Armata 6 la Stalingrad.

Dar unde era în ziua aceasta Manstein? Noi cei din sud îl ştiam plecat spre nord, la Leningrad. După victoria şi cucerirea Crimeii, el şi-a petrecut concediul în România (luna iulie), iar armata sa era în transport spre Leningrad. Scopul era ca această victorioasă armată (care începuse campania în iunie 1941 în România sub generalul E. von Schobert[343]), care avea experienţa asediului (Sevastopol), împreună cu experimentatul Manstein, să pregătească asediul Leningradului care rezista mereu; între timp, forţele au fost împărţite la Grupul de Armate „Centru", s-a renunţat la acest asediu, iar căutatul Manstein este găsit la 20.IX în zona centrală. El zboară urgent la OKW şi la sud de Ros-

---

341 Lucrarea apărută în limba engleză „Generalii germani în al Doilea Război Mondial: Declaraţii, însemnări şi convorbiri de Liddell Hart", traducere germană *Deutsche Generale des 2. Weltkriegs. Aussagen, Aufzeichnungen und Gespräche*, Düsseldorf, Econ Verlag, 1964 (între timp dizolvată) – retipărită în editura [neclar].

342 (S.M.) Friedrich August Eberhard von Mackensen (1889 - 1969) a fost un general german care a luptat în cele două războaie mondiale. Era fiul celebrului mareşal August von Mackensen. A fost şef de Stat Major al Armatei 14 în cursul operaţiunilor militare din Polonia (1939) şi al Armatei 12 în timpul atacului asupra Franţei. A condus ulterior Corpul III Armată (din ianuarie 1941), parte componentă a Grupului de Armate Sud. A comandat Armata 1 Tancuri (1942-1943), iar ulterior Armata 14 în Italia (1943-1944).

343 (S.M.) Eugen Siegfried Erich Ritter von Schobert (1883-1941) a fost un general german care a luptat în cele două războaie mondiale. În timpul campaniei din Polonia şi al celor din Belgia, Luxemburg şi Franţa a condus Corpul VII Armată. Ulterior, a preluat conducerea Armatei 11 în fruntea căreia a luat parte la atacarea Uniunii Sovietice ca parte a Grupului de Armate Sud, http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/S/SchobertEugenRitterv.htm (accesat la 25.06.2012).

tov, după o lipsă de trei luni în care acest mare comandant cu cea mai bună faimă, n-a avut nicio întrebuinţare, iar experimentatele lui forţe împrăştiate. După trei luni OKW îl readuce de unde plecase el şi forţele sale, slăbind covârşitor Grupul de Armate Sud.

La Rostov îşi reorganizează în grabă noul comandament: „Grupul de armate Don", cu şef de Stat Major general Schulz[344] şi Ia colonel Busse[345]. Abia la 26.XI acest nou organism a început să comande. La această dată, Armata 6 Paulus, cu 21 de divizii germane plus diviziile române, era de mult încercuită; de asemenea, se consumase înfrângerea armatelor 3 şi 4 române, care au fost nimicite.

În numai 24 de ore, la 20.XI, Hitler cu OKW a luat aceste trei hotărâri, renunţând la planuri şi concepţii ce-şi făurise încă din iunie şi în care a perseverat cu îndărătnicie sacrificând mari colaboratori care l-au sfătuit cu înţelepciune şi cu tărie. În zilele 24 şi 29.XI am fost la Rostov şi la Novocerkask, unde am văzut o mare fierbere şi panică pentru eventuala pătrundere sovietică la Rostov. Îngrijorarea era la germani ca şi la români, dar mai ales la germani.

Trebuie încă o dată să subliniez că atât la OKW (însuşi Hitler – iunie) ca şi Grupul de Armate List (29 iulie) s-a evocat o repetare a manevrei sovietice din războiul civil (1919-20), de străpungere de la Voronej spre Rostov[346]; manevra a fost concepută şi condusă atunci de acelaşi Stalin, ajutat de Budionîi[347] şi Voroşilov[348]. Dar Hitler nu ia nicio măsură; iar pe aceste direcţii periculoase el desfăşoară forţele cele mai slab dotate şi mai amestecate: români, italieni, unguri. Este desigur şi aceasta o incoerenţă.

---

344 (S.M.) Karl Friedrich Wilhelm Schulz (1897-1976) a fost general de infanterie german, ales de Erich von Manstein pentru a-l sprijini în încercarea de despresurare a Armatei 6 de la Stalingrad. A fost şi comandant al Diviziei 28 Vânători (Jäger) în 1943, Corpului 3 Armată în 1943-1944, Corpului 59 Armată (1944), Armatei 17 (1944-1945), Grupului de Armate G (1945), vezi Robert Forczyk, *Erich Von Manstein: Leadership, Strategy Conflict*, Osprey Pub., Oxford, New York, 2010, p. 28-29, precum şi http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/S/SchulzF.htm
(accesat la 25.06.2012).

345 (S.M.) Ernst Hermann August Theodor Busse (1897-1986) a fost un general german care a servit ca şef al Operaţiilor în cadrul Armatei 11 conduse de Erich von Manstein (1940-1942), ulterior fiind şef al operaţiilor Grupului de Armate Don (1942-1943) şi şef de Stat Major al Grupului de Armate Sud (1943-1944), pentru ca apoi să preia conducerea provizorie a Armatei 9 care încerca să apere Germania împotriva forţelor Naţiunilor Unite,
http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/B/BusseTheodor.htm (accesat la 25.06.2012).

346 A doua zi după plecarea ambasadorului japonez Oshima (vezi p. 168) i-am arătat cartea „Сталін" mareşalului List care priveşte harta din carte şi-mi spune că Führerul i-a spus în iunie de acest pericol, când i-a dat comanda. La 23.VII căzuse Rostov.

347 (S.M.) Semion Budionnîi (1883-1973) a fost mareşal cazac de cavalerie sovietic care şi-a câştigat notorietatea în timpul Războiului Civil din Rusia. Deşi era un apropiat al lui Stalin, înfrângerile militare suferite din partea Wehrmachtului în vara anului 1941 îl vor îndepărta din prim-planul conducerii militare sovietice.

348 (S.M.) Kliment Voroşilov (1881-1969) a fost unul dintre cei mai influenţi mareşali ai lui Stalin, unul dintre comandanţii importanţi ai Armatei Roşii în Războiul Civil din Rusia şi în cel de-al doilea război mondial şi un politician sovietic important. A fost comisar al poporului pentru afacerile armatei şi marinei (1925-1940), preşedinte al Sovietului Militar Revoluţionar al U.R.S.S., membru al Consiliului de Stat pentru Apărare în al doilea război mondial, însărcinat cu instaurarea regimului sovietic în Ungaria (1945-1947), preşedinte al Prezidiului Sovietului Suprem (desemnat în această funcţie chiar în anul morţii lui Stalin, 1953, ocupând-o până în 1960).

În zilele când am fost la Rostov şi am raportat generalului Şteflea despre intervenţia mea energică pe lângă Armata 1 Tancuri privind Divizia 2 Vânători de Munte, el mi-a arătat nenorocirea de la Stalingrad şi Don. Era furios că comandamentul german Grupul de Armate „B", ca şi OKH, n-au ţinut seama de avertismentele şi cererile noastre repetate privind apărarea pe Don. Era dezamăgit că în timpul bătăliei germanii s-au preocupat de Armata 6 şi nu au făcut nimic pentru despresurarea grupului de patru divizii al generalului Lascăr. El adaugă că acum teama cea mare, în cap cu Manstein, este pentru Rostov, către care ţintesc ruşii, şi pentru despresurarea lui Paulus; mai departe, el spune că dubla misiune dată de Hitler lui Manstein lasă acestuia alegerea, iar mareşalul, ca german, a ales despresurarea, neglijând Donul. Am adăugat că restabilirea situaţiei pe Don ar fi ajutat despresurarea, în plus neglijarea Donului şi împingerea sovietică la Rostov, pregăteşte o împresurare mai catastrofală a Grupului de Armate „A". Generalul Şteflea era tare abătut când l-am părăsit la amiaza zilei de 29.XI şi am zburat la Stavropol.

Pe drumul de întoarcere reflectam la gravitatea situaţiei, la revolta generalului Şteflea şi la avertismentul dat de mareşalul Manstein lui Hitler; atunci era numai un zvon că l-a sfătuit pe Hitler să numească pe un comandant şef al tuturor forţelor pe toate teatrele de operaţii, răspunzător faţă de Führer, iar acesta să se ocupe numai de conducerea politică, fără să se mai amestece în conducerea operaţiilor. Era o mare cutezanţă în regimul dictatorial nazist, dar mi s-a părut posibil pentru mai multe raţiuni.

I. Mareşal von Manstein avea o faimă recunoscută de Hitler care a început în campania din Franţa după concepţia şi planul său. Faima a crescut în campania din 1941 pe Frontul de Est când a făcut un îndrăzneţ raid cu un corp blindat (LVI Panzerkorps[349]) asupra marelui centru din Letonia, oraşul Dünaburg[350]=Daugavpils, pe fluviul Düna=Daugava, ce se varsă în Baltică la Riga; renumele a atins un apogeu prin cucerirea Crimeii, prin asediul vestit la Sevastopol, apoi prin cucerirea Peninsulei Kerci, unde a dovedit o dibăcie unită cu strategeme şi viclenii care i-a impresionat pe apărătorii îndârjiţi sovietici. Avea deci acest comandant autoritatea să dea sfaturi lui Hitler.

II. Situaţia era atât de gravă la Stalingrad şi pe Don, încât această mare personalitate putea să-şi permită cutezanţa sfaturilor date dictatorului. Am spus că faptul a putut fi posibil în noiembrie 1942, fiindcă în martie 1944 mareşalul von Kleist, la Berchtesgaden, când a fost demis (odată cu von Manstein), mi-a spus la dejunul ce-am luat împreună că a avut o aprigă controversă cu Hitler, că la fel ca şi von Manstein, i-a propus la timp să lase comanda unui recunoscut comandant suprem responsabil faţă de el şi să nu se mai amestece în conducerea operaţiilor. Apoi mareşalul von Kleist adaugă că aceste propuneri au fost, dar acum (martie 1944) este prea târziu; el prevedea apropiata prăbuşire a Germaniei naziste. Manstein, ca un glorios căpitan de oşti, a făcut de mai multe ori această propunere care probabil i-a adus demiterea.

---

349 (S.M.) Corpul 56 Tancuri german.

350 (S.M.) Denumirea germană a acestei castelului fondat în anul 1275 în jurul căruia s-a fondat această localitate.

Aceste fapte cunoscute de mine şi narate aici au mai avut o confirmare publicată mai târziu, în 1951 (aprilie sau mai), în revista elveţiană „Lese", într-un articol documentat cu imagini, în care se spunea clar că Churchill a făcut (deschis) o listă de subscriere pentru fonduri în apărarea lui Manstein, acuzat dar absolvit de învinuirea: „criminal de război"; articolul arată controversele mareşalului cu Hitler, cum şi sfaturile de: „a nu mai face strategie, operaţii ca să rămână numai la politică"![351]

Tot în această deprimantă întoarcere aeriană la Stavropol, alte zvonuri de demiteri şi fapte mă frământau, care mai apoi s-au dovedit realităţi.

10.8.a. Şoarecii partizani sovietici

Astfel, în bătălia de la Don s-a făcut mare vină comandantului Corpului 48 Tancuri german, general locotenent Heim[352], care a fost demis împreună cu şeful Statului Major, colonel Friebe; ei au fost demişi din ordinul lui Hitler pentru pretinsă incapacitate de a lua o hotărâre; în fapt, vina ar fi o întârziere. Acest corp era rezerva Grupului de Armate „B" în spatele Armatei 3 română (la Petrovka) şi Armatei 8 italiană (o divizie). El s-a găsit în lipsă de carburanţi pentru unele unităţi care în aşteptare s-au adăpostit sub şure de paie în care mişunau şoareci; în lipsa cea mare, aceste rozătoare au ros izolaţia cablurilor de tancuri, şi până s-a constatat defectarea cu repararea stricăciunilor, întârzierea a căşunat celor doi ispăşitori; şi astfel chiar partizanii rozători neaşteptaţi pot contribui la soarta unei bătălii. Publicaţii germane (colonel von Oppeln – Biroul comandant de regiment în Divizia 22 Tancuri germană) confirmă aceste fapte.

11. Bătălia Caucazului: faza a II-a: defensiva (decembrie 1942-octombrie 1943)

Socotesc că bătălia aceasta a cuprins toate operaţiunile desfăşurate în această mare regiune, inclusiv manevra în retragere a Grupului de Armate „A" până în octombrie 1943. La această dată, în urma unui atac puternic sovietic început la 9.X, forţele germano-române au fost retrase toate din capul de pod Kuban. În toată această lungă durată de 11 luni, trupele române au fost prezente. Şapte divizii au continuat lupta în Crimeea până la evacuarea din peninsulă în mai 1944. Pe timpul cât a durat această bătălie a Caucazului, am fost prezent cu aceeaşi misiune până în iunie 1943 când aceasta a încetat şi a fost preluată de Statul Major al Armatei 3.

În naraţiunea asupra acestei bătălii vor fi reveniri asupra bătăliei Stalingradului fiindcă soarta şi operaţiunile Grupului de Armate „A" depindeau de aceasta, cum şi de operaţiunile dintre Don şi Doneţ. Din cele arătate mai înainte cum şi din harta 4, se ve-

---

[351] Un grup de lucrători ai Securităţii, sub conducerea unui maior, mi-au ridicat aceste preţioase documente izvoare istorice la o percheziţie domiciliară; erau subversive!!??

[352] (S.M.) Ferdinand Heim (1895-1977) a fost un general german care a luptat în cele două războaie mondiale. A fost şef de Stat Major al Armatei 6 condusă de General Walther von Reichenau (1940-1941), a fost implicat în planificarea Operaţiunii Barbarossa, a condus Divizia 14 Tancuri la Harkov şi Rostov (1942), a condus Corpul 48 Tancuri la Stalingrad, destinat să susţină forţele militare române de pe flancul sudic al Armatei 6. În ianuarie 1943 a fost arestat din ordinul personal al lui Hitler, http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/H/HeimFerdinand.htm (accesat la 25.06.2012).

de că linia de operaţii şi de comunicaţii a Grupului de Armate „A" este unica care trece peste Don la Rostov-Bataisk; numai o mică parte din trupele acestui Grup de Armate au venit în Caucaz pe la Kerci, peste mare; linia Kerci constituia o a doua linie de comunicaţii pentru Grupul de Armate „A", dar era foarte precară şi vulnerabilă.

Însă linia principală pe la Rostov era unica şi capitala linie de comunicaţie pentru toate trupele aflate la sud de Don, inclusiv Armata 4 Tancuri cu care noul Grup de Armate „Don" încerca şi mai spera să despresoare Armata 6; tot cu aceste forţe, pe aceeaşi linie de comunicaţii, acest Grup de Armate Don trebuia să acopere forţele aventurate în Caucaz. Din această situaţie bizară şi foarte grea, se poate deduce cât de aventurată a fost ofensiva către Stalingrad, şi mai ales cea din Caucaz. În situaţia creată prin ofensiva reuşită sovietică, de la sfârşitul lui noiembrie 1942, soarta trupelor de la sud de Don şi a celor din Caucaz depindea de această unică linie de comunicaţii care era comandată de gâtul periculos Rostov-Bataisk; toate forţele de la est şi de la sud de acest important centru se găseau înfundate ca într-o „turbincă a lui Ivan" (cum spune folclorul rusesc), sau ca într-o „cursă" (cum a spus mareşalul List în august), sau ca într-o „capcană" (cum am raportat eu Marelui Stat Major la sfârşitul lui august 1942).

Repet ceea ce am spus mai înainte că pe litoralul de vest al Caucazului nu era niciun port în care s-ar fi putut îmbarca uriaşele tancuri ale celor două armate germane – Armata 1 şi Armata 4 – dacă ele ar fi fost prinse şi obligate să lupte la sud de Don. Aceste două armate reprezintă un tonaj uriaş şi o forţă covârşitoare a căror lipsă ar fi zdruncinat întreaga apărare pe frontul de sud şi ar fi fost o catastrofă mult mai mare decât cea de la Stalingrad în curs de desfăşurare. Deci scopul manevrei germane la începutul lunii decembrie era de a retrage la timp aceste forţe considerabile şi importante: Armata 1 şi Armata 4. Trebuie să subliniez că Armata 1 Tancuri era cea mai puternică mare unitate germană, avea patru corpuri de armată de tancuri, era cea mai strălucită mare unitate de blindate care a avut glorioase victorii în Polonia, Franţa, în Balcani şi chiar în Rusia; ea prinsese în 1942 primele tancuri „Tigru" şi avea misiunea cea mai scumpă a lui Hitler, în concepţia lui, spre Baku şi spre Persia; ea mai era marea unitate pe care Hitler o comanda direct în Grupul de Armate „A". Înşirând toate aceste însuşiri vreau să arăt ce importanţă are bătălia Caucazului în faza a II-a care urmează. Iar în ce ne privea pe noi, se adăuga importanţa şi soarta acestor forţe române rămase în Caucaz, singurele noastre forţe după nimicirea armatelor a 3-a şi a 4-a. Socoteam că în misiunea mea îmi revenea o răspundere [faţă] de soarta lor care mi se părea tot mai sumbră. De aceea, întors la Stavropol, am raportat imediat generalului von Greiffenberg marea îngrijorare a generalului Şteflea după nimicirea celor două armate române, ca şi îngrijorarea mea pentru diviziile române ce luptau în Caucaz. Acesta, prins de preocupările sale tot mai grave, îmi spune rece că noul comandant al Grupului de Armate „A" a luat comanda şi la prezentare să-i raportez toate aceste griji. În aceeaşi zi, maiorul If Felsch îmi cere din nou ofiţeri care pe Manici să adune ostaşii noştri fugari din Armata 4 română. Maiorul Felsch, care era acest If, mă roagă stăruitor să-l ajut cu aceşti ofiţeri. Am răspuns totdeauna la aceste cereri, înfiinţând un post la podul de cale ferată şi gară, la râul Manici, cum şi la Divnoie; aceste posturi au fost temporare, şi organe de poliţie ale Armatei 4 române erau instalate şi funcţionau la podurile peste

Manici în luna noiembrie şi decembrie. Eu însumi am fost la Elista (8.XII), unde am văzut şi am luat contactul cu Statul Major al Diviziei 16 Moto. La Divnoie, în cap de pod era un detaşament în flancgardă (cap de pod) al Grupului de Armate „A" (vezi schiţa anexa a 2-a).

La 2 decembrie, după ce generalul von Kleist luase comanda Grupului de Armate „A", m-a primit ca pe reprezentant al Comandamentului Suprem român; nu trecuse nicio săptămână de când am avut audienţa şi confruntarea când avea vechea funcţie importantă de comandant al grelei Armate 1 Tancuri. M-a primit cu amabilitate şi după ce l-am felicitat pentru noua comandă şi mai grea, i-am mulţumit încă o dată respectuos pentru ordinele uşurătoare privind Divizia 2 Vânători de Munte Mi-a arătat pe scurt situaţia grea de la Stalingrad – la vecini – care a devenit ameninţătoare pentru aripa stângă a Grupului de Armate ce comanda. Îmi spune că resturile Armatei 4 române sunt înjghebate într-o poziţie de apărare la est de Kotelnikovo, iar Armata 4 Tancuri vecină se află pe râul Sal unde ţine podurile şi având Divizia 16 Moto în zona est de Elista unde face legătura cu Grupul de Armate spre sud la Divnoje; aici, la podul peste Manici, Grupul de Armate „A" are un detaşament de flancgardă care ţine un puternic cap de pod. I-am subliniat îngrijorarea şi amărăciunea generalului Ştefleа şi, desigur, a mareşalului Antonescu pentru grelele pierderi ale armatei române în cotul Donului ca şi la Stalingrad. Am adăugat cât mai clar că, personal, am cea mai mare îngrijorare pentru trupele române din Caucaz (şase divizii) şi l-am rugat să fiu ţinut la curent asupra operaţiilor, cum şi asupra intenţiilor operative privind aceste mari unităţi ce-au mai rămas valide. Am încheiat că-mi dau seama cât de greu atârnă în soarta noastră operaţiunile de la Stalingrad, ca şi cele de pe Don. Am încheiat întrebând care va fi linia de comunicaţii pentru aceste mari unităţi în viitor, fiindcă aprovizionarea lor prin Rostov s-a făcut foarte greu în trecut. Comandantul mi-a spus că va fi aceea a Grupului de Armate fără a-mi da alte precizări; am adăugat că, dată fiind reducerea considerabilă a armatelor 3 şi 4 română, volumul aprovizionărilor acestora va fi mai redus şi sper că marile unităţi din Caucaz vor beneficia fără întârziere. Mai târziu am aflat că întrebarea mea a fost interpretată de acest comandant că a fost cu gând al meu de retragere a acestor mari unităţi când bătălia defensivă nici nu începuse. Greşită interpretare a acestui şef german care a condus Grupul de Armate cu multe trupe române până la 25.III.1944. Iar la ultimul act din bătălia Caucazului – care a fost apărarea Crimeii – au fost prezente nouă divizii din care şapte divizii au fost române şi s-au retras abia în mai 1944 după lupte grele şi mai ales după grele sacrificii inutile din cauza îndărătniciei lui Hitler, cum s-a detaliat în caietul III E[353]. În lunile care au urmat activitatea mea a fost şi mai mare pe lângă unităţile române, dar şi pe lângă cele germane pe Manici sau la Rostov-Bataisk pentru a fi cât mai repede şi mai clar informat. Şeful de Stat Major a fost impresionat şi i-a raportat comandantului cel dur despre îngrijorarea mea.

[353] (S.M.) Volumul III al memorialului.

11.1. Atacul german pentru despresurarea Armatei 6 (10-20.XII) [354]

Am spus mai înainte că situaţia la Stalingrad, ca şi pe Don, era preocuparea principală la comandamentul Grupului de Armate „A" care primise ordin să întărească de urgenţă efortul german dintre „Manici şi Don" cu unul din cele mai bune corpuri ale Armatei 1 Tancuri: Corpul 57 Tancuri. Aflasem prin apelul Diviziei 2 Vânători de Munte că aranjamentul fixat la această armată nu a fost decât o scurtă eficientă împlinire. Când la 4.XII am semnalat dezamăgit acest lucru şefului de Stat Major al Grupului de Armate, acesta mi-a dat o explicaţie tare, că acest Corp de Armate blindat trebuie să plece urgent la Don pentru a întări Armata 4 Tancuri. Dar şi alte forţe de întărire ale Grupului de Armate „Don" erau în curs de sosire, unele aduse chiar cu trenul. Convingerea lui Hitler şi a OKW care comunicau trupelor la front că „ruşii sunt slăbiţi, incapabili de a întreprinde operaţiuni în iarnă", zic, această convingere căzuse, şi din toate părţile de unde putea, se aduna şi se trimitea la Don. Forţele sovietice erau tot mai ameninţătoare. Ele ţineau cu trei armate descătuşarea la Stalingrad, care strângeau cercul. Dacă rezistenţa Armatei 6 nu s-ar fi prelungit şi dacă aceste trei armate ar fi fost disponibile cu numai o lună mai curând, poate că periculosul gât de la Rostov ar fi fost ocupat şi soarta întregului Grup de Armate „A" ar fi fost pecetluită. În timpul acesta afluiau forţe care au constituit progresiv Grupul de Armate „Don". Acesta avea la jumătatea lui decembrie două grupări de armate: una la nord de Don: gruparea generalului Hollidt[355] pe râul Cir[356] care se lega de Corpul VIII Armată italian al Grupului de Armate „B"; altă grupare la sud de Don – generalul Hoth[357], în zona Kotelnikovo, cu slăbita Armată 4 Tancuri şi resturile Armatei 4 română (vezi anexa 1); pentru legătura cu Grupul de Armate „A" era Divizia 16 Motorizată în zona Elista. Frontul abia închegat, mareşalul Manstein s-a gândit ca de îndată ce vor sosi primele forţe să treacă la atacul de despresurarea Stalingradului. El avea de ales soluţia atacului pe la nord de Don, acoperindu-se pe Cir; era calea cea mai scurtă, dar ameninţarea sovietică era mai mare; în plus, forţa de tancuri ar fi fost împiedicată în manevra ei spre Stalingrad de fluviul umflat. Soluţia atacului pe la sud de Don a fost aleasă şi executată fiindcă mari

---

354 Vezi harta 3.

355 (S.M.) Karl-Adolf Hollidt (1891-1985) a fost un general german care a luptat în cele două războaie mondiale. La începutul celui de-al doilea război mondial a comandat Divizia 52 Infanterie. După ce a fost şef de Stat Major al generalului Johannes Albrecht Blaskowitz şi al Armatei 9 (1939-1940), între 1940 şi 1942 a comandat Divizia 50 Infanterie. Ulterior, a primit comanda Corpului 17 de Armată care avea misiunea de a contribui la despresurarea Armatei 6 germane de la Stalingrad. A mai comandat Detaşamentul Hollidt pe Frontul de Est (1942-1943), iar ulterior a primit comanda chiar a Armatei 6 germane (reconstituite) între 1943 şi 1944, http://www.generals.dk/general/Hollidt (accesat la 27.06.2012).

356 (S.M.) Denumirea germană a râului Cir, afluent al Donului. Nu de puţine ori generalul Gârbea transcrie denumirile unor toponime şi hidronime după denumirea germană a acestora.

357 (S.M.) Hermann Hoth (1885-1971) a fost un general german de tancuri care a luptat în cele două războaie mondiale. A condus Corpul 15 Armată în operaţiunile militare îndreptate împotriva Poloniei, a comandat Grupul de Armate Hoth în timpul atacului german din Belgia şi Olanda şi la lansarea Operaţiunii Barbarossa. Ca şi generalul Heinz Guderian, a insistat pentru ocuparea Moscovei cât mai repede posibil în anul 1941. A comandat Armata 17 (1941-1942) şi Armata 4 Tancuri (1942-1943), http://www.theeasternfront.co.uk/commanders/german/hoth.htm
(accesat la 27.06.2012).

unităţi de tancuri de la sud puteau veni mai repede, astfel că pe la 10.XII atacul putea începe; se convenise ca Armata a 6-a să atace pentru ieşirea din încercuire când Gruparea Hoth se va apropia la circa 30 km. Forţele conjugate sovietice ale lui Vatutin[358] (la Don) şi Malinovski[359] (spre Calmucia) împinseseră frontul până la circa 100 km de încercuire. Deci era nevoie de un atac serios.

Atacul principal era dus de Corpul LVII (57) A (cu 3 divizii blindate); adunarea forţelor se făcea sub o acoperire slabă germană, între Don şi calea ferată, apoi de Corpul VI Armată română (resturi) la est de calea ferată, şi spre Calmucia divizia de cavalerie română Korne-Popescu; acoperirea slabă şi-a împlinit totuşi sarcina.

La 15.XII a început acţiunea principală cu trei divizii de tancuri care au rupt şi au înaintat. În genere, atacul s-a lovit de rezistenţe sovietice ca şi de aprige contraatacuri; lupta a durat mai multe zile şi a progresat până la afluentul Mişkova; era ultimul obstacol până la încercuirea Armatei a 6-a; în noaptea de 19/20.XII a fost trecut şi acest ultim obstacol şi atacul a ajuns la numai 47-48 km (măsuraţi pe drum) de încercuiţi; încă un salt de 15-20 km şi Armata a 6-a putea să concure pentru a rupe cercul de fier.

O înaintare atât de adâncă a forţelor principale germane la sud de fluviu era aventurată şi făcea jocul comandamentului sovietic care ar fi vrut să prindă în cursă cât mai multe forţe. Acest pericol a fost presimţit de mareşalul Manstein când iscusitul mareşal sovietic (vezi harta 3) Jukov[360] atacă masiv (21 decembrie) între Don şi Cir, în

---

358 (S.M.) Nikolai Fiodorovici Vatutin (1901-1944) a fost un comandant militar sovietic care a cunoscut o promovare foarte rapidă după acţiunile îndreptate de regimul stalinist împotriva elitei Armatei Roşii în anii 1937-1938. A jucat un rol important în planificarea operaţiunilor Armatei Roşii din Polonia din septembrie 1939 şi din Basarabia din iunie-iulie 1940. În iunie 1941 a fost numit şef de stat major al Frontului de Nord-Vest. După ce a jucat un rol pozitiv pentru Armata Roşie în timpul ofensivei acesteia din iarna anului 1941/1942, a fost desemnat în iulie 1942 să conducă Frontul Briansk (redenumit ulterior Voronej) al Armatei Roşii, reuşind să evite ruperea frontului. În octombrie, Vatutin a primit comanda Frontului de Sud-Vest, jucând un rol important în despresurarea Stalingradului şi încercuirea forţelor Axei, precum şi în eşecul planului lui Manstein de a sparge această încercuire. În 1943, a avut un rol esenţial în victoria sovietică de la Kursk din vara anului 1943, ulterior continuând să conducă forţele sovietice angajate în operaţiunile militare din Ucraina, http://en.wikipedia.org/wiki/Nikolai_Fyodorovich_Vatutin (accesat la 27.06.2012).

359 (S.M.) Rodion Iakovlevici Malinovski (1898-1967) a luptat în cele două războaie mondiale şi a fost unul dintre cei mai importanţi comandanţi militari sovietici din timpul celei de-a doua conflagraţii, devenind erou al Uniunii Sovietice şi ulterior ministrul sovietic al apărării. S-a ilustrat îndeosebi în cursul Bătăliei de la Stalingrad, unde a condus o armată sovietică, precum şi în timpul ofensivei de pe frontul românesc Iaşi-Chişinău din mai 1944 şi a victoriei sovietice din Bătălia Budapestei (februarie 1945) şi a Vienei (aprilie 1945). În mai 1945 a fost transferat pe frontul din Orientul Îndepărtat şi a reuşit să cucerească Manciuria în numai 10 zile, într-o variantă de Blitzkrieg sovietic. A condus Comisia Aliată (Sovietică) de Control din România, http://ro.wikipedia.org/wiki/Rodion_Malinovski (accesat la 27.06.2012).

360 (S.M.) Gheorghi Jukov (1896-1974) a fost fără îndoială cel mai important comandant militar sovietic al celui de-al doilea război mondial. Mareşalul sovietic a luptat în ambele războaie mondiale şi în Războiul Civil. Era purtătorul unor decoraţii ţariste şi mai ales al celor mai importante decoraţii sovietice: Erou al Uniunii Sovietice, Ordinul Lenin, Ordinul Victoriei, Ordinul Suvorov etc. Prima sa victorie militară a fost obţinută în august 1939 împotriva puternicelor forţe japoneze, în urma bătăliei de la Halhin Gol. În toamna anului 1941, a condus forţele sovietice angajate în operaţiunile de apărare a Moscovei. A jucat un rol important în luptele de despresurare a Stalingradului din toamna anului 1942. A coordonat acţiunile militare încheiate în vara anului 1943 cu victoria de la Kursk, ulterior a contribuit la despresurarea Leningradului. Apogeul carierea sale militare a venit odată cu victoria din inima Germaniei, de

sectorul italienilor, provocând o ruptură de circa 100 km, asemănătoare ca cea produsă pe Don cu o lună mai înainte; după numai alte trei zile pe Cirul inferior atacă şi mareşalul Vatutin; ambele atacuri erau îndreptate spre Rostov. O pierdere timpurie a acestui important centru ar fi însemnat o a doua încercuire a unui întreg grup de armate plus toate forţele blindate prinse la sud de Don.

În această situaţie a fost nevoie ca atacul de despresurare să fie oprit la 21.XII, şi forţe blindate să fie luate şi trimise urgent peste fluviu la nord, unde pericolul sovietic se arăta mai ameninţător. Gruparea generalului Hoth, slăbită, nu mai putea năzui a împinge pentru despresurare. Mai mult încă, manevra de retragere sovietică, care era o momeală întinsă, se opreşte şi se transformă într-o contraofensivă viguroasă care a început în noaptea de 25/26.XII. Ofensiva s-a continuat vehement, direcţiile de efort sovietice schimbându-se des, derutând forţele germane care sunt nevoite să se retragă.

Soarta Armatei a 6-a germană era încheiată, atacul pentru despresurare eşuase. Alte nenorociri germane la nord de Don au adus retragerea mai la vest, iar ruşii au ocupat Morozovskaia şi Tazinkaia cu ultimele terenuri de aviaţie de unde Armata a 6-a a mai putut fi destul de precar aprovizionată. Acum scăzuse şi această redusă posibilitate.

Progresia mareşalului Jukov, care se apropia de Doneț, dădea tuturor alte zile negre. Încă după oprirea ofensivei generalului Hoth (20-21.XII), am revenit la Stavropol unde Grupul de Armate „A" intra într-o nouă fază acută. Sărbătorile de Crăciun cădeau în cele mai triste zile. Am dispus suspendarea oricărui concediu, toţi rămâneau pe loc. Tinerii mei ofiţeri şi subofiţeri au improvizat sărbătoarea pomului de Crăciun cu cântece, colinde, daruri[361] la care au participat germani, populaţie civilă după regia psihiatrului Dr. Popescu-Sibiu şi a actorului principal căpitan Dorwagen. Nimeni nu bănuia ce nori negri se învolburau deasupra noastră.

Mai înainte cu câteva zile, când se pregătea atacul de despresurarea Armatei a 6-a, am fost chemat (la 10.XII) de comandantul grupului de armate pentru o aspră dojană. Era pentru raportul meu „alarmist" pe care l-am făcut la Marele Stat Major (4.XII), iar acesta telegrafic a intervenit la OKH, care a făcut întrebare la Grupul de Armate „A". Generalul comandant mi-a vorbit alegoric: „Suntem aici pe o corabie care este în pericol de a naufragia; căpitanul răspunzător stă încordat la cârmă iar toţi ceilalţi matrozi stau neclintiţi la rame şi la catarge sub conducerea lui; dacă se produce o delăsare în munca acestora căpitanul nu mai poate face nimic şi corabia se scufundă... Raportul dumneavoastră este exagerat pentru că Divizia 2 Vânători de Munte este numai obosită-uzată-frecată şi nu aşa cum aţi raportat că este: sleită; divizia nu este sleită şi mai poate lupta", apoi caută să-mi dea explicaţii în diferenţa dintre expresiile: „aufreiben=a obosi, a se freca, a uza" cum pretindea comandantul, şi, „erschöpfen=a slei, a istovi" cum raportasem – în fapt raportasem că divizia era extenuată aşa cum a raportat direct comandantul diviziei şi aşa cum constatase şi generalul Şteflea.

---

la Berlin, obţinută în aprilie 1945, care punea practic capăt „Reichului de 1000 de ani". Va continua să joace un rol militar şi politic important în Uniunea Sovietică, mai ales după moartea lui Stalin, vezi Robert Forczyk, *Georgy Zhukov: Leadership, Strategy, Conflict, Command*, Osprey, Oxford, 2012.

361 Populaţia rusească cânta însufleţită de ostaşii români şi germani datinile şi folclorul, la această serbare.

Comandantul german vorbea pe ton aspru şi dojenitor. După ce a terminat, i-am răspuns că nu i-am raportat direct fiindcă nu am vrut să-i arăt călcarea promisiunii ce mi-a dat la 27.XI de la Armata 1 Tancuri şi am socotit că am epuizat calea de intervenţie directă privitor la această divizie; apoi, în cadrul alegoric, îl întreb, „când un matelot este gata să se prăbuşească extenuat, îl lasă să cadă şi să-l piardă sau îi dă un repaus de odihnă pentru a-l refolosi?" El îmi răspunde că nu este cazul, dar replica mea nu a întârziat: „comandantul diviziei, şeful Marelui Stat Major şi cu mine am văzut aşa situaţia; de aceea, nu prin răstălmăcirea expresiilor, cu interpretări subiective sau cu dojană (Ermahnung) adresată reprezentantului conducerii supreme române se dezvoltă starea aceasta. Între timp, sectorul diviziei se lungise prin retragerea diviziilor blindate. Comandantul declară că situaţia se va schimba. După şase luni comandantul, la despărţire, acest comandant, mi-a reamintit de aceste „adevăruri severe" ce i le-am spus. Dar controversa nu a lăsat resentimente.

Înainte de a se hotărî soarta atacului de despresurare, la 19.XII am fost din nou la Divizia 2 Vânători de Munte pentru informare şi orientare. Din nou am fost la Armata 1 Tancuri şi am arătat noului comandant, general von Mackensen, cerând retragerea pe batalioane sau grupuri pentru odihnă. Acelaşi răspuns negativ ca: „imposibilitate". Am revenit la Divizia 2 Vânători de Munte şi a doua zi (20.XII) inamicul ataca vehement în sectorul Alagir. La linia I-a am văzut pe colonel Cârlan care ţinea ferm Csikola şi respinsese toate atacurile; el avea moralul bun, dar era îngrijorat de trupa foarte obosită, de multe lipsuri şi de gerul cel mare.

Întors la Stavropol aflu la 22.XII eşecul spre Stalingrad, iar peste câteva zile se produc atacuri periculoase la nord de Don, prelungite (27.XII) la sud de Don către Manici.

11.2. Bătălia pentru Rostov (21.XII-30.I) [362]

Această bătălie de durată a început pe timpul atacului de despresurare care se apropiase la 47 km, când la 21.XII s-a produs atacul masiv sovietic între Don şi Cir, prelungit la 24-25.XII pe Cir, apoi după 26.XII când s-a prelungit şi la sud de Don. Atacurile sovietice ţinteau toate spre Rostov. Era reeditarea manevrei din războiul civil, cea temută şi despre care s-a mai vorbit mai sus. Forţele sovietice erau mult superioare, cu întrebuinţare masivă de tancuri, cu schimbarea direcţiilor de efort şi cu o iscusită conducere sovietică. Efortul principal a fost dirijat la nord de Don, dar cel mai periculos pentru Grupul de Armate „A" a fost cel de la est de fluviu. Anvergura concepţiei sovietice a fost îndrăzneaţă şi a angajat forţe mari: pentru a captura la Rostov întregul grup de armate din Caucaz, apoi pentru a face o încercuire uriaşă la vest de Doneţ, înzecită faţă de cea de la Stalingrad ca efect răsunător.

Mă voi ocupa de operaţiunile desfăşurate la sud-est de Don care interesează direct Grupul de Armate „A" şi pe care le-am urmărit de la Cartierul General sau după teren. La nord de Don operaţiunile vor fi numai menţionate. Cum am mai spus înainte, OKH şi-a dat seama în decembrie 1942 că forţele sovietice sunt considerabile în partea de sud a frontului, că urmăresc obiective periculoase încă nedefinite, de aceea Grupul de

[362] Hărţile 3, 4 şi 5.

Armate „Don" este succesiv întărit cu forţe, mai ales blindate; aceste forţe au fost grupate de mareşalul Manstein în patru detaşamente de armate = Armee-Abteilungen, care în ianuarie 1943 operau astfel:

- Armee-Abteilung general Hodt, la sud de Don până în Manici;
- Armee-Abteilung general Hollidt, la nord de Don până la Cir;
- Armee-Abteilung general Fretter-Pico[363], călare pe Doneţ până la confluenţa cu Oskol (Isijum);
- Armee-Abteilung general Kempf[364], pe Doneţ până în zona Harkov.

Bătălia Rostovului, cum s-a spus, a început la nord de Don de mareşalii Jukov şi Vatutin conjugându-şi eforturilor şi spulberând rezistenţa italiană dintre Don şi Doneţ. Cum s-a spus mai înainte, Jukov şi Vatutin nu s-au grăbit şi au atacat după ce efortul de despresurare la sud de Don era foarte avansat, deci au urmărit o mare captură.

Manstein a simţit pericolul şi manevrează cu forţe de la nord de fluviu cu care întăreşte gruparea (Armee-Abteilung Hollidt), care cedează pas cu pas părăsind linia Cir pentru a veni pe râul Zemlia, unde rezistă temporar.

Campania de la sud de Don, slăbită succesiv de forţe ce au fost trecute pe malul drept, este atacată vehement de forţe superioare sovietice ale generalilor Eremenko[365] în lungul fluviului şi Malinovski care atacă călare pe calea ferată spre Kotelnikovo. Atacurile acestea masive şi variate au fost o surprindere; ele erau mascate de retragerea înşelătoare sovietică până la 20.XII pentru a atrage atacul german. Ca urmare, după încercări de rezistenţă, Gruparea generalului Hoth la 25 şi 26.XII era în plină retragere şi abia mai poate ţine linia afluentului Sal (al Donului) pe care ruşii îl ating impetuos la sfârşitul lunii; au fost lupte vehemente de tancuri la care trupele române (cele care făceau acoperirea lui Hoth, 1-8.XII) au luat parte, apoi ele s-au retras pe Sal, apoi, precedând retragerea tancurilor germane, au venit pe Manici. La 29.XII, Grupul de

---

363 (S.M.) Otto Fretter-Pico (1893-1966) a fost un general german care a luptat în cele două războaie mondiale. A luat parte la campania din Polonia (1939), a comandat Regimentul 297 Artilerie (1940-1942). A luat parte alături de forţele Axei la campania de pe Frontul de Est. A comandat Divizia 57 Infanterie (1943), Divizia 148 Rezervă (1943-1944), Divizia 148 Infanterie (1944-1945), http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/F/Fretter-PicoOtto.htm (accesat la 8.07.2012).

364 (S.M.) Werner Kempf (1886-1964) a fost un general german care a luptat în cele două războaie mondiale. A comandat Divizia Kempf în timpul campaniei din Polonia (1939), Divizia 6 Tancuri (1939-1941) în fruntea căreia a luat parte la atacarea Franţei, Corpul 48 Tancuri (1941-1942), Detaşamentul Kempf (1943), Armata 8 (1943). S-a aflat în fruntea forţelor armate germane din Ţările baltice (1944), http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/K/KempfW.htm (accesat la 8.07.2012).

365 (S.M.) A.I. Eremenko (1892-1970) a fost un comandant militar sovietic care şi-a câştigat notorietatea în timpul celui de-al doilea război mondial. A comandat Corpul 6 Cavalerie care a avansat în estul Poloniei după 17 septembrie 1939, în acord cu prevederile Pactului Ribbentrop-Molotov. În iunie 1941 a primit sarcina de a conduce Frontul de Vest sovietic îndreptat împotriva atacului Axei şi a reuşit să oprească avansul german la Smolensk. A mai condus Armata 4 Forţă de Şoc (1942), Frontul de Sud-Est – redenumit apoi Frontul Stalingrad (1942-1943), unde a reuşit să înfrângă Armata 6 germană. În 1943, a fost numit în fruntea Frontului Kalinin, apoi a Armatei de Coastă ce avea misiunea de a reocupa Crimeea. A mai condus Frontul 2 Baltic (1944-1945) care a reuşit, între altele, să ocupe Riga. Ultima sa misiune militară a fost să conducă Frontul 4 Ucrainean (1945), aceasta aducându-l în situaţia de a ocupa părţi ale Ungariei şi ale Cehoslovaciei, http://generals.dk/general/Eremenko (accesat la 8.07.2012).

Armate „A" prin If îmi telefonează să trimit din nou şi de urgenţă ofiţeri care să culeagă şi să oprească pe Manici, la Divnoe, trupele Diviziei a 4-a care se retrag precipitat.

În această nouă grea situaţie grupul de armate a primit ordin de la OKH să „adune forţe şi să-şi apere flancul stâng pe Manici în zona Divnoe-Elista". Am trimis pe maior Predoiu (operaţii) cu ofiţeri la Divnoe (30.XII) iar eu mă prezint generalului comandant căruia i-am raportat; acesta îmi spune că un grup de forţe germano-române a fost constituit în zona Elista-Divnoe pentru a apăra aripa stângă a grupului de armate. Acest grup de flancgardă era comandat de general Auleb, care ne este nouă binecunoscut. Grupul cuprindea şi cavaleria română în recunoaştere largă spre nord şi est. În aceeaşi zi, Statul Major al Grupului de Armate prin If îmi cere „să mă fac mobil", adică tot ce nu-mi foloseşte imediat, trupă şi material, să fie adunat şi pregătit să plece în 24 ore. Am înţeles că comandamentul (sic!) german luase hotărârea cea grea de retragere a aventuratului şi greoiului Grup de Armate „A". Tot rostul campaniei de vară a lui Hitler căzuse, şi sfatul, dat cu trei luni înainte de spirite militare superioare ca List şi Halder, a fost totuşi urmat, după pierderi grele germane şi române, care nu vor mai putea fi recuperate niciodată.

Indicaţia „de a mă face mobil", dată la 30.XII, gata de a pleca în 24 ore, mi-a vorbit clar că o retragere generală este iminentă în cursul luptelor pentru Rostov care se desfăşurau atât de ameninţător pentru noi la sud de Don.

Am dat ordinele necesare la „D.L.", păstrând cu stricteţe cea mai liniştită atitudine şi anunţ Statul Major al Grupului de Armate că a doua zi vom pleca de cu noapte la Divizia 2 Vânători de Munte. Şeful de Stat Major era mulţumit, dar nu lasă să-i scape reflecţia că „am pentru această mare unitate o grijă permanentă". I-am răspuns imediat afirmativ, „ca pentru orice unitate română".

La amiaza zilei de 31 decembrie eram la această divizie unde generalul Dumitrache mă primeşte mirat că „am mai venit". I-am răspuns că se găseşte la peste 600 km în fundul sacului căruia i se strânge gura şi am venit să închin un pahar cu vin de Anul Nou pentru viaţa diviziei şi succesul ei!! Mă privea nedumerit şi-l întreb dacă „a primit ordinul". La răspunsul său afirmativ ne-am pus de acord şi l-am orientat ce s-a petrecut la Don şi Stalingrad. Noaptea a căzut curând şi la ora 0 în 1.I.1943 începea retragerea generală germană pe trăsuri rapide, iar Divizia 2 Vânători de Munte pedestru, aşa cum venise. La miezul nopţii, când mişcarea începea, am închinat paharul cu toată modestia ca şi cu speranţa că vom mai scăpa ce va mai fi cu putinţă „din capcana" în care intrasem. La ivirea primelor gene de lumină am plecat depăşind coloanele de servicii ale diviziei care se mişcau cu spor către Nalcik.

Părăseam o himeră a unui tiran şi părăseam un lung lanţ de jertfe; noi părăseam cu întârziere o iluzie deşartă care nu era a noastră; târziu a căzut hotărârea aceasta, dar gândeam rulând pe lângă coloanele noastre: „mieux vaut tard que jamais[366]"; acolo, în cimitirul Piatigorsk, îmi lăsasem un tânăr inimos rudă de sânge, care căzuse la datorie; îmi era nepot, îl botezasem, îl cununasem, pierise!

[366] (S.M.) Mai bine mai târziu decât niciodată.

Odată cu mine rula spre Rostov un fluviu de autovehicule; era ordine şi urgenţă în coloanele Armatei 1 Tancuri a noului comandant, general von Mackensen. A fost bine ales momentul de rupere a luptei şi retragerea. Vremea ceţoasă şi păstrarea secretului au realizat surprinderea mişcării; au trecut câteva zile până ce ruşii s-au lămurit şi şi-au organizat coloanele de urmărire, retragerea s-a făcut netulburată. Grosul marilor unităţi de tancuri grăbeau primele spre Rostov; erau peste 600 km de parcurs. Cei iniţiaţi se întrebau ce vor găsi coloanele la Bataisk; nu era decât un singur itinerar, dar şleah, pentru toată această masă de tancuri şi de autovehicule, cu întreg spatele greoi al unui grup de armate; scurgerea coloanelor auto la care trebuia adăugată şi toată intendenţa[367] Armatei a 17-a cu a diviziilor române a durat peste o lună; deci mai mult de o lună gâtul de la Bataisk-Rostov cu cele 3-4 poduri trebuia să fie liber pentru ca circulaţia să fie curgătoare. Geniul Armatei a 17-a reuşise, pe braţul întins al Mării de Azov care primea torentul de apă dulce al Donului[368], să construiască o uriaşă punte de gheaţă sub gerul ascuţit siberian: cu paie, cu fascine şi cu lemne, prăjini şi cu „apă", se îngroşase o punte lată, lungă de 30-35 km şi la vest 70-80 km de Rostov-Bataisk; puteau trece chiar şi autocamioane încărcate, la distanţă mai mare, iar echipe de pionieri supravegheau şi săreau gata să repare stricăciunile posibile. Lungimea acestei punţi de gheaţă = Eisstrasse era păzită; ea era marcată şi balizată cu prăjini pe care era întins cablu telefonic. Vântul şi viscolul a fost cel mai mare duşman al acestei punţi ca şi al oamenilor ce o întreţineau. A dat totuşi rezultate bune. Pericolul cel mare era pentru cei neatenţi, care abătându-se din puntea îngroşată călcau pe gheaţa slabă sau crăpată iar nenorociţii „scăpau pe copcă" de unde nu-i mai putea salva nimeni; viscolul răsturna balizele care se troieneau şi drumeţii pierdeau reperele cu drumul cel bun; a fost nevoie de o muncă îndârjită, statornică din partea pionierilor germani; pe această cale Armata a 17-a şi-a evacuat cu succes ceea ce era mai greu şi ce nu mai era necesar.

Întors la Stavropol, am fost orientat (duminică 3.I.1943) despre situaţia dintre Don şi afluentul Sal; mi se ascundea ce era mai rău; Kotelnikovo căzuse şi adversarul atinsese râul îngheţat Sal; două coloane se arătau mai agresive şi mai primejdioase: un nou comandant rus – general Eremenko – foarte întrepid între Don şi calea ferată şi acelaşi general Malinovski eşalonat înapoi, înaintea, în lungul căii ferate spre podul peste Manici la Proletarskaia.

Mişcarea de retragere s-a simţit la „D.L.", dar era linişte. Pentru a masca dau ordine ca Detaşamentul Greu să fie gata „a merge auto la Divizia 2 Vânători de Munte" şi va pleca cu trenul numai compania de transmisiuni: aceasta din urmă chiar a plecat îmbarcată la 6.I în ţară, lăsându-mi o secţie. Hotărăsc să merg (7.I) la Divnoe-Elista la comandamentul flancgardă general Auleb, unde mă informez că, gruparea generalului Hoth a fost aruncată la sud de Sal; generalul sovietic Eremenko înaintează vertiginos printre Don şi Sal, în timp ce înaintarea pe calea ferată întârzie pe Sal. La Elista trupe germane ţin oraşul şi cavaleria română face recunoaşteri spre nord fără a lua contact

[367] (S.M.) În text, „impedimenta". Am presupus că este vorba de intendenţă.
[368] Acest braţ de mare se cheamă Golful Taganrog, dar poporul îi mai zice şi „marea putredă", fiindcă apa este mai mult dulce, iar faima apei este amestecată: de apă salină şi dulce.

cu inamicul care lunecă!! pe calea ferată spre podul de la Proletarskaia, unde germanii apără un cap de pod. (vezi harta 4).

Manici este un obstacol serios de bălți înșirate până la est de Divnoie, dar totul este înghețat, însă fără a susține tancurile rușești.

Întors la Grupul de Armate se verifică înaintarea periculoasă dintre Don și Sal care a fost dezvăluită de trupele de dincolo de fluviu și chiar a fost bombardată cu artilerie și cu aviație la 7 și 8.I. Nimic la Elista și Divnoe, deci totul era dirijat spre Rostov.

În această situație, luptele tărăgănează între Sal și Manici, și la 12.I coloana Cartierului General al Grupului de Armate pleacă împreună cu „D.L." spre Rostov prin Armavir-Tihoreck. Marșul încet, coloanele înghesuite stopează la Bataisk din cauza înaintării sovietice spre confluența lui Manici. Era un pericol real.

11.3. Lupta pentru Maniciskaia și podul ei (14-25.I) [369]

Episodul face parte din bătălia Rostov. Coloana sovietică lansată temerar între Don și Sal (14.I) atinge confluența lui Manici (16.I) pe care dintr-un elan tancurile îl trec, surprinde podul intact peste Manici, cucerește localitatea Maniciskaia aflată pe malul de sud și se instalează într-un cap de pod pe care repede începe să-l organizeze. Forțele sunt slabe și foarte obosite dar îndrăznețe. Au nevoie de carburanți, muniție și hrană; în așteptarea grosului, această avangardă temerară se îngroapă pe liziera satului; chiar și tancurile sunt îngropate adânc și țevile trag aproape la linia terenului; aceasta reamintește apărarea sovietică din primăvara lui 1942 de la Feodosia[370], unde tancurile au fost îngropate și eșalonate în adâncime, neutralizându-se calitatea de manevră și reducându-se la o rezistență statică. Acest vârf sovietic cu capul de pod era la 30 km de podurile de la Bataisk la Rostov. Situația este alarmant de gravă și pericolul îndepărtat la nord de Don era mai mare la sud de fluviu; coloanele se scurgeau spre Rostov, dar din acest periculos cap de pod, dintr-un salt, îndrăznețul general sovietic putea să ocupe podurile peste Don. Un alt pericol mai îndepărtat era la est, tot pe Manici, la podurile de la Proletarskaia; după respingerea adâncă a rușilor la nord de Don, pericolul era mai mare aici.

Mareșalul Manstein trimite la 22.I cea mai bună divizie, a 11-a Tancuri, care după un atac de recunoaștere la 23.I, atacă cu toate forțele și cu un masiv foc de artilerie, învăluind capul de pod și „fortăreața de tancuri" pe la est, trece râul pe gheață și prelungește atacul și în spate; acest atac s-a produs la 24.I și surprinde la 25.I o coloană de tancuri ce venea în ajutor intrând în sat; sunt lovite în spate, cele 20 tancuri sunt distruse, ca și avangarda; podul de la Manici este cucerit intact și inamicul este aruncat spre Sal la 30 km. Pericolul la Bataisk este înlăturat la mai mult de 60 km; toată lumea răsuflă ușurată, trenurile își reiau mișcarea ca și coloana de autovehicule. În această bătălie tancurile germane „Tigru" s-au dovedit superioare; germanii n-au avut decât un mort și 17 răniți. Am urmărit acest atac de pe malul stâng Manici, de la circa 5 km;

---

[369] Vezi harta 4.

[370] În bătălia pentru Peninsula Kerci apărarea sovietică a organizat o poziție foarte tare la Parpaci (vezi harta 6), eșalonată în adâncime, pe care la 20-30 m avea tancuri îngropate, renunțându-se deliberat la orice manevră [loc ilizibil] a fost atacată și de CORPUL VI ARMATĂ – general Mitrănescu Florea.

eram împreună cu generalul Auleb. Divizia 11 Tancuri, în aceeaşi zi, pe la sud de râu, a mărşăluit la Proletarskaia, unde a atacat şi, cu forţe de tancuri luate din Armata 1 Tancuri ce era în marş, a respins atacul sovietic spre Sal, curăţind valea Manici de orice pericol. Până la începutul lui februarie întreaga Armată 1 Tancuri, cum şi Armata 4 Tancuri (ce mai era la sud de Don) au trecut Donul şi s-au grupat la nord şi la vest de Stalino. Târziu, la 14.II, germanii se retrag fără lupte de la Rostov, după ce toate coloanele şi tancurile din Caucaz au trecut la nord de Don şi au întărit considerabil Grupul de Armate mareşal Manstein. A mai continuat evacuarea pe puntea de gheaţă de la Taganrog.

Manevra sovietică de la Rostov nu a reuşit ca în 1920, graţie manevrei iscusite a lui von Manstein care a reuşit să-şi constituie o masă de manevră de 3 armate (Armata 1-a, Armata a 4-a şi Armata a 44 cu Corpul Das Reich şi Corpul 48 Armată) de tancuri cu care a manevrat la nord ca şi la sud de Don. Cu aceste forţe blindate scoase din Caucaz şi cu noile forţe, Grupul de Armate Sud, mai apoi, a reuşit să câştige marea bătălie defensivă din februarie şi din martie 1943 ca o contramanevră a planului gigantic sovietic (vezi harta 5). Acest plan, după spusele mareşalului von Kleist, urmărea printr-o masivă ruptură în sectorul ungurilor la sud de Harkov, să atingă Niprul la Zaporoje; în marea breşă de circa 250 km, forţe considerabile s-au lansat ameninţător (dar şi aventuros), o masă de corpuri de armată blindate apropiindu-se la vedere de acest mare centru (21.II). Mareşalul von Kleist nu avea date precise, dar în martie, când eram mutaţi de la Stavropol la Slavianskaia, a putut să-mi povestească că această contramanevră a mareşalului von Manstein s-a dezlănţuit cu masa a trei armate blindate din zona Stalino, dinspre sud, conjugat cu acţiunea Detaşamentului de Armată Kempf din zona vest Harkov, dinspre nord. Inamicul pregătise o manevră de mare stil coordonată de Marele Cartier General Sovietic (Vasilevski[371]) şi executată de mareşalii Jukov şi Vatutin pentru a încercui între Doneţ – Nipru – Marea de Azov principalele forţe germane. Contraofensiva germană s-a dezlănţuit la 22.II şi a durat 14 zile. Manevra sovietică a eşuat cu mari pierderi; forţele aventurate au fost capturate sau nimicite, peste 600 tancuri distruse, peste 1000 tunuri luate; von Kleist îmi adaugă că la 6.III inamicul a fost aruncat în dezordine peste Doneţ, deci cu peste 150 km spre est; frontul este restabilit pe Doneţ şi Harkov recucerit. El încheie că victoria s-a obţinut contra voinţei lui OKW (Hitler) care nu acceptase contramanevra. „Este pentru armele noastre o uşurare după atâtea pierderi", spune mareşalul von Kleist cu tristeţe. În aceste zile de martie, comentând această victorie a manevrei, m-am exprimat completându-l privitor la contravoinţa lui OKW: „greşelile politico-strategice nu mai pot fi îndreptate nici chiar de cea mai bună armată având cea mai iscusită execuţie tactică". El menţinea tristeţea şi nu a răspuns nimic. Această tristeţe nu l-a părăsit mai multe zile şi cu mâhnire nu s-a putut abţine să spună că „ei sunt mulţi, şi-au revenit, au aliaţi care-i ajută, noi n-avem

[371] (S.M.) Alexandr Mihailovici Vasilevski (1895-1977) a fost un mareşal sovietic care a condus Marele Stat Major sovietic în timpul celui de-al doilea război mondial, ulterior fiind numit de Stalin, între 1949-1953, în fruntea Ministerului Apărării al U.R.S.S. A fost unul dintre comandanţii cei mai de încredere ai lui Stalin, dictatorul sovietic fiind chiar mai apropiat de acesta decât de mareşalul Jukov, Simon Sebag Montefiore, *Stalin: The Court of the Red Tsar*, Weidenfeld & Nicolson, London, 2003, p. 377-381.

pe nimeni!" Din toată atitudinea sa, după mai multe luni de retragere, transpărea convingerea că victoria asupra „ruşilor nu o mai putem avea"; dar era nestrămutată disciplina în acest comandant, vechi vlăstar al unei familii crescută în disciplină şi supunere faţă de conducerea statului. Mai târziu moralul său mi s-a părut refăcut la Simferopol când îl vedeam mai des. Apoi, tot atât de abătut l-am mai revăzut în martie 1944 la Berchtesgaden când a fost demis. Mai ascuns şi mai rezervat era şeful său de stat major, general von Greiffenberg, care în adevărat stat-majorist cu veche practică, nu se lăsa furat de gânduri şi de reflexii pentru a se consacra în totul sarcinii sale, supus şi ascultător. Acest general von Greiffenberg era socotit la OKH şi OKW ca un produs al vechilor cadre, ce au fost demult înlăturate, din care cauză lui nu i s-a dat comandă; dar cu perseverenţă şi-a recăpătat încrederea – cum s-a arătat mai înainte[372] –, iar în martie 1944 i s-a dat sarcina delicată de a ocupa milităreşte Ungaria. Sarcina aceasta şi-a îndeplinit-o cu succes recunoscut la OKW.

Voi părăsi evenimentele petrecute la nord de Marea de Azov pentru a reveni în Caucaz când Grupul de Armate „A" îşi desfăşura manevra de retragere, adică revenim după luptele de la Manici (ultima decadă din ianuarie 43). Forţele sovietice au mai încercat să se apropie de Manici fără însă a-l putea trece.

Mica coloană a „D.L." a fost prinsă şi stopată la sud de Bataisk în timpul crizei de la Maniciskaia. Ea era condusă de căpitanul Stoica iar sufletul conducerii era medicul psihiatru locotenent-colonel Dr. Popescu-Sibiu care a împărtăşit tuturor încrederea şi speranţa, când a simţit că panica se putea dezlănţui. Circulaţia a fost reluată după deplinul succes de la 25.I – cum s-a narat mai înainte – şi a ajuns în Crimeea la Simferopol fără nicio pierdere şi fără niciun bolnav. Era o iarnă şi un ger din cele mai straşnice.

După ce ultimul vehicul şi ostaş s-au retras la nord de Don, după ce orice speranţă de a despresura Armata a 6-a de la Stalingrad a fost părăsită de OKW, mareşalul von Manstein a propus cu tărie retragerea de la Rostov şi de pe Doneţ. De două ori a venit în luna februarie Hitler la Zaporoje, şi după tumultoase controverse, comandantul von Manstein a învins cerbicia dictatorului; stăpân pe manevra sa şi cu toată încrederea a retras de la Rostov la 14 februarie – fără lupte – aripa sa dreaptă pe Mius. Aşadar, după opt luni de lupte şi de grele pierderi irecuperabile, frontul a fost retras pe baza de plecare – Mius – de pe care a plecat ofensiva campaniei din vara 1942. (vezi şi harta 1).

12. Concluzii şi învăţăminte pentru 1942 [373]

Aşa cum am procedat şi pentru anii trecuţi, vreau să fac o încheiere asupra evenimentelor din anul 1942, văzută de la locul şi cu misiunea ce aveam; voi încerca să fac aceasta în paragraful ce urmează prin concluziile ce am putut formula. Încă de la începutul lui noiembrie în parte am anticipat expunând o sinteză şefului Marelui Stat Major general Ştefleа când a venit în Caucaz să vadă trupele române. Sinteza sumbră ce i-

[372] În septembrie, când mareşalul List a fost demis, Hitler a luat comanda Grupului de Armate „A" (de la 1600 km!), iar generalul von Greiffenberg, ca şef de stat major, execută în Caucaz ordinele date de OKW.

[373] Vezi şi harta 2

am făcut l-a surprins, dar l-a şi îngrijorat. Dar de atunci până la sfârşitul anului evenimente noi de importanţă covârşitoare dau un aspect nou situaţiei generale.

În Europa: relaţiile Germaniei se deteriorează cu lumea franceză, ceea ce provoacă ocuparea (noiembrie 1942) a întregii Franţe şi deportări în masă.

Coaliţia se strânge şi se întăreşte prin tratatul de alianţă Anglo-U.R.S.S. (26.V.1942) şi mai ales prin angajarea USA cu efortul militar şi cu potenţialul de război în Europa, ajutând masiv Anglia şi U.R.S.S..

Înfrângerea şi retragerea armatelor germane pe frontul oriental este fapt împlinit.

În Africa: marele succes german în Libia nu are durată; până la urmă, puterile Axei sunt înfrânte şi se retrag; dar mai grav, o mare armată expediţionară americană debarcă în Maroc – Alger şi începe operaţiuni spre Tunisia.

În Extremul Orient: marile succese japoneze la Singapore şi în apele Indiei la începutul anului demonstrează ideea unei concepţii strategice unitare a puterilor Axei, convergând eforturile japoneze spre Golful Persic (aprilie 1942) iar cele germane spre Egipt – Suez (aprilie 1942) şi în Caucaz spre Persia (iulie 1942); însă idea eforturilor conjugate este înlăturată curând, Japonia se lansează şi se risipeşte în vastul Ocean Pacific unde pierde bătălia navală (iunie 1942). Ideea scumpă a lui Hitler de „operaţiuni decisive în Orientul Mijlociu" – poate influenţa şi de hotărârea Indiei de a izgoni Anglia (august 1942) – s-a prăbuşit înainte de sfârşitul anului. În harta 6 se arată linia de culminanţă atinsă de puterile Axei în 1942. De la această culminanţă care a fost atinsă greu după trei ani de succese şi după un urcuş greu, înfrângerile, retragerile şi coborârile sunt mai rapide; ele marchează printre puterile Axei o întorsătură gravă în mersul războiului care se rezumă astfel:

a. - Invincibila armată germană a fost înfrântă şi se retrage în U.R.S.S.;

- Italia este obosită de război şi îndoielnică;

- Japonia şi-a uzat, şi-a consumat forţele şi a cunoscut înfrângerea;

b. - Coaliţia antifascistă s-a întărit şi a oprit forţele Axei;

- Forţele coaliţiei proaspete şi în creştere au început să înfrângă Axa.

De la această culminanţă, catastrofa de la Stalingrad cu retragerea de pe Don şi din Caucaz, precum şi pierderea bătăliei navale din Pacific (iunie 42), Germania ca şi Japonia au pierdut iniţiativa operaţiilor odată cu încheierea anului 1942.

Ca urmare a acestor înfrângeri, Germania a intrat într-o tensiune politică cu partenerii săi europeni, aşa cum este normal să se întâmple când lucrurile merg rău. Anul 1942 se încheie cu o amară tensiune între Germania şi România, care a mers crescând în 1943.

Comandanţii germani, în cap cu Hitler, au încercat să arunce vina dezastrelor pe forţele române şi ale partenerilor; de partea noastră, s-au semnalat din vreme şi repetat greşelile conducerii superioare germane, începând cu slaba dotare a forţelor acestor parteneri şi zadarnicele noastre cereri de întărire şi dotare puternică a armatei noastre pentru a putea susţine cu succes bătălia modernă. A fost cea mai gravă greşeală de a se bizui pe armate nedotate; această greşeală a început prin a fi fatală armatei germane, care s-a dovedit în al treilea an de război că este prea slabă ca să mai înfrângă armatele coalizate superioare şi în continuă creştere.

La sfârşitul lui 1942, comandanţii mari germani şi-au făcut convingerea că Uniunea Sovietică nu mai poate fi înfrântă, şi cu atât mai puţin coaliţia antifascistă, deci pe calea armelor încheierea victorioasă a războiului de către puterile Axei nu mai era posibilă. Continuarea războiului contra Angliei şi USA fără o flotă navală şi o flotă aeriană superioară cu atât mai mult anul 1942 a demonstrat că nu va avea sorţi pozitivi.

Operaţiunile din campania de vară au demonstrat din partea comandamentului suprem german (Hitler) că a fost deficient în dozarea forţelor şi combinarea direcţiilor de efort, dar mai ales prin amestecul în execuţie, insolit, păgubitor totdeauna; ignoranţa şi incoerenţa în conducerea operaţiunilor a fost regula generală din partea lui OKW şi OKH. Demiterile marilor comandanţi au dovedit controverse tot mai dese, şi dacă dezastrul nu a fost mai mare, aceasta trebuie atribuită comandanţilor germani până la ultimele unităţi prin iscusinţa lor, cum şi prin valoarea luptătorilor până la ultimul soldat.

Slăbirea aripii stângi germane prin retragerea Armatei a 11-a şi împănarea acestei aripi stângi cu elemente eterogene şi slab dotate: române, ungare, italiene, slovace, iar alte forţe considerabile ţinute la vest sau pe alte fronturi, a dovedit o ignorare a raportului de forţe şi efort, de economia forţelor, care a demonstrat un diletantism manifest din partea unui dictator nepregătit, incult, îngâmfat şi îndărătnic.

Angajarea aventuroasă cu sarcini atât de grele spre Stalingrad şi spre Baku, fără a ţine seama de siguranţă, dovedeşte că dictatorul, cu o mare doză de cerbicie, ignoră în totul libertatea de acţiune pe care trebuia să şi-o făurească permanent cu cele trei mari forţe.

Rezistenţa la orice propunere, sfat sau ameninţare de pericol se transforma la acest comandant tiranic în îndărătnicie care îi întuneca orice clară viziune şi discernământ.

Greul an de temerare şi nejustificate dorinţe ca şi de disproporţionate obiective în raport cu forţele angajate nu putea să se încheie decât cu catastrofele cunoscute prevăzute de multă vreme şi semnalate până la izbucnirea lor.

În pregătirea politică a războiului, Germania şi-a înstrăinat orice simpatie şi şi-a menajat alianţe slabe sau nesigure; iar pe timpul războiului a făcut totul ca cercul forţelor coalizate să se îngroaşe şi să se ridice năprasnic ca un uriaş val care trebuia să o strivească.

Această deficitară politică nu şi-a pregătit mijlocul armat ca să facă faţă acestui val de forţe, s-a grăbit când a dezlănţuit războiul; până la urmă, această politică a obligat Germania să lupte pe multiple fronturi aşa cum a trebuit să continue mai aprig în 1942. Odată cu înfrângerile din acest an se demonstrează că politica şi strategia germană au eşuat.

12.1. Învăţăminte tactice

Din lungile cercetări şi informări la Grupul de Armate german pe lângă care am lucrat, cum şi din contactele cu mari unităţi române şi germane privitor la tactica armatei sovietice, s-a desprins un supliment de învăţăminte în operaţiunile din acest an şi luptele desfăşurate. Despre armata roşie s-a mai vorbit în acest memorial cum se poa-

te vedea în volumul I, dar de atunci tactica sovietică a evoluat, şi ea a folosit războiul care a „învăţat-o războiul".

12.1.a. Tactica infiltrării

Spre deosebire de înaintarea şi atacurile în masă, caracteristice, în campania din 1942 s-a dovedit o mai elastică conducere, dar mai ales o mai eficace înaintare care a devenit insidioasă, profitând de orice neglijenţă sau neatenţie a adversarilor. Pe tăcute, folosind foarte bine terenul, infanteristul se furişează, pătrunde, ocupă şi ţine terenul pe care fără întârziere îl organizează cu lucrări de campanie; infanteria sovietică are o mare capacitate în această acţiune de infiltrare. Pe Don, în zona de marş a Armatei 4 Tancuri germane, după ce iureşul marşului a trecut, infanteria rusă a revenit şi încet, încet a pătruns ocupând şi organizând fără întârziere zone întregi şi capete de pod; în Caucaz, unde pădurile şi terenul frământat, tăiat se pretau la asemenea infiltrări, acţiunea aceasta insidioasă a fost mai frecventă; am narat la Divizia 3 Vânători de Munte cum luptători izolaţi sau mici grupe se furişau spre necazul apărării noastre surprinsă şi măcinată; sub ochii noştri, care vizitam batalioanele şi companiile, am văzut asemenea elemente de infiltrare care au fost luate prizoniere; comandantul diviziei, care fusese ros de asemenea acţiuni zile în şir, cu furie s-a năpustit asupra acestor vicleni luptători. Acelaşi lucru mi s-a spus de către germani că s-a petrecut la divizia motorizată (octombrie 1942) de sub Kazbek când într-o noapte s-au tot furişat aceste elemente viclene până au încercuit divizia; în câteva ore, organizări de teren erau săpate, armele grele au fost aduse şi împresurarea era gata şi eficace la nord-est de Nalcic; fronturile mari şi largile intervale au permis aceste infiltrări periculoase. La fel s-au petrecut lucrurile şi în lupta narată de la Maniciskaia când satul a fost ocupat; deşi prizonierii luaţi au declarat că erau istoviţi de oboseală, au fost împinşi la infiltrare, cercetare şi lărgire a câmpului de luptă, în timp ce puţinii ce erau, chiar şi tanchiştii, cu ajutorul chiar al femeilor din sat, au început organizarea terenului, aşezarea automatelor şi gruparea tancurilor (16.I.1942); când, după câteva zile, Divizia 11 Tancuri germană a atacat, ea s-a izbit (la 24.I) de o poziţie puternic organizată pe care nu a putut să o străpungă prin atac frontal, chiar cu tancuri; ea a trebuit manevrată şi a reuşit complet; tancurile îngropate nu s-au mai putut mişca ca să contramanevreze.

Comandanţii români ca şi cei germani indică că pentru a combate aceste periculoase infiltrări este necesar a se ocupa punctele tari şi puncte de sprijin eşalonate şi organizate cel puţin pentru apărarea şi pentru platformele armelor grele; iar între acestea terenul trebuia observat şi cercetat prin patrulări active. Ar fi o greşeală ca forţele, de cele mai multe ori reduse şi slăbite, să fie înşirate şi desfăşurate pe linii succesive care ar fi toate slăbite şi foarte slăbite şi obosite. Din contră, în punctele tari (centru) sau de rezistenţă unde forţele sunt întrunite, se pot odihni fiind păzite de santinele şi pândari (mai ales în jurul armelor grele ca şi automate), iar restul terenului patrulat cu frecvenţă; totdeauna rezerve trebuie păstrate, oricât de mici.

Orice infiltrare cât de mică descoperită trebuie imediat atacată, după caz, chiar de patrule; infiltrarea nu trebuie să prindă consistenţă, să-şi aducă armele grele şi să organizeze terenul. În cazuri mai grave se foloseşte rezerva şi se montează o acţiune ca-

re trebuie să reușească; neglijența sau delăsarea vor putea costa multe jertfe sau pot produce înfrângeri. La începutul războiului, ca și în Finlanda, infiltrarea era mai puțin reușită; în 1942, ea era condusă și executată cu măiestrie și cu succese. A fost desigur rezultatul instrucției. Privitor la munca și organizarea terenului, soldatul rus este imbatabil; el nu pregetă la această dură muncă pe care soldatul german o detestă; soldatul rus mai mult plugar și mai pilos[374] este mai ușor de condus la această organizare a terenului la care conducerea mică și mijlocie era foarte bine pregătită în alegerea punctelor dominante și de importanță principală; aceste calități însă au fost arătate de ofițeri ai Armatei a 4-a Tancuri care au suferit mult în luptele pentru înălțimi și observatoare între Don și Stalingrad (august și septembrie 1942) care în majoritate au fost ocupate și deținute de forțele sovietice.

În concluzie, atacurile sovietice au fost totdeauna precedate de infiltrări pentru mici unități și chiar până la luptătorul izolat, după care au urmat atacuri de recunoaștere; așa au procedat la Don (1942), tot așa au făcut pe Nistru, pe Prut (1944).

12.1.b. Capul de pod și conducerea operațiunilor

O altă regulă generală în tactica sovietică dovedită în 1942 a fost străduința în defensivă, dar mai ales în ofensivă, pretutindeni și în orice timp, să cucerească și să organizeze capete de pod care să servească atacurilor următoare; în avântul urmăririi ca și în deprimare retragerii, regula generală la armata sovietică a fost cucerirea unui cap de pod sau păstrarea lui la retragerea peste un obstacol.

Trupele române care au urcat la poziție pe Don n-au primit sectoare de apărare la obstacol, fiindcă rușii au păstrat și și-au organizat puternice capete de pod. Este de neînțeles cum a putut comandamentul german la marile unități să îngăduie aceste periculoase organizări în mâna adversarului și pentru care rațiune nu le-a lichidat de la început. Se știe ce dârză stăruință au pus comandamentele române, dar mai ales comandantul Armatei 3 române, ca să se atace și să se nimicească aceste capete de pod, aruncând peste Don ocupanții cei îndârjiți. Totdeauna era absolut necesar ca atacul să se facă cât mai repede; o cât de mică unitate adversară dacă a pus piciorul pe malul obstacolului și a început organizarea terenului, în 1-2 ore acolo va fi o companie sau un batalion, apoi prin infiltrări și lărgiri peste noapte, acolo va fi un regiment; și tot așa lărgit va putea cuprinde mari unități de unde se vor lansa atacuri periculoase cu tancuri. Aceste începuturi trebuiau imediat atacate cu orice mijloace, chiar mici, cu mare cutezanță pentru a fi lichidate; focul concentrat și rapiditatea asigură succesul; dacă marile unități române s-ar fi apărat pe Don la obstacol, desigur că catastrofa (sic!) ar fi fost mult redusă. Nici acum nu se poate explica sau scuza indolența și refuzul german de a se lichida aceste capete de pod de la Don până în zona Armatei a 3-a ca și a Armatei a 4-a române. Refuzul a fost dat categoric chiar de Hitler și transmis cu zel slugarnic de către Grupul de Armate „B", în persoana comandantului von Weichs, care se abținea de la orice stăruință pentru a nu-și nemulțumi irascibilul său comandant suprem. În balanța acuzației pentru acest

[374] (S.M.) Autorul are în vedere accepțiunea de rezistent a acestui termen.

dezastru trebuie pus şi acest O.B.[375] general baron von Weichs care nu ieşea nici cu o iotă din ordinul strict de a nu angaja nici măcar un batalion, în afară de simple recunoaşteri – singurele tolerate de la comanda supremă. Această strictă centralizare a comandamentului german a fost totdeauna nefastă: cazul acelor nenorocite capete de pod sovietice pe Don, cazul catastrofei de la Stalingrad care putea fi evitată dacă Grupul de Armate şi chiar Armata a 6-a aveau libertatea să manevreze şi să nu se lase împresurate. Prestigiul politic îl rodea pe acest dictator şi cel mai elementar bun simţ i-a fost orbit. Aceşti O.B. aveau sub comandă multe mari unităţi şi peste un milion de luptători, împreună cu o misiune de mare răspundere, dar nu puteau deplasa nici măcar un batalion; era intolerabil, de aceea şefi renumiţi ca Bock, List, Guderian, Manstein nu au putut tolera tirania ignoranţei şi a diletantismului. La cele două agitate controverse dintre Hitler şi Manstein de la Zaporoje din februarie 1942 (după cât am putut afla de la O.B. von Kleist), vestitul O.B. a cerut odată cu răspunderea, să i se lase libertatea de a comanda; Hitler a trebuit să cedeze şi manevra lui Manstein a reuşit din plin. El a raportat la OKW după această deplină victorie că Grupul de Armate Sud[376] nu s-a amestecat de nicio manieră în conducerea şi execuţia marii unităţi (armată sau corp de armată sau divizia tancuri); el a fixat marilor unităţi direcţii şi obiective cât mai îndepărtate; el a asigurat convergenţa eforturilor şi a vegheat la menţinerea lor; el s-a ocupat de acoperirea flancurilor pentru ca eforturile să aibă toată siguranţa; dar mai ales el a realizat surpriza care a avut un efect pozitiv hotărâtor în bătălia aceasta între Doneţ şi Nipru – 22.II-15.III (vezi harta 5).

Trebuie subliniat că şi în cadrul superior nu trebuie să i se lase adversarului răgazul de a se consolida pe linia (poziţia) maximă atinsă; în cazul bătăliei amintite mareşalul von Kleist îmi spunea că Manstein, cu bucurie liniştită, urmărea pătrunderea periculoasă şi aventurată a lui Jukov şi Vatutin, dar şi cu răbdare; numai când la 21.II extremele vârfuri sovietice s-au apropiat şi chiar au atins Niprul la nord de Zaporoje, a lansat la 22.II contraofensiva surprinzătoare şi uluitoare; înaintarea sovietică nu a avut timp nici să ridice o lopată de pământ.

12.1.c. Surprinderea

Am mai spus mai înainte că soldatul rus este un foarte bun luptător mai ales în marile atacuri în masă ca şi în defensivă când din instinct foloseşte cu măiestrie terenul cu organizările eficace în timp scurt; pe frontul finlandez luptătorul – încă din 1939 – se vâra în pământ şi aştepta; lăsa să treacă tancurile peste el, liniile de atacatori, apoi el liniştit şi recules scotea capul şi dezlănţuia focul armamentului său automat. Comandanţii finlandezi îmi spuneau că această tactică reuşită impunea multă atenţie şi veghe: mai impunea – spuneau figurat – „chiar şi nişte tirbuşoane ca să putem scoate pe aceşti luptători înverşunaţi din găurile lor, de unde se sculau şi trăgeau în spate".

El are două slăbiciuni: este foarte sensibil la surprindere, oricât de mică şi oricând, aceasta îl năuceşte; ea rezidă, cum am mai spus, în firea lui gregară, proprie „mulţimi-

[375] O.B. este prescurtarea de la Ober Befehlshaber = Comandantul unui grup de armate.
[376] După ce Grupul de Armată „Don" a părăsit fluviul, a luat vechea denumire Grupul de Armate „Sud".

lor", care este prima caracteristică a armatei sovietice cum a fost şi a armatei ţariste. În grupă, în ceată, în masă luptătorii merg impetuos, fără răgaz, dar o izbire neaşteptată de oriunde, dar mai ales pe flancuri sau în spate, îi pune în panică şi în dezechilibrul caracteristic „mulţimilor".[377] Această surprindere, partea slabă a luptătorilor sovietici, s-a dovedit când cavaleria română sub conducerea generalului Dumitrescu Petre a fost lansată (iulie 1942) la sud de Rostov spre Krasnodar, ceea ce a adus un mare succes şi o repede înaintare; aceeaşi panică s-a produs în lupta de la Maniciskaia (24.I) când atacul Diviziei 11 Tancuri în spatele capului de pod a produs panică şi o goană nebună spre est până la apa Sal; aceeaşi slăbiciune s-a demonstrat în cadru mai mare la 22.II în contraofensiva lui Manstein, când fugarii înnebuniţi nu s-au mai oprit decât dincolo de Doneţ. În toate aceste ocazii, comandamentul sovietic, cu mult discernământ, retrăgea din front asemenea unităţi greu încercate, le refăcea moralul, le recompleta efectivele şi unitatea era angajată în alt sector de luptă. Comandamentul sovietic dispunea totdeauna de rezerve şi putea recurge la acest procedeu salutar. Comandanţii germani erau totdeauna în lipsă de obiective şi de rezerve, de aceea au recurs la „surprindere" şi le-a reuşit totdeauna; Manstein era supranumit „vulpoiul" pentru multe stratageme şi şiretlicuri folosite; el cunoştea bine firea adversarului şi tot astfel a procedat la cucerirea poziţiei tari de la Parpaci (februarie 1942) în Peninsula Kerci; un atac de front, o străpungere era îndoielnică şi costisitoare; atunci el a recurs la o dublă învăluire pe apă: în Marea Neagră şi în Marea de Azov, care s-a făcut cu efective relativ mici, cu ambarcaţiuni rapide şi în cel mai mare secret; atacul dezlănţuit în spatele puternicei poziţii împănată cu tancuri, a produs o uluială completă şi odată cu acest atac s-a dezlănţuit atacul de front cu un masiv foc de artilerie. Apărarea sovietică nu a crezut posibilă o asemenea învăluire pe mare şi îngropând tancurile şi-a anihilat putinţa de manevră şi contraatac.

12.1.d. Lipsa de iniţiativă

O a doua deficienţă care s-a constatat şi în 1942 a fost lipsa de iniţiativă şi de hotărâri la comandanţi în genere, dar mai ales la comanda mică şi mijlocie. În multiple succese pe care le-au avut ruşii, multe situaţii favorabile le-au scăpat; germanii explicau această deficienţă prin sistemul politic întronat în U.R.S.S. al „deciziilor colective" când ultimul cuvânt era al politrucului care nu era prezent, sau nu era disponibil, sau nu era capabil, sau era rănit etc. Operaţiuni reuşite nu au fost exploatate din cauza acestor lipsuri care progresiv s-au remediat în anul următor când insistat şi prin instrucţie li s-au insuflat şi mai micilor comandanţi încrederea şi deplina autoritate.

---

[377] (S.M.) Probabil că memorialistului îi erau cunoscute scrierile lui Constantin Rădulescu-Motru din 1910, în care acesta din urmă subliniază mentalitatea de grup a românului: „profesiunea care atrage mai mult pe Român este aceea care nu-l prea desparte de mulţime", vezi Constantin Rădulescu-Motru, *Scrieri politice*, ediţie de Cristian Preda, Ed. Nemira, Bucureşti, 1998, p. 234.

12.2. Despre tancuri şi lupta lor

Germanii au folosit în 1942 pentru prima oară tancurile tip V „Panther=Pantera" şi tip VI[378] „Tiger=Tigru"; în campania din 1941 s-a dovedit că tancurile ruseşti erau mai bine armate şi cuirasa era mai groasă, peste 50,60,70 mm. De aceea, germanii au scos ultimele tipuri mult mai grele şi mai eficace; cu legitimă mândrie îmi spunea mareşalul Kleist în ianuarie 1942, după luptele de la Maniciskaia: „Unser Tiger! Unser Tiger! Der hat sich bewährt = tigrul nostru... s-a adeverit un brav!" Surprinzătoarea apariţie a surprins şi a înspăimântat pe apărătorii ruşi care s-au panicat; am văzut la acea epocă aceşti mastodonţi care erau şi mai impresionanţi prin nişte scuturi[379] subţiri de oţel de 4-5 mm care atârnau mobile la părţile mai vulnerabile ale tancului şi care provocau ricoşarea proiectilelor.

Aceşti bravi tigri aveau un mare cusur la armament că nu dispuneau de mitraliere, şi în luptă cu infanteria erau ca vânătorul care trage cu puşca după muşte. Tipul Pantera s-a dovedit mai slab dar şi mai mobil. Ruşii, surprinşi şi depăşiţi în 1942 şi 1943, au scos tancul supragreu „I. Stalin I şi II" (1944), care erau citadele mişcătoare şi care au fost adversari de temut ai Tigrilor; acestea aveau un tun lung de 88 mm cu o mare V_0 (viteză iniţială) şi o mare putere de perforare.

În acest an (1942), arma blindată sovietică a avut o superioritate numerică şi de organizare, fiindcă au apărut şi combătut în genere cu mari unităţi de tancuri şi motomecanizate. Dar întrebuinţarea nu a fost totdeauna cu mari unităţi concentrate ca pe Don. S-a văzut risipirea tancurilor pe linia I-a ca susţinere de infanterie sau chiar îngropate pe poziţii ca la Parpaci în Peninsula Kerci (februarie 1942) sau în capul de pod la Maniciskaia (decembrie 1942).

Apariţia marilor unităţi de tancuri în număr tot mai mare (brigăzi, corpuri motomecanizate apoi armate) în armata sovietică a condus la lupte aprige de tancuri care au fost tot mai dese în partea finală a anului. Bătălia pe Don a fost un mare început iar bătălia pentru Rostov (decembrie şi ianuarie) a fost un şir de lupte de tancuri. De ambele părţi s-a urmărit străpungerea şi ruptura care s-au executat cu formaţiile de luptă „în pană" (săgeată) care se conjugau pentru a forma braţe învăluitoare (cleşti); astfel au atacat germanii (iunie 1942) la Voronej şi spre Stalingrad (iulie 1942) cu respectiv Armata 4 Tancuri şi Armata 1 Tancuri; tot în „pană şi cleşti" au atacat ruşii (noiembrie 1942) pe Don ca şi germanii pentru despresurarea de la Stalingrad (decembrie 1942).

Pentru apărarea contra acestor atacuri în 1942 au apărut mai întâi la ruşi „poziţia de apărare cu tancuri" (chiar îngropate); „poziţia de tancuri" a fost întrebuinţată şi de germani în luptele de la nord de Don, combinat cu „poziţia de artilerie antitancuri"; apoi s-au folosit pe o largă scară bandele minelor contra tanc, temute şi insidioase mijloace defensive ruseşti. Germanii au preferat întrebuinţarea tancurilor în manevra de contraatac decât desfăşurate pe poziţia de apărare. Mai apoi au folosit şi minele.

---

[378] Armata germană a intrat în război cu patru tipuri de tancuri I, II, III şi IV diferenţiate după cuirasă, armament şi mobilitate, ultimul tip avea tunuri de 75 mm.

[379] Aceste scuturi denumite „Schürze=şorturi" aveau menirea să devieze proiectilele adversare fiindcă erau atârnate şi mobile, dar aveau un mare răsunet şi măreau imaginea tancului.

Toate aceste apariţii în luptele de tancuri au impus întrebuinţarea aviaţiei: pentru recunoaşterea „poziţiilor de tancuri", a „poziţiilor de artilerie antitanc", a câmpurilor de mine, pentru bombardarea cu aviaţia a acestor obiective, cum şi pentru participarea la luptă (aviaţia de asalt). De asemenea, a fost mare nevoie de unităţi speciale blindate, de pionieri care însoţeau atacurile pentru a interveni prompt la curăţirea de mine, a obstacolelor şi amenajarea breşelor ce trebuiau deschise pentru a se lansa tancurile în atac. Germanii se văitau de mijloacele insidioase sovietice perfect camuflate: a poziţiilor de tancuri, poziţiilor de artilerie antitanc, ca şi a minelor; acestea puteau să fie împrăştiate cu miile de sovietici (peste 10.000 de mine într-un sector de divizie).

Poziţiile de artilerie antitanc nu erau liniare, ci adânci, eşalonate în adâncime, şi tunurile grupate pe 4 sau 6 piese sub comandă unică într-o disciplină de fier pentru ca focul să nu se deschidă decât la distanţa optimă când tancurile puteau fi perforate sau deteriorate; în luptele pentru Rostov germanii au preferat aceste tunuri antitanc, păstrând unităţile de tancuri ca rezervă mobilă de contraatac. Formele acestea noi de lupta tancurilor apărute la sfârşitul anului s-au dezvoltat în prima jumătate a anului 1943; germanii au avut pierderi serioase din cauza desfăşurării artileriei antitanc sovietice pe poziţii tari şi din cauza minelor.

Trebuie să menţionez că aceste apariţii şi forme noi de lupta tancurilor au impus un aparat de legătură fracţionat (ofiţeri şi specialişti) de la artilerie, de la aviaţie şi de la pionieri; organele de legătură mergeau cu elementele înaintate şi de recunoaştere.

De asemenea, formaţiunile luptei de tancuri au evoluat, chiar în bătălia Rostovului atacul în „pană" cu tancurile grele la vârf pentru ruptură a făcut loc formaţiei în „clopot" odată cu apariţia acestor supratancuri (vezi schema p. 229).

Tancurile cele mai grele erau puse pe direcţia de ruptură şi mai înapoi, flancate şi spre înainte de formaţiuni de tancuri mijlocii cu tancuri pionieri, iar înapoia supratancurilor erau tancurile uşoare ce interveneau prompt de îndată ce breşa era făcută şi succesul trebuia exploatat; deasupra şi înainte, aviaţia de recunoaştere cerceta şi informa iar cea de luptă (bombardament şi asalt) preceda ruptura şi o completa. (fig. 4)

Formaţia de atac în clopot avea avantajul că (vezi schema):

- direcţia de ruptură putea fi modificată din timp, dacă era nevoie, de tancurile supergrele din fundul clopotului (terenul, mine, artilerie antitanc);

- dispozitivul de apărare adversar se dezvăluia din timp, mai ales focul artileriei antitanc ce putea fi lovit din timp şi neutralizat;

- tancurile grele atât de costisitoare şi relativ puţine, cu rol de ruptură, erau menajate pentru rolul şi momentul decisiv al rupturii.

Asemenea formaţii erau cu putinţă când disponibilităţile de tancuri erau destul de mari şi variate cum este cazul la ofensivă; formaţiunea putea fi compactă, dar era mai elastică şi mai puţin vulnerabilă ca formaţia în pană. Atacul german pentru despresurare s-a dat de Armata 4 Tancuri în formaţia pană, cu cea mai tare divizie, a 6-a, în vârf.

Aceste învăţăminte culese şi văzute au fost raportate scris la Marele Stat Major, arătând că trupele noastre atât de slab dotate n-au fost folosite în aceste lupte de tancuri decât în faza începătoare pentru a acoperi concentrările sau flancurile cum s-a arătat mai înainte.

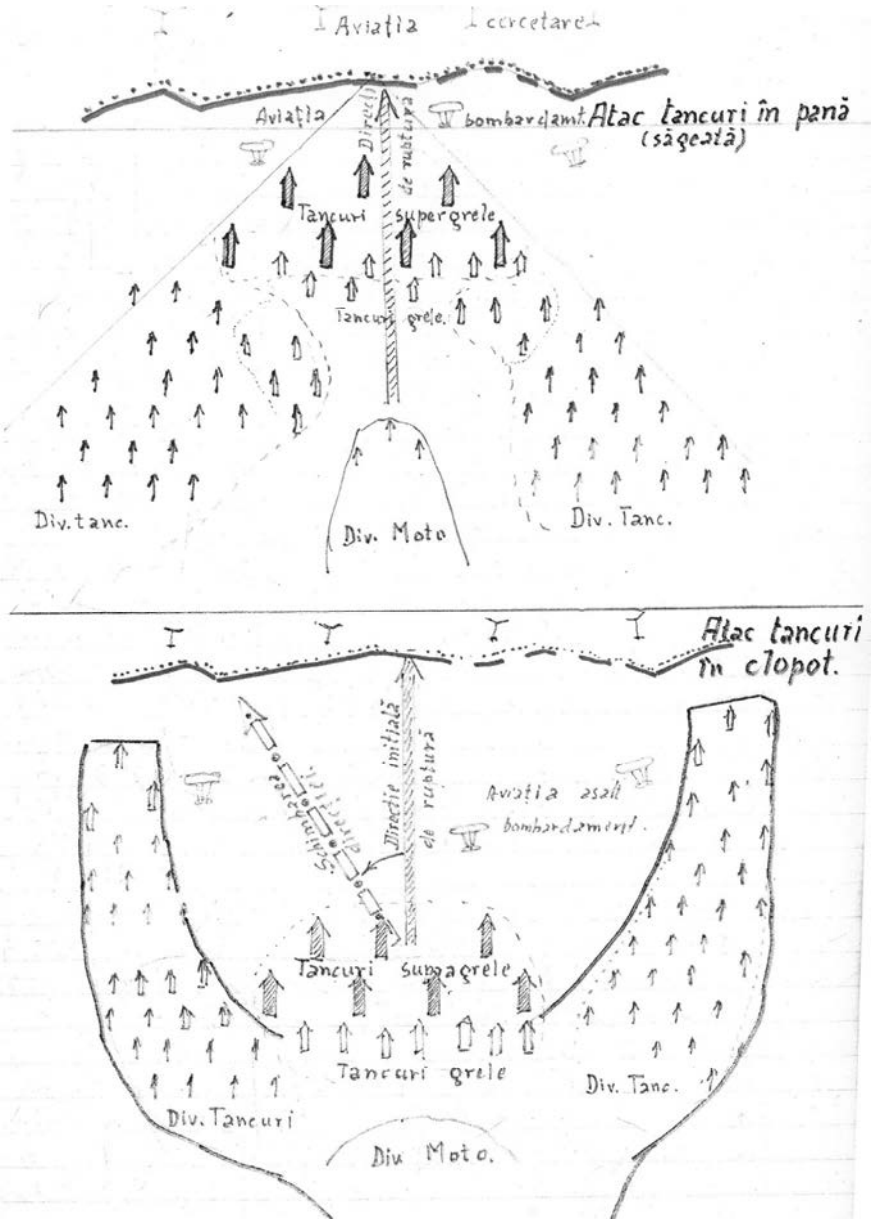

Figura 4: Formația de atac în pană și formația de atac în clopot

Am încheiat acest raport cu învățământul important pentru noi cu care închei acest paragraf și anume: cooperarea operativă a armatei române trebuia să se facă pe baza unui document scris în care trebuia stipulată: dotarea cu armament, întrebuințarea tactică pentru sarcini la înălțimea dotării și instrucției noastre, iar comandamentul unic trebuia admis la nivel suprem, și la Grupul de Armate german trebuia să se oprească la nivelul marilor unități române fără amestec german în cadrul acestora. Acest raport scris făcut la sfârșitul lui 1942 și repetat în iunie 1943, când mi-a încetat misiunea de legătură, a avut urmări pentru mine în sensul că am fost însărcinat cu misiunea de legătură pe lângă OKW și OKH în anul următor, când situația politică strate-

gică a Germaniei era foarte rea. Cele raportate în cadrul „D.L." pe frontul de est n-au fost niciodată exagerate, prevederile ce-am făcut s-au adeverit în totul, iar atitudinea mea dârză faţă de germani a fost întemeiată.

13. Manevra de retragere din Caucaz – 1943

Situaţia politică şi strategică în al patrulea an de război a luat o întorsătură nouă şi s-a precizat defavorabilă pentru puterile Axei.

Marea coaliţie a aliaţilor prin angajarea USA a hotărât efortul strategic în Europa şi l-a materializat prin debarcarea în Africa (Maroc-Algeria), în timp ce Anglia, după ce a îndepărtat pericolul Axei în Egipt, înaintează în Libia.

Scopul general al acestui efort este acum vizibil: înfrângerea Axei şi recucerirea Europei. În acest memorial am arătat că în 1940, la o conferinţă sub conducerea lui Hitler, s-a elaborat ideea că stăpânirea şi hegemonia în Europa nu sunt posibile fără stăpânirea Mediteranei şi din aceasta a izvorât şi s-a întărit alianţa cu Italia. Operaţiunile anglo-americane în Africa pregătesc stăpânirea completă a acestei mări şi punerea pericolului pe continent; este vădit prima fază pentru atingerea scopului general arătat: cucerirea continentului.

Când în retragerea Grupului de Armate „A" în Caucaz s-a mutat cartierul în Taman, comandantul m-a întrebat în prima jumătate a lui februarie – se consumase nenorocirea de la Stalingrad (2.II.1943) – cum văd situaţia nouă. El îmi vorbise de succesele germane la Rostov şi pe Doneţ în bătălia defensivă. I-am răspuns că peste grijile noastre din ultimele luni, strategia aliaţilor mi se pare cea mai periculoasă pentru că au pus efortul în Europa unde se pot combina şi conjuga toate forţele contra Axei. Prin conferinţa şi declaraţia de la Casablanca (24.I) este precizat scopul războiului scurt şi clar: înfrângerea Axei şi capitularea fără condiţii. Până la acest scop final, am precizat că operaţiunile din Africa şi din Mediterana sunt acţiuni pregătitoare care să asigure Aliaţilor siguranţa şi libertatea de acţiune, şi subliniez: buna strategie începe cu defensiva care pregăteşte acţiunea decisivă a ofensivei, aşa a glăsuit şi marele filozof german Clausewitz. Comandantul tace, mă priveşte şi mă întreabă: dar „frontul de Est"? I-am răspuns, ca şi altă dată, că el este uzura şi sângerarea forţelor Axei; aceasta s-a văzut şi s-a întâmplat chiar din campania de vară când conducerea germană a trebuit să recurgă la forţele partenerilor care au o pondere scăzută şi care n-au dat rezultate, şi campania din 1942 *„s-a terminat cum ştim cu toţi, prin pierderi mari şi fără niciun rezultat".*

Acest mare comandant ce a cunoscut mari succese ale armelor germane era conştient de întorsătura rea ce a luat războiul, dar dacă se ferea să-şi spună o părere, trăsăturile încordate ale feţei sale întunecate erau elocvente.

Când am enumerat hotărârile şi acţiunile aliaţilor cu insuccesele Axei, am pronosticat comandantului nostru că forţele Axei din Africa vor fi în starea nenorocită de a lupta în inferioritate crescândă pe două fronturi, cu rezultate uşor de prevăzut. Acesta a pus capăt convorbirii. Dar de câte ori avea ocazia, o relua ca pentru a avea o continuare, pentru că negrele sale gânduri erau aceleaşi şi în gândirea partenerului cât de mic ce eram. Această gândire ca şi ceea ce comentam, nu am raportat-o în scris niciodată;

dar verbal i-am comunicat fragmente ministrului general Pantazi şi chiar mareşalului când au venit în iarna şi în primăvara acestui an 1943.

După începerea retragerii şi după reuşita – trebuie recunoscut, strălucită – a sustragerii Armatei 1 Tancuri, evitându-se un al doilea dezastros Stalingrad, Grupul de Armate „A" se afla în acest an într-un uriaş cap de pod sprijinit pe Munţii Caucaz şi pe Marea de Azov. Sarcina lui operativă era mult uşurată în comparaţie cu misiunea şi situaţia Grupul de Armate Sud (Manstein) la nord de Don din câmpia deschisă, unde loveau fără încetare şi variind eforturile, tot mai marile mase de tancuri sovietice, cu o conducere tot mai bună şi mai periculoasă. Această situaţie mai ameliorată a Grupului de Armate „A" îmi producea o uşurare în preocupările mele; totuşi, Divizia 2 Vânători de Munte continua să fie mai expusă, în timp ce celelalte divizii aveau sectoare mai mult calme.

Acest Grup de Armate avea în ianuarie 1943: Armata 17 (cu nouă divizii) plus cele 6 divizii române (Divizia 2 şi 3 Vânători de Munte, Divizia 19 şi Corpul de Cavalerie cu 3 divizii), apoi grupul Mattenklott[380] (Corpul de Armate german, Corpul de Vânători de Munte român, toate forţele din Crimeea) şi tot în acest grup de armate erau toate forţele navale ce păzeau coastele Caucazului şi Crimeii. Unica linie de comunicaţii era peste strâmtoarea de la Kerci şi Crimeea şi apoi prin istmul de la Perecop spre Nipru inferior; era o linie precară cu porţiuni periculoase. Limita despărţitoare de nord era pe litoralul de nord al Mării de Azov, apoi Melitopol – Kerson – Nikolaev, toate, inclusiv grosul Grupului de Armate, erau în Caucaz ca într-un sac ce se gâtuia la Kerci. Aparent, părea o situaţie foarte grea, dar acum „gura turbincii lui Ivan" se mutase la Kerci. Comandanţii noştri priveau cu îngrijorare această stare fiindcă cele petrecute la Stalingrad erau prea recente. (vezi harta 5).

Manevra în retragere s-a făcut însă de la început cu pricepere, terenul era favorabil prin compartimentarea ce o făceau numeroasele cursuri de ape ce veneau din munţi, învăluirile largi sau acţiuni pe flanc nu erau posibile, şi capul de pod, strângându-se în retragere, da putinţa comandamentului să-şi facă rezerve de Mari Unităţi şi forţat sectoarele de apărare se reduceau.

Către sfârşitul lui ianuarie, după ce Armata 1 Tancuri se desprinsese de pe front şi după ce retragerea ei la Bataisk – Rostov se terminase, Cartierul General s-a mutat cu trenul la Slavianskaia pe un ger siberian.

13.1. Evacuarea cailor Corpului de Cavalerie (30.I-6.II.1943) [381]

Abia sosiţi şi instalaţi la Slavianskaia, primesc ordinul de la Grupul de Armate de evacuare a cailor Corpului de Cavalerie (circa 10.000 cai) care se găseau la iernat într-o zo-

[380] (S.M.) Franz Mattenklott (1884-1954) a fost un general german care a luptat în cele două războaie mondiale. A participat la campania din Franţa (1940), Balcani (1941), Uniunea Sovietică (1941-1944) şi la apărarea Germaniei (1944-1945). A condus Divizia 72 Infanterie (1939-1941), Corpul 42 Armată (1942), a fost comandant al Crimeii (1942-1943), a condus Detaşamentul de Armată Mattenklott (1943) şi Districtul Militar VI (1944-1945). A compărut în faţa Tribunalului de la Nürenberg, dar a fost eliberat, *Trials of war criminals before the Nuerenberg military tribunals under Control Council Law no. 10, Nuerenberg, October 1946-Aprilie 1949*, vol. XI, United States Government Printing Office, 1950, p. 69-73.

[381] Vezi harta 6.

nă largă la nord de Slavianskaia. Am alarmat Corpul de Cavalerie (cu Cartierul General la Varenikovskaia la vest de Slaviansk). În acelaşi timp, trimit ordinul de pregătire pe zona de hibernare, de adunare a cailor de pe litoral şi din zonă în jurul localităţii Bruchovskaia pentru a fi trecuţi la nord de Marea de Azov, marş circa 160 km. Ordinul prevedea încolonarea pe itinerar stabilit şi trecerea peste puntea de gheaţă. Dar călăreţii nu voiau să se despartă de caii lor, ceea ce demonstra sentimente frumoase în legătura lor de cai. Comandantul Grupului de Armate – mareşalul von Kleist –, care era şi el călăreţ, a înţeles, dar a repetat ordinul cu avertismentul că dacă Corpul de Cavalerie nu se grăbeşte, caii vor fi pierduţi fiindcă frontul de la Bataisk nu va mai putea fi ţinut mult. Trecerea mării se făcea în condiţii grele de viscol, ger, vânt care impuneau pregătiri, disciplină, dar mai ales o severă şi supravegheată mişcare la locul I de trecere. Aceasta se făcea în direcţia inamicului care oricând putea să rupă apărarea germană la est de Bataisk şi să se reverse în lungul litoralului cu tancurile, pentru a intercepta această ultimă şi precară linie de retragere; mişcarea mai trebuia să ţină seama de trecerea coloanelor germane pe această punte, cum şi de faptul că o supraîncărcare din neglijenţe posibile, o putea rupe.

Am anunţat telegrafic Armata a 3-a română pentru a pregăti serviciul veterinar ca să primească caii la vest de Taganrog, hrană şi furaje pentru cai şi oameni, cum şi organizarea mişcării spre Mariopol, într-o nouă zonă de hibernare.

Am raportat acelaşi lucru la Marele Stat Major

Rezistenţa călăreţilor era însă dârză, şi până când romantismul cavaleriei a putut fi convins, s-au pierdut câteva zile preţioase care au pus la îndoială marşul şi trecerea peste marea putredă a Azovului. Mişcarea a început abia în primele zile ale lui februarie şi a durat peste o săptămână, în care timp vegheam la situaţia frontului şi la grăbirea marşului acestei coloane *sui generis* în toiul iernii.[382]

Am instalat un post de informare (auto) la Bataisk şi un altul (auto) la capul punţii de gheaţă; acestea mă ţineau la curent cu situaţia operativă de la Bataisk cum şi cu scurgerea grupurilor de cai pe punte. În plus, un serviciu aero al grupului de armate patrula pe itinerariul cailor, astfel că mişcarea a fost strict dirijată, ordonându-se etapa următoare spre punte când era toată siguranţa la Bataisk. Au fost multe zile de tensiune şi caii noştri au fost printre ultimele elemente evacuate din Caucaz. Vremea rea cu viscole şi zăpadă a îngreunat pe bieţii oameni. N-a rămas în Caucaz decât strictul necesar pentru artilerie şi pentru coloanele de servicii aprovizionare.

În vremea rea şi cu vizibilitate redusă, cum şi din cauza nedisciplinei la unele grupuri, s-au produs nenorociri, fiindcă au ieşit din traseul solid al punţii şi caii „s-au dus pe copcă". Din totalul de aproape 10.500 cai au fost recuperaţi la Taganrog 8500 cai; restul s-au pierdut în timpul marşului până la punte şi mai ales pe punte, cum şi pe timpul hibernării.

---

[382] Maiorul Huzuneanu era şeful Biroului 4 al Corpului de Cavalerie ce-mi fusese pe vremuri ofiţer elev. Era destoinic, eficient şi cu soluţii originale. Când a auzit de evacuarea originală a cailor a rămas surprins şi a exclamat: „Ştiam că nu este bine să dai boii pe gheaţă... dar caii?... să încercăm", apoi, mult mai realist, acest Birou 4 s-a angajat sârguitor în această grea operaţie şi maiorul Huzuneanu a reuşit.

Comandantul Corpului de Cavalerie, general Cialâc, a fost de cel mai mare ajutor în această valoroasă recuperare, fiindcă a cântărit între pierderile posibile dacă vor fi evacuaţi peste mare şi pierderea totală dacă ar fi rămas în Caucaz, de unde nu ar mai fi putut fi evacuaţi. El a pus capăt romantismului pomenit şi astfel pe lista marilor pierderi de la Stalingrad (1942) şi din Crimeea (1944) nu s-au mai adăugat şi aceşti cai. În timpul delicatei operaţii am putut avea de mai multe ori convorbiri telefonice cu Serviciul Veterinar al Armatei a 3-a române de la Taganrog care era condus de colonel dr. veterinar Cliza şi maiorul dr. veterinar Schobesch[383] al Diviziei a 4-a care a ajutat primirea cailor la Taganrog, furajarea şi mişcarea lor, reducând suferinţele acestei mase de oameni şi animale până au intrat pe calea sigură de la vest de marele Nipru. Cu ultimele elemente evacuate, geniştii germani s-au retras după ce aşezaseră încărcăturile ce-au explodat distrugând puntea de gheaţă.

Faptul unic în sine, evacuarea reuşită, munca şi străduinţele anonime ale călăreţilor conducători, ale geniştilor germani şi ale informatorilor, aviatorilor, merită un studiu mai amplu, trăgându-se învăţămintele şi relevându-se meritele celor ce-au promovat această reuşită. Amintirile mele se opresc aici, ajutând cu puţinul narat pe cei ce ar putea face acest studiu. Trebuie remarcat colonel veterinar Cliza care a organizat primirea şi îngrijirea cailor la nord de Marea de Azov. El funcţiona în cadrul Armatei a 3-a române. Despre evacuarea marelui depozit de intendenţă[384] s-a vorbit la pagina 158.

13.2. Vizita Ministrului general Pantazi: acuzaţii imaginare (februarie 1943)

În prima decadă a lui februarie mi se anunţă brusc vizita acestui ministru, tocmai când se terminase cu bine evacuarea cailor de cavalerie. El a venit cu avionul; aflase la Bucureşti şi i-am raportat detaliat pe hartă cum s-a pregătit şi s-a desfăşurat evacuarea. Era el însuşi cavalerist şi a apreciat această muncă pozitivă. Am văzut că venise pentru această evacuare care se terminase. Ascunzându-mi la început scopul vizitei, îmi spune că a venit să vadă marile unităţi ce-au mai rămas sănătoase şi să viziteze pe comandantul grupului de armate. Curând mi-am dat seama că venise să facă o cercetare privind un pretins moral scăzut, a indisciplinei şi chiar a descompunerii unităţilor române din cuprinsul Armatei 17 germane. El venise însoţit de ofiţeri germani din Misiunea Militară Germană Bucureşti şi de maiorul Niculescu Maximilian. Am fost foarte surprins şi am rămas perplex, fiindcă fusesem de mai multe ori şi recent la trupele de cavalerie ca şi la diviziile a 3-a Vânători (general Leonard Mociulschi, cu şef de Stat Major locotenent-colonel Ionescu-Ţiganu) şi a 19-a (general Schmidt Carol[385], cu şef de Stat Major locote-

383 (S.M.) Oscar Schobesch.

384 (S.M.) Probabil. În text, „impedimenţă”.

385 (S.M.) Carol Schmidt (1886-1962) a fost un ofiţer al Armatei Române care a luptat în cele două războaie mondiale. A absolvit Şcoala militară de ofiţeri de artilerie şi geniu (1908-1910), Şcoala Superioară de Război (1921-1923). A parcurs gradele militare de la sublocotenent la general: sublocotenent (1910), locotenent (1913), căpitan (1916), maior (1917), locotenent-colonel (1927), colonel (1933), general de brigadă (1939), general de divizie (1942). A fost comandant al Diviziei 19 Infanterie (1941-1943), al Corpului 7 Teritorial (1943-1944), director al Direcţiei Superioare a Învăţământului Militar (1944-1945), Alecsandru Duţu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *op.cit.*, p. 362.

nent-colonel Hagiopol). Cunoşteam foarte bine pe aceşti comandanţi cu ofiţerii de stat major, cum şi pe cei de cavalerie pe care nu pregetam să-i văd, să-i admir şi să-i încurajez. Nu remarcasem la nici una din aceste mari unităţi nici cea mai mică defecţiune sau măcar vreo plângere.

Cu avioane Fiessler Storch de la grupul de armate am însoţit pe ministrul general Pantazi care cu tact şi cu atenţie a întrebat, a vorbit cu comandanţii, cu ofiţerii şi chiar cu soldaţii. A stat mai multe zile.

Pe de altă parte, ofiţerii germani au întrebat la statul major al grupului de armate ca şi la Armata a 17-a germană pe comandantul cunoscut, general Ruoff şi pe inimosul său şef de stat major, general Müller; nici ofiţerul meu de legătură, ce detaşasem la Armata 17, căpitanul Dorwagen Florian – cu care vorbeam de mai multe ori zilnic – nu mi-a semnalat pretinsele defecţiuni.

Am condus pe ministru la comandantul general von Kleist care împreună cu general von Greiffenberg au fost tot atât de surprinşi şi nu ştiau cum să explice aceste false zvonuri despre mari unităţi ce conduceau. Mai mult chiar, au avut cuvinte de laudă şi au evidenţiat puterea de rezistenţă a celor două divizii de vânători – a-2-a, a 3-a, cum şi a Diviziei 9 Cavalerie

Ministrul era mulţumit şi eu am opinat că aceste zvonuri false au fost vehiculate numai de organele de partid într-un exces de zel. Au mai fost cazuri, semnalate mie, chiar de comandant. L-am asigurat pe ministru că dacă ar fi fost ceva real eram primul ce aflam şi raportam fără reticenţe cum am făcut şi în alte cazuri. Atunci el mi s-a dezvăluit că reproşurile şi plângerea au venit chiar de la Hitler care i-a cerut mareşalului Antonescu ca să ia măsuri.

Ministrul era binedispus că nimic n-a fost şi că aparatul de comandament ca şi de legătură funcţionase bine în Caucaz. Îndrăgise o frumoasă căţeluşe-lup şi când l-am rugat pe Max Niculescu să mi-o aducă la Bucureşti, la copiii mei, ministrul era încântat că va avea un divertisment în timpul călătoriei. În ajunul plecării, am discutat cu ministrul situaţia generală politico-strategică a războiului, cum şi comentariile cu comandantul Grupului de Armate von Kleist, relaţiile mele cu statul major, invitaţiile la masă, rarele partide de bridge, care dovedeau nu numai bune relaţii de serviciu, dar şi consideraţie reciprocă cu toate greutăţile frontului, înfrângerilor şi pierderilor. El nu-şi făcea iluzii asupra desfăşurării războiului, dar totuşi nu se putea pronunţa critic pentru OKW, însă nu-şi ascundea învinuirea pentru greşelile făcute. A doua zi a plecat asigurându-mă că va raporta totul mareşalului şi mie mi-a cerut să fiu cu toată grija pentru diviziile ce avem în Caucaz şi Crimeea, singurele valide pe front. Când mai târziu, ocazional, am întrebat pe comandantul nostru von Kleist despre această anchetă, mi-a răspuns cu vorba lui Shakespeare: „Viel Lärmen um Nichts=Mult zgomot pentru nimic", cu care a intitulat una din comediile lui, tradusă în limba germană.

13.3. Retragerea Diviziei 2 Vânători de Munte [386]

Retragerea grupului de armate a avut la început un ritm mai viu şi Armata 1 Tancuri a precedat mişcarea pentru raţiunile arătate. Retragerea a fost mai adâncă în câmpia de nord, şi dreapta a putut să zăbovească sprijinindu-se pe culmile Caucazului. Divizia 2 Vânători de Munte s-a retras pe valea Kubanului prin Cerkask către Armavir (vezi harta 5 şi îndeosebi harta 6), unde se găsea la sfârşitul lui ianuarie 1943, având aripa stângă la nord de cotul Kubanului. Aici conducerea germană ordonase o oprire care era necesară atât pentru trupele germane ca să se desprindă din munţi, cum şi pentru Corpul XXXXIX (49) Armată. Trupe germane s-au retras precipitat la Cerkask (ca şi Corpul XXXXIX Armată).

La început ruşii nu au urmărit cu vigoare, spunea Grupul de Armate, fie fiindcă au fost surprinşi, fie pentru că nu aveau unităţi rapide, care fuseseră trimise spre nord ca să întărească grupurile ce atacau pe Manici sau spre Bataisk. Dar la jumătatea lui ianuarie coloanele de urmărire sovietică erau mai bine organizate şi căutau să se infiltreze. Aşa s-a întâmplat în zona Cerkask, când prin retragerea precipitată a germanilor flancul stâng al Diviziei 2 Vânători de Munte a rămas descoperit, a fost atacat, a avut pierderi, chiar câteva tunuri de munte. Dar grosul diviziei şi-a putut continua mişcarea spre Armavir, unde am găsit-o la 2.II şi unde am putut afla despre aceste pierderi. Comandantul, general Dumitrache, nu era prea mişcat de acest necaz pe care nu-l atribuia numai vecinilor germani, ci şi unuia din subalternii săi. L-am informat că divizia va manevra la vest de Armavir pe la nord de fluviu, deci va părăsi regiunea muntoasă pentru a se mişca în câmpia mai populată şi mai mănoasă, dar unde infiltrările vor fi mai posibile. L-am mai informat că va fi retrasă şi curând va opera în lungul litoralului plin de bălţi, de mlaştini toate îngheţate, deci care nu pot da toată siguranţa; tot în legătură cu această zonă, i-am spus că o briză caldă poate să aducă o moină şi chiar un dezgheţ, deci va fi necesar ca recunoaşterile din timp ale drumurilor să-i dea toată siguranţa de manevră-luptă. General Dumitrache îmi spunea că moralul vânătorilor săi este mai bun de când a început retragerea care le-a întărit speranţa întoarcerii în ţară. Se plângea totuşi că efectivele îi scad şi din ţară nu mai poate primi nimic; îl informez că Marele Stat Major, confidenţial, mi-a ordonat să nu mai trec în Caucaz soldaţi şi grade inferioare, ci numai comandanţii de mari unităţi, iar restul să fie oprit în Crimeea la Corpul de Vânători de Munte. Deci lipsa de efective va fi deliberat produsă şi i-am propus să folosească tot mai mult soldaţi de la coloane şi de la servicii. O altă mare lipsă era a echipamentului, îmbrăcămintea, dar mai ales pantaloni şi bocanci, de care erau îngrijoraţi comandantul şi intendentul său.

Am raportat toate acestea la grupul de armate şi mai ales intendentului general Rabus.

Acesta mi-a propus să-mi dea bocanci, pantaloni şi chiar vestoane germane. I-am replicat că Dreptul Internaţional se opune pentru a nu amăgi şi a înşela pe adversar, dar fiindcă luptăm cot la cot am primit cu grăbire; era destul cât au suferit aceşti vână-

[386] Vezi harta 6.

tori care acum aveau şi acest aspect împestriţat: pantaloni germani şi vestoane româneşti sau invers. Însă bocancii au fost cea mai bună ofrandă. În februarie şi martie, vânătorii generalului Dumitrache au avut acest aspect curios la uniforme care ne-a adus numai folos şi niciun ponos. Retragerea în continuare numai la nord de Kuban şi pe litoral a pus divizia într-o situaţie mai calmă, ceea ce a dat răgaz vânătorilor fără însă a-i scuti de alarme şi chiar împresurări, cum se va arăta mai târziu.

13.4. Situaţia de la strâmtoarea Kerci (1943) [387]

Am spus mai înainte că peste această strâmtoare era unica şi precara linie de operaţii şi de comunicaţii a grupului de armate. După trista experienţă din iarna 1942 comandamentul german luase din timp măsuri de apărare navală cu mijloace puternice, numeroase şi eficace. Reamintesc că în februarie 1942, pe un ger năprasnic, ruşii au debarcat prin surpriză la Feodosia, au ocupat temporar oraşul şi s-au dedat la atrocităţi care au caracterizat armata sovietică şi s-au acoperit de cele mai mârşave fapte care au rămas de pomină. Un spital german de răniţi a fost evacuat pe plajă unde răniţii au fost lăsaţi despuiaţi în gerul năprasnic după ce i-au udat din belşug cu apa mării; personalul sanitar feminin batjocorit, apoi ucis, iar cel masculin a fost schilodit şi torturat, lăsat să îngheţe lângă răniţii bolnavi îngheţaţi. Dacă se citeşte ordinul de zi al mareşalului Jukov către trupele sale, cum şi declaraţia lui Stalin de la Teheran (decembrie 1942) care a cerut exterminarea a 20 milioane de germani în Europa, atrocităţile de la Feodosia îşi au toate explicaţiile.[388]

Nu era greu de prevăzut în decembrie 1942 că zona Kerci va fi o zonă de mare sensibilitate, de uriaşă importanţă şi de fierbinte aglomerare. Apărarea navală a fost triplată de o apărare terestră şi aeriană. Un intens trafic naval şi aerian a început din aceste luni de iarnă, iar în februarie 1943 a început construcţia unui teleferic care a funcţionat regulat şi cu randament în tot cursul lui 1943 până la evacuarea din Peninsula Taman.

De îndată ce ne-am retras la Slaviansk am însărcinat pe maiorul Gheorghiu Siminel cu organizarea serviciului de informare şi îndrumare la Kerci. El conducea Biroul 2, era provenit din cavalerie, era ofiţer de stat major şi vorbea germana. Aici, la Kerci, s-a fixat punctul de comandă şi fără întârziere şi-a instalat reţeaua de posturi pe ţărmul caucazian şi pe ţărmul de la Kerci, având posturi pe baza aeriană ca şi la portul Kerci. Pe harta 6 se vede organizarea la teren a reţelei care s-a calchiat pe cea germană şi s-a completat cu o reţea de cămine, cantine şi posturi sanitare despre care va fi vorba într-un paragraf special.

---

[387] Vezi harta 6.

[388] (S.M.) Sugestiv în acest sens este capitolul intitulat „Fire and Sword and «Noble Fury»", în Anthony Beevor, *Berlin. The downfall 1945*, Penguin Books, London, 2002, p. 24-38. Istoricul amintit explică raţiunile psihologice şi politice care au determinat atrocităţile săvârşite de o parte a armatei sovietice pe teritoriile cucerite, în bună parte ca un rezultat al propagandei şi manipulării sovietice, dar şi setei de răzbunare a soldaţilor din Armata Roşie care au fost martori ai distrugerilor provocate de Wehrmacht şi de naziști în propria lor ţară.

Serviciul acesta de „informare şi de îndrumare" organizat şi condus de maiorul Gheorghiu Siminel a funcţionat până în mai 1943 când a fost preluat de Armata a 3-a română şi a fost foarte de folos trupelor noastre în traficul de la Kerci. El avea o duzină de posturi pe cele două ţărmuri ale strâmtorii plus alte două posturi la aeroport şi în port. La una din inspecţiile ce le-am făcut mi s-a comunicat că generalul Auleb vrea să mă vadă; era la Kerci pe la începutul lui martie. Era cunoscutul comandant al spatelui Grupului de Armate „A", ce ne este nouă binecunoscut în acest memorial, cum şi din luptele de pe Manici. El cunoştea organizarea română de la Kerci şi o aprecia ca foarte pozitivă. De data aceasta îmi spune că serviciul de siguranţă german i-a semnalat activitatea subversivă a unui ofiţer român care conduce postul de la Kerci. Împreună cu maiorul Gheorghiu Siminel am văzut postul care funcţiona bine, cum şi pe locotenentul de rezervă suspectat. Maiorul Gheorghiu mi-a dat referinţe bune despre ofiţer şi opinia că poate era un exces de zel al ofiţerului suspectat. Totuşi, în baza ordinului Marelui Stat Major de a trimite în ţară orice luptător ce nu mai era necesar pe front, am trimis şi pe acest ofiţer suspectat la dispoziţia organelor din ţară. Cazul nu a avut nici o urmare. Acţiunea subversivă ce i se imputa erau convorbiri cu localnicii civili pe care îi încuraja; el nu vorbea decât pe ruseşte.

Prin 1949-1950, acest ofiţer demobilizat, inginer capabil, conducea o importantă întreprindere de construcţii sovieto-română. El şi-a adus aminte de faptul de la Kerci din 1943 care n-a fost anchetat şi n-a avut nicio urmare şi m-a invitat să ocup un post în întreprinderea ce conducea. În cadrul ei am văzut o pleiadă de valoroşi ofiţeri ce fuseseră licenţiaţi din armată şi erau topometri şi topografi buni în această întreprindere. Uitasem de acest ofiţer de rezervă, dar nu şi de faptul arătat. I-am mulţumit pentru aducerea aminte ca şi pentru oferta sa, dar fiindcă eu primeam pensie i-am recomandat pe unul din bunii ofiţeri de artilerie, topograf, mai tânăr şi care nu primea pensie.

13.5. Batalioanele de cale ferată

Nu uitasem de valoroasele batalioane române de cale ferată de care colonelul Otto Schiel, şeful reputat al lui Transportwesen, Grupul de Armate „A", mi-a vorbit atât de elogios şi care ar fi în Peninsula Kerci. Dar alte preocupări operative mai urgente, cum şi continuele deplasări m-au reţinut de la cercetări privind aceste valoroase unităţi.

În luna martie (început), pe o vreme de scurtă moină, mă găseam la Kerci când noroiul, o mare pacoste (pe frontul rusesc) alături de iernile geroase, se arătase. Mi se spune că lungi corvezi de soldaţi români cară cu spinarea: grinzi, bârne, lemne, scânduri, panouri grele ş.a., împreună cu cete de prizonieri ruşi. Totul se petrecea în apropierea oraşului sub un soare timid apărut şi un vântuleţ cald marin. Am alergat auto să văd pe aceşti „corvagii"[389] sub conducere germană; subofiţerii germani ce conduceau echipele m-au îndreptat la un centru-casă, unde un locotenent-colonel german în formă activă şi zgomotos îndemna cu voce înaltă pe soldaţii români şi prizonierii ruşi sub poverile amintite. Erau sute de soldaţi înşiraţi pe platoul de unde se cărau spre litoral barăcile germane. Am oprit pe ofiţer şi i-am cerut socoteală cum îşi permite să folo-

[389] (S.M.) Autorul foloseşte acest termen în sensul de persoană care efectuează o corvoadă, cărători.

sească pentru corvoadă luptători români şi i-am cerut imediat scoaterea acestor luptători din corvoada umilitoare. Arogant, îmi spune că: „dacă mănâncă trebuie să şi muncească". I-am atras atenţia că această muncă ei pot să o facă şi în ţară unde se găseşte destulă mâncare şi repet ordinul. El refuză, şi atunci îi spun calitatea mea şi-l întreb dacă ştie ce este aceea „Grup de Armate" de unde vin eu, şi-l ameninţ că voi da eu ordin, asigurându-l că soldaţii mei vor executa imediat acest ordin. El s-a executat şi peste 600 soldaţi, conduşi de tineri ofiţeri şi subofiţeri, s-au adunat în câteva minute. Atunci am aflat că erau soldaţi cu instrucţie specială de cale ferată. Ofiţerului german îi spun că prietenul meu, colonel O. Schiel, va afla că a executat ordinul ce-i dădusem. Era surprins şi aiurit. Am dat ordin ca trupa să plece în ordine la garniturile unde mi-au indicat că locuiesc şi unde i-am precedat auto. Am căzut prin surprindere la aceste batalioane cazate în patru lungi trenuri garate pe o linie, expuse la orice bombardament aerian foarte posibil oricând în acest important sensibil centru. Comandanţii cu unităţile lor erau uitaţi şi lucrau sub comandă germană la munci care n-aveau legătură cu activitatea de cale ferată, iar despre o reluare a ei în Crimeea nimeni nu mai credea în atmosfera generală de retragere. Timpul era asupra mesei, şi până la adunarea generală de la corvezile lor, am inspectat garniturile, am cerut situaţia batalioanelor şi starea sanitară. Am anunţat că voi mânca cu trupa.

Această vizită neaşteptată a produs senzaţie. Starea oamenilor era bună. Masa şi întreţinerea de asemenea; mâncarea era bine pregătită şi dispuneau de o mare cantitate de lămâi încă îngheţate, dar care aveau puterea nutritivă, vitaminele şi aroma; soldatul român preţuia o ciorbă acrişoară cu sucul de lămâie. Am vorbit cu ofiţerii şi cu soldaţii; erau mobilizaţi din 1941 şi au urmat frontul cu lucrări grele fără încetare până în decembrie când au început grelele corvezi. Erau soldaţi munciţi din care nici jumătate n-au fost în concediu sau permisie.

Le-am dat ordinul pregătitor scris de plecare cu trenurile lor în ţară, [trenuri] pe care să le pregătească pentru călătoria cea lungă. Le-am dat ordinul verbal de a refuza orice corvoadă care n-are legătură cu activitatea de cale ferată şi să păstreze legătura cu maiorul Gheorghiu Siminel. Senzaţia vizitei mele s-a transformat în veselie şi soldaţii aclamau fericiţi că după trei ani se vor întoarce.

Dar de acum încep alte necazuri asemănătoare cu ale schiorilor.

Întors la Simferopol, raportul meu la grupul de armate a fost primit cu compasiune pentru munca de „corvagii" a soldaţilor de cale ferată, dar am subliniat că asemenea abuzive tratamente pot să conducă la nemulţumiri care au dat interpretarea exagerată ce a provocat ordinul şi ancheta de la OKW din luna trecută şi care au provocat vizita ministrului român. S-au dat ordine severe de reprimare a abuzurilor, iar când a fost vorba de eliberarea acestor batalioane şi trimiterea lor în ţară, am fost refuzaţi după aproape trei ani de activitate fără întrerupere. Rezistenţa cea mare o făcea Transportwesen, şi colonelul Schiel îmi invoca construirea telefericului peste mare la Kerci. Am menţionat că aceste batalioane au fost instruite pentru munca de cale ferată şi că numai pentru acest scop au fost trimise pe front, nici pentru alte corvezi, nici nu au instrucţie de teleferişti şi nici nautice. Prietenului Otto Schiel i-am argumentat că ne luăm amândoi o grea răspundere şi „o să ne cadă telefericul cu cablurile în cap dacă ne

bizuim pe lucrul acestor ignoranţi!" În plus, am invocat că reţeaua în ţară este tot mai efectiv bombardată de aviaţia adversară, şi pentru restabilirea traficului batalioanele sunt imperios necesare să plece decât să stea la Kerci în bătaia aviaţiei sovietice fără vreun folos.

Colonelul Schiel a cedat de hatârul meu şi eu am dat ordinul de plecare a celor patru grele trenuri. Am raportat telegrafic la Marele Stat Major

Însă dezamăgire! După două zile, mi se telefonează de ofiţerul ce aveam în post la gara Simferopol că cele patru batalioane au fost dirijate spre Sevastopol unde aveau rost şi mai puţin să staţioneze. Noi cercetări şi proteste, după care după alte 5-6 zile mi se argumentează că reţeaua este aglomerată şi trenurile sunt în aşteptare până la un moment prielnic!! Vorbe! Am cerut ca această aşteptare să se facă în orice gară spre Perekob şi nu la Sevastopol unde bombardamentele aeriene sunt mai posibile chiar decât la Kerci, care dispunea de o artilerie antiaeriană puternică, iar dincolo nimic, nici măcar mitraliere antiaeriene. După alte câteva zile, s-a produs un bombardament aerian la Sevastopol soldat cu un soldat mort şi o duzină de răniţi, cu mici stricăciuni la vagoane. Atunci, pe răspunderea mea, am dat ordin scris ca trenurile să plece imediat şi să vină la Simferopol. În acelaşi timp, am cerut şefului de Stat Major să dispună de urgenţă continuarea călătoriei spre ţară de la Simferopol. Am invocat pierderile fără folos în timp ce în România gările mari bombardate aero au nevoie acută de aceste forţe româneşti care în Rusia nu mai au niciun rost. Am insistat că nu este nevoie să se producă intervenţia mareşalului la OKW.

Protestul şi insistenţa mea au avut succese şi cele patru batalioane au plecat în ţară unde era mai mare nevoie decât în peninsulă.

Am raportat cazul cu necazurile, pierderile şi străduinţele pricinuite. În aprilie aceste valoroase trupe speciale erau în ţară.

13.6. La Corpul Vânătorilor de Munte

De la prima trecere în Crimeea la Kerci, în februarie, m-am prezentat la Simferopol generalului comandant al Corpului de Vânători de Munte, Avramescu, care avea şef de Stat Major pe locotenent-colonel Buzescu; erau bine instalaţi, şi luni de zile n-au avut griji fierbinţi. Cunoşteam pe generalul comandant – şi mă cunoştea – din primul război mondial (1917) când eram maior în Statul Major al Diviziei 15 la Mărăşeşti-Răzoare. Era acelaşi blând, cu suflet bun, comandant grijuliu pentru trupă, veşnic [dornic] să economisească sforţările şi vieţile ostaşilor. Nu se supăra, nu se înfuria, nu-şi arăta nervii, dar când auzea de „lupta până la ultimul cartuş", sau „nici un soldat, nici un pas înapoi", sau „apărarea, toţi să moară pe poziţii", atunci îşi ieşea din calmul său şi respingea încruntat asemenea vorbe prea mari. Era de origine moldovean, nu era ager la vorbă, dar mai mult înţelept, deci nu făcea impresie prin strălucire, dar impunea prin liniştea sa; putea să fie influenţabil şi putea fi înduplecat. Pentru văditele calităţi şi mai ales pentru molcoma sa dragoste de ostaşi şi luptători îi păstram de mult un respect deosebit amestecat cu o dragoste înţeleasă. Perioada de acalmie din Crimeea i-a permis o organizare potrivit cu concepţia sa de omenie. Nu a putut să fie insensibil la mi-

zeriile populaţiei şi cu ajutorul unor mori pe care intendenţa corpului le administra, din surplusuri putea suplimenta pâinea şi a putut să organizeze nişte cantine în Simferopol şi oriunde putea, la care populaţia nevoiaşă primea hrană şi o bună pâine, lemne şi săpun. Era mişcător să vezi şiruri de bătrâni, femei şi copii care primeau aceste mijloace fără a plăti. De mai multe ori radioul sovietic a pomenit cu laude această omenie. Asemenea manifestări n-au fost o excepţie şi radioul adversar le-a anunţat, iar populaţia era recunoscătoare.

O altă caracteristică a firii sale era spiritul de trib care-l domina, şi pe front îşi adusese şi-şi purta familia cu personalul ajutător care desigur îi dădea griji ce-l dominau întratât încât spiritul său nu mai era liber, ba chiar se putea lăsa înduplecat. În familia sa era şi ginerele său – un legionar notoriu – ofiţer în rezervă care fusese trimis pe front ca să-şi epureze o pedeapsă grea de condamnare şi pentru reabilitare. Comandantul Corpului de Vânători de Munte a stăruit ca acest ginere[390] să-i fie repartizat şi desigur îl ţinea oploşit pe lângă sine, în familie. Lucrul s-a aflat şi probabil că s-au dat ordine în sensul ca reabilitarea să se facă la front, în linia I-a, cu toate greutăţile, mizeriile şi pericolele inerente şi posibile; dar aceste ordine n-au avut urmare. Nu ştiam nimic despre această latură ascunsă când am ajuns în Crimeea; dar curând primesc un ordin confidenţial al Marelui Stat Major prin care sunt făcut executor al acestor repetate ordine. Mi se subliniază că în calitatea de reprezentant pe front al Conducerii Supreme să procedez şi să veghez la executarea acestor ordine. Eram în prezenţa unei grave insubordonări a unui general comandant de corp de armată, cu bune state de serviciu; cu misiunea de executor dată unui colonel mult mai nou, eu trebuia să mă amestec în chestiuni personale, luându-mi şi o sarcină de perceptor. Eram surprins ca procedeu şi chiar intrigat că şeful Marelui Stat Major nu rezolvase această chestiune cât a fost pe front şi văzuse pe acest comandant. Atâtea nepotriviri şi curioase implicaţii m-au determinat ca să las chestiunea în suspensie până la o conjunctură favorabilă. De notat că în februarie însuşi ministrul fusese la acest comandant, şi păstrând doctrina militară se cuvenea el direct şi cu mare autoritate să rezolve această chestiune disciplinară, deci să nu se descarce pe un colonel mult mai mic în grad şi mult mai tânăr. Nici vechile mele simţăminte faţă de generalul Avramescu nu-mi îngăduiau să trec la împlinirea acestui rol ingrat de executor care nu mi se potrivea şi care nici nu mi se cădea.

Însă nu a trecut mult timp şi primesc un nou ordin în acelaşi sens. După o oarecare aşteptare şi pentru a fi mai bine orientat am vorbit confidenţial cu şeful de stat major care mi-a dat datele arătate şi m-am hotărât să nu fac nimic, cum nici nu am făcut până la urmă. Era o chestiune personală a marilor şefi în care am socotit să nu mă amestec. Nu am întârziat să mă explic faţă de subşeful Marelui Stat Major, general Mardare, încheind că ordinele primite nu le voi executa pentru ca să nu contravin principiului general al disciplinei. Chestiunea a rămas astfel închisă. Am insistat mai mult asupra acestui caz pentru că aceste antecedente din 1942-43, care vădit erau o greşeală sub

[390] (S.M.) Referire la Ilie Vlad Sturdza (1916-2009), fiul diplomatului şi fostului ministru de externe legionar Mihail Sturdza, soţul Feliciei Sturdza, Manuela Stănescu, „Generalul Avramescu, trădător sau victimă a NKVD?", în *Historia*, http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/generalul-avramescu-tradator-victima-nkvd (accesat la data de 9.07.2012).

mai multe aspecte ale acestui vechi şi respectat şef[391]; greşelile sale s-au perpetuat şi în 1945, pe frontul de vest; ele au luat proporţii grave cu urmări funeste – cum se ştie – pentru general Avramescu, cu toată faima bună de care se bucura pe lângă comandamentul sovietic[392]; am narat cazul acesta pentru a ilustra, ca şi cu alte cazuri, cât de variată şi uneori delicată poate să fie misiunea de legătură; fără a fi menţionat toate cazurile, din ceea ce s-a arătat şi din ceea ce va urma, cazurile au abundat.

13.7. Strămutarea Cartierului General al Grupul de Armate „A" în Crimeea – Simferopol, februarie 1943

Şederea noastră a fost scurtă la Slaviansk şi Grupul de Armate şi-a mutat Cartierul General în Crimeea, la Simferopol, pe acelaşi ger aspru în continuare al lunii februarie. A trebuit să mă strămut cu „D.L.", urmând comandamentul german. Aceasta s-a făcut după ce am reuşit să evacuez caii cavaleriei şi toate depozitele de implementare ce erau adunate la Slaviansk; de asemenea, se organizase şi funcţiona bine reţeaua de „informare şi îndrumare" de la Kerci la punctele şi plajele de transbordare; dar mai ales după ce am destinat un organ de legătură al „D.L." pe lângă Armata a 17-a germană. Deci odată cu trecerea mea în Crimeea la Simferopol, „D.L." avea un centru puternic la Kerci de care am mai vorbit, pe care-l socoteam de mare importanţă, şi un al doilea centru la Armata 17. La acestea din urmă am destinat pe căpitanul Dorwagen Florian, care era din rezervă şi actor de profesie[393], dar care se dovedise, în cele 7-8 luni cât a lucrat cu mine, un foarte bun colaborator, cu mult discernământ, cu multă iniţiativă şi capabil să soluţioneze multe situaţii grele. Comandanţii de mari unităţi erau surprinşi când au aflat că nu era nici ofiţer de stat major – cum îl credeau toţi care i-au apreciat activitatea – şi nici măcar ofiţer activ; el vorbea bine limba germană şi avea un tact deosebit, de aceea am avut numai bune referinţe şi laude în privinţa aceasta de la ai noştri ca şi de la germani; m-am bucurat fiindcă alegerea mea a fost fericită şi nu am fost sclavul unor titluri şi prejudecăţi. Eu însumi treceam marea în Caucaz şi eram tot mai des prezent la unităţile române. Grupul de Armate vedea cu cea mai mare bucurie această frecvenţă şi în afară de avioanele-convoaie, mi s-a pus la dispoziţie un avion Friessler Storch cu care în maximum două ore eram la orice mare unitate în Caucaz. Dacă făceam escală la Kerci, cum se întâmpla totdeauna la dus sau la întors, drumul mi se părea mai scurt.

Centrul de legătură Căpitan Dorwagen, ajutat de doi ofiţeri, locotenent Juncu Gheorghe şi locotenent [...][394], era în legătură telefonică cu toate unităţile române, cu centrul de la Kerci şi, desigur, cu „D.L.". În situaţia aceasta, despărţiţi de mare, deşi dis-

---

391 (S.M.) Frază rămasă neterminată de către memorialist.

392 (S.M.) Referire la arestarea generalului Avramescu de către Armata Roşie la data de 2 martie 1945, acesta fiind acuzat de încercare de trecere la inamic cu trupele din subordine,
Manuela Stănescu, *op.cit*.

393 (S.M.) Va continua să joace pe scenele din România după cel de-al doilea război mondial, mai ales pe scena sibiană, vezi
http://cimec.ro/SCRIPTS/TeatreNou/detaliu_actori_eng.asp?sq=DORWAGEN,%20FLORIAN (accesat la data de 9.07.2012).

394 (S.M.) Spaţiu liber.

tanţele erau mai mici, am trecut la o funcţionare descentralizată care a fost permisă şi de personalul foarte dotat şi în care am avut încredere. Această descentralizare am adoptat-o şi când, în anul următor, am plecat în Germania cu aceeaşi misiune la OKW şi OKH; am apelat la unii din aceşti ofiţeri care m-au însoţit şi m-au ajutat. De atunci, relaţiile noastre au evoluat către o prietenie care se menţine şi astăzi.

Înainte de a mă strămuta în Crimeea, o delegaţie a comunei Slaviansk, bărbaţi şi femei în cap cu preotul, s-au prezentat la „şeful român" şi s-au rugat ca la duminica următoare să asistăm la slujbă, după care se va oficia botezul a ceva mai mult de 150 copii de la 8-10 ani în jos; ne-a rugat ca fiecare dintre noi, „drept credincioşi" ofiţeri, subofiţeri şi soldaţi să ne luăm câte „10-15 fini"; s-au pregătit tot atâtea pachete cu pâine, conserve, bomboane etc. care s-au dat fiecărui „fin sau fină" iar de la Bucureşti am făcut să mi se trimită câteva sute de articole: cămăşi, pantaloni, ciorapi, flanele etc. care s-au distribuit (noilor botezaţi) prin preotul cel însufleţit. Încă odată s-a demonstrat că popoarele au nevoie de credinţă şi de speranţă; ardoarea şi credinţa populaţiei ca şi a micilor enoriaşi erau mişcătoare; cei mai în vârstă plângeau că urmaşii lor au primit această taină.

Marii generali germani von Kleist şi von Greiffenberg erau bucuroşi dar şi în admiraţie pentru credinţa acestor populaţii. Lor le-a impus această legătură pe linie religioasă faţă de noi care eram totuşi duşmani cotropitori. Darurile ce le-am făcut sau le-am adus din ţară completau ceremonia, aceeaşi ca datină şi ca folclor, ca naşii să dăruiască finilor, cum este obiceiul şi la noi.

13.8. Împresurarea Diviziei a 2-a Munte

Era la sfârşitul lui februarie când frigul şi gerul se menţineau. Cum am spus mai înainte, Divizia 2 Vânători de Munte a fost progresiv retrasă către litoralul Mării de Azov şi opera în lungul litoralului plin de bălţi şi de smârcuri toate îngheţate la acea vreme; divizia a ajuns la vest de Kanevskaia, pe râul Bruhova, pe care trebuia să-l apere sprijinit cu stânga pe litoralul cu bălţi îngheţate. O presiune puternica obligă apărarea germană de pe Bruhova să se replieze şi dreapta Diviziei 2 Vânători de Munte să fie întoarsă; dar mai periculoasă a fost manevra sovietică cu tancuri şi cu tanchete pe bălţile şi gheaţa mării; acestea au trecut golful îngust şi pun stăpânire pe mal în spatele diviziei române, care este înconjurată. Adversarul a putut fi oprit de trupe germane, dar criza încercuirii s-a menţinut şi a durat mai multe zile. Legătura cu divizia se menţinea numai aero şi Grupul de Armate m-a trimis cu un avion Storch în încercuire; am aterizat fără dificultate în comuna unde îşi avea Punctul de Comandă; pe aripi se vopsiseră culorile româneşti; am fost primit cu ovaţii şi-i duceam comandantului ordinul de atac a doua zi (1 martie) când o divizie motorizată avea să atace pe la vest de Bruhova. Soldaţii noştri erau în parte îmbrăcaţi în uniforme germane; era o zi frumoasă cu soare şi se înmoinase, gheaţa se slăbise şi la orizont se vedeau tancurile ruseşti în gheaţa în care pătrunseseră şi se înţepeniseră. Comandantul îmi spunea că încercuirea sovietică nu este activă, nu mai atacă şi focul este slab; moina neaşteptată adusă de curenţii calzi marini a blocat cercul de tancuri-tanchete. Despresurarea s-a făcut cu

uşurinţă, divizia motorizată în mai puţin de o oră a luat legătura cu atacul generalului Dumitrache, s-au luat mulţi prizonieri, s-au capturat tancurile trecute, iar cele de pe gheaţă au fost toate pierdute, scufundate. Divizia moto germană care a atacat spre despresurare (3.III.1943) a fost aceeaşi care sub Kazbek, în toamnă, a fost despresurată prin atacul reuşit din munţi de către Divizia 2 Vânători de Munte cum s-a arătat mai înainte. Frontul a fost restabilit pe aceeaşi apă Bruhova. Moralul ostaşilor noştri chiar în încercuire era bun, ei erau veseli că le-am adus veşti cu avionul, iar după ruperea încercuirii erau foarte veseli, cu totul schimbaţi faţă de situaţia de la Alagir din toamna târzie (25-27.XI.1942).

După încheierea acestei operaţiuni reuşite, la Simferopol, generalul comandant al Grupului de Armate „A" mi-a conferit decoraţia Crucea de Fier.

Desele mele peregrinări aero cu aparate germane au avut şi accidente. În martie târziu, când începuse dezgheţul, lunca fluviului Kuban era o mare de apă. Când mă întorceam de la Corpul de Cavalerie (Punctul de Comandă la Varenikovskaia), zburând jos, la un moment dat motorul ne lasă şi avionul-barză, cu înaltul său tren de aterizare, se aşează în apa destul de adâncă (circa 80-100 cm). Pilotul, abil, şi-a lăsat aripioarele şi maşina s-a aşezat orizontal. Soldaţii germani cu o plută au adus de la ţărm un cablu, şi un autoblindat ne-a tras cu multă precauţie la semnalele pilotului care vedea fundul neted inundat pe care rulam. Numai geanta mea cu documente a suferit fiindcă a luat apă, iar pilotul german a avut bătaie de cap până şi-a pus aparatul la punct. Eram la circa 30 km de Taman, unde treceam strâmtoarea. Continuarea zborului s-a făcut cu aceeaşi maşină până la Kerci, apoi la Simferopol fără supărări.

Şeful de Stat Major al Grupului de Armate, glumind, îmi spune că de data aceasta sigur că am căzut în apă: făcea aluzie la vorba mea din august '42 când trebuia să mă leg de cele două grupuri de armate „A" şi „B", când eram ca „omul călare pe două luntre".

Altădată, tot cu o barză germană, pe un vânt foarte puternic, am aterizat într-o porumbişte unde vântul împotrivă ne-a oprit numai după 2-3 m de rulare, ceea ce am admirat; dar abia coborâţi din avion, până să-l ancoreze, o pală de vânt cu putere l-a pus pe o aripă cu o oarecare pagubă, care a fost refăcută de pilot cu ajutorul şoferilor de la Corpul de Cavalerie.

Când vremea s-a îndreptat, „D.L." a primit o secţie de trei avioane „Klemm" cu tineri şi curajoşi piloţi care pe vânturile mării, ploilor de primăvară, peste mare, s-au descurcat în serviciul de transport curieri între Caucaz şi Crimeea.

Perioada acestui trafic aerian a fost mai grea pe timpul noroiului, lunile martie şi aprilie, când şi vremea încă cu ceaţă, ploaie şi furtuni l-a îngreunat.

Traficul se făcea zilnic regulat cu un avion Junkers 52 german, pe ruta Simferopol – Kerci – Slaviansk. Avionul român făcea cursa de trei ori săptămânal Bucureşti – Simferopol şi înapoi. La acest trafic aerian erau transporturile de cale ferată, de muniţii, răniţi, ofiţeri, subofiţeri şi completări de la partea sedentară din ţară; un alt lot îl formau răniţii (uşor) şi convalescenţii din Crimeea care se întorceau la front. Am avut dificultăţi cu unii ofiţeri superiori care pregetau să se întoarcă la unitatea ce comandau. Se vânturau zvonul şi credinţa că acest Caucaz este o încercuire sau o capcană din care nu se mai întoarce nimeni. Era totuşi vizibil că era un activ transport în ambele sensuri

din partea armatei germane ca şi română, dar la unii din cei sosiţi din ţară teama era mare.

Divizia 19 a avut nenorocul să aibă pierderi de comandanţi. Comandantul adjunct a fost aero-mitraliat tocmai în turismul care-l transporta când pleca în concediu; faptul s-a petrecut sub ochii mei care m-am aruncat la pământ în şanţul şoselei, ca şi şoferul ce conducea autoturismul. Comandantul adjunct general Caracaş[395] nu a sărit la adăpost şi prin capotă a fost lovit mortal.

Curând după aceasta Punctul de Comandă al Diviziei a 19-a a fost puternic bombardat într-o casă izolată pe şoseaua de la Abinskaia; ruşii care deţineau înălţimile cu foarte bune observatoare şi cu o şi mai bună lumină dinspre sud au observat această casă izolată cu mişcare animată ca la orice Punct de Comandă. A fost, desigur, o greşeală de camuflaj. Comandantul, general Schmidt Carol şi şeful său de Stat Major, locotenent-colonel Hagiopol au fost ambii grav răniţi şi evacuaţi, trimişi în ţară.

Până să vină noul comandant titular comandantul german începuse despicarea diviziei pe regimente şi chiar batalioane; a trebuit să intervin cu energie pentru a opri această destrămare, apoi telegrafic am cerut înlocuitorii. Înlocuitorul a venit repede, era un general de artilerie cu un renume bun, mai vechi ca mine, şi din Crimeea l-am orientat şi l-am condus la Kerci, dar aici a refuzat să zboare în Caucaz. Era îngândurat şi îngrijorat. I-am lăsat timp de reculegere şi a doua zi am revenit, i-am arătat că divizia are cea mai mare nevoie să fie luată în mână şi să-i păstreze toată capacitatea de luptă; m-am oferit să-l conduc la Punctul de Comandă şi să-l prezint comandanţilor germani. El a refuzat să plece. De aceea, lăsând menajamentele la o parte, a treia zi i-am propus să-mi dea mie comanda Diviziei 19, iar eu să-i încredinţez conducerea „legăturii"; i-am cerut să întocmim un proces-verbal de acest transfer reciproc de misiuni până când Marele Stat Major – înştiinţat telegrafic – va hotărî. Pus în această soluţie şi situaţie a consimţit să plece; greu a mai putut fi reconstituită această divizie care până atunci se luptase bine şi a fost condusă cu succes de general Schmidt, cel rănit. Reflectam dezamăgit că pentru un bun comandant la război este de ajuns un bun renume. Nu am raportat faptul, socotind că slăbiciunea noului comandant putea să fie trecătoare şi să aibă o scuză în falsa atmosferă acreditată Caucazului. Dar în focul luptelor cum ar fi dominat situaţia un asemenea slab şi timorat temperament?

13.9. Despre Asistenţa Crucii Roşii şi organele sale

În toată activitatea „D.L." şi pretutindeni, această Asistenţă m-a ajutat şi mi-a cerut sprijinul ca să-şi împlinească misiunea, pe marile îndepărtări şi în cele mai grele situaţii; ele au adus un real folos ostaşilor răniţi, convalescenţi, sosiţi din ţară, agenţi, permisionari, rătăciţi etc. Asistenţa aceasta urma trupele şi frontul, iar eu le indicam punctele, localităţile etc. unde era nevoie sau unde se prevedea a fi nevoie. Cea mai de

[395] (S.M.) Este posibil ca memorialistul să facă o confuzie în cazul în care acesta face referire la generalul Sava Caracaş (1890-1945), care a luptat într-adevăr în perioada menţionată în Caucaz în fruntea infanteriei Diviziei 10 Infanterie şi apoi chiar în fruntea diviziei. Aceasta s-a sfârşit din viaţă la Spitalul militar de la Alba Iulia la 12 martie 1945, nu cu doi ani mai devreme, vezi Alesandru Duţu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *op.cit.*, p. 76.

folos a fost la Stalino şi la Kerci; acolo Asistenţa a fost mai puternic organizată, iar eu nu am precupeţit a da mijloace acestei Asistenţe. Ea a fost condusă de femei de înaltă ţinută şi de exemplară abnegaţie. Dau câteva nume care au constituit o permanenţă în activitatea aceasta: doamnele Ghika, Săulescu M., Şendrea, Istrati (fiica generalului adjutant Istrati[396], comandantul Corpului V Armată în primul război mondial), domnişoara Milcoveanu (fiica colonelului Milcoveanu) ş.a. Am văzut aceste femei în genunchi frecând nişte scânduri înnoroiate, în case prin care au trecut soldaţi de toate culorile, ca la Feodosia, să instaleze o cantină şi un cămin; le-am văzut gătind şi spălând vesela, aşternutul, până au putut găsi şi folosi personal din populaţia civilă pe care l-au folosit cu tact şi cu succes; le-am văzut în maşini deschise, pe motociclete în bătaia vântului, a ploii, a gerului, alergând să înfiinţeze sau să pună ordine la asemenea puncte şi centre de asistenţă care au avut cel mai bun efect asupra ostaşilor aruncaţi la aceste mari depărtări. Deseori eu însumi am poposit la aceste centre, am luat masa sau un ceai, pe care l-am găsit totdeauna de bună calitate. Enumerând numai în câteva rânduri această anonimă activitate, odată cu mulţumirile călduroase adresate acestui personal, aş vrea să fie un îndemn pentru cineva calificat care să descrie Asistenţa de Cruce Roşie în război.

Crucea Albastră nu a apărut pe front; nu am avut niciun fel de legătură; ştiam că între cele două „cruci" era o mare animozitate; am avut norocul să nu fiu niciodată între aceste două cruci duşmane.

14. Grupul de Armate „A" după trei luni de la retragere: perspective

La sfârşitul lui martie 1943 am avut o lungă convorbire cu mareşalul von Kleist. Era după reuşita despresurare şi un repaus ce i se dăduse Diviziei 2 Vânători de Munte; era după forţata mea aterizare în bălţile Peninsulei Kuban; era la noul cartier în Simferopol şi după ce gerurile se înmuiaseră. Convorbirea a început cu glume când el m-a întrebat dacă la aterizare am mai putut să mă gândesc la strategie. I-am răspuns că totdeauna gândirea superioară nu m-a părăsit, ca şi acum când gândesc că puterile „Axei" au pierdut Libia, că englezii au înaintat în cinci luni – după ce au reuşit la El Alamein – peste 1700 km urmărind corpul german în Tunisia, unde operează cu ame-

396 (S.M.) Ion Istrati a fost un general român care s-a făcut remarcat în timpul Războiului de Reîntregire. A urmat Şcoala Fiilor de Militari de la Iaşi (1879), Şcoala Militară de Infanterie şi Cavalerie (1881), Şcoala Politehnică din Paris şi Şcoala de Aplicaţie de Artilerie şi Geniu de la Fontainebleau. „A fost profesor la Şcoala Militară de Ofiţeri, la Şcoala de Aplicaţie şi Geniu şi la Şcoala Superioară de Război. A fost şef de stat major al Diviziei 4 Infanterie şi al Corpurilor 1 şi 2 Armată, comandantul Brigăzii 5 Infanterie, al Diviziei 9 Infanterie şi al Corpului 5 Armată. A participat la cel de-al Doilea Război Balcanic şi la Războiul de Întregire Naţională. Ca şef al Marelui Stat Major, a fost implicat în reforma militară de anvergură din 1908-1914. Pe baza propunerilor avansate de Marele Stat Major şi de Ministerul de Război, a fost redactată Legea de organizare a puterii armate din 1910. A avut merite incontestabile şi la înfiinţarea Corpului 5 Armată (1910), pe care, de altfel, l-a şi comandat. La declanşarea Războiului de Întregire se afla la comanda Diviziei 7 Infanterie din compunerea Armatei de Nord. S-a făcut cunoscut şi prin activitatea de publicist şi istoric militar, traducând două volume din opera lui Carl von Clausewitz şi elaborând o istorie a campaniilor moderne", http://www.mapn.ro/smg/smg/galerie.php (accesat la data de 9.07.2012).

ricanii. Ce se fac aceste forţe germane: mareşal Rommel sau von Armin[397]? ...un alt Stalingrad? Von Kleist, îngândurat, nu răspunde şi ca să schimb tema întreb cum socoteşte manevra în retragere. El mă priveşte adânc şi-mi replică că alţii trebuie să judece, adică, eu aş putea să-mi dau părerea; dar, fiindcă este în continuare, despre operaţiunile de până acum ce părere poate avea?, şi atunci feldmareşalul von Kleist îmi precizează:

I. Am retras dreapta ca să scot Armata 1 Tancuri cum ştiţi că a reuşit;

II. A trebuit să luptăm şi să contraatacăm la aripa stângă cum a fost cazul cu forţele de pe Manici şi la dreapta cu Divizia 2 Vânători de Munte (Cerkez);

III. A trebuit să întărim stânga cu forţele retrase din munţi unde ne putem menţine; adversarul nu a atacat cu putere sperând să ne prindă în Crimeea. După care tace, şi eu reiau ideea ce mă preocupă şi întreb dacă Divizia 2 Munte română din repaus va fi retrasă în Crimeea; îmi răspunde negativ; abia peste o lună ea va fi prima ce va trece în Crimeea.

IV. Trece la operaţiile de la nord de Marea de Azov care îi fac mari griji. De aceea, întreb: „la Perekop va fi un al doilea Rostov şi alte bătălii?" El ridică din umeri, reluând că concepţia (sic!) sovietică are caracteristica perseverenţei. „După succesul nostru pe Doneţ şi la Harkov vom avea o perioadă de repaus relativ, dar atacuri mari şi periculoase vor fi date de ruşi pentru a zdrobi şi captura dreapta noastră, deci suntem vizaţi". Îmi arată pe hartă (vezi hărţile 3, 4 şi 5) cum retragerea germană a fost izbită la Rostov pe la sud şi nord de Don, „ceea ce am putut zădărnici. Dar rusul a revenit la jumătatea lui ianuarie spulberând pe unguri şi făcând o spărtură de peste 250 km la 17.I şi s-a apropiat de Nipru într-o lună pentru o uriaşă încercuire a dreptei noastre – cele două grupuri de armate „A" şi „Don" –, dar nu le-a reuşit, însă vor reveni. De aceea, noi ne vom întinde la nord de mare: pe linia despărţitoare care de la Marianopol, pe la nord de Melitopol şi pe la nord de Balta (vest de Bug) spre a uşura sarcina Grupului de Armate Sud care suportă efortul rusesc. „Rusul urmăreşte să se prindă la est de Nipru şi chiar la vest de fluviu cu spatele la mare; are forţe considerabile şi manevrează jucându-se şi variind direcţiile de efort". Intervin şi întreb dacă pericolul de capturare a noastră în Crimeea va mai fi posibil printr-o perseverenţă nefericită ca la Stalingrad. Nu-mi poate da răspunsul, dar experienţa recentă pentru o concepţie înţeleaptă indică că ea nu trebuie repetată. Întreb dacă forţele noastre (resturile Armatei a 3-a) dintre Marea de Azov şi Nipru nu sunt prea slabe, şi atunci îmi spune că într-o primă mişcare gruparea Mattenklott a fost împinsă în zona aceasta ce aparţine Grupului de Armate „A". Am încercat să mai aflu ceva, fără rezultat, după care opiniez că va mai comanda multă vreme trupe româneşti ca să apere Transnistria, Basarabia, arătându-i pe hartă

[397] (S.M.) Hans-Jürgen Bernhard Theodor von Arnim (1889-1962) a fost un general german care a luat parte la multe dintre marile succese militare germane din timpul celui de-al doilea război mondial. Astfel, a luptat în campaniile din Polonia (1939), Franţa (1940), Uniunea Sovietică (1941-1942) şi din nordul Africii (1942-1943), ulterior devenind prizonier de război britanic. A comandat Divizia 52 Infanterie (1939-1940), Divizia 17 Tancuri (1941), Corpul 39 Tancuri (1941-1942), Grupul de Armate Africa (1943). A luptat în compania unor mari comandanţi militari germani, precum Guderian şi Rommel, http://en.wikipedia.org/wiki/Hans-J%C3%BCrgen_von_Arnim (accesat la data de 9.07.2012).

limita de nord. La aceasta, după oarecare întârziere, îmi răspunde afirmativ. Convorbirea nu a fost liniştitoare pentru trupele române din Caucaz care erau în aventurat ieşind şi cu misiunea Grupului de Armate de a fixa cât mai multe forţe sovietice în Caucaz şi a nu le face disponibile pentru o eventuală ofensivă spre Niprul inferior. La două zile, am revenit la şeful de Stat Major General von Greiffenberg, subliniind că ruşii nu vor face greşeala să se lase fixaţi în Caucaz şi vor veni la nord pentru a ne rupe spre Nipru şi a ne închide la Perekop. Acesta, prudent, şi în faţa lui Ia, colonel Güldenfeld (care tăcea), spune că ideea este logică, dar nu crede că OKH o împărtăşeşte. Cu alte cuvinte, aceeaşi încăpăţânată idee, de a rezista pe loc, de a fixa cât mai multe forţe duşmane – ca la Stalingrad – ne aşteaptă cu aceleaşi funeste rezultate.

Reflectam dacă nu este cazul să raportez aceste perspective la Bucureşti pentru a provoca o intervenţie pe „sus". Am socotit să mai aştept, intrasem în luna aprilie şi mi s-a telefonat că va veni ministrul în Crimeea şi în Caucaz; de aceea am aşteptat, nici situaţia nu impunea o urgenţă; am aşteptat, dar am regretat.

14.1. Inspecţiile pe front ale ministrului şi mareşal Antonescu

În luna aprilie, sunt anunţat de venirea ministrului pe front să petreacă sărbătorile pascale în mijlocul luptătorilor (despre care am narat[398]). Am abordat de mai multe ori perspectivele sumbre pentru diviziile noastre ce-au mai rămas tefere. Nu era o temă plăcută şi mi-a răspuns că a reînceput refacerea diviziilor decimate la Don şi la Stalingrad; mi-a vorbit de armamentul german ce vom primi de la germani; el îmi mai spunea că o primă tranşă de şase divizii va fi refăcută, iar cele şase divizii din Caucaz cu cele două din Crimeea şi cu cele două divizii de pe Marea de Azov (diviziile 23 şi 24, resturile armatelor a 3-a şi 4-a) vor fi armate cu material german, deci până la toamnă vom avea refăcute, spunea ministrul, un total de 16 divizii; mi-a vorbit de un acord economic-financiar pentru cheltuiala acestor refaceri[399]; reiau situaţia diviziilor din Caucaz care în perspectivă vor avea de dus lupte grele şi poate pierderi şi mai grele. Era vădit că îngrijorarea mea nu-i plăcea. Mai multe zile a stat între ostaşi cu cel mai mare efect de îmbărbătare; niciodată nu a pregetat să meargă şi să zăbovească în linia I-a; era un cutezător şi un brav între ostaşi şi luptători. Aceasta s-a petrecut în aprilie 1943.

După plecarea ministrului am trimis la Marele Stat Major un raport scris privind perspectivele îngrijorătoare pentru diviziile din Caucaz şi din Crimeea. Am subliniat că un raport verbal am făcut pe front ministrului. Raportul a avut o urmare rapidă, ma-

---

398 S-a narat la p. 158 și următoarele.

399 (S.M.) Conform unei statistici realizată de Secţia 4 a Marelui Stat Major român, citată de istoricul Alesandru Duţu, Germania a livrat României în cursul campaniei din Răsărit, până la 1 august 1944, 53.000 arme (însemnând un procent de 69% din obligaţiile asumate), 20.500 pistoale (64%), 4.200 pistoale mitralieră (66%), 3.680 puşti mitralieră (67%), 920 mitraliere (68%), 295 tunuri antitanc, calibrul 75 mm (70%), 69 de tancuri T 4 (81%), 130 tunuri antitanc, calibrele 45-50 mm (100%), 26.500 puşti antitanc (51%) etc. Aşadar, în medie, au fost respectate între 60 şi 70% din angajamente, acestea permiţând totuşi refacerea unor mari unităţi române. Alesandru Duţu, *op.cit.*, p. 195.
În schimb, România a contribuit în domeniul economic la efortul de război german în primul rând prin exportul său de petrol, de cereale şi de alte furnituri.

reşalul Antonescu venea la Grupul de Armate şi la trupe. A vizitat pe mareşalul vom Kleist care i-a promis că în curând Divizia 2 Vânători de Munte va fi prima retrasă din Caucaz. Mareşalul era îngrijorat şi-mi spune că toate aceste trupe vor forma neîntârziat o mare unitate română sub comanda generalului Dumitrescu. Am opiniat că dacă vrea să obţină o uşurare a acestor divizii din Caucaz şi din Crimeea trebuie acţionat numai la OKW, recte direct la Hitler, fiindcă grupul de armate nu poate retrage nici măcar un regiment pentru manevra sa.

A plecat la Bucureşti convins că numai pe lângă Hitler va putea face ceva.

În sfârşit, a venit şi luna mai când Divizia 2 Vânători de Munte încet, încet a trecut strâmtoarea Kerci, s-a adunat între Simferopol şi Feodosia; odată cu repausul binemeritat, Corpul Vânători de Munte a sărit cu tot ce-i sosise din ţară şi cu ce mai avea să-i recompleteze efectivele, armamentul şi să-i reînnoiască echipamentul. În a doua jumătate a lunii mai, divizia avea altă înfăţişare şi s-a raportat Marelui Stat Major. Din nou ministrul general Pantazi a venit în Crimeea; avea vechi legături cu această infanterie de elită, fiindcă în 1917, când în Moldova s-a creat primul batalion de vânători munte, printre tinerii ofiţeri aleşi a fost şi căpitanul atunci Pantazi, ca unul dintre cei mai destoinici şi mai bravi.

Divizia odihnită, în parte reîmprospătată şi în parte recompletată, a fost desfăşurată în întregime într-o zi frumoasă de mai ca să i se facă o primă sărbătorire după aproape un an de lupte grele şi continui.

Am opinat să fie o sărbătorire a noastră fără a fi invitaţi comandanţii germani care sigur vor râvni să o bage în lupte când o vor vedea odihnită.

Ministrul a trecut în revistă această bravă divizie care sub soarele de mai era strălucitoare. Generalul Avramescu, cel cu inima de părinte, sălta fericit când o trecea în revistă alături de ministru; de pe un podium-tribună s-a privit defilarea tuturor corpurilor de trupă într-o ordine perfectă a mult războiţilor luptători; a fost unica recompensă a celor ce-au mai rămas să trăiască această zi. După defilare divizia s-a format într-un uriaş careu în jurul tribunei.

În faţa trupelor, ministrul apărării naţionale, flancat de comandantul Corpului Vânători de Munte şi de comandantul Diviziei 2 Vânători de Munte, atârnă de gât ordinul de război colonelului Gârbea Titus, şeful „D.L.”. A fost pentru mine o surprindere şi mi-am dat seama că purtarea mea de grijă pentru trupele noastre în luptă primea o recunoaştere. Gândul m-a purtat la colaboratorii mei din acest stat-major de legătură şi încă odată, acum când scriu aceste amintiri, le împărtăşesc recunoştinţa mea şi mulţumirea pentru ajutorul ce mi-au dat.

14.2. Încetarea misiunii de legătură pe front: iunie 1943

Odată cu luna iunie comandamentul Armatei 3-a a venit la Simferopol cu comandantul, respectatul şi regretatul general de armată Dumitrescu Petre. Acesta a luat sub comandă toate trupele din cuprinsul Grupului de Armate „A” al mareşalului von Kleist, iar sarcina mea complexă cu situaţia trupelor am predat-o statului major al acestei armate atât de încercate. Cu această ocazie, în zilele de predare nu am pregetat să-mi

exprim îngrijorarea pentru viitor. Toţi, în cap cu comandantul Armatei a 3-a, erau oameni încercaţi, războiţi şi păţiţi, dar nu mi-am făcut iluzii că vor fi scutiţi şi de la alte greutăţi.

La Grupul de Armate „A" m-am despărţit cu regret de nişte oameni ai datoriei şi corecţi pe care grijile operative i-au copleşit, dar pe care le-au condus cu succes. La despărţire comandantul cu statul major mi-au dat o masă care m-a onorat. Eu am fost totdeauna curtenitor, dar şi cu grija statornică de trupele noastre. Am fost scurt la vorbă, şi aceasta le-a plăcut, cu excepţia convorbirilor. De aceea şi la plecare n-am spus decât: „Herr[400] Feldmarschall, ich melde mich ab=Domnule Mareşal mă prezint de plecare".

Mai târziu, generalul Şteflea mi-a reprodus cuvintele elogioase ale mareşalului von Kleist care a menţionat că parcă aş fi avut şcoală germană la formarea mea; când şeful Marelui Stat Major i-a replicat că am făcut doi ani şcoala militară franceză, mareşalul a socotit că funcţia de ataşat militar în Germania a avut o influenţă mare. El precizează că am dobândit o cultură militară superioară şi i-a adăugat că avea plăcerea să-mi cunoască concepţia strategico-politică şi să comenteze evenimentele războiului. Aceste referinţe au fost luate în seamă când s-a ales şi s-a hotărât generalul român care peste 8 luni să fie şeful misiunii militare române la OKW şi la OKH cum se arată în caietul III E următor[401].

După lichidarea acestui „D.L." am mulţumit prietenului bun colonel Borcescu E. pentru personalul ce mi-a dat, am fost chemat de şeful Marelui Stat Major care m-a anunţat că mi s-a încredinţat comanda Brigăzii 18 Artilerie (regimentele 35 şi 36 artilerie) cu reşedinţa la Târgu Jiu; primul regiment avea garnizoana la Sibiu (comandant colonel Balaş Andrei), iar al doilea la Târgu Jiu (comandant colonel Ostroveanu Constantin). Brigada făcea parte din Divizia a 18-a care făcuse parte din Armata a 4-a; după bătălia de la Stalingrad, divizia ieşise decimată.

14.3. Noua misiune: comandant al Brigăzii 18 Artilerie

Misiunea era grea: refacerea brigăzii. Era o lipsă generală după atâtea pierderi şi foarte greu se puteau umple golurile mai ales la armament şi ofiţeri buni. Am început activitatea imediat şi trebuia ca brigada să fie gata de luptă la sfârşitul anului. Bunele mele relaţii şi cunoştinţe la Ministerul Apărării Naţionale şi la Marele Stat Major m-au ajutat să progresez destul de bine şi mai ales sub raportul dotării şi instrucţiei. Experienţa din primul război mondial, când eram numai sublocotenent de un an şi comandant de baterie, mi-a fost de mare folos; atunci, în 1916, regimentul a pierdut cele 5 baterii; singura mea baterie ce comandam a scăpat şi în jurul ei s-a refăcut regimentul în şase luni.

Am avut marele noroc că noul comandant de divizie, general Băldescu[402], era un temperament de a comanda, era cult şi cu deosebit tact. Mă cunoştea, auzise de mine şi

---

400 Comandanţii români – chiar şi mareşalul Antonescu – se adresau per Excelenţă. Nu am folosit niciodată această formulă, nici chiar faţă de Hitler. Ziceam simplu Mein Führer.

401 (S.M.) Ce va fi inclus în vol. III al acestei lucrări.

402 (S.M.) Radu Băldescu (1888-1953) era un general român care a luptat în ambele războaie mondiale. A fost absolvent al Şcolii militare de ofiţeri de infanterie (1909-1911) şi al Şcolii Superiore de Război

mi-a acordat toată încrederea. O altă şansă a fost calitatea celor doi comandanţi de regimente: colonelul Ostroveanu (Regimentul 36 Artilerie) îmi era cunoscut de aproape 30 de ani când era elev (1914) la Şcoala Militară de Artilerie; între noi era o veche comunitate de simţăminte şi prietenie care mi-a folosit, era oltean vrednic din Mehedinţi; colonelul Balaş (Regimentul 35 Artilerie) era mai tânăr, îl cunoscusem cu 15 ani înainte şi l-am preţuit ca un foarte bun şef. Făceam naveta la Bucureşti şi la Sibiu, iar refacerea brigăzii n-a avut nici istorie, nici piedici în limitele posibile. În ianuarie era gata, dar reflectam ce valoare va avea această unitate de buni tunari dacă în bătălia modernă, grea, nu va avea alături ca sprijin unităţi de tancuri şi tunuri anticar?? Vitejia numai cu pistolul de mână a luptătorilor, în atacul cuirasatelor terestre, nu putea face nimic şi era o crimă să opui aceste valori morale contra tancului. Bătăliile din al doilea război mondial au dovedit că cea mai bună apărare nu va rezista niciodată atacului de mase de artilerie, de tancuri şi de aviaţie; apărarea va trebui să fie activă şi operativă, pentru care trebuie să dispună de rezerve în unităţi de tancuri, de artilerie anticar şi de aviaţie. De aceea, instrucţia ce conduceam, manevra focului o făceam în ideea de manevră tactică, pentru a realiza o cât mai mare cunoaştere şi a manevra cu unităţi de tancuri îmbrăcate cu infanteria încurajată. Experienţa căpătată la diversele nivele unde am activat putea să fie convingătoare chiar şi pentru şefii mai mari ce aveam.

15. Stagiu la Cursul de Comandament în Germania (ianuarie-februarie 1944)

Încă din decembrie 1943, am fost anunţat de Marele Stat Major să mă pregătesc pentru că voi pleca curând în Germania la un curs de comandament pentru divizie; eram numai colonel de 3 ani. Cursul dura 2 luni şi se desfăşura în Silezia la vechea frontieră cu Cehoslovacia, dispersat în oraşul Hirschberg=Jelenia Góra, azi în Polonia, la extrema sud-estică. Plecarea nu a întârziat.

15.1. Organizarea cursului de Comandament

Scopul cursului: difuzarea învăţămintelor în faza defensivă a războiului şi pregătirea comandanţilor de mari unităţi. Am urmat cursul pentru comandanţi de divizie.

Participanţi: generali maiori şi colonei; nu au participat decât doi români: general Cămăraşu M.[403] şi cu mine (eram colonel).

(1919-1921). A parcurs următoarele grade militare: sublocotenent (1911), locotenent (1914), căpitan (1917), maior (1920), locotenent-colonel (1929), colonel (1935), general de brigadă (1941), general de divizie (1944). A fost comandant adjunct al Diviziei 18 Infanterie (1941), apoi comandant al acesteia (1942-1944), comandant secund al Corpului VI teritorial (1944-1945), comandant al Corpului V teritorial (1945), comandant al Corpului VI armată (1945-1946), Alecsandru Duţu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *op.cit.*, p. 51

[403] (S.M.) Mihail Cămăraşu a fost un general român care a luptat în cele două războaie mondiale. A fost absolvent al Şcolii militare de ofiţeri de infanterie (1911-1913) şi al Şcolii Superiore de Război (1921-1923). A parcurs următoarele grade militare: sublocotenent (1913), locotenent (1916), căpitan (1917), maior (1923), locotenent-colonel (1933), colonel (1939), general de brigadă (1943), general de divizie (1945), comandant de corp de armată (1947). A îndeplinit următoarele atribuţii: şef de stat major al Corpului VII Armată (1940-1943), comandant al infanteriei Diviziei 18 Munte (1943), comandant al Comandamentului „Criş" 103 Munte (1943-1944), ofiţer de legătură al Armatei 4 pe lângă Corpul 17

Direcţia cursului: generalul locotenent Brennecke[404] ajutat de un general-maior, ambii cu practică de război; amândoi erau răniţi grav de război; ofiţeri calificaţi şi conferenţiari conduceau aplicaţiile şi conferinţele. Alţi ofiţeri ajutători completau direcţia.

b. Desfăşurarea cursului. El era instalat într-un mare hotel[405], unde direcţia şi participanţii locuiau şi activau. Totul era sub cea mai severă pază.

Durata a fost 40 zile în ianuarie şi februarie 1944, înainte şi după-amiază.

Cursul consta din aplicaţii pe hartă în diferite teme cu dezvoltare pentru apărare în diverse forme: în teren deschis, pe poziţii, în „arici", manevra în retragere; din ordinul OKW era interzisă pregătirea şi organizarea de poziţii înapoi, poziţii de recul, de retragere etc. O poziţie organizată înapoi este o „invitaţie" a comandanţilor să părăsească fără luptă prima poziţie care trebuie să fie HKL (Haupt Kampf Linie = linia principală de rezistenţă). Cursul se mai ocupa şi insista cu predilecţie: despre contraatacuri şi contraofensivă; despre „fortăreţe". OKW, recte Hitler, decreta anumite oraşe „fortăreţe" ce trebuiau apărate ca atare.

Am relevat contradicţia: abolirea poziţiilor organizate, dar crearea fortăreţelor! Explicaţiile n-au fost convingătoare, fiindcă nici Direcţia Cursului nu era prea lămurită şi mai ales nu era convinsă. Ideea generală impusă de OKW era „apărarea cu fanatism în noua fază a războiului în care conduita bazată pe mişcare şi pe manevră din prima fază a marilor ofensive (1939, 1940, 1941, 1942) nu se mai potrivea în 1943, 1944; nici comandanţii vechi nu mai sunt apţi pentru noua fază, deci trebuie adaptaţi şi pregătiţi pentru apărarea fanatică".

Aşadar, în câmpul tactic ca şi cel strategic, retragerile cu scopul de a manevra, a crea rezerve, a înşela pe inamic sunt caduce: o apărare pas cu pas, o retragere paralelă la nevoie, contraatacurile, contraofensiva sunt singurele forme admise şi studiate.

Alături de aplicaţiile pe hartă se ţineau conferinţe care explicau aceste noi forme de luptă în apărare sau [unde erau] postulate noi [lozinci] politice naziste; naţiunea în arme, aviaţia nouă, arma blindată, marina.

Vizitele la centrele de instrucţie în Germania permiteau a vedea demonstraţia acestor forme noi de luptă, a noilor mijloace de apărare: tancuri şi aviaţie, rachete antitanc, mine, „arme noi". Despre armele noi s-a vorbit mult cu secret, cu reticenţe, cu subînţelesuri, dar nimic clar şi mai puţin concret; se lăsa fiecărui participant presupunerea sau fantezia. Dar într-o zi ni s-au anunţat demonstraţii cu „arme noi" la un centru; însă nu am văzut decât o conducere auto teleghidată de vehicule încărcate cu exploziv şi

---

Armată german (1944), şef al Secţiei prizonieri din Marele Stat Major (1944), comandant al Diviziei 10 Infanterie (1944-1945), comandant secund al Corpului V Teritorial (1945-1947), comandant secund al Regiunii 3 militare (1947-1948). A luptat la Kerci şi Stepa Kalmukă (1942), în Moldova (1944), Munţii Javorina din Slovacia (1945), Alecsandru Duţu,
Florica Dobre, Leonida Loghin, *op.cit.*, p. 81.

404 (S.M.) Kurt Brennecke (1891-1982) a fost un general de infanterie german care a luptat în ambele războaie mondiale. A avut următorul parcurs profesional: locotenent (1911), prim-locotenent (1915), căpitan (1918), maior (1930), locotenent-colonel (1933), colonel (1935), general-maior (1938), general-locotenent (1940), general de infanterie (1942). A fost şef de stat major al Armatei 4 (1939-1940), Comandant al Corpului de Armată 43 (1942-1943) etc. http://www.ritterkreuztraeger-1939-45.de/Infanterie/B/Br/Brennecke

405 Hotelul „Drei Berge"=La trei munţi.

câini dresaţi care purtau în spinare o mină cu un fir de antenă care se băgau sub tancul (inamic) şi la atingerea antenei se producea explozia cu sfâşierea micului patruped. Atât!

Am luat o parte activă la discuţii şi soluţii spre deosebire de colegul meu, general Cămăraşu, cu care mă cunoşteam de aproape 25 de ani, de când urmam Şcoala Superioară de Război. Avea o aversiune pe care o manifesta printr-o pasivitate, motivând-o că nu înţelege limba germană.[406] De fapt, vorbea germana.

În această laborioasă activitate am cerut să ni se dea spre consultare regulamente şi instrucţiuni. Tot ce privea tactica ni s-a dat, dar numai pentru consultare, în sală unde lăsam sub severă pază orice hartă, notă sau regulament. O singură excepţie mi s-a făcut privind un interesant regulament al „batalionului de reperaj al artileriei" şi numai pentru 24 ore. Cunoşteam foarte bine asemenea speciale unităţi din artileria franceză şi a noastră. Regulamentul german avea lucruri noi în organizare, mijloace şi procedee.

c. Partea informativă a acestui curs şi a acestei ocazii unice am socotit-o ca cea mai importantă şi mai interesantă privind pe marele nostru partener (mai mult) şi aliat mai puţin. Ca vechi ataşat militar am pus aici efortul pentru problemele militare ca şi cele politice. Cei aproape 50 de participanţi veniţi de pe numeroasele şi îndepărtatele fronturi constituiau tot atâtea surse de informaţii.

Evenimentele din 1943 şi începutul lui 1944 au pus pecetea acestui curs. Declaraţia de la Casablanca (noiembrie 1943) şi catastrofa de la Stalingrad (1943) cu tot ce-a urmat erau evenimentele care au cutremurat pe toţi aceşti participanţi care erau conştienţi şi doritori a vorbi. Dar evenimentele politice care predominau în ianuarie 1944: desprinderea Italiei şi conferinţa de la Teheran (ca cele mai recente) nu aveau răsunet asupra acestui mare grup de comandanţi; nici unul nu a avut ideea unei schimbări a politicii şi a conducerii politice în Germania în vederea unei soluţii politice a războiului; nici unul nu a scrutat un viitor apropiat care tinde spre catastrofă, ca în 1918, şi care era consecinţa politicii de violenţe şi de agresiuni ale Germaniei hitleriste. Erau mai evidente pentru aceşti colegi: disensiunile armatei cu armata politică SS, sau falimentul marinei cu arma ineficace submarină, sau insuficienţa aviaţiei germane, larg depăşită. Era mai evidentă speranţa acestor comandanţi în tancurile germane şi mai ales în misterioasa „armă nouă".

Despre armatele partenere părerea majoritară era clară: armata japoneză nu a mişcat niciun deget pentru „Axă" în Europa şi nu a putut avea mari succese faţă de adversarii slabi şi nepregătiţi; armata italiană, ca şi în trecut, a fost un „mare fiasco"; armata ungară poate fi bună, dar conducerea politică, ca şi cea militară, „nu erau un bun tovarăş de drum", iar dotarea ei militară era slabă; armata română – aici cu zâmbete a jenă – este tare în efective, în răbdare, dar slabă în dotare; este păcat, susţineau toţi, că armatei române nu i s-a dat armamentul ce s-a dat celor italiană, ungară, slovacă şi chiar spaniolă (divizia albastră); toţi aceşti comandanţi recunoşteau că armata cea mai

[406] Când generalul Cămăraşu M. a urmat Şcoala Superioară de Război (1921-1923) mai purta încă numele de Zimmer M., pe care l-a schimbat apoi în Cămăraşu.

valentă era armata română, dar deplângeau că relaţiile atât de bune dintre Reichul nazist şi România antonesciană, atât de bune în 1940-1942, s-au deteriorat în 1943 după Don şi Stalingrad[407]; aceştia subliniau prestigiul de care se bucura încă mareşalul Antonescu în lumea nazistă[408]. La vremea aceasta (sfârşitul lui 1943), aceşti comandanţi, în majoritate, mai păstrau speranţa în victoria Germaniei şi printre aceştia se prenumărau cei din „arma SS"; ei erau şi cei mai informaţi, mai încrezuţi şi chiar mai trufaşi, mai vorbăreţi şi mai siguri pe ei; am avut bune relaţii mai ales cu colonelul Dencker, originar din Frisia (la Marea Nordului); acesta conchidea că soarta războiului încătuşase România de Germania, care trebuia să lupte „până la moarte" alături de nazism. În toate ocaziile şi mai ales în deplasări (Viena, Praga, centre de instrucţie etc.) mă ţineam alături de aceşti şefi ce urmau cursul, care mi-au fost preţioşi informatori; ei îmi atrăgeau atenţia asupra spiritului populaţiei – chiar şi în Protectorat – spiritul de ordine, de supunere şi de răbdare patriotică al poporului german[409]. Către sfârşitul cursului (eram la aplicaţii în Riesengebürge, pe latura de nord a Podişului Boemiei, în Sudeţi), acest colonel Dencker mă informează la 25.II.1944[410] că mareşalul Antonescu va avea curând o întrevedere cu Hitler în Germania la Berchtesgaden sau la Salzburg[411]; acesta adăuga că îl urma o suită şi deci vor fi discuţii politice şi militare. A doua zi un general SS mi-a confirmat proiectata vizită şi aceştia opiniau că scopul ar fi: campania de vară din 1944, sau situaţia Frontului de Est, sau Ungaria, sau dotarea cu armament. În aceste presupuneri, nu mi-au scăpat vădite scăpări de neîncredere faţă de Ungaria, dar şi faţă de noi; eram, desigur, cu cea mai mare atenţie, l-am alarmat şi pe Cămăraşu care în scepticismul său nu avea nicio părere şi nici poftă de a se informa. Eram pe Elba la Spindermühle=Vrchlabi, numai la 20 km de reşedinţă.

Făcusem cu 2-3 zile înainte o vizită la ambasada noastră din Berlin şi întrebând telefonic mi s-a exprimat mirarea, confirmându-mi-se informaţia. Am dat relaţii cum am obţinut-o. Revenind la interlocutorii informatori, ei îmi precizează cu satisfacţie că vizita este importantă şi demonstrează că relaţiile s-au îmbunătăţit. În continuare, abordând situaţia generală a războiului, aceşti comandanţi SS erau nestrămutaţi în credinţa lor că „uneltirile" aliate la Casablanca (declaraţia din ianuarie 1943), ca şi cele

---

407 (S.M.) Opiniile generalului sunt întărite de rezultatele cercetărilor istoricului Alesandru Duţu, vezi *op.cit.*, p. 117-127.

408 (S.M.) Hitler îl prezenta la 27/28 septembrie 1941 pe Antonescu în cadrul convorbirilor sale private ca fiind mai degrabă un german decât un român, „un soldat înnăscut" care „din păcate" avea români în subordine – şi care cu toate acestea realizase minuni cu trupele acestea care cu un an înainte fugeau din faţa inamicului. Hitler îşi exprima convingerea că Antonescu va reuşi cu timpul să „obţină funcţionare care nu sunt putred de corupţi". H. R. Trevor-Roper, *Hitler's Table Talk 1941-1944 : His Private Conversations*, New ed., Enigma Books, New York City, 2000, p. 49. De asemenea, această relaţie apropiată dintre cei doi şefi de stat este subliniată încă din introducere într-o lucrare recentă de istoricul britanic Dennis Deletant, *op.cit.*, p. 9.

409 (S.M.) Pas cu pas această stare de spirit va cunoaşte schimbări însemnate, după cum observa istoricul britanic Anthony Beevor, teama de „invadatorul slav din Răsărit" şi nemulţumirea faţă de autorităţi luând forme tot mai vizibile, vezi *Berlin...*, p. 1-4.

410 (S.M.) În text, 1943.

411 (S.M.) Este vorba despre întâlnirea dintre cei doi conducători de la Berlin din 26-28 februarie 1944, ocazie cu care s-a discutat şi evacuarea Crimeii cerută de Antonescu, Alesandru Duţu, *op.cit.*, p. 142.

mai recente la Teheran (decembrie 1943) au întărit încrederea poporului german în jurul Führerului, subliniind: „ai văzut şi dumneata moralul neatins din Germania în acest timp de două luni de când eşti cu noi". În adevăr, nu am putut dezvălui simptome de defetism, dar la Viena, la Praga, la comisiile române tehnice de armament şi de materiale, mi s-a confirmat un moral scăzut în al cincilea an de război cumplit şi după atâtea înfrângeri la est şi la sud, [care] este generalizat.

La începutul lunii martie 1944 m-am întors în ţară.

Acest Curs de Comandament a fost pentru mine şi pentru vechile mele convingeri de cel mai mare folos, şi cum am sosit la Marele Stat Major, am depus un raport privind concepţia nazistă de conducere a războiului, urmărind „durata lui prin defensiva nestrămutată a poporului german". În acest raport am insistat mult asupra capitolului informativ.

Misiunea Militară Germană de la Bucureşti a fost informată asupra stagiilor ofiţerilor români la Hirschberg – Jelenia Góra şi aceasta a comunicat Marelui Stat Major.

În curând, am fost avansat general şi după câteva zile mi-am reluat activitatea de comandant al Brigăzii 18 Artilerie. Aceasta nu a durat mult fiindcă în luna martie am fost chemat la Marele Stat Major unde mi s-a comunicat că voi fi trimis într-o nouă misiune în Germania. Ceea ce a urmat se va nara detaliat şi va face obiectul caietului III E şi celor următoare (n.n. vol. III al lucrării).[412]

[412] (S.M.) Aici urmează semnătura - General maior (rezervă) Titus Gârbea, precum şi luna încheierii acestui caiet – martie 1975.

ANEXE

Anexa 1. Copie preambulul armistiţiului franco-german

Tratativele armistiţiului în pădurea de la Compiègne (Preambul la 21 iunie 1940[413]) (traducere)[414]

La 21 iunie 1940, ora 15.30, Führerul şi comandant suprem, în prezenţa comandanţilor, a forţelor armate ce formează Wehrmacht-ul, a şefului Marelui Cartier General, a ministrului imperiului de afacerile externe şi a adjunctului Führerului (Rudolf Hess) a primit delegaţia franceză pentru a accepta condiţiunile de armistiţiu.

Delegaţia franceză se compune din: general Huntziger, membru al Consiliului Superior de Războiu, generalul de aviaţie Bergeret, viceamiral Le Luc, ambasadorul Noël.

Actul de predare a condiţiilor s-a făcut de Führer în pădurea de la Compiègne, în acelaşi vagon de şedinţă în care mareşalul Foch, la 11 noiembrie 1918, a dictat condiţiile dezonorante ale armistiţiului mijlocitorilor negocianţi germani.

Tratativele din pădurea Compiègne au şters nedreptatea ce s-a făcut onoarei armelor germane.

Demnitatea tratativelor faţă se onoarea adversarului învins este diferită (în contradicţie) de veşnica ură care apare în monumentele (statuile) acestor state şi este deosebită de infamia galică cu care în trecut a dezonorat neînvinsa armată germană.

Din ordinul Führerului prezintă şeful Marelui Comandament al lui OKW, generalul colonel Keitel, următorul preambul la condiţiunile de armistiţiu:

Din ordinul Führerului şi comandant suprem al tuturor forţelor germane am să vă prezint următoarea comunicare:

Bazată pe încrederea în preşedintele american Wilson, care a dat toată asigurarea pe care Aliaţii au confirmat-o, armata germană a depus armele în noiembrie 1918. Prin aceasta s-a încheiat războiul pe care nici poporul german şi nici guvernul său nu l-a voit, şi în care război, cu toată imensa superioritate, adversarii n-au reuşit să învingă în mod decisiv nici armata germană şi nici marina sau aviaţia germană.

Chiar în clipa sosirii comisiei germane pentru armistiţiu au început încălcările promisiunii care s-a dat atât de solemn. La 11 noiembrie 1918, a început în acest fel epoca pătimirilor poporului german. De la această dată şi-a făcut drum tot ce priveşte dezonoarea şi umilirea, tot ce a pătimit omeneşte şi materialmente un popor.

Necinstea şi mişelia s-au unit contra unui popor care, după mai bine de patru ani de rezistenţă eroică, a căzut prin slăbiciunea ce a avut-o de a se încrede în promisiunilor conducătorilor statelor democratice.

---

413 Publicat în lucrarea oficială a OKW: „Campania din Vest 10 mai – 25 iunie 1940". Editura Wiking GMBH. Berlin W 35 – 1940; această lucrare a fost oferită autorului, colonel Titus Gârbea, de către OKW la 25.XII.1940 prin general Bruno von Uthmann, ataşat militar la Legaţia Germaniei în Stockholm.

414 În original, Anexa 3 la Memorial Caietul III D

La 3 septembrie 1939 – la 25 ani după izbucnirea războiului mondial – Anglia şi Franţa au declarat război Germaniei fără niciun motiv temeinic. Dar decizia armelor a vorbit. Franţa este învinsă, guvernul Franţei a rugat guvernul imperiului ca să-i facă cunoscute condiţiile unui armistiţiu.

Prin primirea acestor condiţii în istorica pădure de la Compiègne s-a ajuns la o restabilire a echităţii, ce odată pentru totdeauna stinge o amintire, care nu i-a adus Franţei nicio faimă în istoria ei, dar care pentru poporul german a fost cea mai profundă ruşine din toate timpurile.

Franţa a fost învinsă şi s-a prăbuşit după o eroică rezistenţă într-o unică suită de bătălii sângeroase. Dar prin aceasta Germania nu intenţionează, ca odată cu aceste condiţii de armistiţiu sau prin tratativele lui, să-i impună unui adversar atât de viteaz, condiţii insultătoare.

Scopul acestor condiţii (pretenţii) este:

1. Să împiedice reluarea luptei;

2. Să i se ofere Germaniei toată siguranţa în conducerea contra Angliei a războiului la care a fost constrânsă, precum şi

3. Pentru a pregăti preliminariile în stabilirea unei noi păci, al cărei conţinut principal să fie repararea pentru tot ce s-a făcut cu silnicie imperiului german.

După citirea acestui preambul – încheie preambulul – Führerul a părăsit locul tratativelor în sunetele imnului german.

Titus Gârbea general maior (rezervă)

Anexa 2. Schema cu compunerea şi încadrarea Detaşamentului de Legătură

Compunerea şi încadrarea „Detaşamentului de Legătură" = „D.L." pentru mobilizare prin Ordinul de Zi al Marele Stat Major nr. 207/iulie 1942[415]

- Şeful stat major legătură şi al „D.L."
- colonel Gârbea Titus
- Adjunct şi şef Biroul 4 servicii şi aprovizionări
- colonel Filipescu Gheorghe
- Biroul 1 Adjutantura
- căpitan Stoica
- Biroul 2 Informaţii şi contrainformaţii
    - maior Vovu apoi
    - maior Gheorghiu Siminel
    - locotenent Prager Otto

cu alţi 6 ofiţeri, 12 subofiţeri, 24 gradaţi pentru cele 6 centre de informare şi îndrumare.

[415] (S.M.) În original, Anexa 3-a la caietul III D1.

- Biroul 3 Operaţii:
- maior Predoiu Emil
- căpitan Dorwagen Florian
- locotenent Juncu Gheorghe
- locotenent Cernomordic
- Biroul 4 Servicii şi aprovizionări
- colonel Filipescu Gheorghe
- locotenent-colonel Cristescu Gheorghe
- Aviaţia şi avionetele sanitare:
- comandor Budacu Octavian
- Serviciul Transporturi
- căpitan Ştefănescu Aurel
- locotenent Udroiu Radu
- Serviciul Transmisiuni
- maior Albeanu
- doi ofiţeri
- Serviciul Sanitar cu 6 subofiţeri şi 6 sanitari:
- locotenent-colonel Dr. Popescu-Sibiu Ion
- Serviciul Veterinar cu 3 subofiţeri
- maior Dr. Schobesch Oskar
- Serviciul Intendenţă şi de Administraţie
- intendent locotenent-colonel Chirnoagă Virgiliu
- administraţie locotenent Vrînceanu Mircea
- Trupe:
- una companie de transmisiuni
- una secţie auto cu 16 autocamioane, 6 autoturisme şi 6 motociclete.
- plutonier major Neagu Ion
- un pluton de cartier:
- plutonier major... ?

Efectivul total al acestui „D.L." depăşea 250 oameni din care 28 erau ofiţeri, circa 45 subofiţeri.

General maior (r) Titus Gârbea

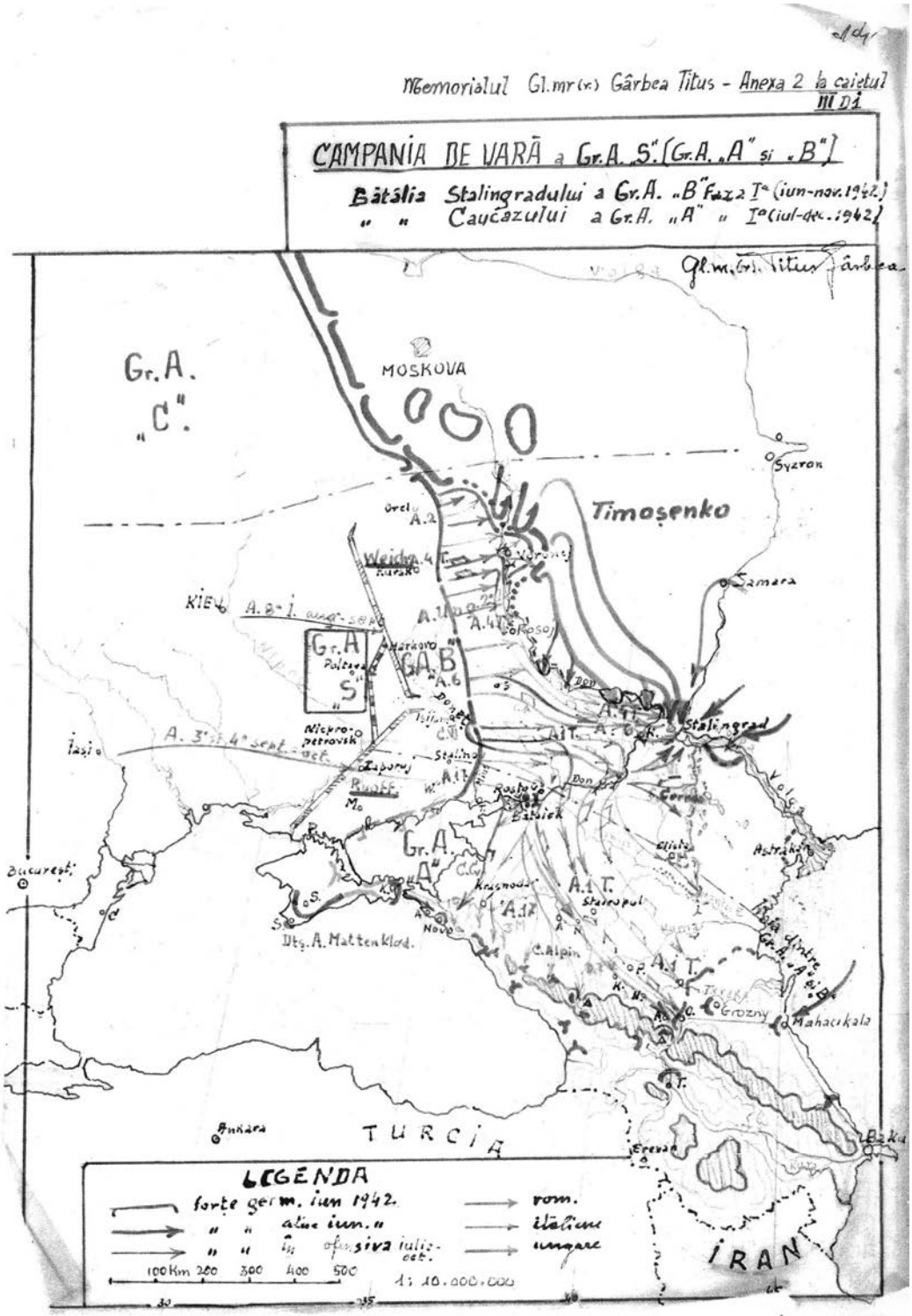

Harta 1: Campania de vară a Grupului de Armate Sud (iunie-decembrie 1942)

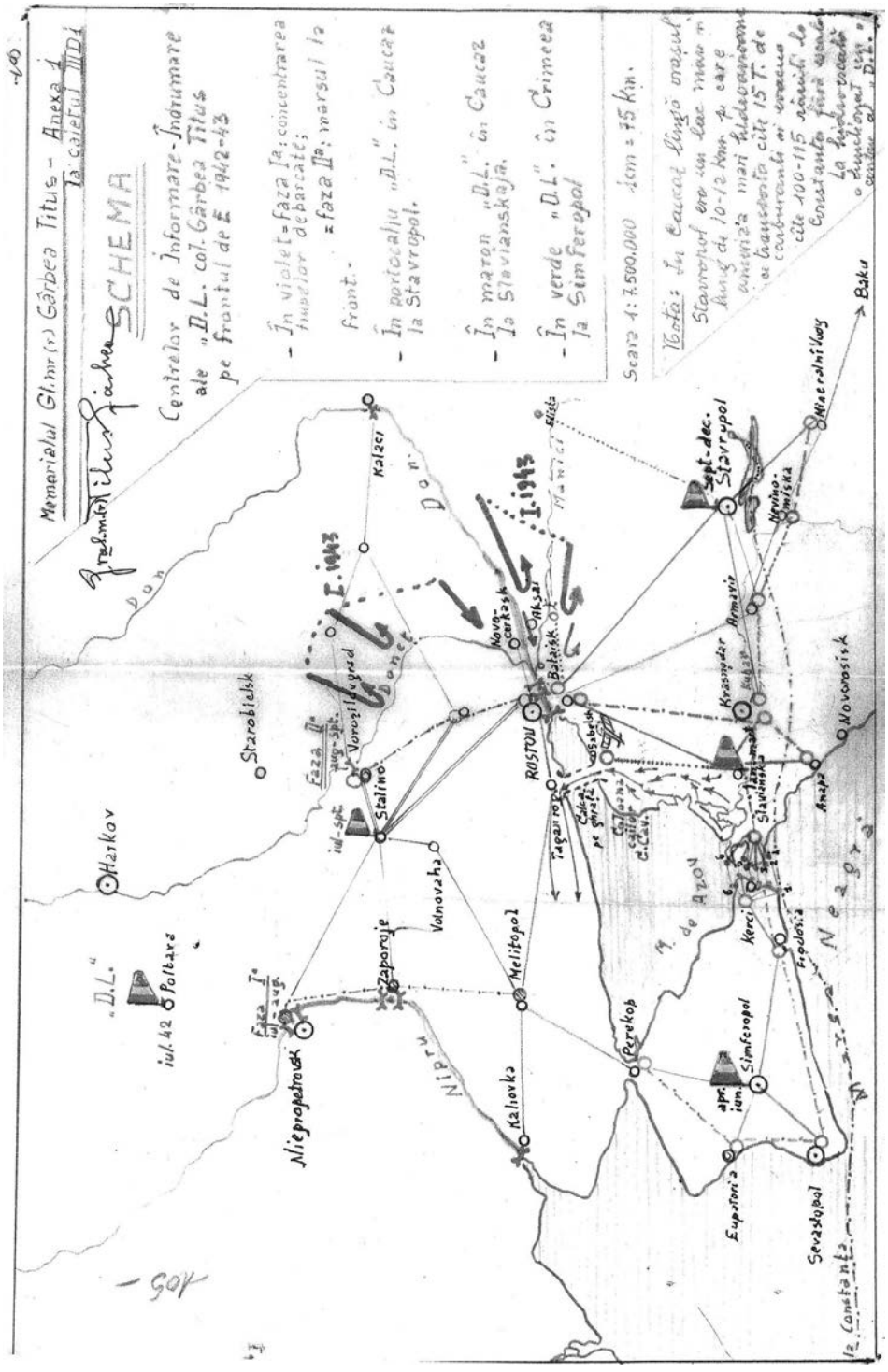

Figura 5: Schema centrelor de informare-îndrumare ale Detașamentului de Legătură Colonel Titus Gârbea de pe Frontul de Est (1942-1943)

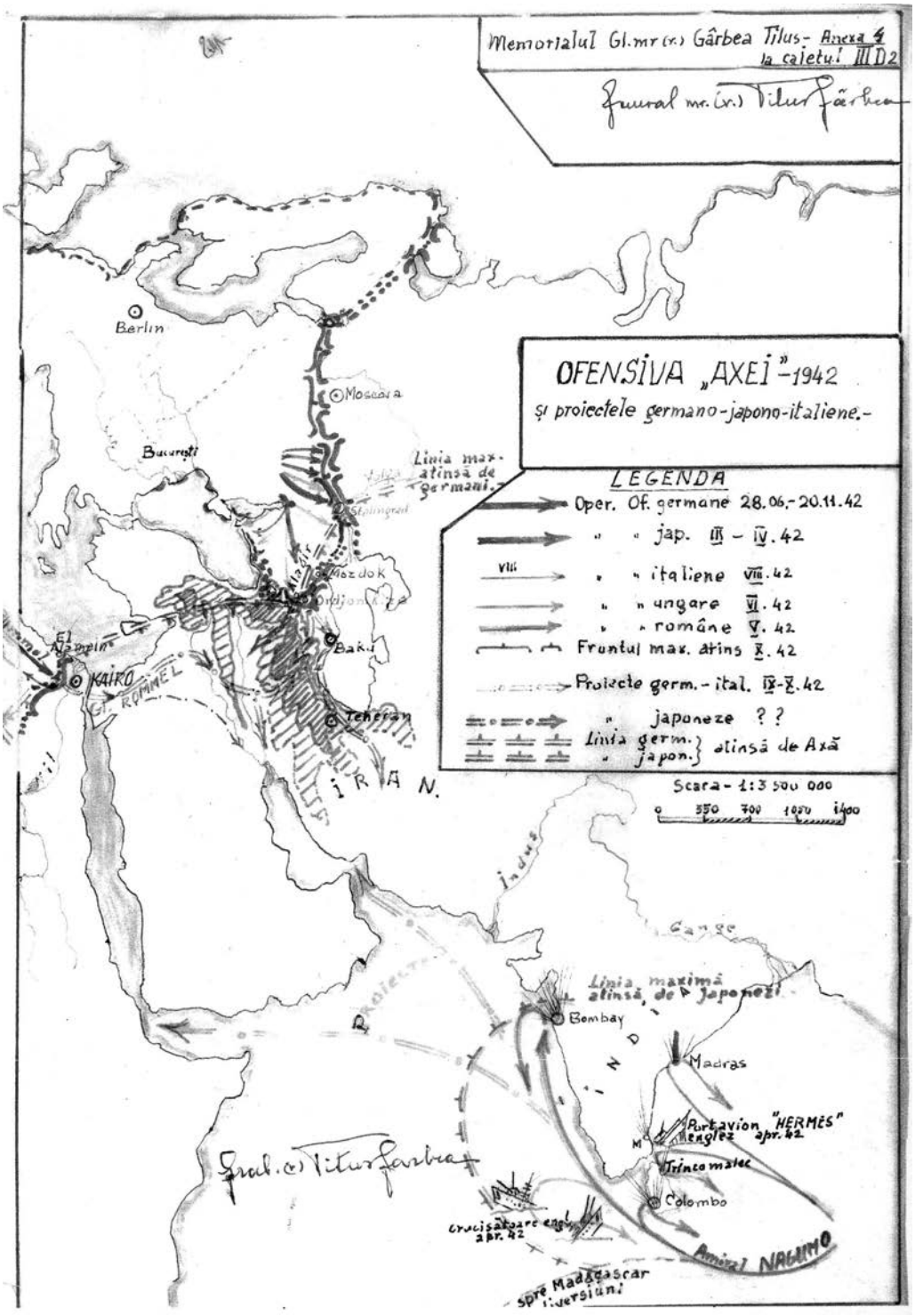

Harta 2: Campania de vară (1942) a Grupului de Armate „S" (grupurile de armate „A" și „B"), faza I-a ofensivă

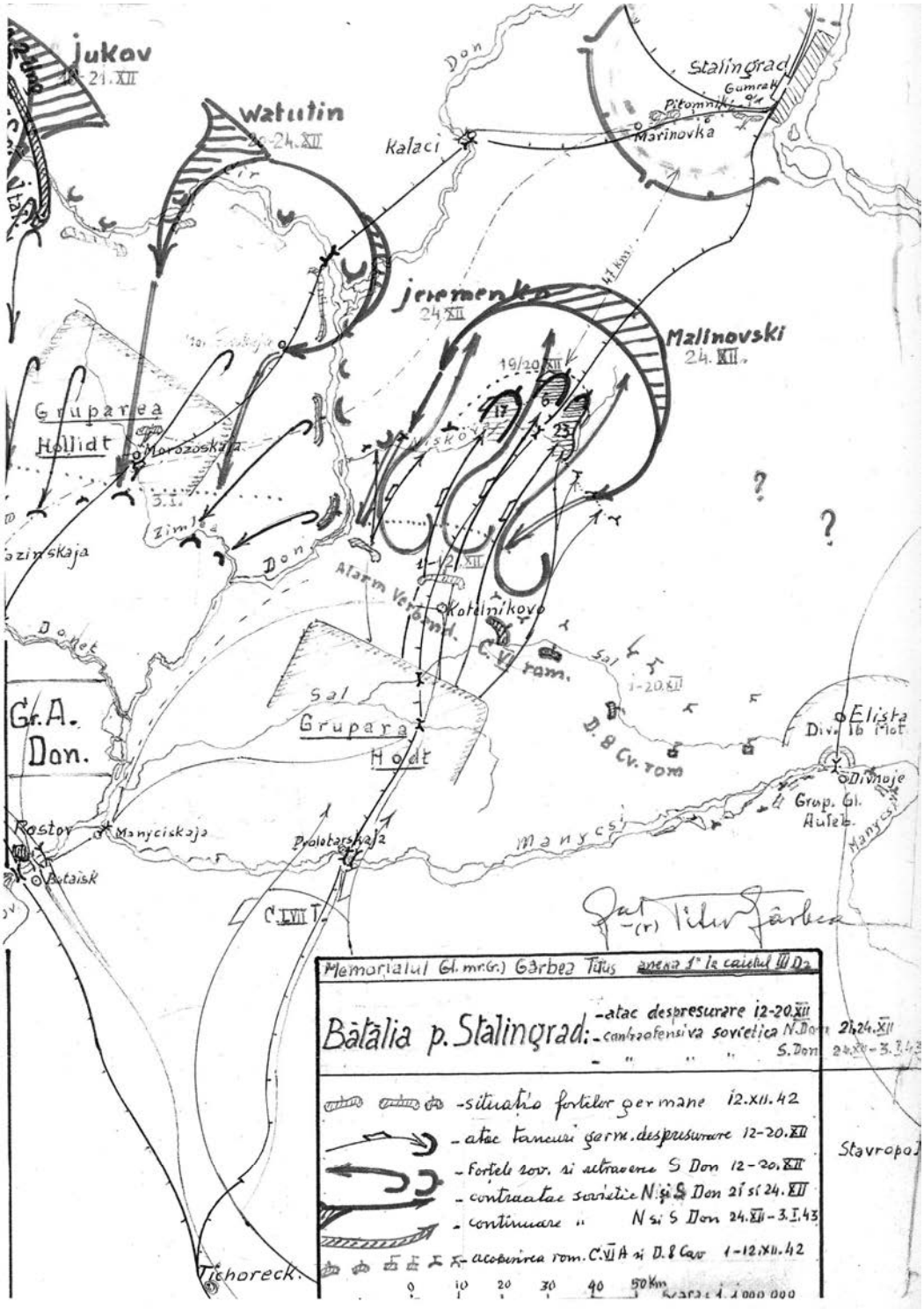

Harta 3: Bătălia pentru Stalingrad (decembrie 1942-ianuarie 1943)

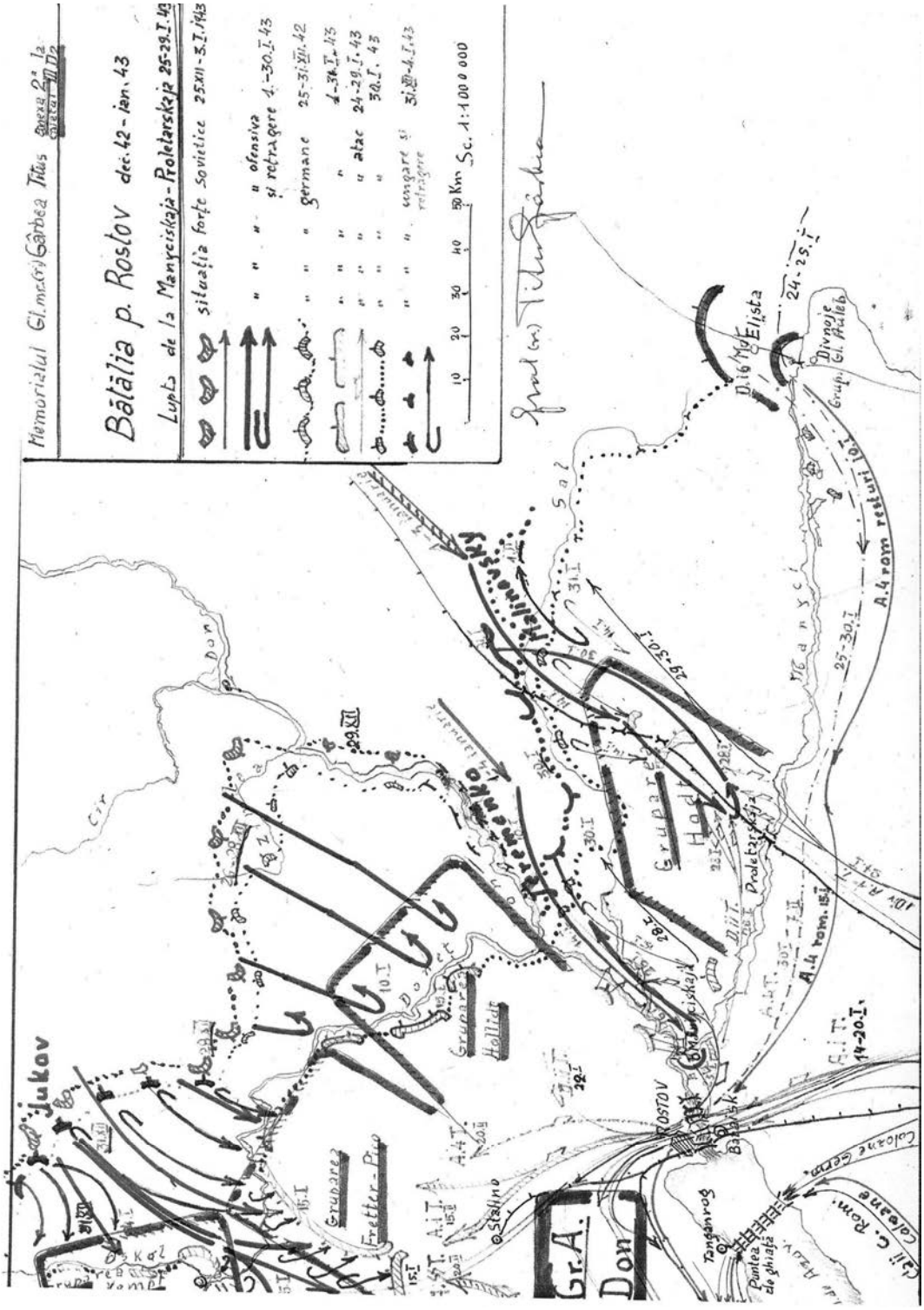

Harta 4: Bătălia pentru Rostov

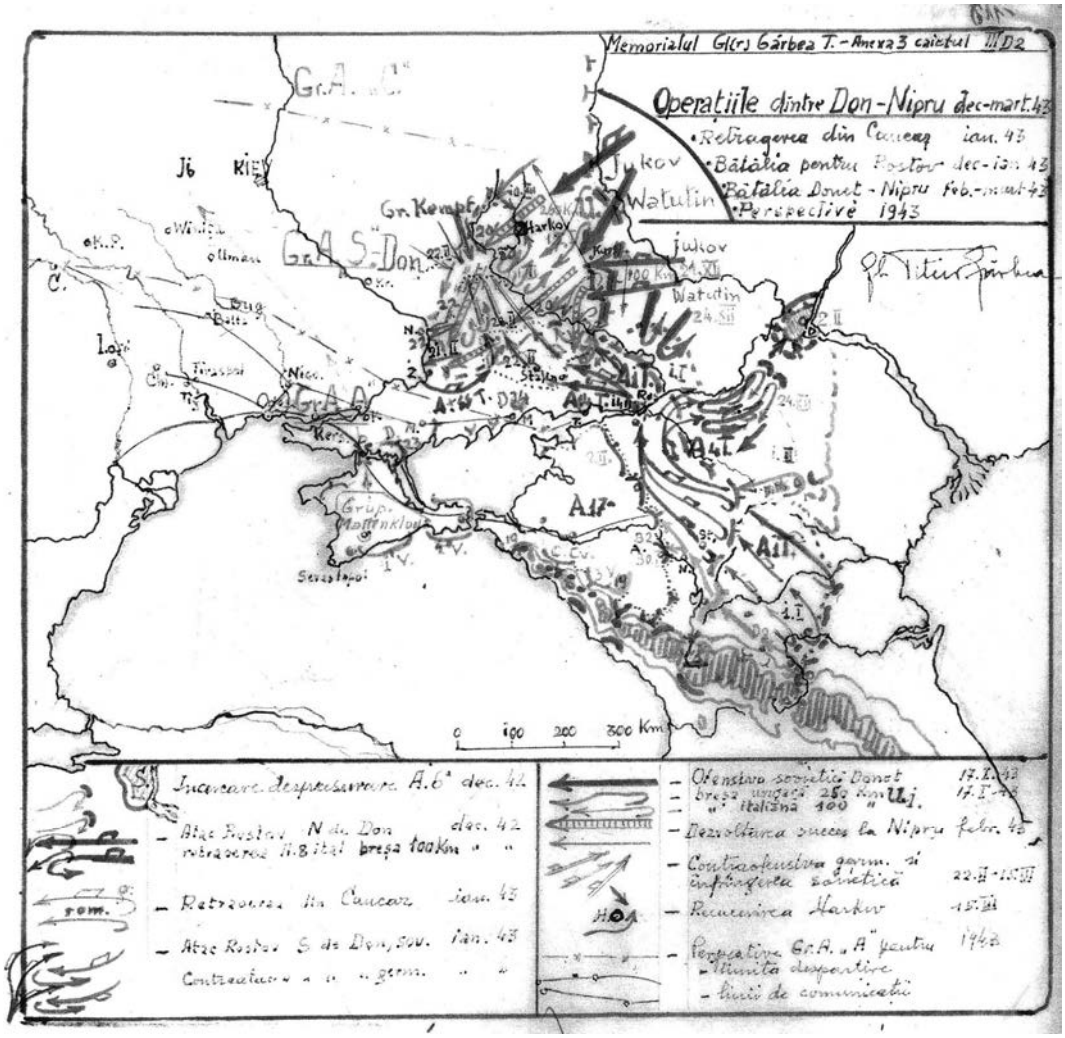
Memorialul G(r) Gârbea T. - Anexa 3 caietul III D2
Operațiile dintre Don - Nipru dec-mart. 43
• Retragerea din Caucaz ian. 43
• Bătălia pentru Rostov dec-ian 43
• Bătălia Donet - Nipru feb.-mart 43
• Perspective 1943
Gr. A. S. "Don"
Gr. Kempf
Harkov
Jukov
Watutin
Gl. Titus Gârbea
Gr. A
A.6
A.17
A.11
Grup. Manstein
Sevastopol
0 100 200 300 Km
Încercare de presarare A.6 dec. 42
Atac Rostov N de Don dec. 42
Retragerea A.8 ital. brecșa 100 Km
Retragerea din Caucaz ian. 43
Atac Rostov S de Don, Sov. ian. 43
Contraatacuri germ.
Ofensiva sovietică Donet 17.I.43
brecșa ungară 250 Km
" italiană 100 "
Dezvoltarea succes la Nipru feb. 43
Contraofensiva germ. și înfrângerea sovietică 22.II - 15.III
Recucerirea Harkov 15.III
Perspective Gr. A. "A" pentru 1943
- Unități desportive
- linii de comunicație

Harta 5: Operaţiunile din Caucaz, dintre Don şi Nipru

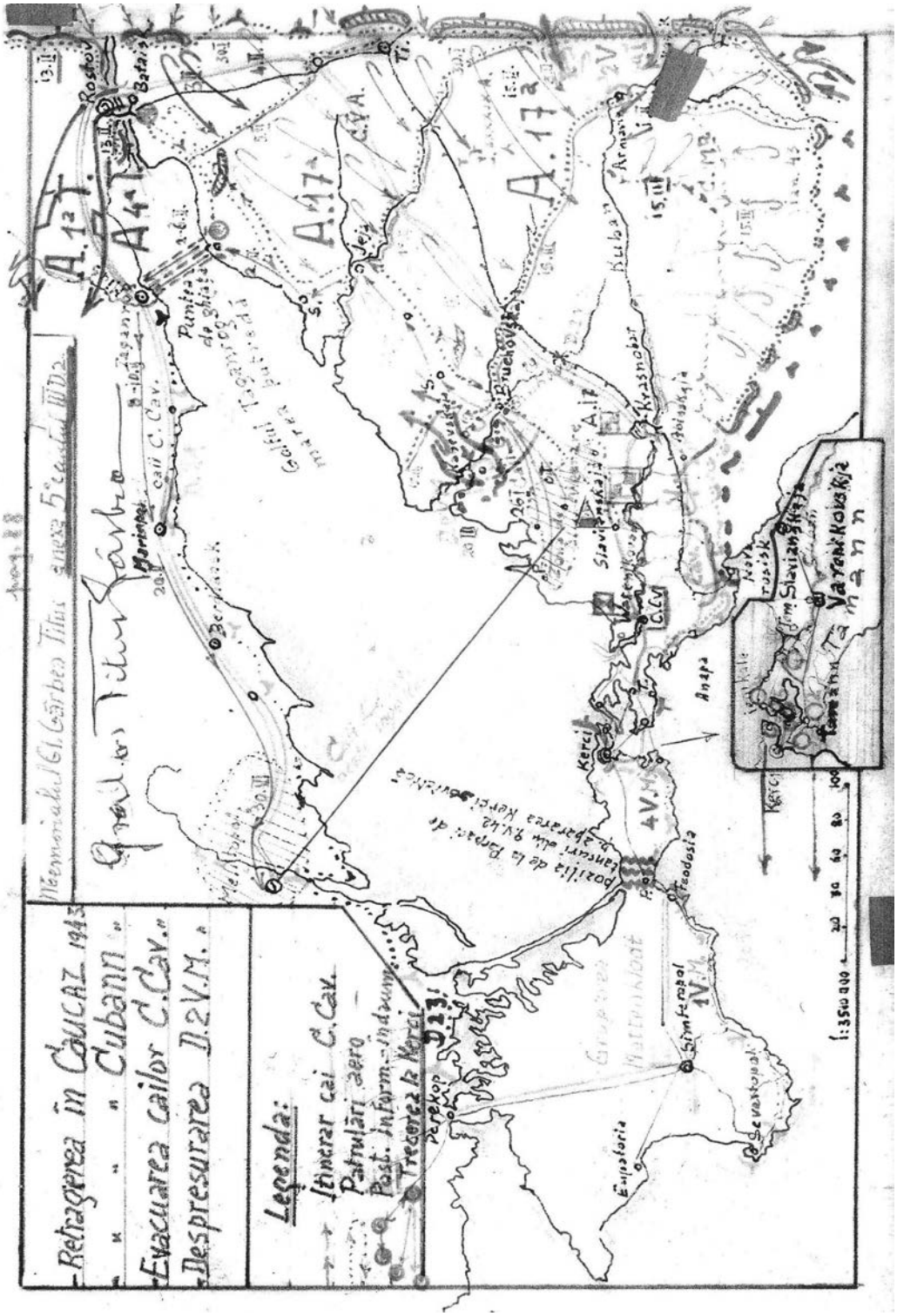

Harta 6: Retragerea în Caucaz

Indici

A

Abeles, Constantin · 164
Abelhack, locotenent-colonel · 119
Abinskaia · 181, 189, 204, 245
Abwehr · 58, 72
Africa · 20, 66, 80, 102, 122, 138, 139, 192, 193, 195, 222, 231, 247
Airo, Aksel Fredrik · 75, 77
Alagir · 192, 193, 195, 215, 244
Albania · 20, 43, 56, 65
Albeanu, maior · 258
Albedyll, Silvius von der Lancken-Wakenitz von · 115, 118, 122
Alighieri, Dante · 9
Alsacia · 32
Amasis · 180
Anapa · 203
Anglia · 20, 21, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 40, 41, 44, 49, 50, 51, 57, 63, 65, 73, 88, 89, 90, 92, 93, 95, 96, 99, 100, 101, 102, 103, 107, 127, 195, 222, 231, 257
  Marea Britanie · 21, 35, 36, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 50, 51, 55, 56, 63, 66, 86, 87, 89, 97, 100, 103, 139, 223, 257
Anschluss · 28, 60
Antonescu, Ion · 10, 11, 49, 51, 53, 61, 62, 63, 64, 76, 83, 84, 85, 99, 104, 125, 126, 129, 132, 135, 137, 142, 151, 155, 162, 163, 169, 173, 176, 178, 182, 204, 205, 206, 211, 235, 248, 249, 250, 254
Antonescu, Mihai · 125
Antonov, ministrul plenipotenţiar al Bulgariei la Stockholm şi soţia acestuia · 46, 47
Arad · 60
Arhanghelsk · 90, 92, 117
Armata 1 Tancuri · 141, 152, 153, 155, 157, 158, 159, 160, 162, 171, 175, 178, 179, 182, 184, 185, 188, 193, 194, 195, 196, 206, 208, 210, 212, 215, 218, 220, 228, 232, 236, 247
Armata a 11-a · 134, 142, 147, 155, 159, 161, 223
Armata a 12-a · 137
Armata a 17-a germană · 155, 204, 218, 234, 235, 242
Armata a 3-a · 129, 135, 153, 154, 155, 157, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 171, 172, 173, 174, 177, 178, 202, 203, 209, 225, 234, 247, 249, 250
Armata a 4-a · 140, 152, 153, 154, 157, 158, 159, 160, 167, 170, 203, 210, 211, 212, 216, 220, 228, 229
Armata a 4-a Tancuri · 153, 159, 165, 212
Armata a 6-a germană · 135, 152, 153, 157, 158, 171, 174, 175, 195, 197, 204, 206, 207, 208, 210, 216
Armata a 8-a italiană · 137
Armata Roşie · 23, 73, 76, 150, 173, 213, 242
Armavir · 168, 171, 183, 184, 191, 198, 203, 204, 219, 236
Artimovskaia · 163, 167
Atatürk, Kemal · 56
Atlantic, Oceanul · 39, 40, 41, 96, 106, 107
Auleb, Helge Arthur · 132, 143, 144, 217, 218, 220, 238
Australia · 44, 89, 95, 105, 108
Austria · 27, 59, 60
Austro-Ungaria · 61
Averescu, Alexandru · 83
Avramescu, Gheorghe · 125, 172, 240, 241, 242, 249
Axa · 13, 46, 48, 49, 51, 55, 56, 57, 58, 65, 68, 85, 88, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 109, 116, 122, 137, 139, 141, 156, 195, 213, 216, 222, 223, 231, 246

B

Bacska · 64
Baksan · 184, 192, 193, 195
Baku · 134, 137, 148, 153, 154, 155, 156, 159, 170, 171, 174, 175, 181, 183, 192, 193, 206, 210, 223
Balaş, Andrei · 250, 251
Balcani · 20, 41, 43, 44, 48, 49, 51, 55, 56, 57, 64, 65, 66, 70, 73, 80, 86, 88, 89, 99, 100, 101, 102, 135, 137, 164, 187, 188, 210, 232
Banat · 64
Basarabia · 17, 24, 28, 35, 41, 42, 47, 48, 52, 61, 70, 125, 143, 181, 189, 199, 203, 206, 213, 247
Bataisk · 195, 210, 211, 218, 219, 221, 232, 233, 236
Bavaria · 117
Băldescu, Radu · 250
Belgia · 18, 21, 23, 35, 42, 49, 63, 126, 128, 130, 165, 206, 212
Belgrad · 56, 73, 99, 100
Below, von consilier · 92
Bercea, Nicolae · 189
Berchtesgaden · 58, 118, 195, 205, 208, 221, 254

Berlin · 28, 31, 34, 41, 42, 46, 49, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 69, 73, 83, 88, 96, 98, 99, 100, 103, 105, 115, 117, 123, 124, 125, 127, 128, 130, 151, 155, 189, 214, 237, 254, 256
Berna · 34
Besarabskovo · 181, 189
Birmania · 108
Bismarck, cuirasat · 19, 38, 39, 40, 63, 96, 107
Blomberg, Werner Eduard Fritz von · 179
Bock, Fedor von · 14, 129, 130, 131, 134, 152, 154, 161, 179, 226
Boerescu, E. · 126, 127, 129, 143
Bofors · 67
Bogota · 40
Boheman, E.C. · 19
Bombay · 122
Boristeu · 139
Borneo · 115
Boulogne · 36, 44
Brabeţianu, Victor · 54, 55, 83, 85, 89, 98
Brătescu, Constantin · 171, 204
Brennecke, Kurt · 252
Brest-Litovsk · 29
Brigada 18 Artilerie · 12, 250, 255
Bruchovskaia · 233
Bruhova · 243
Bucovina · 24, 28, 61, 70, 125, 150
București · 11, 19, 28, 29, 37, 38, 48, 50, 51, 53, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 74, 76, 79, 80, 82, 83, 85, 90, 91, 92, 98, 100, 101, 104, 111, 115, 125, 126, 127, 128, 134, 136, 139, 142, 143, 147, 165, 169, 171, 173, 176, 190, 200, 203, 227, 234, 235,243, 244, 248, 249, 251, 255
Budacu, Octavian · 258
Budapesta · 64, 100, 101, 166
Budionîi, Semion · 207
Bug · 128, 131, 182, 199, 247
Bulgaria · 43, 49, 56, 99
Busse, Ernst Hermann August Theodor · 207
Buzescu, locotenent-colonel · 240

C

Calmucia
  Stepa Calmucă · 136, 140, 149, 154, 155, 169, 170, 175
Canaris, Wilhelm · 50, 72
Capul Nord · 19, 27, 34, 37, 63, 86, 93, 116, 187
Caracaș, general · 245
Carol al II-lea · 130
Carol al XII-lea · 133
Carpați · 190
Casablanca · 66, 231, 253, 254
Caucaz · 16, 29, 30, 118, 134, 135, 137, 140, 142, 147, 148, 149, 152, 153, 154, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 171, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 185, 186, 187, 188, 189, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 209, 210, 211, 215, 220, 221, 222, 224, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 242, 244, 245, 248, 264
Cavallero, colonel · 137, 138
Cămărașu, Mihail · 251, 253, 254
Cârlan, colonel · 185, 215
Ceaikovski, Piotr · 46
Cehoslovacia · 23, 33, 62, 118, 124, 251
Cerkask · 236
Cernat, Ipate · 199, 200
Cernomordic, locotenent · 258
Chamberlain, Neville · 18, 20, 25, 33
China · 98, 100, 108
Chirnoagă, Virgil · 199, 258
Churchill, Winston · 20, 21, 25, 52, 88, 89, 122, 137, 209
Cialâk, Gheorghe · 190
Ciano, Galeazzo · 99
Cir · 212, 213, 215, 216
Cirus cel Mare · 188
Clausewitz, Carl von · 98, 231, 246
Cliza, colonel · 234
Clodius, Carl August · 19
Codrescu, Răzvan · 9
Colchida · 181, 186
Colombo · 122
Columbia · 14, 19, 40, 50, 87, 89, 96
Compiègne · 24, 29, 256, 257
Constantinescu, Barbu · 83
Constantinide, Notti (Noti) · 69, 82, 83, 84, 90
Constantiniu, Florin · 29, 91
Constantinopol · 201
Constanţa · 29, 83, 148, 201
Copenhaga · 22, 61, 93
Corpul 48 Tancuri german · 209
Corpul de Cavalerie · 125, 140, 153, 154, 155, 173, 181, 189, 190, 202, 203, 204, 232, 233, 234, 244
Corpul de Vânători de Munte · 154, 172, 173, 181, 185, 232, 236, 249
Corpul IV Armată · 74, 136
Corpul V Vânători de Munte · 125
Corpul VI Armată · 125, 133, 139, 140, 141, 144, 149, 153, 154, 155, 163, 164, 167, 168, 169, 171, 172, 175, 176, 184, 195, 213
Corpul VIII Armată italian · 212
Costinescu, Ion · 138
Creta · 73, 100
Creţianu, Alexandru · 61, 125

Crimeea · 68, 134, 142, 150, 153, 154, 157, 164, 167, 172, 174, 175, 178, 181, 182, 202, 204, 206, 208, 209, 211, 216, 221, 232, 234, 235, 236, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 247, 248, 249, 254
Cripps, Stafford · 52
Cristescu, Gheorghe · 148, 258
Croaţia · 56, 72
Crucea Roşie · 14, 138, 245
Cruţescu, Radu · 83, 125, 126
Csikola · 215
Cuvier, Georges · 13

D

Danemarca · 12, 19, 23
Dannfelt, J. · 57
Darius · 180, 188
Daugavpils
  Dünaburg · 208
Davidescu, Radu · 104, 129
Denham, M.H. · 14, 44, 45, 66, 86, 87, 89, 95, 96, 122
Denikin, Anton Ivanovici · 165
Detaşamentul de Legătură Colonel Gârbea · 11, 12, 13, 14, 17, 127, 132, 133, 149, 257
Dietl, Eduard · 26, 27, 35, 42, 116
Divizia 1 Cavalerie · 171, 174, 175, 204
Divizia 11 Tancuri germană · 224
Divizia 2 Vânători de Munte · 11, 118, 171, 174, 182, 184, 185, 187, 188, 191, 193, 195, 201, 202, 208, 211, 212, 214, 215, 217, 218, 232, 236, 243, 244, 246, 247, 249
Divizia 22 Tancuri germană · 209
Divizia 3 Vânători de Munte · 172, 174, 188, 189, 190, 191, 202, 204, 224
Divizia 36 Bavareză · 119
Divizia 5 Cavalerie · 203, 204
Divizia 6 Vânători de Munte · 119, 184, 186, 187
Divizia 7 Cavalerie · 171, 174, 204
Divizia a 13-a · 167, 173
Divizia a 15-a · 240
Divizia a 18-a · 250
Divizia a 19-a · 188, 204, 232, 245
Divizia a 20-a · 172
Divizia a 6-a · 117, 119, 150, 184, 186, 187, 197, 203, 216
Divizia Vânători de Munte · 168
Divnoie · 210, 219
Djibouti · 20
Djursholm · 71
Djuvara, Radu · 83
Dnepropetrovsk · 133
Don · 130, 134, 135, 136, 139, 141, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 172, 174, 175, 176, 177, 179, 181, 183, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 224, 225, 226, 228, 232, 247, 248, 254, 264
Doneţ · 129, 131, 133, 134, 135, 136, 138, 140, 141, 143, 149, 152, 153, 155, 167, 168, 172, 174, 183, 209, 214, 215, 216, 220, 221, 226, 227, 231, 247
Dorpat · 81
Dorwagen, Florian · 14, 183, 200, 214, 235, 242, 258
Dragalina, Corneliu · 125, 139, 161, 168
Dumitrache, Ioan · 171, 185, 187, 190, 193, 194, 196, 202, 217, 236, 237, 244
Dumitrescu, Petre · 129, 154, 162, 164, 171, 172, 227, 249
Dunăre · 45
Duţu, Alesandru · 61, 76, 125, 126, 128, 140, 141, 143, 150, 168, 171, 172, 173, 190, 203, 234, 248, 251, 252, 254

E

Egipt · 88, 101, 138, 222, 231
El Alamein · 139, 192, 193, 246
Elba · 254
Elbrus · 118, 171, 186, 187, 192, 201
Elista · 206, 211, 212, 217, 218, 219
Eminescu, Mihail · 180, 188
Eremenko, A. I. · 216, 218
Estonia · 29, 45, 81, 105
Extremul Orient · 66, 93, 100, 101, 104, 107, 108, 115, 122, 222

F

Fabricius, Wilhelm · 60, 62
Falkenhorst, Nikolaus von · 22, 26
Făgăraş · 184
Fâlfănescu, Radu · 172, 189, 191
Felsch, maior · 182, 210
Feodosia · 161, 219, 237, 246, 249
Filip al II-lea · 21, 50
Filipescu, Gheorghe · 148, 257, 258
Finck, colonel · 147
Finlanda · 18, 22, 27, 29, 35, 42, 44, 49, 52, 58, 62, 67, 68, 69, 70, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79,

80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 89, 90, 91, 115, 117, 119, 124, 134, 151, 173, 186, 225
Fleurieu, Médéric Claret de · 20, 66, 95
Foch, Ferdinand · 256
Forshell, S. · 57
Franco, Francisco · 57, 66
Fransoni, Francesco · 20, 97
Franța · 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 39, 42, 51, 63, 65, 66, 68, 75, 86, 87, 96, 100, 105, 107, 118, 119, 126, 128, 129, 131, 132, 135, 137, 140, 163, 164, 176, 187, 188, 195, 196, 206, 208, 210, 216, 232, 247, 257
Fretter-Pico, Otto · 216
Friebe, colonel · 209
Frisia · 254
Fritsch, Werner von · 166, 179
Führer
Hitler · 24, 29, 30, 35, 36, 40, 92, 106, 117, 120, 130, 179, 182, 188, 208, 250, 256

G

Gafencu, Grigore · 11, 48
Gällivare · 21, 25, 109
Garulli, Luigi · 184, 185
Gaulle, Charles de · 20, 65
Georgia · 185
Germania · 9, 10, 11, 12, 13, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 76, 79, 80, 84, 87, 88, 89, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 107, 115, 119, 124, 125, 126, 128, 135, 136, 149, 150, 155, 156, 161, 166, 173, 176, 180, 201, 207, 208, 213, 222, 223, 231, 232, 243, 248, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257
Ghenăraru, Nicolae · 143
Gheorghiu, Siminel · 143, 144, 237, 238, 239, 257
Ghika, Crucea Roșie · 246
Gibraltar · 20, 39, 51, 57, 63, 66, 100, 193
Gneisenau · 21
Golful Finic · 80, 91
Golful Persic · 122, 156, 222
Gori · 198
Göring, Hermann · 94
Gorj · 147
Grassmann, Paul · 106
Greceanu, Constantin · 53, 54, 62, 83
Grecia · 41, 43, 56, 57, 60, 73, 74, 99, 100, 117, 119, 137, 166, 186
Greiffenberg, Hans von · 166, 168, 170, 174, 178, 182, 188, 189, 191, 192, 193, 197, 205, 206, 210, 221, 235, 243, 248
Grigorescu, Atanase · 54, 83
Groznâi · 172, 192
Grupul de Armate A · 9, 11, 130, 135, 137, 147, 157, 163, 171, 174, 175, 178, 179, 181, 183, 187, 189, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 206, 208, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 217, 221, 231, 232, 238, 242, 244, 246, 247, 249, 250
Grupul de Armate B · 157, 162, 163, 164, 174, 175, 177, 178, 180, 181, 205, 208, 209, 212, 225
Grupul de Armate Centru · 206
Grupul de Armate Don · 212
Grupul de Armate Nord · 117, 134
Grupul de Armate Sud · 129, 130, 134, 135, 136, 152, 155, 156, 157, 160, 166, 179, 206, 207, 220, 226, 232, 247
Guderian, Heinz Wilhelm · 106, 179, 212, 226, 247
Güldenfeld, colonel · 166, 168, 248

H

Haga · 34
Haggenas · 109
Hagiopol, locotenent-colonel · 235, 245
Hakkarainen, Rafael · 67, 83
Halder, Franz · 64, 106, 134, 136, 161, 179, 187, 195, 196, 205, 217
Hango · 80, 81
Hansen, Erik · 68
Harkov · 87, 130, 134, 140, 143, 152, 155, 157, 159, 161, 163, 174, 209, 216, 220, 247
Hart, Liddell · 139, 156, 160, 206
Hauffe, Arthur · 128
Hawaii · 19, 94
Heim, Ferdinand · 209
Helsinki · 11, 61, 62, 67, 69, 80, 82, 83, 90, 91, 93, 115, 122
Hengle, colonel · 118
Hess, Rudolf · 24, 256
Heydrich, Reinhard · 124, 147
Hindenburg, Paul von · 166
Hitler · 9, 13, 16, 18, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 39, 40, 42, 49, 50, 51, 52, 59, 62, 63, 64, 65, 66, 76, 80, 85, 86, 88, 89, 95, 96, 99, 100, 101, 102, 103, 107, 116, 118, 120, 129, 130, 131, 135, 136, 137, 146, 147, 152, 153, 160, 161, 162, 164, 166, 173, 176, 177, 179, 182, 187, 188, 189, 192, 195, 197, 201, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212,

217, 220, 221, 222, 223, 225, 231, 235, 249, 250, 252, 254
Hollidt, Karl-Adolf · 212, 216
Hong Kong · 108
Hood, cuirasat · 39
Horthy, Miklós · 64
Hoth, Hermann · 212, 213, 214, 216, 218

I

Iacobici, Iosif · 10, 61, 104, 125, 190
Inari · 116, 117
India · 87, 108, 122, 156, 222
Ioanițiu, Alexandru · 61, 104
Ionescu, Constantin · 189, 234
Isijum · 216
Istanbul · 164, 165
Istmul Karelian · 81
Istrati, Crucea Roșie · 246
Italia · 19, 20, 32, 43, 45, 57, 64, 65, 74, 96, 97, 99, 102, 103, 107, 130, 134, 206, 222, 231
Iugoslavia · 41, 43, 45, 56, 60, 64, 73, 74, 99, 100, 101

J

Japonia · 19, 41, 46, 66, 85, 87, 93, 94, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 103, 108, 155, 156, 222
Java · 115
Jelenia Góra
Hirschberg · 251, 255
Jodl, Ferdinand Alfred Friedrich · 27, 116
Joffre, Joseph Jacques Césaire · 182
Jukov, Gheorghi · 213, 214, 216, 220, 226, 237
Juncu, Gheorghe · 242, 258
Jung, H.V. · 109, 110, 111

K

Kamensk · 165
Kandalaksa · 121
Kanevskaia · 243
Karelia · 81, 91
Karlskrona · 67
Kazbek · 185, 187, 192, 194, 224, 244
Kâmi, Akman · 14, 56
Keitel, Wilhelm · 16, 99, 126, 153, 154, 173, 179, 256
Kellgren, colonel · 72, 110, 111
Kemijärvi · 82, 116
Kempf, Werner · 216, 220
Kerci · 131, 153, 161, 208, 210, 219, 227, 228, 232, 237, 238, 239, 240, 242, 244, 245, 246, 249, 252
Kerson · 232
Kintzel, maior · 64
Kirkenes · 86, 116, 118
Kiruna · 22, 25, 26, 27, 37, 57
Kislovodsk · 186, 201, 202
Kittel, Kurt · 138, 145
Kleeberg, atașat de presă · 106
Kleist, Paul Ewald von · 11, 12, 141, 162, 171, 183, 185, 187, 188, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 200, 205, 206, 208, 211, 220, 226, 228, 233, 235, 243, 246, 247, 249, 250
Kollontai, Alexandra · 10, 15, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 69, 70
Konradi, Arthur · 60
Korne, Radu · 139, 140, 204
Kotelnikovo · 155, 163, 211, 212, 216, 218
Kotka · 91
Krasin, Leonid Borisovici · 31
Krasnodar · 168, 171, 183, 184, 188, 191, 203, 227
Krasnov, Piotr · 165, 166
Kremenciuc · 133
Kremlin · 41
Krimskaia · 189, 204
Kriwohatski, primar · 200
Kuban · 147, 148, 153, 172, 175, 181, 186, 187, 197, 198, 204, 209, 236, 237, 244, 246
Kuolojärvi · 116
Kura · 181, 198
Kurma · 181

L

Ladoga · 81, 91, 109, 137
Laponia · 116, 120
Lascăr, Mihail · 150, 197, 208
Le Suire, Karl von · 14, 118, 187, 188
Lecca, George · 62, 125
Leningrad · 85, 87, 91, 100, 109, 116, 134, 137, 155, 159, 161, 200, 206, 213
Letonia · 29, 45, 105, 208
Libia · 193, 222, 231, 246
List, Wilhelm von · 9, 14, 131, 137, 141, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 170, 171, 175, 176, 178, 179, 180, 182, 193, 196, 202, 205, 207, 210, 217, 221, 226
Litauer, Stefan · 28, 32
Lituania · 29, 32, 45, 105
Lofoten, insule · 27
Loïcsy, Szatmaryi · 111

Lombardi, Guido · 20, 71, 97, 110
Londra · 45
Lorena · 32
Luftwaffe · 22, 36, 38, 40
Luleå · 25, 26, 109
Lutoasa · 190, 192

M

Mac Farlane, F.N. Mason · 30
Mackensen, Friedrich August Eberhard von · 206, 215, 218
Madagascar · 122
Maenss, Wilhelm · 109
Maikop · 148, 204
Malacca · 108
Malcik · 193
Malinovski, Rodion · 213, 216, 218
Malka · 185, 193, 195
Mallet, Victor · 20, 45
Manici · 175, 181, 206, 210, 211, 212, 215, 216, 217, 218, 219, 221, 236, 238, 247
Maniciskaia · 219, 221, 224, 227, 228
Mannerheim, Carl Gustaf Emil · 14, 75, 83, 84
Manstein, Erich von · 68, 206, 207, 208, 209, 212, 213, 216, 219, 220, 221, 226, 227, 232
Mardare, Socrate
Mardari, Socrat · 14, 168, 169, 176, 178, 182, 241
Marea Albă · 83, 90
Marea Baltică · 12, 23, 25, 26, 52, 67, 68, 86, 121, 208
Marea Britanie · 20, 24, 45, 50, 52, 67
Marea Caspică · 150, 155, 179, 181, 185, 192, 197
Marea de Azov · 143, 149, 150, 152, 154, 161, 163, 164, 174, 181, 182, 195, 202, 218, 220, 221, 227, 232, 233, 234, 243, 247, 248
Marea Mediterană · 20, 51, 55, 57, 66, 100, 231
Marea Neagră · 23, 68, 83, 137, 147, 178, 181, 182, 185, 186, 188, 201, 227
Marea Nordului · 25, 254
Marele Stat Major · 10, 30, 36, 37, 53, 54, 60, 62, 80, 98, 100, 123, 124, 126, 127, 128, 135, 141, 142, 149, 151, 162, 163, 167, 168, 169, 170, 171, 173, 177, 178, 181, 182, 190, 193, 196, 205, 214, 220, 229, 233, 236, 240, 245, 246, 248, 250, 251, 252, 255, 257
Mariopol · 233
Matsuoka, Yōsuke · 100
Mattenklott, Franz · 232, 247
Măinescu, Vasile · 203
Mărășești · 55, 84, 240
Mehedinți · 251
Mein Kampf · 28, 45, 51, 80
Melbourne · 95
Melitopol · 143, 232, 247
Merck, colonel · 147, 148
Metz · 137
Mihai I · 90, 125
Milcoveanu, Crucea Roșie · 246
Mineralnîivody · 183, 184, 185
Misiunea Militară Germană · 74, 76, 127, 128, 171, 234, 255
Misiunea Militară Italiană · 137
Mișkova · 213
Mociulschi, Leonard · 14, 190, 191, 192, 234
Moeller-Althaus, Helmut · 147, 148
Moldova · 70, 81, 83, 85, 199, 206, 249, 252
Moldovanskoe · 181, 189
Molotov, Viaceslav · 11, 15, 42, 46, 49, 56, 73, 216
Moltke, Helmuth Karl Bernhard Graf von · 123, 137
Moscova · 10, 11, 42, 48, 52, 67, 73, 85, 86, 87, 91, 92, 93, 97, 98, 100, 104, 106, 107, 109, 125, 158, 159, 165, 212, 213
Mozdok · 192
Müller, Winzenz · 189, 191, 192, 235
München · 28, 33, 46, 64, 76, 96
Munții Carpați · 29, 188
Munții Caucaz · 134, 181, 193
Munții Maramureș · 185
Murmansk · 81, 82, 91, 116, 119
Mussolini, Benito · 20, 99, 137

N

Nagumo, Chuichi · 122
Nalcik · 171, 195, 217
Napoleon · 36, 44, 50, 160
Narvik · 12, 16, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 34, 37, 41, 42, 57, 116, 118
Națiunile Unite · 13
Neagu, Ion · 258
Neubacher, Hermann · 60
Nevinnomyssk · 183
Niculescu, Max · 234, 235
Nikituşev, colonel sovietic · 52
Nikolaev · 232
Nipru · 109, 132, 133, 135, 136, 143, 144, 167, 183, 220, 226, 232, 234, 247, 248
Nistru · 20, 81, 90, 127, 128, 173, 199, 225
Niukkanen, Juho · 68
Nobel, Alfred · 20, 66, 67
Nordgren, Sven · 71
Norvegia · 12, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 37, 42, 44, 57, 58, 59, 69, 76, 82, 87, 88, 116

Novocerkask · 193, 207
Novorosiisk · 178, 204

O

Oceania · 115
Oceanul Arctic · 81, 187
Oceanul Atlantic · 87, 89, 90, 93, 100
Oceanul Indian · 122
Oceanul Pacific · 13, 41, 93, 94, 95, 96, 97, 100, 102, 105, 106, 107, 108, 156, 195, 222
Odessa · 91, 126, 201, 203
Odobeşti · 83, 178
Oesch, Karl Lennart · 68, 74, 75, 80
OKH
Oberkommando des Heeres · 64, 88, 106, 153, 157, 160, 161, 164, 165, 169, 171, 172, 175, 179, 183, 187, 195, 205, 208, 214, 215, 217, 221, 223, 230, 243, 248, 250
OKW
Oberkommando der Wehrmacht · 27, 35, 36, 38, 51, 58, 64, 68, 72, 116, 118, 126, 128, 129, 132, 134, 152, 153, 155, 156, 159, 164, 173, 179, 189, 193, 195, 197, 205, 206, 207, 212, 220, 221, 223, 226, 230, 235, 239, 240, 243, 249, 250, 252, 256
Olanda · 18, 19, 21, 23, 35, 42, 63, 115, 130, 212
Olimp · 117, 187
Ondrejici, Karel · 124
Onodera, Makato · 105, 110
Oppeln, von · 209
Ordinul Mihai Viteazu · 83
Ordjonikidze
Vladikavkaz · 171, 184, 192, 197, 198
Orel · 92, 131, 152
Orientul Apropiat · 183, 193
Orientul Mijlociu · 122, 156, 188, 197, 222
Oronte · 180
Oshimo, Hiroshi · 155
Oskol · 216

Ö

Östersund · 107, 109, 115

O

Ostroveanu, Constantin · 250, 251

P

Pactul Tripartit · 55, 57, 64, 65, 68, 82, 97
Palin, Eduard Hjalmar · 62, 90
Palojärvi, Väinö Henrik · 90
Pantazi, Constantin · 12, 125, 148, 176, 177, 204, 232, 234, 235, 249
Paris · 55, 61, 90, 100, 126, 128, 188, 203, 246
Parpaci · 219, 227, 228
Paulus, Friedrich · 126, 171, 187, 195, 197, 204, 207, 208
Pavelić, Ante · 56
Pearl Harbour · 94, 96, 97, 98, 100, 102, 108, 122, 123
Peltier, Marius · 90
Peninsula Balcanică · 63, 66
Peninsula Taman · 153, 175, 192, 237
Perecop · 232
Persia · 156, 170, 181, 183, 193, 210, 222
Pétain, Philippe · 86
Petersen, Jens Peter · 22, 48, 93
Petrescu-Comnen, Nicolae · 83
Petrovka · 209
Petru cel Mare · 133
Petsamo · 42, 80, 82, 116, 117
Philipp, Christian · 119, 186, 187
Piatigorsk · 217
Piłsudski, Józef · 32
Pirinei · 19, 34, 37, 63
Podişul Boemiei · 254
Policrate · 180
Polonia · 18, 19, 22, 23, 29, 32, 33, 35, 38, 42, 52, 58, 59, 63, 68, 70, 116, 117, 118, 131, 135, 137, 166, 190, 195, 196, 206, 210, 212, 213, 216, 247, 251
Poltava · 129, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 151, 155, 183
Popescu-Sibiu, Ion · 13, 14, 144, 163, 167, 186, 199, 200, 201, 202, 214, 258
Potopeanu, Gheorghe · 128
Praga · 28, 124, 254, 255
Prager, Otto · 14, 138, 149, 257
Predoiu, Emil · 154, 157, 163, 217, 258
Prezan, Constantin · 84
Prince of Wales · 108
Proletarskaia · 218, 219, 220
Prusia · 28, 128, 153, 155, 157
Prusia Orientală · 153, 155
Putna · 83

R

Rabus, intendent general · 236

Racoviță, Alexandru · 125
Raeder, Erich · 38, 39, 40, 51, 66
Rapallo · 31, 32
Rascu, colonel · 140
Rathenau, Walther · 32
Răzoare · 240
Regimentul 21 Infanterie · 169
Reich · 19, 30, 31, 73, 146, 160, 220
Renania · 28
Repulse · 108
Ribbentrop, Joachim von · 15, 16, 33, 42, 48, 99, 100, 102, 216
Riesengebürge · 254
Riga · 61, 208, 216
Roldan, Leopoldo Borda · 14, 87, 94
Roma · 46, 49, 54, 61, 138
România · 10, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 22, 24, 26, 29, 30, 32, 33, 40, 45, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 76, 77, 79, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 95, 96, 99, 101, 103, 106, 117, 118, 123,125, 127, 128, 129, 132, 134, 135, 137, 140, 142, 143, 148, 149, 151, 169, 171, 173, 176, 178, 199, 206, 213, 222, 240, 242, 248, 254
Rommel, Erwin · 122, 139, 192, 193, 247
Roosevelt, Franklin Delano · 40, 50, 85, 87, 89, 92, 95
Rosen, A. · 75
Rosenberg, Alfred Ernst · 30, 50
Rossojs · 153, 158
Rostov · 133, 135, 142, 153, 157, 158, 159, 163, 164, 166, 168, 171, 172, 174, 175, 178, 181, 182, 184, 192, 195, 202, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 227, 228, 229, 231, 232, 247
Rotta, colonel · 139, 140, 141, 168, 172
Rovaniemi · 116
Rozin, Gheorghe · 128
Ruoff, Richard · 135, 154, 164, 189, 202, 235
Rusia · 22, 23, 29, 30, 31, 32, 41, 49, 50, 51, 52, 56, 64, 66, 67, 68, 69, 74, 75, 81, 84, 85, 86, 89, 91, 92, 93, 95, 98, 100, 101, 102, 105, 107, 108, 109, 115, 120, 123, 127, 133, 139, 149, 165, 166, 186, 195, 202, 207, 210, 240

S

S.U.A. · 87, 88, 89, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 103, 106, 115, 127, 156, 222, 223, 231
USA · 40, 41, 50, 73, 87, 89, 92, 94
Saargebiet · 28
Salla · 82, 116, 120
Salzburg · 254
Samos · 180
Sănătescu, Constantin · 62, 136
Săulescu, M., Crucea Roșie · 246
Scandinavia · 57
Scharnhorst · 21
Schiel, Otto · 131, 158, 167, 168, 173, 238, 239, 240
Schiller, Johann Christoph Friedrich von · 180
Schmidt, Carol · 50, 234, 245
Schobert, Eugen Siegfried Erich Ritter von · 76, 206
Schobesch, Oscar · 234, 258
Schörner, Ferdinand · 15, 117, 118, 119, 187
Schulz, Karl Friedrich Wilhelm · 207
Sedan · 24, 137
Seelowe, Operațiunea · 40
Serafimovici · 197
Serbia
Iugoslavia · 56
Sevastopol · 68, 117, 131, 134, 150, 161, 201, 206, 208, 240
Shikao, Matsushima · 105
Siberia · 30
Sibiu · 144, 145, 221, 250, 251
Silezia · 251
Simferopol · 12, 147, 148, 221, 239, 240, 242, 244, 246, 249
Singapore · 100, 101, 102, 108, 115, 222
Skansen · 69, 88
Slaviansk · 17, 233, 237, 242, 243, 244
Slavianskaia · 17, 147, 220, 232
Slovacia · 74, 134, 252
Sodenstern, Georg von · 14, 130, 131, 132, 164, 166, 180
Sofia · 100, 101
Somme · 183
Spania · 32, 51, 55, 57, 126
Stalin, Iosif Visarionovici · 41, 42, 49, 52, 73, 85, 88, 95, 131, 157, 165, 166, 192, 198, 207, 214, 220, 228, 237
Stalingrad · 10, 12, 14, 125, 126, 128, 134, 135, 137, 142, 143, 146, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 164, 165, 166, 168, 170, 171, 172, 175, 176, 177, 179, 187, 192, 193, 194, 197, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 215, 216, 217, 221, 222, 223, 225, 226, 228, 231, 232, 234, 247, 248, 250, 253, 254
Stalino · 129, 131, 136, 138, 144, 149, 154, 155, 162, 163, 164, 165, 170, 175, 176, 183, 220, 246
Starobelsk · 163, 175, 181
Stavropol · 148, 178, 181, 183, 196, 199, 201, 208, 209, 210, 214, 215, 218, 220
Stănescu, diplomat român · 62, 241, 242

Stockholm · 11, 14, 18, 22, 25, 26, 34, 37, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 49, 50, 52, 54, 55, 57, 59, 63, 65, 69, 72, 73, 80, 82, 83, 85, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 103, 104, 105, 109, 110, 115, 116, 122, 124, 166, 256
Stoica, căpitan · 221, 257
Stora Värtan · 71
Stremmel, majordom · 54
Sturdza, Ilie Vlad · 241
Sturdza, Mihail R. · 61, 241
Suedia · 18, 19, 25, 26, 27, 37, 39, 40, 44, 52, 57, 63, 65, 67, 69, 71, 72, 86, 87, 107, 115, 133, 166, 167
Suez · 20, 51, 100, 122, 139, 156, 193, 222
Sumatra · 115

Ş

Şachti · 174
Şcoala de Artilerie · 176
Şcoala Superioară de Război · 61, 125, 126, 128, 136, 139, 140, 150, 176, 178, 203, 234, 246, 253
Şendrea, Crucea Roşie · 246
Ştefan cel Mare · 24
Ştefănescu, Aurel · 258
Ştefleа, Ilie · 10, 14, 99, 125, 126, 127, 128, 129, 182, 192, 193, 194, 204, 205, 208, 210, 211, 214, 221, 250
Şuşiţa · 83

T

Taganrog · 172, 218, 220, 233, 234
Talleyrand, Charles Maurice de · 53
Tallinn · 61
Taman
  Peninsula Taman · 164, 178, 231, 244
Tamm, Claës Fabian · 107
Tanner, Väinö · 68
Tartu · 81
Tătăranu, Nicolae · 126
Târgu Jiu · 12, 250
Tbilisi · 198
Teheran · 66, 237, 253, 255
Terek · 181, 185, 186, 187, 192, 198
Thörnell, Olof Gerhard · 19, 37
Tihoreck · 219
Timoc · 65
Timoşenko, Semion Constantinovici · 15, 134, 152, 153, 158, 159, 160
Tiraspol · 129
Tirpitz, cuirasat · 38, 39
Tomyris · 188
Tornio · 116
Transilvania · 17, 45, 125, 126, 164, 184, 185, 189, 199
Transnistria · 132, 199, 247
Trentin · 32
Trondheim · 21
Tunisia · 222, 246
Turcia · 49, 56, 125, 165
Turku · 137, 138, 166, 187

Ţ

Ţariţin · 166
Ţările baltice · 216
Ţările Baltice · 18, 19, 22, 23, 24, 28, 35, 42, 45, 52, 67, 70, 81
Ţările Dunărene · 44, 51, 55, 56, 57, 65
Ţările Nordice
  Scandinavia · 18, 21, 65, 104, 111
Ţenescu, Constantin · 169, 170, 195

U

U.R.S.S. · 12
  Uniunea Sovietică · 11, 13, 17, 23, 31, 38, 42, 44, 45, 46, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 65, 66, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 76, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 98, 100, 101, 102, 105, 108, 117, 122, 125, 132, 140, 166, 187, 195, 196, 206, 207, 213, 214,220, 222, 223, 227, 232, 247
Ucraina · 29, 68, 117, 134, 140, 162, 206, 213
Udroiu, Radu · 258
Ungaria · 32, 33, 41, 45, 64, 127, 134, 207, 221, 254
Urali · 84
Uthmann, Bruno von · 14, 22, 23, 48, 73, 88, 91, 92, 93, 97, 103, 106, 107, 110, 256

V

Varenikovskaia · 233, 244
Varna · 201
Varşovia · 28
Vatutin, Nikolai Fiodorovici · 213, 214, 216, 220, 226
Vauhnik, Wladimir · 56, 69
Vătău, Ion · 198
Viborg · 81

Vichy · 65, 86, 110
Viena · 45, 46, 48, 61, 64, 74, 254, 255
Viipuri · 74, 81
Volga · 30, 81, 84, 134, 149, 150, 153, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 164, 170, 175, 176, 181, 196, 199, 205
Völkischer Beobachter · 30
Volkogonov, Dmitri · 29, 198
Vorobchievici, Octav · 55
Voronej · 130, 141, 149, 152, 153, 154, 157, 158, 159, 161, 163, 164, 165, 166, 207, 213, 228
Voroşilov, Kliment · 151, 165, 174, 207
Voroşilovgrad · 153, 174
Vovu, maior · 133, 143, 257
Vrchlabi
Spindermühle · 254
Vrînceanu, Mircea · 258

W

Wagner, Eduard · 147
Wagner, spion · 35, 50
Wahlert, von ataşat naval · 40, 48, 93
Walden, Karl Rudolf · 68
Weichs, Maximilian Maria Joseph Karl Gabriel Lamoral von · 16, 135, 152, 157, 162, 163, 164, 205, 225, 226
Weisenberg, Karl · 119
Welles, Sumner · 20
Westfalia · 132
Wied, Victor zu · 14, 23, 41, 48, 80, 103
Wilhelm Cuceritorul · 44, 50
Wilson, Woodrow · 92, 256
Winter, colonel · 130, 131, 132, 136, 153, 160, 166, 180, 189
Witting, Rolf · 62, 68
Wohlthat, Helmuth C. H. · 19
Wrangel, Piotr Nicolaevici · 165

Y

Ystat · 67

Z

Zaporoje · 133, 159, 220, 221, 226
Zeitzler, Kurt · 64, 179, 187, 188, 195, 196
Zemlia · 216
Zimlianskaia · 153, 163
Zorn, maior · 118